

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Українська асоціація розвитку менеджменту та бізнес освіти
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України» (Україна)
Українська асоціація розвитку менеджменту та бізнес-освіти
(Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Зеленогурський університет (Польща)
Львівський державний університет внутрішніх справ (Україна)
Люблінська політехніка (Польща)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна) Одеський
національний економічний університет (Україна) Поморська вища
школа в Старогарді Гданському (Польща) Університет Догус
(Туреччина)
Університет Каменського (Словаччина)
Університет Нортумбрія (Англія)
Університет Яна Кохановського (Польща)
Хмельницький національний університет (Україна) Шаньдунський
університет мистецтв (Китай)
Яський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

МАТЕРІАЛИ

VII Міжнародної науково-практичної конференції

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

м. Вінниця

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Українська асоціація розвитку менеджменту та бізнес освіти
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України» (Україна)
Українська асоціація розвитку менеджменту
та бізнес-освіти (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Зеленогурський університет (Польща)
Львівський державний університет внутрішніх справ (Україна)
Люблінська політехніка (Польща)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна)
Одеський національний економічний університет (Україна)
Поморська вища школа в Старогарді Гданському (Польща)
Університет Догус (Туреччина)
Університет Каменського (Словаччина)
Університет Нортумбрія (Англія)
Університет Яна Кохановського (Польща)
Хмельницький національний університет (Україна)
Шаньдунський університет мистецтв (Китай)
Яський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

МАТЕРІАЛИ

VII Міжнародної науково-практичної конференції

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

Вінниця
ВНТУ
2024

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia National Technical University
Faculty of Management and Information Security
Department of Finance and Innovation Management
Ukrainian Association for the Development of Management and Business Education
State Institution “Institute of Regional Studies
named after M. I. Dolishny NAS of Ukraine” (Ukraine)
Ukrainian Association for the Development of Management
and Business Education (Ukraine)
Zhytomyr Polytechnic State University (Ukraine)
Vasul’ Stus Donetsk National University (Ukraine)
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine)
State Tax University
Western Ukrainian National University (Ukraine)
University of Zelena Hura (Poland)
Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine)
Lublin Polytechnic (Poland)Lviv Polytechnic National University (Ukraine) Odessa
National Polytechnic University (Ukraine)
Odessa National Economic University (Ukraine)
Pomeranian Higher School in Starogard Gdański (Poland)
Dogus University (Turkey)
Comenius University in Bratislava (Slovakia)
University of Northumbria (England)

MATERIALS

of the

VII International Scientific and Practical Conference

**«MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL
AND INNOVATION-INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE»**

Vinnytsia
VNTU
2024

УДК [336+330.341.1](477)

C-89

Видається за рішенням Вченої ради Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України

Редакційна колегія: **І. Ю. Єпіфанова**, доктор економічних наук, професор,
В. В. Джеджула, доктор економічних наук, професор
А. С. Краєвська, кандидат економічних наук, доцент

C-89 Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2024 року : збірник наукових праць [Електронний ресурс]. – Вінниця: ВНТУ, 2024. – 407 с.

ISBN 978-617-8163-07-5 (PDF)

В матеріалах конференції висвітлено доповіді вітчизняних та іноземних науковців, які розглянуто на VII Міжнародній науково-практичній конференції 1-2 березня 2024 року в м. Вінниця.

УДК [336+330.341.1](477)

Роботи подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, яка наведена в роботах, та залишає за собою право не погоджуватися з думками авторів на розглянуті питання.

ISBN 978-617-8163-07-5 (PDF)

© Вінницький національний технічний університет,
укладання, оформлення, 2024

UDC [336+330.341.1](477)

Published by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine

Editorial Board: **I. Yu. Yepifanova**, Doctor of Economics, Professor,
V. V. Dzhedzhula, Doctor of Economics, Professor,
A. S. Kraievska, Candidate of economic sciences, Associate professor

Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine. Materials of the VII International Scientific and Practical Conference March 1-2, 2024: a collection of scientific papers [Electronic resource]. – Vinnytsia: VNTU, 2024. – 407 p.

ISBN 978-617-8163-07-5 (PDF)

The conference materials cover the reports of domestic and foreign scientists, which were considered at the VII International Scientific and Practical Conference on March 1-2, 2024 in Vinnytsia.

UDC [336+330.341.1](477)

The works are submitted in the author's edition. The editorial board is not responsible for the accuracy of the information, provided in the works, and reserves the right to disagree with the views of the authors on these issues.

**ПЕРЕЛІК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ПІДПРИЄМСТВ,
СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ БРАЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ**

1. Вінницький національний технічний університет.
2. University of Hradec Kralove
3. Відокремлений структурний підрозділ «Ладизинський фаховий коледж Вінницького національного аграрного університету»
4. Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету.
5. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України».
6. Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України».
7. Департамент з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції Кабінету Міністрів України
8. Державний податковий університет.
9. Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
10. Дніпровський державний технічний університет
11. Донецький національний університет імені Василя Стуса
12. Запорізький національний університет
13. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
14. Івано-Франківський університет нафти і газу
15. Ізмаїльський державний гуманітарний університет.
16. Інститут демографії та проблем якості життя НАН України
17. Інститут економіки промисловості НАН України.
18. Інститут економіки та прогнозування НАН України
19. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.
20. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
21. Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
22. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
23. Луцький національний технічний університет.
24. Львівський державний університет внутрішніх справ
25. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
26. Львівський національний університет імені Івана Франка.
27. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
- 28.
29. Миколаївський національний аграрний університет

30. . НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.
31. Науково-технічний центр «Автополіпром».
32. Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут»
33. Національний університет «Києво-Могилянська академія»
34. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки».
35. Національний фармацевтичний університет
36. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
37. Національний університет біоресурсів і природокористування України
38. Національний університет водного господарства та природокористування.
39. Національний університет «Запорізька політехніка»
40. Національний університет «Львівська політехніка».
41. Національний університет «Одеська політехніка».
42. Одеський національний економічний університет.
43. Одеський національний морський університет.
44. ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»
45. Полтавський державний аграрний університет.
46. Сумський національний аграрний університет.
47. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
48. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
49. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.
50. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
51. Університет Градец Кралове
52. Університет Григорія Сковороди в Переяславі
53. Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро
54. Університет митної справи та фінансів.
55. Університет Яна Кохановського, м. Кельце
56. Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
57. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.
58. Харківський національний університет внутрішніх справ
59. Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
60. Хмельницький національний університет.
61. Центральнoукраїнський національний технічний університет..

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Архірейська Н. В., Єдинак В. Ю., Литвин Ю. П. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	17
Боднар О. А., Слободян Т. А. РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ	20
Гораль Л. Т., Метошоп І. М., Степанюк О. С., Іванов О. В. СТРУКТУРА ВЛАСНОСТІ В РОЗПОДІЛЬНИХ ГАЗОВИХ МЕРЕЖАХ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗМІР ТАРИФУ ТРАНСПОРТУВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ	23
Гораль Л. Т., Шийко В. І., Степанюк О. С., Хом'як О. В. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ СТАНУ ТА ВЛАСНОСТІ ГАЗОВОЇ МЕРЕЖІ ЗАДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ТАРИФОТВОРЕННЯ	27
Завербний А. С., Дзик О. А., Жук О. О. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ	31
Калайтан Т. В. ЕКОНОМІКА СУМІСНОГО КОРИСТУВАННЯ ТА СТРАХУВАННЯ В СФЕРІ РОЗМІЩУВАННЯ ТУРИСТІВ	33
Калініченко З. Д. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНТЕГРАЦІЮ В СВІТОВИЙ ПРОСТІР	36
Кміть В. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	39
Лимар О. Ф. РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	42
Мельник В. М., Руденко В. В. РОЛЬ МИТНИХ СОЮЗІВ У СВІТОВІЙ ІНТЕГРАЦІЇ	45
Осипенко С. О. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	49
Пасічник Ю. В. ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ БЕЗРОБІТНИХ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	52
Пілявоз Т. М., Коваль Н. О. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РИНКУ АКЦІЙ ТА ОБЛІГАЦІЙ В УКРАЇНІ	55

Попова О. Л. УРОКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ З ПРОТЕСТІВ ФЕРМЕРІВ ДЕЯКИХ КРАЇН ЄС	57
Солоненко Ю. В. ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	61
Хома І. Б., Лук'янський О. Б. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАЛЬШИХ ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗЕЛЬ Ш В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД	64
Чвортко Л. А., Бондарєва Х. І., Кроватко Д. О. НАПРЯМИ СПРИЯННЯ ЕКОНОМІЧНОМУ ВКЛЮЧЕННЮ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	67
Ширяєва Л. В., Фролова А. І. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ	70
Cherkashyna T. STUDY OF THE IMPACT OF CYCLICAL UNEMPLOYMENT ON DYNAMIC OF GDP OF UKRAINE IN THE CRISIS CONDITIONS	72

СЕКЦІЯ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Боковець В. В. ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	76
Болотнов Д. Г. КРИЗА ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	79
Будна Ю. А. Мельник Л. М., Янч О. В. ВПЛИВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ІМІДЖ І МАРКЕТИНГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	81
Войтків С. В. АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТРАМВАЙНОГО ТРАНСПОРТУ	83
Григорук І. О. ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ	86
Гурочкіна Вікторія СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЄС	89
Залізна Л. В., Трач М. Я. УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЄЮ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	93
Захарченко В. І., Славенко Є. А. УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА	95

Коваль Н. О., Пілявоз Т. М. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ ФІНАНСОВИХ СИТУАЦІЙ	98
Кричковський В. Ю., Шуберанський В. Е. РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	100
Меркулов М. М., Домусчі В. О. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРОГНОЗУВАННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	102
Микитенко В. В. РЕКОНСТРУКТИВНА ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ	105
Момот В. Є., Сапін В. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДИНАМІКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЯК НАСЛІДОК ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	109
Назаренко Т. Є., Кательніков Д. І. РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ РОБОЧИХ ПРОСТОРІВ	112
Олексій В. Х. В., Мельник Л. М. РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ГОСТИННОСТІ	115
Палієнко Т. П. ІННОВАЦІЙНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	117
Пилипчук І. Ю., Небава М. І. СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК	120
Попель С. А. ПОСТ-МИТНИЙ КОНТРОЛЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР	123
Потюк Ю. Б. МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СТРАТЕГІЇ ТА ВИКЛИКИ	126
Розгон О. В. ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	129
Синіговець О. М. СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ	132
Тривайло А. Ю. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСЕЛЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	135
Шовкун І. А. ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ: КРАЇНИ СВІТУ ТА Україна	139
But T., Mamotenko D., Korniienko O. PRIORITY AREAS OF DEVELOPMENT IN THE TOURISM SECTOR OF THE EU COUNTRIES	143

Cherednyk A. INNOVATIVE COMPONENT IN THE PROCESS OF VENTURE BUSINESS` ATTRACTION	148
Moroz O. O., Kyssa O. V. EXPANDED ROLES OF MULTINATIONAL REMOTE TECHNICAL END-USER SUPPORT TEAMS IN A GLOBAL IT CORPORATION	151
Novik Iryna THE IMPORTANCE OF ETIQUETTE FOR BUILDING TRUST IN INTERNATIONAL BUSINESS RELATIONS	154
Shubravska Olena INNOVATIONS IN ENSURING THE CLIMATE RESILIENT AGRICULTURE	156
Udova Liudmyla DEVELOPMENT OF BIOENERGY AS AN INNOVATIVE ASPECT IN THE CONTEXT OF ENERGY SECURITY OF UKRAINE	158
Yehorova Yuliia USAGE OF INDUSTRY 4.0 TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN ENTERPRISES: ANALYSIS OF ROBOTICS AND CLOUD COMPUTING ADOPTION	162
Zamazii Oksana, Stadnyk Valentyna, Yokhna Vitaliy SERVICE FUNCTIONALITY OF INDUSTRIAL PARKS: DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF VALUE-BASED MANAGEMENT	165

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Бистряков І. К., Клиновий Д. В. КОНЦЕПТ РЕКОНСТРУКТИВНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	168
Войтків С. В. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА РОЗВІЗНИХ МАЛОВАНТАЖНИХ ВЕЛОЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНИ	172
Захарченко В. І., Онешко С. В. УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ З УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ	176
Кондратюк І. С. , Дзюбенко Л. М. ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНИ	180
Лях І. І. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД	182
Михальчишина Л. Г. ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РЕГІОНІ	185
Москвічова О. С. ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ	188

Ткачук Л. М., Підгородецький М. А. ІНВЕСТИЦІЇ У АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	191
Тютюнник Ю. М., Тютюнник С.В. ВПЛИВ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	194
Шерстюк О. Л. КРИТЕРІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	197
Шурпенкова Р. К. ПРИЧИННИЙ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА	200
Юрчик Г. М. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	203

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Адлер О. О. СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	206
Богінський Д. В., Кательніков Д. І. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСТОСУНКІВ ПРИ УПРАВЛІННІ ТОРГОВИМИ ТОЧКАМИ	209
Гринюк Н. А. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	212
Спіфанова І. Ю., Джеджула В.В. НЕЙРОКЛАСТЕРІЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У МЕНЕДЖМЕНТІ	215
Завербний А. С., Кравчук А. С., Завербний С.А., Кушка П.А. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ПОСТВОЄННИХ УМОВ І РОЗВИТКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	217
Захарова Н. Ю. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	220
Зянько В. В., Тищенко Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	223
Калиновський А. О., Брецько Ю. М. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	225

Костенюк Ю. Б. СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	228
Краєвська А. С., Рибак Б. В., Яблонський Є. П. РОЗВИТОК СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	231
Маркова С. В., Тимофієнко С. М., Олійник О. М. МІЖНАРОДНА ІНФРАСТРУКТУРНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ	235
Матюх С. А., Рудніченко Є. М. ТРАНСФОРМАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	238
Метіль Т. К., Фролова А. І. ЗДІЙСНЕННЯ СИНХРОНІЗОВАНИХ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕБУДОВ В ЕКОНОМІЦІ	241
Міщенко В. В. СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	243
Полінкевич О. М. УПРАВЛІННЯ ІРАЦІОНАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В СУСПІЛЬСТВО	246
Причєпа І. В., Лєсько О. Й., Сінькевич А.Є. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ЗА СУЧАСНИХ УМОВ	249
Псуй М. С., Рак В. М., Шаровський Я. О., Налутка П. В. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗА ВОЄННИХ І ПОСТВОЄННИХ УМОВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ	252
Ратушняк О. Г., Лєсько О. Й., Краєвський А.В. ОЦІНКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	255
Романюк О. Н., Ціхановська О. М. ДИСТАНЦІЙНЕ ІТ-УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	259
Симоненко Н. В., Сметанюк О. А. СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ ВІДМІННОСТІ КОМАНДИ ВІД ІНШИХ ТИПІВ ГРУП	262
Степанюк О. С., Шкільна С. І. РОЛЬ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	269
Сторчак С. Г. ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	272
Трегубов О. С., Андронік О. Л. АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ МСП В КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	274

Філатова Л. С., Антоновська Х.В. ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ: КЛАСИЧНІ ТЕОРІЇ ТА СУЧАСНІ ПРАКТИКИ	277
Цвігун Ю. І. Журба І. Є. АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ	280
Anna Dybała THE DEVELOPMENT DETERMINANTS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES: A CASE STUDY OF UKRAINE	283
Blagodyr Liliya COMPLEMENTARY OR COMPETING: EXAMINING THE RELATIONSHIPS BETWEEN ESG FACTORS, SDGS, AND CIRCULAR ECONOMY	285
But T., Gubar O. MANAGEMENT TOOLS IN TOURISM IN THE POST-WAR PERIOD	289
Li Na REPORT ON THE IMPACT OF THE NEW CROWN PNEUMONIA EPIDEMIC ON THE EDUCATION SECTOR AND THE CRISIS	292

СЕКЦІЯ 5. УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Будна Ю. А., Шерстюк Р. П. ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОСЛУГ ДОСТАВКИ ЇЖИ НА РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС	295
Джеджула В. В., Шевчук Д. Г., Шевчук Є. Г. ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	298
Спіфанова І. М., Садіков О. О. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ІНДИКАТОР ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА	300
Спіфанова І. М., Трофимчук О. В. ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА	303
Коровін Ю. В. ПОХОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ КОРПОРАТИВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ	306
Лазепка В.І., Лазепка І.М. МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНОГО БАНКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	309
Міронова Ю. В., Тузурідзе О. В. ЗМІНА ПРІОРИТЕТНОСТІ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	313
Молдаван Л. В. ПРИРОДОРЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.	316

Небава О. М., Небава М. І. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК БАЗОВИЙ РЕСУРС ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	319
Нетреба І. О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	322
Олійник Л. В., Довгалюк Ю. С. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ	325
Руда Л. П., Белякова К. С. ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	328
Руда Л. П., Краус О. О. ОСНОВНІ ЕТАПИ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ	330
Сарай Н. І., Бриль Я. Ю., Сарай Р. Я. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	333
Сенько А. А., Ткаченко В. В. УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	337
Франчук В. І., Пригунов П. Я., Мельник С.І. БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	339
Чернявська І. М., Кодолова О. М. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	341
Шкварук Д. Г. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	344
Янковська В. А., Плаксієв К. О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	347

***СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ФІНТЕХ ТА ІТ-ІНСТРУМЕНТИ
ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ***

Двуліт З. П., Завербний С. А., Гладун М. Т. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	349
Житар М. О. СУЧАСНІ ТРЕНДИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	352
Загорецький Л. Ю., Бутинський Д. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИВРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА	355
Захарченко Л. А., Маклецький Д. Г. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ	357

Зерницька К. О. ВПРОВАДЖЕННЯ BAS БУХГАЛТЕРІЇ В УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ	360
Крихівська Н. О. КРИПТОВАЛЮТА У БІЗНЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ	363
Кучмійова Т. С., Слободян Т. А. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФОВОЇ ЕКОНОМІКИ	365
Лучик С. Д., Лучик В. Є. ЦИФРОВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	368
Нікіфорова Л. О., Горенко Р. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ DATA SCIENCE ПРИ РОЗРОБЦІ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	371
Орлик О. В., Квашукова А. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМНИХ МІСТ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЇХ ФОРМУВАННЯ	373
Педосенко А. Ю., Кательніков Д. І. РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО РІШЕННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ НА ОСНОВІ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	375
Проскурович О. В. ЦИФРОВІЗАЦІЯ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС	377
Рагуліна А. О., Боднар О. А. КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ФІНАНСОВИХ ДАНИХ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА РИЗИКИ	380
Савчин Л. М. РОЛЬ АНАЛІТИКИ ДАНИХ У ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	383
Сарахман О. М. ПОТЕНЦІЙНИЙ ЕФЕКТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ Е-ГРИВНІ ЦЕНТРАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ	386
Тардаскіна Т. М. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	389
Шварц І. В., Рибак Б. В. СВІТОВІ ТРЕНДИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	392
Calinescu T., Likhonosova G., Zelenko O. INNOVATIVE MANAGEMENT OF REGIONAL BUSINESS: FINANCIAL TECHNOLOGIES AND IT TOOLS	395
Bondarieva I. V., Malyi V. V. MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A PHARMACISTS	399
Dumanska Iona ENSURING DIGITAL TRUST IN E-COMMERCE WITH CYBER SECURITY GUARANTEES	401
Kuzmak Oleh, Kuzmak Olena STRATEGIES AND TOOLS OF MARKETING COMMUNICATIONS IN THE ERA OF THE INTERNET OF THINGS (IOT) AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI)	404

СЕКЦІЯ 1.
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ

УДК 336.71

Н. В. Архірейська,¹
В. Ю. Єдинак,¹
Ю. П. Литвин¹

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ

¹Університет митної справи та фінансів

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми функціонування банківського сектору України та впливу на нього деструктивних факторів, пов'язаних із війною на території України. Досліджено особливості функціонування державних банків, їх ефективність та подальші перспективирозвитку.

Ключові слова: банківський сектор; державний банк; ефективність; режим воєнного стану; деструктивні фактори.

Abstract: The article analyzes the current problems of the functioning of the banking sector of Ukraine and the impact of destructive factors related to the war on the territory of Ukraine. Peculiarities of the functioning of state banks, their efficiency and further prospects for development have been studied.

Key words: banking sector; state bank; efficiency; martial law regime; destructive factors.

Оголошення воєнного стану в країні у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та подальше його продовження (наразі до 13 травня 2024 року) зумовили трансформацію всієї системи державного управління та господарських відносин. Банківська система також зазначала на собі значного впливу, що було пов'язано із запровадження НБУ та КМУ низки обмежувальних заходів в фінансовій та банківській сферах.

Банківська система є доволі унікальною для країн, що декларують розвиток на основі ринкових законів та механізмів, оскільки більше 50 % активів українських банків належить саме державі. Хоча і стратегічними документами визначається, що головним завданням є вихід держави із статуту державних банків, однак на практиці відбувається все навпаки. Так, у 2023 році Урядом було прийнято рішення про участь держави у виведенні з ринку АТ "СЕНС БАНК" для забезпечення стабільності фінансової системи України та захисту інтересів вкладників й інших кредиторів банку. Відтак, на початок 2024 року кількість державних банків зросла до 5 з поміж 63 функціонуючих банків в Україні. Більше того, державні банки стали майже основними гравцями на ринку банківських послуг, а їх діяльність не стільки віддзеркалює домінуючі тренди у функціонуванні банківської системи, скільки формує їх.

Про особливість та важливість державних банків йдеться і в оновлених Основних (стратегічних) напрямах діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки, що було затверджені у 2022 році. Так, документ визначено, що місія банків державного сектору у період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки полягає в активній участі у забезпеченні фінансової стабільності України, підтримці та стабільності функціонування банківського сектору, забезпеченні фінансування пріоритетних

галузей економіки та безперервного функціонування підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури, у тому числі таких, що знаходяться у державній власності [1].

Саме державні банки стали платформою для запровадження та реалізації різноманітних програм підтримки населення з боку держави та міжнародних донорських та благодійних організацій. Разом з тим, до державних банків було суттєво підвищено вимоги щодо корпоративного управління, посилено моніторинг їх діяльності.

Стратегічними цілями державних банків у період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки є:

- забезпечення фінансової підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури;

- доступність надання банківських послуг для забезпечення захисту прав споживачів, зокрема в рамках соціального захисту населення за умови відсутності фізичної загрози працівникам банку;

- створення умов для швидкого відновлення надання банківських послуг у повному обсязі та забезпечення функціональності й безперервності роботи банків державного сектору;

- створення, налагодження та підтримання функціонування ефективної системи фізичної безпеки (центрального апарату та відокремлених підрозділів банку, в тому числі безпеки працівників банку), безпеки операційних систем, зокрема з використанням хмарних рішень, та кібербезпеки;

- впровадження заходів, спрямованих на зниження ризиків, у тому числі реалізації можливих загроз, здійснення заходів з безпеки банку, зокрема контроль за ризиками безпеки (у тому числі фізичної, фінансової, кібербезпеки та безпеки операційних систем), ліквідації та/або мінімізації наслідків реалізованих загроз та кризових ситуацій;

- безперервна ефективна робота керівників банку для забезпечення прийняття необхідних управлінських рішень;

- збереження фінансової стійкості банку, виявлення можливих загроз такій стійкості, а також оперативне реагування на загрози фінансової стійкості та/або їх уникнення [1].

Якщо на початку 2022 року очікувалося, що у період воєнного стану державні банки не зможуть забезпечити планований до війни рівень основних показників діяльності, то на практиці виявилось, що державні банки та й банківський сектор загалом не тільки змогли вистояти та протидіяти деструктивним факторам, але й активно розвиватися та отримувати високі показники. За результатами діяльності у 2023 році українські банки за попередніми даними одержали 86,5 мільярда гривень чистого прибутку, що майже вчетверо вище показника за 2022 рік та на 12% вище за результати 2021 року, до повномасштабного вторгнення. Основним рушієм зростання доходності банківського сектору залишається збільшення процентних доходів як від високоліквідних активів, так і кредитування [2].

Безперечно, що діяльність банківського сектору у 2024 році буде залежати від воєнних подій, однак загальна макроекономічна ситуація в країні, облікова та валютна політика НБУ також мають вагомое значення. Фактор непередбачуваності у строках завершення воєнного стану не дають можливості банкам чітко планувати свої стратегії розвитку. Більшість банків були вимушені призупинити дію своїх стратегій або суттєво їх відкоригувати. Однак затягування строків дії воєнного стану в Україні може негативно вплинути на загальні тенденції розвитку банківського сектору.

Таким чином, банківський сектор показав свою стійкість та потенціал для подальшого розвитку, не зважаючи на складні фінансово-економічні, політичні та воєнні обставини, що дає можливості для формування оптимістичних прогнозів його подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/ОсновніНапрям.pdf> (дата звернення 15.02.2024).

2. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi> (дата звернення 15.02.2024).

Архирейська Наталія Вікторівна, к.е.н., доц., декан фінансового факультету, Університет митної справи та фінансів, Дніпро, e-mail: anv56@ukr.net.

Archireyska Nataliya V. – PhD in Economics, Associate Professor, Dean of the Faculty of Finance, University of Customs and Finance, Dnipro, e-mail: anv56@ukr.net.

Єдинак Володимир Юрійович, к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Університет митної справи та фінансів, Дніпро, e-mail: v.iedinak@gmail.com.

Yedynak Volodymyr Yu. – PhD in Economics, Associate professor, Docent of the Department of Management of Foreign Economic Activities, University of Customs and Finance, Dnipro, e-mail: v.iedinak@gmail.com.

Литвин Юрій Петрович, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Університет митної справи та фінансів, Дніпро, e-mail: litvinyr@gmail.com.

Lytvyn Yurii P. – a higher education graduate of the Doctor of Philosophy degree at the Department of Finance, Banking and Insurance, University of Customs and Finance, Dnipro, e-mail: litvinyr@gmail.com.

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: у дослідженні розглядається вплив повномасштабної військової агресії росії на Україну та наслідки для її цивільної та стратегічної інфраструктури. Особливий акцент робиться на міжнародній фінансовій допомозі, яку надають міжнародні організації, зокрема Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, для підтримки економіки та відновлення України після конфлікту. Досліджено необхідність альтернативних методів фінансування та ефективного використання отриманих ресурсів для досягнення стратегічних цілей розвитку та сталості країни.

Ключові слова: міжнародна фінансова допомога; міжнародні організації; економічний розвиток, МВФ, Світовий банк, фінансова стабільність.

Анотація: the study examines the impact of Russia's full-scale military aggression on Ukraine and the consequences for its civilian and strategic infrastructure. Particular emphasis is placed on international financial assistance provided by international organizations, in particular the International Monetary Fund and the World Bank, to support the economy and rebuild Ukraine after the conflict. The need for alternative methods of financing and effective use of the received resources to achieve the strategic goals of the country's development and sustainability has been studied.

Ключові слова: international financial aid, international organizations, economic development, IMF, World Bank, financial stability.

Повномасштабна військова агресія російської федерації призвела до значних пошкоджень цивільної та стратегічної інфраструктури. Сотні тисяч будинків, де проживали громадяни, постраждали та були зруйновані у результаті воєнних дій на території України. Пошкодження або знищення також виявили логістичні центри, великі промислові об'єкти, елементи енергетичної інфраструктури, нафтові бази, заводи та фабрики.

Умови підвищеного ризику змусили багатьох промисловців переміщувати свої підприємства на територію Західної України. Це обумовлено бажанням зменшити можливі втрати внаслідок обстрілів ракетами дальньої дії, які можуть завдати шкоду інфраструктурі. Такий крок спрямований на зниження ризику втрат у бізнесі через можливі воєнні дії. Аналіз політичних та стратегічних розрахунків російської федерації вказує на те, що військові конфлікти можуть завершитися на користь України, адже будь-яка війна зазвичай завершується підписанням мирного договору. А отже, у таких умовах важливість питань відбудови інфраструктури та економічного відновлення стає ще більш актуальною [1; 2].

Україна, як країна в перехідному періоді, зіткнулася з численними викликами та труднощами в процесі свого економічного розвитку. Міжнародна фінансова допомога стала ключовим інструментом, що сприяє стабілізації та стимулює економічне зростання країни.

Проте, міжнародна фінансова допомога може бути неефективною, якщо в державі не відбуваються економічні реформи, а також якщо на бізнес здійснюється тиск зі сторони внутрішньої влади. Згідно з практикою, економіка, яка сприймає ліберальний підхід, має більше шансів на зростання, ніж та, яка піддавалася впливу держави. Для ефективного використання міжнародної фінансової допомоги розумно використовувати програми субсидіювання для відновлення пошкоджених галузей, щоб підтримати швидке відновлення виробничих потужностей підприємств або для створення нових промислових зон. Застосування грантового фінансування може сприяти стимулюванню ключових виробничих галузей, які, в свою чергу, відіграють важливу роль у відновленні економіки [2].

Важливим внеском у відновлення економіки України є надання пільгових кредитів від держав-партнерів і міжнародних економічних організацій. Це допоможе компенсувати дефіцит бюджету та забезпечити фінансування важливих соціальних програм і виплат державним установам. Міжнародні

партнери будуть мати вплив на відновлення України за двома способами: регіональним і параметричним. Регіональний підхід передбачатиме участь держав-партнерів у відновленні конкретних областей чи населених пунктів. Параметричний підхід буде стосуватися окремих секторів економіки, з особливим акцентом на енергоефективність [1].

З початку війни міжнародні організації виражають абсолютну підтримку Україні і надають значний обсяг фінансової допомоги, який направляється у наш державний бюджет для подальшого розподілу урядом на потреби військового періоду [3].

Незважаючи на великі суми фінансової допомоги та запевнення міжнародних партнерів щодо надання підтримки Україні у необхідному обсязі кошти, що надходять, недостатні для повного задоволення потреб країни. Таким чином, окрім збільшення обсягів міжнародної фінансової допомоги, важливо для України розглядати альтернативні методи наповнення державного бюджету, які враховують потреби у часи війни та відновлення після війни [3].

Отримання зовнішньої фінансової допомоги в 2022-2023 роках допомогло підтримати функціонування економіки України та сприяло у вирішенні проблем валютно-фінансової ситуації у країні. Ця фінансова допомога відіграла ключову роль у забезпеченні стійкості економіки, зниженні темпів інфляції та наданні соціальних послуг національним урядом. Однак, розміри такого фінансування та перевага кредитних джерел в структурі можуть створювати значні ризики щодо боргової кризи [4].

Міжнародна фінансова допомога від таких інституцій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), спрямована на забезпечення фінансової стабільності в країні. Це дозволяє Україні впроваджувати необхідні економічні та структурні реформи, які зміцнюють економічний фундамент та збільшують конкурентоспроможність.

З початку повномасштабної військової агресії росії завдяки підтримці МВФ Україні вдалось забезпечити фінансову та макроекономічну стабільність. Допомога надавалась у рамках різних інструментів (Інструмент швидкого фінансування (Rapid Financing Instrument – RFI) та Механізм розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF)), а також на пільговій та грантовій основі від міжнародних партнерів через спеціально створений Адміністративний рахунок МВФ. Програма України в рамках EFF спрямована на підтримку стратегії, що сприяє збереженню фіскальної, цінової та фінансової стабільності. Також вона спрямована на сприяння економічному відновленню, одночасно поліпшуючи управління та зміцнюючи інституції для підтримки довгострокового зростання в контексті післявоєнної відбудови та шляху України до вступу в ЄС [5].

Фінансові ресурси, надані Світовим банком та створені трастові фонди, використовуються для підтримки державного бюджету, впровадження інституційних та структурних реформ, а також реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, що відповідають пріоритетним напрямкам економічного розвитку України. Світовий банк надав гарантію на підтримку державної політики в галузі економічного зростання та стійких фінансових послуг, з метою підтримки України в проведенні структурних реформ у економіці [5].

Міжнародні фінансові інституції також активно сприяють реалізації соціальних програм. Це включає в себе проєкти з підвищення якості освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та боротьби з бідністю. Фінансова допомога сприяє створенню стійкого та справедливого суспільства.

Міжнародна фінансова допомога в Україні не є просто фінансовим ресурсом, вона виступає як каталізатор для стимулювання економічних та соціальних змін у країні. Цей підхід передбачає не лише передачу коштів, але й активну участь у процесах, спрямованих на досягнення сталого розвитку.

Важливим аспектом успішного використання міжнародної фінансової допомоги є ефективне використання отриманих коштів. Забезпечення прозорості та ефективності в управлінні фінансовими ресурсами дозволяє максимально використовувати їх для досягнення стратегічних цілей розвитку.

Паралельно з фінансовою допомогою виникає необхідність в реалізації структурних реформ. Це може включати удосконалення законодавства, укріплення інституцій, покращення управлінських практик та впровадження інноваційних стратегій. Ці реформи стають важливим інструментом для забезпечення сталого та довгострокового розвитку країни, сприяючи позитивним змінам у її економіці та суспільстві.

Отже, міжнародна фінансова допомога виступає не лише як джерело фінансування, але й як критичний фактор, що активує процеси перетворень в економіці та суспільстві України, щоб забезпечити сталість та зростання у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боднар О. А. Снідко Є. А. Вплив інфляції на кредитування в умовах воєнного стану. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 6-11. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-01).
2. Войтюк Т. План відбудови України містить 24 томи. Що він передбачає. *Суспільне. Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/amp/256982-plan-vidbudovi-ukraini-mistit-24-tomi-so-vin-peredbacae/> (дата звернення 21.02.2024).
3. Міжнародна фінансова допомога Україні під час війни. *Kherson Ukraine*. 2022. URL: <https://kreston.ua/mizhnarodna-finansova-dopomoha-ukraini-pid-chas-viyny-zvit-za-6-misiatsiv/> (дата звернення 21.02.2024).
4. Богдан Т. Рятівне коло й побічні наслідки зовнішнього фінансування України. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/30/696492/#:~:text=Зовнішня%20фінансова%20допомога%20підтримала%20функціонування,тому%20числі%2018%20млрд%20дол.> (дата звернення: 22.02.2024).
5. Багатостороннє співробітництво. *Міністерство закордонних справ України*. 2023. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini> (дата звернення 22.02.2024).

Боднар Олена Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: bodnarolena1606@gmail.com

Bodnar Olena A., candidate of economic sciences, associate professor, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: bodnarolena1606@gmail.com

Слободян Тетяна Анатоліївна, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: tanyaslobodian1051@gmail.com

Slobodyan Tetiana A. – graduate of the Accounting and Finance Faculty, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: tanyaslobodian1051@gmail.com

Гораль Ліліана Тарасівна¹
Метошоп Ірина Михайлівна¹
Степанюк Ольга Сергіївна¹
Іванов Олександр Васильович¹

СТРУКТУРА ВЛАСНОСТІ В РОЗПОДІЛЬНИХ ГАЗОВИХ МЕРЕЖАХ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗМІР ТАРИФУ ТРАНСПОРТУВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

¹Івано-Франківський університет нафти і газу

Анотація: У дослідженні розглянуто зміну структури ринку транспортування природного газу до населення, визначено фактори впливу та проблемні моменти у формуванні тарифу на доставку газу, проведений взаємозв'язок між формуванням тарифу та часткою вкладених коштів населенням у газорозподільну мережу та визначено її вплив на формування тарифу. Визначені основні шляхи вирішення даної проблеми.

Ключові слова: ринок газу, тариф, частка власності, амортизація, доставка газу.

Abstract: The research examines the change in the structure of the natural gas transportation market to the population, determines the influencing factors and problematic points in the formation of the tariff for gas delivery, conducts the relationship between the formation of the tariff and the share of funds invested by the population in the gas distribution network, and determines its influence on the formation of the tariff. The main ways of solving this problem are defined.

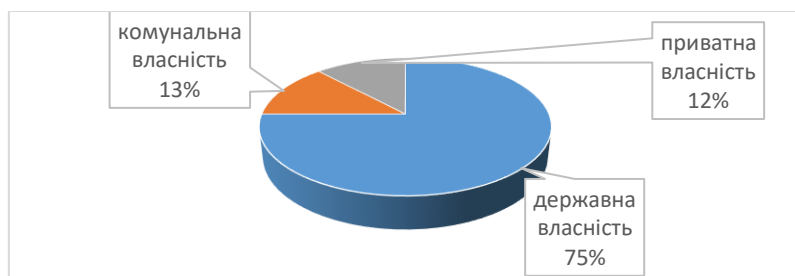
Keywords: gas market, tariff, ownership share, depreciation, gas delivery.

Формування тарифів на доставку газу до населення є важливим завданням, яке впливає на соціальні, економічні та енергетичні аспекти життя суспільства. З одного боку тарифи повинні бути доступними для всіх верств суспільства, забезпечуючи належний рівень життя населення, з іншого боку забезпечувати стимулювання інвестицій у розвиток та модернізацію газової інфраструктури, що покращуватиме її надійність та ефективність та забезпечуватиме енергетичну безпеку. Нажаль, дана проблематика, яка жваво обговорюється у суспільстві, мало розглядається науковцями. Наукові дослідження з цього питання є у працях Л. Гораль [1,2], В. Шийко [3], І. Метошоп [1,2,3], О. Столяр [4], В. Бабенко, В. Омельченко [5].

Як відомо з 1 серпня 2020 року, в Україні втратила чинність норма, що стосувалася спеціальних обов'язків учасників ринку щодо постачання газу населенню (PSO), і розпочав діяти повноцінний ринок газу для домогосподарств. До недавнього часу на ринку газу для домогосподарств діяла структура постачальників, яких можна розділити на чотири умовні категорії, а саме облгази-збути, пов'язані з відповідними операторами ГРМ, які були природними монополіями і складали близько 70%; НАК «Нафтогаз України», який спершу постачав газ операторам ГРМ, оскільки має своє джерело газу (ПАТ «Укргазвидобування», яка видобуває близько 70% газу в країні), а з моменту запровадження ринку газу самостійно почав постачати газ і для населення; незалежні постачальники та постачальники електроенергії, пов'язані з операторами систем розподілу електроенергії (ОСР, обленерго), які також постачають природний газ.

До 2024 року структура ринку доставки газу до приватних домогосподарств суттєво змінилась і станом на початок 2024 року розподіл ринку є таким (рис.1.).

Тобто ми спостерігаємо переформування монополістичного становлення частки ринку доставки газу до споживача з приватного до державного сектору, де станом на 2024 рік, близько 75 % газорозподільних мереж перебувають у власності держави, і лише 25 % у комунальній та приватній власності. Монополізація з боку держави у подальшому може мати також свої негативні наслідки, оскільки встановлені тарифи не можуть стимулювати конкуренцію на ринку газопостачання, що не сприятиме покращенню якості послуг та зниженню цін.

*Джерело: побудовано авторами на основі [6,7].

Рис.1. Частка власності на ринку доставки газу.

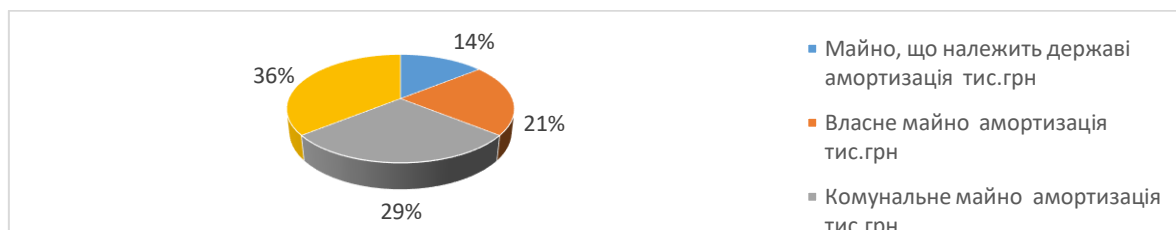
Не дивлячись на перерозподіл ринку постачання газу до приватних домогосподарств, проблемні питання формування тарифів на розподіл газу досі залишаються неврегульованими. Зокрема, залишаються невирішеними проблеми з власністю на газорозподільні системи та їх експлуатацією, які потребують уваги влади та розробки ефективніших механізмів регулювання, щоб забезпечити інтереси населення та належне функціонування газового сектору.

Так, згідно з Кодексом газорозподільних систем [8], експлуатацію газорозподільних систем можуть здійснювати лише Оператори ГРМ. При цьому власники газових мереж, які не є Операторами ГРМ, зобов'язані укласти договори про експлуатацію або передати свої мережі на баланс Оператору ГРМ. Як відомо більшість газопроводів низького тиску, які населення проклало до своїх будинків за власні кошти, змушені передати безоплатно на баланс Оператору ГРМ, поставивши ці активи на баланс, Оператори ГРМ нараховують амортизацію на їх відшкодування, а також їхнє технічне обслуговування. У подальшому ці витрати включають у ціну транспортування, яку доводиться сплачувати тому ж населенню за доставку газу. Така ситуація створює додаткову напругу у суспільстві, оскільки цей процес передачі та експлуатації газових мереж не враховує інтереси народних інвесторів.

Для вирішення цих питань, на нашу думку, влада має розробити чіткі правила і норми, що стосуються власності на газорозподільні системи та їх експлуатацію з урахуванням внеску громадян, що може відобразитись у тарифах за доставку газу. Зокрема, вважаємо, що слід внести зміни у Кодекс де зобов'язати Оператора ГРМ вказувати частку газопроводів переданих населенням на їх баланс. Звісно ж тепер це буде зробити важко, оскільки як ми вказували раніше частка ринку державної і приватної власності неодноразово змінювалась упродовж 25 останніх років і відновити документацію буде вкрай важко.

Прослідкуємо взаємозв'язок між тарифом та амортизацією. Зокрема амортизація газорозподільних газопроводів відводів по ділянці Ходачків у ПрАТ «Тернопільгаз» за 10 років склала 175166,46 грн, а протранспортованого газу 9656,825 тис.м³, отже на кожен тисячу кубометрів протранспортованого газу припадає 18,14 грн відамортизованих коштів за газорозподільні мережі. Припустимо, що частка газопроводів, які були передані населенням на баланс ПрАТ складає 1%. Таким чином із 0,18 грн відамортизованих коштів належить громадянам, які проклали газорозподільні мережі до своїх домівок, а отже тариф за транспортування вже повинен бути зменшений на цю суму.

За даними Івано-Франківського оператора ГРМ прослідкуємо частку приватної власності, що передана на баланс підприємства (рис.2.).

*Джерело: побудовано авторами на основі даних Оператора ГРМ у Івано-Франківську.

Рис.2. Частка амортизації введів дворових, які є на балансі (в обслуговуванні підприємства) за формами власності.

Отже, частка амортизації нарахована Оператором ГРМ на вводи дворові, які були передані громадянами на баланс підприємства складає 21%, а отже опираючись на попередні розрахунки їх величина у тарифі на транспортування складає 3,78 грн/1000 м³.

Окрім вводів дворових на балансі підприємств є також інші активи передані як населенням так і комунальними підприємствами, зокрема такі як газорегуляторні пункти, шафові регуляторні пункти газу, установки електрохімічного захисту від корозії, прилади діагностики і обстеження систем газопостачання, колодязі, засувки, будинкові регулятори тиску, системи телемеханіки тощо.

Таким чином, підсумовуючи сказане слід зазначити що дане питання потребує проведення подальших досліджень для забезпечення науково-обґрунтованих рішень та рекомендацій, а також політичних рішень з боку держави щодо виокремлення майна безкоштовно переданого на баланс Операторів ГРМ для врегулювання питання формування тарифів на доставку природного газу до кінцевого споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гораль, Л., Метошоп, І., Чернова, О., & Корнієнко, А. (2023). Архітектурно-технічний вплив газових мереж на величину тарифу на послуги з розподілу природного газу. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (5), 3–9. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3d86f58c-dbc2-4339-b43d-3f67a4e590ca/content>
2. Iryna Metoshop, Oleksandra-Anna Metoshop. The impact of tariff formation on the sustainable development of the gas sector of Ukraine. *Philosophy, economics and law review*. Volume 3, no. 2, 2023. С. 89-102. DOI 10.31733/2786-491X-2023-2-89-103.
3. Гораль Л. Т., Метошоп І.М., Олійник А. П., Шийко В. І. Дослідження залежності макроекономічної стабільності від змін ринку природного газу. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*, 17 травня 2023р. м. Полтава. <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2023/vii-ebdrp/zbirnik-2023.pdf>.
4. Столяр О. О. Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Івано-Франківськ. 2021. 183с. URL: <https://bit.ly/44I18hi>.
5. Омельченко В. Досвід запровадження стимулюючих тарифів в енергетиці серед провідних країн Європи. Центр Разумкова. 28.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-vprovadzhenniastymuliuiuchogo-taryfoutvorennia-v-sektori-energetyky-sered-providnykhievropeiskykh-krain>.
6. Доступ до правди. URL: https://dostup.org.ua/request/komunalni_shakhrayi.
7. Результати моніторингу функціонування ринку природного газу за II квартал 2023 року. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Sfery_Gaz/Monitoring_rynku_gaz/2023/monitoryng_gaz_II-2023_.pdf
8. Кодекс газорозподільних систем. Постанова №2494 від 30.09.2015 у редакції від 07.12.2023. URL: [Про затвердження Кодексу газоро... | від 30.09.2015 № 2494 \(rada.gov.ua\)](https://rada.gov.ua/ua/legislation/acts/2494).

Гораль Ліліана Тарасівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: liliana.goral@gmail.com

Метошоп Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної економіки, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: metoshop07@ukr.net

Степанюк Ольга Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: olha.stepaniuk@nung.edu.ua

Іванов Олександр Васильович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри транспортування енергоносіїв, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: ol.ivanov@nung.edu.ua

Л. Т. Гораль
В. І. Шийко
О. С. Степанюк
О. В. Хом'як

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ СТАНУ ТА ВЛАСНОСТІ ГАЗОВОЇ МЕРЕЖІ ЗАДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО ТАРИФОТВОРЕННЯ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація Стаття розглядає актуальні питання удосконалення методів оцінки стану та власності газової мережі з огляду на соціально-відповідальне тарифотворення. Автори акцентують увагу на стратегічному значенні оновлення цих методів у контексті сучасних соціально-економічних викликів. Спеціальний акцент робиться на взаємодії між оцінкою стану газових мереж та процесом формування тарифів для постачання природного газу. Аналіз показує, що удосконалення цих методів дозволяє більш точно враховувати соціальні аспекти та інтереси споживачів природного газу при визначенні тарифів. Дослідження також наголошує на важливості забезпечення ефективної та справедливої системи тарифікації, що відповідає сучасним стандартам сталого розвитку та соціально-відповідального підходу до енергопостачання.

Ключові слова: тариф; метод оцінки; ступінь власності; газові мережі.

Updating the Issue of Improving Methods for Assessing the Condition and Ownership of the Gas Network for Socially Responsible Tariff Formation

Abstract The article addresses current issues related to improving methods for assessing the condition and ownership of the gas network, considering socially responsible tariff formation. The authors emphasize the strategic importance of updating these methods in the context of contemporary socio-economic challenges. Special attention is given to the interaction between the assessment of the state of gas networks and the process of forming tariffs for natural gas supply. The analysis shows that enhancing these methods allows for a more accurate consideration of social aspects and the interests of natural gas consumers in tariff determination. The research also underscores the importance of ensuring an effective and fair tariff system in line with modern sustainable development standards and a socially responsible approach to energy supply.

Keywords: tariff; assessment method; ownership level; gas networks.

Актуальність дослідження та удосконалення методів оцінки стану та власності газових мереж полягає в ряді ключових аспектів, які мають стратегічне значення для газопостачальної системи та суспільства в цілому. Дослідження та удосконалення методів оцінки дозволяють вчасно виявляти потенційні ризики та загрози безпеці газопостачання [1 - 2]. Це особливо важливо в умовах постійних змін в технологічному, економічному та екологічному середовищі. Удосконалені методи дозволяють точніше ідентифікувати місця втрат тиску та енергії в газовій мережі. Це сприяє оптимізації транспортування газу та зменшенню витрат на енергію. Дослідження стану та власності газових мереж дозволяє раціонально планувати та розподіляти витрати на обслуговування, ремонт та модернізацію інфраструктури. Оцінка стану газової мережі визначає можливості для поліпшення системи транспортування газу, що впливає на її загальну ефективність та продуктивність. Удосконалення методів дозволяє вчасно виявляти витоки газу та інші екологічні проблеми, що може сприяти зменшенню негативного впливу газової мережі на навколишнє середовище [3 - 5]. Забезпечення відповідності газових мереж встановленим нормам та стандартам важливо для збереження довіри громадськості, забезпечення безпеки та уникнення юридичних проблем. Дослідження та удосконалення методів оцінки стану газової мережі сприяють розвитку новітніх технологій та

інновацій в галузі газопостачання. Ефективна газова мережа є ключовим компонентом для забезпечення стійкості та надійності енергопостачання для підприємств, домогосподарств та інших споживачів [6 - 9].

Загальною метою удосконалення методів оцінки стану та власності газової мережі є забезпечення ефективної, безпечної та стійкої роботи інфраструктури, що відіграє важливу роль у забезпеченні потреб суспільства в енергії та редукції негативного впливу на довкілля. Окрім того, сучасні вектори сталого розвитку вимагають ще й соціально-відповідального тарифотворення на постачання природного газу. І в цьому контексті слід дослідити рівень приватної власності домогосподарств у газових мережах задля подальшого його врахування при формуванні соціально-відповідального тарифу на постачання природного газу.

Оцінювання стану газових мереж може здійснюватися за декількома напрямками: технічний стан та інфраструктура, безпека та відповідність нормативам, експлуатаційна ефективність, екологічна сумісність, автоматизація та використання ІТ-технологій, енергоефективність, економічна оцінка.

При оцінюванні технічного стану та інфраструктури використовують візуальний огляд мережі, технічне обстеження трубопроводів, лічильників, компресорних станцій та інших елементів інфраструктури. Вимірювання та аналіз технічних параметрів, таких як тиск, температура, швидкість газу тощо. Щодо безпеки та відповідності нормативам то тут використовують такі методи як аудит безпеки газових мереж, включаючи перевірку наявності системи аварійного відключення, протипожежних заходів та інших безпекових заходів. Перевірка відповідності газових мереж регуляторним та нормативним вимогам. Для оцінки експлуатаційної ефективності необхідно застосовувати методи оцінки ефективності роботи газових мереж, включаючи аналіз робочого тиску, потоків газу, витрат, амортизації обладнання тощо. Визначення частоти та тривалості відключень та аварій. В контексті сучасних векторів розвитку господарських систем важливо досліджувати екологічну сумісність яка передбачає оцінку впливу газових мереж на навколишнє середовище, включаючи викиди, рівень шуму, можливість виникнення витоків газу та інші екологічні аспекти. Визначення відповідності екологічним стандартам та виконання заходів з мінімізації негативного впливу. Важливо сьогодні активно застосовувати процеси автоматизації та забезпечувати використання ІТ – технологій, що може передбачати впровадження систем моніторингу та управління газовими мережами. Використання сучасних інформаційно-технологічних рішень для підвищення автоматизації, зменшення ризиків та покращення ефективності. Також важливо забезпечувати процес енергоефективності через аналіз споживання енергії газовими мережами та впровадження заходів для зменшення витрат енергії. Використання енергоефективних технологій та підходів. Комплексне використання цих методів дозволяє отримати повну оцінку стану газових мереж, забезпечуючи ефективне управління та підтримку їхньої надійності та безпеки.

Визначення рівня власності газової мережі вимагає комплексного підходу, оскільки деякі частини зовнішніх споруд газових мереж можуть мати природу приватної власності домогосподарств чи громади, де вони проклалися. Тому для визначення рівня власності кожної зі сторін: компанії, приватних домогосподарств чи громади необхідно сформувати етапи даного дослідження. Отже, зважаючи на актуальність даного дослідження та потребу в обґрунтуванні рівня власності кожної із визначених сторін можна виокремити наступні етапи

1. **Збір інформації.** Зібрати інформацію про газову мережу, включаючи кадастрові дані, плани та технічні специфікації. Звернутися до місцевих енергетичних компаній, регуляторних органів та місцевих влад для отримання релевантної інформації.

2. **Аналіз документації.** Проаналізувати правові та технічні документи, які стосуються газової мережі. Це може включати договори про концесії, акти передачі мережі в експлуатацію, технічні паспорти та інші документи.

3. **Звернення до регулятора.** Звернутися до місцевого регулятора чи енергетичного наглядового органу для отримання інформації про власників газової мережі та її частин.

4. **Огляд території.** Провести огляд території, на якій розташована газова мережа. Звернути увагу на інфраструктурні об'єкти та позначення, які можуть вказувати на власність

5. **Консультації з місцевими органами.** Консультуватися з місцевими органами влади, місцевими газовими компаніями або експертами з газового сектору для отримання додаткової інформації та порад.

6. **Опитування власників.** Провести опитування серед місцевих газових компаній, інвесторів або інших можливих власників газової мережі для визначення їхньої участі у власності.

7. **Аналіз комунікацій.** Аналізувати комунікації між різними структурами влади, комерційними організаціями та регуляторами, що стосуються власності газової мережі.

8. **Судовий реєстр.** Перевірити судовий реєстр та реєстраційні документи для визначення правового статусу та власності мережі.

9. **Взаємодія з громадою.** Здійснювати взаємодію з місцевою громадою, власниками нерухомості та іншими зацікавленими сторонами для отримання відомостей про власність газової мережі.

10. **Уточнення результатів.** Уточнити результати аналізу та взяти до уваги всі зібрані дані для формування повної карти власності газової мережі.

Ця методика може варіюватися в залежності від регіональних особливостей та умов. Важливо провести комплексний аналіз, враховуючи як правові, так і технічні аспекти власності газової мережі.

Актуалізація методів оцінки дозволяє виявляти потенційні ризики та загрози безпеці газопостачання, що надзвичайно важливо в умовах постійних змін у технологічному, економічному та екологічному середовищі. Удосконалені методи сприяють точнішому ідентифікуванню місць втрат тиску та енергії в газовій мережі, що сприяє оптимізації транспортування газу та зменшенню витрат на енергію.

Дослідження стану та власності газових мереж також дозволяють раціонально планувати та розподіляти витрати на обслуговування, ремонт та модернізацію інфраструктури. Оцінка стану газової мережі визначає можливості для поліпшення системи транспортування газу, що впливає на загальну ефективність та продуктивність. Удосконалення методів сприяє вчасному виявленню витоків газу та інших екологічних проблем, сприяючи зменшенню негативного впливу газової мережі на навколишнє середовище.

Загальна мета удосконалення методів оцінки полягає в забезпеченні ефективної, безпечної та стійкої роботи інфраструктури, що є ключовим компонентом для забезпечення стійкості та надійності енергопостачання для підприємств, домогосподарств та інших споживачів. Крім того, дослідження рівня приватної власності домогосподарств у газових мережах може стати основою для соціально-відповідального тарифотворення на постачання природного газу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гораль Л.Т., Чернова О.Т., Шкварилук М.В. Інформаційно-соціальне забезпечення тарифної політики: передумови виникнення ризиків. Соціально-економічні та енергетичні проблеми розвитку країн: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 11-12 травня 2023р. Дніпро, 2023. С. 27-29. <https://www.oktanprint.cz/p/sotsialno-ekonomichni-ta-energetychni-problemy-rozvytku-krajin-23/>
2. Перезовова І.В., Шекета В.І., Метешоп І.М., Даляк Н.А. Особливості тарифної політики в газотранспорті у країнах Європи та в Україні. III міжнародно-практична конференція “Розвиток соціально-економічних систем в геоekonomічному просторі”: зб. тез доповідей., м. Тернопіль, 19 травня 2023, С. 39-43. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41169>
3. Гораль Л. Т., Шийко В. І., Чернова О. Т., Шкварилук М. В. Тенденційні зміни структури стейкхолдерів газопостачальної галузі. Інноваційні енерготехнології: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 11 – 15 вересня, С. 16-8 <https://ontu.edu.ua/piak>
4. Гораль Л.Т., Король С.В., Олійник А.П. Методичні аспекти тарифоутворення в газопостачанні: досвід України. VIII науково-практична конференція “Надрокористування в Україні. перспективи інвестування: матеріали конференції, м. Львів, 9-12 жовтня 2023, С. 368-371. https://conf.dkz.gov.ua/files/2023_materials_net.pdf
5. Гораль, Л., Метешоп, І., Чернова, О., Корнієнко, А. Архітектурно-технічний вплив газових мереж на величину тарифу на послуги з розподілу природного газу. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки), (5), 3–9. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.5.3>
6. Коротя М. І. Методичні та практичні підходи до обрахунку регіональних тарифів на послуги транспортування та розподілу природного газу [Електронний ресурс] / М. І. Коротя // Український журнал прикладної економіки. - 2019. - Т. 4, № 2. - С. 114-122. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujae_2019_4_2_15
7. Столяр О. О. Структурний аналіз тарифу на розподіл газу в складі ціни газу для споживачів

[Електронний ресурс] / О. О. Столяр // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2020. - № 1. - С. 164-176. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2020_1_19

8. Тарасенко Л. О. Тариф на розподіл природного газу як складова механізму ефективної діяльності операторів ГРМ [Електронний ресурс] / Л. О. Тарасенко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2021. - № 20. - С. 89-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2021_20_15

9. Колосок С. І. Аналіз мереж розподілу газу та електроенергії: огляд тарифного регулювання [Електронний ресурс] / С. І. Колосок, Т. А. Васильєва // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. - 2020. - № 2. - С. 74-78. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2020_2_10

Гораль Ліліана Тарасівна, д.е.н., професор, lilianagoral@gmail.com

Шийко Віра Ігорівна, к.е.н., доцент, vnkShiyko@gmail.com

Степанюк Ольга Сергіївна, к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Хом'як Олег Володимирович, аспірант Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Horal Liliiana Tarasivna, D.Sc., Professor, ilianagoral@gmail.com

Shyiko Vira Ihorivna, Ph.D., Associate Professor, vnkShiyko@gmail.com

Stepaniuk Olha Serhiivna, Ph.D., Associate Professor

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk

Khomyak Oleg, postgraduate student, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

А.С. Завербний¹,
О.А. Дзик¹,
О.О. Жук¹,

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано особливості трансформування міжнародних розрахунків в умовах розвитку фінансових технологій. Виокремлено ключові фактори, що сприяють гармонійному розвитку фінансових технологій.

Ключові слова: фінанси, міжнародні розрахунки, інновації, фінансові технології, цифровізування.

Abstract: The article analyzes the peculiarities of transformation of international settlements in the context of financial technologies development. The key factors contributing to the harmonious development of financial technologies are highlighted.

Keywords: finance, international settlements, innovations, financial technologies, digitalization.

Активізування зовнішньоекономічної діяльності України зумовлює вихід на зовнішні ринки вітчизняних підприємств, нарощування міжнародних розрахунків, підвищення їх ролі у кругообігу капіталу, формуванні фінансових результатів тощо. Паралельно у світовій економіці радикально відбуваються зміни в сфері фінансових технологій. Це перш за все є пов'язаним із підвищенням рівня автоматизування, цифровізування, відкритості, клієнто-орієнтованості фінансової сфери тощо. Активне розвивання інноваційних технологій штучного інтелекту, оброблення великих обсягів даних, новітніх аналітичних інструментів, широке застосування хмарних сервісів сприяють переходу на суттєво новий рівень якості надання фінансових послуг, зокрема й міжнародних розрахунків. Будь-які фінансові операції можливі за допомогою мобільних пристроїв тощо. Саме тому актуальною є проблематика трансформування міжнародних розрахунків в умовах розвитку фінансових технологій.

Дана проблематика знаходить відображення у дослідженнях таких вчених, як Богриновцева Л. [8], Василенко А.В. [1], Волосович С.В. [1], Водоп'янов В.С. [6], Гаркавенко В.О. [2], Грінько І.М. [2], Дячек В.В. [3], Замковий О.І. [4, 6], Калашнікова Т.В. [5], Котенко, Т.М. [4], Колосовська О.Д. [3], Оніщенко В.С. [3], Рудич Л.В. [9], Самохіна С.А. [5], Соляник Л.Г. [6], Сотченко Є. [7], Чуницька І. [8], Шевченко О.М. [9] та багатьох інших.

Отже, за сучасних умов розвитку глобальної економіки ключовою тенденцією виступає цифровізування (поширення цифрових технологій в усіх бізнес аспектах) [1-4, 5-8]. Україна активно залучається до глобалізаційних процесів цифрового економічного простору, трансформуючи економіку (в тому числі й фінансовий сектор, внутрішні та міжнародні розрахунки тощо) від аналогової до цифрової [1, 5, 7, 9]. Процеси цифровізування сучасної вітчизняної економіки відбуваються шляхом реформування всіх сфер господарського життя, зокрема й у фінансовій [9]. Саме цифровізування виступає загальною характеристикою значної частки фінансових інновацій. Воно обумовлюється нарощенням впливу інформаційно-комунікаційних технологій у виробничих процесах та під час надання фінансових послуг. За умов коронавірусної інфекції, карантину, його наслідків, вимушеного ізолювання (а в Україні останні роки і через російську війну) актуальність застосування саме цифрових технологій у фінансовій сфері у світі постійно підвищується [9].

Гармонійному розвитку фінансових технологій посприяли наступні фактори [2, 9]: передусім світова фінансово-економічна криза у 2008 р. (втрата довіри традиційними банківськими фінансовими продуктами, інструментами), нарощування процесів цифровізування (прискорення фінансових операцій; розширення територіального покриття фінпослугами; підвищення прозорості фінансових відносин тощо), розвивання технологій оброблення інформації (активізування таких сегментів як

«блокчейн», «P2P кредитування», онлайн-скоринг тощо), активізування поширення мережі Інтернету (географія, швидкість тощо), бурхливий розвиток соцмереж (поява нових видів фінпослуг: краудфандинг, P2P перекази/фінансування, соціальні трейдинги тощо), інновації (зручність, швидкість, якість при користуванні фінансовими послугами), нарощування обсягів міжнародної електронної торгівлі (приріст оборотів онлайн-торгівлі) тощо [1, 3, 9].

Протягом останніх років інноваційний розвиток саме фінансових технологій набув невід’ємно важливого значення для фінансового сектора. Новітні технології сприяють швидшому, дешевшому, зручнішому проведенні фінансових операцій, зокрема й міжнародних розрахунків, мінімізуючи витрати, розширюючи рівень доступності фінансових послуг. Вітчизняні фінансові технології знаходячись на початкових стадіях зацікавлюють потенційних інвесторів (стримуючим чинником поки є війна з росією). Але після перемоги можна прогнозувати їх активне розвивання, що сприятиме отриманню нових можливостей для вітчизняних фінансових компаній, покращенню їх послуг, підвищенню рівня конкурентоспроможності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волосович С.В., Василенко А.В. Regtech в екосистемі фінансових технологій. Modern Economics. 2019. №15. С 62–68
2. Гаркавенко В.О., Грінько І.М. Вплив цифровізації на трансформацію глобального фінансового ринку. Економіка та суспільство, 2021. №33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-74>.
3. Дячек В.В., Колосовська О.Д., Оніщенко В.С. Особливості використання форм міжнародних розрахунків українськими підприємствами під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Глобальні та національні проблеми економіки. 21. 2018. С. 70-76
4. Замковий О.І., Котенко Т.М. Fintech трансформації та їх вплив на сталість розвитку фінансових ринків та інститутів в Україні в екосистемі корпоративної культури. Економіка та суспільство. 38. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-17>.
5. Калашнікова Т.В., Самохіна С.А. Розвиток ринку фінансових технологій в Україні як фактор сприяння фінансовій інклюзивності. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. 2018. № 3. Серія Економічні науки. С. 201–210.
6. Соляник Л.Г., Замковий О.І., Водоп'янов В.С. Ринок FinTech-послуг в Україні: тенденції розвитку і поширення на тлі оптимізації банківських ризиків. Причорноморські економічні студії. 2021. № 70. С. 143–150.
7. Сотченко С. Методичні підходи до сутності міжнародних розрахунків по імпортних та експортних операціях у системі розрахункових відносин України. Галицький економічний вісник. Т.: ТНТУ, 2015. Том 48. № 1. С. 32-39.
8. Чуницька І., Богріновцева Л. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. Економіка та суспільство. 49. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342>
9. Шевченко О.М., Рудич Л.В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. Ефективна економіка. 7. 2020. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8053>

Завербний Андрій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Zaverbnyj Andriy S. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Дзык Олександр Анатолійович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: oleksandr.a.dzyk@lpnu.ua

Dzyk Oleksandr A. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: oleksandr.a.dzyk@lpnu.ua

Жук Олександр Олександрович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: oleksandr.o.zhuk@lpnu.ua

Zhuk Oleksandr O. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: oleksandr.o.zhuk@lpnu.ua

ЕКОНОМІКА СУМІСНОГО КОРИСТУВАННЯ ТА СТРАХУВАННЯ В СФЕРІ РОЗМІЩУВАННЯ ТУРИСТІВ

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Анотація. У статті досліджено зарубіжний досвід страхування в сфері короткострокової оренди житла через онлайн-платформи сумісного користування.

Ключові слова: економіка сумісного користування; страхування; індустрія гостинності; тимчасове розміщування.

Abstract. The article considers the foreign experience of insurance in the field of short-term rental housing through online sharing platforms.

Key words: sharing economy; insurance; hospitality industry; accommodation.

За визначенням Оксфордського словника економіка сумісного користування - це економічна система, в якій люди можуть обмінюватись майном, послугами та ін., як правило, за допомогою Інтернету. Економіка сумісного користування дозволяє людям отримувати додаткові доходи від оренди кімнат, автомобілів або навіть пральних машин. У 2011р. в журналі «ТІМЕ» «спільне споживання» було віднесено до топ-10 ідей, які мають змінити світ. Економіка сумісного користування у сучасному економічному середовищі швидко зростає, завойовуючи в деяких секторах значну частку ринку. Валова виручка від сумісних платформ і постачальників в ЄС у 2015р. оцінювалась в 28 млрд. євро [1]. За прогнозами компанії PricewaterhouseCoopers глобальний дохід в цій сфері зростає у 2025р. до 335 млрд. дол. На початок 2015р. у світі існувало більше 500 платформ економіки сумісного користування в сфері туризму [2]. В індустрії гостинності найбільш пов'язаним з економікою сумісного користування є сектор розміщування. Цифрові он-лайн платформи допомагають з'єднувати туристів з людьми, які хочуть здати в оренду своє житло.

Концепція спільного споживання існувала завжди, але сучасну економіку сумісного користування вирізняють цифрові платформи, які допомагають з'єднатися попиту та пропозиції. Простота та гнучкість ведення торгівлі в будь-який час і в будь-якому місці зі смартфона стимулювали зростання цього сектору. Цьому сприяли також економія коштів та атмосфера, подібна до домашньої. Крім того, концепція економіки сумісного користування приваблива для людей, які прагнуть отримати додатковий дохід від недовикористовуваних активів. У спільному дослідженні компаній Deloitte & Lloyd's повідомляється, що багатство і дохід є ключовими факторами, які визначають готовність людей брати участь в економіці сумісного користування [3].

Економіка сумісного користування включає три категорії учасників:

(1) постачальники послуг, які спільно використовують активи, ресурси, час і навички - це можуть бути приватні особи, які пропонують послуги час від часу, або професійні постачальники послуг;

(2) користувачі цих послуг;

(3) платформи економіки сумісного користування, які пов'язують постачальників із користувачами та полегшують транзакції між ними, а також забезпечують якість цих транзакцій, наприклад, за допомогою післяпродажних послуг (опрацювання скарг), страхових послуг тощо.

Суб'єкти підприємницької діяльності (СПД), які працюють у цій інноваційній економіці, змінюють традиційні моделі та уявлення людей про споживання. При цьому виникають нові вимоги до страхової галузі. Страхування нових СПД у цьому середовищі стало досить складним завданням, оскільки унікальні ризики вимагають інших підходів, ніж для традиційної компанії. Звична для страхування модель включала підприємство, що продає продукт, і споживача (продаж відбувається безпосередньо), в економіці сумісного користування для зв'язку покупця і споживача використовується технологія.

Оскільки споживачі шукають більш автентичні враження з меншими витратами, економіка сумісного користування в сфері розміщування зростає в усьому світі. Дослідження [4] показує, що сектор сумісного користування в сфері розміщування туристів в деяких регіонах ЄС у 2022р. не тільки відновився, але й навіть перевищив показники 2019 року. При цьому спостерігається більш швидке

відновлення цього сектору тимчасового розміщування туристів, що є логічним, оскільки він може запропонувати для туристів відпочинок з економією коштів.

Найбільш потужними платформами розміщування світового рівня є: Tripping, Airbnb, Homeaway і Housetrip. Серед них компанія Airbnb (США) є найбільш крупною платформою. На даний момент Airbnb нараховує близько 4 млн. господарів у 220 країнах. У 2018р. вартість компанії становила 38 млрд. дол. Не зважаючи на кризу-COVID-19 ринкова вартість Airbnb зростала і у 2021 році оцінювалася в 113 млрд. дол. порівняно з 75 млрд. дол. попереднього року. Загальний дохід Airbnb у 2022р. склав 8,4 млрд. дол. Це більше ніж у 2021р., коли він складав 5,99 млрд. дол. Приватний веб-сайт з оренди та обміну житлом стає дедалі відомішим у всьому світі переважно завдяки тому, що компанія пропонує дешевші та «автентичніші» альтернативи готельному номеру. Разом з тим опитування 2017р. показало, що 13 % респондентів не використовували Airbnb через непевність у безпеці [5]. Дослідження компанії PricewaterhouseCoopers також показує, що захист користувачів в економіці сумісного користування (здоров'я та безпека, безпека активів, проблеми з якістю) не гарантується в кожному випадку, коли мова йде про події, які неможливо передбачити.

Компанії Deloitte та Lloyd's у 2018р. провели дослідження в сфері економіки сумісного користування на предмет появи нових моделей страхування в цьому секторі. Дослідження проводилось на основі опитування споживачів та експертів в США, Китаї, Німеччині, Франції, Великобританії та ОАЕ. Результати показали що на всіх шести досліджуваних ринках 57% компаній економіки сумісного користування застраховані від ризиків, пов'язаних з участю в цьому секторі. Однак все ще існує прогалина в індивідуальному страхуванні для специфічних ризиків, пов'язаних з транзакціями [3].

Разом з тим у Звіті Інституту Страхування Канади зазначається, що учасники економіки сумісного користування стикаються з проблемою відсутності відповідного страхового покриття. Із зростанням економіки сумісного користування буде потрібно більше страхових покриттів, які б краще підходили для таких ситуацій. Страховикам у Канаді та інших країнах знадобився певний час, щоб розробити перші продукти. Багато питань все ще залишаються невирішеними, проте страхова індустрія зараз активно розробляє нові покриття. У деяких випадках, наприклад, в автострахованні нові види покриття потребують схвалення регуляторних органів - процес, який займає певний час. У Канаді цим процесом здебільшого керують окремі компанії, а не галузь в цілому. Винятком була розробка страхового покриття спільного проживання страховими компаніями в Квебеку [6].

Сумісне користування житлом має наслідки для всіх сторін угоди: 1) господар, який може володіти або орендувати зазначену нерухомість; 2) орендодавець господаря, якщо зазначена нерухомість орендується господарем; 3) гість, який бронює проживання через сайт сумісного користування житла; та 4) компанія зі сумісного користування житла, що з'єднує господарів із гостями. Гості та господарі можуть понести витрати, якщо щось піде не так. Нещасні випадки можуть статися в будь-який час і в будь-якому місці. Навіть якщо господарі вживають превентивних заходів, хтось може спіткнутися об килим або посковзнутися на мокрій підлозі, що призведе до травми [7].

Стандартні поліси страхування житла в США не забезпечують належного покриття для розміщування гостей на платній основі в приватному будинку. Крім того вони не захищають власників житла від претензій з боку гостей. Позитивним прикладом вирішення проблемних питань страхування в економіці сумісного користування є підхід, що застосовується компанією Airbnb, яка, співпрацюючи зі страховими компаніями, забезпечує захист господарів та їх гостей.

Багато муніципалітетів США звернули увагу на зростаючу частку Airbnb на ринку туристичної індустрії і почали вимагати від Airbnb стягувати податок на відвідувачів від імені господарів. Але наразі жоден штат США не вимагає домовласників мати страховку, хоча більшість банків і фінансових установ вимагають, щоб власники застрахували нерухомість, якщо у них є іпотечний кредит. Кілька штатів розглянули законодавство про сумісне користування житлом, але, як правило, воно охоплює питання стягнення податків на користування або відвідувачів, і, зазвичай, не стосується вимог страхування [7].

Компанія Airbnb надає своїм господарям два основних види покриття: (1) захист господаря від претензій з боку гостей (покриття претензій, пред'явлених господарю з боку гостей, якщо під час перебування в помешканні вони отримали якісь травми або відбулась кража їхнього майна), і (2) захист господарів від збитків внаслідок пошкодження майна господаря з боку гостей (покриття претензій по відшкодуванню збитків, завданих майну господаря гостями). Захист вмикається автоматично для кожного господаря Airbnb без додаткової плати. Кожне покриття має ліміт в 1 млн. дол. [8].

Компанія InsurTech працює над задоволенням великого попиту в цій сфері, пропонуючи страхування на вимогу для учасників економіки сумісного користування. Slice Labs, Inc., наприклад, дає змогу господарям Airbnb вмикати і вимикати страхове покриття через свій додаток [9]. Такі послуги Slice Labs, Inc. надає також і для компаній HomeAway, OneFineStay та FlipKey. З моменту офіційного запуску свого першого продукту, запропонованого господарям у жовтні 2016 року, Slice Labs, Inc. продемонструвала двозначне щомісячне зростання доходів і станом на початок 2018р. забезпечувала покриття для господарів у 36 штатах США, охоплюючи понад 85% населення США та 90% господарів. Slice Labs, Inc. працює на повністю безпаперовій цифровій платформі, що дозволяє швидко та легко зареєструватися, отримати страхове покриття та подавати претензії. Більшість клієнтів платять близько 7 доларів за ніч, тільки за ті ночі, протягом яких перебували гості [10]. Slice Labs, Inc. також пропонує продукти для ринків райдшерінгу (сумісне користування автотранспортом) та кібербезпеки [9].

В українській практиці власники будинків або квартир, які здають своє майно в оренду через онлайн-платформи, самостійно страхують своє майно. Обмеження при страхуванні майна, яке використовується з комерційними цілями, відсутні. Страхування ризику нещасного випадку гостя (туриста) під час його перебування в орендованому приміщенні покладається на самого гостя (туриста). Учасі в організації процесу страхування онлайн-платформи не беруть. Таким чином, на нашу думку, досвід компанії Airbnb буде корисним для української практики у післявоєнному періоді, враховуючи, що в складних економічних умовах попит в секторі розміщування економіки сумісного користування значно зростає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. European Commission. Commission staff working document: European agenda for the collaborative economy - supporting analysis. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0184>
2. European Parliament. Tourism and the sharing economy: challenges and opportunities for the EU. 2015. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563411/IPOL_STU\(2015\)563411_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563411/IPOL_STU(2015)563411_EN.pdf)
3. Deloitte & Lloyd's. Squaring risk in the sharing age How the collaborative economy is reshaping insurance products. 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/financial-services/deloitte-uk-squaring-risk-in-the-sharing-age.pdf>
4. Калайтан Т., Данчевська І. Економіка сумісного користування та страхування в індустрії гостинності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2023. № 104. С. 58-67.
5. Statista. URL: <https://www.statista.com/>
6. Kovacs P. Sharing Economy: Implications for the Insurance Industry in Canada. The Insurance Institute of Canada. 2017. URL: <https://www.insuranceinstitute.ca/en/resources/insights-research/sharing-economy>
7. NAIC. Insurance Implications of Home-Sharing: Regulator Insights and Consumer Awareness. 2016. URL: <https://naic.soutrounglobal.net/Portal/Public/en-us/RecordView/Index/23418>
8. Timmons M. Airbnb Insurance: How It Protects Hosts. 2022. URL: <https://www.valuepenguin.com/what-is-airbnb-insurance>
9. NAIC. Sharing economy. 2022. URL: <https://content.naic.org/cipr-topics/sharing-economy>
10. Businesswire. Slice Digital Insurance For Short-Term Rentals Is a Big Win In Time For The Big Game. 2018. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20180110005018/en/Slice-Digital-Insurance-For-Short-Term-Rentals-Is-a-Big-Win-In-Time-For-The-Big-Game>

Калайтан Тетяна Вікторівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, м. Львів, e-mail: kalaitantv@gmail.com

Kalaitan Tetyana V., PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, e-mail: kalaitantv@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНТЕГРАЦІЮ В СВІТОВИЙ ПРОСТІР

Запорізький національний університет

Анотація. Досліджуються можливості підвищення конкурентоспроможності України у світовому економічному просторі на основі зміни позицій у міжнародних економічних рейтингах. Проаналізовано позиції України щодо інвестиційної привабливості. З'ясовано вплив на позиції країни в міжнародних рейтингах нестабільної політичної, соціально-економічної ситуації, повільних реформ та інституційної неструктурованості суспільства. Доведено, що пошук шляхів підвищення конкурентних позицій країни у світовому економічному просторі є одним із найактуальніших завдань для України. Зусилля держави спрямовуються на створення потужного інтегрованого національного ринку зі сприятливим бізнес-середовищем, яке дасть змогу реалізувати потенціал та стане передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Ключові слова: динаміка; соціально-економічний розвиток; рейтингові індикатори; реформи; інтегральна оцінка як інструмент; конкуренто-спроможність у світовому просторі

Abstract. Possibilities of increasing Ukraine's competitiveness in the global economic space based on changes in positions in international economic ratings are being explored. The positions of Ukraine regarding investment attractiveness are analyzed. The impact on the country's position in international rankings of the unstable political, socio-economic situation, slow reforms and the institutional unstructuredness of society is clarified. It has been proven that finding ways to improve the country's competitive position in the global economic space is one of the most urgent tasks for Ukraine. The state's efforts are aimed at creating a powerful integrated national market with a favorable business environment, which will make it possible to realize the state's potential and become a prerequisite for the gradual increase.

Keywords: dynamics; socio-economic development; rating indicators; reforms; integrated assessment as a tool; competitiveness in the world space

Постановка проблеми. Високі показники економічної динаміки є базою для соціальних програм, росту доходів населення, конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні. Забезпечити позитивну динаміку – завдання ефективного державного управління.

В сучасному світі всі країни використовують інформацію міжнародних рейтингових агентств для того, щоб спрямовувати державну політику на стабілізацію соціально-економічної сфери, знаходити шляхи подолання кризових явищ в економіці. Саме успішна організація економічної діяльності, соціально-економічна динаміка залежать від активної участі держави у світових процесах, від реалізації стратегії і тактики інтеграції країни у світогосподарський простір.

Для України пріоритетним є забезпечення високої конкурентоспроможності національної економіки, створення потужного та раціонального за структурою експортного потенціалу, участь у світових господарських організаціях та союзах. Важливим показником стану економіки країни є індикатори міжнародного економічного рейтингу, тобто позиції у світі щодо конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, економічної свободи, загального економічного потенціалу тощо. Рейтинги є корисними для самої країни як інструмент для виявлення перспективності її економіки, визначення першочергових проблем та можливостей для вирішення. Ці рейтинги є також важливими індикаторами для міжнародних партнерів та стратегічних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню впливу позицій України у світових рейтингах на динаміку соціально-економічних процесів присвячено праці провідних науковців: Я. В. Белінська., І. О. Ворончак, О. О. Матлак., Л. А. Антонюк, О. Г. Білорус, Б. М. Данилишин, Я. А. Жаліло, А. П. Кругман, Д. Г. Лук'яненко та інших.

Метою дослідження є аналіз зв'язку економічного реформування та позиціонування України в міжнародних рейтингах, визначення рейтингових змін для оцінки соціально-економічного розвитку країни та визначення подальших перспектив забезпечення входження економіки в світові інтеграційні процеси.

Виклад основного матеріалу. Ще надто повільні економічні реформи в Україні змушують звертатись до систематизації інформації міжнародних рейтингових компаній та досліджувати такі їх інтегральні показники, як Індекс глобальної конкурентоспроможності ІГК ВЕФ (IMD World Competitiveness Rankings), Індекс Бостонської консалтингової групи (SEDA), Індекс економічної свободи ІЕС (The Heritage Foundation Index of Economic Freedom), Індекс розвитку людського потенціалу ІРЛП (Human Development Index), Індекс Ведення бізнесу (Doing Business). Інформація як про позитивну, так і про негативну динаміку рейтингової оцінки використовується як засіб чи інструмент для зміни ситуації на краще.

Існує ціла система відомих міжнародних рейтингів, які відображають економічні позиції України порівняно з іншими країнами: Doing Business, Global Competitiveness, Index of Economic Freedom, Legatum Prosperity Index. Загальна кількість країн у рейтингу — 141.

Ідентифікуючи рейтинг країн на основі мультиагентного Індексу глобальної конкурентоспроможності, Всесвітній економічний форум розглядає 12 його параметрів, таких як макроекономічна стабільність, споживчий ринок, ринок праці, фінансова система, розмір внутрішнього ринку, якість інститутів, стан інфраструктури, рівень проникнення інформаційних технологій і сучасних комунікацій, здоров'я населення, якість освіти, динаміка бізнес-розвитку, здатність до інновацій. На основі аналізу даних ВЕФ та Міжнародного індексу конкурентоспроможності країн здійснюється поділ 141 країни-члена ВЕФ на групи та визначається місце України серед цих держав, проводиться комплексне оцінювання її соціально-економічного розвитку.

За останніми даними у зв'язку з війною та нестабільністю ситуації Україна знаходиться в групі держав з низьким рівнем глобальної конкурентоспроможності, низькою технологічною моделлю розвитку економіки. У 2022 році Україна посіла 85 місце серед 141 країни за Індексом глобальної конкурентоспроможності. Погіршився показник сфери охорони здоров'я (101 місце). Позитивні тенденції прослідковуються на ринку праці (69 місце) [2].

Інтерес до нашої країни з боку основних учасників глобального ринку зростатиме, а відповідно Україна з'являтиметься в нових рейтингах. Поки що, здійснивши аналіз провідних рейтингів, в яких фігурує Україна і які визначають потенціал країни в цілому (Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи, Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), Індекс сприйняття корупції), та згрупувавши країни за показниками індексів, доводиться констатувати, що Україна не входить в групу країн з середніми показниками, а відрив від лідерів рейтингу (країни ЄС, США, Канада, Японія) дуже значний.

Сучасна соціально-економічна політика України за міжнародними інтегральними індексами показує суттєве відставання вітчизняних економічних потужностей від країн Європи та навіть держав колишнього СРСР. Економічний спад під час війни може призвести до поступової руйнації соціальної інфраструктури, що приведе до масового зубожіння населення та подальшої дестабілізації в країні. Міжнародні рейтингові агентства, здійснюючи моніторинг України, звертають увагу на динаміку соціально-економічних процесів, на можливі економічні загрози та соціальні ризики. Значення рейтингових позицій країни спонукають до активізації державної політики у пошуку оптимальних шляхів реформування як економіки, так і соціальної сфери.

Економічні реформи в Україні, на жаль, відбуваються занадто повільно. Водночас абсолютно зрозуміло, що без докорінних змін у суспільстві, без нових правил і норм у підприємстві, без реформування держави, без відповідних законів та нових інституцій потенціал не реалізувати.

Низьким є рівень інтегрованості в світові економічні процеси. Останнім часом у зв'язку з складною політичною та економічною ситуацією спостерігаються проблеми з надходженням прямих іноземних інвестицій. Це, звичайно, негативно впливає на соціально-економічний розвиток. Лише рішучі кроки на шляху зниження рівня корупції, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку, створення прозорої схеми для надходження іноземних інвестицій дадуть змогу вибудувати ефективну систему протистояння викликам глобального середовища.

Інтеграція України у світовий простір є пріоритетом для нашої держави. Входження в інтеграційні союзи, блоки, міжнародні ланцюги доданої вартості дасть змогу забезпечити високий рівень економічної безпеки і підвищити рівень рейтингу України в міжнародних вимірах. Лише рішучі кроки на шляху зниження рівня корупції, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку, створення прозорої схеми для надходження іноземних інвестицій

дадуть змогу вибудувати ефективну систему протистояння викликам глобального середовища. Україна має досягти стабільної динаміки економічного зростання. Так, щодо інвестування, значних досягнень немає, але підприємства стали більше витратити на закупку імпортного обладнання для власного переоснащення, нових енергозберігаючих технологій, а це вже інвестиції для можливостей експорту

Економіка України значно більшою мірою, ніж це стосується усталених ринкових економік, відчуває потребу у зовнішніх ресурсах розвитку. За гострої нестачі внутрішніх капіталів, технологій, підприємництва їх поповнення можливо і доцільно забезпечити за рахунок світових ринків. Саме це й визначає необхідність інтеграції української економіки. Можливість залучення повного обсягу інвестицій, необхідних для реалізації інвестиційних проектів має вирішальне значення не тільки для забезпечення сталого економічного зростання, але насамперед для інноваційного розвитку країни.

Україна має значний інвестиційний потенціал, зокрема є одним із найбільших потенційно містких ринків в Європі; володіє багатими природними ресурсами; має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний науково-технічний потенціал; володіє значним сільськогосподарським потенціалом; має добре розвинену інфраструктуру. Проте, незважаючи на ряд потенційних переваг, існують також фактори, що формують несприятливий та ризиковий інвестиційний клімат країни та гальмують надходження інвестиційних ресурсів у національну економіку. До них слід віднести: недосконалу нормативну базу з питань захисту законодавчих прав та інтересів інвесторів, нестабільну політичну ситуацію, наявність корупції [3].

Визначено, що найбільшу зацікавленість серед іноземних інвесторів у галузевому розрізі викликають фінансова та інформаційна (цифрова) діяльність [4]. В умовах, що склалися, інвестиційний клімат країни потребує поліпшення правової, соціально-економічної, фінансової та суспільно-політичної складових, що дозволить залучити певний обсяг інвестиційних ресурсів і сприятиме загальному соціально-економічному розвитку України.

Висновки. У більшості світових рейтингів місце України ще надто небажане через невирішені внутрішні та зовнішні проблеми, до яких варто віднести свідомі та несвідомі дії посадових осіб і суб'єктів підприємництва, збіг об'єктивних зовнішніх обставин. Стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинні відображатись у системі поступових кроків адаптації національної економіки до світових змін глобалізаційних та інтеграційних процесів. Основним механізмом підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Також зусилля держави варто спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дасть змогу реалізувати наявний інноваційний та людський потенціал та стане передумовою підвищення міжнародної конкурентоспроможності України

Просування у міжнародних рейтингах потребує: вивчення методології міжнародних рейтингів та вироблення концепції змін, необхідних для коригування найгірших позицій, де це можливо; здійснення ефективної антикорупційної політики; здійснення податкової реформи, підвищення захисту права власності як запоруки посилення позицій у таких рейтингах, як *Doing Business*, Індекс економічної свободи, Глобальний індекс конкурентоспроможності, Глобальний інноваційний індекс.

Просування України у міжнародних рейтингах не повинно стати самоціллю для влади, а лише додатковою опцією для її позиціонування у світі та покращення інвестиційної привабливості України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сергій А. Єрохін, Сергій П. Кучин., Ірина Ю. Штулер Ефективність інституту відповідальності у сфері захисту економічної конкуренції: американська та європейська доктрини *Actual Problems of Economics*, № 10 (268), 2023 С 94-100
2. Штулер І. Ю. Інноваційне керування в умовах глобальної диспропорційності національних економік. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2017. №19. с. 331-336
3. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2017. 544 с.

Калініченко Зоя Дмитрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, природокористування та економіки міжнародного туризму, Запорізький національний університет, Запоріжжя, e-mail kalina.donntu@gmail.com

Kalinichenko Zoya D., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Relations, Nature Management and Economics of International Tourism, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, e-mail kalina.donntu@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. Досліджено актуальні тенденції фінансової політики в Україні, що зумовлені умовами воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення РФ. Здійснено оцінку фінансової політики за такими основними показниками як видатки бюджету, податкові надходження бюджету та державний борг. Визначені ключові напрями реформування фінансової політики в контексті сталого розвитку національної економіки.

Ключові слова: бюджетно-податкова політика; державний бюджет; видатки бюджету; державний борг; національна економіка; податкові надходження.

Abstract. Current trends of fiscal policy in Ukraine, caused by the conditions of martial law as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation, are studied. Fiscal policy was evaluated based on such basic indicators as budget expenditures, budget tax revenues and public debt. The key directions of reforming fiscal policy in the context of sustainable development of the national economy are identified.

Keywords: budget and tax policy; budget of state; budget expenditures; state debt; national economy; tax revenues.

Фінансова політика держави є ключовим вагомим важелем фінансового механізму соціально-економічного розвитку. Під фінансовою (бюджетно-податковою) політикою розуміємо заходи уряду, спрямовані на збільшення рівня зайнятості, зниження темпів інфляції, нагромадження необхідних ресурсів задля фінансування соціально-економічних програм та стимулювання сталого економічного розвитку.

За нормальних умов фінансова політика уряду України була спрямована, перш за все, на зростання зайнятості та збільшення доходів населення, обмеження і запобігання інфляції та подолання інших кризових явищ в економіці, розвиток пріоритетних сфер та галузей, створення оптимального податкового клімату для підприємств.

Умови воєнного стану зумовлюють до нових цілей, метою яких є збільшення державних видатків на безпеку та оборону, соціально-економічний захист громадян та залучення міжнародної допомоги. Досягнення вище переліченого, в свою чергу, можливе за рахунок підвищення ставок податків, скасування або запровадження нових податків чи податкових пільг, а також скорочення нецільових видатків (військові потреби мають бути першочерговими), запозичення уряду, емісії грошей із залученням НБУ до внутрішньо-боргових операцій уряду тощо.

Спад ділової активності, спричинений активними воєнними діями, масове вимушене переміщення громадян, антикризові заходи уряду щодо послаблення податкового навантаження мали негативний вплив на формування державного бюджету. Оцінка зміни структури видатків та доходів державного бюджету дозволить прослідкувати тенденції фінансової політики в умовах воєнного стану.

Аналізуючи Закон «Про Державний бюджет України на 2024 рік» [1], бачимо, що Мінфін взяв за основу сценарій, який містить оцінки підсумків 2023 року, а також високий рівень невизначеності та непередбачуваності.

Дуже високою є ймовірність відхилення фактичних показників від запланованих. Зокрема, ключовими ризиками на 2024 рік є продовження війни та невизначеність щодо подальших шляхів її розвитку, неповернення біженців із-за кордону, недостатній рівень проведення реформ та недоотримання допомоги від міжнародних фінансових організацій та урядів. На жаль, останнє є не умовністю, а фактом, оскільки видатки у 2024 року заплановані на суму 3 трлн 355 млрд грн, у т.ч. видатки загального фонду – 3 трлн 120,6 млрд грн та видатки спецфонду – 234,5 млрд грн. Власних ресурсів (податкові та неподаткові надходження, трансферти) мало б вистачити аби профінансувати лише половину видатків – майже 1,8 трлн грн. Таким чином, дефіцит державного бюджету становить понад 1,5 трлн грн і частка державного боргу безупинно зростає.

Оцінюючи пріоритети Держбюджету-2024 в частині видатків, можна констатувати, що сектор

оборони і безпеки є найбільш вагомим показником – 1 трлн 692,6 млрд грн (22,1% ВВП).

Наступними пріоритетами є соціальний захист громадян та охорона здоров'я – відповідно видатки заплановані на рівні 469,4 та 203,4 млрд грн (6 і 3% ВВП). Далі йдуть підтримка бізнесу (30,9 млрд грн) та ветеранів війни (14,3 млрд грн).

Потреба у зовнішній підтримці на забезпечення видатків, що не пов'язані зі сферою оборони і безпеки, становить близько 41 млрд дол. США. В частині залучення коштів від міжнародних партнерів на нагальні потреби держбюджету, зокрема у соціальній сфері та на гуманітарні потреби, є очікування від Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Японії та інших донорів.

Щодо державних запозичень, то такі заплановані в обсязі 2 трлн 132 млрд грн, в т.ч. внутрішні – 525,9 млрд грн. Погашення державного боргу складає 627 млрд грн і на його обслуговування – 420 млрд грн.

Далі проаналізуємо структуру видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією за період 2021-2024 рр. (табл. 1)

Таблиця 1

**Структуру видатків Державного бюджету України (функціональна класифікація)
за період 2020-24 рр. (%)**

Видатки	Роки				
	2020 (факт)	2021 (факт)	2022 (факт)	2023 (факт)	2024 (план)
Усього – 100%, з них:					
Загальнодержавні функції	12,72	13,97	7,47	7,38	8,16
Оборона	9,35	8,56	42,24	52,25	51,15
Громадський порядок, безпека, судова влада	12,24	11,7	16,39	14,31	6,41
Економічна діяльність	13,11	12,14	3,53	3,35	2,32
Охорона навколишнього середовища	0,52	0,55	0,17	0,13	0,11
Житлово-комунальне господарство	0,01	0,01	0,02	0,21	0,24
Охорона здоров'я	9,70	11,44	6,81	4,47	6,15
Духовний та фізичний розвиток	0,76	1,07	0,41	0,29	0,23
Освіта	4,10	4,28	2,16	1,51	5,41
Соціальний захист та соціальне забезпечення	25,06	22,77	15,75	11,69	14,18
Міжбюджетні трансферти	12,44	13,60	5,06	4,42	5,64

Сформовано автором на основі джерела [2, 1].

Отож, як бачимо з таблиці 1, видатки на загальнодержавні функції, в т.ч. на покриття державного боргу на у порівнянні з довоєнним періодом, знизилось практично вдвічі, а у порівнянні з воєнними 2022 і 2023 рр. зросли несуттєво – менше, ніж на 1 %. Видатки на оборону, у порівнянні з 2020 р., зросли майже у 6 разів. Значно меншою є частка коштів, виділених на громадський порядок, безпеку та судову владу – майже вдвічі знижена. Зважаючи на потребу в додаткових коштах на оздоровлення ранених воїнів, збільшено на 50%, у порівнянні з минулими роками, частку видатків на охорону здоров'я.

Оцінюючи пріоритети Держбюджету-2024 в частині структури його доходів за бюджетною класифікацією (табл. 2), бачимо, що найбільші очікування від податкових платежів – майже 90 %, що вдвічі більше фактичного показника минулого 2023 р. Щодо неподаткових надходжень, то закладено показник в 10 %, хоча минулорічний показник був у тричі більшим. На частку інших доходів суми закладені на рівні минулих років.

Аналізуючи податки на доходи, можна констатувати, що серед них найбільше зростання у 2024 році закладені від ПДФО – 300,3 млрд грн (більше на 45,6%, ніж у минулому році), причому найбільші очікування від т.з. «військового ПДФО». Крім того, у 2024 році зростатиме розмір мінімальної зарплати – з 1 січня – 7100 грн, а з 1 квітня – 8000 грн, а також очікується збільшення середньої зарплати до майже 22 тис грн. Наступним у цій класифікації є податок на прибуток підприємств, доходи від якого заплановано на рівні 10,4 %, що вдвічі більше минулорічного показника. Попри очікуване зростання ділової активності та скасування 2-відсоткового єдиного податку, такі прогнози уряду видаються оптимістичними.

Внутрішні податки на товари та послуги на період 2024 р. закладені на рівні 55,5 %, що є вищим показником, ніж у довоєнні роки (інфляційні очікування, зростання обсягів імпорту та споживчих витрат, девальвація гривні тощо). Зростання очікується від надходження ПДВ з вітчизняних та імпортованих товарів – 16,35 та 28,21 %, відповідно. Такий прогноз також видається надто оптимістичним.

Щодо акцизних податків, то їхнє зростання заплановане на 50 % до минулорічних показників (завдяки підвищенню ставок акцизу на тютюнові вироби, відновлення довоєнного оподаткування пального та його ймовірне подорожчання).

Таблиця 2

**Структуру доходів Державного бюджету України (бюджетна класифікація)
за період 2020-24 рр. (%)**

Надходження	Роки				
	2020 (факт)	2021 (факт)	2022 (факт)	2023 (факт)	2024 (план)
Усього – 100%, з них:					
Податкові надходження	79,10	85,37	53,14	45,04	89,05
1. Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	21,00	22,00	14,85	13,13	27,38
<i>Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)</i>	<i>10,90</i>	<i>10,61</i>	<i>8,30</i>	<i>7,74</i>	<i>16,98</i>
<i>Податок на прибуток підприємств</i>	<i>10,10</i>	<i>11,39</i>	<i>6,55</i>	<i>5,38</i>	<i>10,40</i>
2. Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,88	6,23	4,78	2,26	3,27
3. Внутрішні податки на товари та послуги	50,08	53,90	31,85	28,00	55,50
<i>Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів</i>	<i>7,48</i>	<i>6,39</i>	<i>3,40</i>	<i>3,46</i>	<i>5,55</i>
<i>Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів</i>	<i>5,38</i>	<i>6,14</i>	<i>2,33</i>	<i>2,80</i>	<i>5,39</i>
<i>ПДВ з вітчизняних товарів</i>	<i>11,76</i>	<i>12,01</i>	<i>11,97</i>	<i>8,03</i>	<i>16,35</i>
<i>ПДВ з імпортованих товарів</i>	<i>25,47</i>	<i>29,36</i>	<i>14,16</i>	<i>13,70</i>	<i>28,21</i>
4. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,83	2,94	1,47	1,52	2,78
5. Інші податки та збори	0,31	0,30	0,19	0,14	0,12
Неподаткові надходження	19,79	13,52	19,38	37,11	10,54
Доходи від власності та підприємницької діяльності	11,07	4,32	4,88	4,64	5,17
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерц. діяльн.	0,91	1,00	0,46	0,53	0,59
Інші неподаткові надходження	1,40	1,39	0,90	1,54	2,13
Власні надходження бюджетних установ	6,41	6,81	13,14	30,40	2,65
Доходи від операцій з капіталом	0,01	0,03	0,03	0,00	0,02
Кошти від інших країн і міжнародних організацій	0,10	0,10	26,92	16,22	
Цільові фонди	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02
Офіційні трансферти	0,99	0,97	0,53	1,61	0,37

Сформовано автором на основі джерела [2, 1].

Попри спроби ворога не дати можливості розвиватися ні економічно, ні інформаційно, Україна намагається рухатися вперед. Маємо розуміти, що усі сьогоденні зміни у фінансовій політиці в тій чи іншій мірі є відображенням воєнного стану в державі. Якщо розглядати податкову політику, яка є одним із напрямів фінансової політики держави, то до війни тенденція до централізації повноважень у податковій сфері була пов'язана з концепцією державного суверенітету, а сьогодні концепцією державного суверенітету є внесення змін до податкового законодавства задля послаблення максимального відновлення та сприяння економічної діяльності для бізнесу.

Отже, у період воєнного стану фінансова політика потребує диверсифікації економіки за рахунок оптимізації використання наявних та пошуку незадіяних ресурсів. Виходячи з цього, головними завданнями для уряду та інших гілок влади є належне виконання ними своїх ключових функцій, створення умов для безперебійного функціонування державних фінансів, підтримка економічної діяльності та утримання макро-фінансової стабільності в країні, а також забезпечення пріоритетних напрямів в необхідних коштах та своєчасних ресурсах з метою отримання перемоги над загарбником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 9.11.2023 р. № 3460-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
2. Індекси // Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/>

Кміть Віра Мирославівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: vira.kmit@lnu.edu.ua

Kmit Vira M. – PhD in Economics, doctor of economics, Associate Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: vira.kmit@lnu.edu.ua

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація: У статті досліджено реалізацію урядової програми підтримки релокованих підприємств та запропонованих заходів щодо відновлення економіки держави

Ключові слова: релокація; державна підтримка; програма

Abstract: The article examines the implementation of the government program to support relocated enterprises and the proposed measures to restore the state's economy

Key words: relocatio;, state support; program

Важливим завданням держави в період ведення активних військових дій є максимальне збереження робочих місць, забезпечення безперервної роботи бізнесу. Найбільш складною частиною адаптаційного процесу в умовах війни є створення та забезпечення умов релокації підприємств, працевлаштування мільйонів людей, які залишили місця свого проживання. За досить короткий час необхідно виконати великий обсяг робіт щодо переналаштування підприємств в тилу, аби вони працювали ефективно в інтересах фронту і країни. Для реалізації даних завдань необхідно об'єднати як можливості держави, місцевих органів самоврядування, приватної ініціативи так і залучення міжнародної допомоги.

Урядова програма релокації яка була прийнята і продовжує діяти, хоча кількість запитів значно зменшилась, порівняно з березнем-квітнем 2022 року. Станом на 24.10.2022 р. на платформі було зареєстровано 1863 заявки підприємств на переміщення, 623 з цих підприємств відмовились від релокації у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані, 37 підприємств повернулися на попереднє місце провадження діяльності.

Програма релокації підприємств реалізується Міністерством економіки з обласними держадміністраціями, а також Укрзалізницею та Укрпоштою. Визначеною цілю програми є відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони Західної України [1].

Нормативно-правовою основою для реалізації програми релокації бізнесу в Україні є Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [2] та Постанова Уряду № 305 від 17.03.2022, що регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки й передається до Міністерства інфраструктури [3].

Пакет державної підтримки для підприємства, яке прийняло рішення релокуватись з небезпечних регіонів, включає в себе наступні опції: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Згідно визначених напрямків релокація підприємств активно здійснювалась у 2022 році. Переміщення підприємств відбувалось в один з шістнадцяти регіонів (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Рівненська, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Дніпропетровська, Житомирська, Одеська та Київська (за виключенням м. Києва) області).

Найбільше бізнесів релокувалися з Харківської області – 193 підприємства, Київської – 180, Донецької - 106, Дніпропетровської – 27, Запорізької – 26 [4].

Наразі сьогодні переміщення підприємств здійснюється в один з дев'яти регіонів країни (Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку, Вінницьку, Волинську та Рівненську області) [1].

Уряд продовжує надавати підтримку підприємствам, які вирішили релокуватись, адже їх перевезення в безпечніші регіони - це збереження робочих місць, збереження динаміки сплати податків, збереження активності бізнесу, який є драйвером відбудови і сильним гравцем на економічному фронті.

За перший рік війни за урядовою програмою релокації в більш безпечні регіони країни було переміщено 800 підприємств, 623 з яких вже відновили роботу на новому місці. Для ще 239 здійснюється пошук відповідної локації або способу транспортування. Понад 650 підприємств, які планували релокувати свої виробничі потужності, відмовились від переміщення у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані. Окрім того, нині деякі підприємства повертаються на попередні місця роботи у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, в Харківську, Чернігівську та Сумську область. 44 підприємства вже повернулись. Найбільше підприємств релокувались до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей [5].

Було збережено понад 35 тисяч робочих місць. Окрім того, роботу на релокованих підприємствах знайшли ще понад 7 тисяч осіб. Ці підприємства продовжують повноцінно працювати, підтримуючи стабільність економіки, та сплачувати податки - загалом за поточний рік ними перераховано до бюджету понад 1,14 млрд грн ЄСВ.

Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають підприємства, що працюють у сфері: оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,7%); переробної промисловості (30,2 %); інформації та телекомунікацій (6,7 %); професійної, наукової та технічної діяльності (6,2%); будівництва (4,4%) [4].

Міністерство економіки підписало Меморандум про взаєморозуміння з Норвезькою радою у справах біженців (NRC) щодо надання фінансової допомоги релокованим підприємствам.

Меморандум передбачає, що Міністерство економіки надасть Норвезькій раді у справах біженців (NRC) інформацію щодо релокованих суб'єктів господарювання, після чого NRC самостійно відбере підприємства для надання фінансової та інших видів допомоги. Серед першочергових критеріїв відбору - підприємство переміщено до Львівської або Тернопільської областей, має чіткі бізнес-ідеї та потенціал для створення робочих місць, особливо серед молоді, жінок та осіб з інвалідністю. У рамках цього Меморандуму NRC планує надавати пряму допомогу мікро-, малим та середнім підприємствам впродовж 12 місяців [6].

Головним кроком у економічній сфері який зробила українська влада, прийнявши рішення щодо суб'єктів господарювання платників єдиного податку 3 групи, сплачувати податок за ставкою 2%, це дозволило не зупиняти бізнес на відносно безпечних територіях країни. Понад 150 тисяч бізнесів по країні перейшли на нову систему оподаткування, що забезпечило реальне зниження податкового навантаження для збереження виробничого потенціалу та робочих місць [7].

Окрему увагу необхідно зосередити на експортноорієнтовані виробництва – їхнім завданням має стати збільшення експорту з метою забезпечення зростання валютних надходжень до України [8].

Активізація підприємницької діяльності є важливим фактором зміцнення економічної стабільності країни, що в перспективі призведе до здатності ефективно протистояти зовнішнім загрозам, а відтак і забезпечити економічну безпеку.

Розглянувши стан релокації на регіональному рівні можна спостерігати збільшення кількості суб'єктів малого бізнесу, що має позитивний вплив на покращення регіональної економіки, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, сприяє покращенню фінансового та соціального забезпечення, кожна область намагається зацікавити підприємства та підприємців перемістити свій бізнес на її територію [9].

З початку повномасштабного вторгнення Вінницька міська територіальна громада активно приймає релокований бізнес. Загалом процес релокації було стабілізовано протягом 2022-2023 років.

Станом на 1 лютого 2024 року у територіальній громаді зареєструвалися вже 355 суб'єктів господарювання з різних областей України. На новому місці понад 80% підприємців зуміли налагодити роботу та працевлаштували 1739 вінничан та людей з-поміж внутрішньо переміщених осіб.

Підприємства переміщували свої потужності до Вінниці з Київщини, Дніпропетровщини, Харківщини, Донеччини та Луганщини, Херсонщини, Запорізької області та інших регіонів.

Більшість підприємств, які мали можливість переїхати з зон активних бойових дій, щоб продовжувати працювати, це зробили і вже освоїлися на новому місці. Протягом січня 2024 року у ВМТГ зареєструвалися ще два підприємства. Наразі релоковано 117 юридичних осіб і 238 ФОПів з різних регіонів України, які працюють в різних сферах - від надання послуг до виробництва. Понад 80% з них уже відновили свою діяльність. За два роки війни Вінницька міська рада задіяла всі можливі інструменти, щоб допомогти якомога більшій кількості підприємств відновити свою діяльність [10].

На сьогодні одними з головних складових стабільної економічної ситуації як в державі в цілому, так і в регіонах, залишається створення місцевими органами влади умов переналаштування діяльності підприємств, працевлаштування та своєчасної оплати праці на релокованих підприємствах, а також забезпечення надходжень до бюджетів усіх рівнів. За нинішніх умов максимальна лібералізація, скасування чи суттєве зниження податків і спрощення митних процедур, полегшує умови діяльності бізнесу і переходу країни на військову економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма релокації підприємств. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення 26.02.2024 р.)
2. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-p#Text> (дата звернення 26.02.2024 р.)
3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 17.03.2022 р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-n#Text> (дата звернення 26.02.2024 р.)
4. Завдяки урядовій програмі релокації збережено понад 35 тисяч робочих місць – Тетяна Бережна. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a54c8281-02fa-4ced-8b14-3a7ca772a826&title=Zavdiaki> (дата звернення 26.02.2024 р.)
5. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств, - Тетяна Бережна. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh> (дата звернення 26.02.2024 р.)
6. Норвезька рада у справах біженців надасть фінансову підтримку релокованим українським підприємствам, - Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=15cea637-53f8-4a31-8c9c-6f492fb394e6&title=NorvezkaRada> (дата звернення 26.02.2024 р.)
7. Порятунк економіки: вчимося господарювати в умовах війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3463896-poratunok-ekonomiki-vcimosa-gospodaruvati-v-umovah-vijni.html> (дата звернення 26.02.2024 р.)
8. Шматковська Тетяна Релокейт підприємств у системі допомоги бізнесу в умовах воєнного стану. Волинський національний інститут імені Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/relokeyt-pidpruyemstv-u-systemi-dopomohy-biznesu-v-umovakh-voyennoho-stanu> (дата звернення 26.02.2024 р.)
9. Коробка С. В. Особливості релокації малого підприємництва в умовах війни. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. Економіка та управління підприємствами за видами діяльності № 7 (2023). URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-04-14>
10. На початку лютого у Вінницькій громаді зареєстровані 355 суб'єктів господарювання, які релокувалися з інших регіонів. Вінницька міська рада. URL: <https://www.vmr.gov.ua/na-pochatku-liutoho-u-vinnytskii-hromadi-zareiestrovani-355-sub-iekktiv-hospodariuvannia-iaki-relokuvalysia-z-inshykh-rehioniv> (дата звернення 26.02.2024 р.)

Льмар Олена Федорівна, викладач кафедри фінансово-економічних дисциплін, Комуніальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Вінниця, e-mail: alenka66@gmail.com

Lymar Olena F. - lecturer of the department of financial and economic disciplines Communal establishment of higher education is the «Vinnytsya humanitarian-pedagogical college», Vinnytsia, e-mail: alenka66@gmail.com

РОЛЬ МИТНИХ СОЮЗІВ У СВІТОВІЙ ІНТЕГРАЦІЇ

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

***Abstract.** The theoretical and historical aspects of the formation of customs unions, their essential characteristics, the advantages and disadvantages of formation, the relevance of Ukraine's accession to the EU customs union and its readiness to join are considered.*

***Key words:** economic integration, free trade zone, customs union, EU, customs payments, trade barriers.*

Світова інтеграція має безліч прикладів створення міждержавних економічних об'єднань. Одними із таких формувань є митні союзи, утворення яких є свідченням високого рівня дружніх взаємовідносин між членами співтовариства завдяки взаємовигідному міжнародному співробітництву.

У міжнародній практиці митний союз є заснованим державами утворенням, яке має право приймати обов'язкові для застосування цими державами власні нормативно-правові акти з питань, що регулюються Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур, а також має повноваження щодо прийняття рішення про підписання, ратифікацію чи приєднання до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур відповідно до своїх внутрішніх митних правил [1]. Іншими словами, митний союз передбачає політичну домовленість, укладену державами для створення зони вільної торгівлі між усіма учасниками. У результаті, на відміну від класичної зони вільної торгівлі, країни-члени розробляють правила торгівлі з країнами, що не є членами митного союзу, та встановлюють спільні торговельні бар'єри для таких країн. Держави для виконання своїх зобов'язань перед іншими країнами-членами починають обмежувати імпорт певних товарів чи послуг за допомогою засобів нетарифного регулювання. Митні платежі на внутрішніх кордонах не стягуються, що дозволяє товарам вільно переміщатися між країнами-членами митного союзу незалежно від того, чи були вони повністю вироблені в межах союзу чи імпортовані після розміщення у вільному обігу з інших країн.

До основних характеристик митних союзів відносять [2, с.15]: здійснення вільної торгівлі між країнами-членами; скасування всіх внутрішньодержавних мит та інших еквівалентних митних платежів; скасування всіх нетарифних торговельних бар'єрів; гармонізацію систем опису та кодування товарів; прийняття єдиної тарифної класифікації товарів; впровадження загального зовнішнього митного тарифу та стандартної системи оцінки; гармонізацію митних органів та процедур; запровадження єдиного національного митного законодавства; ведення спрощеної та гармонізованої торговельної документації; введення спільних вимог до митних режимів; встановлення правил походження товарів, що походять з країн-членів; прийняття єдиних стандартів/вимог щодо заходів нетарифного регулювання; спрощене переміщення громадян на території митного союзу; проведення спільної митної політики щодо країн, які не є учасниками союзу; високий ступінь економічної інтеграції.

Якщо розглядати митні союзи як форму інтеграційного об'єднання, в межах якої усуваються бар'єри на шляху руху товарів і виникають можливості для більш глибокої спеціалізації виробництва, тоді можна стверджувати, що теоретичні підвалини їх існування були закладені класиками економічної науки у XVIII столітті. Якщо ж визначати митні союзи як форму колективного протекціонізму стосовно третіх країн, тоді можна говорити, що теоретичний базис їх формування було започатковано ще меркантилістами у XVI столітті. Але все це лише дотично. Якщо ж вести мову про прямі наукові розробки, то перші теоретичні обґрунтування митних союзів надав Джейкоб Вінер (1892-1970) в середині XX ст. Він доводив, що вплив митного союзу на добробут і міжнародну торгівлю може бути як сприятливим, так і несприятливим. Все залежить від співвідношення ефектів «створення торгівлі» та «відхилення торгівлі». Його висновки розширив Джеймс Мід (1907-1995), який обстоював скорочення торговельних бар'єрів через «всеохоплюючу угоду», до якої входили б всі країни і всі товари, і яка передбачала б скорочення на недискримінаційній основі всіх мит.

Таким чином, історично, митні союзи почали виникати ще до їх теоретичного обґрунтування. Так, в Англії ще у XIII столітті з'являються інтермуніципальні торговельні договори, відповідно до яких громадяни одного міста, приїжджаючи з торговельними цілями до іншого міста, звільнялися від сплати мит. Пізніше, у XV столітті такі торговельні договори набули поширення у Франції. Водночас першим повноцінним митним союзом став Німецький митний союз, утворений у 1834 р., що об'єднав суверенні німецькі держави та утворив єдину митну територію.

Серед діючих митних союзів можна відзначити: Андське співтовариство (CAN); Карибське співтовариство (CARICOM); Центральноамериканський спільний ринок (CACM); Східноафриканське співтовариство (EAC); Економічне та валютне співтовариство Центральної Африки (CEMAC); Євразійський митний союз (EACU); Митний союз Європейського Союзу (EUCU); Митний союз ЄС-Андорра; Митний союз ЄС-Сан-Марино; Митний союз ЄС-Туреччина; Рада співробітництва Перської затоки (GCC); Ізраїльсько-палестинський митний союз; Південний спільний ринок (MERCOSUR); Південноафриканський митний союз (SACU); Митний союз Швейцарія-Ліхтенштейн (CH-FL); Західноафриканський економічний і валютний союз (WAEMU) [3].

Тривала історія функціонування та розвитку митних союзів є наслідком їх низки беззаперечних переваг, серед яких [4]:

1. Підвищення ефективності та зниження витрат виробництва. Завдяки зняттю торговельних бар'єрів всередині митного союзу посилюється конкуренція між товаровиробниками у країнах-членах. Через відсутність бар'єрів для імпорту чи експорту вітчизняні товаровиробники кожної країни-члена більше не захищені зовнішніми заходами митного регулювання. Як наслідок, вітчизняні товаровиробники змушені підвищувати свою ефективність, щоб конкурувати з представниками інших членів союзу. Це призводить до зростання рівня ефективності та кращого розподілу ресурсів. Крім того, підвищення ефективності та зниження витрат виробництва можуть мати позитивний ефект для споживачів у вигляді нижчих цін і покращеної якості продукції.

2. Розширення ринку та ефект масштабу. Усунувши торговельні бар'єри, вітчизняні товаровиробники кожної країни-члена фактично отримують доступ до більш ємного ринку всього митного союзу. Це може призвести до потенційного економічного зростання разом із можливістю використання ефекту масштабу, що передбачає зменшення довгострокових середніх загальних витрат товаровиробників завдяки розширенню ринку та ймовірному збільшенню експорту.

3. Збільшення інвестицій. Інвестори, швидше за все, вкладатимуть капітал у суб'єкти господарювання, що належать до митного союзу, адже вони можуть працювати з меншою кількістю бар'єрів. Збільшення прямих іноземних інвестицій часто походить від транснаціональних компаній, які сподіваються збільшити свою ринкову базу.

4. Політична стабільність. Утворюючи митний союз, країни-члени працюють разом, щоб створити торговельну політику, яка підтримує економічну єдність. Оскільки країни-члени сильно залежать від економічної стабільності, то існує менша ймовірність виникнення суперечок між ними, адже розпад митного союзу може призвести до розладу економічних систем країн-членів.

5. Прискорене зростання виробництва і торгівлі. Завдяки зняттю протекціоністських торговельних бар'єрів спостерігається збільшення торгівлі всередині країн-членів. Це сприяє економічному зростанню, розширенню виробництва, підвищенню валового внутрішнього продукту країн-членів, створенню нових робочих місць.

6. «Створення та відхилення торгівлі», або «приплив і відплив» торгівлі. «Приплив» торгівлі відбувається тоді, коли більш ефективні країни-члени експортують до менш ефективних, покращуючи розподіл обмежених ресурсів. Відплив торгівлі відбувається, коли ефективніші країни, що не є членами, експортують менше до країн-членів через спільні тарифи чи інші бар'єри митного союзу. Це дозволяє процвітати невеликим і менш ефективним підприємствам у митному союзі.

7. Зменшення дисбалансів торгівлі. Спільна зовнішня політика запобігає дисбалансам торгівлі, які можуть бути спричинені тим, що країни-члени імпортують або експортують товари з нижчими тарифами, таким чином ставлячи інших членів із вищими тарифами у невігідне становище.

Водночас, не варто ідеалізувати митні союзи, адже їх існування має певні недоліки [5, с.41-42]:

1. Втрата економічного суверенітету країн-членів. У межах митного союзу всі країни-члени спільно ведуть переговори та ухвалюють рішення щодо торговельних угод. У результаті окрема країна не може сама визначати чи коригувати торговельну політику, щоб захистити окремі свої інтереси.

2. Нерівний розподіл вигод. Країни-члени не завжди отримують рівні вигоди від зняття торговельних бар'єрів. Тому деякі країни можуть виграти більше, ніж інші. З іншого боку, у разі втрат,

деякі країни-члени можуть постраждати більше, ніж інші.

3. Перешкоджання досягненню мети глобальної лібералізації. Зі створенням сильних митних союзів інтересам країн-членів надається високий пріоритет, при цьому їх майже не турбують інтереси країн, що не є членами. Як наслідок, спостерігається зниження загальної лібералізації світової торгівлі. Це може суперечити принципу Світової організації торгівлі щодо недискримінації між країнами.

4. Зниження глобальної ефективності. Митні союзи сприяють вітчизняним товаровиробникам і призводять до ефекту «відхилення торгівлі». У результаті більш ефективні товаровиробники у юрисдикціях поза союзом експортують менше, що призводить до загального зниження ефективності та неправильного розподілу ресурсів.

5. Розбіжності в поглядах на здійснення торговельної політики. Часто важко формувати торговельну політику, адже різні країни отримують від неї різну вигоду. Розбіжності всередині союзу щодо визначення торговельної політики можуть призвести до проблем між країнами. Оскільки їхні економіки сильно залежать одна від одної, то міждержавні протиріччя можуть бути критичними.

6. Складність встановлення спільного митного тарифу. Даний процес дуже вартісний, трудомісткий і довготривалий. Хоч якась країна в митному союзі виробляє певні товари ефективніше, іншим країнам-членам зазвичай важко відмовитися від виробництва і торгівлі ними.

Отже, утворення митного союзу чи приєднання до нього завжди відбувається на основі порівняння втрат і вигод. Саме переважання вигод є основою для прийняття рішення.

Питання митних союзів актуалізувалося і для нашої держави. Україна, оголосивши курс на вступ до ЄС, повинна стати членом митного союзу ЄС. Останнє вимагає законодавчого узгодження, адекватної імплементації та правозастосовної спроможності, а також доступу до відповідних комп'ютеризованих митних систем. Наразі європейські партнери відзначають хороший рівень підготовки України до вступу в ЄС у частині входження до митного союзу. Так, Україна підключена до загальної митної інформаційної системи ЄС та використовує нову комп'ютеризовану транзитну систему. Україна є учасницею Конвенції про спільний транзит, яка повноцінно базується на системі транзиту митного союзу ЄС. Але, незважаючи на те, що митне законодавство в більшості своїй наближене, воно потребує певного подальшого узгодження з правовою системою ЄС. Основою для цього має стати новий Митний кодекс України, який повинен бути прийнятий найближчим часом. Також пріоритетним має бути посилення адміністративної спроможності в IT-секторі. Для покращення імплементації та забезпечення дотримання митного законодавства, узгодженого з ЄС, знадобляться також певні зміни поточних процедур і методів роботи в деяких сферах діяльності [6, с.44].

Таким чином, у сучасному світі, пронизаному мережею взаємозв'язків, держави поодиночки, в ізоляції від решти країн світу, вже не здатні ефективно відповідати на виклики глобалізації. Тому виникає потреба у формуванні та розвитку митних союзів, що є міжнародними угодами, згідно з якими суверенні держави погоджуються вільно торгувати одна з одною, одночасно вживаючи спільних заходів щодо торгівлі з країнами, які не є членами союзу. Не є винятком і Україна, для якої досягнення європейських стандартів та інтеграція у митний союз ЄС набули особливого значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18.05.1973 р. Дата оновлення: 12.07.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 22.01.2024).

2. Francis K., Kabira W., Njoroge J., Juma D. The East African customs union opportunities and challenges for small-scale women traders : research paper for inception workshop on mainstreaming gender in trade. Nairobi : Collaborative centre for gender & development, 2009. 32 p.

3. Customs unions. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/customs-unions> (дата звернення: 22.01.2024).

4. Khalid A. Customs Union. URL: <https://www.wallstreetmojo.com/customs-union/> (дата звернення: 22.01.2024).

5. Özgöker U., Bedirhan Z. A. The modernisation of the EU-Turkey customs union. *Istanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*. Vol. 5 (10). P. 37-53.

4. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Brussels : European Commission, 2023. 66 p.

Мельник Віктор Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, email: vitarudenko@ukr.net

Melnyk Viktor M. – doctor of economic sciences, professor, professor of the finance department of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, e-mail: melnik_viktor@ukr.net

Руденко Вікторія Василівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького навчально-наукового інституту економіки ЗУНУ, Вінниця, email: vitarudenko@ukr.net

Rudenko Viktoriia V. – doctor of economics, associate professor, associate professor of the department of finance, Banking and Insurance of Vinnytsia educational and research institute of economics WUNU, Vinnytsia, e-mail: vitarudenko@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація У статті визначено особливості організації міжнародного територіального співробітництва в умовах дії воєнного стану з метою посилення рівня фінансового забезпечення функцій та повноважень органів місцевого самоврядування

Ключові слова: міжнародне співробітництво; органи місцевого самоврядування; фінансове забезпечення

Abstract The article identifies the peculiarities of organisation of international territorial cooperation under martial law with a view to strengthening the level of financial support for the functions and powers of local self-government bodies

Keywords: international cooperation; local governments; financial support

Історія державотворення та розбудови інституту місцевого самоврядування України кардинально змінила свій хід від початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави 24 лютого 2022 року. В ході збереження державної цілісності та незалежності урядом України було прийняте рішення всі наявні фінансові, матеріальні, трудові та інші види ресурсів спрямувати на забезпечення відбиття збройної агресії.

Відповідно в умовах дії воєнного стану ключову роль в забезпеченні соціально-економічних потреб громадян країни відіграють органи місцевого самоврядування. Саме на місцеву владу покладається забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад. Зокрема, органи місцевого самоврядування забезпечують функціонування установ соціальної сфери, перед усім, в питаннях надання освітніх, медичних, культурних та інших послуг як мешканцям громад, що постійно в них проживають, так і внутрішньо переміщеним особам; організацію надання гуманітарної допомоги та тимчасового прихистку внутрішньо переміщеним особам; гарантують надання компенсації сім'ям, які приймають внутрішньо переміщених осіб; організують та облаштовують укриття в освітніх та медичних закладах; створюють умови для релокації бізнесу із зони бойових дій тощо [1]. Крім того, слід відмітити, що зростає навантаження на об'єкти інфраструктури, адже у зв'язку зі збільшенням чисельності населення в громадах за рахунок внутрішньо переміщених осіб зростає навантаження на систему водопостачання, переробка та утилізація сміття, дороги та інші об'єкти комунальної інфраструктури.

Таким чином, окреслений спектр повноважень вимагає додаткового фінансування, адже наявних фінансових ресурсів, що є в розпорядженні місцевих органів самоврядування не вистачає. Але при цьому зауважимо, що від початку введення в Україні воєнного стану та зміни в підходах до організації та управління системою фінансового забезпечення місцеві бюджети продемонстрували достатній рівень фінансової стійкості. Однак питання пошуку альтернативних та додаткових джерел фінансування реалізації соціально-економічних проєктів органами місцевого самоврядування залишається досить актуальним та в сьогоденні реаліях набуває нового змістовного навантаження.

Так одним із перспективних напрямів щодо залучення додаткового фінансування є залучення допомоги від міжнародних партнерів в рамках міжнародного співробітництва громад.

Вже на сьогоднішній день міжнародне співробітництво громад можна вважати ефективним та дієвим інструментом відновлення територіальних громад, що постраждали від збройної агресії рф. Характерною особливістю міжнародного співробітництва територіальних громад в умовах воєнного стану є те, що територіальні громади залучають не лише матеріально-технічну допомогу від

міжнародних партнерів, а й при цьому запроваджують найкращий світовий досвід щодо організації та функціонування об'єктів інфраструктури, освітніх закладів, закладів соціальної сфери тощо.

На 01.01.2024 р. майже 50% територіальних громад України мають партнерські відносини з муніципалітетами інших держав. До того ж кількість міжнародних партнерів з якими укладаються угоди про міжнародне партнерство територіальними громадами України дуже швидко зростає. Так лише за період з 01.06.2023 р. по 01.01.2024 р. кількість міжнародних партнерів збільшилось на 109 од. (табл. 1).

Найбільш активними в налагодженні міжнародних партнерських відносин є регіони, що мають спільний кордон або розташовані найближче до кордонів країн Європейського союзу, а також громади обласних центрів. Крім того, слід відмітити, що територіальні громади налагодили партнерські відносини з 62 країнами світу, що розташовані на всіх континентах, окрім Австралії. Найбільше партнерських угод українські громади уклали з громадами Польщі (501 партнерство), Угорщини (122 партнерства), Німеччини (86), Румунії (83), Словацької Республіки (56), Литви (50) та інших країн.

Таблиця 1

Міжнародне партнерство територіальних громад України в розрізі регіонів

Область	Станом на 01.06.2023 р.		Станом на 01.01.2024 р.	
	К-ть міжнародних партнерів	К-сть країн	К-ть міжнародних партнерів	К-сть країн
Вінницька	66	18	70	18
Волинська	98	15	105	15
Дніпропетровська	24	16	30	16
Донецька	29	11	30	12
Житомирська	65	20	68	20
Закарпатська	257	16	262	17
Запорізька	19	13	21	15
Івано-Франківська	87	20	96	21
Київ	39	28	39	28
Київська	83	25	91	25
Кіровоградська	6	5	7	5
Луганська	5	3	5	3
Львівська	226	26	239	27
Миколаївська	20	11	25	11
Одеська	101	34	109	34
Полтавська	30	12	33	12
Рівненська	37	12	40	12
Сумська	22	7	26	8
Тернопільська	70	10	73	10
Харківська	17	15	20	17
Херсонська	2	2	4	4
Хмельницька	43	17	48	18
Черкаська	30	10	33	10
Чернівецька	56	14	59	15
Чернігівська	32	12	37	12
Всього	1464	62	1573	62

Складено за даними [3; 4]

Не дивлячись на зростаючу кількість угод про міжнародне територіальне співробітництво та активну роботу, яку в даному напрямі проводять органи місцевого самоврядування в Україні виникає нагальна потреба в запровадженні законодавчих змін, що будуть сприятиме більш якісній та взаємовигідній співпраці громад, зростанню кількості інвестицій в розвиток соціально-економічної сфери територіальних громад та забезпечуватимуть відбудову об'єктів інфраструктури.

Відповідно урядом країни запропоновано проекту Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво» (реєстр № 9450 від 03.07.2023 р). При презентації даного законопроекту було зазначено, що його слід розглядати, як третій етап, і напевно самий важливіший етап у розвитку міжнародної співпраці українських органів місцевого самоврядування. Першим етапом були спільні фестивалі та дозвілля. Другий етап прийшов від початку повномасштабного вторгнення і він був присвячений гуманітарній допомозі з боку партнерів. Настав час третього етапу - системної реалізації спільних проектів на кошти фондів ЄС [2].

Новації які передбачені в даному законопроекті:

1. Чіткий та послідовний алгоритм дій представників територіальних громад при налагодженні партнерських відносин, а саме: громада знаходить партнера закордоном; проект майбутнього договору про співпрацю направляється на перевірку до ЦОВВ, який відповідальний за впровадження регіональної політики; ЦОВВ має 30 днів на перевірку документу на відповідність Законам України і її міжнародним зобов'язанням; якщо є зауваження, дається час на виправлення і потім погоджується з внесенням до реєстру; і останній крок – угода схвалюється на сесії відповідної ради.

2. Удосконалено процедуру погодження проектів угод про міжнародне територіальне співробітництво та повноважень відповідального центрального органу виконавчої влади у цій сфері.

3. Оновлено підхід до надання державної підтримки розвитку міжнародного територіального співробітництва.

4. Розширено повноваження участі органів місцевого самоврядування у міжнародному територіальному співробітництві.

5. Забезпечено можливість участі у міжнародному територіальному співробітництві громад, на територіях яких утворено військові адміністрації населених пунктів.

Отже, прийняття даного законопроекту створить передумови для більш широкого кола налагодження партнерських відносин між територіальними громадами України та громадами розвинених країн світу, що сприятиме більш швидкому відновленню територіальних громад, які зазнали руйнувань та зміцнення існуючої соціально-економічної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Осипенко, С. (2023). Управління системою фінансового забезпечення місцевих органів самоврядування в умовах воєнного стану. Економічні горизонти, (2(24), 50–59. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(24\).2023.281211](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(24).2023.281211) (дата звернення 26.02.2024 р.)

2. У Києві презентували Проект Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України». 06.02.2024 URL: <https://decentralization.ua/news/17507> (дата звернення 26.02.2024 р.)

3. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Станом на 1 липня 2023 р. URL:https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1296/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D0%BD%D0%B0_01_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BD%D1%8F_2023_%D1%80.pdf (дата звернення 26.02.2024 р.)

4. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Станом на 1 січня 2024 р. URL:https://decentralization.ua/uploads/library/file/905/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D0%BD%D0%B0_01.01.2024.pdf (дата звернення 26.02.2024 р.)

Осипенко Світлана Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри управління та адміністрування, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя, e-mail: osypenko.so@gmail.com

Osypenko Svitlana O. - Candidate Of Economic Sciences, Senior Lecturer At Department Of Management and Administration, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhya e-mail: osypenko.so@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ БЕЗРОБІТНИХ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

***Анотація.** З'ясовано значення терміну «безробіття» згідно українських офіційних джерел. Подано умови щодо визначення статусу безробітного згідно методології МОП. Класифіковано види безробіття у визначенні українських науковців. Оцінено обсяги безробіття у сільській місцевості протягом 2013-2021 рр. Подано структурні підрозділи та програми щодо підтримки безробітних у сільській місцевості.*

***Ключові слова:** рівень безробіття; фінансування програм.*

Formation of support programs for the unemployed in rural areas

***Abstract.** The meaning of the term «unemployment» according to Ukrainian official sources has been clarified. The conditions for determining the status of the unemployed according to the ILO methodology are given. The types of unemployment in the definition of Ukrainian scientists are classified. The amount of unemployment in rural areas during 2013-2021 was estimated. Structural units and programs for supporting the unemployed in rural areas were presented.*

***Keywords:** unemployment rate, program financing.*

Для з'ясування ситуації із безробіттям у сільській місцевості, подамо офіційне тлумачення цього явища згідно Наказу Державного комітету статистики України від 19.01.2011р. № 12: «Безробіття – явище, коли частина економічно активного населення є бездіяльною (не працює) через відсутність відповідної роботи. Безробітні (за методологією МОП) – особи, які не мають роботи, активно її шукають і готові приступити до неї впродовж наступних двох тижнів. Безробітні зареєстровані – громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших, передбачених законодавством доходів, і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи».

Відповідно до методології МОП до безробітних відносять осіб у віці 15–70 років (зареєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьома умовами:

- а) не мали роботи (прибуткового заняття);
- б) активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх чотирьох тижнів, що передували опитуванню;
- в) були готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу.

До категорії безробітних належать також особи, які приступають до роботи протягом найближчих двох тижнів; знайшли роботу, чекають відповіді» [1].

Згідно поглядів українських науковців, зокрема: М. Бріль, І. Пивавар В. [2], О. Севрук, Т. Севрук [3], А. Ревко, Н. Приходько [4] визначаються такі види безробіття:

структурне безробіття: характеризується неспівпадінням навичок та кваліфікації осіб із потребами ринку праці, що обумовлюється структурними змінами в економіці;

циклічне безробіття: формується внаслідок економічних циклів, таких як рецесії та експансії і протягом економічного спаду це безробіття може зростати через зменшення попиту на товари;

сезонне безробіття: обумовлюється сезонними чинниками, такими як погода або циклічні характеристики окремих галузей, наприклад, сільське господарство чи туризм.

тривале безробіття: характерне для людей, які перебувають у пошуках роботи тривалий час, але її не знаходять;

фрікційне безробіття: може виникати через періоди переходу між робочими місцями, коли люди звільнюються або шукають нову роботу.

Безробіття у теперішніх реаліях першої чверті ХХІ ст. стало звичним явищем, яке присутнє практично у всіх країнах світу. Щодо України, то тепер воно також має місце у суспільному функціонуванні. У сільській місцевості, з урахуванням її специфіки, це явище вже стало

перманентним. Незважаючи на певні зусилля органів влади всіх рівнів, суттєвих результатів у передвоєнні роки досягнуто не було. Проаналізуємо ситуацію із безробіттям у сільській місцевості протягом 2013-2021 рр., беручи до уваги, що Державною службою статистики України у 2022 та 2023 рр. подібна інформація не збиралась і, відповідно, не оприлюднювалась (табл. 1).

Таблиця 1. Безробіття у сільській місцевості у 2013-2021 рр.

Рік	Все безробітне населення у віці 15-70 років в Україні, тис. осіб	із них - особи, що проживають у сільській місцевості	% безробітних, що проживають у сільській місцевості до загальної чисельності всіх безробітних
2013	1510,4	703,4	46,6
2014	1847,6	547,6	29,6
2015	1654,7	533,3	32,2
2016	1678,2	550,3	32,8
2017	1698,0	555,1	32,7
2018	1578,6	596,6	37,8
2019	1487,7	492,9	28,9
2020	1674,2	573,2	34,2
2021	1711,6	579,4	33,8

Джерело: розраховано за [5, с.19; 6, с. 119; 7, с. 144; 8].

Оцінюючи ці показники, можливо зробити висновок, що протягом вибраного періоду орієнтовно третина безробітних фіксувалась у сільській місцевості. Щодо періоду, починаючи із 2022 р. і по теперішній час, отримання відповідних даних зумовлюється певною специфікою територіального поділу України, який щодо конкретного випадку визначається так:

- території, які повністю перебувають під контролем української влади, і на них не відбуваються активні бойові дії;
- території, які перебувають під контролем української влади, але вони перебувають під обстрілами ворогів;
- території, які тимчасово перебувають під контролем ворогів.

Саме зважаючи на цю градацію, можливо з'ясувати відповідну ситуацію із безробіттям у сільській місцевості і, відповідно, формувати програми підтримки.

Подамо окремі дані по загальному безробіттю. За даними Державної служби зайнятості, рівень безробіття в Україні за рік впав удвічі, що є історичним мінімумом. У березні 2023-го кількість безробітних становила 137,3 тисячі, тоді як рік тому було 286,9 тисячі безробітних. Важливо, що йдеться саме про кількість офіційно зареєстрованих осіб у центрах зайнятості по країні, тому фактичні дані можуть значно відрізнятись. Так, НБУ в лютому опублікував «Інфляційний звіт» із прогнозом безробіття в Україні в 2023 році на рівні 26,1%, а загальна кількість безробітних на кінець 2022 року була оцінена в 2,9 млн осіб [9].

Водночас, HR-експерт Тетяна Пашкіна у своєму коментарі зазначає: «...рівень безробіття, який показує Держслужба зайнятості, вкрай важко порівнювати з попереднім роком. Однією з причин є те, що істотно змінилися умови, які держава пропонує при реєстрації в центрі зайнятості. По-друге, тепер дві третини безробітних становлять жінки, а рік тому кількість безробітних серед чоловіків та жінок була однаковою. Тому я не вважаю цифру безробітних, яка зараз офіційно оприлюднена, релевантною до ситуації» [9].

Проте, незважаючи на складну теперішню ситуацію, безробітні у сільській місцевості отримують відповідну допомогу по безробіттю. Подамо структурні підрозділи, куди можуть звернутись претенденти на таку допомогу. Передусім, це Центр зайнятості, який прикріплений за конкретною сільською територіальною громадою, де можна отримати інформацію про доступні робочі місця, а також скористатися послугами професійного консультування та навчання. Безпосередньо у сільському виконавчому комітеті функціонують відділи по наданню адміністративних послуг, де фахівці нададуть відповідну інформацію. Також доцільно звернутись до громадських неприбуткових організацій для отримання конкретної інформації та підтримки, яка відповідає конкретним потребам і можливостям у конкретному регіоні. У теперішніх умовах, коли широкого розповсюдження набула волонтерська підтримка із різних джерел, зокрема і міжнародних, можна використати інтернет-ресурси та онлайн-платформи, де можуть бути джерела інформації про

вакансії та можливості для безробітних.

Щодо конкретних програм підтримки цих безробітних то є змога виокремити такі:

- допомога по безробіттю, де згідно Закону України «Про зайнятість населення», кожен українець, який залишився без роботи, має право на отримання державної компенсації у вигляді допомоги по безробіттю. З 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата в Україні становить 7100 грн. Відповідно, збільшуються усі передбачені законодавством виплати. Так, до 7100 грн збільшується максимальний розмір допомоги по безробіттю, який під час воєнного стану не може перевищувати розміру мінімальної заробітної плати. Загальна тривалість виплати допомоги з безробіття не може перевищувати 360 календарних днів, а для осіб передпенсійного віку – 720 календарних днів [10]. Згідно із відповідною Постановою Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття «Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю № 60 від 14.09.2023», мінімальний розмір допомоги складає 1500 грн [11];

- програми навчання та перекваліфікації. Державні та місцеві установи періодично організовують навчальні програми для безробітних, які дозволяють здобути нові навички та кваліфікації для здійснення роботи в інших галузях;

- програми самозайнятості. Окремі програми сільських територіальних громад допомагають безробітним стати самозайнятими або розпочати власний бізнес, надаючи фінансову підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення. Затверджено Наказом Державного комітету статистики України 19.01.2011р. № 12. URL: https://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/12/metod.htm

2. Бріль М. С., Пивавар І. В. Безробіття в Україні: теоретичні та практичні аспекти. *Бізнес-інформ*. 2016. №2, С. 208-213.

3. Севрук О., Севрук Т. Проблема безробіття: міжнародний та вітчизняний досвід. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 1(21). С. 76-84.

4. Ревко А., Приходько Н. Соціально-економічні наслідки безробіття населення регіонів України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(26). С. 18-24.

5. Робоча сила України 2019. Статистичний збірник. Відповідальна за випуск І. І. Осипова. Державна служба статистики України. 2020. Київ. 190 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_r_s_2019.pdf.

6. Робоча сила України 2020. Статистичний збірник. За редакцією Інни Осипової. Державна служба статистики України. 2021. Київ. 190 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_r_s_2020.pdf.

7. Робоча сила України 2021. Статистичний збірник. За редакцією Алли Солоп. Державна служба статистики України. 2022. Київ. 216 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Доповідь «Ринок праці». 2013-2016 рр. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Бондар Віктор. Більшість безробітних в Україні, за статистикою, жінки. *Голос України*. 24 квітня 2023. URL: <http://www.golos.com.ua/article/370215>

10. Про зайнятість населення. Закон України. Документ 5067-VI, чинний, поточна редакція від 14.10.2023, підстава - 2982-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

11. Постанова Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття «Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю № 60 від 14.09.2023». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1724-23#Text>.

Пасічник Юрій Васильович, д. е. н., професор, головний науковий співробітник відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, y.v.pasich@gmail.com.

Yurii Vasylovych Pasichnyk, Doctor of Economic Sciences, Professor, chief researcher of the Department of socio-economic development of rural areas, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, y.v.pasich@gmail.com.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РИНКУ АКЦІЙ ТА ОБЛІГАЦІЙ В УКРАЇНІ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті на прикладі базових показників проаналізовано сучасний стан ринку акцій та облігацій, їх структура, встановлені позитивні та негативні тенденції функціонування, виявлено чинники, що обумовлюють динаміку зміни кон'юнктури.

Ключові слова: фондовий ринок, ринок корпоративних цінних паперів, цінні папери, акції, облігації, емісійна діяльність.

ANALYSIS OF STOCKS AND BONDS MARKET DYNAMICS IN UKRAINE

Abstract: The article analyzes the current state of the stocks and bonds market, their structure, identifies positive and negative trends in their functioning, and reveals the factors that determine the dynamics of changes in the market environment.

Keywords: stock market, corporate securities market, securities, stocks, bonds, issuance activities.

Розвиток ринку корпоративних цінних паперів має важливе макроекономічне значення та забезпечує необхідні фінансові умови для відновлення виробничого потенціалу та сприяння економічному розвитку національних підприємств.

Основними видами корпоративних цінних паперів, що забезпечують залучення фінансових ресурсів вітчизняними підприємствами, є акції та корпоративні облігації.

Однією з основних складових вітчизняного фінансового ринку є ринок акцій, динаміка якого характеризує інституційні зміни в економіці. Як фінансовий актив, акції повною мірою відображають динаміку розвитку недержавного сектору економіки. Станом на 1 січня 2023 року в Україні діяло 7177 акціонерних товариств, які виробляли майже 70% ВВП країни [1].

Динаміка випусків акцій, зареєстрованих у НКЦПФР, демонструє позитивну динаміку, при цьому спостерігається зменшення зареєстрованих випусків у 2022 році порівняно з 2021 роком на 18,26% (рис. 1).

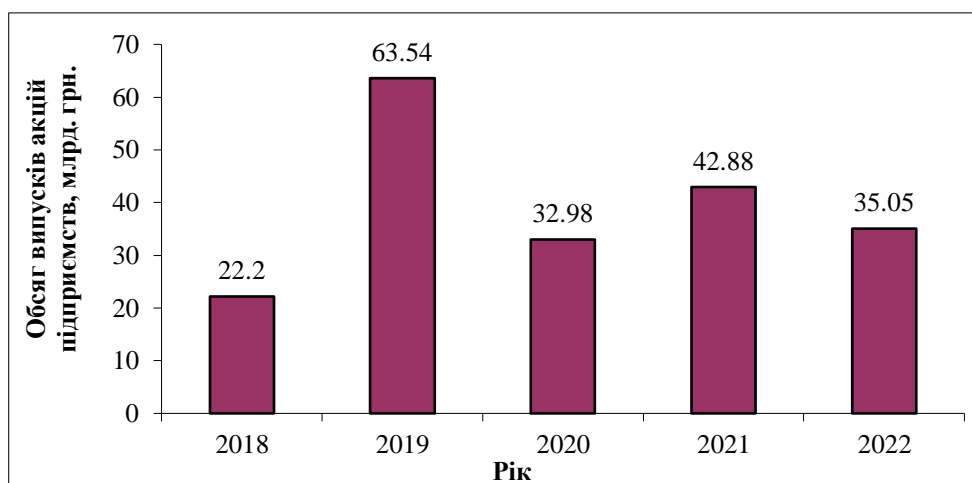

Рис. 1. Обсяг зареєстрованих НКЦПФР випусків акцій у 2018-2022 рр. [2]

У 2022 році ДКЦПФР здійснила реєстрацію 20 випусків акцій на загальну суму 35,05 млрд грн, при цьому порівняно з 2021 роком зареєстрований випуск зменшився на 66 випусків акцій (на 7,83 млрд грн.) [2].

З усіх акцій, випущених в Україні, з 2018 по 2022 роки, звичайні акції складають 99,9% і привілейовані – лише 0,1% [1].

Первинний ринок корпоративних облігацій відіграє важливу роль у процесі корпоративного фінансування. Динаміка випуску корпоративних облігацій з 2018 по 2022 рік наведена на рисунку 2.

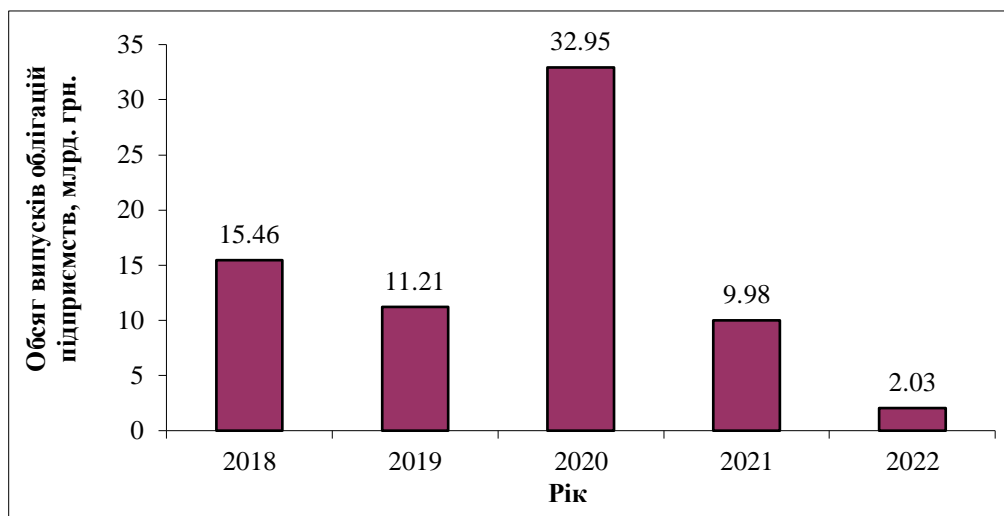

Рис. 2. Динаміка обсягу випусків корпоративних облігацій [2]

Найбільший випуск корпоративних облігацій в Україні на суму 22,95 млрд грн. можна побачити у 2020 році. Починаючи з 2021 р. спостерігається негативна тенденція щодо скорочення обсягів випуску, в 2022 р. порівняно з 2020 р. обсяг випуску корпоративних облігацій скоротився більш ніж у 10 разів.

Отже, ринок корпоративних цінних паперів в Україні ще не повною мірою забезпечує потреби сучасних підприємств у залученні фінансових ресурсів. Основними проблемами на первинному ринку залишаються незбалансована структура акціонерного капіталу, спричинена непрозорими процедурами випуску акцій та нездатність більшості вітчизняних компаній вийти на ринок корпоративних облігацій. Відсутність торгівлі корпоративними акціями та облігаціями на вторинному ринку свідчить про те, що український фондовий ринок ще не досяг належного рівня розвитку, а тому акціонерний капітал реального сектору економіки не має можливості ефективно функціонувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.02.2024).
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 23.02.2024).

Пілявоз Тетяна Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Коваль Наталія Олегівна, к.е.н. доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nokoval@gmail.com

Piliavoz Tetiana – Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Koval Natalia. - Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nokoval@gmail.com

УРОКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ З ПРОТЕСТІВ ФЕРМЕРІВ ДЕЯКИХ КРАЇН ЄС

ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. Досліджено, що нинішні протести фермерів у кількох країнах ЄС (початок 2024 р.) каталізовані несприятливими обставинами для аграрної економіки загалом, є вираженням протистояння деяким нормам аграрної політики ЄС, особливо Європейського зеленого курсу. Вимоги, які висувають протестуючі європейські фермери, мають значно ширший формат, ніж суто проти імпорту сільськогосподарської продукції з України. Окреслено уроки, над якими слід працювати уряду і сільгоспвиробникам України для покращення агроекологічного іміджу сектору та продовольства.

Ключові слова: експорт сільськогосподарської продукції з України; імпорт зернових у Польщу; упровадження вимог Європейського зеленого курсу; протести фермерів у країнах-членах ЄС.

Lessons for the agricultural sector of Ukraine from farmers' protests some EU countries

Abstract. It has been studied that the current protests of farmers in several EU countries (beginning of 2024) are catalyzed by unfavorable circumstances for the agrarian economy in general, are an expression of opposition to some norms of the EU agricultural policy, especially the European Green Deal. The demands put forward by protesting European farmers have a much broader format than purely against the import of agricultural products from Ukraine. The lessons that the government and agricultural producers of Ukraine should work on to improve the agro-ecological image of the sector and food are outlined.

Keywords: export of agricultural products from Ukraine; grain import to Poland; implementation of the requirements of the European Green Course; farmers' protests in EU member states.

Лібералізація торгівлі ЄС після агресії РФ проти України стосувалася скасування кількісних квот та мит на сільськогосподарську продукцію з України (з травня 2022 р.; очікується, що Єврокомісія ініціює продовження ще на рік – до червня 2025 р.). У рамках зернової угоди (укладена у липні 2022 р.) після кількомісячної блокади експорту українського зерна (блокади чорноморських портів через бойові дії) експортовано з України понад 32 млн т зерна; угода була розірвана РФ у липні 2023 р. Україна, відтіснивши російський флот із західної частини Чорного моря, відновила можливості для власного морського транспорту і морську торгівлю, оминаючи російську блокаду. Загалом у 2022-2023 рр. експорт українського зерна був на рівні попереднього сезону (майже 49 млн т), при цьому 10 млн т експортовано до п'яти «прифронтових» країн – Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Болгарії.

За 16 місяців (2022 р. і частина 2023 р.) 541 компанія Польщі імпортувала 4,3 млн т зернових та олійних культур, більша їх частина (3,4 млн т) залишилася у Польщі, інша – перевезена транзитом. В очікуванні того, що ціни на зернові та ріпак можуть зрости у другій половині 2022 р. (за твердженням тодішнього очільника польського відомчого міністерства) імпорт цих товарів з України збільшився, а відповідно й їх запаси у Польщі (з 3,8 млн т зернових станом на червень 2021 р. до 9,7 млн т у 2023 р.). При цьому середні ціни імпортного зерна та ріпаку з України у 2022-2023 рр. були нижчими за середні ціни на цю продукцію на внутрішньому аграрному ринку. Економічний інтерес до імпорту українського збіжжя полягав у тому, що, як відомо, польська економіка значною мірою базується на виробництві та переробці продуктів харчування (становить понад 20% експорту Польщі), особливе значення має тваринництво, яке потребує кормів.

З травня 2023 р. набув чинності регламент щодо імпорту до ЄС насіння пшениці, кукурудзи, ріпаку та соняшнику з України, що запровадив тимчасову заборону на імпорт цих товарів до п'яти сусідніх з Україною країн ЄС (Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини). Ця заборона діяла до 15 вересня 2023 р., а з 16 вересня 2023 р. у Польщі набуло чинності розпорядження міністра про заборону імпорту сільгосппродукції з України, що діє донині (ембарго запровадили також Угорщина

і Словаччина). Отже, Україна уже більше десяти місяців не може експортувати пшеницю, кукурудзу, соняшник і ріпак у Польщу, дозволено лише транзит через територію цієї країни. Причому, згідно з оцінками Вищої аудиторської служби Польщі, ризик порушення правил транзиту незначний і становив 0,1%, а заступник міністра сільського господарства Польщі зазначив, що повідомлення про залишення українського зерна при транзиті не підтвердилися [1].

Як зазначають експерти, мали місце нестабільності на внутрішньому ринку зерна у Польщі, запізнілі та неефективні рішення влади щодо протидії викривленням, не впровадження системних заходів для забезпечення стабільності аграрного ринку, а ситуативні заходи – фінансова допомога фермерам та запровадження ембарго на імпорту сільгосппродукції з України не вирішили проблему [2], що стало однією з причин протестів польських фермерів. Протестуючі фермери у ряді країн–членів ЄС, окрім вимоги обмеження імпорту сільськогосподарської продукції з України, висувають більш широкий формат вимог, які не стосуються України, виступаючи **проти**:

- низьких цін на сільгосппродукцію, тоді як собівартість її виробництва підвищилася і цей економічний тягар лягає на плечі фермерів. На світовому ринку за останній рік ціна на зерно знизилася майже на 30% (до рівня 2021 р.);

- упровадження вимог Європейського зеленого курсу (зокрема, проти норми щодо відведення 4% угідь під землі для екологічних цілей, що означає виведення з активного сільськогосподарського обробітку, і проти завдання скорочення на 50% використання пестицидів, що передбачено стратегією «Від ферми до виделки» у рамках ЄЗК); дотримання екологічних цілей ЄС, за висловами протестуючих фермерів, обтяжує їх економічними витратами, регулюванням і бюрократією;

- «нечесної конкуренції», у тому числі при імпорті з України сільгосппродукції за відмови ЄС від квот і мит після вступу в рф, а також того, що вони (європейські фермери) повинні дотримуватися еколого-кліматичних правил ведення аграрної діяльності, а виробники-експортери з країн поза ЄС, які поставляють продукцію на європейський ринок, не дотримуються цих правил;

- проблем, характерних для внутрішніх ринків країн: у Франції – проти податків, у Нідерландах – проти скорочення кількості тваринницьких ферм у рамках розробленої національної програми, у Польщі особливо велике число вимог – і проти підвищення сільськогосподарського податку, і проти заборони ферм хутового звірівництва, проте за запровадження субсидій на кукурудзу, збільшення обсягів кредитування на порятунок господарств, у Німеччині – проти заходів економії в аграрному секторі (скорочення субсидій на дизельне паливо, скасування звільнення фермерів від сплати автомобільних податків), у Греції – за допомогу після повені тощо.

Польські фермери та фермери з інших країн ЄС оголошують як причину протестів скорочення доходів і часткову втрату конкурентоспроможності, що далеко не порівняно з втратами, шкодою, небезпекою для українських сільгоспвиробників через російську агресію, у тому числі при вирощуванні зерна. Найпершим аргументом проти висунутих претензій європейських фермерів на протестах може бути те, що вони отримують кошти підтримки з фондів ЄС і національних фондів – прямі платежі на 1 га оброблюваних угідь, платежі на цілі сільського розвитку, а також платежі за участь у еколого-кліматичних схемах. До того ж польським фермерам, зокрема, була надана національна фінансова допомога у розмірі 0,5 млрд злотих при зниженні ціни на вироблену продукцію. Українські сільгоспвиробники не мають такої фінансової підтримки. Очільник Міністерства аграрної політики та продовольства України констатує, що маємо конкурентну аграрну галузь, тому що вона «виросла» без дотацій, українські аграрії сіють сільгоспкультури, керуючись економікою, а у Європі це не так працює.

Отже, нинішні протести фермерів кількох країн ЄС каталізують різними несприятливими обставинами загалом для аграрної економіки і є вираженням протистояння деяким нормам аграрної політики ЄС, особливо завданням Європейського зеленого курсу. Це можна розглядати і як необхідність реформування, удосконалення і деякого спрощення Спільної аграрної політики ЄС. Очевидно також, що у цих протестних рухах фермерів проглядається настороженість щодо майбутнього членства України в Європейському союзі. Президент Польщі підкреслює, що членство України в ЄС буде врегульоване на таких умовах вступу, які також відповідально захищатимуть ринки європейських країн; цей вступ з точки зору сільського господарства повинен відбутися таким чином, щоб сільське господарство у решті країн ЄС не занепало [3].

Уряд і сільськогосподарські виробники України з метою відстоювання своїх позицій на європейському ринку аграрної продукції мають працювати над уроками з нинішніх протестних рухів

європейських фермерів, над подоланням будь-яких підстав для тез, які наразі висувуються до України (подеколи безпідставно, несправедливо, особливо за нинішніх важких умов війни), про те, що:

✓ імпортована сільськогосподарська продукція з України не відповідає суворим стандартам ЄС, недостатньо якісна;

✓ різниця у сільськогосподарських структурах України та Польщі й інших країн ЄС, зокрема, поширеність в Україні структур агрохолдингового типу на противагу переважно фермерському типу у ЄС, що викликає стурбованість щодо «імпорту сільськогосподарської продукції агрохолдингів, які часто охоплюють сотні тисяч гектарів» [4];

✓ фермери в Україні на експорті не заробляють, а «прибутки дістаються потужним агротрейдером із переважною часткою неукраїнського капіталу» [5].

Потрібно підвищувати агроекологічний імідж української сільгосппродукції завдяки ширшому впровадженню сталих, кліматично-екологічних методів господарювання. Хоча українська сільгосппродукція, що експортується, вирізняється належними якісними параметрами, і це демонструють результати її інспекції. Зокрема, інспекціями Польщі (зі здоров'я рослин та насінневої, ветеринарної, санітарної, товарної якості сільськогосподарської та харчової продукції) у імпортованого зерна і ріпаку з України були виявлені поодинокі випадки зараження зернових культур сальмонелами (3 випадки), пестицидами і ГМО (по 1 випадку), у 210 зразках (із 11,6 тис. проведених перевірок) було виявлено шкідників, у 37 пробах – наявність засобу, що використовується для проведення фумігації, у 7 пробах – перевищення допустимих рівнів залишків пестицидів [1].

Наразі опрацьовується механізм ліцензування експорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та соняшнику з України, узгоджується з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Болгарією, основою якого є те, що після підтвердження країною потреби й готовності імпортувати продукт видається ліцензія на конкретну партію (в іншому разі – українське зерно йде транзитом через країни), формується перелік верифікованих експортерів. Безперечно, є над чим працювати уряду і сільськогосподарським виробникам України для покращення ситуації у національному аграрному секторі, у тому числі й щодо експорту, відповідно до норм, стандартів, правил ЄС з метою переведення його на засади сталого розвитку.

Партнери України, певно, розуміють, що купівля ними і безперешкодний транзит українського агропродовольства в інші країни світу дає Україні економічний ресурс вистояти проти російської агресії. Український експорт зменшує для західних країн прямі витрати на війну, тож варто спрямовувати кошти на реалізацію інфраструктурних проєктів, що підтримують цей експорт. Експерт Р. Курашкевич зазначає, що Польща уже в 2022 р мала б запропонувати побудувати логістичну інфраструктуру для українського експорту сільгосппродукції за кошти ЄС і, таким чином, уникнути зернової кризи [6]. Тепер очевидно, що оскільки через Польщу експортується невеликий обсяг зерна, то можливо його перенаправити. Натомість Румунія розвиває власні дунайські та чорноморські порти, модернізує дорожню інфраструктуру за європейські кошти і заробляє на просуванні експорту українського агропродовольства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Wiceminister Kolodziejczak: albo Ukraina chce sie dogadac z Polska, albo wprowadzimy kolejne ograniczenia. *Polska Agencja Prasowa*. 20.02.2024. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/wiceminister-kolodziejczak-albo-ukraina-chce-sie-dogadac-z-polska-albo-wprowadzimy> (дата звернення 20.02.2024).

2. Zboże i rzepak z Ukrainy – kto na tym zarobił, a kto stracił (zapis konferencji prasowej). *Najwyższa Izba Kontroli*. 23 listop. 2023. URL: [Zboże i rzepak z Ukrainy – kto na tym zarobił, a kto stracił \(zapis konferencji prasowej\) - Najwyższa Izba Kontroli \(nik.gov.pl\)](https://www.niz.gov.pl/aktualnosci/zboze-i-rzepak-z-ukrainy-kto-na-tym-zarobil-a-kto-stracil-zapis-konferencji-prasowej) (дата звернення 18.02.2024).

3. Вступ України до ЄС: Дуда сказав, що обов'язково має бути врегульовано. *TCH*. 22.02.24. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/vstup-ukrayini-do-yes-duda-skazav-scho-obov-yazkovo-maye-buti-vregulovano-2519713.html> (дата звернення 22.02.2024).

4. Переговори про ліцензування експорту української агропродукції незабаром перейдуть на політичний рівень - Мінсільгосп Польщі. *Interfax – Україна*. 15.02.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/967418.html> (дата звернення 17.02.2024).

5. Нова польська блокада кордону. Фермерські протести охопили ЄС. *NewsWeek*. 08.02.2024.
URL: <https://nw.com.ua/ekonomika/nova-polska-blokada-kordonu-fermerski-protesty-ohopyly-yes-dochogo-tut-rosiya/> (дата звернення 10.02.2024).

6. Kuraszkiewicz R. Polska polityka wobec wojny. Próba bilansu. *Nowa Konfederacja*. 18.01.2024.
URL: [Polska polityka wobec wojny. Próba bilansu - Nowa Konfederacja](#) (дата звернення 18.02.2024).

Попова Ольга Леонтіївна, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, olgpomail@gmail.com

Olha Popova, Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Research Fellow, State Institution "Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine", Kyiv, olgpomail@gmail.com

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація: у статті досліджено актуальні проблема зменшення державного фінансування закладів вищої освіти в Україні в умовах економічної кризи, що призводить до нестачі ресурсів для забезпечення якісних освітніх послуг. Для збереження конкурентоспроможності та розвитку потрібні нові моделі та джерела фінансування. Проведено аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду в галузі фандрайзингу в освіті.

Ключові слова: фандрайзинг, конкурентоспроможність, заклади вищої освіти, фінансування, освітні послуги.

Abstract: the actual problem of reducing state funding of higher education institutions in Ukraine in the context of the economic crisis, which leads to a lack of resources to provide quality educational services. To maintain competitiveness and development, new models and sources of financing are needed. An analysis of foreign and domestic experience in the field of fundraising in education.

Keywords: fundraising, competitiveness, higher education institutions, financing, educational services.

В сучасних соціально-економічних умовах, що характеризуються кризовим станом, державне фінансування закладів вищої освіти в Україні суттєво зменшується, в той час, як витрати лише зростають. Тому, щоб надавати якісні освітні послуги та залишатися конкурентоспроможними, виникає потреба у пошуку нових моделей та джерел фінансування. Так, все більшої актуальності для закладів вищої освіти набуває фандрайзинг як інструмент залучення додаткових коштів для забезпечення фінансової стабільності та розвитку.

Вивчення сутності, методології та особливостей фандрайзингової діяльності для фінансування закладів вищої освіти є предметом дослідження чималої кількості зарубіжних науковців: Е. Аткінсона, Г. Беккера, Д. Брайсона, А. Дугласа, Т. Манна, Д. Нортонна, Е.Тоффлера, Р. Чана та інших.

В Україні вивченню можливостей використання фандрайзингу для галузі вищої освіти присвячено наукові праці таких вчених як: Т. Боголіб, А. Даниленко, Я. Кобушко, А. Красулі, Л. Ноздріної, а також А. Соколової.

Не зважаючи на достатню кількість наукових робіт у даній сфері, залишається чимало не досліджених питань щодо механізмів використання фандрайзингу в системі вищої освіти.

Фандрайзинг - це процес збору коштів для фінансування певного проекту або діяльності. Він є ефективним інструментом, що дозволяє залучити додаткові ресурси для розвитку бізнесу, підтримки державних установ та некомерційних організацій, вирішення соціально значущих проблем чи реалізації науково-дослідницьких проектів [1].

При цьому залучення ресурсів відбувається через приватних донорів, грантові фонди, громадські та благодійні організації, міжнародну допомогу, краудфандингові платформи або ж пожертви, зібрані на заходах.

Для освітньої галузі фандрайзинг надає наступні можливості:

- залучення зовнішнього фінансування, зокрема для реалізації навчальних, наукових або інноваційних проектів;
- підтримка науково-дослідної діяльності;
- фінансування стипендій та інших форм підтримки студентів;
- розвиток партнерства, обмін досвідом та налагоджування зв'язків;
- підвищення іміджу та довіри до закладу [1, 2].

У зв'язку із зменшенням бюджетного фінансування освітньої галузі, багато закордонних закладів вищої освіти змінюють модель фінансування, зміщуючи акцент на залучення приватних інвестицій. Все це сприяє використанню можливостей фандрайзингу.

Вперше цей інструмент фінансування закладів набув широкого розповсюдження у США.

Наразі провідні університети даної країни мають довгу історію успішного фандрайзингу та знаходяться серед найбільших отримувачів пожертвувань у світі. За даними асоціації CASE, загальна сума пожертвувань коледжам та університетам США у 2021 році склала 52,9 мільярда доларів, порівняно з 49,5 мільярдами доларів у 2020 році [3].

Залучення коштів від донорів має значний вплив на розвиток цих закладів, допомагаючи їм забезпечити доступ до фінансових ресурсів на реалізацію нових проектів та програм, покращення умов навчання та науково-дослідної діяльності, розвиток інфраструктури та технічного оснащення. Це було б неможливо реалізувати бюджетними коштами.

Досвід США та Великої Британії показує важливість вибору оптимальної моделі залучення коштів. Зокрема у США присутня висока автономія університетів, яка дозволяє керівництву закладів самостійно обирати джерела та стратегію фандрайзингу. Тоді як у Великій Британії застосовується схема узгодженого фінансування, що сприяє проведенню діалогу уряду з представниками вищої освіти та забезпечує державне фінансування, що пропорційне успіхам у фандрайзингу [1, 2].

Останнім часом поширеною тенденцією серед університетів цих країн є використання онлайн-фандрайзингу, що є одним з найбільш доступних та ефективних способів залучення коштів, особливо серед випускників вищих навчальних закладів. У США випускники закладів є найбільшими прихильниками фандрайзингу, складаючи близько 70-80% усіх донорів [2].

В українських закладах вищої освіти також є чимало прикладів використання фандрайзингу, насамперед це отримання грантів від міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу. Також багато установ вищої освіти успішно залучають кошти на проведення досліджень та проектів спільно з іноземними партнерами.

Однак ефективне функціонування фандрайзингу в галузі вищої освіти України має наступні перешкоди:

- недосконалість законодавчої бази, яка б дозволила закладам вищої освіти проводити фандрайзингову діяльність;
- відсутність податкових пільг, що стимулюють розвиток та популярність фандрайзингу;
- слабка диференціація серед університетів;
- недостатня відкритість та прозорість управління фінансовими ресурсами, що може призвести до недовіри громадськості;
- низький рівень культури благодійництва та фандрайзингу в суспільстві [1, 2].

Для вирішення виявлених проблем фандрайзингу у сфері вищої освіти України доцільним є проведення комплексної роботи щодо аналізу причин і шляхів подолання перешкод, а також вивчення закордонного досвіду та впровадження кращих практик.

Зважаючи на це, запропоновано наступні заходи для розвитку фандрайзингу в системі вищої освіти України:

- перегляд нормативно-правової бази з метою спрощення процедур та забезпечення більшої ефективності проведення фандрайзингу;
- надання більшої автономії навчальним закладам, в тому числі для самостійного вибору виду, джерела та стратегії фандрайзингу;
- проведення закладами вищої освіти публічних заходів для підвищення власної впізнаваності. Це дозволить піднятися у рейтингу потенційних донорів та інвесторів, що сприятиме додатковому залученню коштів;
- побудова міцних, довгострокових зв'язків зі випускниками закладів;
- популяризація та розвиток культури благодійності та меценатства у суспільстві, що можна досягнути за допомогою проведення інформаційно-просвітницьких кампаній.

Отже, в умовах обмеженого державного фінансування в галузі освіти, фандрайзинг виступає важливим інструментом для залучення додаткових ресурсів. Іншими країнами вже доведено ефективність використання фандрайзингу для вирішення фінансових проблем закладів вищої освіти та отримання необхідних ресурсів для науково-дослідницьких, соціальних та інших проектів. Такий досвід є корисним для України, зокрема при виборі стратегії фандрайзингу та побудові довгострокових відносин з потенційними донорами.

Для успішного розвитку фандрайзингу в Україні, потрібно не лише надавати закладам вищої освіти автономію, обирати оптимальну модель розвитку та будувати довгострокові відносини з потенційними донорами, але й формувати культуру благодійництва, залучаючи до цього процесу як

державу, так і звичайних громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобушко Я. Фандрайзинг для фінансування закладів вищої освіти. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. № 1. 2020. С. 132-140.
2. Красуля А. Перспективи використання американського досвіду фандрайзингової діяльності: монографія. Суми. 2017. С. 46-94.
3. Voluntary Support of Education Key Findings, 2020-2021. URL: <https://www.case.org/resources/voluntary-support-education-key-findings-2020-21>

Солоненко Юлія Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та корпоративної економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

Solonenko Yuliia V., Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Corporate Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАЛЬШИХ ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗЕЛЬ III В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

¹Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: Стаття присвячена перспективам впровадження Базель III в банківську систему України у поствоєнний період. Виявлено труднощі запровадження Базель III на сучасному етапі та охарактеризовано необхідність оновленого підходу до ведення банківської діяльності з підвищеним контролем управління банківськими ризиками.

Ключові слова: Базель III, банківська система, банківський капітал, банківські ризики.

Summary: The article is devoted to the prospects of implementing Basel III in the banking system of Ukraine in the post-war period. The difficulties of implementing Basel III at the current stage are revealed and the need for a renewed approach to conducting banking activities with increased control of banking risk management is characterized.

Key words: Basel III, banking system, bank capital, bank risks.

Ефективне функціонування банківської системи в економіці країни відіграє важливу роль, оскільки від цього залежить фінансова безпека та економічне зростання будь-якої держави. Зараз банківська система України знаходиться під зовнішнім впливом воєнних дій і перед нею знову постав черговий виклик збереження фінансової стабільності.

У зв'язку з підписанням Україною угоди про асоціацію з Європейським Союзом вітчизняному банківському сектору необхідно буде відповідати вимогам та стандартам системи Базель III. Це якісно новий підхід до банківської діяльності, який покликаний забезпечити насамперед підвищений контроль над управлінням ризиками, які можуть виникнути у процесі ведення банківської діяльності.

Як відомо, Європейський Центральний Банк запланував повноцінне функціонування системи Базель III в країнах ЄС ще з 2019 року. Але найбільш актуальним постало питання саме зараз: чи зможе Україна відповідати цим стандартам та що потрібно змінити в плані управління банківськими ризиками у довгостроковій перспективі.

Існує великий ризик неспроможності вітчизняних банківських установ витримати нові стандарти щодо формування капіталу і низки потрясень, які очікуватимуть банківську систему, хоча впровадження Базель III є необхідним аспектом стабілізації вітчизняного ринку та повноцінної євроінтеграції України [1, с. 77]. Існує велика ймовірність, що при переході на нові стандарти у веденні банківської діяльності, це змусить зарубіжні банки згорнути свою присутність в Україні [2].

Слід відмітити наступні проблеми при впровадженні Базель III: неможливість залучення довгострокових фінансових ресурсів від інвесторів для поповнення банківського капіталу в умовах виникнення кризової економічної ситуації в Україні і в подальшому у поствоєнний період; скорочення кредитного портфелю банків (хоча на першочерговому етапі це зменшить величину кредитних ризиків) але, як наслідок, пройде небажане зниження рентабельності діяльності фінансових установ; нездатність банківської системи при нестійкій економіці в умовах війни все ж таки витримати нормативи Базель III; відсутність ефективного державного механізму контролю системних банків [3].

Тому важливим є встановлення характеристик всіх переваг та недоліків системи банківського нагляду Базель III, а також перспективи її впровадження в банківську систему України у найближчий час. Саме до вдосконалених вимог щодо формування банківського капіталу і окремих нормативів додається механізм протидії системним банківським ризикам, зокрема і кредитним. Основна мета впровадження даного механізму – це забезпечити в довгостроковій перспективі

стабільного фінансового стану банку, а також здійснити системно-комплексне охоплення основних фінансових ризиків та ефективно ними управляти.

Оскільки вперше в концепції банківського нагляду значна увага зараз має бути надана управлінню системним ризикам, важливим є відокремлення і системно важливих фінансових інститутів банківської системи України (СВФІ). Основні методичні підходи до визначення СВФІ зазначені в постанові Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків». Згідно до цієї постанови виокремлено критерії, які вказують на системну важливість банку, а саме, це загальний розмір активів, зобов'язань юридичних та фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (обсяг міжбанківського кредитування) та обсяг кредитування найважливіших секторів економіки [3].

Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів (NPL), яке тривало з 2019 року. Такі високі величини частки NPL до початку війни виникли внаслідок низьких стандартів оцінки платоспроможності позичальників; недостатніх прав кредиторів; поширеної практики надання кредитів пов'язаним особам. Аналіз динаміки питомої ваги NPL у кредитному портфелі банківського сектору України наведено на рис. 1.

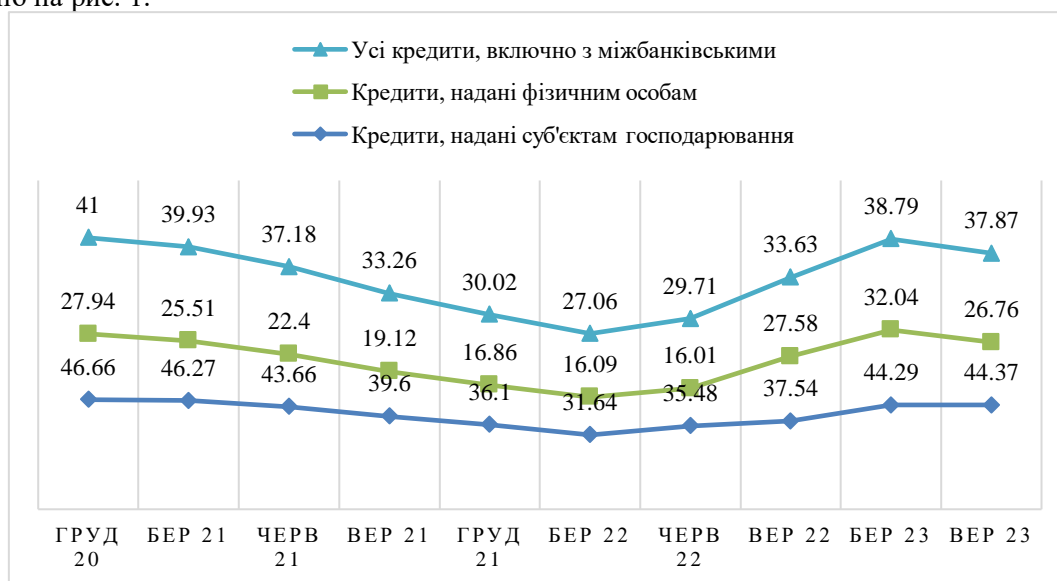

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі, % [4]

У загальному частка NPL мала стійку тенденцію до зниження, починаючи з грудня 2020 року, коли її величина становила 41%. Такі ж тенденції було зафіксовано за частками NPL по кредитах, виданим суб'єктам господарювання та кредитах для фізичних осіб. Через війну такі тенденції набули протилежного характеру. Особливо зросла частка NPL по кредитуванню фізичних осіб – з 16,09% у червні 2022 року до 32,04% за підсумками березня 2023 року. Основою такого зростання стало завершення «кредитних канікул для позичальників у період невизначеності», наданих банками відповідно до рішень регулятора та відповідно, появою прострочки по сплаті кредитів терміном понад 90 днів.

Серед усіх нормативів впроваджено нормативи кредитного ризику: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). Згідно аналізу статистичних даних НБУ, значення економічних нормативів установ банків, а саме: нормативи кредитного ризику перебувають у встановлених регулятором межах [5].

Теоретично існує дві можливі моделі регулювання діяльності системних банків, які слід враховувати і зараз, і в поствоєнний період: це запобіжна та обмежувальна. Суть першої моделі полягає у тому, що держава запобігає становленню банку як системної установи. Для контролю за банківським сектором створюється спеціальний орган. Виключною метою його діяльності є виявлення системних ризиків та у випадку їх наявності – здійснення протидії щодо їх реалізації. Обмежувальна модель допускає існування системних банків на фінансовому ринку, проте вимоги до

їх функціонування є значно жорсткішими. Фінансовий моніторинг СВФІ проводиться частіше, а також досить поширеним є таке явище як інститут кураторства. Останніми роками в Україні були здійснені спроби запровадити кураторство системних банків, але вони не змогли адаптуватись на практиці. Така ситуація пов'язана з тим, що клієнти банків сприймають кураторів як ознаку кризового фінансового стану і це значно шкодить іміджу банку.

Враховуючи специфіку банківського сектору України для визначення і подальшого регулювання діяльності системних банків, варто розробити національний рейтинг банківських установ на основі критерію системності; встановити додаткові вимоги достатності капіталу системного банку; посилити контроль щодо захисту інформаційної системи СВФІ; закріпити на законодавчому рівні обов'язкове страхування депозитних рахунків клієнтів; збільшити періодичність банківського нагляду за станом платоспроможності і фінансової стійкості системного банку з врахуванням кредитних та інших ризиків. Зазначені заходи дозволяють здійснювати постійний моніторинг діяльності СВФІ, який сприятиме підвищенню ефективності управління банківськими ризиками у сучасних умовах і у поствоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матлага Л.О. Еволюція регулювання фінансового сектору: від Базель II до Базель III / Л.О. Матлага // Економічний аналіз: збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету. – 2013. - №12. – С.74-78.
2. Базель III як банківська карта євроінтеграції [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2014/07/8/7024038/>.
3. Хома І.Б., Граціян О.В. Перспективи впровадження Базель III в банківську систему України / І.Б. Хома, О.В. Граціян // Науковий журнал «Молодий вчений», 2015. - № 3 (18). – Ч. 2. - С. 60-63.
4. Національний банк України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Хома І.Б., Адаменко Д.В. Аналізування поточного стану управління кредитним ризиком банків в Україні / Економіка та суспільство. Випуск 58/2023. Видавничий дім «Гельветика».
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3304>

Хома Ірина Борисівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: iryna.b.khoma@lpnu.ua

Лук'янський Олег Богданович, аспірант 1-го курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: oleh.b.lukianskyi@lpnu.ua

НАПРЯМИ СПРИЯННЯ ЕКОНОМІЧНОМУ ВКЛЮЧЕННЮ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

¹Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація: У статті досліджено проблеми та напрями подолання економічного виключення українців, які через російську агресію покинули місця постійного проживання та переселилися до більш безпечних регіонів країни.

Ключові слова: виключення; внутрішнє переміщення; вимушено переміщені особи; державна політика щодо внутрішнього переміщення, інклюзивне суспільство.

DIRECTIONS FOR PROMOTING THE ECONOMIC INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

Abstract: The article examines the problems and ways to overcome the economic exclusion of Ukrainians who have left their places of permanent residence and moved to safer regions of the country due to Russian aggression.

Keywords: exclusion; internal displacement; internally displaced persons; state policy on internal displacement; inclusive society.

Російська військова агресія проти України, окупація українських територій, бомбардування та ракетні обстріли населених пунктів й об'єктів інфраструктури, спричинили масштабне переселення мирного населення в країні. Поява такої категорії населення, як внутрішньо переміщені особи (ВПО), їхня соціальна вразливість та зростання кількості, призвело до значного тиску на систему соціального захисту в країні й загостило проблему подолання економічного виключення.

Станом на початок 2024 р. в Україні, за даними Мінсоцполітики, налічується 4,9 млн внутрішніх переселенців, більше половини з них (2,6 млн осіб) щомісячно отримують соціальні виплати. Водночас ці цифри не повною мірою відображають реальну кількість переміщених через війну та окупацію осіб. Причиною такої розбіжності є, з одного боку, політика держави, яка зобов'язує внутрішньо переміщених осіб отримувати довідку про взяття на облік, якщо вони бажають мати доступ до державних гарантій та повноцінно реалізовувати своє право на соціальний захист та соціальне забезпечення. З іншого боку, частина українців, які стали вимушеними переселенцями, не звертаються до уповноважених органів для взяття на облік як ВПО, оскільки не мають потреби користуватися певними державними програмами соціальної підтримки, принаймні на певний момент.

Варто зазначити, що державна політика України, спрямовується на створення умов, за яких внутрішньо переміщені особи, за винятком найбільш уразливих категорій, не потребуватимуть спеціальної допомоги чи захисту у зв'язку з їх переміщенням і зможуть в повному обсязі користуватися своїми конституційними правами без будь-якої дискримінації, в тому числі за походженням чи фактом внутрішнього переміщення [1]. Держава шукає додаткові можливості для працевлаштування внутрішніх переселенців. У квітні 2023 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, в якій визначено стратегічні цілі (рис. 1) та шляхи розв'язання проблем, пов'язаних з процесом внутрішнього переміщення внаслідок збройної агресії проти України.

Завдяки активності громадського сектору та фінансуванню іноземних фондів в Україні реалізуються різноманітні ініціативи, спрямовані на те, щоб ВПО ставали рівноправними членами громад. Заходи, що проводяться для ВПО в громадах, можна поділити на кілька категорій, зокрема: інформаційна підтримка ВПО; заходи, спрямовані на психологічну допомогу або психоемоційне розвантаження; заходи, спрямовані на захист прав та юридичну допомогу; заходи, спрямовані на

розв'язання проблем працевлаштування; культурні заходи; заходи, спрямовані на набуття нових знань/навичок (неформальна освіта дорослих).

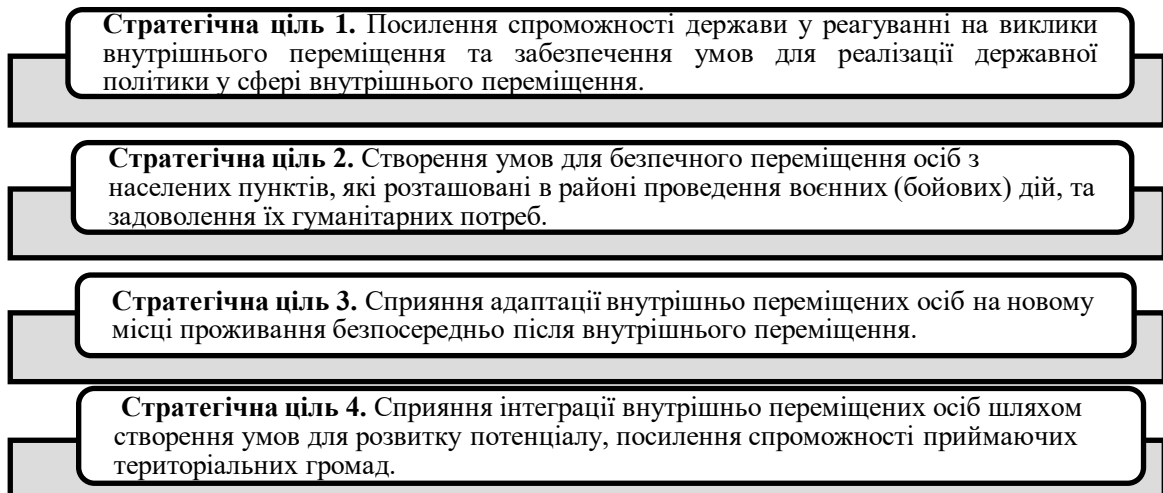

Рис. 1. Стратегічні цілі державної політики щодо внутрішнього переміщення*

*Джерело: побудовано авторами на основі [1].

На нашу думку, одним зі шляхів, що позитивно впливає на процес інтеграції ВПО в економічне середовище та сприяє їх соціальній інклюзії, є створення для таких осіб можливостей отримання трудового доходу [2]. Це не тільки допомагає розв'язати питання матеріального забезпечення та самореалізації, але й сприяє формуванню позитивного ставлення до нового середовища. Особа, яка має можливість знайти гідну роботу, може відчувати себе важливою в новому соціумі й відчувати себе корисною суспільству. Цей інструмент активно використовують громади, які приймають біженців, створюючи нові робочі місця, підтримуючи підприємництво, надаючи доступ до ринків праці. Водночас доступ до якісної освіти та можливостей навчання для дорослих допомагає підвищити кваліфікацію переміщених осіб та підготувати їх до ринку праці. Окрім того, за оцінками аналітиків, можливість працевлаштування є ключовим фактором за рівнем важливості (після безпеки) для повернення біженців війни, які знайшли тимчасовий притулок за межами країни.

В умовах, що склалися в Україні, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб ускладнюється глибокою економічною кризою, тривалою стагнацією виробництва і, відповідно, недостатнім розвитком робочих місць. Варто зазначити, що напередодні повномасштабного вторгнення в Україну був найвищий рівень безробіття за останнє десятиліття – 9,8% (2021 р.). Війна серйозно вплинула на економіку та ринок праці України, що негативно позначилося на просуванні до гідної праці та економічного зростання. За оцінками МОП, зайнятість у країні проти довоєнного рівня впала на 15,5%, хоча 33% з тих осіб, хто працював до війни, повідомили про втрату роботи. Наразі, як і дотепер, зі значними труднощами при працевлаштуванні стикаються жінки з дітьми, люди передпенсійного віку, молодь, яка вперше шукає роботу, та інші вразливі категорії громадян.

ВПО, що опинилися в скрутному матеріальному стані, досить часто змушені звертатися до неофіційної роботи. Низький рівень соціального захисту призводить до неможливості тривалого перебування без роботи; принаймні хоча б один із членів сім'ї мусить займатися будь-яким видом діяльності, яка забезпечує засоби для існування. Це спричинює зростання неформальної зайнятості та стає гальмівним фактором майбутнього стійкого економічного зростання. Неформально зайняті особи можуть бути розділені на дві категорії: тих, хто надає послуги для багатих сімей (гувернантство, репетиторство, медичне обслуговування, юридичні послуги тощо) та тих, хто працює для бідних (ремонт зношеної техніки, виробництво товарів для бідних). Скорочення неофіційної зайнятості в економіці є надзвичайно складним завданням через глибинні причини, такі як низький рівень життя населення та обмежений вплив держави на економічне управління.

У нинішніх умовах значна увага приділяється заходам, спрямованим на розв'язання проблем зайнятості та підтримку підприємницьких ініціатив на регіональному рівні, зокрема в громадах, які стали притулком для ВПО. До таких заходів, за оцінками аналітиків [3], належать:

- Пошук роботи: створення центрів зайнятості для ВПО, організація спільних чатів у соціальних мережах для роботодавців та ВПО, співпраця місцевих центрів зайнятості з цільовою аудиторією тощо.
- Створення робочих місць: допомога в переїзді бізнесу разом з працівниками або набір ВПО.
- Допомога у перепрофілюванні: проведення різноманітних тренінгів та курсів, що допомагають людям отримати нову професію
- Розвиток підприємництва: заходи, спрямовані на популяризацію підприємництва, навчання бізнесу та маркетингу, написання бізнес-планів. Створення умов для започаткування власної справи: надання стартових грантів та коворкінгів для переселенців-фрілансерів.

На підтримку ефективного працевлаштування ВПО позитивно впливає допомога у перепрофілюванні. Нині в Україні набула поширення практика отримання ваучерів на перекваліфікацію від центрів зайнятості. Зокрема, близько 3,5 тис. ВПО вже скористалися такою можливістю перекваліфікуватися на психологів, IT-спеціалістів тощо.

Водночас, слід зазначити, що важливим фактором, який гальмує інтеграцію, є загальний емоційний стан самих ВПО. Згідно з опитуваннями, більшість з них вважають своє становище тимчасовим і хочуть повернутися на попереднє місце проживання. Люди сподіваються повернутися до своїх домівок, попри невизначеність щодо тривалості війни та окупації. Через це іноді вони свідомо ігнорують усі можливості інтеграції в громаду, навіть подеколи виступають проти них, адже психологічно це означає відмову від мрій про повернення до попереднього життя [3].

Отже, інтеграція та адаптація ВПО на новому місці проживання є складним і важливим процесом. Більшість вимушених переселенців перебуває у стані соціальної ізоляції і потребує підтримки з боку держави та громадянського суспільства. Розробка системних рішень щодо соціалізації ВПО та реалізація інтеграційних програм органами влади, міжнародними та громадськими організаціями сприятиме їх соціально-економічній інтеграції в новому середовищі, інклюзивному економічному розвитку та підвищенню загальної безпеки і стабільності.

Побудова інклюзивного суспільства має стати одним із пріоритетів післявоєнного розвитку країни. Заходи державної політики мають бути спрямовані на підвищення економічної стійкості та подолання бідності, розбудову толерантності та соціальної згуртованості, розробку стратегій реагування на загрози та виклики, з якими стикаються окремі соціальні групи населення, зокрема й особи, які були змушені покинути домівки та тікати від війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text>
2. Чвертко Л. А., Вінницька О. А. Інструменти забезпечення соціальної та економічної інклюзії вимушених переселенців в умовах російської агресії проти України. *Економічні горизонти*. 2023. №3(25). С. 23–35. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(25\).2023.286595](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(25).2023.286595)
3. Шевчук Світлана. Практики інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у приймаючі громади. *Соціальна справа*. 2023. URL: <https://socsprava.com.ua/praktyku-integracziyi-vnutrishno-peremishhenyh-osib-u-pryjmayuchi-gromady/>

Чвертко Людмила Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, e-mail: luda_um@ukr.net

Кроватко Дмитро Олександрович, здобувач вищої освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань.

Бондарєва Крістіна Ігорівна, здобувачка вищої освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань.

Chvertko Liudmyla A., Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Economic Security Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, e-mail: luda_um@ukr.net

Krovatko Dmytro A., higher education student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman.

Bondarieva Kristina I., higher education student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Одеський національний морський університет
Національний університет "Одеська політехніка"

Анотація : Зроблена спроба проведення формалізації процесу фінансового планування на підприємстві, яка спрямована на досягнення цільового стану.

Ключові слова : фінанси, планування, функція, прибуток, система.

IMPROVED FINANCIAL PLANNING ON ENTERPRISE BASED ON A SYSTEM APPROACH

Abstract : An attempt has been made to formalize the process of financial planning in enterprises, which directly reaches the target country.

Key words: finance, planning, function, profit, system.

Сучасні умови трансформаційної економіки характеризуються наявністю великої кількості важко передбачуваних факторів, що впливають на фінанси підприємств, внаслідок чого вони постійно перебувають у мінливому стані. Це дає можливість розглядати їх як динамічну, рухливу систему з певною структурою, що складається з безлічі взаємопов'язаних елементів. Коливання кожного з цих елементів впливають один на одного і призводять до коливань у всій системі і, в кінцевому рахунку, до зміни фінансового стану підприємства в цілому [2, с.121 - 123]. Основними характеристиками такої системи є:

1) наявність безлічі факторів (параметрів господарської діяльності), об'єднаних функціональними (міжфакторними) зв'язками: обсяг та структура реалізації, виробництва, товарних залишків, ціна, собівартість, прибуток тощо;

2) функціональні взаємозв'язки параметрів системи, що визначають особливості зміни (динаміки) системи під впливом зовнішніх факторів для процесу [2, с.123 - 124].

Для фінансового управління такими зовнішніми впливами є: безліч параметрів, що задають стан довкілля - кон'юнктурні тенденції ринку та зміни господарського законодавства (неконтрольовані зовнішні впливи); сукупність параметрів його економічного розвитку-управлінські заходи, які плануються до здійснення (контрольовані зовнішні впливи).

З позицій системного підходу фінансове планування, як функція фінансового менеджменту, є процесом послідовного зняття невизначеності щодо майбутніх фінансових результатів і фінансового стану підприємств, поділений на два підпроцеси.

Перший підпроцес включає задачу прийняття рішень з цілепокладання - сукупність процедур з визначення необхідного (цільового, оптимального) фінансового стану підприємства - динамічної фінансової рівноваги, яка ототожнюється з досягненням оптимума цільової функції підприємства в заданих умовах, в якій можна виділити дві складові:

1) максимізація показників кінцевих фінансових результатів (відносних- рентабельність власного капіталу; абсолютних- величина чистого прибутку за період);

2) забезпечення довгострокового прибуткового функціонування. Головна умова життєздатності підприємства - підтримка у будь-який період прийняттого рівня фінансової стійкості.

Таким чином, цільова функція компанії є наближеним аналогом функції Лагранжа з обмеженням і може бути виражена системою двох рівнянь:

$$\begin{aligned} \text{КФР} &= F(L_1, L_2, L_3, \dots, I_1, I_2, I_3) \longrightarrow \max, \quad (1) \\ \text{ФС} (L, \text{ЧОК}, \text{ВЗ}...) &\geq \text{ФС} (\text{norm}L, \text{norm}\text{ЧОК}, \text{norm}\text{ВЗ}), \end{aligned}$$

де : КФР-кінцеві фінансові результати; , L_1, L_2, L_3 - контрольовані зовнішні впливи; I_1, I_2, I_3 - неконтрольовані зовнішні впливи; ФС – рівень фінансової стійкості (фінансової стабільності); $L, \text{ЧОК}, \text{ВЗ}...$ - фактори фінансової стійкості, такі як: L , фінансова маневреність і величина чистого оборотного капіталу ЧОК, загальна платоспроможність і частка власних коштів у джерелах фінансування ВЗ та ін., norm - нормативні значення показників фінансової стійкості.

Це завдання вирішується у рамках стратегічного фінансового планування.

Другий підпроцес включає завдання прийняття рішення щодо дій сукупності заходів за для досягнення цільового стану та реалізує вибір траєкторії переведення системи в новий стан. Це тактичне або поточне фінансове планування. При цьому визначаються дії об'єкта управління - вибір конкретних фінансових методів, розмірності фінансових важелів, порядок користування фінансовими ресурсами, оптимізація і взаємопов'язання цих елементів в єдиний фінансовий механізм з урахуванням передбачуваних впливів навколишнього середовища. Характеристики фінансової рівноваги вважаються заданими і враховуються як обмеження.

Етапи фінансового планування впорядковуються за ступенем деталізації інформації [1, с.703 - 711]. На першому етапі інформація подається у вигляді абстрактного переліку цілей функціонування підприємства, на останньому етапі у вигляді конкретних даних за розподіленими фінансовими ресурсами і за функціями об'єкта управління, спрямованим на досягнення цільового стану. Результатом є одержання комплексу взаємопов'язаних фінансових показників, які характеризують динамічний розвиток фінансів підприємства в часі, а також його фінансовий стан наприкінці періоду планування та таких складових що створюють оптимальний вектор фінансової політики [2, с. 125-128],

Таким чином, трактування фінансового планування з точки зору системного підходу включає такі елементи:

1. Визначення майбутнього фінансового стану підприємства у вигляді цільової функції, що враховує вимоги максимізації фінансових результатів та забезпечення ліквідності.
2. Визначення траєкторії переведення системи фінансів підприємства в запланований за допомоги вибору та взаємопов'язаних фінансових методів в єдиний фінансовий механізм.
3. Обґрунтування на основі результатів попередніх процедур оптимального вектора фінансової політики у вигляді набору фінансових показників.
4. Закріплення намічених фінансових показників у формі фінансових планів, що відображають доходи та надходження, витрати та відрахування підприємства на період.

На практиці системний підхід у фінансовому плануванні найбільш вдало можна реалізувати в рамках бюджетування процесу розробки та прийняття централізовано встановлюваних показників плану підприємства з використання капітальних, товарно-матеріальних, фінансових ресурсів; залучення джерел фінансування поточної та інвестиційної діяльності ; доходам та витрам; руху грошових коштів; капітальним та фінансовим вкладенням [4, с.188 - 189].

При цьому вся сукупність бюджетів перебуває у тісному взаємозв'язку, у результаті чого зміни значень показників хоча б в одному з бюджетів безпосередньо призводить до відповідної зміни значень показників в інших бюджетах, що дає можливість точного виміру наслідків прийнятих рішень

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брігхем С. Основи фінансового менеджменту: Пер з англ. Київ: Молодь, 1997, 1000с.
2. Захарченко В. І., Меркулов М.М., Балахонова О.В. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навчальний посібник. Львів: Магнолія-2006, 2012.352с.
3. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки. Затв. наказом МФ України № 170 від 14. 02. 2006р. *Інвестгазета*, 2006. №14. С.4-29.

4. Філіппова С.В, Ананська М.О. Бюджетування як механізм управління розвитком машинобудівного підприємства: монографія. Луганськ: Ноулідж, 2013. 206с.

Ширяєва Людмила Володимирівна, доктор економічних наук ,професор, професор кафедри економіки і фінансів, Одеський національний морський університет, Одеса, e-mail: l.shyriaiva@gmail.com

Shyriaieva Ludmyla V. -doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Finance, Odessa National Maritime Univercity, Odessa, e-mail: l.shyriaiva@gmail.com

Фролова Антоніна Іванівна, студентка, студентка кафедри менеджменту організацій, Національний університет "Одеська політехніка", Одеса, e-mail: antonina0508frolova@stud.op.edu.ua

Frolova Antonina. - student, student of the Department of Management organizations, Odessa National Technical University, Odessa, e-mail: antonina0508frolova@stud.op.edu.ua

STUDY OF THE IMPACT OF CYCLICAL UNEMPLOYMENT ON DYNAMIC OF GDP OF UKRAINE IN THE CRISIS CONDITIONS

¹Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Abstract: *The article examines the impact of cyclical unemployment on dynamic of GDP of Ukraine in the conditions of systemic crisis (2014-2023). It has been also proposed the measures how to decrease cyclical unemployment rate and, in that way, decrease GDP of Ukraine in the future.*

Key words: *cyclical unemployment, unemployment rate, actual unemployment rate, natural unemployment rate, cyclical unemployment rate, GDP, potential GDP actual GDP, GDP gap.*

Labor market is a key element of any national economic system that characterizes well-being of a society and effectiveness of socio-economic reforms, and, on the other hand, mediates the impact of that development on the dynamics of most socio-economic processes, smoothing or exacerbating existing imbalances and divergence in the country. It is known that in 2014-2023 labor market in Ukraine developed in the extremely difficult conditions (or systemic crisis) that are Russian military aggression on the east of Ukraine (2014-2021), lockdowns (2020-2021), full-scale Russian-Ukrainian war (2022-2023) that led to the increase in an actual unemployment rate, especially frictional and cyclical unemployment, and “forced” migration and refugees. This determines the relevance of studying the problems of functioning and trends in the development of the modern labor market in Ukraine.

The aim of this study is to analyze the impact of cyclical unemployment on dynamic of GDP of Ukraine in the conditions of systemic crisis (2014-2023).

Detailed study of the dynamic of unemployment rate in Ukraine in 2014-2023 showed that it was characterized by high level of unemployment, especially cyclical unemployment, that impacted negatively on the dynamics of national production in Ukraine. In order to determine the quantitative impact of cyclical unemployment on the volume of GDP in Ukraine, it has been used Okun’s approach (formula (1)) and Kalman’s approach (formulas (2-3)). These approaches states that if cyclical unemployment as a product of business-cycle fluctuations exists in the country, then it leads to lagging actual GDP lags behind the potential GDP, that is, the appears so it will appear so-called “GDP gap”. In the study it has been used the following formulas:

$$\Delta Y = \frac{Y_A - Y_P}{Y_P} = -\beta \cdot (u_A - u_N) = -\beta \cdot u_C, \quad (1)$$

where ΔY is the GDP gap;

Y_A is an actual GDP;

Y_P is potential GDP;

β is Okun’s coefficient ($2 < \beta < 3$, in our case β is 2.5);

u_A is an actual unemployment rate;

u_N is natural unemployment rate;

u_C is cyclical unemployment rate;

$$\left\{ \begin{array}{l} Y_t = \check{Y}_t + \hat{Y}_t, \text{ where } \check{Y}_t = \check{Y}_{t-1} + \Delta \check{Y}_t + \eta_t \\ \hat{Y}_t = \beta \cdot \hat{Y}_{t-1} + \mu_t, \quad 0 < \beta < 1 \\ \mu_t = -\delta \cdot \hat{Y}_t + v_t \cdot \pi_t = \alpha \cdot \pi_{t-1} + (1 - \alpha) \cdot \pi^T + K \cdot \hat{Y}_{t-1} + \varepsilon_t \end{array} \right. \quad (2)$$

where Y_t is an actual GDP;

\check{Y}_t is potential GDP;

\hat{Y}_t is GDP gap;

β is an autoregressive coefficient GDP gap with distributed lag;

$\varepsilon_t, \eta_t, \mu_t, v_t$ is supply shocks;

μ_t is cyclical unemployment rate;
 δ is Okun's coefficient ($\delta = 2.5$);
 π_t is an inflation rate in the given year;
 π_{t-1} is an inflation rate in the base year;
 π_T is an inflation rate in the forecasting year;
 α is coefficient that characterize level of distrust of the population to the National (Central, Federal)

Bank;

$\Delta \tilde{Y}_t$ is an average change in potential GDP per year;

K is slope of Phillips curve [1, c. 52-54].

The results of the author's calculations according to Okun's law (Table 2.1) indicate that the impact of cyclical unemployment on the dynamics of GDP of Ukraine is negative, and there is a steady trend of real GDP lagging behind the potential GDP that is called "inflationary gap in national production". Author's investigations also showed that inflationary gap increased by 1198.55 bln UAH (or by 553.7%) in 2014-2022 and increased by 1334.92 bln UAH (or by 553.7%) in 2017-2022 (Table 1) [3-5].

Table 1

Inputs for calculation of GDP gap of Ukraine using Okun's law

Indicators	Years					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Actual GDP, bln UAH	2445.59	3083.41	3675.73	3818.46	4363.58	3810.9
Actual unemployment rate, %	9.9	9.1	8.6	9.9	10.3	21.1
Natural unemployment rate, %	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	10.00
Potential GDP, bln UAH	2709.76	3342.45	4062.83	3818.46	4889.16	5273.62
GDP gap, %	-9.75	-7.75	-9.75	-9.75	-10.75	-27.75
GDP gap, bln UAH	-264.17	-259.04	-387.1	-412.52	-525.58	-1462.72

The results of calculations using the Kalman's method (formulas 2-3) are similar that also confirms negative impact of cyclical unemployment and unexpected inflation on the dynamics of GDP of Ukraine (Table 2). It should be added that significant lag between actual GDP and potential GDP can be threat to further economic development of Ukraine in the future and it GDP gap of Ukraine can increase from 10 to 18% [4-5].

Table 2

Inputs for calculation of GDP gap of Ukraine using Kalman's law

Indicators	Years					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Actual GDP, bln UAH	2445.59	3083.41	3675.73	3818.46	4363.58	3810.9
Actual unemployment rate, %	9.9	9.1	8.6	9.9	10.3	21.1
Natural unemployment rate, %	6,00	6.00	6,00	6.00	6.00	10.00
Potential GDP, bln UAH	2709.76	3342.45	4062.83	3818.46	4889.16	5273.2
GDP gap, %	-9.75	-7.75	-9.75	-9.75	-10.75	-27.75
GDP gap, bln UAH	-264.17	-259.04	-387.1	-412.52	-525.58	-1462.72

In order to decrease cyclical unemployment rate and, in that way, decrease GDP of Ukraine in the future, it is proposed to stimulate self-employment. To do this, it is needed to reform national tax policy by

providing an improved regulatory framework for organizing own business and creating jobs. Strategic goal of that reform must be the formation of a favorable fiscal space for entrepreneurs using optimal combination of the following tools: decrease in income tax rate, implementation of accelerated depreciation, decrease in tax burden on the payroll, implementation of territorial tax benefits, simplification of the VAT refund procedure. Economists, politicians, government officials, experts, analysts should focus their efforts on supporting industries with high added value because extended production cycle is one of the most important factors in economic growth rate, reducing the cost of production, increasing productivity and labor efficiency. The absence and low efficiency of the mechanism for attracting domestic and foreign investment, lack of a systematic approach to the implementation of innovations, asymmetry and structural imbalance of the national economy lead to the emergence of an inflationary gap in the economy of Ukraine. For that reason, it is also necessary to expand the sources of financial support for business by providing potential entrepreneurs with microgrants. One of the most common is a grant for own business in the field of processing industry, horticulture, viticulture, greenhouse farming through the Diia application that can be used by any Ukrainian if his or her business plan is submitted. Nowadays grants in "Diia" are provided for the purchase or leasing of the necessary equipment, raw materials as well as payment of rent. On the author's view it should be added also the opportunity to receive funding for the creation of new or improvement of existing goods, services, technologies, transfer of the newest technologies, remuneration of employees during first three to six months of operation of a new business.

All measures above will stimulate self-employment in Ukraine and will help to solve an actual macroeconomic problem that is real GDP lagging behind the potential GDP.

REFERENCES

1. Черкашина Т. С. Оцінка рецесійного розриву ВВП в країнах МЕРКОСУР за методом Калмана / Т. С. Черкашина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Адміністративно-територіальні vs економічно-просторові кордони регіонів?", м. Київ, КНЕУ, 19-20 березня 2020 р. – С. 51-56.
2. Giacomo A., Boeri G., Kudlyak T. M., Zholud O. The Labor Market in Ukraine: Rebuild Better. CEPR Press Discussion Paper. 2022. No. 17769. <https://cepr.org/publications/dp17769>
3. Gulbarshyn N. Labor market in Ukraine: current challenges and risks / N. Gulbarshyn, O. Chepurko // Sociology. – 2022. – Issue 4.
4. Labour Market Profile Ukraine – 2022. Ulandssekretariatet: Danish Trade Union Development Agency. 2022. 50 P.
5. Ministry of Finance – portal on finance and investment / Available at: <https://minfin.com.ua/ua/> (date accessed: 02.01.2024)

Cherkashyna Tetiana S. – PhD (Economics), Associate Professor, Department of Public Administration, State Management and Economic Policy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: t.cherkashyna@outlook.com

СЕКЦІЯ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.341

В.В. Боковець

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті розглянуто труднощі інноваційно-інвестиційної діяльності в сучасних умовах для української економіки. Вказано, що для оживлення економіки держави має значення залучення коштів приватних інвесторів, і, насамперед, крупного власного або корпоративного капіталу, які змогли вчасно, успішно адаптуватися до умов ринку та здібних забезпечити високу віддачу від коштів.

Ключові слова: інновації, інвестиції, потенціал, інноваційно-інвестиційна діяльність, підприємство.

Abstract: The article examines the difficulties of innovation and investment activity in modern conditions for the Ukrainian economy. It is indicated that for the revitalization of the state economy, it is important to attract funds from private investors, and, first of all, large equity or corporate capital, which were able to adapt in time and successfully to market conditions and are able to ensure a high return on funds.

Keywords: innovations, investments, potential, innovation-investment activity, enterprise.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку перед Україною постало надскладне завдання відновлення розвитку національної економіки, яка з початком війни з РФ перебуває у кризовому стані. Одним з напрямків такого відновлення є випереджаючий інноваційний розвиток, який може бути активізований завдяки зусиллям суб'єктів підприємництва, зацікавлених у впровадженні високих технологій, результатів наукових досліджень та новацій. З іншого боку, вступ України до ЄС не можливий без інноваційного співробітництва, а отже без відповідної інноваційної політики, законодавчої бази, інституційного та інфраструктурного забезпечення.

Також Україна потребує здійснення реформ, спрямованих на розвиток національної економіки: ефективна, соціально - орієнтована, результативна економіка сприятиме підвищенню рівня її конкурентоспроможності на світових ринках. Сучасні реалії потребують від українських підприємств впровадження новітніх підходів до забезпечення розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу, за рахунок створення сприятливого інвестиційного середовища, високотехнологічного виробництва, активізації наукової та інноваційної діяльності. З іншого боку, світові глобалізаційні та інтеграційні трансформації активізують інноваційно-інвестиційні процеси на підприємствах, які прагнуть отримати нові можливості у вигляді нових ринків збуту та доступу до фінансових ресурсів. Це актуалізує потребу в дослідженнях та науковому обґрунтуванні теоретико-методичних підходів до забезпечення інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств, як суб'єктів національної економіки.

Україна, яка має значний потенціал для інновацій та інвестицій, стикається з унікальним викликом - воєнним конфліктом на всій своїй території. Цей конфлікт створює низку труднощів та обмежень для розвитку інноваційно-інвестиційної сфери, але одночасно посилює необхідність прийняття стратегічних рішень для подолання цих викликів.

Одним із головних впливів війни на інноваційно-інвестиційну діяльність є економічні труднощі. Воєнний конфлікт призвів до економічних втрат, знищення інфраструктури та вимагає значних фінансових витрат для підтримки армійських операцій. Це призводить до обмеження ресурсів, які можуть бути вкладені в інновації та розвиток.

Наявність воєнного конфлікту ускладнює завдання залучення міжнародних інвестицій. Інвестори, оцінюючи ризики, можуть бути схильні утримуватися від великих вкладень в країну, де діє війна. За цих умов важливо впроваджувати ефективні стратегії міжнародного партнерства та

комунікації для зменшення негативного впливу конфлікту на інвестиційний клімат.

Водночас, воєнний конфлікт може також стимулювати розвиток технологій для вирішення викликів воєнного часу. Інноваційні розробки у сферах безпеки, медицини та військової техніки можуть стати важливим чинником для покращення ситуації та зниження загроз військового конфлікту.

Важливим елементом подолання викликів воєнного конфлікту є підтримка інноваційного підприємництва в умовах економічних та політичних труднощів. Забезпечення фінансової та інфраструктурної підтримки для стартапів та інноваційних підприємств може сприяти збереженню конкурентоспроможності країни в умовах війни.

На сьогодні, для оживлення економіки держави має значення залучення коштів приватних інвесторів, і, насамперед, крупного власного або корпоративного капіталу, які змогли вчасно, успішно адаптуватися до умов ринку та здібних забезпечити високу віддачу від коштів, що інвестовані та ресурсів фінансово-кредитної сфери, власних коштів підприємств або частки надходжень від приватизації державного майна, коштів інвестиційних пенсійних фондів, страхових компаній тощо.

Основними типами іноземних інвесторів, які вкладають кошти в акціонерний капітал вітчизняних підприємств, є приватні іноземні фонди, найчастіше у вигляді пайових інноваційних фондів. Інтерес інвестора – гра на курсових різницях вартості цінних паперів, які призначені для підняття й розвитку виробництва, збільшення його потужності, технологічного рівня; іноземні інвестори – венчурні фонди Європейського банку реконструкції та розвитку, що вкладають кошти в акціонерний капітал в основному в перспективні підприємства, фінансовий інтерес яких, курсові різниці вартості цінних паперів, а також промислові компанії зацікавлені в розвитку власного бізнесу, розширенню ринку збуту; прямі вкладення міжнародних фінансових інститутів і організацій, держав; внутрішні інвестиції [1].

Приватними інвесторами здійснюються капіталовкладення в першу чергу, з метою відтворення основних засобів, як виробничого так і невиробничого характеру, заради отримання прибутку. Але інвестиційний потенціал, формується в умовах трансформаційної економіки, слабо розвиненого державного регулювання економікою, яке не базується на використанні індикативного планування і програмування та контролю, а характеризується відсутністю цілеспрямованої амортизаційної політики, незахищеністю економічних інтересів вітчизняних промислових підприємств, які орієнтовані на міжнародний ринок, відсутністю адекватної кредитно-грошової політики та гострої нестачі фінансових ресурсів, невизначеною політичною ситуацією та недосконалим законодавством. Як наслідок – процес створення інвестиційного потенціалу різко уповільнюється. Сформований підприємством потенціал активів має резерви підвищення його продуктивного використання, але до певних меж.

Відсутність в країні необхідних обсягів внутрішніх ресурсів для накопичень стає перешкодою для виходу економіки з інвестиційної кризи. Саме вони є запорукою формування інвестиційного потенціалу, системного розвитку матеріально-технічної бази, стимулювання конкуренції на ринку, підвищення рівня життя в країні.

Зазвичай, для іноземних компаній більш привабливими є проекти, пов'язані з інвестиціями у виробництво або у запаси, оскільки вони забезпечують вищі показники отримання прибутку і є зрозумілими і простими у організації діяльності [2].

Процес формування інвестиційного потенціалу підприємства має ряд особливостей, які пов'язані з рівнем платоспроможності, інвестиційної привабливості, з сезонністю виробництва тощо. Загальновідомо, що одним з поширених ефективних джерел залучення інвестицій є випуск цінних паперів (наприклад, розміщення акцій на фондовій біржі), але в умовах трансформаційної економіки, політичної невизначеності, війни цей інструмент не є актуальним.

Підхід до формування інвестиційного потенціалу на основі розробки спеціальних інвестиційних механізмів в умовах реформування економіки підприємств визначає необхідність постановки нової методології дослідження, змістом практичної діяльності яких є реалізація великих інвестиційних проектів або програм. Успішність їхньої практичної діяльності багато в чому визначається не тільки знаннями теоретичних питань інвестиційної політики окремих підприємств, але й методів і механізмів їхнього формування на різних рівнях.

Отже, адаптація підприємств до мінливих сьогоденських умов при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності є запорукою їх сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності, стійкого фінансового забезпечення. Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств повинне базуватися на виділенні загальних цілей і завдань економічної політики країни з урахуванням

регіональних особливостей виробництва продукції та власних цілей діяльності[3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Івченко Ю.А. Enterprise Innovation and Investment Activities Risks Systematisation in the Context of Post-Conflict Transformations. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. *Науковий журнал*. Київ: вид-во СХУ ім. В. Даля. 2023 р. № 2(278). С.39-43.
2. Боковець В.В.Інноваційна діяльність в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6, Том 1.С.7-11. (300). URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=9684>.
3. Вакалюк В.А. Інноваційний потенціал сучасного підприємства: структура та оцінка. *Приазовський економічний вісник*. Класичний приватний університет. Випуск 4(15). 2019. С. 72-78. URL : http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/13.pdf

Боковець Вікторія Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: bokovets.v@ukr.net

Bokovets Viktoriia V. - doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: bokovets.v@ukr.net

КРИЗА ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: розглянуто кризові явища інноваційного процесу, досліджено взаємозв'язок кризи із інноваційним розвитком промислових підприємств України.

Ключові слова: кризові явища; підприємство; інноваційний розвиток; інноваційні процеси.

Криза несе не лише негативні наслідки, а при вмілому управлінні спричиняє ліквідацію застарілих та не ефективних систем, замінюючи їх більш ефективними, сучасними та адаптованими до економіки розвинутих країн.

Виклад основного матеріалу. Пошук нових інноваційних ідей, та вміле впровадження їх в управління розвитком може принести не тільки прибуток підприємству, а й підняти економіку нашої держави незважаючи на тяжкий період для економіки країни, на яку має негативний вплив як і пандемія Covid-19, так і військовий стан на території України.

Розвиток кризових явищ – стресова ситуація, новий виклик суспільству, унаслідок якого відбувається його консолідація та з'являються нові креативні підходи до вирішення проблем самоорганізації, кооперації, у тому числі через організацію інноваційних форм підприємницької діяльності [1].

Надходження в Україну фінансування інновацій зменшилося в зв'язку із війною на сході, що стало перешкодою для залучення іноземних інвестицій в зв'язку із ризиком для інвесторів, що в свою чергу призводить до зниження економічної активності та збільшення боргового навантаження країни. Останнім часом ми спостерігаємо збільшення кількості українських стартапів. Проблеми з банківським кредитуванням стимулюють українських інноваторів використовувати альтернативні джерела акумуляції коштів.

Розглядаються кризи в контексті певних періодів підйому або падіння економіки - циклів, адже великі системи, будь то біологічна економічна чи політична, мають велику кількість агентів, які за певний час досягають критичної точки.

Одним з можливих шляхів виходу України з кризи, на наше переконання, є інноваційний технологічний розвиток на основі врахування досвіду найбільш успішних в даній галузі країн. Поряд з позитивними факторами спостерігається і негативний вплив цих факторів. Часто відбувається вкладення додаткових інвестицій у вдосконалення існуючих технологій, що відволікає кошти від нових технологій, що містять більший потенціал у своєму використанні. Тому, незважаючи на значні труднощі у формуванні ефективної національної економіки України на основі інноваційного розвитку, ми вважаємо, країна має певні можливості для свого технологічного розвитку [2]

Війна, що викликає кризові явища в економіці, а саме, спричиняє значні руйнування, завдає шкоди майну та інфраструктурі, змушує підприємства змінюватися, шукати та використовувати нові шляхи та можливості для існування та розвитку. Забезпечити безпеку у даному положенні надзвичайно складно, але кризові явища можна мінімізувати. Для мінімізації впливу ризиків, необхідно виділити основні фактори, що їх спричиняють, розглядаючи та модулюючи різні варіанти ситуації.

Саме в продовженні, попри всі кризові умови, спричинені воєнним станом, впровадження інновацій дозволяє підприємствам залишатися на плаву. Це також стане хорошим поштовхом в розвитку для таких підприємств в пост-воєнний період.

Висновок. Управління інноваційним розвитком в умовах кризи є складним, але можливим завданням, якщо дотримуватись певних стратегій та підходів. Умови війни призводять до зменшення кадрів на підприємстві, тому, щоб зберегти вміння та знання, треба забезпечити збереження кадрів. В даному стані різко може змінюватись попит на певні товари та послуги, має бути розуміння, що може бути вигідним для ринку, які продукти будуть популярними серед споживача, які бізнес-моделі (ідеї) можуть працювати найефективніше, тому важливо розглядати підхід по постійному розумінню,

моніторингу та аналізу ринку. щоб розширити свої можливості та створити нові продукти та послуги Інноваційні підприємства повинні бути готові до зміни ринку та потреб клієнтів, тому інвестиції в дослідження та розробки залишається актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вагнер Т., Створення інноваторів : як виховати молодь, яка змінить світ, 2015. С.- 222;
2. Наукова та інноваційна діяльність України: статистичний збірник. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.

***Болотнов Денис Григорович** - аспірант групи 73-22а Вінницького національного технічного університету. e-mail: 00-22-002.stud@vntu.vn.ua*

***Bolotnov Denis** - graduate student of group 73-22a Vinnytsia National Technical University. e-mail: 00-22-002.stud@vntu.vn.ua*

ВПЛИВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ІМІДЖ І МАРКЕТИНГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Анотація: Визначено, що сталий розвиток стає ключовим елементом брендингу та маркетингу готелів, приваблюючи споживачів. Підкреслено впровадження екологічних практик, яке стає стратегічним кроком для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення довгострокової стійкості готельного бізнесу.

Ключові слова: сталий розвиток; готельний бізнес; брендинг; маркетинг; екологічність; соціальна відповідальність.

Abstract: It is determined that sustainable development is becoming a key element of hotel branding and marketing, attracting consumers. The introduction of environmental practices is emphasized, which is becoming a strategic step to increase competitiveness and ensure the long-term sustainability of the hotel business.

Keywords: sustainable development; hotel business; branding; marketing; environmental friendliness; social responsibility.

У готельному бізнесі сталий розвиток став важливим фактором, що впливає на імідж бренду та маркетингову ефективність. Зростаюча обізнаність споживачів щодо екологічних проблем зробила вигідним привернення уваги до екологічних практик, щоб отримати конкурентну перевагу та залучити нових клієнтів [1].

Соціологічні дослідження постійно показують, що споживачі надають перевагу готелям із високими зобов'язаннями щодо сталого розвитку, якщо їхні варіанти подорожей є порівнянними. Міленіали та представники покоління Z, зокрема, обирають житло на основі факторів екологічної та соціальної відповідальності. Відомі «зелені» сертифікати, такі як LEED або рейтинги стійких об'єктів, допомагають продемонструвати гостям, які дотримуються етичних принципів, свої екологічні переваги [2].

Сталий розвиток дедалі частіше стає маркером загальної якості управління. Такі концепції, як екологічний дизайн, ефективність використання ресурсів, процеси зменшення відходів і місцеві постачальники вказують на увагу керівництва до деталей. Це посилює позитивне враження гостей завдяки великим і малим аспектам якості на всіх рівнях готельного господарства. [3]

Цифровий маркетинг може легко продемонструвати особливості сталого розвитку, щоб привабити сегменти споживачів, цінності яких відповідають цьому пріоритету. Перелік зелених аспектів готелю на сайтах туристичних агентств, оптимізація веб-контенту під ключове слово «екотуризм», використання соціальних мереж для оголошень про сертифікацію та партнерства – все це недорогі тактики, що приносять високу вигоду.

Ефективний брендинг сьогодні вимагає визначення того, як сталий розвиток може посилити загальну ідентичність бренду та покращити клієнтський досвід на кожній точці взаємодії. Від екологічного пакування до матеріалів, придатних для вторинної переробки, від відновлюваних джерел енергії до відповідальних ланцюгів постачання – компанії мають можливості зменшити свій вплив на навколишнє середовище, водночас краще задовольняючи потреби клієнтів. Натомість маркетинг може інформувати споживачів про зусилля зі сталого розвитку, одночасно завойовуючи екологічно свідому частку ринку.

Зрештою, сталий розвиток бізнесу – це вже не просто управління репутаційними ризиками чи підтримка довіри громадськості. Вона стала основним рушієм інновацій та довгострокової прибутковості. Цілеспрямований брендинг дозволяє компаніям емоційно резонувати з клієнтами, підвищуючи їхню лояльність. А підвищення ефективності завдяки практикам сталого розвитку

покращує кінцевий результат. Роль маркетингу полягає в тому, щоб перетворити складні на перший погляд терміни, такі як «викиди», «утилізацію відходів» і «споживання ресурсів» на доступні історії брендів, які пов'язані з цінностями споживачів і водночас забезпечують екологічну інформаційну кампанію.

Маркетинг та сталий розвиток більше не є окремими поняттями, як це розуміють прогресивні компанії. Для того, щоб збільшити частку ринку і створити більш стійке суспільство, вони повинні співпрацювати. На споживчому ринку XXI-го століття така згуртована стратегія перетворює сталий розвиток з центру витрат на потужний рушій розвитку бренду, його актуальності та популярності.

Відображаючи нові споживчі пріоритети, сталий розвиток готелів також сприяє зміцненню доброзичливості через залучення громадськості та місцеві партнерства. Бджолині вулики на даху, програми компостування відходів та волонтерство персоналу сприяють тому, що готелі координують свою діяльність із місцевими жителями, які особисто інвестують у регіональні екологічні ініціативи. Такий зв'язок із громадою сприяє підвищенню рівня прихильності клієнтів.

Потенційні прибутки від інвестицій роблять екологічність центральним елементом брендингу та маркетингу готелів, що є дуже вдалим маневром на сучасному туристичному ринку. З огляду на численні переваги, що охоплюють залучення гостей, укладання угод про корпоративні подорожі, покращення операційної діяльності та місцеву інтеграцію, ставка на екологічність приносить дивіденди за всіма ключовими показниками ефективності для видатних об'єктів нерухомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Verma V., Chandra B. Sustainability and customers' hotel choice behaviour: a choice-based conjoint analysis approach. *Environment, Development and Sustainability*. 2018. No. 20. P. 1347-1363. URL: <https://doi.org/10.1007/s10668-017-9944-6>
2. Ford C. Leadership in Energy and Environmental Design (LEED). *The Bloomsbury Encyclopedia of Design*. 2016. P. 317-317. URL: <https://doi.org/10.5040/9781472596161-BED-L023>
3. Chung K. Green marketing orientation: achieving sustainable development in green hotel management. *Journal of Hospitality Marketing & Management*. 2020. No. 29. P. 722-738. URL: <https://doi.org/10.1080/19368623.2020.1693471>.
4. Andrushkiv B., Melnyk L., Sorokivska O., Palianytsia V., Sherstiuk R. Prospects for implementation of corporate environmental responsibility concept: the EU experience for Ukraine (2020). *Independent Journal of Management & Production*. Vol 11, No8. P. 600-614.

Будна Юлія Андріївна, студентка магістратури, Тернопільський національний технічний університет, Тернопіль, e-mail: budna.yuliya@gmail.com

Мельник Лілія Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільський національний технічний університет, Тернопіль, e-mail: liliana.mel0512@gmail.com

Янч Ольга Володимирівна, студентка магістратури, Тернопільський національний технічний університет, Тернопіль, e-mail: olyayanch15@gmail.com

Budna Yuliia, master's student, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, e-mail: budna.yuliya@gmail.com

Melnyk Liliya, Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Innovation Activity and Services Management, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, e-mail: liliana.mel0512@gmail.com

Yanch Olha, master's student, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, e-mail: olyayanch15@gmail.com

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТРАМВАЙНОГО ТРАНСПОРТУ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

***Анотація.** На основі патентів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, видані в Україні державною організацією "Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій" у сферах проектування, виробництва та експлуатації трамвайного транспорту за період з 1993 по 2023 роки, проведений аналіз інноваційної діяльності вітчизняних підприємств з виробництва трамвайних одинарних вагонів і багатосекційних потягів. Наведені основні причини майже повної відсутності інноваційного розвитку вітчизняного трамвайного транспорту.*

Ключові слова: трамвайний транспорт; інноваційний розвиток; трамвайний одинарний вагон; патентування; винахід; корисна модель; промисловий зразок.

ANALYSIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT DOMESTIC TRAM TRANSPORT

***Abstract.** On the basis of patents for inventions, utility models and industrial samples issued in Ukraine by the state organization "Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation" in the fields of design, production and operation of tram transport for the period from 1993 to 2023, an analysis of the innovative activities of domestic enterprises with production of tram single carriages and multi-section trains. The main reasons for the almost complete absence of innovative development of domestic tram transport are given..*

Key words: tram transport; innovative development; tram single wagon; patenting; invention; useful model; industrial sample.

Інноваційний розвиток будь-якої сфери галузі вітчизняного транспортного машинобудування, однієї з найвагоміших у промисловому комплексі нашої держави, зокрема, сфери проектування та виробництва трамвайних одинарних вагонів та багатосекційних потягів, являється надзвичайно важливим для загального економічного розвитку держави. Адже саме інноваційні рішення, застосовувані у процесі виконання дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, забезпечують:

- доцільність значних капіталовкладень, необхідних для створення та організації дрібносерійного виробництва нових моделей перспективних трамвайних одинарних вагонів та багатосекційних потягів;

- високу конкурентоспроможність нових моделей рухомого складу трамвайного транспорту як на внутрішньому так і на зовнішніх ринках збуту такої продукції, тобто, суттєво збільшують реальність її експорту;

- підвищення експлуатаційної ефективності нових моделей трамвайних вагонів та багатосекційних потягів.

Не менш важливим напрямком являється і застосування інноваційних рішень при проектуванні мереж трамвайних колій та систем енергозабезпечення руху трамвайного транспорту. Особливо стосовно зменшення рівнів шуму та руйнівної дії на навколишню інфраструктуру, збільшення надійності та довговічності його експлуатації тощо.

Напрямки пошуку інноваційних рішень при створенні нових перспективних та конкурентоспроможних моделей трамвайних одинарних вагонів та багатосекційних потягів повинні, найперше, стосуватися:

- конструкцій трамвайних вагонів та секцій зчленованих потягів загалом і планувань їх пасажирських приміщень, особливо з огляду на забезпечення зручності входу-виходу та просування по пасажирських салонах, що дуже сприяє швидкому пасажирообміну;

- підвищення ефективності експлуатації трамвайних вагонів і багатосекційних потягів за рахунок оптимізації параметрів їх мас і номінальної пасажировмістимості та зменшення енергоспоживання;

- технологічних процесів дрібносерійного та близького до одиничного виробництва перспективних моделей трамвайних вагонів та окремих секцій трамвайних потягів, зокрема, технологічності їх конструкцій;

- зменшення обсягів фінансування проектів створення та освоєння виробництва нових моделей трамвайних вагонів і багатосекційних потягів, зниження собівартості їх виробництва та ринкової вартості, особливо на внутрішньому ринку.

На нинішній час дрібносерійним виробництвом трамвайних одинарних вагонів та багатосекційних трамвайних потягів займаються два вітчизняних підприємства:

- спільне підприємство "Електронтранс" (м. Львів), що входить до складу ПАТ "Концерн "Електрон", утворене у 2011 році, яке займається виробництвом повністю (100 %) низькопідлогових три- та п'ятисекційних трамвайних потягів моделей ТЗЛ44 та ТЗЛ64 [1];

- ТОВ "Татра-Юг" (м. Дніпро), утворене у 1993 році, яке являється ідейним послідовником найбільшої у світі чеської компанії з виробництва трамваїв – ЧКД "Татра" (вона була одним із засновників підприємства "Татра-Юг") і займається виробництвом одинарних частково низькопідлогових (36 %) вагонів моделі К1М, двосекційних високопідлогових потягів моделі К1, трисекційних високопідлогових потягів моделі К1Е6 та трисекційних повністю низькопідлогових (100 %) трамвайних потягів моделей К1Т та К1М6 [2].

Проте, хоча й за екстер'єром деякі з наведених вище моделей трамвайних багатосекційних потягів мають доволі сучасний вигляд, у їх конструкціях не застосовані жодні інноваційні рішення. Аналіз патентів на корисні моделі та винаходи за інформацією із спеціалізованої бази даних "Винаходи (корисні моделі) в Україні" [3] показав, що станом на 11.02.2024 року у базі зареєстровано всього 48 патентів України, які мають відношення до трамвайного транспорту (табл.1).

Таблиця 1 – Аналіз патентів України у сфері трамвайного транспорту, виданих у період з 1998 по 2021 роки

Рік видачі	1993	1998	2001	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Деклараційні патенти на корисну модель						4	1													
Патенти на корисну модель							2	2	2	2	2	2	4	1	2	1	1	3	2	1
Деклараційні патенти на винахід			2	1	1	1														
Патенти на винахід	1	1		1	1										1				2	

З наведених 48 патентів лише 1 (виданий у 2020 році) чинний, дія 5 (видані у 2017, 2019, 2020 і 2021 роках) призупинена але може бути відновлена. Інші 42 патенти втратили чинність або за терміном дії – 26 патентів або припинена їх підтримка (не сплачені щорічні платежі) – 16 патентів.

Окрім того, лише 2 патенти відносяться до переобладнання існуючих трамвайних вагонів, ще 3 – до конструкцій складових частин вагонів – колісного візка, рами та даху. Інші 43 патенти стосуються конструкцій, технологічних процесів виготовлення та діагностування і обслуговування трамвайних вагонів або трамвайних колій.

З наведеного аналізу зрозуміло, що інноваційна активність вітчизняних підприємств з проектування і виробництва трамвайних вагонів та багатосекційних потягів повністю відсутня, адже із 48 патентів лише 1 має відношення до ТОВ "Татра-Юг" (патент на винахід № 25054 від 25.12.1998 року на конструкцію трамвайної рейки).

Ще гірша ситуація з патентуванням екстер'єрів та інтер'єрів трамвайних вагонів та багатосекційних потягів. За інформацією бази даних спеціальної інформаційної системи УКРНОІВІ (СІС) [4] в Україні з 2004 по 2020 рік було видано лише 5 патентів на промислові зразки трамвайних вагонів – 2 на екстер'єри (у 2004 і 2014 роках), 1 на екстер'єр кабіни водія трамваю (у 2017 році) і 2 на інтер'єри вагонів (у 2017 і 2020 роках). Та, знову ж таки, вони не мають відношення до виробників трамвайного транспорту.

Причин такого плачевного стану інноваційної діяльності, хоча правильніше сказати – бездіяльності – у сфері вітчизняного виробництва рухомого складу трамвайного транспорту доволі багато. Деякі з них, пов'язані з державними органами влади, розглянуті у статті [5]. У цій роботі наведені, зокрема, такі причини відсутності активної винахідницької діяльності в Україні:

- регулярне підвищення розмірів зборів за подання заявок і підтримку чинності патентів на винаходи і корисні моделі – у 35 разів у 2007 році та у 4 рази для винаходів і у 12 разів для корисних моделей у 2019 році;

- відсутність державної підтримки інноваційної діяльності фізичних осіб та суб'єктів господарювання, тобто, відсутність стимулювання винахідництва.

Про існуючі причини вкрай незадовільної підтримки інноваційної діяльності в Україні, зокрема у сфері вітчизняного автобусобудування, автор теж писав у роботі [6], які повністю відносяться і до сфери рухомого складу трамвайного транспорту.

Низька активність вітчизняних фахівців у створенні та застосуванні інноваційних конструкторських рішень навіть на рівні корисних моделей у сфері проектування та виробництва трамвайних одинарних вагонів і багатосекційних потягів, пояснюється, у першу чергу, безглуздим підняттям розмірів зборів за подання заявок і підтримку чинності патентів на корисні моделі у 2019 році. Наприклад, з вересня 2007 року до червня 2019 року автором було отримано 126 патентів України на корисні моделі, з них 73 одноосібно, та 16 патентів України на промислові зразки у співавторстві. А от після червня 2019 року автором не було подано жодної заявки на отримання патентів на корисні моделі та на промислові зразки, хоча патентувати було що, зокрема, і у сфері трамвайного транспорту [7].

Отже, відсутність державної підтримки вітчизняних винахідників та непомірно високий рівень зборів за патентування інноваційних розробок та промислових зразків продукції вітчизняних підприємств, тим паче у європейських та інших країнах, не тільки не сприяє, а практично знищує інноваційну діяльність у нашій державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рухомий склад міського електричного транспорту. Механічна частина : навч. посібник / В. Х. Далека, М. В. Хворост, В. І. Скуріхін, Д. І. Скуріхін. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 388 с.

2. TATRA-YUG. Вагони. URL: <https://tatra-yug.com.ua/category/produksiya/vagonu/> (дата звернення 11.02.2024).

3. Державна організація "Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Спеціалізована БД "Винаходи (корисні моделі) в Україні". URL: <https://base.uipv.org/searchINV/> (дата звернення 11.02.2024).

4. Спеціальна інформаційна система УКРНОІБІ (CIC). URL: https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/advanced/?form-TOTAL_FORMS=1&form-INITIALFORMS=1&form-MAX_NUM_FORMS=&form-0-obj_type=6&form-0-obj_state=2&form-0-ipc_code=119&form-0-value=%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B2%D0%B0%D0%B9 (дата звернення 11.02.2024).

5. Андрощук Г. Кому потрібна винахідницька діяльність в Україні? *Юридична газета*. 2021. № 19. 18 жовтня.

6. Войтків С. В. Проблеми інвестиційної діяльності підприємств машинобудівного комплексу. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 12 березня 2021 р. : зб. наук. пр. Вінниця: ВНТУ, 2021. С. 348-350

7. Войтків С. В. Розроблення й аналіз інноваційної компоувальної схеми зчленованого двосекційного трамвайного вагона. *Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту*. Дніпро : 2023. № 1 (101). С. 16-28.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»

Анотація. У статті визначено сутність категорії «інновації» та об'єднання в ній матеріальних та нематеріальних ознак, які характеризуються якісно різними категоріями. Обґрунтовано імовірнісний характер інноваційної ознаки. Враховуючи те, що інвестиційний проект набуває інноваційні властивості не відразу після початку його реалізації, а на наступних його стадіях - умовно розділили інновації на два види: потенційні та реальні. Запропонували схему трансформації потенційних інновацій у реальні, яка дозволяє комплексно підійти до інноваційного процесу та визначення інноваційної складової.

Ключові слова: інновація, інвестиція, інвестиційний проект, потенційні інновації, реальні інновації.

Abstract. The article defines the essence of the "innovation" category and the combination of tangible and intangible features in it, which are characterized by qualitatively different categories. The probabilistic nature of the innovative feature is substantiated. Considering the fact that an investment project acquires innovative properties not immediately after the start of its implementation, but at its subsequent stages, innovations were conditionally divided into two types: potential and real. We proposed a scheme of transformation of potential innovations into real ones, which allows for a comprehensive approach to the innovation process and the definition of the innovative component.

Key words: innovation, investment, investment project, potential innovations, real innovations.

Сучасний стан військової економіки України потребує всебічного розширення інвестиційно-інноваційних процесів як найважливішого базису стійкого розвитку виробничого військово-оборонного комплексу та відновлення пошкоджених чи зруйнованих виробничих потужностей, що зумовлює необхідність вивчення особливостей розвитку інноваційної складової на різних стадіях проекту.

Питаннями дослідження економіки інновацій займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених, проте достатня увага не приділена класифікації інноваційного проекту. Приступаючи до розробки нової технології або нового продукту, інноваційне підприємство не може однозначно віднести даний продукт або технологію до інновацій до тих пір, поки не відбудеться їх практичне втілення у виробництві та не буде отримано практичний результат. В результаті цього виникає необхідність у побудові моделі розвитку інноваційної складової проекту.

Проведений аналіз підходів до визначення категорії «інновації» показує широту та комплексний характер інноваційної діяльності. Неоднозначність тлумачення поняття «інновації» та споріднених йому категорій, що пояснюється складністю об'єднання в ньому матеріальних та нематеріальних ознак, які характеризуються якісно різними категоріями.

Проте можна назвати такі найважливіші ознаки, які характеризують поняття «інновації» [1]:

- інновація - найяскравіший прояв взаємодії науки й виробництва;
- інновація - це економічне явище, яке набуває необхідних класифікаційних ознак на стадії практичного застосування нової технології, виробництва нового продукту або реалізації нового підходу до надання послуг;
- життєвий цикл інновації обмежений періодом часу від початку їх практичного втілення (виробництва) до моменту втрати якісної ознаки новизни інноваційним продуктом;
- реалізація інновації при раціональному та економічно обґрунтованому управлінні здатна принести позитивний суспільний ефект.

Враховуючи те, що інвестиційний проект набуває інноваційні властивості не відразу після початку його реалізації, а на наступних його стадіях, ми можемо умовно розділити інновації на два види: потенційні та реальні (рис. 1).

Потенційні інновації - це перспективний ймовірний результат здійснення заходів по доведенню нового продукту або технології до стадії виробництва і отримання від їх використання позитивного ефекту.

Реальні інновації – це кінцевий результат інноваційної діяльності і відповідають усім основним ознакам: новизни, практичного втілення і наявності позитивного ефекту.

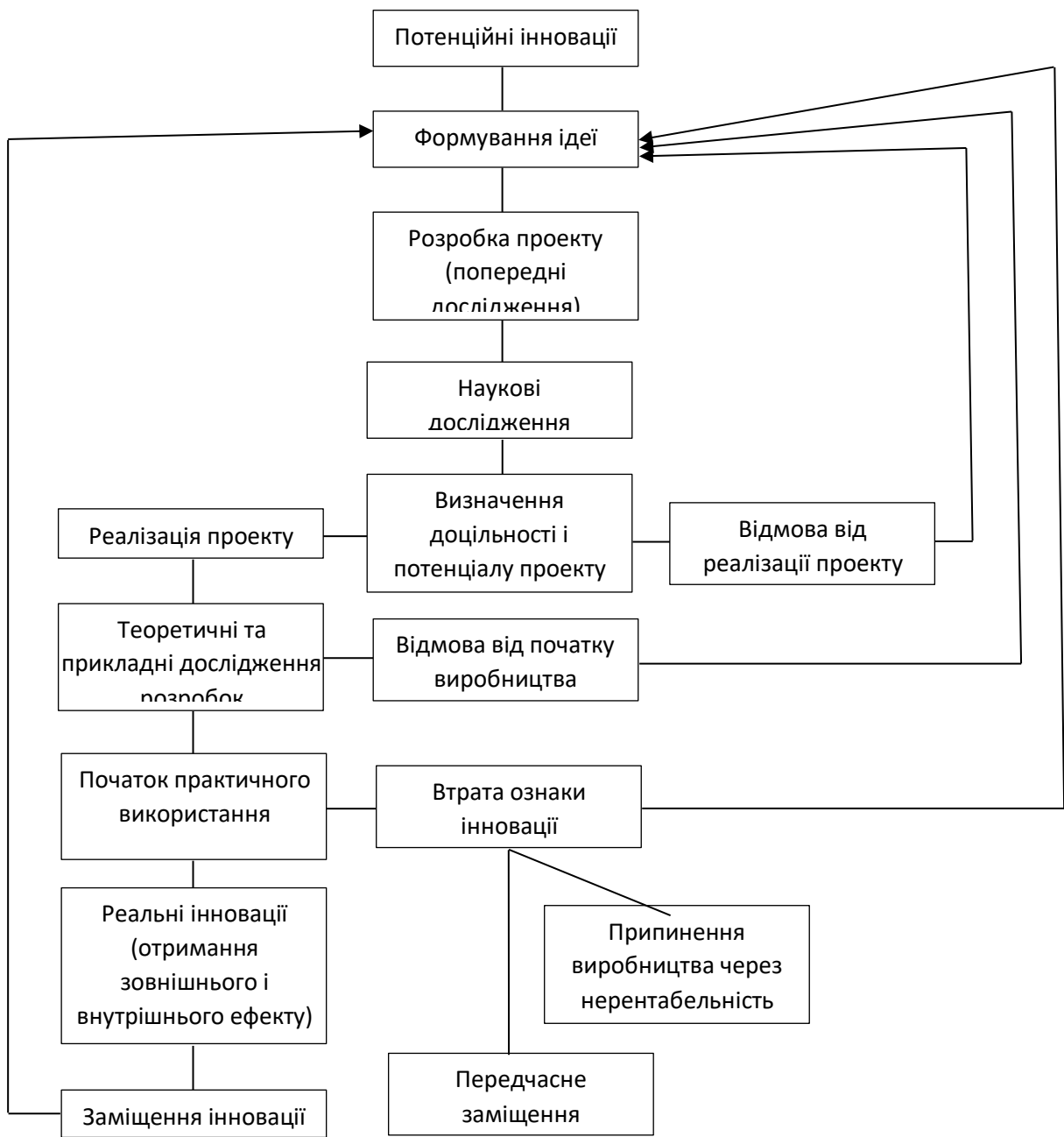

Рисунок 1 - Схема трансформації потенційних інновацій у реальні

Процес здійснення інноваційної діяльності у виробничій сфері неможливо уявити без джерела нових ідей. Тут як ніде проявляється творча складова особистості творця ідеї. Однак, поява нових ідей вимагає їхньої абстрактної оцінки, на основі якої проводиться відбір ідей для практичної реалізації.

Відібрана ідея формалізується у вигляді проекту, який є формою опису, обґрунтування розрахунків, креслень, що розкривають сутність задуму та можливість його практичної реалізації [2].

Під проектом у широкому сенсі розуміють модель реалізації конкретної інновації, на основі якої окреслюються можливі перспективні результати і оцінюється їх затребуваність.

Визначення доцільності та потенціалу проекту включає отримання відповідей на такі питання: чи потрібний цей проект та/або зможе підприємство його реалізувати? Останнє питання є найбільш актуальним у зв'язку з гострим дефіцитом ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності в Україні під час військового стану.

У разі встановлення доцільності, підприємство приступає до реалізації інноваційного проекту згідно з розробленим планом, у процесі якого в залежності від успішності проведення інноваційної діяльності, підприємство починає практичне використання науково-технічної розробки, або закриває проект, повертаючись до формування ідей. Процес практичного використання науково-технічної розробки може затягтися в часі, який призведе до старіння інновації та заміщення її іншою інновацією, крім того, нововведення може зазнати краху на ринку з об'єктивних та суб'єктивних причин, що призведе до втрати ознаки інновації. В інших випадках ми можемо говорити про появу реальної інновації, яка забезпечила позитивний ефект і наприкінці свого життєвого циклу заміщається і цикл починається знову [3].

Таким чином, запропонована модель дозволяє комплексно підійти до інноваційного процесу та визначення інноваційної складової. Обґрунтовано імовірнісний характер інноваційної ознаки. Подальші дослідження можуть бути направлені на формування фінансово-економічних інструментів контролю розвитку інноваційної складової інвестиційного проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костирко Л. А., Мартінов А. А. Ідентифікація інноваційних витрат у процесі управління інноваційною діяльністю. Вісник СНА ім. В. Даля №4 (98). 2006. Ч. 1.-е. 125-130.
2. Туренко А.М., Дмитієв І.А., Іванілов О.С., Шевченко І.Ю. Словник економіста та підприємця. Х: ХНАДУ, 2018. 340 с.
3. Bokovets, V. ., Moskvichova, O. ., Hryhoruk, I. ., & Suprunenko, S. . (2020). The ways of Improving the Innovation Management in Ukraine Using the International Development. European Journal of Sustainable Development, 9(2), 203. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p203>.

Григорук Ірина Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет», Вінниця, e-mail: irrada150582@gmail.com.

Нрыhoruk Iryna – PhD of economics, Docent, Associate professor of the Department of management, Vinnytsia Finance and Economics University, Vinnytsya, e-mail: department of management.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЄС

Університет Зеленої Гури (UZ, Польща),
Державний податковий університет (Україна)

Шлях до стійкого розвитку в сучасному бізнес-середовищі починається з впровадження принципів циркулярної економіки в діяльності підприємств та організацій. Пом'якшення наслідків змін клімату, впровадження екологічних інновацій та ефективне використання ресурсів стають не лише базою для сталого розвитку, але й головним пріоритетом для підприємств у Європейському Союзі. Сучасними тенденціями для розвитку циркулярної економіки на підприємствах ЄС сьогодні є впровадження технологічних, екологічних й управлінських інновацій та інструментів циркулярних моделей виробництва для сприяння сталому розвитку. Відновлювані ресурси, цифрові технології, електронна система відстеження матеріалів, співпраця та інші інноваційні підходи відіграють ключову роль у переході до циркулярної економіки в ЄС. В центрі уваги залишаються стратегії, спрямовані на збереження ресурсів та створення стійкого, відповідального бізнесу. Підприємства та організації Європейського Союзу (ЄС) активно використовують цифрові технології, такі як штучний інтелект (ШІ), машинне навчання, аналітика даних, Інтернет речей (IoT) та блокчейн для автоматизації процесів, підвищення продуктивності, зменшення витрат та вдосконалення якості продукції та послуг. На другому місці – це екологічно збалансовані рішення або екоінновації (рис.1.) та циркулярні моделі функціонування бізнесу, що сприяють зменшенню викидів, енергозбереженню та використанню відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) для зниження впливу на навколишнє середовище. Завдяки збалансованим рішенням підприємства імплементують цифрові та зелені стратегії, щоб адаптуватись до нових вимог ринку, сприяти інноваціям та забезпечити сталість свого бізнесу.

За даними індексу екоінновацій у 2013-2022р. у рейтингу країн ЄС країнами-лідерами по впровадженню екологічних інновацій на підприємствах та організаціях є Люксембург із показником індексу 179 п., Фінляндія (178 п.), Австрія (174 п.), Данія (167 п.) та Швеція (161 п.).

Сучасний VUCA світ характеризується глобальними змінами клімату, пандемією COVID-19 та геополітичними конфліктами, які породжують зростання нестабільності та змін у бізнес-середовищі. Підприємства ЄС активно розвивають гнучкі та адаптивні стратегії впровадження технологічних інновацій, щоб швидко реагувати на зміни у вимогах ринку. Крім того, широкомасштабна цифрова трансформація виробничих процесів, така як використання робототехніки, автоматизація виробництва, технології «Індустрія 4.0» у переході до «Індустрія 5.0», тому є важливим елементом стратегій більшості підприємств ЄС для підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Окрім виробничих процесів, підприємства ЄС також активно впроваджують цифрові технології у сфері обслуговування. Це охоплює впровадження онлайн-платформ, електронних систем управління, віртуальні асистенти та інші інноваційні засоби для покращення обслуговування клієнтів та оптимізації бізнес-процесів.

Індустрія 5.0. як основна людиноцентрична концепція нової архітектури світового виробництва, до базових ефектів – економічного, екологічного та соціального, додає ESG фокус і баланс (довкілля, соціальна сфера та управління) до управління процесами. Індустрія 5.0 характеризується переходом від «цінності для акціонерів/власників» до «цінності для зацікавлених сторін» і посилює роль і значення промисловості для суспільства.

Сьогодні підприємства та організації ЄС активно співпрацюють зі стартапами та інноваційними компаніями для доступу до нових технологій, ідей та експертизи, що допомагає їм зберігати конкурентоспроможність на ринку. З урахуванням зростання кіберзагроз та кібератак, підприємства ЄС активно інвестують у засоби кібербезпеки та впроваджують передові практики захисту даних, щоб забезпечити безпеку своїх інформаційних систем та захистити конфіденційні дані клієнтів. При цьому

враховують регулятивні вимоги та стандарти, які стосуються впровадження технологічних інновацій, такі як захист персональних даних (GDPR) та стандарти зеленого виробництва, щоб уникнути ризиків порушення законодавства та забезпечити сталість своїх операцій. Оскільки технологічні інновації можуть бути ціллю кібератак або технічних неполадок, підприємства ЄС активно працюють над забезпеченням сталості та стійкості своїх інформаційних та технологічних інфраструктур шляхом розробки планів аварійного відновлення та регулярного аудиту та оновлення систем.

Особливістю сучасного VUCA світу є активне використання штучного інтелекту та аналітики даних. Штучний інтелект і аналітика даних можуть використовуватися для оптимізації процесів управління відходами, прогнозування попиту на ресурси, аналізу життєвого циклу виробів та виявлення можливостей для їхнього вторинного використання.

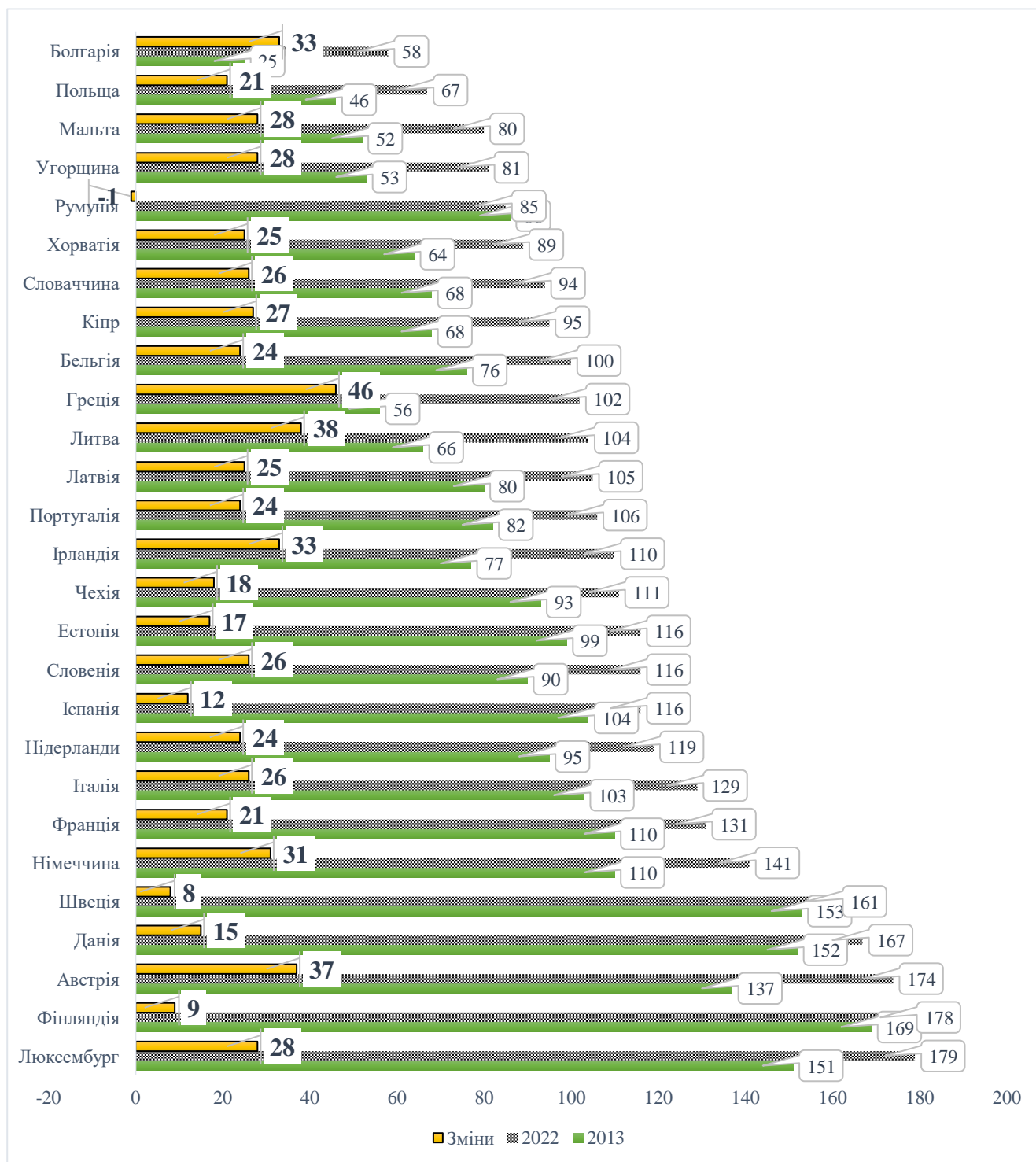

Рис. 1. Динаміка рейтингу країн ЄС за індексом екоінновацій у 2013-2022р *Джерело: сформовано та розраховано автором за даними [1].*

За даними Євростату у 2021 року, 24 % підприємств та організацій Данії використовують технології штучного інтелекту (ШІ) у своїй діяльності (рис. 2.) На другому місці підприємства Португалії із показником 17 %, а 16 % підприємств Фінляндії використовують технології штучного інтелекту. Основними напрямками використання ШІ у всіх видах економічної діяльності, за винятком фінансового сектору економіки, є: проведення аналізу письмової мови; перетворення усної мови в машиночитаний формат (розпізнавання мови), генерування письмової чи усної мови (генерація природної мови), ідентифікація об'єктів або осіб за зображеннями (розпізнавання зображень, обробка зображень), машинне навчання (наприклад, глибоке навчання) для аналізу даних, автоматизація різних робочих процесів або допомога в прийнятті рішень, можливість фізичного переміщення машин за допомогою автономних рішень, заснованих на спостереженні за оточенням.

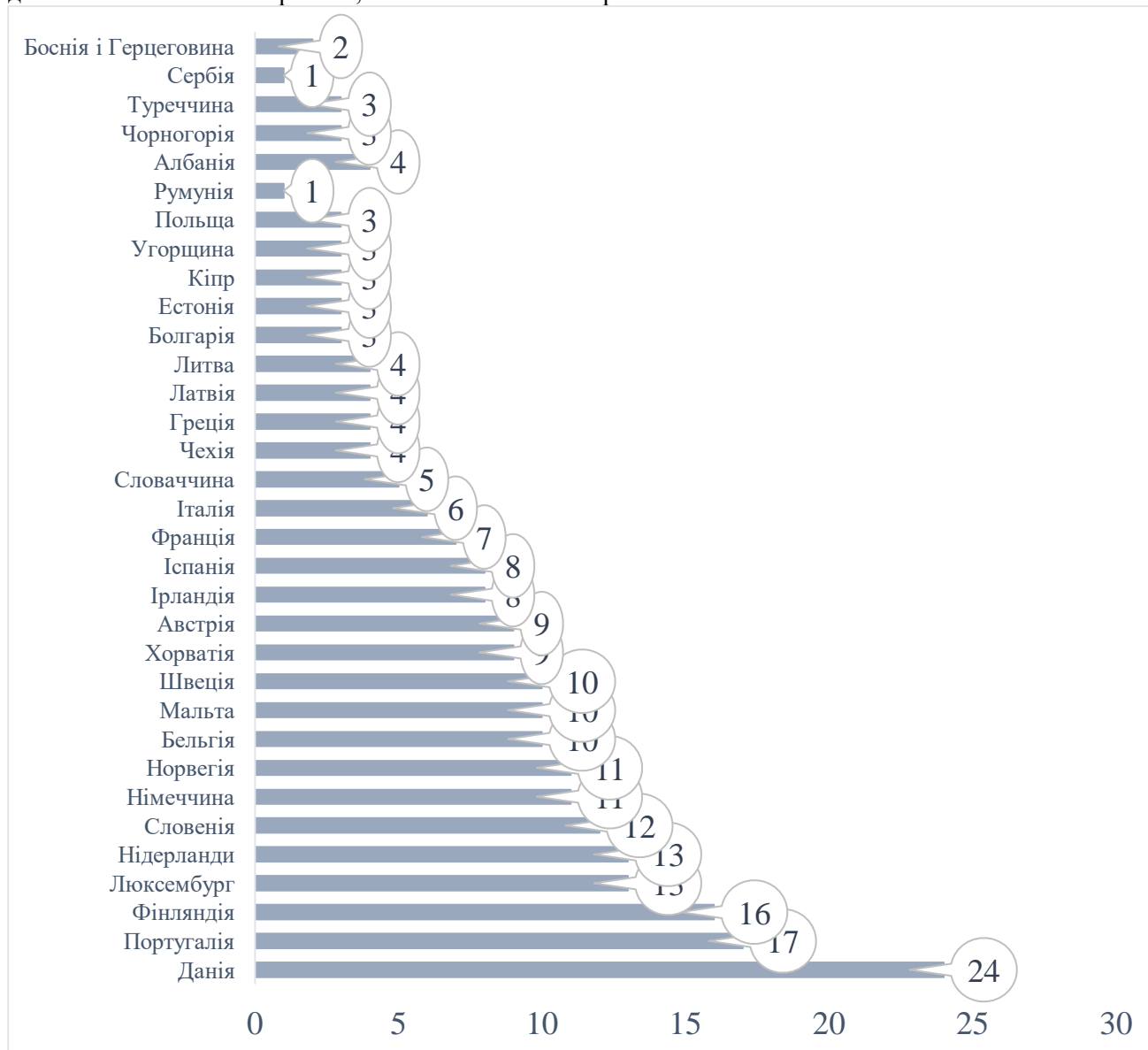

Рис. 2. Підприємства, які використовують технології штучного інтелекту за країнами, 2021 рік (% підприємств).

Джерело: сформовано автором за даними [2].

Систематизація напрямів сучасних тенденцій впровадження інновацій для розвитку циркулярної економіки на підприємствах ЄС, показала, що акцентом залишається впровадження екоінновацій та циркулярних бізнес-моделей, наряду із технологічними та управлінськими інноваціями. За методологією Євростату у відображенні видів економічної діяльності щодо

використання ШІ у діяльності підприємств та організацій, виявлено, що використовується ШІ за винятком фінансового сектору економіки (вважаю, що є обмеження для безпеки), проте для цілей розробки, валідації ідей та імплементацій результатів екологічних інновацій інформація є недостатньою і не в повному обсязі висвітлюється. Однак, слід зазначити,

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) може бути допоміжним інструментом для розвитку циркулярної економіки в різних сферах економічної діяльності підприємств та організацій, наприклад: управління відходами та ресурсами (вдосконалення системи відходів та ресурсів, включаючи автоматизовану ідентифікацію матеріалів, їхню сортування та переробку), цифровий маркетплейс для обміну матеріалами (розробка цифрових платформ, де підприємства можуть обмінюватися використаними матеріалами та ресурсами для вторинного використання), оптимізація виробничих процесів (аналіз даних з виробничих процесів з метою зменшення втрат матеріалів, оптимізації енергоефективності та підвищення якості продукції), прогнозування попиту та планування обсягів виробництва (аналіз ринкових тенденцій та прогнозування попиту на продукцію, що дозволяє підприємствам планувати виробництво відповідно до реальних потреб ринку, уникати надмірного обсягу виробництва та зменшувати втрати ресурсів), моніторинг виробничих процесів та екологічного впливу (автоматизований моніторинг виробничих процесів та екологічного впливу підприємств, що дозволяє швидше виявляти проблеми та впроваджувати заходи для їх вирішення).

Отже, використання ШІ для допомоги обробки даних при впровадженні принципів циркулярної економіки спрямована насамперед на підвищення рівня ресурсоефективності та зменшення впливу підприємств на навколишнє середовище в цілому. Структурне моделювання та систематизація алгоритмів штучного інтелекту в моделях циркулярної економіки сприятиме інноваційності циклічних бізнес-моделей на різних етапах створення, а впровадження динамічного ціноутворення на основі штучного інтелекту стимулюватиме поведінкові аспекти управлінського персоналу для прийняття ефективних управлінських рішень і поглиблення розширеної відповідальності виробників. Штучний інтелект у моделях циркулярної економіки сприятиме розвитку системи управління відходами, оптимізації циркулярної логістики, точному прогнозуванню попиту, впровадженню планування ресурсів, доопрацюванню дизайну продукту для покращення ергономіки продуктів та їх упаковки та багато чому іншому.

Висновок. Дослідивши динаміку індексу екоінновацій, свід виділити зацікавленість у екологічних ефектах підприємств і організацій ЄС у процесах пом'якшення наслідків зміни клімату. Водночас, у сучасному світі, який характеризується глобальними змінами та нестабільністю, підприємства ЄС використовують гнучкі та адаптивні стратегії, щоб швидко реагувати на зміни у вимогах ринку. Важливими напрямками впровадження штучного інтелекту є оптимізація виробничих процесів, прогнозування попиту та планування виробництва, моніторинг виробничих процесів та екологічного впливу. Використання штучного інтелекту спрямоване на підвищення рівня ресурсоефективності та зменшення впливу підприємств на навколишнє середовище. Отже, використання технологічних, екологічних й управлінських інновацій в моделях циркулярної економіки сприятиме створенню більш інноваційних та ефективних бізнес-моделей, спрямованих на сталість та відповідальність виробників перед навколишнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Eco-innovation index. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/eco-innovation-index-8th-eap>
2. Artificial intelligence by NACE Rev.2 activity. (online data code: ISOC_EB_AIN2) Source of data: Eurostat.
URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_EB_AIN2/default/table?lang=en&category=isoc.isoc_e.isoc_eb

Вікторія Гурочкіна, доктор економічних наук, професор, Університет Зеленої Гури (UZ, Польща), Вища школа економіки в Варшаві (SGH, Польща), Українська наукова діаспора в Польщі, Державний податковий університет (Україна)

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЄЮ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми та перспективи управління інтелектуалізацією як важливим фактором при формуванні конкурентоспроможності підприємства. Визначено формуванню яких конкурентних переваг підприємств сприятиме інтелектуалізація.

Ключові слова: бізнес-процес, діджиталізація, інтелектуалізація, чинник, конкурентоспроможність, управління.

Abstract: The article analyzes the current problems and prospects of intellectualization management as an important factor in the formation of enterprise competitiveness. It is determined which competitive advantages of enterprises will be promoted by intellectualization.

Keywords: business process, digitalization, intellectualization, factor, competitiveness, management.

За сучасних умов господарювання, коли технології набувають все швидкого розвитку, інтелектуалізація бізнес-процесів підприємства стає необхідним фактором формування конкурентоспроможності, нарощування рівня ефективності діяльності, оптимізування витрат тощо.

Саме інтелектуалізація виступає одним із ключових чинників у процесі досягнення успіху. Для вітчизняних підприємств це означає перехід від «традиційних» методів реалізування ними їх підприємницької діяльності (включаючи всі види бізнес процесів) до запровадження, використання цифрових, інтелектуальних технологій.

Проблематиці управління інтелектуалізацією як важливий фактор формування конкурентоспроможності підприємства присвячено науковій праці багатьох вчених, зокрема таких як: Василик А.В. [3], Геєць В.М. [1], Грішнова О.А. [2,3], Завербний А.С. [7], Кендюхов О.В. [4], Козловський С.В. [5, 6], Синегуб П.С. [6], Копитко М.І. [7], Лазоренко Т.В. [8], Літвінов О.С. [9], Павлова В.А. [10], Хаврова К.С. [10], Чобіток В.І. [11], Чухно А.А. [12], Шваб К. [13], Шолом І.Л. [8] та багато інших.

Одним із ключових та своєчасних напрямків розвитку вітчизняних підприємств/організацій повинна стати інтелектуалізація їхньої діяльності як основна умова для підвищення рівня їх конкурентоспроможності на світовому ринку а також рівня ефективності функціонування. Саме тому актуальною проблемою є формування система управління інтелектуалізацією. Особливо за високо динамічних умов господарювання.

Процес інтелектуалізації передусім характеризується трансформуванням, запровадженням цифрових технологій задля оптимізування, автоматизування бізнес-процесів (зокрема й сфери управління), покращення комунікаційних зв'язків, підвищення ефективності господарської діяльності, конкурентоспроможності тощо.

Інтелектуалізація як чинник формування конкурентоспроможності підприємств і організацій також передбачає цифрове трансформування, діджиталізування, суспільно-технологічні зміни, які пов'язані безпосередньо із прониканням інтелектуально-цифрових технологій до усіх аспектів взаємодії. Суть цих трансформацій полягає в пошуку нових підходів та управлінських концепцій для вирішення класичних бізнес-завдань.

Саме інтелектуалізація сприятиме формуванню конкурентних переваг підприємств. Перш за все це стосується рівня конкурентоспроможності, економії фінансових, матеріальних, інформаційних, людських та інших видів ресурсів, оптимізування роботи із інформаційними масивами, лояльності клієнтів (споживачів), формування іміджу (репутації) підприємств тощо. Доповнює даний перелік швейцарський економіст, Шваб К. додатковими перевагами інтелектуалізації, а саме [13]:

нарощування інновацій, покращення ефективності, підвищення продуктивності, мінімізування витрат, зростання здатностей до застосування сучасних технологій, застосування штучного інтелекту усіма сферами життя (приміром масштабна роботизація, використання біотехнологій тощо).

Перетворення завдяки інтелектуалізації включають як технологічний, економічний так і соціальний аспекти життєдіяльності. Система управління інтелектуалізацією підприємств та організацій має поєднувати наступні напрями: управління інтелектуалізацією як ресурсом, як процесом, як розвитком інтелектуальної активності працівників. Найбільш прийнятним методом їх формалізації є моделювання, застосування якого дозволяє побудувати функціональну модель реальної системи управління інтелектуалізацією діяльності торговельних підприємств [10].

Завершуючи, потрібно наголосити, що надзвичайно особливого значення інтелектуалізація бізнес-процесів, формування системи управління нею набуватимуть у якості важливих складових для програми повоєнного відродження як окремих суб'єктів підприємництва, так і вітчизняної економіки в цілому після перемоги України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Геєць В.М. Україна у вимірі економіки знань. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Київ: "Основа". 2006. 458 с.
2. Грішнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 1 (7). С. 34-42.
3. Грішнова О.А., Василик А.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. Вісник Прикарпатського університету. Економіка. 2008. Випуск 6. С. 159-166.
4. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом. Донецьк: ДонУЕП, 2008. 363 с.
5. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2010. 432 с.
6. Козловський С.В., Синегуб П.С. Парадигма управління інтелектуальним капіталом в умовах дигіталізації сучасної економіки. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 85–93.
7. Копитко М.І., Завербний А.С. Проблеми і перспективи формування конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств та вплив на його рівень системи управління персоналом. Науковий погляд: економіка та управління. № 4 (80). 2022. С. 63-68.
8. Лазоренко Т.В., Шолом І.Л. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2020 р. С. 50-51.
9. Літвінов О.С. Визначення сутності інтелектуального капіталу. Modern Economics. 2018. № 11. С. 98-104.
10. Павлова В.А., Хаврова К.С. Система управління інтелектуалізацією діяльності торговельних підприємств. Академічний огляд. 2020. № 1 (52) 50. С. 50-57.
11. Чобіток В.І. Інтелектуалізація управління холістичним розвитком підприємств: категоріальний силогізм. Бізнес Інформ. 2020. №2. С. 463-472.
12. Чухно А.А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку. Економіка України. № 11. 2002. С. 48-55.
13. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

Залізна Любов Вікторівна, старший викладач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: liubov.v.zalizna@lpnu.ua

Zalizna Liubov V. – Senior Lecturer of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: liubov.v.zalizna@lpnu.ua

Трач Маркіян Ярославович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: markiiian.y.trach@lpnu.ua

Trach Markiiian Y. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: markiiian.y.trach@lpnu.ua

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

¹ Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: Проведено узагальнення власних досліджень розвитку вітчизняного промислового виробництва зі створенням організаційно-технологічних систем

Ключові слова: високі технології, розвиток промислового підприємства, пріоритет, політика, виробництво.

Abstract: A generalization of own research on the development of domestic industrial production with the creation of organizational and technological systems has been carried out

Key words: high technologies, development of an industrial enterprise, priority, policy, production.

У сучасному епохальному періоді швидкої технологічної трансформації важливо не лише стежити за нововведеннями, але й системно узагальнювати та аналізувати досвід власних досягнень. Особливо актуальним є питання розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, яке визначає конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні. Ця тема є не лише важливим питанням національної економіки, але й ключовим фактором формування сучасного обличчя української індустрії. Аналізуючи цей досвід, ми маємо намір виявити ключові фактори успіху, а також визначити можливі шляхи подальшого розвитку, сприяючи формуванню ефективної стратегії високотехнологічного сектору для подолання викликів та досягнення сталого економічного зростання.

З 2015 р. на кафедрі міжнародного менеджменту та інновацій НУ «Одеська політехніка» безперервно тривають дослідження аспектів сучасного високотехнологічного розвитку в Україні, про що свідчать численні публікації [1;3].

За результатами проведених досліджень було зроблено окремі наступні висновки:

По-перше, прогнозування високотехнологічного розвитку у сучасній економіці – вкрай складаний процес, який характеризується великими обсягами наукових і прикладних досліджень міждисциплінарного характеру, відсутністю точного визначення понять "критична" або "перспективна" висока технологія, довільним характером вибору критеріїв цілей прогнозування, певною наявністю невизначеності процесу прогнозування, що обумовлює деякі ризики, а також не передбачає важливих для суспільства високих технологій.

Як показує досвід розвинених країн світу, які активно освоюють (захоплюють) частини світових природних ресурсів і ринків збуту продукції/технологій, до цього підходу немає альтернативи. Він набуває значення необхідного інструменту для керівних органів всіх рівнів - від державних і галузевих, які відповідають за економічний і промисловий розвиток країни до топ-менеджменту на рівні окремого підприємства або прийнятті стратегічних рішень.

Також важливо зазначити, що пріоритетними напрямками технологій розвитку високих в Україні було виділено:

- Інформаційно-телекомунікаційні технології та електроніка;
- Космічні і авіаційні технології;
- Нові матеріали і хімічні технології;
- Нові транспортні технології;
- Перспективні озброєння, військова та спеціальна техніка;
- Виробничі технології;
- Технології живих систем;
- Екологія і раціональне природокористування;
- Енергозберігаючі технології.

По-друге, Україна рішуче обрала своє європейське майбутнє. Випуск продукції на одного працюючого в кінцевому підсумку повинен наблизитися до середньоєвропейського рівня. Середньорічний темп приросту обсягів промислового виробництва повинен бути вдвічі вищий, ніж темп зростання ВВП. Обсяги доданої вартості промисловості (без паливно-енергетичного комплексу та харчової галузі) повинні збільшитися у секторі високих технологій. Завдяки цьому промисловість займе лідируючі позиції в економіці

Зусиллями промислового комплексу повинні бути технологічно переоснащені всі пріоритетні галузі економіки. Це, разом з організаційними та іншими заходами, повинно забезпечити:

- підвищення продуктивності праці в агропромисловому комплексі в 7-10 разів і вирішення проблем села, а отже – збільшення виробництва продуктів харчування до необхідних обсягів при істотному поліпшенні їх асортименту та якості;
- збільшення виробництва промислових товарів широкого споживання в 4-5 разів, насичення ними внутрішнього ринку і розширення їх експорту;
- оптимізацію енергобалансу України за рахунок збільшення видобутку традиційних енергоносіїв в 2-3 рази. Освоєння виробництва нових відновлюваних енергоносіїв і одночасно скорочення енерговитрат в 2-6 разів;
- кардинальні зміни в сфері комунікацій - збільшення кількості транспортних засобів в 4-6 разів і засобів зв'язку в 10-20 разів;
- створення сучасної комунальної сфери;
- задоволення потреб оборони в новій техніці;
- інформатизацію суспільства, комп'ютеризацію та інтелектуалізацію всіх сфер життя;
- значне підвищення добробуту і комфортності життя громадян країни.

Україна увійшла в новий етап реформування промисловості. Безумовно, поставлені завдання є надскладними. Але консолідації зусиль і концентрація їх на головних напрямках, розумні дії та раціональне використання наявного потенціалу можуть стати запорукою успіху в досягненні стратегічної мети.

Останніми роками більше уваги у своїх дослідженнях приділяємо уваги створенню і функціонуванню у високотехнологічному виробництві організаційно-технологічних систем [1], які в умовах військової агресії, з нашої точки зору, допоможуть підвищити стійкість суб'єктів господарювання в оборонно-промисловому комплексі [2].

У дослідженнях були запропоновані Основні політики України у сфері розвитку високих технологій на період до 2025 р. та подальшу перспективу [3], прийняття яких буде сприяти науково-обґрунтованому вибору важливих напрямів державної політики у сфері розвитку високих технологій, а також системи економічних та інших заходів, стимулюючих високотехнологічну діяльність в умовах військової агресії.

Таким чином дослідження дозволило визначити, що успішний розвиток високотехнологічного сектору в Україні залежить від ряду ключових факторів, таких як ефективна інноваційна політика, залучення талановитих кадрів, підтримка держави та активна співпраця між бізнесом, наукою і громадянським сектором. Наше дослідження підкреслює необхідність інтеграції українського високотехнологічного сектору в глобальний інноваційний простір та розвитку системи стратегічного управління для досягнення сталого успіху в цій ключовій сфері економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В.І., Єрмак С.О., Онешко С.В. Теорія створення і функціонування організаційно-технологічних систем у висококваліфікаційному виробництві: монографія. Одеса: Фенікс, 2022. 324с.
2. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України. Затверджено Указом Президента України від 20.08.2021 р. №372/2021. *Урядовий кур'єр*, 2021. №162. С.9-11.
3. Zakharchenko V.I. and other. Security-oriented development of innovative-investment manufacture. Riga: Baltija Publishing, 2021. 88 p.

Захарченко Віталій Іванович, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: v.i.zaharchenko@mzeid.in

Славенко Єлизавета Андріївна , магістрант, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: slavenkoliza@stud.op.edu.ua

Zaharchenko Vitaliy I. – doctor of economics, Professor of the Department of International Management and Innovation, Odesa Polytechnic National University, Odesa, e-mail: v.i.zaharchenko@mzeid.in

Slavenko Yelyzaveta A. – Master's student, Odessa Polytechnic National University, Odesa, e-mail: slavenkoliza@stud.op.edu.ua

СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ ФІНАНСОВИХ СИТУАЦІЙ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті досліджено концептуальні позиції та підходи що до управління фінансовими ризиками, взаємозв'язок між частинами системи управління ризиками та факторами, які дозволяють виявити загрозу або зростання вирогідності настання кризової непередбачувальної ситуації, а також їх значення в умовах військового стану.

Ключові слова: фінансові ризики, управління, інтеграція, фінансові ситуації

MODERN TOOLKIT FOR MANAGEMENT OF CONTINGENT FINANCIAL SITUATIONS

Abstract. The article examines conceptual positions and approaches to financial risk management, the relationship between parts of the risk management system and factors that allow identifying the threat or increase in the likelihood of an unpredictable crisis situation, as well as their significance in the conditions of martial law.

Keywords: financial risks, management, integration, financial situations

На економічне зростання впливає багато факторів, значна частина яких належить до сфери інвестицій, тому інвестиції є важливим засобом забезпечення та виходу країн із кризи. Інститути спільного інвестування — це спеціальні інвестиційні фонди, які інвестують у певні галузі економіки для отримання та розподілу прибутку між інвесторами. Його також можна назвати інструментом залучення інвесторів до інвестування. Ефективність інвестиційного ринку визначається розвитком інституційних інвесторів. Окремі відносини у сфері взаємного інвестування регулюються законами, правовими актами, що стосуються фондового ринку та діяльності товариств, а також певними нормативними актами. Метою таких дій є забезпечення безпеки права власності або захист окремих прав осіб та фондового ринку [1].

Розрізняють декілька видів інститутів спільного інвестування. По-перше, класифікація проводиться залежно від порядку здійснення діяльності. Розрізняють інститути відкритого типу, інтервального типу та закритого типу. По-друге, класифікація в залежності від терміну діяльності: строковий (тобто визначається певний строк, встановлюється у регламенті), безстроковий (який створюється на невизначений строк). По-третє, в залежності від виду активів: диверсифікованого виду, спеціалізованого виду (до якого належать фонди грошового ринку, фонди акцій, фонди облігацій, індексні фонди, фонди банківських металів), кваліфікаційного виду (клас нерухомості, клас рентних активів, клас кредитних активів, клас біржових товарних активів), не диверсифікованого виду [2]. При цьому потрібно враховувати високий рівень залежності економіки України від світових ринків як в плані імпорту споживчих і інвестиційних товарів, так і товарів проміжного попиту. І як результат: ситуація невизначеності в економіці істотно ускладнює оцінку ефективності інвестицій і змушує підприємців відкладати реалізацію потенційно вигідних інвестиційних проектів. Подальшою проблемою державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах являється відсутність в переважній більшості регіонів України чіткої стратегії інноваційного розвитку регіону на середньо, так і довгостроковий період. До мінусів такої стратегії відноситься відсутність надійного комплексного механізму, науково обґрунтованого розвитку регіону на довгострокову перспективу і використання його інвестиційного потенціалу. Що, у свою чергу, заважає керівництву регіону правильно визначати напрям і пропорції розподілу бюджетних коштів, притягати зовнішні і внутрішні інвестиції.

В результаті в Україні більшість регіонів мають порівняно низьку привабливість інвестиційного клімату. Обумовлено це цілим рядом проблем, серед яких фахівці виділяють відсутність системного

підходу при формуванні державної регіональної політики, недосконалість нормативно-правової бази розвитку регіонів, недостатнє використання державного стимулювання інвестиційного розвитку регіонів, відтік трудових ресурсів і капіталу у великі міста перешкоджає активізації інвестиційної діяльності і регіональний протекціонізм[4].

Однією з важливих проблем інститутів спільного інвестування сьогодні є загальна недосконалість фондового ринку: неорганізовані ринки зустрічаються частіше, ніж організовані; наявність множинних торгових майданчиків для торгівлі цінними паперами ускладнює контроль за цими операціями; ліквідність фондового ринку; цінні папери, що продаються на фондовій біржі, невелика, кількість інструментів фондового ринку обмежена, учасниками ринку маніпулюють з метою завищення вартості чистих активів інвестиційних фондів тощо [3]. Для вирішення цих питань для інститутів спільного інвестування та фондового ринку в цілому необхідно вжити заходів щодо удосконалення чинного законодавства шляхом його гармонізації з європейськими стандартами.

Регулювання інститутів спільного інвестування має бути спрямована на забезпечення прозорості даного сегменту ринку та уніфікованих вимог, які дозволятимуть інвесторам та, за необхідності, іншим учасникам ринку отримувати потрібну об'єктивну інформацію про переваги того чи іншого інвестиційного фонду або продукту. Тільки після впровадження наведених заходів доцільно підвищувати фінансову грамотність населення. Це потребує спільних зусиль держави та учасників фінансового ринку. Важливо також сформувати в суспільстві модель поведінки, спрямовану на заощадження та інвестування вільних коштів [5].

Таким чином, основним етапом процесу інвестування є проведення своєчасної та якісної діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів, що слугує підґрунтям для їх ефективного впровадження, відповідно знижує ступінь ризикованості і підвищує прибутковість проєктів. Здійснення діагностики інвестиційних проєктів дозволяє своєчасно виявити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, прийняти ефективні управлінські рішення для реалізації проєкту загалом. Проведення діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів дозволяє не лише дослідити й проаналізувати фактичні проєктні результати, а й здійснити певне прогнозування перспективного стану майбутнього розвитку подій, внаслідок чого можливе формування обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення прибутковості, фінансової стійкості та конкурентоздатності проєкту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кушнір С.О., Павленко Н.І. Сутність та тенденції розвитку інвестиційних фондів в Україні. Економіка і суспільство. 2022. Випуск 16. С. 150-155.
2. Лагун А.І. Сучасні тенденції та проблеми підприємництва в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Випуск 3 (30). С. 3-9.
3. Петик Л.О., Теліжин І.Л. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: стан та перспективи. Молодий вчений. 2023. № 11 (75). С. 587-590.
4. Семенча І.Є., Резник Г.І. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: сучасні проблеми та шляхи їх подолання. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2022. Випуск 28. С. 275-285.
5. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Компанії з управління активами. URL: <https://www.uaib.com.ua/companyandfunds/amc>

Коваль Наталія Олегівна, к.е.н. доцент кафедри Фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nokoval@gmail.com

Пілявоз Тетяна Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitan1975.75@gmail.com

Koval Natalia. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nokoval@gmail.com

Piliavoz Tetiana. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vitan1975.75@gmail.com

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний аграрний університет

***Анотація.** У статті розглянуто фактор інноваційності в моделях економічного розвитку на різних рівнях можна вважати традиційним об'єктом дослідження його ролі, механізмів побудови ефективних методів, та алгоритмів моделювання реалізації потенціалу. В економічній теорії сформульовані вже визначені уявлення про еволюцію теорії інноваційності, понятійний апарат та основні принципи цієї теорії, включаючи зміст ретроспективних та поточних дискусій. Загалом, можна зробити висновок про переважання концепції, що визнає визначальну роль інноваційного підприємництва у формуванні капіталізму.*

Ключові слова: інновації, управління, ефективність, інноваційно активні підприємства, менеджмент.

DEVELOPMENT OF THE ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT MODEL OF INNOVATIVELY ACTIVE ENTERPRISES

***Abstract.** The article examines the factor of innovativeness in models of economic development at different levels, which can be considered a traditional object of research into its role, mechanisms for building effective methods, and algorithms for modeling potential realization. In the economic theory, already defined ideas about the evolution of the theory of innovativeness, the conceptual apparatus and the main principles of this theory are formulated, including the content of retrospective and current discussions. In general, we can conclude that the concept that recognizes the decisive role of innovative entrepreneurship in the formation of capitalism prevails.*

Keywords: innovation, management, efficiency, innovatively active enterprises, management.

Історичний перебіг становлення індустріальної та постіндустріальної цивілізації оперує величезною кількістю прикладів, які підтверджують детермінантну роль інновацій у забезпеченні прогресу, суспільного добробуту, матеріального рівня життя, споживання, структури і характеристик ринків, нового типу соціалізації економіки і т. ін. Приклади різних економік у самі різні часи і етапи так чи інакше актуалізують роль інноваторів-підприємців, які реалізуються через формування підприємств з високою інноваційною активністю, тобто таких, діяльність яких переважаючою мірою (за українським законодавством – 70% і більше) побудована на створенні, дифузії, поширенні та використанні нових продуктів. Зі свого боку безпосередньо стикалися із суперечливістю визначення інновацій у такому аналізованні та певній абсурдності самої цифри 70%, проте сама характеристика підприємства, діяльність якого визначається в першу чергу змінами та нововведеннями безумовно представляється ключовою дефініцією.

Все зазначене актуальне для України: кількість інноваційно активних підприємств залишається явно недостатньою за порівняння із економіками-аналогами інших країн, а головне – така інноваційна активність здійснюється здебільшого хаотично чи навіть епізодично, з високими коливаннями активності, рентабельності, загальної ефективності. Подолати зазначене - явно дисфункціональне на макро- та мікро рівнях національної економічної системи – залишаються явно недостатніми в Україні на фоні пріоритету досягнення конкурентоспроможності на світових ринках.

У своїх дослідженнях на аналізованні проблеми стосовно промислових підприємств, які обслуговують сільськогосподарське виробництво України. Нами було відібрано 12 підприємств, діяльність яких відповідає даній сфері в основному. Цікавила перш за все наявність зв'язку між організаційною структурою, менеджментом відповідно структурованих підприємств та загальною ефективністю. Іншими словами, гіпотеза будувалася на припущення про те, що організацій тип, тип менеджменту тощо у кожному разі визначають ефективність діяльності в цілому. На даному етапі досліджень було досягнуто виконання 2 завдань: диференціації груп підприємств за організаційною

структурою та особливостями менеджменту. Дослідження зв'язків вказаних факторів щодо ефективністю залишається предметом подальших досліджень.

Було встановлено, що серед 12 досліджуваних підприємств було визначено 3 типи:

1) з визначальною роллю функціонального менеджменту (де всі питання вирішувалися директорами-управлінцями);

2) тип – де функціональний контроль здійснювався корпоративним власником і, відповідно, роль менеджменту була другорядною;

3) тип підприємств, де можна було відзначити впевнені ознаки побудови партнерської моделі організаційного розвитку.

Для зазначеної мети дослідження були визначені критерії (стратегічне поточне та оперативне планування, організаційні структури управління, керівництво трудові ресурси, контроль, вертикальний поділ організації, система мотивації, інноваційна діяльність та ін.), за якими і відбувалася диференціація менеджменту кожної групи підприємств.

Таким чином, в економічному середовищі України зберігається по суті полі культурність в моделях менеджменту і організаційного розвитку. Безумовно, що ефективність залежатиме від типу моделей. Звідси керівник такого підприємства, з врахуванням особливостей інноваційного бізнесу, повинен будувати внутрішньорганізаційну політику як чи не головне поле пошуку можливостей модернізації підприємства. І, природньо, актуалізується це питання при створенні нового підприємства, коли корпоративні цінності формуються, умовно кажучи, чи не з перших кроків організації.

Вадим Юрійович Кричковський, доктор філософії зі спеціальності 201 Агронімія, Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, Україна, konffmp@ukr.net

Віталій Едуардович Шуберанський, аспірант зі спеціальності 051 Економіка, Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, Україна

Vadim Yuriyovych Krychkovskyi, Doctor of Philosophy, specialty 201 Agronomy, Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine, konffmp@ukr.net

Vitalii Eduardovych Shuberanskyi, graduate student in the specialty 051 Economics Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРОГНОЗУВАННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

¹Ізмаїльський державний гуманітарний університет

²Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: Проаналізовані необхідні умови проведення процесу прогнозування розвитку високотехнологічного комплексу України у складних сучасних умовах

Ключові слова: прогнозування; програма; розвиток; високі технології; сценарій.

Abstract: The article analyzes the necessary conditions for the process of forecasting the development of high-tech complex of Ukraine in the current difficult conditions

Keywords: forecasting; program; development; high technologies; scenario.

З огляду на те, що Україна повинна розвивати свою економіку значно швидшими темпами, ніж передові країни світу, єдино можливим шляхом її відродження є визначення пріоритетних галузей промисловості і набору так званих критичних (проривних) технологій, на яких слід сконцентрувати організаційні, фінансові, наукові та виробничі можливості країни і потім здійснити вихід з групою конкурентоспроможних товарів і технологій на зовнішні ринки.

Як показали останні двадцять років, відповідь на питання – яка група «експортних» товарів може принести успіх Україні, які для цього доведеться створити або придбати технології, які галузі промисловості слід віднести до пріоритетних і, нарешті, які політичні, економічні, організаційні та інші заходи для цього необхідно здійснити, – не можуть дати ні великі підприємства країни, ні відповідні міністерства і відомства, ні уряд в цілому [1]. Якщо припустити, що точні і об'єктивні відповіді на ці питання будуть отримані, то після цього постане ще більш складне завдання – прийняття і послідовне виконання відповідних стратегічних рішень [2].

Для того щоб знати, як діяти, перш за все важливо врахувати досвід передових країн світу, які на національному рівні успішно розв'язують проблеми стратегічного планування свого розвитку і втілення цих планів у життя. Виходячи з досвіду цих країн, а також з реальних умов, що склалися в економіці України, для вирішення вищезазначених проблем було б надзвичайно важливо на загальнодержавному рівні організувати та здійснити комплекс робіт прогнозування високотехнологічного розвитку (ПВТР). Необхідна умова для його успішного виконання – прийняття відповідного політичного рішення на національному рівні.

До найбільш суттєвих елементів цього комплексу робіт слід віднести:

1. Прийняття державної або національної програми по ПВТР як це зроблено в країнах «великої сімки», Європейського Союзу та в ряді інших країн, що стали на шлях інтенсивного розвитку.

2. Створення на загальнодержавному рівні координаційного комітету з ПВТР, до складу якого увійшли б представники вищих керівних органів країни, що відповідають за її економічний та індустріальний розвиток; уповноважені представники таких ключових міністерств, як міністерства економіки і європейської інтеграції, фінансів, промислової політики; вчені відповідного профілю; керівники промисловості окремих стратегічно важливих для країни регіонів і підприємств; відомі представники громадськості.

3. Створення робочих груп експертів з найважливішими напрямками індустріального і наукового розвитку держави, куди повинні увійти фахівці найвищого рівня за відповідними напрямками.

4. Створення так званої групи інтерактивної взаємодії і системних досліджень, що складається з аналітиків, здатних з одного боку, компетентно працювати в інтерактивному режимі з робочими групами в кожній з предметних сфер, а з іншого – виконувати необхідні дослідження, здійснювати аналіз, систематизувати і представляти координаційному комітету відповідні результати для

підготовки пропозицій щодо прийняття стратегічних рішень. Ці пропозиції готуються у формі проєктів законів України, проєктів указів президента України, проєктів постанов уряду і відомчих нормативних актів, доповнень і змін до Національної програми по ПВТР, які передаються на вищий рівень політичного керівництва державою для остаточного прийняття їх як стратегічних рішень. Схему взаємодії вищезазначених учасників комплексу робіт технологічного передбачення подано на рис. 1.

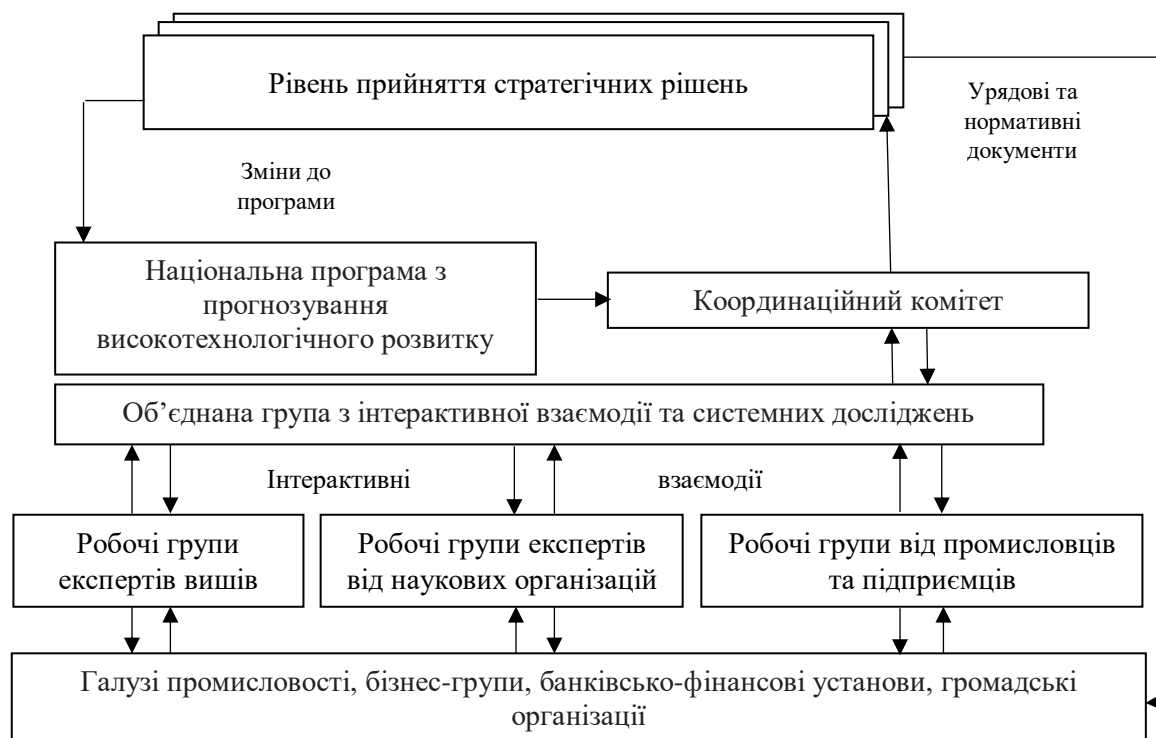

Рис. 1. Схема взаємодії учасників комплексу робіт з прогнозування високотехнологічного розвитку в Україні (складено на основі [4])

5. Організація процесу відбору критичних технологій і побудова оптимальних сценаріїв розвитку стратегічно важливих підприємств, пріоритетних галузей промисловості і індустріального сектора держави на засадах проведення комплексу робіт по ПВТР.

Робота з довготермінового передбачення пов'язана з пошуком нових сфер діяльності, в котрих Україна має добрі передумови виходу на світові ринки, побудовою сценаріїв проведення повного комплексу заходів, спрямованих на створення конкурентоздатних критичних технологій для цих сфер, надання необхідних організаційних, наукових, фінансових та інших видів забезпечення [3,с.20]. Наприклад, Україна, як відомо, має значні невикористані можливості в сфері виробництва і високотехнологічної переробки різноманітної аграрної продукції, в сфері створення багатьох видів високоінтелектуальних технологій із залученням власного наукового потенціалу, таких, як технології математичного програмування, біотехнології тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій: Верховна Рада від 09.04.2004р. №1676-IV. [Електронний ресурс].
2. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням КМ України від 10.07.2019р. №526-р. *Урядовий кур'єр*, 2019. №143. С. 9-10.
3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджено постановою КМ України від 03.03.2021р. №179. *Урядовий кур'єр*, 2021. №45. С.8-36.
4. Заплавська М. Концепція і модель економічного розвитку для України. [Електронний ресурс: zn.ua (10.02.2001р.)].

Меркулов Микола Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємницької та туристичної діяльності, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл, e-mail: odescabel@gmail.com

Домусчі Вероніка Олександрівна, магістрант, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: domuschiveronika@stud.op.edu.ua

Merkulov Mykola M. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Entrepreneurial and tourism activities, Izmail State University of the Humanities, Izmail, e-mail: odescabel@gmail.com

Domuschi Veronika O. – Master's student, National University "Odesa Polytechnic", Odesa, e-mail: domuschiveronika@stud.op.edu.ua

РЕКОНСТРУКТИВНА ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

Анотація. Визначено напрями локалізації господарської діяльності задля формування сучасних детермінант просторової організації господарських систем територіальних утворень України. Їх класифікаційний склад розкрито за дев'ятьма регіональними ідентифікаційними ознаками за урахування наявних природно-ресурсних та соціетальних активів: аграрні регіони; промислові регіони; інноваційні та технологічні центри; туристичні регіони; лісові, сільські та природно-заповідні регіони; енергетичні регіони; транспортні вузли; регіони з достатнім рівнем соціального благополуччя; райони / території за результативністю медико-соціального та генетичного моніторингу/тестування. Адаптовано методологічні принципи актив-орієнтованого підходу до ідентифікації чинників локалізму з визначенням їх переваг у процесах просторової організації національних господарських систем у повоєнному періоді, до складу яких включено: кластеризації, ресурсні, ефективності та економії масштабів, сталості та розвитку, каскадизації, соціальних ознак та вимірів. Зазначене дозволило встановити особливості локалізації зусиль для формування комплексу заходів із узгодження локалізованих зусиль; урахування соціетальних факторів при взаємодії; досягнення сталості та екологічної обов'язковості; забезпечення результативної співпраці та стійкості мереж.

Ключові слова: просторова організація господарських систем; актив-орієнтований підхід; чинники локалізму.

Abstract. The directions of localization of economic activity are determined for the formation of modern determinants of the spatial organization of economic systems of territorial entities of Ukraine. Their classification composition is revealed according to nine regional identification features, taking into account the available natural resources and social assets: agricultural regions; industrial regions; innovation and technological centers; tourist regions; forest, rural and nature reserve regions; energy regions; transport hubs; regions with a sufficient level of social well-being; districts/territories according to the effectiveness of medico-social and genetic monitoring/testing. The methodological principles of an asset-oriented approach to the identification of factors of localism with the determination of their advantages in the processes of spatial organization of national economic systems in the post-war period have been adapted, which include: clustering, resource, efficiency and economy of scale, sustainability and development, cascading, social features and dimensions. This allowed establishing the features of localization of efforts to form a set of measures including: coordination of localized efforts; consideration of social factors during interaction; achieving sustainability and environmental responsibility; ensuring effective cooperation and stability of networks.

Keywords: spatial organization of economic systems; asset-oriented approach; factors of localism.

Обговорюючи напрями повоєнного реконструктивного просторового розвитку господарських систем України, необхідним є пошук засобів досягнення результатів на засадах реалізації світових і європейських трендів подолання економічних криз. У зв'язку зі складністю цієї проблеми доцільно зосередитися на актив-орієнтованому підході до подолання кризового становища в державі, який дозволить раціонально використовувати матеріальні та фінансові ресурси. Не зважаючи на те, що на сьогодні, військовий конфлікт і російська агресія продовжується, вже зараз необхідно формувати програми виходу із економічної кризи, спричиненою війною, які мають базуватися на нових суспільно-політичних принципах просторової організації діяльності господарських систем (ГС), що передбачає мінімізацію використання природних і будь-яких інших ресурсів та активів. За таким підходом стає вкрай необхідним зосередження уваги на проблемі ефективного використання наявного просторового потенціалу щодо забезпечення поступового відновлення та зростання якості життя населення територіальних утворень. На цьому шляху особливу увагу слід привертати до того, що реконструктивні дії за просторовими вимірами є унікальними, і мають враховувати пост конфліктний економічний стан постраждалих територіальних утворень. Отже, процес реконструкції повинний бути адаптований до економічних, соціетальних і технологічних потреб простору життєдіяльності населення України.

При адаптації положень «актив-орієнтованого навчання у педагогіці» до реалізації процесів просторової організації національних господарських систем (ГС) маємо потребу у:

- коригуванні фокусу зусиль на зниження ризиків і загроз у повоєнному періоді, що передбачатиме генерування та забезпечення: інтеграції ресурсів та природно-ресурсних активів (ПРА), синергію та партнерство, розвиток інновацій, участь громад, гнучкість та адаптивність функціонування ГС, сталість і стійкість, територіальну конкурентоспроможність, збалансованість та рівномірність, збереження та раціональне використання різних за природою ресурсів і активів, збереження людських ресурсів та нарощення потенціалу людського розвитку;

- ідентифікації чинників локалізму в системі просторової трансформації ГС із визначенням переваг для врахування у повоєнному періоді, до складу цих чинників включено: кластеризацію, ресурсну специфічність, ефективності та економії масштабів, сталості та розвитку, каскадизації, соціальні особливості та виміри. Що дозволяє встановити відзнаки локалізації зусиль задля формування комплексу дієвих заходів щодо: а) узгодження локалізованих зусиль; б) врахування соціетальних факторів при виробничо-господарській та міжсекторальній взаємодії; в) досягнення сталості та екологічної обов'язковості; г) забезпечення результативної співпраці та стійкості мереж.

Враховуючи досвід просторової організації ГС в європейських країнах [1], визнаємо, що він ґрунтується на різноманітності ПРА, географічних умов, історичних чинників та економічно-географічних особливостей. Кожна країна ЄС має свої особливості, але існують та враховуються при розробленні стратегій і загальні тенденції, які характерні для більшості європейських держав (хоча ці тенденції та тренди постійно змінюються відповідно до економічних, соціальних і технологічних трансформацій у світі). Тож, маємо підкреслити, що європейські напрями просторової організації ГС у реаліях сьогодення також розмежовуються за врахування принципів локалізму за дев'ятьма напрямками (табл. 1), до яких, враховуючи соціетальний концепт просторової організації ГС, інкорпоровано локалізацію за дієвістю й результативністю медико-соціального і генетичного моніторингу-тестування, що має вагоме значення за актив-орієнтованим підходом для регіонального розвитку та планування/збереження людського ресурсу/активу, суттєво впливаючи на життєдіяльнісні аспекти якості життя і національної економіки (такі як трудовий ринок, витрати на охорону здоров'я, інновації у медицині та інше). Щодо останнього (дев'ятого) напрямку просторової організації та розвитку («Райони/території за результативністю медико-соціального та генетичного моніторингу/тестування»), його розкрито та деталізовано автором у [2].

Таблиця 1 - Принципові напрями просторової організації господарських систем, які враховуються/ мають враховуватися в європейських країнах*

Номер з/п	Європейські напрями локалізації ГС	Змістовність врахування і сутність напрямів при просторовій організації ГС
I	Аграрні регіони	Більшість європейських країн мають аграрні регіони, де розвинене сільське господарство визначає економічний ландшафт. Ці регіони часто спеціалізуються в вирощуванні певних культур або тваринництві в залежності від природних умов.
II	Промислові регіони	Промислові центри розташовані вздовж транспортних маршрутів, основних річок та узбережжя. Ці регіони стають моторами економіки і забезпечують робочі місця для населення
III	Інноваційні та технологічні центри	Великі міста та їхні околиці часто стають центрами інновацій, науки та технологій. Саме у цих містах і розташовані високотехнологічні підприємства, дослідницькі інститути та університети.
IV	Туристичні регіони	В країнах з великим природним та культурним спадщиною туризм може стати важливим галузевим сегментом. Гірські райони, морські курорти та історичні місця приваблюють туристів.
V	Лісові, сільські та природно-заповідні регіони	Деякі регіони європейських країн визначаються щільністю лісів та заповідників. Лісова промисловість та екологічні питання стають важливими аспектами розвитку економіки.
VI	Енергетичні регіони	Країни, що мають великі природні ресурси, такі як нафта, газ чи вітряна енергія, можуть розвивати відповідні енергетичні регіони.
VII	Транспортні вузли	Ключові транспортні вузли, такі як порти та вузли автомагістралей, можуть стати фокусом для розвитку логістики та торгівлі.

УІІІ	Регіони з достатнім рівнем соціального благополуччя	Ці аспекти, зазвичай, враховують в країнах ЄС при просторовій організації сфери охорони здоров'я та науки, однак, також вони є значимі та опосередковано пов'язані у площині ціле орієнтованого переформатування та підвищення ефективності господарської діяльності на певній території чи в регіоні.
ІХ	Райони/території за результативністю медико-соціального та генетичного моніторингу/тестування **	За цим напрямом враховуються та контролюються за районами: а) розподіл медичних ресурсів: врахування потреб населення та забезпечення доступу до медичних служб у різних регіонах; б) стратегії здоров'я на робочому місці: оцінювання впливу здоров'я працівників на ефективність та результативність в різних галузях та локаціях; в) дослідження генетичних особливостей населення: забезпечується розвиток галузей генетичної медицини та персоналізованої медицини за районами з урахуванням результатів генетичного скринінгу населення; г) соціальні програми та підтримка вразливих груп: розробка і реалізація соціальних програм, спрямованих на забезпечення допомоги та підтримки вразливих груп населення.

*Джерело** Сформульовано та згруповано у табличному вигляді автором

**** Означено та обґрунтовано автором за урахування досвіду просторової організації економічних систем країни Ізраїль [3]

Вважаємо за доцільне підкреслити та визнати об'єктивними авторські твердження [4] щодо того, що застосування актив-орієнтованого підходу до розбудови і реалізації п'ятивимірного комплексу просторової організації та розвитку ГС, який, як правило, враховуючи активну роль регіонів та локальних спільнот у власному розвитку, має обов'язково передбачати у діях і програмах:

1) орієнтацію уваги суб'єктів управління на регіональний та територіальний розвиток – визнання активних регіонів як основних економічних акторів, які мають важливу роль у створенні нових робочих місць, стимулюванні інновацій і загальному економічному зростанні;

2) розвиток локальної економіки і забезпечення соціальної стійкості, спрямований на розвиток локальних економік та інфраструктури для забезпечення соціальної стійкості і якості життя населення; залучення громадськості та місцевих спільнот у прийнятті рішень та у розвитку локальної економіки;

3) цілеорієнтований розвиток людського капіталу та сформування здорового у фізичному і психічному розумінні суспільства – зосередження на розвитку людського капіталу через освіту, покращання умов довкілля і середовища життєдіяльності, навчання та розвиток навичок задля адекватної відповіді на потреби сучасного ринку праці;

4) забезпечення енергоефективності й екологічної сталості за урахування принципів енергоефективності та сталого використання природно-ресурсних активів задля створення екологічно стійких соціально-економічних моделей із урахуванням ущільнення міжрегіональної співпраці при здійсненні спільних проектів і програм зі зміцнення співпраці між регіонами/ територіями/галузями;

5) розвиток інноваційних та технологічних ініціатив для підвищення конкурентоспроможності ГС за урахування результатів досліджень наукових установ, організацій і наукових творчих груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Микитенко В.В. Просторова організація господарських систем: європейський досвід. *Нотатки сучасної науки*. 2024. № 12. С. 26-29. DOI: 10.61718/nsn-2024-12

2. Микитенко В. В., Микитенко Д. О. Соціально-економічна безпека за урахування спадкового та життєдіяльнісного паритету якості життя/Удосконалення напрямів розвитку України в умовах світової кон'юнктури: колективна монографія. Харків, СГ НТМ «Новий курс». 2023. 182 с. С. 146 – 156.

3. Міністерство охорони здоров'я Ізраїлю: Рекомендації щодо обов'язкового моніторингу та проходження населенням медико-генетичного обстеження і тестування. - Режим доступу:

<https://www.health.gov.il/Russian/Subjects/Genetics/checks/Pages/GeneticTestingRecommendations.aspx> . (дата звернення 10.02.2024).

4. Микитенко В. В. П'ятивимірний комплекс просторової організації господарських систем у контексті забезпечення якості життя в Україні. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2024. Вип. 46. С. 30–

35. DOI: 10.61718/sgv

Микитенко Вікторія Володимирівна: доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, м. Київ, України. Адреса: vmikitenko@ukr.net.

Viktoriia Volodymyrivna Mykytenko: doctor of economics, professor, chief researcher, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine. Address: vmikitenko@ukr.net.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДИНАМІКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЯК НАСЛІДОК ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Анотація: У статті досліджений процес трансформації структури діяльності регіонального підприємства у бік збільшення долі послуг в загальному обсязі продажів, що є наслідком зростання обсягів інтернет-торгівлі та діджиталізації в економіці країни

Ключові слова: структура діяльності; регіональне підприємство; доля послуг; діджиталізація; інтернет-торгівля.

Abstract: The article examines the process of transformation of the regional enterprise's activity structure towards an increase in the share of services in the total volume of sales, which is a consequence of the growth of internet commerce and digitalization in the country's economy

Keywords: activity structure; regional enterprise; share of services; digitization; internet commerce.

Конкурентоспроможність регіонального підприємства напряму залежить від його здатності конкурувати та приносити прибуток у відповідному регіоні. Згідно з авторською концепцією регіональне підприємство – це підприємство, яке на рівні окремого регіону здатне виконувати функції, що частково притаманні монополістичним компаніям, а саме – є здатним впливати на ціноутворення на товари та послуги, формувати асортимент та рівень додаткового рівня сервісу, що робить її орієнтиром для інших компаній або єдиною компанією у відповідному сегменті в даній географічній зоні.

На сучасному етапі економічного розвитку в Україні вже досить давно спостерігається зміна структури діяльності підприємств в напрямку збільшення долі послуг та, як наслідок, зростання долі сервісного сектору в регіонах в цілому. Для дослідження та аналізу трансформації структури діяльності регіональних підприємств були взяті дані фінансової звітності з 2009 року по другий квартал 2023 року двох компаній з різних географічно регіонів але абсолютно ідентичних за діяльністю, що дозволяє виявляти більш глибокі закономірності та тенденції в розвитку регіональних підприємств, а саме ПП «Оргтехцентр (м. Дніпро) та ТОВ «Лібра-Лайн» (м. Запоріжжя).

Візуалізація абсолютного показника «Доля послуг» та побудова лінійного тренду наглядно демонструє трансформацію структури діяльності для кожного з підприємств: від 40-60% послуг в обороті компаній на початку інтервалу дослідження у 2009 році до близько 80% послуг в загальному обсязі продажу на середину 2023 року (Рис. 1). Важливість цього спостереження та подальших висновків додатково посилюється тим фактом, що дані діяльності компаній велись з початку їх утворення протягом тривалого часу починаючи з 2008, що є унікальною ситуацією.

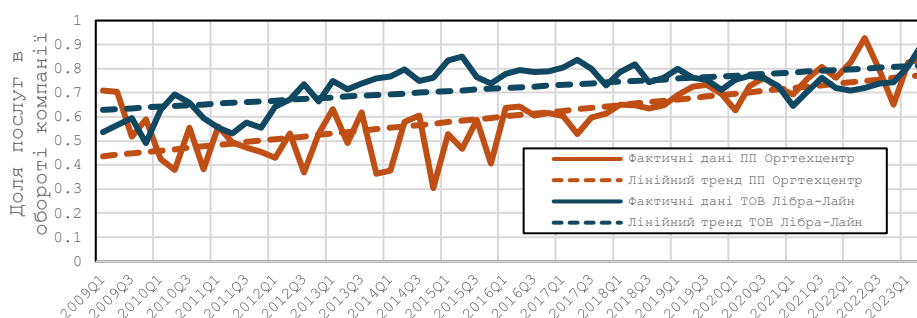

Рис. 1. Доля послуг: фактичні дані та лінійний тренд

Джерело: розрахунки авторів

Початок дослідження причин та наслідків такої трансформації структури діяльності для двох регіональних підприємств та виділення первинних тенденцій було зроблено на основі дослідження динаміки обсягу продажу послуг та динаміки обсягу продажу товарів окремо один від одного. Відмінність між динаміками при аналізі в національній валюті полягала тільки в різних темпах зростання тренду для обсягу продажу товарів та обсягу продажу послуг, але при переході до аналізу обсягів продажу товарів та послуг в доларах США (виключення впливу інфляції на зростання обсягів) було виявлено, що динаміка обсягу продажу послуг для обох підприємств була незмінна, або показувала незначне зростання, на відміну від динаміки обсягів продажу товарів, де спостерігалось системне падіння обсягів, що можна спостерігати візуально та при побудові лінійних трендів (Рис.2).

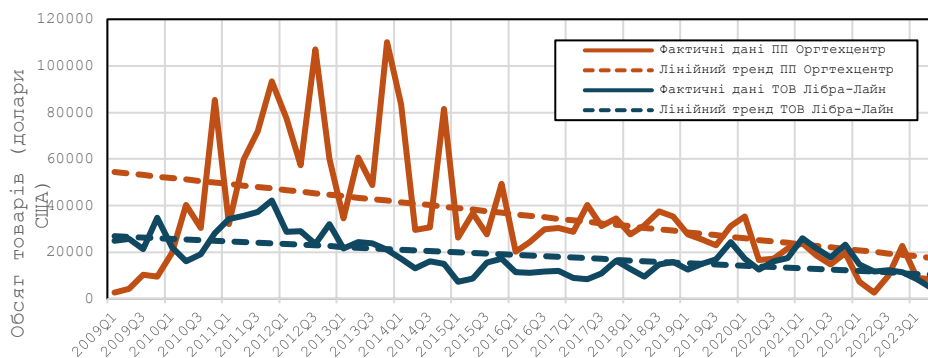

Рис. 2. Обсяг продажу товарів (долари США): фактичні дані та лінійний тренд

Джерело: розрахунки авторів

На основі отриманих первинних результатів можна зробити висновок, що саме зменшення обсягів продажу товарів і є основним показником, що призводить до трансформації структури діяльності та зміни конкурентоспроможності регіональних підприємств.

Підтвердження не випадковості процесу трансформації діяльності підприємств проводилось за допомогою аналізу статистичних процедур порівняння середніх ANOVA, що був застосований до часового ряду «Доля послуг» й результатом є виявлення статистично значимого відхилення поведінки показнику починаючи з 2018 року, що свідчить про існування процесів, як внутрішніх так і зовнішніх, що можуть впливати на динаміку показнику.

Використання спектрального аналізу з використанням MATLAB для часових рядів показників «Доля послуг», «Загальний обсяг продажу товарів» та «Загальний обсяг продажу послуг» для обох компаній, що були розглянуті на часовому інтервалі з 2009 по 2023 роки дозволило виявити наявність внутрішніх циклічних процесів (Рис. 3).

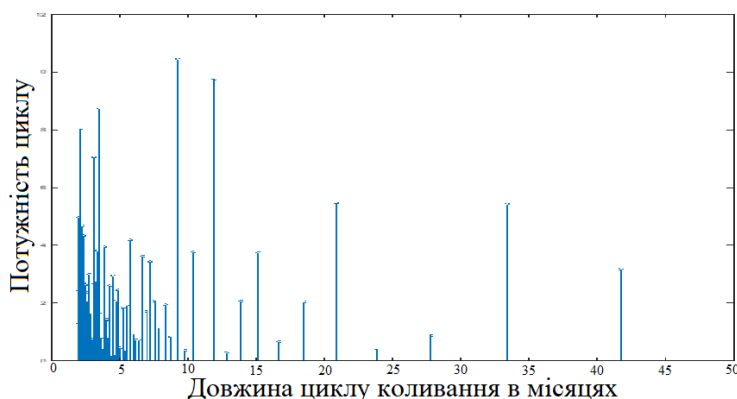

Рис. 3. Доля послуг: фактичні дані та лінійний тренд

Джерело: розрахунки авторів

Перший за силою цикл довжиною 10 періодів (10 місяців) був виявлений для двох часових рядів показників «Доля послуг» та «Загальний обсяг продажу товарів». У якості другого циклу були виявлені сезонні коливання, тобто цикл довжиною 12 періодів (12 місяців), що спостерігався для всіх трьох часових рядів «Доля послуг», «Загальний обсяг продажу товарів» та «Загальний обсяг продажу

послуг». Якщо сезонний цикл у 12 місяців – це звичайне явище в економіці, то наявність циклу у 10 періодів для показнику «Загальний обсяг продажу» вказує на існування сторонніх процесів в динаміці реалізації товарів, що впливають на діяльність обох регіональних підприємств.

Дослідження та виявлення коливань, що призводять до зміни динаміки показнику «Доля послуг» проводились за допомогою аналізу фазочастотної характеристики та з використанням математичної моделі, в якій для кожного періоду часового ряду будувалась лінія тренду на основі восьми попередніх періодів включно з цим, що відповідає опису динаміки довжиною в два роки, а з коефіцієнтів отриманих ліній тренду будувались нові відповідні часові ряди, динаміка яких й досліджувалась. Можна зробити висновки, що для кожного з підприємств незалежно один від одного існують спільні точки перелому динаміки, що говорить про існування зовнішніх факторів впливу на цей показник.

Розгляд динаміки обсягу вироблених товарів та послуг підприємствами за видами економічної діяльності розглянутих регіональних підприємств ПП «Оргтехцентр та ТОВ «Лібра-Лайн» (код КВЕД 46.5; 46.51; 46.52 для товарів та 95.1; 95.11; 95.12 для послуг відповідно) та динаміки обсягів торгівлі в інтернеті підприємствами (код КВЕД 47.91) в розрізі країни в цілому виявив суттєве збільшення долі в загальних обсягах Інтернет-торгівлі компаній з реєстрацією в місті Київ по відношенню до інших компаній (Рис. 4) на основі даних Державної служби статистики України [1].

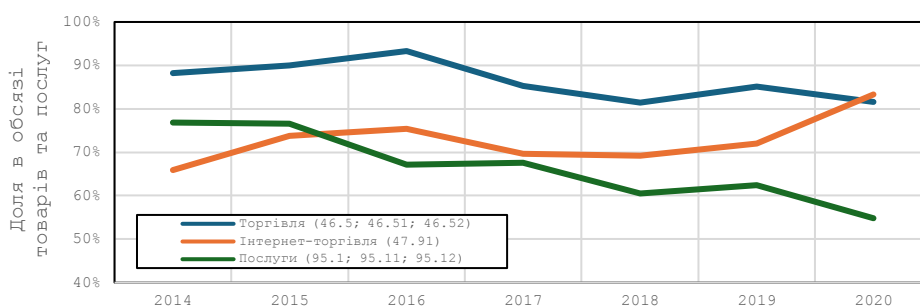

Рис. 4. Доля обсягу вироблених товарів та послуг підприємствами, що зареєстровані в місті Київ, в загальному обсязі виробництва за видами економічної діяльності

Джерело: розрахунки авторів

Дана динаміка вказує на відтік обсягів продажу товарів від регіональних підприємств до національних підприємств або до малих підприємств з реєстрацією у м. Київ, що також працюють в розрізі всієї країни а не окремого регіону. У той самий час в національній економіці відбувається збільшення долі в обсязі продажу послуг регіональними підприємствами по відношенню до національних компаній.

Таким чином, підводячи підсумки аналізу трансформації структури діяльності регіональних підприємств та аналізу ринку інтернет-торгівлі можна зробити наступний висновок, що збільшення об'єму електронної комерції починаючи з 2016 року призвели до зміни регіонального поділу країни в інформаційному просторі, що, в свою чергу, призвело до втрати регіональними підприємствами свого регіонального статусу, а й разом з цим втрати конкурентних переваг в області продажу товарів. Це стало основним драйвером переходу регіональних підприємств до сервісної моделі економіки та, як наслідок, зміни динаміки своєї конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств* <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2024).

Момот Володимир Євгенович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, vmomot@duan.edu.ua
Сапін Володимир Петрович, аспірант, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Momot Volodymyr E. – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management, Alfred Nobel University, Dnipro, vmomot@duan.edu.ua

Sapin Volodymyr P. – Graduate student, Alfred Nobel University, Dnipro

РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ РОБОЧИХ ПРОСТОРІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У сучасному світі, де гнучкість і спільна робота стають ключовими елементами успішного бізнесу, коворкінги стають все більш популярними. Завдяки передовим технологіям ІТ-платформа для коворкінгу дає користувачам можливість обмінюватися ідеями, співпрацювати над проектами та розвивати свої професійні навички. Проект ІТ-платформи, якій присвячена дана стаття, пропонує підхід до розвитку робочого простору, у якому використання технологій тісно пов'язане з бажанням створити стимулююче та сприятливе середовище для творчості та співпраці. В роботі показано важливість інновацій у підтримці сучасних форм підприємницької діяльності та сприянні розвитку підприємництва.

Ключові слова: гнучкість; коворкінг; інновації; робочі простори; співпраця; ефективність; спільнота; передові технології.

Abstract. In the modern world, where flexibility and community become key elements of successful business, coworking spaces are becoming increasingly popular. Thanks to advanced technologies, the platform provides users with the opportunity to exchange ideas, collaborate on projects, and develop their professional skills. Proposed project offers an approach to the development of workspace, where the use of technology is closely linked to the desire to create a stimulating and supportive environment for creativity and collaboration. This work demonstrates the importance of innovation in supporting modern forms of entrepreneurial activity and promoting entrepreneurship development.

Keywords: flexibility; coworking; innovation; workspaces; collaboration; efficiency; community; advanced technologies.

Сьогодні темпи технологічного розвитку значно прискорилися, а бізнес-середовище змінюється щодня, тому компанії повинні адаптуватися до нових умов, щоб залишатися конкурентоспроможними та успішними. Однією з найактуальніших проблем є забезпечення співробітників комфортним і стимулюючим робочим середовищем, яке дозволяє їм ефективно працювати, ділитися ідеями та співпрацювати над проектами. У цьому контексті концепція коворкінгу стає все більш актуальною, але існуючі методи організації робочих просторів не завжди відповідають потребам сучасного бізнесу. Тому розробка інноваційних технологій і платформ для організації коворкінгу є актуальною задачею, розв'язок якої може значно підвищити якість професійного життя співробітників і сприяти розвитку бізнесу в умовах, що постійно змінюються.

Огляд поточних тенденцій робочих просторів показав, що сучасні робочі місця, особливо коворкінги, відіграють важливу роль у сприянні співпраці та інноваціям між професіоналами з різних галузей. Існуючі технології і підходи до організації робочого місця показали, що більшість з них є традиційними і не завжди відповідають потребам сучасного підприємства та його працівників. Однак інноваційні технології, розроблені для розвитку сучасних робочих просторів, відповідають сучасним потребам і вимогам користувачів. Дослідження показало, що інноваційні технології, розроблені для розвитку сучасних робочих просторів, мають значний потенціал. Ці технології можуть допомогти вирішити проблеми, з якими стикаються користувачі традиційних робочих місць, наприклад [1]:

Переваги коворкінг-просторів:

1. Гнучкість і мобільність. Коворкінг пропонує гнучкі умови праці, дозволяючи працівникам вибирати зручний час і місце роботи.
2. Співпраця та інновації. Коворкінги сприяють співпраці та обміну ідеями між людьми в різних галузях.
3. Економічна ефективність. Коворкінг може заощадити гроші на оренді та обладнанні робочого місця.

4. Конфіденційність. Коворкінги забезпечують приватні робочі та телефонні зони.

Недоліки традиційних коворкінг-просторів:

1. Відсутність персоналізації. Традиційні коворкінги не завжди відповідають індивідуальним потребам користувачів.
2. Обмежені можливості спілкування. Спілкування та співпраця можуть бути обмежені в традиційних коворкінгах.
3. Необхідність адаптації до правил. Правила коворкінгу не завжди зручні для всіх користувачів. Віртуальний коворкінг – це інтернет-портал для співпраці людей один з одним [2]. Різниця між віртуальним простором і фізичним простором полягає в тому, що віртуальний простір існує лише в Інтернеті, тоді як офісне приміщення має фізичне розташування. Віртуальні простори є економічно ефективним рішенням для індивідуальних підприємців, віддалених працівників і людей, які часто подорожують.
4. Віртуальний простір забезпечує платформу для глибокої роботи та концентрації. Наявність спільноти віртуального коворкінгу може бути корисною для будь-якого віддаленого працівника. Для тих, хто працює в невеликих віддалених командах, віртуальний коворкінг важливий, щоб залишатися на зв'язку з усіма та розуміти, які завдання нам потрібно виконувати щотижня. Віртуальний коворкінг надає користувачам багато можливостей для спілкування та співпраці. Це унікальна платформа, яка поєднує різні інструменти для ефективною віддаленої роботи.

Крім того, забезпечує швидке та просте спілкування через чат і миттєві повідомлення. Спільне сховище документів дозволяє користувачам ділитися та редагувати документи в режимі реального часу, що значно спрощує колективну роботу. Коворкінг також надає віртуальні кімнати [3] для зустрічей, де можна провести зустрічі зі своєю командою. Керування календарем і розкладом допомагає організувати зустрічі та події, щоб оптимізувати час. Інструменти для створення спільноти сприяють зв'язкам і можливостям спілкування. Віртуальний простір забезпечує захист інформації та даних користувачів, такі як контроль доступу користувачів, шифрування даних та інші функції безпеки, забезпечуючи користувачам спокій і захищаючи конфіденційність.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку робочих просторів підтверджує, що існуючі технології та підходи не завжди відповідають сучасним вимогам. Однак, розробка інноваційних технологій для розвитку онлайн просторів демонструє значний потенціал у вирішенні цих проблем. Впровадження таких інноваційних рішень може сприяти підвищенню якості професійного життя співробітників та сприяти успішному розвитку бізнесу. Дослідження підтверджує, що віртуальний коворкінг представляє собою перспективний напрямок для розвитку робочих просторів. Він забезпечує не лише гнучкість та мобільність у роботі, але й сприяє співпраці, інноваціям та збереженню приватності співробітників. Такі віртуальні простори створюють умови для роботи, глибокої концентрації та ефективного спілкування, що робить їх привабливими для різних категорій користувачів.

Отже, розвиток інноваційних технологій для вдосконалення робочих просторів, включаючи віртуальний коворкінг, важливий для підтримки ефективної роботи та стимулювання співпраці в умовах сучасного бізнес-середовища. Це дозволить компаніям залишатися конкурентоспроможними та готувати себе до майбутніх викликів та можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коворкінг: офіси нового покоління. URL: <https://bizmag.com.ua/kovorking/> (дата звернення: 08.02.2024).
2. Virtual Coworking Spaces: The Benefits and Challenges. URL: <https://www.kumospace.com/blog/virtual-coworking-spaces-the-benefits-and-challenges> (дата звернення: 16.02.2024).
3. What Is Virtual Coworking? 9 Platforms For Remote Workers. URL: <https://growwithzoe.com/what-is-virtual-coworking-for-remote-workers/> (дата звернення: 20.02.2024).

Назаренко Тетяна Євгенівна - студентка гр. ІПІ-206, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, tanyanazarenko031@gmail.com.

Кательніков Денис Іванович - к.т.н., доцент кафедри програмного забезпечення, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, fuzzy2dik@gmail.com.

Nazarenko Tetiana Yevhenivna - a student of 1PI-20b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, tanyanazarenko031@gmail.com.

Katienikov Denys Ivanovich - Ph.D., Associate Professor of the Department of Software Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, fuzzy2dik@gmail.com.

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ГОСТИННОСТІ

Тернопільський національний технічний університет

Анотація: Сучасний ринок гостинності стає дедалі більш конкурентним. У цій боротьбі за клієнтів традиційних маркетингових інструментів вже недостатньо. Емоційний маркетинг виходить на перший план, адже він дає можливість закладам гостинності бути конкурентноспроможними та забезпечити розвиток закладів гостинності.

Ключові слова: маркетинг; готельний бізнес; брендинг; емоційний маркетинг; індустрія гостинності.

Abstract: The modern hospitality market is becoming more and more competitive. In this fight for customers, traditional marketing tools are no longer enough. Emotional marketing comes to the fore, because it enables hospitality establishments to be competitive and ensure the development of hospitality establishments.

Keywords: marketing; hotel business; branding; emotional marketing; hospitality industry.

Маркетинг є одним із головних стратегічних інструментів, які відіграють ключову роль у залученні клієнтської бази для підприємств гостинності. У наш час швидкозмінних тенденцій необхідно вміти адаптувати свою стратегію до соціальних, економічних та культурних уподобань споживачів. Також ефективне використання маркетингу залежить і від здатності організацій гостинності створювати і підтримувати власний бренд, роблячи його унікальним і конкурентноспроможним.

Одним з найефективніших таких інструментів є маркетинг вражень, що базується на емоціях. Маркетинг вражень змінює способи досягнення маркетингових цілей і вважається одним із найперспективніших напрямів його розвитку в індустрії гостинності. Він забезпечує створення у клієнтів (в результаті маркетингових комунікацій) яскравих вражень, генерує низку позитивних емоцій (споживчу цінність) і формує прихильність до бренду готелю. [1].

Основна мета емоційного маркетингу – це фактично знайти спосіб зачарувати споживача продуктом або послугою, максимізуючи канали, через які сприймається інформація. Зрештою, це може сформувати сильний емоційний зв'язок між споживачем і компанією, підвищити лояльність клієнтів і безпосередньо вплинути на процес прийняття рішення щодо купівлі бажаного товару чи послуги. [2].

Розвиток маркетингу вражень в контексті клієнтоорієнтованості готельної індустрії вимагає трансформації традиційних послуг гостинності в новий формат готельних продуктів, здатних створити незабутні позитивні емоції та справити найяскравіше враження на споживачів. [3].

Цілком доречно припустити, що емоційний маркетинг будується на використанні вже існуючого позитивного життєвого досвіду, а також здобутих вражень людей, які родом із дитинства. Адже саме це і схиляє споживачів до пошуку нових та незвичних відчуттів. Оскільки приємні емоції підвищують лояльність споживачів до компанії, а маркетинг, який заснований на враженнях дає можливість зміцнити вже існуючу лояльність у постійних клієнтів, а також створює чудову нагоду для залучення нових.

Завдяки дослідженням було виявлено позитивний вплив практики готельних підприємств із таким особливим підходом до гостей, як індивідуальний ефект вражень. Щоб реалізувати цю тенденцію, готельні компанії беруть участь у так званих овер-обмінах. Суть якої полягає в тому, що гості отримують більше, ніж за те, що було оплачено. Це не означає, що готель надає вдвічі більше послуг, ніж заплатив гість, або

навіть безкоштовно, але заклад пропонує щось, що коштує більше, ніж гроші, і що люди інстинктивно і підсвідомо просять знову і знову. [4].

У контексті сучасних технологій одним із найважливіших маркетингових інструментів, що має вплив на емоційне сприйняття споживача стає грамотне використання соціальних мереж та застосування інших онлайн-платформ, це дає змогу провзаємодіяти та охопити більшу кількість потенційної аудиторії. Оскільки інформація тепер доступна у глобальному масштабі, володіння такого роду інструментом відкриває можливість управління репутацією готельно-ресторанного бізнесу. Ефективні маркетингові стратегії допомагають підтримувати та розвивати позитивний імідж готельних закладів і забезпечує їм конкурентну перевагу на споживчому ринку.

До того, як активно розвивалися канали інтернет-маркетингу, вартість просування товарів і послуг на ринку часто була непомірно висока і її було важко виміряти. Наприклад, було дуже складно визначити рівень впізнаваності бренду за допомогою фокус-груп споживачів. Сьогодні практично всі компанії здатні розвивати і оптимізувати свій бізнес, прогнозувати ефективність своїх кампаній і розраховувати окупність інвестицій. [5].

Таким чином, емоційний маркетинг стає все більш поширеним в Україні. Потенціал емпіричного маркетингу полягає саме у задоволеності психологічних потреб споживачів. Тому я вважаю, що саме ті компанії, які почнуть освоювати і використовувати мистецтво маркетингу вражень зможуть забезпечити власний розвиток та право на успішне майбутнє своїм продуктам та послугам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зайцева О. І., Фурсов А. М. Сутність маркетингу вражень в індустрії гостинності. *Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації*. 2019. Ч. 2. С. 47–49
2. Маркетинг вражень – ефективний спосіб просування. *Про бізнес*. URL: <https://pro-biznes.com.ua/reklamnij-biznes/marketing-vrazhen-efektivnij-sposib-prosuvannja.html>
3. Зайцева О. І., Фурсов А. М. Використання інструментарію маркетингу вражень в індустрії гостинності. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки*. 2019. № 3. С. 86–90.
4. Паньків М.М. Економіка вражень як інструмент просування готельного продукту. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації»*. 2023. С.370-371. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/pankiv5.htm
5. Інтернет-маркетинг – що це, визначення, види. *Elit-Web*. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-rabotaet-pravilnyj-internet-marketing-3-shaga-k-uspehu>

Олексій Вікторія Христина Василівна, студентка магістратури, Тернопільський національний технічний університет, Тернопіль, e-mail: asya.akasii@gmail.com

Мельник Лілія Миколаївна, професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, доктор економічних наук, e-mail: liliana.mel0512@gmail.com

Oleksii Viktoriia Khrystyna V., master's student, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, e-mail: asya.akasii@gmail.com

Melnyk Liliya M., Professor of the Department of Innovation Activity and Services Managements, Doctor of Economics, e-mail: liliana.mel0512@gmail.com

ІННОВАЦІЙНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

***Анотація.** В роботі розглянуто інноваційну регіоналізацію як ключовий чинник сталого розвитку регіонів у період воєнного конфлікту. Проаналізовано вплив війни на процеси інноваційного розвитку регіонів та визначено основні напрямки регіоналізації для забезпечення стійкості та подальшого зростання країни.*

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, регіоналізація, технології, конкурентоспроможність.

INNOVATIVE REGIONALIZATION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

***Abstract.** Innovative regionalization is considered as a key factor in the sustainable development of regions in the period of military conflict. The influence of the war on the processes of innovative development of the regions was analyzed and the main directions of regionalization to ensure stability and further growth of the country were determined.*

Keywords: innovations, innovative development, regionalization, technologies, competitiveness.

Війна накладає серйозні обмеження на всі сфери життя не тільки індивіда, а й економіки та інноваційного розвитку країни. Однак, саме під час складних періодів зароджуються та відкриваються нові шляхи для перетворення обмежень на можливості, пошуку нестандартних рішень, що призведуть до подальшого розвитку. Інноваційна регіоналізація виступає одним із дієвих інструментів у забезпеченні стабільності та розквіту регіонів країни в умовах воєнного конфлікту.

У науковому колі процес регіоналізації розглядають на протигагу глобалізації, яка спрямована на зменшення меж та об'єднання світу в єдину економічну, політичну та культурну систему. У цьому контексті регіоналізація вбачається як реакція на глобалізацію, коли регіони або країни зосереджуються на розвитку власних економічних, соціокультурних та політичних ідентичностей, або намагаються зберегти свою автономію в умовах глобалізаційних тенденцій. Однак варто зауважити, що регіоналізація, водночас, може доповнювати глобалізацію, створюючи внутрішні об'єднання та групи, що спільно взаємодіють на міжнародній арені для більшого впливу у глобальних справах та вирішенню спільних проблем.

Кембриджський словник трактує поняття регіоналізації як «спосіб, у який територія світу, що містить кілька країн, стає більш економічно чи політично важливою, ніж окремі країни в цій зоні» [1].

На думку українських науковців, регіоналізацію варто розглядати не тільки як поділ територій на регіони, а й як процес реорганізації владних повноважень, делегування функцій з національного рівня на регіональний та формування нових інституційних структур, відповідно до зміненої ролі регіону [2, с. 18]. Узагальнюючи можна визначити регіоналізацію як процес організації території або групування областей, регіонів чи країн за певними критеріями, що спрямований на забезпечення ефективного управління територією, підвищення економічного розвитку, політичної стабільності та соціального благополуччя.

Інноваційна регіоналізація, незважаючи на складнощі, відкриває широкі перспективи для розвитку регіонів в умовах воєнного стану. За допомогою правильної стратегії та підтримки з боку держави, влади та місцевих громад можна забезпечити стійкий економічний розвиток та зберегти конкурентоспроможність регіону навіть у найважчих умовах.

На прикладі України можна побачити, що інноваційний розвиток у країні відбувається досить нерівномірно. Загалом у 2023 році Україна посіла 55 місце з 132 у Global Innovation Index [3, с. 19]. Найбільш інноваційними регіонами (за виключенням окупованих територій) з 2018 по 2020 рік за кількістю інноваційно активних підприємств були: м. Київ (331), Харківська (240), Дніпропетровська (230), Львівська (176), Запорізька (160) області. Аутсайдерами рейтингу виявилися наступні області:

Херсонська (30), Чернівецька (31), Житомирська (32), Волинська (34), Кіровоградська (40) [4, с. 106]. Відповідний розподіл відображає ситуацію, де інноваційний потенціал концентрується переважно у великих містах та промислово-розвинених регіонах, в той час як інші області залишаються менш активними у цьому аспекті. Зокрема, міста-лідери, такі як Київ, Харків та Дніпро, мають потужнішу інноваційну інфраструктуру, велику кількість науково-дослідних установ, національних та іноземних технологічних компаній і вищих навчальних закладів, що сприяє активному інноваційному розвитку. У той же час, інші регіони стикаються з обмеженим доступом до інноваційних ресурсів, недостатньою розвиненістю інфраструктури, що призводить до економічної відсталості. На жаль, Укрстат не надає більш актуальної статистичної інформації на сьогодні через війну, але, очевидно, можна стверджувати, що достатня частина інноваційних підприємств на сході країни постраждала та продовжує потерпати від масованих обстрілів з країни-агресора.

Для стимулювання більш рівномірного інноваційного розвитку, необхідно приділити увагу регіональним ініціативам, стратегіям та програмам, які сприятимуть розвитку інноваційного потенціалу у відсталіх регіонах. Зокрема варто зосередити зусилля на:

Створення інноваційних кластерів: кооперація бізнесу і підприємств, дослідницьких установ та університетів у кластери для обміну знаннями та ресурсами, що призведе до виникнення нових ідей та інноваційних проєктів.

Розвиток військових інновацій: забезпечення безпеки та захисту національних інтересів в умовах воєнного стану, зокрема виробництво та покращення безпілотних технологій, розробка військової техніки, кіберзахист, тощо.

Інвестування в людський капітал: війна підтвердила, що людина та її знання є найбільшим скарбом, тому варто розвивати програми підвищення кваліфікації та навчання для місцевого населення з метою забезпечення кадрових ресурсів.

Підтримка стартапів та інноваційних підприємств: національна бізнес складова переживає скрутні часи в умовах війни, тому державі варто забезпечити доступу до фінансових ресурсів (гранти, кредити під низький відсоток або стартап-інкубатори), розробити систему надання податкових пільг, залучення зовнішніх джерел фінансування шляхом співпраці з міжнародними партнерами, для стабілізації та зміцнювання конкурентоспроможність регіонів.

Варто розуміти, що в умовах воєнного конфлікту, інноваційна регіоналізація може зіткнутися з перешкодами, зокрема:

- Воєнний стан. Постійні обстріли, руйнування інфраструктури створюють невизначеність та ризики для бізнесу та інвесторів, що призводить до мінімізації інвестицій у регіон.
- Бюрократизація. Складні і незрозумілі адміністративні процедури та відсутність прозорих правил уповільнюють та унеможливають реалізацію інноваційних проєктів, а також знижують інтерес потенційних інвесторів.
- Міграція. Відтік мізків з регіонів та країни під час війни, призвести до втрати кваліфікованої робочої сили, талантів та унеможливає генерування інновацій.
- Обмежена фінансова підтримка: Відсутність інвестицій та фінансових ресурсів перешкоджає розвитку інноваційної діяльності та обмежує доступ до нових технологій.

Таким чином, інноваційна регіоналізація в умовах воєнного стану постає невід'ємною складовою стратегії відновлення та розвитку регіонів. Шляхом стимулювання новаторських ідей та сприяння співпраці між різними секторами суспільства, регіоналізація забезпечує стійкий розвиток та здатна мінімізувати виклики, які виникли під час воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Cambridge Dictionary. Regionalization. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regionalization> (дата звернення: 26.02.2024).

2. Топчієв О., Мальчикова Д., Яворська В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Топчієв.pdf> (дата звернення: 26.02.2024).
3. The World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index 2023. Geneva, 2023. 253 с. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf> (дата звернення: 26.02.2024).
4. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» 2020. Київ : Держ. служба статистики України, 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf (дата звернення: 21.03.2023).

Палиєнко Тетяна Петрівна, аспірантка, старша викладачка кафедри економічної теорії, факультет економічних наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, e-mail: t.paliienko@ukma.edu.ua

Paliienko Tetiana, postgraduate student, Senior Instructor of the Department of Economics, Faculty of Economic Sciences, National University of «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv, e-mail: t.paliienko@ukma.edu.ua

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі акцентується увага на стратегічних аспектах управління інноваціями на підприємствах усіх сфер агропромислового комплексу. Інноваційний шлях розвитку розглядається як підґрунтя забезпечення соціальної стабільності у суспільстві, посилення соціальної орієнтованості економічного розвитку. Обґрунтовано, що впровадження ефективних механізмів управління інноваціями підприємств АПК повинно відбуватися за дотриманням визначених принципів.

Ключові слова: інновації, ринок інновацій, інноваційна діяльність, інноваційний менеджмент, тип інноваційної стратегії, стратегічний аспект управління

STRATEGIC ASPECTS OF INNOVATION MANAGEMENT AT ENTERPRISES OF AGRICULTURE

Abstract

The work focuses on the strategic aspects of innovation management at enterprises of all spheres of the agro-industrial complex. The innovative way of development is considered as the basis for ensuring social stability in society, strengthening the social orientation of economic development. It is substantiated that the implementation of effective innovation management mechanisms of agro-industrial complex enterprises should be carried out in accordance with the specified principles.

Keywords: innovation, innovation market, innovation activity, innovation management, type of innovation strategy, strategic aspect of management

На підприємствах агропромислового комплексу інновації займають ключове місце серед факторів, які впливають на їх стале зростання. Особливо важливою є необхідність узгодженого підходу до вирішення різних аспектів управління, таких як технічні та технологічні, організаційно-економічні та соціально-екологічні проблеми. Цей підхід сприятиме оптимізації стратегічного розвитку суб'єктів агропромислового комплексу.

Комплексність інноваційної діяльності вимагає ретельної праці над інноваційною політикою суб'єктів АПК та формуванням ефективних механізмів управління інноваційним розвитком, відомих як інноваційний менеджмент. Важливим аспектом цього управління є його стратегічна орієнтація, яка дозволяє вирішувати широкий спектр питань щодо планування та впровадження інноваційних проектів і програм з метою внесення якісних змін у всі сфери функціонування підприємства. Таким чином, будь-які стратегічні кроки підприємства необхідно оцінювати як інноваційні, оскільки вони базуються на нововведеннях у виробництві, збуті, соціальному розвитку тощо [1].

Ринок інновацій в науковій літературі пропонується розглядати як дієвий елемент у сукупності інструментарію та важелів інноваційної моделі розвитку національної економіки. Загальноприйнято, що ринок інновацій має слугувати стратегічним орієнтиром подальшого економічного зростання підприємств АПК як у поточному періоді, так і у довготривалій перспективі. За переконанням авторів, гальмом у вирішенні такої проблеми потрібно вважати відсутність належної уваги до ринку інновацій з боку уряду України [2].

Для розуміння сутності ринку інновацій вкрай важливим є узагальнення його особливостей. Сучасне суспільство переживає трансформацію розвитку, що визначило формування моделі інноваційного господарювання. Ця модель відає перевагу якості життя населення, акцентує на інтелектуальній

складовій капіталу підприємств і усвідомленому забезпеченні збереження довкілля. Забезпечення соціально орієнтованого розвитку значною мірою залежить від розвитку технологій. Таким чином, широке впровадження інновацій, ресурсозберігаючих технологій та виробництво екологічно чистого продовольства в агропромисловому комплексі сприятимуть формуванню конкурентних переваг його підприємств та забезпечать безперешкодну інтеграцію у світову економічну систему.

Варто зазначити, що модель інноваційного розвитку суттєво перетворює економічну організацію країни, техніко-технологічну базу господарювання та має вплив на соціальні аспекти, надаючи новий зміст економічним функціям державних органів влади. Зважаючи на те, що власники приватного капіталу зазвичай не зацікавлені в інвестуванні у довгострокові науково-технологічні проекти, держава повинна виступити як безпосередній ініціатор інноваційного розвитку, замовник та організатор відповідних програм. Ми підтримуємо точку зору, що держава, стимулюючи впровадження сучасних технологій, сприяє економічному піднесенню країни, що є важливою гарантією її економічної безпеки [2].

Розвиток національного ринку інновацій потребує створення відповідної інфраструктури, яка сприятиме швидкому впровадженню технологічних нововведень. У цьому контексті роль суб'єктів малого та середнього підприємництва в сфері інноваційного бізнесу та створення спільних структур з іноземними підприємствами набуває значення, зокрема шляхом розширення мережі технопарків, технополісів, інноваційних інкубаторів тощо. Однак у сфері агропромислового комплексу України ці форми інфраструктури розвиваються надто повільно.

Інноваційний розвиток господарської діяльності суб'єктів усіх галузей агропромислового комплексу передбачає управлінські трансформації, спрямовані на посилення використання інтелектуального потенціалу, зміцнення конкурентного статусу, збільшення обсягів діяльності та економічного зростання. Умови обмежених матеріальних ресурсів підкреслюють важливість впровадження інновацій, що стає важливим фактором у забезпеченні ресурсоощадного господарювання. Цей аспект відіграє ключову роль у формуванні інноваційної ідеології та культури в господарській діяльності підприємств агропромислового комплексу [3].

Особливу увагу варто звернути на те, що впровадження ефективних механізмів розвитку інноваційної діяльності підприємств у всіх сферах агропромислового комплексу повинно відбуватися за обов'язкового дотримання певних принципів. Серед них основними є:

1. Безумовне врахування дії економічних законів у господарській діяльності.
2. Створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку підприємств.
3. Оптимізація правового забезпечення інноваційної діяльності в країні.

Ефективність управління та регулювання інноваційної діяльності залежить від ефективності використання інструментів на підприємствах агропромислового комплексу. Для цього необхідно:

- а) Чітко визначити пріоритети інноваційної діяльності в стратегії розвитку суб'єктів господарювання.
- б) Створити необхідну інфраструктуру (організаційно-координаційні підрозділи, інформаційно-аналітичні та консультативні мережі), яка забезпечить ефективне втілення пріоритетів інноваційної діяльності, визначених у стратегії підприємств агропромислового комплексу.
- в) Розробити ефективну систему мотивації для здійснення інноваційної діяльності.
- г) Забезпечити моніторинг та контроль з боку власника (керівництва) за виконанням заходів інноваційної політики суб'єктів господарювання.

Проблеми стабілізації національної економіки, зокрема в сферах діяльності підприємств агропромислового комплексу, вимагають активізації інноваційних процесів. У зв'язку з цим, проблема формування ефективних механізмів управління розвитком суб'єктів господарювання в умовах впровадження інновацій стає пріоритетною. Це передбачає розроблення стратегії, що враховує потреби економічного розвитку на довгострокову перспективу. Вирішення цього складного завдання вимагає критичного комплексного аналізу та переосмислення існуючих підходів, а також створення основ для забезпечення ефективного розвитку суб'єктів господарювання в сфері АПК при впровадженні інновацій.

Однією з основних перешкод у процесі залучення інноваційного потенціалу для вирішення господарських завдань підприємств агропромислового комплексу є відсутність відповідності між результатами наукових досліджень та практичною діяльністю суб'єктів ринку. Державу необхідно розглядати як ключового інтегратора таких процесів. Для перетворення наявного науково-технічного

потенціалу в Україні у справжній чинник економічного розвитку необхідно розробити комплексну державну програму підтримки інноваційних процесів.

Першочерговим завданням буде створення сприятливих економічно-правових умов для формування інноваційної системи, з особливим акцентом на підприємства агропромислового комплексу, які відіграють ключову роль у виробництві продовольства та забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Стратегічні аспекти вирішення цієї проблеми включають опрацювання ефективних правил взаємодії між елементами наукових досліджень на законодавчому рівні, створення системи просування на ринок науково-технічних розробок та продукції, яка захищає права на інтелектуальну власність, і підвищення інноваційної активності підприємств АПК.

Формування інноваційної системи потребує врахування відмінностей інноваційного потенціалу за окремими регіонами, виявлення регіонів з низькими перевагами, значним інноваційним та інвестиційним потенціалом та розвитком відповідних виробництв.

Отже, застосування комплексного підходу до оцінки рівня та тенденцій розвитку підприємств агропромислового комплексу на основі інновацій дозволить обґрунтувати стратегічні цілі, стане основою для прийняття управлінських рішень та формування вимог до планів інноваційного розвитку суб'єктів цієї галузі. Крім того, інноваційний аспект буде значним фактором у формуванні організаційно-економічних взаємин підприємств АПК.

Стратегічна спрямованість інноваційного менеджменту підприємств АПК зумовлює об'єднання цілей технічного розвитку (оновлення) та капіталовкладень, результатом такого поєднання буде запровадження нових технологій, що дозволить пропонувати ринку новий продукт. Можливості та рівень практичної реалізації інноваційних заходів суб'єктами агропромислового комплексу визначаються двома складовими, а саме: обсягами та рівнем використання наявних на підприємстві ресурсів (у тому числі й інформаційних); ринковою позицією підприємства (часткою на ринку, ступенем доступу до джерел сировинно-ресурсного забезпечення, позицією у конкурентній боротьбі тощо). Саме зазначені складові необхідно враховувати підприємствам під час вибору типу інноваційної стратегії.

В світовій практиці зростає популярність інноваційної стратегії, яка передбачає прогнозування можливих кризових ситуацій на підприємствах та запровадження відповідних заходів на попередження криз та їх наслідків. На наш погляд, ця стратегія має бути орієнтиром для підприємств агропромислового комплексу України. При формулюванні інноваційних заходів для підприємств усіх галузей АПК важливо визначити пріоритетні напрями, що потребують інноваційних підходів, скоротити кількість управлінських рівнів для прискорення інноваційних процесів та оптимізувати терміни розробки та обґрунтування інноваційних проектів. Важливо також вибирати альтернативні інноваційні проекти, які при обмежених ресурсах та обладнанні підприємства забезпечують максимальне зростання вартості капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О.В. Крисальний // Економіка АПК. 2005. № 8. С. 10-12.
2. Березіна Л. М. Інноваційна політика підприємств АПК: тактичні та стратегічні аспекти / Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013, № 4. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
3. Касич А.О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи : монографія / А.О. Касич. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2008. – С. 272.

Пилипчук Іван Юрійович – аспірант кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Небава Микола Іванович – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Pylypchuk Ivan Yuriyovych – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nebava Mukola Ivanovych – candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

ПОСТ-МИТНИЙ КОНТРОЛЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

Державний податковий університет

Анотація: У статті визначено міжнародні та вітчизняні нормативно-правові основи впровадження пост-митного контролю та основні напрямки здійснення його в Україні. Виокремлено позитивні ефекти від впровадження такого сучасного інструменту митного контролю, як пост-митний контроль.

Ключові слова: спрощення митних процедур, пост-митний контроль, митний контроль, сучасні форми митного контролю.

Abstract: The article defines the international and domestic legal bases for the implementation of post-customs control and the main directions of its implementation in Ukraine. The positive effects of the introduction of such a modern tool of customs control as post-customs control are singled out.

Keywords: simplification of customs procedures, post-customs control, customs control, modern forms of customs control.

Попри продовження військової агресії російської федерації проти України з кожним роком зростають обсяги експортно-імпортних операцій у зв'язку з чим виникає необхідність впровадження сучасних форм митного контролю, які дозволяють спростити та прискорити здійснення митних процедур при переміщенні товарів через митний кордон. Одним із сучасних інструментів, що дозволяє вирішувати такі завдання є пост-митний контроль.

Першим нормативно-правовим документом, яким запроваджувалося у практику використання заходів пост-митного контролю є Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, яка була прийнята Радою митного співробітництва (з 1994 р. Всесвітня митна організація) 18 травня 1973 р. у м. Кіото. Відповідно до Конвенції «контроль на основі методів аудиту» – це сукупність заходів, за допомогою яких митна служба переконується у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію [1].

З того часу такий інструмент митного контролю, як пост-митний контроль набув широкого поширення і сьогодні він є провідною формою митного контролю у багатьох країнах світу, в першу чергу у Європейському Союзі. Варто зазначити, що у міжнародній практиці для позначення такого терміну, як «пост-митний контроль» використовуються різні дефініції, зокрема такі, як: «post customs audit», «post customs control», «post clearance control», «post clearance audit», «post entry audit». Попри це за своєю суттю вони всі означають контроль після випуску, який здійснюється митною адміністрацією з метою перевірки дотримання чинного митного законодавства суб'єктами ЗЕД та правильності обчислення, своєчасності та повноти *сплати митних платежів*.

В Україні, вперше, запровадження пост-митного контролю було передбачено законом «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» № 141-IX від 2.10.2019 року. Цим нормативно-правовим актом було передбачено у Митному кодексі України нову форму митного контролю – пост-митний контроль, шляхом включення до тексту кодексу нової статті 337¹ «Пост-митний контроль». Так відповідно до цієї статті для цілей пост-митного контролю митні органи мають право перевіряти точність і повноту інформації, що міститься у митній декларації, загальній декларації прибуття, та наявність, точність і правильність документів, на підставі яких здійснено випуск товарів. Крім того, варто зауважити, що пост-митний контроль не проводиться щодо всіх митних оформлень, а лише щодо конкретних митних оформлень та безпосередньо

митницею оформлення за результатами застосування системи управління ризиками та може бути ініційований під час митного оформлення або протягом 30 календарних днів з дня випуску товарів у вільний обіг [2].

Однак лише у листопаді 2023 року, наказом Державної митної служби України «Про запровадження рекомендаційно-технічного пілотного проєкту здійснення пост-митного контролю» № 411 від 21.08.23 р. було запроваджено пілотний проєкт щодо здійснення посадовими особами митних органів пост-митного контролю. До участі в пілотному проєкті було залучено Київську і Львівську митниці. Крім того, цим наказом затверджувалися Методичні рекомендації щодо алгоритму дій посадових осіб митних органів у напрямі здійснення пост-митного контролю.

Передбачається, що основними напрямками здійснення пост-митного контролю будуть [3]:

- контроль за правильністю визначення бази оподаткування;
- контроль за правильністю класифікації товарів згідно з УКТЗЕД;
- контроль за визначенням країни походження товарів;
- контроль за наданням пільг в оподаткуванні, повнотою та своєчасністю сплати митних платежів;
- контроль за достовірністю декларування вагових, кількісних та якісних показників, технічних та фізико-хімічних характеристик товарів, що впливають на рівень оподаткування;
- контроль за дотриманням визначених МКУ вимог митних режимів;
- контроль за дотриманням суб'єктами ЗЕД положень законодавства з питань нетарифного регулювання.

Таким чином, можна констатувати, що процес впровадження пост-митного контролю в практичну діяльність митних органів в Україні сьогодні перебуває на початковому етапі. Однак, слід зазначити, що впровадження такого сучасного інструменту митного контролю є досить важливим, оскільки це приносить значні позитивні ефекти як для митної адміністрації, так і для економіки країни в цілому. Крім того, використання зазначеного механізму дає змогу [4]:

- надати цілісність діям митниці щодо виконання та контролю за додержанням законодавства України з питань митної справи;
 - прискорити та вдосконалити форми та методи митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
 - зняти напругу з контролю за рівнем митної вартості й інших контрольних процедур на кордоні;
 - створити базу для надійного застосування інституту Уповноваженого економічного оператора в Україні;
 - істотно скоротити адміністративне навантаження на бізнес і прибрати обмеження в торгівлі, що повинно привести до збільшення ВВП і доходів бюджету;
 - сконцентрувати контрольні-перевірочні заходи на найбільш сумнівних суб'єктах і операціях, враховуючи доступність більш широкого спектру інформації після митного оформлення та можливість відстежувати рух товару на внутрішньому ринку;
 - створити умови для усунення конфлікту інтересів між митницею та декларантами, що підвищить їх відповідальність за прийняті рішення як при декларуванні, так і при коригуванні митної вартості товарів.
- Отже, загалом пост-митний контроль дозволяє збалансувати інтереси митних адміністрацій та бізнес-середовища шляхом спрощення та прискорення процедур міжнародної торгівлі зберігаючи при цьому баланс між такими спрощеннями та ефективним митним контролем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The Revised Kyoto Convention URL: https://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv.aspx.
2. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів: закон України від 02.10.2019 р. № 141-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-IX#Text>

3. В Україні стартував пілотний проєкт пост-митного контролю. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3820254-v-ukraini-startuvav-pilotnij-proekt-postmitnogo-kontrolyu.html>

4. Пост-митний аудит – контроль після оформлення. URL: <https://friedman.com.ua/news/post-mitniy-audit-kotrol-pislya-oformlennya/>

Попель Сергій Анатолійович, кандидат економічних наук, завідувач відділу розвитку митної справи Науково-дослідного інституту фінансової політики, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: popelsa89@gmail.com

МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СТРАТЕГІЇ ТА ВИКЛИКИ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: Ця стаття досліджує стратегії та виклики масштабування бізнесу в умовах зовнішньоекономічної діяльності через інтернет-магазини. Інтернет-магазини стали невід'ємною частиною сучасного бізнесу, пропонуючи підприємствам широкі можливості для збуту продукції та послуг. У статті розглядаються ключові стратегії, такі як вдосконалення користувацького досвіду, використання маркетингових кампаній та адаптація до нових технологій. Окрім того, в статті розглядаються виклики, з якими зіштовхуються підприємства, що масштабують свій бізнес через інтернет-магазини, такі як конкуренція на ринку та проблеми кібербезпеки.

Ключові слова: інтернет-магазин, електронна комерція, масштабування бізнесу, стратегії масштабування, користувацький досвід, маркетингові кампанії, адаптація до технологій, конкуренція, кібербезпека.

Abstract: This article explores strategies and challenges of scaling business through online stores. Online stores have become an integral part of modern business, offering enterprises wide opportunities for product and service sales. The article examines key strategies such as enhancing user experience, using marketing campaigns, and adapting to new technologies. Additionally, it discusses challenges faced by businesses scaling through online stores, such as market competition and cybersecurity issues.

Keywords: online store, e-commerce, business scaling, scaling strategies, user experience, marketing campaigns, technology adaptation, competition, cybersecurity.

Сьогодні онлайн-торгівля налічує мільйони активних користувачів, роблячи інтернет-магазин потужним інструментом для розширення та масштабування будь-якого бізнесу, й особливо в контексті зовнішньоекономічної діяльності. Завдяки своїй гнучкості, широкому охопленню та можливостям масштабування вони привертають увагу підприємців усього світу. Масштабування бізнесу через інтернет-магазини відкриває безліч можливостей, але вимагає уважного аналізу, стратегічного планування та вміння впроваджувати інновації. [1,10]

1. Роль інтернет-магазинів у сучасному бізнесі. Сучасний бізнес не уявляється без присутності в онлайн-середовищі. Інтернет-магазини стали потужним інструментом для збуту товарів та послуг. Вони дозволяють підприємствам досягти глобальної аудиторії, знизити витрати на збут та рекламу, а також забезпечити зручний та швидкий доступ для клієнтів до продукції чи послуг. Можливості масштабування через інтернет-магазини вражають своєю різноманітністю: від маленьких стартапів до великих міжнародних компаній. [11]

2. Переваги масштабування через інтернет-магазин:

а. Широке охоплення аудиторії - ви можете продавати свої товари людям з усього світу, не обмежуючись географічним розташуванням.

б. Зниження витрат - ви можете економити на оренді, персоналі, комунальних платежах та інших витратах, пов'язаних з традиційними магазинами.

в. Гнучкість та адаптивність - ви можете легко й швидко вносити зміни в асортимент товарів, ціни, маркетингові стратегії та інші аспекти вашого бізнесу.

г. Доступність даних - ви можете отримувати дані про поведінку клієнтів з різних країн, щоб краще розуміти їхні потреби та оптимізувати свій інтернет-магазин.

3. Стратегії масштабування через інтернет-магазин. Однією з ключових стратегій масштабування є постійне вдосконалення користувацького досвіду. Забезпечення швидкої та зручної навігації, безпеки платежів та якості обслуговування важливо для залучення та утримання клієнтів. Крім того, розвиток маркетингових кампаній, використання соціальних медіа та контент-маркетинг сприяють росту впізнаваності бренду та збільшенню обсягів продажів.

Ще однією важливою стратегією є адаптація до нових технологій та трендів. Розвиток мобільних додатків, використання штучного інтелекту для аналізу даних клієнтів та персоналізації пропозицій, а також впровадження інтерактивних елементів на сайті дозволяють інтернет-магазинам залишатися конкурентоспроможними. Пропоновані етапи розроблення стратегії:

1. Визначення своїх цілей та КРІ для масштабування.
2. Проведення дослідження ринку та конкурентів.
3. Обрання платформи e-commerce та платіжної системи.
4. Розроблення планів маркетингу та просування.

В процесі реалізації стратегії підприємство повинно пройти наступні кроки:

1. Створення інтернет-магазину:
 - 1.1. Реєстрація доменного ім'я та хостингу, розробка мультимовної версії сайту.
 - 1.2. Розробка дизайну та інтерфейсу магазину, враховуючи культурні особливості цільової аудиторії.
 - 1.3. Додавання продуктів та описів з перекладом на відповідні мови.
 - 1.4. Налаштування способів оплати та доставки, які підходять для обраних країн.
2. Залучення клієнтів:
 - 2.1. Запуск SEO-кампанії з урахуванням локальних особливостей та ключових слів.
 - 2.2. Використання PPC-реклами, таргетуючи оголошення на specific regions.
 - 2.3. Розвиток SMM-присутність, створюючи контент на relevant languages.
 - 2.4. Налаштування email-маркетингу з урахуванням часових поясів та національних preferences.
 - 2.5. Створення контент-маркетингової стратегії з акцентом на локальні теми.
3. Управління та оптимізація:
 - 3.1. Аналізування даних про поведінку клієнтів з різних країн.
 - 3.2. Проведення A/B-тестування з урахуванням культурних та мовних нюансів.
 - 3.3. Оновлення асортименту товарів, пропонуючи продукти, які відповідають потребам specific markets.
 - 3.4. Вдосконалення маркетингові стратегії, адаптуючи її під особливості target audiences.
 - 3.5. Забезпечення якісної підтримки клієнтів з урахуванням часових поясів та мовних бар'єрів.
4. Розширення:
 - 4.1. Вихід на нові ринки, ретельно досліджуючи їх специфіку.
 - 4.2. Створення партнерських відносини з local companies.
 - 4.3. Розширення каналів продажів, використовуючи маркетплейси та інші платформи, популярні в обраних країнах.
 - 4.4. Впровадження нових продуктів та послуг, які відповідають потребам global customers.
 - 4.5. Автоматизація бізнес-процесів, використовуючи сучасні технології розробки сайту.
4. Виклики та перешкоди. Незважаючи на безліч переваг, масштабування через інтернет-магазини супроводжують певні виклики та ризики. Конкуренція на ринку постійно зростає, що вимагає постійного вдосконалення та інновацій. Крім того, безпека даних та кібербезпека стають все більш актуальними проблемами у зв'язку зі зростанням кількості кібератак та шахраїв. [1,2,3,4,5,6,7,8]

Масштабування бізнесу за допомогою інтернет-магазину – це складний, але й перспективний процес. Завдяки ретельному плануванню, впровадженню ефективних стратегій та управлінню ризиками можна досягти значного успіху та розширити свій бізнес. Цей спосіб розширення потребує комплексного підходу та уваги до найсучасніших технологій та стратегій. Тільки такі підприємства зможуть успішно конкурувати та рости в умовах сучасного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kalbaska, N., Nastasieieva, I., & Cherniavska, K. (2020). E-commerce market development trends in the context of globalization. *Innovative Marketing*, 16(2), 11-21.
2. Chaffey, D., Ellis-Chadwick, F., Mayer, R., & Johnston, K. (2020). *Digital marketing*. Pearson UK.
3. Laudon, K. C., & Traver, C. G. (2019). *E-commerce 2019: Business, technology, society*. Pearson.
4. Hoffman, D. L., & Novak, T. P. (2018). Consumer and object experience in the Internet of Things: An assemblage theory approach. *Journal of Consumer Research*, 44(6), 1178-1204.
5. Li, X., Zhang, Y., & Wang, H. (2021). E-commerce development trends in the post-COVID-19 era. *Journal of Business Research*, 128, 230-236.
6. Smith, J., & Johnson, L. (2020). The Role of User Experience in Online Retailing: A Review of Literature. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 48(9), 874-893.
8. Chen, C., & Wang, Y. (2019). Marketing Strategies for Online Businesses: A Review. *Journal of Marketing Channels*, 26(1), 47-61.
9. Park, S., & Lee, H. (2018). The Impact of Technological Innovations on E-commerce Business Models: A Review. *Journal of Internet Commerce*, 17(2), 83-106.
10. <https://pbb.lviv.ua/statti-i-novyny/statti-shchodo-stvorennia-saitu/10-porad-dlia-rozkrutky-internet-mahazynu/>
11. <https://elit-web.ua/ua/blog/strategija-prodvizhenija-internet-magazina>

¹**Потюк Юрій Борисович**, аспірант, асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів,
e-mail: yurii.b.potiuk@lpnu.ua

¹**Yuriy Potiuk**, postgraduate student, assistant at the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University, Lviv,
email: yurii.b.potiuk@lpnu.ua

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

¹ НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Анотація: Наукова робота присвячена дослідженню сутності інноваційного процесу. Автор проаналізував національний та іноземний підхід і визначив, що інноваційний процес починається з діяльності наукових установ, які в національній інноваційній системі є одними з основних її суб'єктів.

Ключові слова: інноваційний процес; національна інноваційна система; інноваційний продукт; інновація; наукові установи.

Abstract: The article is devoted to the study of the essence of the innovation process. The author analyzed the national and foreign approaches and determined that the innovation process begins with the activities of scientific institutions, which are one of the main actors in the national innovation system.

Keywords: innovation process; national innovation system; innovative product; innovation; scientific institutions.

Без інноваційного процесу не можливо уявити створення інноваційного продукту, оскільки це певний комплекс дій від ідеї до впровадження на ринок.

Інноваційний процес — впровадження нового або значно покращеного виробництва чи способу доставки (включаючи значні зміни в техніці, обладнанні та/або програмному забезпеченні). Не вважаються інноваціями: незначні зміни або поліпшення, збільшення виробничих або сервісних можливостей шляхом додавання виробничих або логістичних систем, які дуже схожі на ті, котрі вже використовуються, для відмови від використання процесу, простих заміни капіталу або розширень, змін, зумовлених суто зміною цін на фактори виробництва, налаштуванням, регулярними сезонними та іншими циклічними змінами, торгівлею новими або значно вдосконаленими продуктами [1].

Відповідно до світової практики кардинальні зміни в інноваційній сфері є головним фактором довгострокового економічного розвитку будь-якої країни, чинником зростання добробуту населення. З огляду на це всі розвинені країни світу формують «національні інноваційні системи» (НІС), тобто інституційний механізм цілеспрямованого державного управління інноваційним процесом як стратегічним фактором соціально-економічного розвитку [2].

Інноваційні системи різноманітні. Узагальнюючи існуючі у науковій літературі точки зору, слід виділити інноваційні системи, які існують на макро-, мезо-, мікро- і локальному рівнях. На макрорівні йдеться про *світову інноваційну систему*, міжнародні та транснаціональні системи, які є її компонентами, а також про НІС. На мезорівні виділяють регіональні інноваційні системи, на мікрорівні — галузеві (кластерні) інноваційні системи, а на локальному рівні — інноваційну систему конкретного підприємства [3].

Можна стверджувати, що на відміну від національного нормативного підходу *європейська теоретична база виходить із двох основних розумінь НІС*: 1) як системи інституцій, що створюють, реалізують, використовують інновації або сприяють такій діяльності; 2) як системи відносин, у процесі реалізації яких відбувається створення, реалізація, використання інновацій.

При цьому національний підхід до розуміння сутності та змісту НІС здебільшого відповідає міжнародному, а кожен з елементів НІС є задіяним на конкретній стадії інноваційного процесу від етапу виникнення ідеї до виробництва та реалізації інноваційної продукції, створюючи необхідні умови для інноваційного розвитку в Україні [4].

Van Lancker та ін. (2016) [5] розробили підхід організаційної інноваційної системи (ОІС), де проєкт «Horizon» чітко фокусується на цьому мікрорівні. При цьому автори наголошують на зв'язках з інноваційною системою (ІС) *вищого рівня*. Проєкти можуть бути концептуалізовані як *тимчасові*

організації (Sydow та Braun, 2018 [6]), а Fieldsend та ін. (2020) [7] застосували концепцію ОІС до багатосторонніх співінноваційних партнерств.

Це вказує на необхідність подальшого вивчення того, як узгодити і врахувати дослідження співінноваційного процесу (co-innovation processes), які перетинають різні скалярні (мікро- або макрорівень), географічні (національний, регіональний), парадигмальні (технологічні, дисциплінарні, місійно-орієнтовані) та секторальні межі інноваційної системи (Berthet та ін., 2018 [8]; de Boon та ін., 2021 [9]; Kernecker та ін., 2021 [10]; Klerkx та ін., 2012 [11]; Klerkx та Begemann, 2020 [12]; Pigford та ін., 2018 [13]).

Rothwell R. [14] виділяє *п'ять поколінь моделей інноваційного процесу*, серед яких інтерактивна (інноваційна або повністю інтегрована паралельна) модель, яка діє зараз, — це модель стратегічних мереж, стратегічної інтеграції та встановлення зв'язків.

Структура інноваційної системи містить основні будівельні блоки, які стосуються діючих осіб (суб'єктів) інноваційної мережі або взаємодії, установ та інфраструктури чи ресурсів [15]. На думку Van Lancker та ін. (2016) [5], до структури інноваційної системи слід додати ще *інноваційний процес*. Bergek et al. (2008) [16] і Hekkert et al. (2011) [17] розуміють *процес інновації* як додавання тимчасового виміру до аналізу, а не структурний будівельний блок інноваційної системи.

Kayal Aumen A. (2008) зазначав, що НІС складається з *компонентів*, які існують у формах як окремих осіб або організації, так і бізнес-фірм, банків, університетів, *науково-дослідних інститутів* та органів державної влади [18].

Науково-дослідні інститути можуть бути *суб'єктами* інноваційної системи як суб'єкти, які працюють у дослідницькій сфері. У п. 16) ст. 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» наведене поняття наукової установи (науково-дослідної, науково-технологічної, науково-технічної, науково-практичної). Наукова установа є бюджетною і неприбутковою організацією відповідно до чинного законодавства України. При цьому наукові установи надають платні послуги за переліком, визначеним постановою КМУ від 28.07.2003 р. № 1180 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами», а також відповідно до статуту наукової установи.

За своєю суттю *наукова (науково-технічна) діяльність* — це виробництво знань у єдиному процесі створення інновацій. Відповідно, інноваційний процес передбачає «походження» інновації від наукової ідеї до її прикладного дослідження і подальше втілення через конструкторсько-технологічні розробки спочатку в дослідно-експериментальному, а потім у серійному виробництві, що наприкінці завершується відповідним супроводом у сфері її використання. Отже, можна говорити, що *інноваційний процес починається з діяльності наукових установ*, які в НІС є одними з основних її суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Community framework for state aid for research and development and innovation. 2006/C 323/01. P. 10. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2006.323.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2006:323:TOC.
2. Тютюнникова С. В., Фрідман О. А. Національна інноваційна система: сучасні тренди та виклики для України. *Вісн. Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.* 2020. № 12. С. 224–232. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/16838/15544>.
3. Клімова Г. П. Формування національної інноваційної системи — стратегічний пріоритет розвитку українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Серія: Політологія.* 2018. № 4. С. 20–30.
4. Глібка С. В. Питання правового забезпечення національної інноваційної системи та інноваційного процесу. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / [С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін.]; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с. С. 14.

5. Van Lancker J. et al. (2016). The Organizational Innovation System: A systemic framework for radical innovation at the organizational level. *Technovation*, 52–53, 40–50. URL: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2015.11.008>.
6. Sydow J., Braun T. (2018). Projects as Temporary Organizations: An Agenda for Further Theorizing the Interorganizational Dimension. *SSRN Electronic Journal*. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3116958>.
7. Fieldsend A. F. et al. (2020). Organisational Innovation Systems for multi-actor co-innovation in European agriculture, forestry and related sectors: Diversity and common attributes. *NJAS — Wageningen. Journal of Life Sciences*, 92, 100335. URL: <https://doi.org/10.1016/j.njas.2020.100335>.
8. Berthet E. T., Hickey G. M., Klerkx L. (2018). Opening design and innovation processes in agriculture: Insights from design and management sciences and future directions. *Agricultural Systems*, 165, 111–115. URL: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2018.06.004>.
9. de Boon A., Sandström C., Rose D. C. (2022). Governing agricultural innovation: A comprehensive framework to underpin sustainable transitions. *Journal of Rural Studies*, 89, 407–422 URL: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.07.019>.
10. Maria K., Maria B., Andrea K. (2021). Exploring actors, their constellations, and roles in digital agricultural innovations. *Agricultural Systems*, 186, 102952. URL: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2020.102952>.
11. Klerkx L., van Mierlo B., Leeuwis C. (2012). Evolution of systems approaches to agricultural innovation: concepts, analysis and interventions. *Farming Systems Research into the 21st Century: The New Dynamic*. Dordrecht, 457–483. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-007-4503-2_20.
12. Klerkx L., Begemann S. (2020). Supporting food systems transformation: The what, why, who, where and how of mission-oriented agricultural innovation systems. *Agricultural Systems*, 184, 102901. URL: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2020.102901>.
13. Pigford A.-A. E., Hickey G. M., Klerkx L. (2018). Beyond agricultural innovation systems? Exploring an agricultural innovation ecosystems approach for niche design and development in sustainability transitions. *Agricultural Systems*, 164, 116–121. URL: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2018.04.007>.
14. Rothwell R. (1993). The changing nature of the innovation process. *Technovation*, 13 (1), 1–2. URL: [https://doi.org/10.1016/0166-4972\(93\)90009-k](https://doi.org/10.1016/0166-4972(93)90009-k).
15. Cronin E. et al. (2022). Multi-actor Horizon 2020 projects in agriculture, forestry and related sectors: A Multi-level Innovation System framework (MINOS) for identifying multi-level system failures. *Agricultural Systems*, 196, 103349. URL: <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2021.103349>.
16. Bergek A. et al. (2008). Analyzing the functional dynamics of technological innovation systems: A scheme of analysis. *Research Policy*, 37 (3), 407–429. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2007.12.003>.
17. Hekkert M., Negro S., Heimeriks G., Harmsen R. (2011). Technological innovation system analysis: A manual for analysts. Utrecht, NL. URL: <https://docplayer.net/25667597-Technological-innovation-system-analysis.html>.
18. Kayal A. A. (2008). National innovation systems a proposed framework for developing countries. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 8 (1), 74. URL: <https://doi.org/10.1504/ijeim.2008.018615>.

Розгон Ольга Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Харків, e-mail: rozghon.o@ndipzir.org.ua

Rozghon Olha V. — PhD, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine. Kharkiv, e-mail: rozghon.o@ndipzir.org.ua

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

¹Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація: У статті досліджено стан розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення та його вплив на міжнародну конкурентоспроможність країн. Доведено важливість розвитку цих питань в Україні та запропоновані заходи, спрямовані на підвищення ефективності її міжнародних економічних відносин.

Ключові слова: інформаційне забезпечення; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційно-аналітичне забезпечення; міжнародна конкурентоспроможність.

Abstract: The article studies the state of development of information and analytical support and its impact on the international competitiveness of countries. It proves importance of development of these issues in Ukraine and offers measures aimed at increase of its efficiency in international economic relations.

Key words: information support; information and communication technologies; information and analytical support; international competitiveness.

Є різні підходи до визначення інформаційно-аналітичного забезпечення. Інформаційно-аналітичне забезпечення слід розуміти як процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків на основі формування та використання інформаційних ресурсів. Розуміння інформаційно-аналітичного забезпечення, як відповідної підсистеми механізму управління і як елементу становлення інформаційного суспільства, що базується на стратегічному плануванні, ієрархічно-адміністративному, програмно-цільовому підходах, визначає його як систему, що реалізує інформаційний супровід, обґрунтування управлінських рішень шляхом моніторингу, збирання, опрацювання та розповсюдження інформації щодо подій, явищ, фактів, із застосуванням новітніх інформаційно-аналітичних технологій, реалізацією експертних процедур і технологій, узагальненням матеріалів і їх представлення особам, що приймають рішення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення розглядають ще, як призначене збільшити рівень узагальнення фактів, обґрунтованість рекомендацій, якість інформаційної продукції, а також, виявляти довгострокові тенденції розвитку суспільства. Система інформаційно-аналітичного забезпечення визначається як та, що сформована на концепції побудови інформаційно-інтелектуального суспільства, яка з використанням організаційно-адміністративних, економіко-математичних методів, а також сучасних інформаційних технологій здатна забезпечити підтримку ефективного управління. Інформатизація суспільства – це створення та використання інформаційних комп'ютерних мереж і технологій у різних сферах діяльності людини. Багато країн мають національні програми інформатизації.

Інформаційно-аналітичне забезпечення визначається через елементи і функції, має свої функціональні підсистеми, тобто яке ефективно функціонує завдяки внутрішній структурно-функціональній побудові спеціалізованих підрозділів. Орієнтовна функціональна структура інформаційно-аналітичної системи включає: підсистему збору, попередньої обробки та зберігання інформації; підсистему аналізу інформації та прогнозування; підсистему формування інформаційно-аналітичних матеріалів; підсистему подання інформації. Розробка й реалізація концепції інформатизації здатна забезпечити підвищення результативності діяльності підрозділів.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення управління визначається як взаємозалежна та відповідним чином сформована сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних

технологій. Сучасні інформаційно-аналітичні технології направлені на забезпечення діяльності осіб, що приймають управлінські рішення, в умовах дефіциту часу, неповноти даних про процеси, нечіткості, протиріччя або часткової недостовірності інформації.

Формування глобальної економіки і перехід до інформаційного суспільства сприяють розвитку теорії конкурентоспроможності [1]. До факторів, що досліджуються, додані рівень розвитку людського та інтелектуального капіталу, якість державного управління, соціальна згуртованість суспільства. В цьому контексті досліджується розвиненість соціального капіталу, як особливого суспільного ресурсу, що генерує креативну енергію інноваційного розвитку.

Міжнародну конкурентоспроможність зумовлюють витрати на робочу силу, процентні ставки, обмінні курси та ефект масштабу, саме це є визначальними факторами конкурентоспроможності. В умовах глобалізації використання інформаційних технологій є основою підвищення підприємствами ефективності діяльності, забезпечення конкурентоспроможності. Сфера ІТ є швидкозростаючою сферою, основою зростання є нові технології, удосконалення існуючих. Інформаційні технології сприяють оптимізації процесів обробки інформації, зниженню трудомісткості використання ресурсів, застосуванню нових форм інформаційної підтримки будь-якого виду діяльності, при цьому досягається економія витрат праці, часу, енергії та матеріальних засобів.

Одним з найголовніших завдань подальшого розвитку служб інформаційно-аналітичного забезпечення є їх технічно-організаційне та програмно-технологічне забезпечення. Комунікацію й координацію інформаційних систем забезпечить створення інтегрованого регіонально-розподіленого інформаційно-комунікаційного середовища, об'єднання в єдиний інформаційний і комунікаційний простір складних систем різного рівня, таким чином створюючи можливості надання інформаційно-комунікаційних, аналітичних, адміністративних та інших послуг. В інформаційному суспільстві діють великі інформаційні конгломерати, що поєднують системи створення інформації, та інформаційно-комунікаційні мережі для її поширення.

В умовах глобалізації інформаційно-аналітичне забезпечення спрямовано на інноваційний розвиток країни, комерціалізацію результатів наукових досліджень. В умовах формування інноваційної моделі економіки це створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. Інноваційний розвиток передбачає впровадження новітніх технологій, нових форм організації діяльності у різних сферах. Система науково-технічної інформації покликана забезпечувати науку, економіку науково-технічною інформацією, на основі чого формують розвиток країни, стимулюючи економічне зростання, посилюючи конкурентоспроможність, збільшуючи економічну вагу у світі та інше.

Світові стандарти, сформовані міжнародною спільнотою, задекларовані у нормах міжнародного права. Інтегрованість економіки в глобальний інформаційний простір стає одним з головних факторів її конкурентоспроможності та ефективності [2]. Цілі та принципи побудови глобального інформаційного суспільства визначені Окінавською хартією [3]. Розвинуті країни пов'язують сучасний розвиток з формуванням інформаційного суспільства, яке відрізняється зростанням використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Про потенціал і динаміку розвитку країн світу в ІКТ-сфері, порівняння стану позиціонування країн на світовому ринку ІКТ судять з індексного аналізу та ранжування країн. Сучасні міжнародні індекси, які характеризують рівень розвитку ІТ-сфери у світі, та рейтинги виступають своєрідним індикатором у створенні можливостей для нарощування конкурентних переваг. Обстеження за єдиною узгодженою методологією дає можливість проводити якісні міжнародні зіставлення даних щодо розвитку країн.

Розвиток ІКТ-сфери приводить до перегляду складу та структури індексів залежно від виникнення нових технологій і розвитку вже існуючих. Наприклад, індекс мережевої готовності (Network Readiness Index – NRI) спрямований на вимірювання ступеня готовності країн світу використовувати можливості, які відкривають інформаційні та інформаційно-комунікаційні технології. Глобальний індекс зв'язку (Global Connectivity Index – GCI), піддає аналізу показники оцінки інфраструктури ІКТ і цифрової трансформації для створення комплексної карти глобальної цифрової економіки. Для оцінки цифрової трансформації країни використовується унікальна дослідницька база: пропозиція, попит, досвід і потенціал оцінені у взаємозв'язку з технологічними факторами – широкосмуговий доступ, хмарні

технології, технології штучного інтелекту та Інтернет речей. Визначаючи прогрес, досягнутий у взаємодії інвестицій в ІКТ, впровадженні технологій, досвіду користувачів і розвитку ринку оцінюється вплив ІКТ на економіку країни, цифрову конкурентоспроможність і можливості зростання та виступає як оцінка прогресу країни у формуванні цифрової економіки. Індекс всебічно оцінює зв'язок передових і фундаментальних технологій з рівнем розвитку національної економіки та промисловості. Країни-лідери, що визначені за цим індексом та показником ВВП на душу населення, мають внесок до світового ВВП майже 95%. Вплив сфери ІКТ у економічному та інноваційному зростанні країн світу підтверджується оцінкою ІКТ як складової ключових комплексних індексів, наприклад, Глобальний індекс інновацій [4].

За оцінками світових рейтингів встановлено занадто низький вплив інновацій на економічне зростання в Україні у порівнянні з промислово розвиненими країнами. Відповідність показників науково-технічного та інноваційного розвитку міжнародним стандартам важлива у намірах євроінтеграції країни, також статистичні показники повинні відповідати тим, що використовуються у міжнародній статистиці, дані статистики дають можливість наочно оцінити масштаби розвитку наукової та інноваційної діяльності, створити інформаційну базу необхідну для прийняття обґрунтованих рішень в економічній сфері. Формування системи цих показників повинно забезпечити найбільш точне відображення стану науково-технічного та інноваційного розвитку країни та одночасно забезпечувати можливість порівняння цих процесів з станом розвитку їх в країнах світу задля реалізації цілей інтеграції України у світовий науково-технологічний простір. Ці показники повинні відображати новий зміст, тенденції та результати науково-технічного та інноваційного розвитку країни а також і вплив на розвиток економіки країни.

Сектор інформаційних технологій є найбільш динамічним сегментом економіки України. Україна визнана в світі як країна-експортер інформаційних послуг. Переважна кількість ІТ-компаній працюють з іноземними замовниками. Це один із основних напрямів зростання економіки, необхідно мобілізувати потенціал ІТ-сектора, розвивати інформаційну структуру держави, що дозволить нарощувати обсяги високотехнологічного експорту. Такий потужний інституційний ресурс нарощування глобальної конкурентоспроможності успішних країн, як розвиток соціального капіталу, посилення соціальної орієнтації та демократизації економіки, необхідно задіяти у сучасному розвитку країни; реалізувати перехід до створення соціально-економічних умов можливостей розвитку інноваційного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter, Michael E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance* / Michael E. Porter. – Free Press, 1998. – 592 p.
2. The Global Competitiveness Report 2006-2007; 2007-2008; 2008-2009; 2009-2010; 2010-2011; 2011-2012; 2012-2013; 2013-2014. – World Economic Forum. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.weforum.org.
3. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163
4. GII 2023 at a glance. The Global Innovation Index 2023 captures the innovation ecosystem performance of 132 economies and tracks the most recent global innovation trends. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.net/prog/data/attach/8033/wipo-pub-global-innovation-index-2023.pdf>

Синіговець Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, e-mail: oms.ukr.kpi@gmail.com

Synihovets Olha M. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics of Business and International Economic Relations, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv, e-mail: oms.ukr.kpi@gmail.com

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСЕЛЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи системних підходів та підсистем на основі яких розроблено системний підхід функціонування сільського зеленого туризму, що складається з 4 основних підсистем (забезпечуючої, цільової, керуючої та керованої). Наведено специфіку створення турпродукту сільського зеленого туризму на основі принципу емерджентності.

Ключові слова: сільський зелений туризм, оселі сільського зеленого туризму, системний підхід, турпродукт, принцип емерджентності.

Abstract. The article examines the theoretical foundations of system approaches and subsystems based on which a systemic approach to the functioning of rural green tourism was developed, consisting of 4 main subsystems (providing, target, managing and managed). The specifics of creating a tourism product of rural green tourism based on the principle of emergency are given.

Key words: rural green tourism, settlements of rural green tourism, system approach, tourism product, principle of emergency.

В сучасних умовах господарювання, у зв'язку з постійним вирішенням завдань та моделюванням складних бізнес-процесів, системний підхід займає важливе та самостійне місце у їх вирішенні. Системний підхід включає: елементи, фактори, структуру, частини, функції, що взаємодіють один з одним. Той ракурс, з якого розглядається системний підхід і визначає його сутність, зокрема: елементарний – при побудові розкриває із яких елементів складається система; структурний – стосується внутрішньої організації системи; функціональний – визначає функції, які повинна виконувати система; інтегративний (факторний) – це механізм збереження та вдосконалення системи; історичний (етапний) – включає аналіз етапів минулого розвитку та перспективи майбутнього; комунікаційний – взаємозв'язок системи по горизонталі (здійснення співробітництва) та вертикалі (здійснення співпідпорядкування).

Існує багато принципів системного підходу [1, 2, 3], але найголовнішими є: цілісність – оскільки проблему (об'єкт дослідження) необхідно розглядати в єдності зв'язків; ієрархічність будови – наявність кількох елементів розташованих послідовності (від нижчого до вищого); структуризація – здійснення аналізу та взаємозв'язку елементів системи у межах конкретної структури; множинність – використання більшої кількості економічних та математичних моделей для опису елементів або системи в цілому (принцип оптимальності за Парето, принцип мінімності за Нешем, принцип максимізації / мінімізації тощо).

Розглядаючи оселі сільського зеленого туризму як бізнес, який постійно стикається із вирішенням великої кількості різноманітних завдань і моделюванням складних процесів, можна стверджувати, що вони є цілісною системою, яка складається із взаємозалежних структурних елементів (підсистем). Слід зазначити, що дані підсистеми підпорядковуються певній ієрархії, що зберігає взаємодію підсистем. Існуюча структуризація дозволяє аналізувати елементи системи та їх взаємозв'язок в оселях сільського зеленого туризму. Ефективно побудована структура впливає на результативність функціонування осель сільського зеленого туризму, проте не слід забувати і про вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Тому необхідно розглядати таку систему як на мікро-, так і на макрорівнях.

Мікрорівень забезпечує взаємодію не лише між функціональними підрозділами самого підприємства, але і з підприємствами-партнерами, територіальними органами місцевого самоврядування та впливає на розвиток сільського зеленого туризму та супутніх видів діяльності даної сільської місцевості, формуючи процес створення (завершення) турпродукту сільського зеленого туризму.

Розгляд осель сільського зеленого туризму на макрорівні пов'язаний із зовнішнім середовищем і

факторами, що здійснюють на них вплив. Вплив макросередовища на оселі сільського зеленого туризму не є однозначним і може мати як позитивний, так і негативний вплив (зміна демографічної структури населення, природні та екологічні катаклізми тощо.). Таким чином, оселі сільського зеленого туризму як система відноситься до відкритої системи, оскільки мають здатність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Специфіка створення турпродукту сільського зеленого туризму як системи підпорядкована принципу емерджентності [4] і включає: організацію обслуговування туристів у сільських садибах; організацію обслуговування поза територією сільської садиби, організацію туристичного відпочинку. Кожен принцип має функціональні та інтегральні властивості і має свої обмеження.

До обмежень обслуговування туристів у сільських садибах належать: відсутність трансферу (віддаленість об'єкту сільського зеленого туризму); сезонність; незнання іноземних мов; невідповідність послуг та ціни; відсутність відповідної освіти персоналу.

До обмежень організації обслуговування туристів поза територією належать: віддаленість об'єкту сільського зеленого туризму; організація транспортних перевезень до осель сільського зеленого туризму; рівень туристичної привабливості сільської місцевості (природний, історичний, розважальний).

До обмежень організації туристичного відпочинку належать: відсутність відповідної освіти, що дозволяє надавати екскурсійні послуги; відсутність ігрових програм; відсутність ярмарків та традиційних народних свят; відсутність відповідних дозвільних документів для проведення розважальних заходів (реалізації товарів).

Наявність великої кількості обмежень, дає підстави дослідникам сільського зеленого туризму, економістам стверджувати про важливість застосування системного підходу під час вирішення практичних завдань в даній галузі.

На основі проведеного дослідження було розроблено системний підхід функціонування осель сільського зеленого туризму. Входом у систему функціонування осель сільського зеленого туризму є всі види ресурсів, що входять у процес створення турпродукту сільського зеленого туризму (природні, кліматичні, технічні тощо).

1. Підсистема забезпечення, складається з ресурсного та правового забезпечення. До ресурсного забезпечення належать: матеріальне, комерційне, технічне, кадрове, організаційно-управлінське забезпечення.

До правового забезпечення відносяться: регулювання на законодавчому рівні через ЗУ «Про туризм», в перспективі ЗУ «Про сільський зелений туризм», який на даний момент вже багато років залишається проектом, за допомогою сертифікації та типізації об'єктів сільського зеленого туризму.

Підсистему забезпечення, можна поділити на 2 підсистеми: функціональну та інформаційну.

Функціональна підсистема включає чотири функції: планування (розробка місії, цілі та завдання; розробка бізнес-плану; оперативне планування; стратегічне планування; планування кількості відпочиваючих та екскурсійних маршрутів); організацію (виробництво турпродукту; організація трансферу; організація обслуговування, сервісу, проживання, атракцій); мотивацію (стимулювання персоналу; надання сприятливих умов праці; заохочення ініціатив); контроль (контроль за виконанням запланованої роботи; аналіз та коригування системних процесів; контроль та аналіз відхилень; моніторинг).

Інформаційна підсистема ґрунтується на об'єднанні інформаційних ресурсів про всі об'єкти сільського зеленого туризму. В даний час створення єдиної бази по кожному виду альтернативного туризму актуальне і необхідне, оскільки збирання інформації про відпочинок здійснюється через інтернет з великою тратою часу. База даних має містити інформацію про об'єкти сільського зеленого туризму: інформаційну карту об'єкта сільського зеленого туризму та автоматизований інформаційно-рекламний центр.

Інформаційна картка об'єкта сільського зеленого туризму повинна включати: місце розташування об'єкта (адреса); можливість доставки різними видами транспорту (авто, залізничний транспорт тощо); чи надається оренда транспорту; умови проживання; види додаткових послуг (екскурсійних, мисливство, риболовля тощо); надання інвентарю; кількість ліжко-місць; наявність природних пам'яток; форма реалізації послуг; система обліку індивідуальних та колективних заявок.

Автоматизований інформаційно-рекламний центр (туристична інформаційна система) має здійснювати: розробку та надання реклами; надання інформації, якою цікавиться клієнт; інформаційний пошуковий супровід; параметри якості турпродукту сільського зеленого туризму.

1. Цільова підсистема спрямована на підвищення якості турпродукту та зміцнення ресурсного потенціалу. До підвищення якості турпродукту належать: підвищення кваліфікації, об'єднання у кластери, розробка нових послуг, покращення сервісу, інноваційний розвиток (впровадження сертифікації «еко садиба» об'єктів сільського зеленого туризму, що відповідає світовим стандартам).

Зміцнення ресурсного потенціалу включає: збереження природних (історичних) об'єктів, зниження антропогенного навантаження.

2. Керуюча підсистема полягає у здійсненні управління персоналом та прийнятті оперативних рішень. Управління оселею сільського зеленого туризму виходить з структурного взаємозв'язку всіх ланок, що беруть участь у створенні турпродукту сільського зеленого туризму.

3. Керована підсистема включає здійснення стратегічного і тактичного маркетингового аналізу; інноваційний менеджмент [5]; організацію з моменту створення турпродукту сільського зеленого туризму до надання цих туристичних послуг споживачам.

Завершує систему вихід, тобто кінцеве формування туристичного продукту сільського зеленого туризму, який спрямований на задоволення потреб всіх верств населення та є конкурентоспроможним. Кожна ланка залежно від функціональної спрямованості надає прямий або опосередкований вплив на розвиток осель сільського зеленого туризму залежно від спрямованості своєї діяльності. Так, до повноважень державних структур належить нормативно-правове забезпечення. Затвердження закону про сільський зелений туризм покращить (легалізує) розвиток цього виду туризму. Також до повноважень державних структур належать: розробка програм розвитку туристичних видів діяльності; стимулювання інноваційного розвитку послуг у сільському зеленому туризмі; надання державних пільг та грошових виплат на розвиток туристичного бізнесу. На місцевому рівні надається можливість розвитку наявного ресурсного потенціалу для покращення рівня життя сільського населення.

Туристичні фірми, державні установи, консультаційні фірми, асоціації з розвитку сільського зеленого туризму з метою розвитку сільського зеленого туризму у певній територіальній громаді мають надавати такі послуги: рекламу сільського зеленого туризму; навчання та підготовку кваліфікованих кадрів; інформаційні, консультаційні, фінансові, страхові послуги.

Отже, проведений аналіз теоретичних засад системного підходу дозволив сформувати системний підхід функціонування осель сільського зеленого туризму. У дослідженні розвитку сільського зеленого туризму у структурі системного підходу виділено основні критерії, що встановлюють параметри системного розвитку за певних обмежень з урахуванням складного ієрархічного взаємозв'язку структурних елементів та множинності проміжних ланок. Розроблений системний підхід функціонування осель сільського зеленого туризму є основою подальшої розробки стратегічного розвитку сільського зеленого туризму, оскільки визначає системний підхід до реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ansoff, H. (1988). *The New Corporate Strategy*. Revised Edition – Hardcover. p.288.
2. Drucker Peter F. (2001). *Management Challenges for the 21st Century* Paperback. p.244.
3. Bokovets, V., Moskvichova, O., Hryhoruk, I., & Suprunenko, S. (2020). The ways of Improving the Innovation Management in Ukraine Using the International Development. *European Journal of Sustainable Development*, 9(2), 203. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p203>.
4. Гребешкова О.М. Емерджентність у стратегічному процесі підприємства. *Формування ринкової економіки : зб. наук. праць*. Випуск 22. – К.: КНЕУ, 2009. С. 129 – 137.
5. Крюкова І.О. Стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму у Південному регіоні України. *Економічний форум*. 2015. №.1. С. 69–74.

Тривайло Андрій Юрійович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail:

andriitryvailo@nubip.edu.ua.

Andrii Tryvailo – PhD of economics, Docent, Associate professor of the Department of Hotel and restaurant business and tourism, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: andriitryvailo@nubip.edu.ua.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ: КРАЇНИ СВІТУ ТА УКРАЇНА

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація: розкрито зміст регулювання інноваційної активності та його зв'язок із політикою зростання економіки. Узагальнено інструменти регулювання інноваційної діяльності на прикладах інших країн. Показано, що недотримання норм законодавства щодо фінансового забезпечення наукової і науково-технічної діяльності послаблює інноваційну активність в українській економіці.

Ключові слова: технологічні інновації, державне регулювання, інструменти регулювання, інноваційна політика.

Abstract: The content of the regulation of innovative activity and its connection with the policy of economic growth are disclosed. The instruments of regulation of innovative activity are summarized on the examples of other countries. It is shown that non-observance of legislation regarding financial support of scientific and scientific-technical activities weakens innovative activity in the Ukrainian economy/

Keywords: technological innovations, state regulation, regulatory instruments, innovation policy.

Технологічні інновації визнані ключовим джерелом підвищення продуктивності, зростання та розвитку економіки. Відповідно, регулювання процесів інновацій є частиною загальної регуляторної системи, що прямим або непрямим чином впливає на поведінку суб'єктів господарювання, умови ведення бізнесу та діловий клімат, визначає хід технологічного розвитку економіки.

Виходячи із сутності технологічних інновацій як динамічного явища, що органічно поєднує в собі усі стадії процесів творення нових знань (наукових досліджень, відкриттів, розробок тощо), передачі і впровадження наукових здобутків у виробництво, наступних змін технологій і видів продукції (послуг) та подальшого поширення/трансферу нових технологій тощо, зрозуміло, що регулювання такого складного явища охоплює різні галузі, сектори та сфери економіки, стосується відносин власності (зокрема, інтелектуальної), ринкової конкуренції тощо [1].

Неперевершена роль технологічних інновацій, як рушій розвитку, ставить їх у центр економічної політики, а складність і багатокомпонентність цього явища диктує необхідність використання комплексу заходів та інструментів різних видів економічної політики для його регулювання (зокрема, податкової політики, структурно-галузевої, інвестиційної, бюджетно-фінансової, кредитної, зовнішньоекономічної тощо).

Інноваційно-технологічний поступ є визначальною передумовою реалізації сучасної економічної політики будь-якої країни. Наприклад, успішність реалізації енергетичної та кліматичної політики Європейського зеленого курсу цілком і повністю залежить від технологічного прогресу. Справді, лише інтенсивні дослідження та впровадження їхніх здобутків у різних галузях промисловості забезпечать перехід на технології чистої енергії та виробництво продукції з низьким викидом вуглецю, тим самим уможливають здійснення амбітного проєкту зеленої трансформації європейської економіки. Цілком очевидно те, що повнота досягнення цілей енергетичної та кліматичної політики пов'язана залежністю із відповідною науково-технічною та інноваційною політикою, що, у свою чергу, підпорядкована першим двом [2].

Центральним інструментом політики підтримки технологічного лідерства ЄС на висококонкурентному глобальному ринку зелених технологій і продуктів слугують витрати на R&D, що продукують нові знання і підготовляють високий потенціал інновацій. Наприклад, 35% бюджету загальноєвропейської дослідницької програми Horizon Europe адресується на проєкти з екологічної тематики та кліматично нейтральних технологічних змін в економіці. Доцільність таких витрат

підтверджена циклічним зв'язком між накопиченням знань і збільшенням патентування інноваційного продукту, зниженням витрат на зелені технології, зростанням ринку, якістю широкого асортименту продукції та доступністю цін.

Аналогічно відбувається у багатьох країнах, де політика економічного зростання опирається на інноваційно-технологічний поступ. Саме тому важливо знати які регуляторні інструменти застосовуються для здійснення такого поступу.

Цікаві підходи до регулювання інноваційно-технологічних процесів знаходить уряд Японії, що визначив виробництво мікросхем як пріоритетну галузь і рушійну силу прискорення зростання всієї економіки. Стратегічним планом уряду передбачено відродити вітчизняну промисловість напівпровідників, зменшити залежність від імпорту та створити стійкий ланцюжок постачання здебільшого із локальних виробників [3].

Складність цього вибору полягає у тому, що необхідно випередити конкурентів, тобто зробити гігантський стрибок у технологіях мікроелектроніки. Відповідно, уряд стимулює R&D з тематики технологій мікроелектроніки (наступного покоління чіпів - класу 2-нм і менше) та заохочує міжнародне наукове співробітництво [4];

інвестує у капітал у створення нових потужностей задля збереження високої конкурентоспроможності країни на світових ринках силових напівпровідників і датчиків;

надає субсидії компаніям, які займаються виробництвом напівпровідників, у тому числі іноземним (TSMC, Micron Technology), під будівництво заводів у країні з трансфером технологій [5];

фінансує науково-дослідні проекти та розбудову екосистеми інновацій для малого/середнього бізнесу та стартапів тощо.

Задля сприяння технологічному прогресу, заохочення приватних інвестицій та розвитку масового виробництва урядом Японії було засновано дослідницьку організацію - центр передових технологій мікроелектроніки (LSTC), що вестиме дослідження напівпровідників наступних поколінь у співпраці з іноземними колегами [6]. Кооперація з провідними дослідницькими установами та виробничими компаніями зі США, Кореї, ЄС продиктована неможливістю Японії самотужки відновити лідерство на світових ринках мікроелектроніки.

Крім того, уряд ініціював створення консорціуму (дослідно-виробничого спрямування) Rapidus із числа провідних японських компаній, що у кооперації з IBM Research опікується розробкою новітніх технологій напівпровідників. За цими технологіями працюватимуть ті заводи, що тепер будуються в Японії. Уряд надає фінансову підтримку Rapidus-у на ведення науково-дослідної та виробничої діяльності. Серед партнерів консорціуму багато компаній-споживачів мікроелектроніки і саме вони стануть «випробувальним полігоном» і первинним ринком для продукції консорціуму.

Теми, над якими працює LSTC, повністю узгоджені з робочими планами Rapidus. Тим самим досягається тісна взаємодія між академічними колами, промисловістю та урядом. Також підтримується співпраця між LSTC та низкою державних дослідницьких організацій Японії: Національним інститутом передових промислових наук і технологій (AIST), Riken (науково-дослідним інститутом, що частково фінансується урядом), Токійським університетом, а до того ж забезпечується сприяння відкритості LSTC для дослідників із країн «однорумців».

Таким чином, регулювання відбувається у площині пріоритетних галузей, країн і регіонів, а ключовими його інструментами слугує державне фінансування R&D, субсидування технологічних інвестицій, розбудова профільної наукової інфраструктури, сприяння створенню різноманітних об'єднань (консорціумів, альянсів) підприємств та наукових організацій на засадах державно-приватного партнерства тощо.

Українська економіка вже понад два роки виживає в умовах широкомасштабної російської агресії, що принесла незлічимі втрати та руйнування. Вистояти економіці допомогла міжнародна підтримка, що з перших же днів війни надається Україні багатьма країнами світу та організаціями. Тепер нагальне завдання – стійке відновлення економічного зростання, виконання якого на пряму залежить від масштабів і динаміки інноваційно-технологічного поступу економіки. Дійсно, вивести економіку на траєкторію довготривалого зростання можливо передусім на інноваційно-технологічній основі, адже існує синергічний зв'язок між інноваціями (впровадженням нових технологічних розробок, виробництвом нових продуктів, засвоєнням

прогресивних моделей організації бізнесу тощо) та економічним зростанням, між інноваційністю економіки та рівнем добробуту країни. Глибоке усвідомлення згаданої залежності знаходить реалізацію на практиці в активній інноваційній діяльності компаній всіх секторів економіки, що хочуть залишатися конкурентоспроможними на ринках, та в політиці урядів країн щодо сприяння науковій та інноваційній діяльності.

Оскільки за рівнем добробуту Україна належить до групи країн світу з доходами нижче середнього (2022 р.), тому то й не дивно, що за ступенем інноваційності вона перебуває на стадії становлення (Ukraine is Emerging Innovator) [7; 8]. Сукупний ступінь інноваційної активності української економіки (31%) далеко відстає від середніх показників країн ЄС із категорії новаторів-початківців (50%) (про сильні, тим паче лідерські позиції в інноваційному русі взагалі не йдеться). Зазначений розрив поглиблювався із часом - про це свідчить зниження відповідної оцінки української економіки (-0,5%) упродовж 2015-2022 рр. на тлі підвищення європейської (+10%). Глибокий розрив існує і за оцінками наукомісткості економіки: якщо витрати на ННТД в Україні становили 0,4-0,3% ВВП, то у ЄС - 2,3% ВВП у 2020-2021 рр.. Зрозуміло, загарбницька російська війна погіршувала стан української економіки за всіма показниками ще з 2014 р. Проте слабкість позицій національного господарства на ниві інновацій проявлялася і раніше і була інституційно обумовлена нестачею уваги держави до наукового і технологічного розвитку (чого лише варте хронічне недотримання норм законодавства щодо фінансового забезпечення наукової і науково-технічної діяльності (далі - ННТД), а також невтішний стан реалізації державою інструментарію фінансово-кредитного та податкового сприяння провадженню ННТД), що негативно позначилося на науковій та інноваційній активності бізнесового сектору. Мається на увазі проблемна практика застосування Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII зі змінами, зокрема, абзацу першого частини другої статті 48, а також частини першої статті 47. Провали у створенні власного науково-технічного підґрунтя для розвитку економіки закривалися за рахунок імпорту технологій та обладнання (на чому де-факто базується інноваційна діяльність підприємств різних галузей), що тривало роками і виплодило стійку зовнішню технологічну залежність. Така модель економічного розвитку не дає високих темпів зростання, хіба що вона комбінується з експортною орієнтацією [9]. Проте навіть технологічна імпортозалежність не припускає нехтування необхідністю розбудовувати власний науково-технічний сектор хоча б задля грамотної адаптації імпортованих технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. OECD (2021). OECD Regulatory Policy Outlook 2021. Paris: OECD.
2. European Commission (2020). Research and innovation for the European Green Deal. URL: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024>
3. METI (2021). The Strategy for Semiconductors and the Digital Industry (Summary) https://www.meti.go.jp/english/press/2021/0604_005.html
4. Tomoshige H. (2023, Sept. 27). Japan's semiconductor revival. *East Asia Forum*. DOI: 10.59425/eabc.1695808857
5. Nohara Y. (2024, Feb 21). Japan's chip spree aims to kick economy into high gear. *The Japan Times*. URL: <https://www.japantimes.co.jp/business/2024/02/21/>
6. Shivakumar S., Wessner Ch., and Howell T. (2023, August). Japan Seeks to Revitalize Its Semiconductor Industry. Report. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/japan-seeks-revitalize-its-semiconductor-industry>
7. European Commission (2022). European Innovation Scoreboard 2022. URL: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/>
8. Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України: колективна монографія / за ред.: І.Ю. Єгорова та Ю.В. Кіндзерського. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – Електронні дані. – К., 2023. – 240 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/>
9. Zahidi S. (2024, Jan 17). How to rewire economic growth for a new era. WEF. <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/how-to-rewire-economic-growth-for-a-new-era/>

Шовкун Інна Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідна наукова співробітниця відділу інноваційної політики, економіки та організації високих технологій, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Київ, e-mail: econvvv9@gmail.com

Shovkun Inna A. – PhD in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of innovation policy, economy and organization of high technologies, SI "Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine", Kyiv, e-mail: econvvv9@gmail.com

PRIORITY AREAS OF DEVELOPMENT IN THE TOURISM SECTOR OF THE EU COUNTRIES

¹University of Hradec Kralove, Czech Republic

^{2,3}National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia

Abstract: *The study identifies priority areas for development in the tourism sector of the EU countries, namely: using the experience gained in the immediate recovery from the crisis after COVID-2019; stimulating productivity and competitiveness through cooperation between the government and the public; support for the development of small and medium-sized enterprises; promotion of sustainable tourism through the creation of new indicators of European economic development; transition of the tourism sector to digital technologies; implementation of environmental initiatives in the tourism sector; innovative development of educational programs and courses for training in the tourism sector; state funding from EU countries.*

Keywords: *tourism, development, EU, innovation, priorities.*

Tourism is an important component of the economy of many countries of the European Union, so the study of priority areas of development in the field of tourism is of great importance for regional and social development. The development of the tourism sector contributes to the creation of new jobs, higher incomes, increased investment, and strengthening the image of countries and the ecosystem. Rapid changes in technology, increased competition and changes in tourist demand require constant analysis and updating of tourism development strategies, as well as identification of priority areas for development in the tourism sector.

The purpose of the study is to identify priority areas of development in the tourism sector of the EU countries.

The following scholars have studied the development of tourism in Europe: Burda, et al., (2023), Lnenicka, et al. (2023), Lasocha, (2020), Pulina et al., (2020), Erdiaw-Kwasie, et al. (2023), Nagaj, & Žuromskaitė, (2023), François, et al. (2023), Lisiak-Zielińska, & Ziernicka-Wojtaszek, (2021), But, et al. (2023) et al.

The countries of the European continent account for 54% of all international tourist arrivals. Despite the importance and systemic nature of the tourism industry for the European economy, the European Union does not have a single official institution that would independently deal with tourism development in its member states. This function is performed by the supreme executive body of the European Union - the European Commission. The European Commission, through the activities of its structural funds, carries out activities for the development of tourism in the EU countries. The main structural funds of the European Union, which actively assist in the development of tourism, include:

- European Regional Development Fund;
- European Social Fund;
- European Fund for Agricultural Management;
- European Tourism Commission;
- European Investment Bank and others.

The European Regional Development Fund finances infrastructure development projects, invests in job creation and development projects in specific areas, and provides financial assistance to small entrepreneurs. The European Union countries are the most attractive countries for recreation, health improvement and international arrivals (But, et al., 2023). Each country attracts tourists from all over the world with its tourism potential. But one of the biggest problems with leisure tourism in the European Union is its dependence on seasonality. This worsens working conditions, leads to inadequate employment, and negatively affects the quality of tourism services and

the workload of tourism infrastructure. Tourist flows to EU countries are affected by factors such as the economic environment; higher transportation and accommodation costs; extreme weather events; the Hamas/Israel conflict; staff shortages; Russia's offensive against Ukraine; other geopolitical risks; travel restrictions, including visa requirements; airport congestion, flight delays, cancellations; low consumer confidence; and COVID-2019 issues.

At the same time, tourism has the opportunity to contribute to environmental protection and poverty reduction. It should be noted that tourism is suffering losses due to environmental pollution, the effects of the global COVID-2019 pandemic, and the military actions of the Russian-Ukrainian war, so it is interested in promoting the development of mechanisms for its protection, as well as social and political security with further development priorities. By studying the financial contribution of tourism to the European economy, it is possible to find out which EU countries make the largest contribution to the GDP of EU members due to the share of travel and tourism for the period of 2019 and 2022 (Fig. 1).

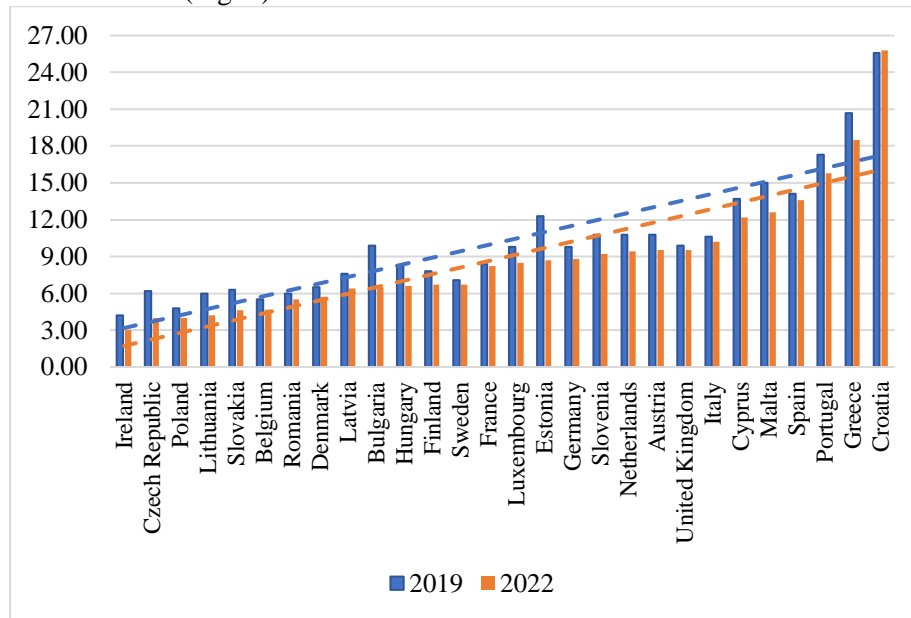

Рис. 1 – Share of travel and tourism in the total contribution to GDP of the European Union (EU-27) and the United Kingdom (UK) in 2019 and 2022 (%), (Statista, 2024)

In 2022, the share of travel and tourism in total GDP in the European Union (EU27) and the United Kingdom, with the exception of Croatia, remained below the levels reported before the coronavirus COVID-19 pandemic. Overall, Croatia was the EU country where travel and tourism accounted for the largest share of gross domestic product in 2022. Therefore, it should be noted that the development of EU countries is driven by the volume of GDP from travel and tourism.

According to Eurostat, the number of tourist overnight stays in EU countries in the first half of 2023 rose to a record level over the past decade. It should be noted that compared to 2022, the number of overnight stays increased in all EU countries, except Hungary, where a decrease of 0.3% was noted. Cyprus (39.3%), Malta (30.5%), and Slovakia (28.7%) showed particularly high growth (EC, 2024), which also indicates a recovery in tourism after the global COVID-2019 pandemic.

Thus, tourism has demonstrated resilience and innovation to minimize the COVID-2019 crisis. As of the beginning of 2024, the EU tourism industry has recovered by 94% compared to 2019 (UNWTO, 2024). Tourism has begun to undergo transformational processes that focus on the efficient use of energy, land and water. To this end, local control over the consumption of natural tourism resources is encouraged. As visitors constantly demand new and improved enjoyable tourism experiences, social justice is taken into account and encouraged. The development of EU countries depends on the development of tourism in these countries and benefits the host community and the country. To develop tourism in underdeveloped EU tourism countries, attention should be paid to ensuring quality working conditions and adequate remuneration for tourism workers. Tourism development in

the EU is facilitated by tourism development projects that include a strong local focus. And the main goal of EU tourism development is to improve, not deteriorate, the natural environment.

We believe it is necessary to investigate the problems of volatility in tourism demand in the EU. Demand for tourism fluctuates greatly due to changes in the economic, financial and political situation. The sector needs to adapt to demographic changes and develop its offer to attract the growing number of elderly people. Tourists from other countries coming on vacation in the low season also have significant potential, the European Commission recently reviewed the visa code and proposed to simplify procedures for travelers from other countries. In addition, coastal and maritime tourism should be addressed within the framework of the current "elderly" and "accessibility" initiatives, as well as within the framework of the "European destinations of excellence". Communication and promotion initiatives targeting specific non-European countries could also be developed.

Due to the ongoing economic crisis, most SMEs in the tourism sector have limited or no access to credit for investment and innovation. This is partly due to the fact that EU tourism enterprises do not sufficiently exploit synergies, leading to fragmentation and limited economic benefits. Sharing best practices between Member States, regions and stakeholders is important. Collaboration between research institutes, museums, tourism companies and other stakeholders should be encouraged to develop innovative and sustainable products that meet visitor expectations.

Since the development of tourism in the EU countries has experienced different times of its rise and fall, the evolution of its development directions from 2010 to 2024 is studied (Fig. 2).

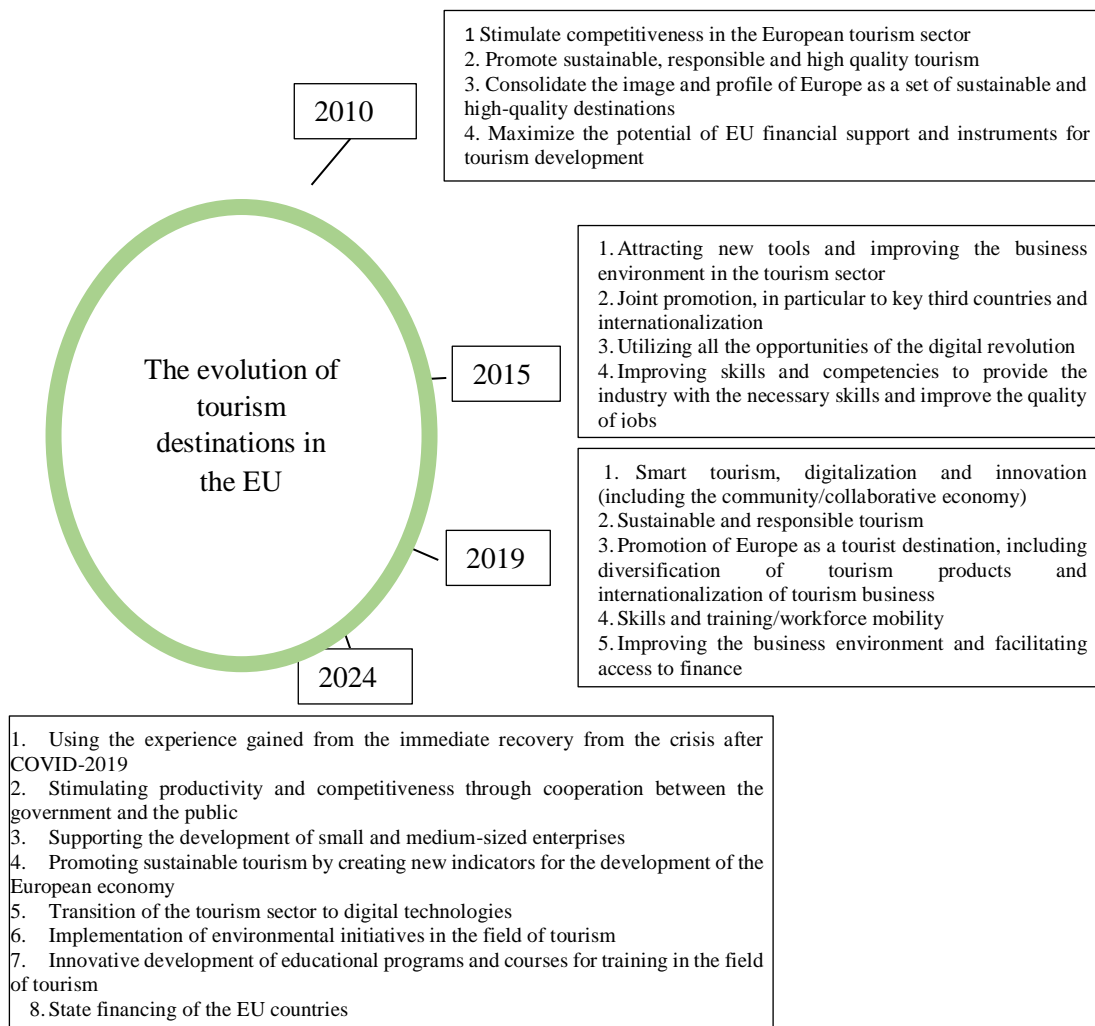

Figure 2 – Evolution of tourism development directions in the EU (authors' elaboration)

As you can see, the European Commission is constantly updating its priority areas in the field of tourism. For example, in 2023, the European Commission opened a new call for proposals under the Digital Europe work programs for 2023-2024 aimed at strengthening digital capacity across the EU. Among the prospects in Europe for 2024 is the expectation of an increase in tourist flows, as China lifts covid restrictions on group travel abroad. Currently, the border is open for travel to France, Portugal, the United Kingdom, and Germany. In addition, according to a survey conducted by IPK International, a consulting company specializing in the study of the global travel market, more than 80% of respondents in China said they plan to travel abroad in the next 12 months. At the same time, it is noted that Europe, not Asia, is of the greatest interest among them (Vizit Ukraine GS, (2024).

When studying the stimulation of tourism productivity and competitiveness in the EU, we note that it is carried out through:

1. The European Commission's desire to eliminate gaps in the availability of tourism data.
2. Development of tourism orientation, where appropriate, in EU tourism initiatives, including advertising and communication campaigns.
3. Facilitating pan-European dialogue by tourism stakeholders.
4. Supporting the development of transnational and interregional partnerships, networks, clusters and smart specialization strategies.

The European Commission invites Member States, regional and local authorities and the tourism industry as a whole to: engage and actively participate in the creation of networks, clusters and smart specialization strategies. Develop more targeted packages for specific markets, such as the elderly or people with disabilities.

When examining the promotion of skills and innovation, it can be said that innovative development in tourism is driven by a sustained increase in investment in people. For this purpose, the EU's targeted policy attracts a sufficient number of qualified personnel for training by taking into account the needs of the sector in EU programs. This support is caused by low career opportunities due to the seasonality of work. Such support in the EU is aimed at ensuring a highly skilled, service-oriented, multilingual human capital.

The new Erasmus+ program, which supports transnational strategic partnerships between education, training and youth organizations, is a priority for tourism development in the EU. New industry-specific curricula and innovative forms of vocational training will benefit the sector, which is encouraged to interact and cooperate with higher education institutions through "knowledge alliances."

Consequently, the EU Commission regularly monitors the process of targeted actions in line with EU policy to ensure that measures to promote tourism in the EU are implemented. The European Commission regularly reports to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions and evaluates their results. Thus, among the priority areas of development in the field of tourism in the EU countries are: using the experience gained from the immediate recovery from the crisis after COVID-2019; stimulating productivity and competitiveness through cooperation between government and the public; supporting the development of small and medium-sized enterprises; promoting sustainable tourism by creating new indicators of European economic development; transition of the tourism sector to digital technologies; implementation of environmental initiatives in the field of tourism; innovative development of educational programs and courses for training in the field of tourism; state funding from EU countries.

REFERENCES

1. Vizit Ukraine GS, (2024). Tourist boom in Europe: how is European tourism recovering without Chinese and Russians? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2651/bum-turistiv-u-jevropi-yak-vidnovlyujetsya-jevropetskii-turizm-bez-kitaiciv-ta-rosiyan>
2. Burda, T., But, T. & Zidova, V. (2023). Optimising public transport to increase tourist flows. *E&M Economics and Management*, 26(4), 167–186. <https://doi.org/10.15240/tul/001/2023-4-011>
3. But, T., Mamotenko, D., Lnenicka, L., Pulina, T. & Židová, V. (2023). A Conceptual Model for Creating Smart Cities in Czechia Based on Smart Specialization. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration*. 31(2). 1736; <https://doi.org/10.46585/sp31021736>

4. Lnenicka L., But T, Burda T., Zidova V. & Bouzkova S. (2023). The impact of the covid-19 pandemic on visiting selected UNESCO heritage in the Czech Republic. *26th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings. Bořetice* 14.–16.6.2023. Brno: Masarykova univerzita, 2023. pp. 308-316. ISBN 978-80-280-0311-1. <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.P280-0311-2023-36>
5. Lasocha, M., (2020). The process of adopting local spatial management plans for UNESCO site in Krakow. *Teka komisji urbanistyki i architektury*, vol. 48, pp. 237–250. ISSN 0079-3450. <https://doi.org/10.24425/tkuia.2020.135416>
6. Pulina, T., But, T., Khrystenko, O. & Zaytseva, V. (2020). Managing the Field of Reconstruction and Preservation of Historical and Cultural Complexes in Ukraine and Europe. In: Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovations. *Cham: Springer International Publishin*, pp. 709–720. ISBN 709–720. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42939-3_70
7. Lisiak-Zielińska, M. & Ziernicka-Wojtaszek, A. (2021). Spatial variation in tourism and investment potential in the context of sustainable development—A case study of Staszowski county. *Sustainability (Switzerland)*, 13(1), pp. 1–20, 3. e06137. ISSN 20711050. <https://doi.org/10.3390/su13010003>
8. François, H., Samacoïts, R., Bird, D.N., Köberl, J., Prettenthaler, F. & Morin, S. (2023). Climate change exacerbates snow-water-energy challenges for European ski tourism. *Nature Climate Change*, 13(9), pp. 935–942. ISSN 1758678X. <https://doi.org/10.1038/s41558-023-01759-5>
9. Nagaj, R. & Žuromskaitė, B. (2023). Young Travellers and Green Travel in the Post-COVID Era. *Sustainability (Switzerland)*. ISSN 20711050. <https://doi.org/10.3390/su151813822>
10. Erdiaw-Kwasie, M.O., Owusu-Ansah, K.K., Abunyewah, M., ...Zander, K.K., Lassa, J. (2023). Circular economy, environmental quality and tourism receipts in Europe: A time series data analysis. *PLoS ONE*, 18(11). e0288098. ISSN 19326203. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288098>
11. Statista, (2024a). Share of travel and tourism's total contribution to GDP in European Union member countries (EU-27) and the United Kingdom (UK) in 2019 and 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/1228395/travel-and-tourism-share-of-gdp-in-the-eu-by-country/>
12. European court of auditors, (2021). Special Report 27/2021: EU Support to tourism - Need for a fresh strategic orientation and a better funding approach. URL: <https://www.eurosai.org/en/databases/audits/Special-Report-27-2021-EU-Support-to-tourism-Need-for-a-fresh-strategic-orientation-and-a-better-funding-approach/>
13. Travel Tomorrow, (2024). European travel plans marked by financial pressures in late 2023 and early 2024. URL: <https://traveltomorrow.com/european-travel-plans-marked-by-financial-pressures-in-late-2023-and-early-2024/>
14. ETC, (2024). European Travel Commission. Financial pressures shape Europeans' travel plans in late 2023 and early 2024. URL: https://etc-corporate.org/uploads/2023/10/ETC_Intra-EU-Travel-Monitoring_Press-release_25.10.23_final-1.pdf
15. EU. (2024). European Capital and Green Pioneer of Smart Tourism. URL: https://smart-tourism-capital.ec.europa.eu/index_en
16. UNWTO, (2024). World Tourism Barometer (PPT version). UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness Department. Vol. 11(1). URL: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2024-01/barometer-turism-data-ppt-jan24.pdf?VersionId=ua6xuwZCeveZWEzbIFVP5eXUmGszXhXs>

Tetiana BUT, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Ph.D (Economics), Researcher at the Department of Recreation and Tourism, Faculty of Informatics and management, University of Hradec Kralove, Hradec Kralove, Czech Republic, e-mail: tetiana.but@uhk.cz

Daria MAMOTENKO, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Ph.D (Economics), associate professor Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Faculty of International Tourism and Economics, National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: mamotenko07@gmail.com

Olga KORNIENKO, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Ph.D (Economics), associate professor Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Faculty of International Tourism and Economics, National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: korniienko.o.n@gmail.com

INNOVATIVE COMPONENT IN THE PROCESS OF VENTURE BUSINESS` ATTRACTION

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Анотація. Проаналізовано сучасний стан промислових, зокрема машинобудівних, підприємств України в розрізі залучення інновацій. Виділено основні перешкоди залучення венчурного бізнесу до розвитку підприємств. Досліджено інноваційні драйвери, що виступають індикатором необхідності залучення інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційний драйвер, венчурний бізнес, розвиток підприємства.

Abstract. The current state of industrial enterprises in Ukraine, particularly in the field of engineering, were analyzed in terms of innovation attraction. The main obstacles to attracting venture business for enterprise development were identified. Innovative drivers, serving as indicators of the necessity of innovation involvement, were explored.

Keywords: innovations, innovative drivers, venture business, enterprise development.

In contemporary economic conditions, scientific, technical, and technological progress has become a decisive factor in the development of both individual national economies and international economic and political relations in general. Currently, this influence is theoretically reflected in the concept of the 'knowledge economy,' which has emerged through the analytical generalization of the regularities of global economic development. The European doctrine of innovation (OECD) substantiates a new theory of economic growth, stating that knowledge is the most crucial endogenous production factor, exerting a noticeable impact on the functioning of the "engine of capitalism" [3]. One of the key factors in the economic growth and development of a knowledge-intensive production country is identified as expanding companies' access to the functioning products and sources of venture business financing. In the context of the financial-economic crisis, attracting venture business can become a catalyst for the development of innovative processes and knowledge-intensive production in Ukraine. According to calculations by Ukrainian scientists, the current share of knowledge-intensive production in the industrial structure is only 3–4% [2].

Several obstacles hinder the involvement of venture business in the development of industrial enterprises, including economic and political instability, the absence of an effective legal framework regulating venture financing, the lack of state interest in the development of small and medium-sized innovative entrepreneurship, a small share of domestic venture capital compared to foreign counterparts, the absence of an institutional environment for venture financing, and the lack of economic and tax incentives from the state to attract funds into knowledge-intensive production, among others.

An essential condition for the functioning of industry and the economy in Ukraine is its transition to an innovative type of development, which should be based on the improvement of managerial and organizational processes, as well as the creation of so-called drivers for innovative breakthroughs. Research into leading global experience indicates that the development of science and technology, as well as organizational and managerial processes, in the context of efforts to incorporate innovations into various sectors, leads to innovative breakthroughs in different spheres of the world economy.

Contrary to this trend, Ukrainian industrial enterprises do not actively seek to integrate innovations into their development, as there is a lack of financial resources due to the country's investment unattractiveness and investors' reluctance to invest capital in high-risk projects. However, the actively developing form of financing,

venture investment, is specifically directed towards high-risk projects and will enable Ukrainian enterprises to make innovative breakthroughs and become competitive in the markets of EU countries and worldwide. Innovative drivers serve as a kind of signal indicating the necessity of incorporating innovations into production. The mentioned factors emphasize the need for an analysis not only of innovations themselves but also for a broad exploration of the theoretical aspects of the concept of 'innovative driver' as a driving force compelling enterprises to engage in innovations for the sake of continuous technological development. The term 'innovative driver' should be understood as a set of aspects, conditions, factors, resources, institutional and economic mechanisms, organizational and managerial methods and decisions characterizing the ability and real potential of an economic system for sustainable innovative development processes.

The key indicators of the scientific and technical level of the engineering industry are the metrics of innovation development in the sector. Research on innovative activities within the industrial sector as a whole and specifically in mechanical engineering (Table 1) has indicated that the share of innovation-active enterprises in the industry is lower than in the mechanical engineering sector.

Table 1

Innovation Activity of Ukrainian Enterprises during 2015-2022 years

Year	The share of enterprises engaged in innovations, %	Total expenditure amount, million UAH	Including by directions, million UAH					
			research and development	у тому числі		acquisition of other external knowledge	purchase of machinery, equipment, and software	other expenses
				internal R&D	external R&D			
2015	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2016	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2017	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2018	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2019	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2020	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2021	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4
2022	16,2	9117,5	2169,8	1941,3	228,5	21,8	5898,8	1027,1

(Compiled based on [1])

Throughout 2021, enterprises spent 23.2 billion UAH on innovations, including 19.8 billion UAH on the acquisition of machinery, equipment, and software, 2.4 billion UAH on internal and external research and development, 0.1 billion UAH on acquiring existing knowledge from other enterprises or organizations, and 0.9 billion UAH on other innovative activities (such as design, training, marketing, and other activities). The breakdown of expenses by directions of innovative activity in the Ukrainian engineering industry is provided in Table 2.

Table 2

The share of expenses by directions of innovative activity in the engineering industry of Ukraine, %

Metrics	2019	2020	2021	2022
The share of expenses on innovative activities in mechanical engineering in the total volume of expenses on innovative activities in the industry of Ukraine, including by directions:				
machinery and equipment	31,6	19,1	28,4	37,5
electrical, electronic, and optical equipment	53,9	47,2	44,9	39,4
vehicles and equipment	9,7	11,6	9,5	11,3
	36,4	41,2	45,6	49,3

(Compiled based on [2])

As seen from Table 2, in 2019-2022, the highest share in the structure of expenses of engineering enterprises was attributed to the costs of purchasing machinery, equipment, and software. Considering this, it is challenging to label the level of innovation activity of engineering enterprises as satisfactory. Such trends contribute to the increase in the import of engineering products, and therefore, the engineering industry may become less competitive in the global market. This may be primarily associated with the fact that the financing of innovation activities by engineering enterprises is mainly done from their own funds, the share of which averaged 80% over the analyzed period. Meanwhile, only 10% of innovations were financed from the State Budget in 2021 [2]. In the conditions of limited availability of other funding sources, companies usually allocate their own funds to ensure current production and economic activities rather than the development of the innovation component.

Thus, the analysis of the innovation activity of engineering enterprises in Ukraine leads to the conclusion that these enterprises are experiencing an "innovation crisis." Therefore, there is a need to identify conditions under which a company can start incorporating innovations into its development. One of these conditions is the presence of an innovation driver, which the author understands as a set of aspects, conditions, factors, resources, institutional and economic mechanisms, organizational and managerial methods, and decisions characterizing the ability and real potential of an economic system for sustainable innovation development processes.

REFERENCES

1. Financial Indicators / Statistical Collection 'Scientific and Innovative Activities in Ukraine 2015-2022' [Electronic resource]. – Access mode: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/22/Arch_nay_zb.htm
2. Distribution of the total funding volume for innovation activities by sources and types of economic activities / Statistical Collection 'Scientific and Innovative Activities in Ukraine 2019-2022' [Electronic resource]. – Access mode: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/22/Arch_nay_zb.htm
3. Europe in figures – Eurostat yearbook 2022 [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Europe_in_figures_-_Eurostat_yearbook_122

Чередник Анна Олегівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки підприємства та організації бізнесу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. e-mail: AnnetBlejkk@gmail.com

Anna Cherednyk - Ph.D in economics. Lecturer of the Department of Enterprise Economics and business organization, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics.
e-mail: AnnetBlejkk@gmail.com

EXPANDED ROLES OF MULTINATIONAL REMOTE TECHNICAL END-USER SUPPORT TEAMS IN A GLOBAL IT CORPORATION

Vinnitsia National Technical University, Ukraine

Abstract. *This study investigates the diverse models and roles adopted by multinational remote technical end-user support teams operating within the framework of a global IT corporation. In an era where technology transcends geographical boundaries, understanding the dynamics of remote support teams becomes paramount for corporations seeking to provide seamless technical assistance to their global user base. Moreover, the roles played by these teams in ensuring effective troubleshooting, issue resolution, and user satisfaction are scrutinized. The study employs a comprehensive approach, considering factors such as cultural diversity, time zone differences, and technological landscapes, to illuminate the intricate interplay of elements influencing the success of multinational remote technical support teams. Insights from this research contribute to a deeper understanding of the operational models and roles that optimize the performance of these teams, offering practical implications for IT corporations striving to deliver efficient and responsive end-user support on a global scale.*

Keywords: Global IT corporation; Remote support; End-Users; Information Systems; IT Service Management.

Multinational teams that provide technical end-user support, play a key role in global IT enterprises, especially those that serve end-users in different countries and regions. These teams need to effectively interact with service recipients from different cultures, understand a variety of languages and technical requirements. Remote end-user technical support plays an important role in ensuring the continuity of IT services, especially as opportunities for remote work increase. Below is a list of remote end-user support models and roles in global IT corporations [1-4]:

- Software Installation and Updates;
- Hardware Support;
- Compliance and Security Policy Enforcement;
- Network Connectivity and VPN;
- Communication and Collaboration Tools Support;
- Mobile Device Management / Endpoint Management;
- Monitoring and Maintenance;
- Documentation and Reporting;
- Collaboration with other Support departments;
- End-User Feedback Analysis;
- Backup and Data Recovery;
- Continuous Training and Skill Development.

Most of them have been described in the article of Innovation and Sustainability journal [5], but also, we would like to introduce other models which are really important for IT Service Management too. There are:

- Monitoring and Maintenance;
- Documentation and Reporting;
- End-User Feedback Analysis;
- Continuous Training and Skill Development.

Monitoring and Maintenance.

One of the key tasks of the remote end-user support team is to monitor the performance and functionality of the software system or application. They use various metrics and indicators to track the usage, availability, reliability, and security of the software. Also collect feedback and data from the end-users to identify any bugs, errors, or glitches that may affect the software. The remote support engineers report and escalate any issues or incidents to the relevant collaboration support team, stakeholders, managers, or the vendors [6-7].

Another key role of the remote end-user support team is to maintain the IT infrastructure, software, hardware, or applications. They perform regular updates, patches, and backups to ensure that the software is up to date and secure. Also provide guidance and training to the end-users on how to use the software effectively and efficiently. They answer any questions or queries that the end-users may have and provide solutions or workarounds for any problems that they may encounter. Remote support engineers document and record any issues or incidents that they handle and share best practices and tips with their colleagues and peers.

Documentation and Reporting.

The Documentation and Reporting role is a vital part of the remote end-user support team in a global IT enterprise. The main objective of this role is to create, maintain, and distribute accurate and timely information about the end-user support activities, issues, and solutions. The Documentation and Reporting role works closely with the end-user support agents, managers, and other stakeholders to ensure that the documentation and reporting needs are met. The role contributes to the quality, efficiency, and effectiveness of the end-user support services by creating, maintaining, and distributing reliable and useful information. Also requires strong communication, analytical, and technical skills, as well as a thorough knowledge of the end-user support domain and the enterprise environment.

The Documentation and Reporting role is responsible for the following documentation tasks:

- Documenting end-user support processes, procedures, policies, and best practices;
- Documenting end-user support issues, resolutions, and feedback;
- Ensuring that the documentation is clear, concise, consistent, and compliant with the enterprise standards and guidelines;
- Managing the documentation repository and ensuring its accessibility and security;
- Analyzing and interpreting end-user support data and providing insights and recommendations;
- Validating and verifying the reporting data and sources.

End-User Feedback Analysis.

The remote end-user support team plays a vital role in conducting end-user feedback analysis, as they are the primary point of contact and communication between the end-users and the product or service provider. This role can be divided into three main tasks [7-8]:

1. Collecting feedback. The team collects feedback from the end-users through various methods, such as surveys, ratings, reviews, comments, suggestions, complaints, or testimonials. The engineers can also receive feedback from the end-users by asking specific questions, conducting interviews, or organizing focus groups. They should ensure that the feedback is relevant, timely, accurate, and representative of the end-user population.

2. Analyzing feedback. The team analyzes the feedback collected from the users using various tools, such as spreadsheets, charts, graphs, tables, or software applications. They should identify the patterns, trends, themes, gaps, and insights from the feedback, as well as the positive and negative aspects of the product or service. The remote end-user support team should also compare and contrast the feedback from different sources, segments, or periods, and evaluate the impact and implications of the feedback on the product or service performance and development.

3. Reporting feedback. The remote end-user support team reports the feedback analysis results to the relevant stakeholders. The IT service managers should present the feedback analysis results in a clear, concise, and comprehensive manner, using appropriate formats, such as reports, presentations, dashboards, or infographics. Such reports include recommendations, suggestions, or action plans based on the feedback analysis results, and follow up on the implementation and outcomes of the feedback-driven changes.

Continuous Training and Skill Development.

The rapid changes in technology and customer expectations require the support team to constantly update their skills and knowledge. Continuous training and skill development is a key strategy to ensure that the remote end-user support team can provide effective, efficient, and satisfactory service in a dynamic and competitive environment [9].

Continuous training and skill development can benefit the remote end-user support team in several ways, such as:

- Enhancing their technical skills and competencies to handle different types of issues, devices, and platforms;

- Improving their communication and interpersonal skills to interact with customers and colleagues in a professional and empathetic manner;
- Improving their customer satisfaction and loyalty ratings by delivering high-quality service and exceeding customer expectations.

To implement continuous training and skill development for the remote end-user support team, the following steps are recommended:

- Assess the current skills and performance levels of the support team and identify the gaps and areas for improvement;
- Design a training and development plan;
- Select the appropriate training and development methods and tools, such as online courses, webinars, podcasts, videos, simulations, quizzes, feedback, coaching, mentoring;
- Deliver the training and development activities in a flexible and accessible manner;
- Evaluate the effectiveness and impact of the training and development activities;
- Review and update the training and development plan regularly, based on the changing needs and expectations of the support team and the customers.

Continuous training and skill development is a crucial factor for the success and sustainability of the team as a whole. It can help the support team to enhance their skills and competencies, improve the service quality and customer satisfaction. At the same time to cope with the challenges and opportunities of working remotely, and to advance their career and professional growth.

REFERENCES

Siew Kien Sia, Christina Soh, Peter David Weill. Global IT Management: Structuring for Scale, Responsiveness, and Innovation. Communications of the ACM. DOI: 10.1145/1666420.1666449, pp 61-63

Druta, R., Druta C., Negirla P., Silea I, 2021. A Review on Methods and Systems for Remote Collaboration. Applied Sciences, 11 (21), 10035. <https://doi.org/10.3390/app112110035>

Choudhury P., Foroughi C., Larson B, 2021. Work-from-Anywhere: The Productivity Effects of Geographic Flexibility. Strategic Management Journal. <https://doi.org/10.1002/smj.3251>

Bernstein E. S., Turban S, 2018. The impact of the 'open' workspace on human collaboration. Philosophical Transactions of the Royal Society B 373: 20170239. DOI: <http://dx.doi.org/10.1098/rstb.2017.0239>

Moroz O., & Kyssa O. (2023). Functions of International remote end-user support teams of information systems in a global IT company. Innovation and Sustainability, (4), 6-18. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.6.18>

Boogaard F. C., & Matthiesen H. (July 2015). Maintenance and Monitoring. Hanzehogeschool Groningen, The National Museum of Denmark.

Milner R., & Furnham A. (2017). Measuring Customer Feedback, Response and Satisfaction. Psychology, 8, 350-362. DOI: 10.4236/psych.2017.83021

Mustansir A., Shahzad K., & Kamran M. (2021). Sentiment Analysis of User Feedback on Business Processes. Conference Paper. DOI: 10.1109/ASEW52652.2021.00048

Guillermo O., Carla S., Marjan S., Fernando A. (2016). The Impact of Continuous Training in Small and Medium Enterprises: Lessons from an Industrial Case Analysis. Journal of Business Economics and Management. ISSN: Print: 1611-1699, Online: 2029-4433. DOI: 10.3846/16111699.2014.938359

Мороз Олена Омелянівна – д-р екон. наук, завідувач кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Кусса Олександр Вікторович – аспірант, кафедра підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, ol.kyssa@gmail.com

Moroz Olena O., Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department of Entrepreneurship and Financial Activity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Kyssa Oleksandr V., Postgraduate student, Department of Entrepreneurship and Financial Activity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, ol.kyssa@gmail.com

THE IMPORTANCE OF ETIQUETTE FOR BUILDING TRUST IN INTERNATIONAL BUSINESS RELATIONS

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: *The article examines the importance of etiquette for building trust in international business relations*

Key words: etiquette; trust; international business relations; collaboration.

Having strong relationships is critical to any business. Successful business owners have good relationships with their employees, customers, suppliers, stakeholders and the local community. The presence of good relations within the framework of international expansion becomes the basis of the company's success in the international market.

Successful businesses establish positive relationships with their customers. If your customers are satisfied, they will recommend your company to others. Successful startups like Gousto [1] have mastered the art of referral marketing, offering credits to their customers who introduce them to new customers. The lesson here is that happy customers are your biggest brand advocates. For a business expanding internationally, your brand will likely be unknown in this new market, so you'll need to make an extra effort to build relationships with your new customer base.

A good relationship isn't just about answering emails quickly or being polite on phone calls. Business relationships take time to develop. The basis of any good relationship is trust. It is difficult to mention the word "trust" without paying attention to one of the world's greatest authorities in the field of trust, Stephen R. Covey, and his well-known book "The Speed of Trust" [2].

The main idea of the book is that trust affects everything. In relation to the business world, trust affects both cost and speed. When trust is low, speed is low, so the price is high. On the contrary, if the trust is high, the speed becomes high and the price is low. For example, you won't need to double-check or waste time sending emails to cover your back, it can all be done with a quick phone call, saving you time and money.

International business requires a strong culture of trust because everything happens over great distances and often beyond your full control. When a company is building relationships with people abroad, cultural differences need to be kept in mind. For example, in Italy, you are more likely to make a deal during a long lunch. You need to understand the cultural customs of the specific country with which the company is establishing a business relationship, because this is a quick way to gain trust and respect.

Table 1 offers to consider the main tips on how to build relationships to achieve success in international business.

Building a culture of trust takes time and effort, especially if there are language barriers. That is why building trust in the knowledge of business etiquette of different countries is a key to success for a company that wants to expand its activities on international markets.

Studying the peculiarities of the behavior of different peoples, you can avoid mistakes in etiquette and form close relationships at the international level. Knowledge of the culture of your business partner is a prerequisite for the successful development of future business relations

Recommendations for gaining trust in international business

Recommendation	Characteristics
Create a transparent culture	Transparency remains one of the company's values, it is achieved through honesty and openness with each other. When working in different countries, technology can be used to support information sharing through collaboration software. Make sure you have regular communication scheduled and give each other honest feedback. It is advisable to choose business partners who share similar values with yours.
It is necessary to clarify the partner's expectations at the beginning of the formation of business relations	It is very important to set expectations for cooperation from the beginning and draw up clear written contracts. New relationships often go wrong because companies are impatient and overestimate themselves. Make sure you don't get carried away; realistically estimate sales volumes, terms and fulfillment of orders. If the company is exporting for the first time, do not forget to take into account the additional time required for delivery.
You need to be responsible and accept responsibility	A common trait of great leaders is that they take responsibility for results. Don't point fingers when things go wrong. If you are responsible for your mistakes, admit them and, if necessary, pay for them. It is necessary to regularly report on the work done; be sure to identify the good points, but also highlight areas that need improvement.
Fulfill obligations	Make commitments carefully and fulfill them at any cost. If you promise to call someone at 10 in the morning, then definitely do it. When it comes to customer service, Domino's Pizza comes to mind with its 30-minute guarantee. If the delivery of the pizza takes more than 30 minutes, it is free for the customer. Follow through on your promises, as this is the foundation for building long-term relationships.

Source: made by the author

REFERENCES

1. Gousto, URL: <https://www.gousto.co.uk/> (дата звернення 22.09.2023)
2. Stephen M. R. Covey, Speed of trust, URL: <https://www.speedoftrust.com/> (дата звернення 22.09.2023)

Novik Iryna O. – Associate Professor of the Department of Business Economics and International Economic Relations, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: gerashenko1977@gmail.com

INNOVATIONS IN ENSURING THE CLIMATE RESILIENT AGRICULTURE

¹Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine

Abstract: *The definition of climate resistant agriculture is given. Key global trends in innovative provision of climate resilience of agriculture are outlined. The process of innovative technologies introduction in Ukraine, aimed at strengthening the climatic resilience of agriculture, is characterized.*

Key words: climate resilience; agrarian innovative technologies; global trends; drought resistance.

Agricultural resilience, like the resilience of any system, is defined as a measure of how many disturbances such a system can withstand before the “critical threshold” is crossed, and it undergoes drastic changes and imbalances (that is, it loses the ability to cope with the set tasks before her). Therefore, the resilience of the agricultural system, as the main producer of food, becomes a key factor in ensuring national food security.

The natural and climatic conditions, and especially their sharp changes observed in recent years, have a huge impact on agriculture resilience. Agriculture, as is known, depends much greater than other sectors of the economy on climatic transformations (in particular, on rising global temperatures, changes in the level and structure of precipitation). The fluctuations in agricultural production indicators caused by such changes are a significant reason for the instability of farmers’ incomes and, in general, a violation of the economic stability of the agricultural sector. The consequences of climate change pose a significant threat to the food security of the population, as they lead not only to an increase in the volatility of agricultural crop yields and animal productivity, but also to an increase in the scarcity of natural resources for agricultural production (primarily, water) due to their faster depletion compared to the regenerative capabilities of the natural environment.

In its turn, agrarian business directly provokes the degradation of natural resources and the increase of the mentioned climate changes, mainly due to the growth in greenhouse gas emissions, more than 20% of which, according to estimates [1], is accounted for by global animal husbandry [2]. Therefore, ensuring the climate resilient agriculture is inextricably linked with ensuring its climate neutrality.

In a general sense, resilience to climate change is defined as the ability to anticipate, prepare for, and respond to hazardous climate events [3]. Thus, climate sustainability of agriculture is its ability to develop, resisting and overcoming the negative impact of natural shocks and simultaneously reducing the carbon footprint by using appropriate adaptation mechanisms.

Innovation plays a key role in the process of adapting agricultural production to increasing climate change. Only with their help is it possible to ensure the food needs of the growing population without cutting down forests and expanding agricultural land, while maintaining the quality indicators of soil and water resources at the appropriate level. The fight against the climate crisis requires innovations in the methods of tilling the soil and caring for farm animals, seed production, and the production of material and technical means. The goal is the wide implementation of climate-adapted technologies that allow to lower water consumption, reduce plowing of land, ensure waste-free production and, accordingly, minimize costs.

It is obvious that the introduction of innovative technologies requires systematicity. In this context, the automation of all production processes is important. Farm automation involves combining agricultural machinery, computer systems, electronics, chemical sensors, and data management into a single system to improve equipment efficiency and raise decision-making. The use by farmers of automated combines, drones, autonomous tractors, as well as sowing and weeding with the help of autonomous mechanisms makes it possible to use available resources more effectively, to increase the yield of plants and the productivity of animals.

In Ukraine, before the full-scale war, a significant increase in spraying drones was observed in the market of services in the agricultural sector. Domestic farmers recognized their main advantage as clear work in certain areas of the field without damage to vegetation and soil compaction. However, with the beginning of a full-scale invasion, work with

agricultural drones became more difficult, primarily due to the difficulty of reserving airspace. According to the results of 2021-2023, the total area of crops treated by agricultural drones in Ukraine was 3.1 million hectares (1 million, 1.2 million and 0.9 million hectares, respectively). This made it possible to reduce fuel consumption by 17.1 million tons, reduce carbon emissions by 43.4 thousand tons, harvest an additional 486.7 thousand tons. In the post-war period, a fivefold increase in growth of the agricultural robotics market is projected.

Weather disasters, primarily droughts, increase the requirements for drought resistance of agricultural crops, which is the key to food security for the growing global population. In this connection, geneticists can apply minichromosome technology, which involves improving plant traits, in particular, increasing their drought resistance, but without changing genes. This technology makes it possible to grow crops that require less chemical protection and fertilizers, achieve bio-enrichment and increase the content of nutrients in plants.

Breeding activities in Ukraine have been significantly intensified in recent years. Even despite the war, foreign companies are investing tens of millions of euros in the field of domestic seed production. For example, the international seed producer Lidea Seeds has a local seed production, a research department and a dairy farm in its structure in Ukraine. This company is focused on the development of the most productive hybrids of corn, sunflower, soybean, sorghum, alfalfa, etc. crops adapted to the soil and climatic conditions of Ukraine. In 2023, the company's investments in local production in Ukraine increased 1.8 times compared to the previous year and reached UAH 1.1 billion.

Among the modern innovative technologies of crop production, precision farming has become the most widespread throughout the world. It is an agricultural resource management strategy that collects, processes and evaluates big data and provides information to farmers based on this. The information obtained allows farmers to optimize production operations, improve soil quality and production productivity. According to forecasts, the global precision agriculture market will reach \$16.35 billion by 2028, growing by 13.1% annually.

In Ukraine, the technology of precision agriculture or its individual elements is used by a significant number of primarily large producers. So, according to estimates, among farms with an area of more than 2,000 hectares before the start of a full-scale war, at least half used elements of precision agriculture to some extent or planned to work in this direction. In the EU countries, the share of farmers who work using this technology is almost close to 100%, primarily due to state incentives for the development of such activities. For example, European farmers are deprived of subsidies if they do not carry out professional studies of the condition of their own fields and do not follow the appropriate management technologies. In Ukraine, in peacetime, the implementation of the mentioned practice was limited by its labor-intensiveness, the need for significant initial investments for the purchase of modern machinery and equipment and payment for the services of specialized companies, and the lack of necessary knowledge and skills among domestic farmers. In wartime, the lack of opportunities for the full use of agricultural drones and the sharp aggravation of farmers' financial problems were added to the mentioned obstacles. Therefore, it is obvious that the intensification of the transition to precision agriculture will not take place before the end of the war. At the same time, domestic producers claim that production according to such a system allows them to increase the profitability of their farms by 25-30% compared to traditional technology.

Vertical farming is also considered promising in the world. This is the cultivation of agricultural products in a closed and controlled environment using vertically installed racks (to increase yields in a limited space) and hydroponics or aeroponics. Vertical farms allow growers to control lighting, temperature, water regime and sometimes carbon dioxide levels. This technology provides up to 70% water savings compared to the traditional one.

In Ukraine, such productions are also developing, although they have significant limitations, primarily due to the high cost of electricity. Thus, as the producers note, a third of the costs of vertical farms, which specialize in particular in the cultivation of greens, fall precisely on electricity, as well as on water. At the same time, a closed cultivation system, microclimate management, recirculation and metered water consumption in the production process make it possible to increase productivity (from 30%), reduce water consumption (up to 90%), as well as guarantee the ecological purity of the obtained products.

In crop production, such modern technologies of thrifty farming as No-till, Mini-till, Strip-till, etc. are also actively used. They involve the complete abandonment of traditional plowing or minimal, surface tillage of the soil or its strip loosening, which allows not only to save resources, but also to reduce moisture evaporation, protect the soil from erosion, restore its fertility and biodiversity and, therefore, contribute to decarbonization. In general, 6.8% of arable land in the world is processed using this technology, in particular, up to 3% of arable land in Europe. No-till is most common in the USA, Canada, Brazil, Argentina, and Australia.

In Ukraine, before the war, thrift farming technologies were mainly applied to grain crops. At the same time, areas under No-till accounted for approximately 0.5 million ha, Mini-till – 1.5 million, Strip-till and others – approximately 7 million ha. Arid steppe regions took the lead in implementing such technologies. In 2023, Ukrainian farmers confirmed the trend of changing the method of soil cultivation, namely, the replacement of plowing with minimal soil cultivation and its deep loosening. According to the Ukrainian Club of Agrarian Business, in 2023, the use of plowing decreased by 5%, on the other hand, minimum cultivation increased by 3% and was 8% of cultivated areas.

REFERENCES

1. *Johnson J.M.-F., Franzluebbbers A.J., Weyers S.L., Reicosky D.C.* (2007). Agricultural opportunities to mitigate greenhouse gas emissions. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2007.06.030>
2. *Prastiyo, S.E., Irham, Hardyastuti, S. et al.* (2020). How agriculture, manufacture, and urbanization induced carbon emission? The case of Indonesia. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-10148-w>
3. Climate resilience portal. <https://www.c2es.org/content/climate-resilience-overview/>

Shubravskaya Olena V. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Forms and methods of management in the agri-food complex, Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: shubravskaya@gmail.com

DEVELOPMENT OF BIOENERGY AS AN INNOVATIVE ASPECT IN THE CONTEXT OF ENERGY SECURITY OF UKRAINE

State Organization "Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine"

Abstract. *In article opportunities and prospects for the development of bioenergy in Ukraine as an alternative source of energy are highlighted; it has been proven that bioenergy has a rather important role in the socio-economic development of the country - it contributes to the improvement of the ecological state, increasing the competitiveness of production and reducing the country's energy dependence.*

Keywords: bioenergy; agribiomass; energy security; renewable energy sources.

Climate change, which occurs on a global scale, has devastating consequences for society due to the increase in the number of adverse natural phenomena and leads to the deterioration of the living conditions of a large part of the planet's population and the environment. Climate change is a problem that no conscious individual in society can ignore.

The development of bioenergy is one of the ways that will contribute to increasing environmental safety and reducing the negative impact on the natural environment. Bioenergy plays an important role in reducing greenhouse gas emissions, which is especially relevant in connection with the problem of global warming and climate change. Bioenergy is important from several aspects: its powerful potential can and should act as a driver of the development of the national economy; the development of bioenergy is one of the directions of decarbonization of the economy in accordance with global trends and the obligations that Ukraine has in the process of European integration. Solving the socio-economic problem of energy security is possible only through the rational use of all existing sources of fuel and energy on Earth and in the surrounding space or the search for alternative energy sources.

Bioenergy makes up about 60% of all renewable energy sources in the world and about 70% in Ukraine, therefore, it is an integral component of the "green" energy transition of all countries. For Ukraine, bioenergy is one of the strategic directions for the development of the renewable energy sector, taking into account the country's high dependence on imported energy sources and the great potential of biomass available for energy production. Currently, the development of renewable energy is one of the main ways to solve problems related to the instability of supply and replacement of fossil energy resources. The field of bioenergy in Ukraine has great potential for development, this is due to the peculiarities of the climate, the potential of the agricultural sector and the availability of the necessary workforce.

The use of traditional energy sources leads to an increase in the number of emissions of greenhouse gases into the atmosphere, deterioration of ecology, as a result of which society faces the problems of global warming, pollution of air, water and land resources.

Biomass is a by-product of crop production and waste of biological origin in animal husbandry, which can be used as raw materials for energy production, which can be either directly burned for heat or converted into solid, liquid, or gaseous biofuel. Biomass in developing countries is actively used as fuel for heating or cooking. In developed countries, it is already used as a means of producing heat and electricity or as a raw material for the production of liquid biofuel. Today, bioenergy accounts for about a tenth of the total volume of primary energy in the world.

The share of energy production from biomass in the total production of "green" energy in EU countries varies from 15% (Malta) to about 90% (Czech Republic, Hungary, Latvia) and even 100% (Estonia). On average, this figure for the EU is 64%. It should also be noted that about 75% of energy produced from biomass is consumed as thermal energy, 13% as electrical energy, and 12% as fuel for transport. Liquid biofuels, for example, ethanol, biodiesel, biogasoline, are produced from wood materials (sawdust, charcoal, pellets, logging waste), sugar cane, corn, rapeseed, agricultural waste, industry and household waste. The most powerful producers are the USA and

Brazil, which together produce up to 90% of liquid biofuel in the world, the amount of which is steadily growing [1]. The interest of the world community in various types of biofuels produced from biomass will increase.

Over the past 20 years, the world has seen an exponential increase in biomass electricity generation capacity: from 28,120 MW in 2000 to 148,912 MW in 2022. At the continental level in 2022, Asia represented 43% of total biomass electricity capacity, Europe 28% and America 26%. In 2020, the world produced 38.1 billion m³ of biogas with an equivalent energy content of 1.46 EJ. Europe is the world leader in biogas production, with 20 billion m³ of biogas produced in 2020 with an energy equivalent of 0.71 EJ, which is more than half of global biogas production. Asia took second place with a share of 32% [2].

Agriculture of Ukraine is a source of biofuel raw materials. Raw materials are grown on agricultural fields, obtained in the form of agricultural waste from both the crop and livestock industries.

According to the estimates of the Bioenergy Association of Ukraine, in 2021 the potential of biomass available for energy production amounted to more than 26 million tons of oil equivalent, which is 30% of the total supply of primary energy to Ukraine in 2020. A significant share of the energy potential is agricultural residues - 42 % of the total volume, the contribution of biogas obtained from various types of raw materials (waste and by-products of agricultural activity, industrial and communal wastewater, solid household waste) - 31%, wood biomass and energy plants (for solid fuel) is relatively small - 10 each %, liquid biofuel – 7% [3]. Biomass is considered one of the main renewable energy sources, replacing fossil fuels and reducing greenhouse gas emissions in the context of the goals of the Paris Agreement.

In Ukraine, the development of renewable energy is one of the five priorities of the country's recovery. Ukraine's recovery plan should take place through the prism of decarbonization and the "green" transition policy, and bioenergy is an important component that can systematically affect the improvement of heat supply in the territory of Ukraine and reduce the impact of war losses to restore infrastructure.

According to UN experts, during the full-scale war, the Russians destroyed up to 90% of Ukraine's wind power and 30% of solar power. A third of Ukrainian power plants have been under temporary occupation since February 24, 2022 [4]. An extensive system of combined heat and power plants could replace those destroyed and lost during the war.

For the production of biofuel in Ukraine, there are the following opportunities: increasing the area for growing energy crops (fast-growing trees - willow, poplar, paulownia or certain types of plants - sorghum, miscanthus) by at least 2 times. The economic efficiency of growing energy plants depends on their productivity and costs for harvesting and processing into biofuel. Since most energy plants provide a harvest for more than one year, the initial investment and production costs will approximately pay off within 2-3 years. Energy crops are grown on land that is not suitable for agricultural production, which allows to preserve the soil from erosion, increase the content of the humus layer, and improve the state of the environment; the use of crop production waste for the production of bioenergy - grain straw and residues from the processing of sunflower and corn [5]; the use of sugar beet for the production of various types of biofuel, because sugar beet is a universal bioenergy crop. Both bioethanol and biogas can be obtained from sugar beet raw materials, as well as used in combination with animal manure [6]; increase of biogas plants for processing livestock waste into biogas. The list of raw materials used in Ukraine for biogas production is limited to 5 main types: pig manure, cattle manure, chicken manure, sugar beet pulp and corn silage. At the same time, according to the assessment of the Bioenergy Association of Ukraine, the total potential of pulp is used approximately 20%, pig manure - 6%, cattle manure - 4%, chicken droppings - 1%. The use of the potential of other types of raw materials for biogas production does not exceed 1 -2% [7].

Therefore, the development of bioenergy in Ukraine, along with solving the issues of economic security and economic independence, will contribute to increasing environmental security and reducing the negative impact on the natural environment. Bioenergy plays an important role in reducing greenhouse gas emissions, which is especially relevant in connection with the problem of global warming and climate change. Biomass is considered one of the main renewable energy sources, replacing fossil fuels and reducing greenhouse gas emissions in the context of the goals of the Paris Agreement.

REFERENCES

1. "Green" energy and biofuels: who in the world has successfully caught the wave of bioenergy (2020). URL: <https://biz.nv.ua/ukr/chista-energiya-dlya-novoji-ukrajini/zelena-energiya-i-biopalivo-dosvid-ukrajini-yevropi-ta-ameriki-50112746.html>.
2. Bioenergy in 2023: Global Statistics report of the World Bioenergy Association (WBA). URL: <https://saf.org.ua/news/1825/>.
3. UABIO (2023). Lecture materials of Block 4 "General issues of the development of the bioenergy sector". Project EBRD /GEF. URL: <https://uabio.org/>.
4. The world is entering the era of clean energy. The share of green energy reached a record 12% (2023). URL: <https://forbes.ua/news/zelena-energetika-zabezpechue-12-svitovikh-potreb-zvit-12042023-13001>.
5. Kyrlyenko, I., Tokarchuk, D. (2020). Effective organization of the use of waste from agricultural enterprises in the formation of energy and environmental security. *Economics, finance, management: topical issues of science and practice*. № 2. P. 66–82.
6. Bondar, V. (2013). Sugar beets as a renewable source of bioenergy. *Bioenergetics*. № 1. P. 17–21.
7. Geletukha, G., Kucheruk, P., Matveev, Yu. (2022). Prospects for biomethane production in Ukraine. UABIO Position Paper № 29. UABIO. September. URL: <https://uabio.org/wp-content/uploads/2022/10/final-EN-Position-paper-UABIO-2022-09.pdf>.

Udova Liudmyla O. – PhD in Economics, senior researcher, senior researcher of the Department of the Forms and Methods of Management in the Agro-Food Complex, State Organization “Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, e-mail: u_lyudmila@ukr.net.

USAGE OF INDUSTRY 4.0 TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN ENTERPRISES: ANALYSIS OF ROBOTICS AND CLOUD COMPUTING ADOPTION

Research Institute of Trade and Sustainable Business, University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Abstract: *This paper analyzes the level of adoption of specific Industry 4.0 technologies in Ukraine. The main objective of the research is to assess the implementation of robotics and cloud computing by Ukrainian enterprises. Based on the analysis of statistical data, it has been established that the priority goals of using robotics and types of cloud computing services in enterprises of different sizes differ. The obtained results can be valuable for understanding the trends in the implementation of modern technologies in the country, as well as for shaping innovation policies and supporting small and medium-sized businesses.*

Key words: cloud computing, Fourth Industrial Revolution, Industry 4.0, robotics, Ukrainian enterprises.

In the modern world, innovation plays a central role in the competitiveness of both individual companies and the economy as a whole. According to the Global Innovation Index 2023 ranking, Switzerland tops the list of the most innovative economies, followed by Sweden, the United States, the United Kingdom and Singapore [1]. Ukraine is ranked 55th out of 132 countries, which is a respectable achievement considering the military actions on its territory.

The rapid spread of new technologies as part of the Fourth Industrial Revolution is contributing to the development of innovative processes in companies. Currently, there is no unified approach to interpreting the elements and technologies of the Fourth Industrial Revolution. However, many researchers believe that it could include the following: Robotics, Cloud Computing, Artificial Intelligence, Additive Manufacturing, Big Data, IoT, etc. [2, 3, 4]. It is predicted that the technologies of the Fourth Industrial Revolution will drive the creation of new products and markets and expand existing markets. At the same time, their implementation will bring about significant changes in the organizational structure, operational activities, business processes and business models of companies.

The first strategy to implement technologies of the fourth industrial revolution to maintain and improve the competitiveness of industry in global markets was developed by the German Ministry of Education and Science and approved under the name "Industry 4.0" [5]. It was initiated with the aim of integrating information and communication technologies into the life of society and industrial production by integrating all production elements into the global data exchange network. In Ukraine, the National Strategy for Industry 4.0 was developed by a group of experts from the Association of Industrial Automation Enterprises of Ukraine (APPAU) and specialists from the 4.0 movement, and was released in 2018 [6]. The Strategy 4.0 justifies why there are currently no conditions in Ukraine, nor in the next 5 years, for achieving any of the leading positions among the top 20-30 post-industrial countries worldwide. Instead, Ukraine can at least become a regional leader in the field of complex and high-tech engineering services.

When analyzing the statistical data on the use of robotics in Ukrainian companies, the main thing to note is that its share in the total number of enterprises is low: 2.3% of small enterprises, 4.7% of medium-sized enterprises and 6.2% of large enterprises (Table 1).

Table 1 - Share of the number of enterprises using robotics by type of robot, by purpose of using service robots, with a breakdown by the number of employed in 2021

Enterprises by the number of employed	Share of the number of enterprises using robotics of the total number of enterprises, %	Of these by type of robot		Share of the number of enterprises using service robotics for the purpose of use of the total number of enterprises, %						
		industrial robots	service robots	surveillance, security or inspection tasks	transportation of people or goods	cleaning or waste disposal tasks	warehouse management systems	assembly works performed by service robots	robotic store clerk tasks	construction works or damage repair tasks
10-49 persons	2.3	0.8	1.8	1.0	0.7	0.6	0.6	0.6	0.4	0.6
50-249 persons	4.7	2.4	3.0	2.0	1.0	1.5	1.5	1.6	1.2	1.4
250 persons and more	6.2	3.5	3.6	2.1	1.0	1.0	1.7	0.9	0.6	0.8

Source: based on data [7].

According to statistics, the share of companies buying cloud computing services is small and amounts to 9% of the total number of small enterprises, 13.9% - medium-sized enterprises and 22.2% - large enterprises (Table 2).

Table 2 - Share of the number of enterprises purchasing by types of services, with a breakdown by the number of employed in 2021

Enterprises by the number of employed	Share of the number of enterprises that purchased cloud computing services of the total number of enterprises, %	Of these by type of cloud computing services, %							
		email	office software	hosting the enterprise's database(s)	storage of files	finance or accounting software applications	CRM software application for managing information about customers	computing power to run software used by the enterprise	
10-49 persons	9.0	5.1	4.1	3.5	3.4	5.2	2.4	2.8	
50-249 persons	13.9	8.1	6.6	5.1	6.7	7.4	3.9	5.2	
250 persons and more	22.2	13.6	12.1	9.8	12.5	8.9	7.0	9.9	

Source: based on data [7].

The analysis shows that Industry 4.0 in Ukraine is at the initial stage of generating demand and accumulating primary experience in the use of cloud computing and the introduction of robotics by enterprises. However, there are some differences in the implementation and use of technology depending on the size of the enterprise. Large enterprises with 250 or more employees demonstrate higher rates of robotics use compared to medium and small enterprises. By type, service robots 8.4% slightly prevail over industrial robots – 6.7%. The most common uses of robotics are for data collection (such as surveillance, security or control), warehouse management, cleaning or waste disposal. Also among the popular tasks is the management of assembly work. Small businesses rely more heavily on robotics for surveillance, security and control purposes, and the transportation of people or goods. At the same time, robot salespeople (consultants) are least likely to perform tasks.

Ukrainian enterprises are increasingly turning to cloud computing services, which may indicate a growing recognition of their benefits such as flexibility, scalability and accessibility. The most commonly purchased cloud computing services are for email, office software, and enterprise database hosting. However, larger enterprises tend to use a wider range of cloud services, including file storage, financial or accounting software, CRM applications to manage customer information, and computing power to run software.

The Fourth Industrial Revolution significantly influences the innovative behavior of enterprises, forces them to look for new sources of growth and increased productivity, transform business models, change value chains and rebuild competitive business strategies, significantly accelerating the development and implementation of innovations. In the strategies of the USA, Great Britain and the countries of the European Union, much attention is paid to creating favorable conditions for transforming the innovative behavior of small and medium-sized businesses. In this regard, it is necessary to provide measures for the adoption and implementation of technologies of the fourth industrial revolution by small and medium-sized enterprises in Ukraine.

REFERENCES

1. Global Innovation Index Database, WIPO, 2023.
2. BCG: Industry 4.0 to lift manufacturing to new levels. URL: <https://www.consultancy.uk/news/2099/bcg-industry-40-to-lift-manufacturing-to-new-levels>
3. PWC. Realizing the full potential of cloud computing on the Indonesian economy. URL: <https://www.pwc.com/id/en/media-centre/press-release/2022/english/realising-the-full-potential-of-cloud-computing-on-the-indonesian-economy.html>
4. Deloitte Insights - The fourth industrial revolution is here - are you ready? URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/manufacturing/Industry4-0_Are-you-ready_Report.pdf.
5. Pfeiffer, S. The Vision of “Industrie 4.0” in the Making—a Case of Future Told, Tamed, and Traded. *Nanoethics* 11, 107–121 (2017). <https://doi.org/10.1007/s11569-016-0280-3>.
6. Project of the National Industry Strategy 4.0. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/national-strategy-for-industry-4-0/>
7. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Yehorova Yuliia V. – PhD in Economics, Associate Professor, Researcher, Research Institute of Trade and Sustainable Business, Faculty of Commerce, University of Economics in Bratislava, Slovak Republic, e-mail: yuliia.yehorova@euba.sk

Oksana Zamazii¹
Valentyna Stadnyk²
Vitaliy Yokhna²

SERVICE FUNCTIONALITY OF INDUSTRIAL PARKS: DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF VALUE-BASED MANAGEMENT

¹Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute,

²Khmelnitsky National University

Abstract: *The current organizational and institutional advantages of industrial parks are considered from the perspective of value-oriented management, and it is proposed to expand their service functionality to increase residents' capacity for innovation and technological development.*

Keywords: *value proposition, innovation infrastructure, business environment quality, organizational space*

The structural changes in Ukraine's economy are inevitable and urgent due to the destruction of many industrial enterprises that formed the basis of its export capacity before the war. It is important for these changes to occur not just adaptively but purposefully, considering the need to maintain the necessary level of national security and prioritize post-war economic development in Ukraine. It is evident that managing structural changes must be strategic and take into account the dynamics of global economic space and its technological foundation. The latter should provide sufficient flexibility in production systems to maintain the competitiveness of economic entities from the strategic perspective. That is, to be unique according to the criteria that form the basis of competitive advantages in the industry or innovation-ready (capable of adjusting to diversify market value propositions). The investment needs to attract such technologies are significant, as are the risks of investment loss in a country where every corner is not immune to missile or other attacks from aggressors.

Given the high investment risks, institutional support for attracting investments to Ukraine's industrial sector must be ensured – for the development of industrial enterprises on an innovation-technological basis. The economic significance of such support should be commensurate with the risks of investment loss during the active phase of the war. Only under these conditions will the restoration of industrial production occur in Ukraine—both through the relocation of industrial enterprises from temporarily occupied territories and through the development of the industrial sector of the economy on a fundamentally new technological basis.

In particular, this will be facilitated by the establishment of legal principles for the functioning of industrial parks in Ukraine. Let's consider its main preferences from the perspective of value-oriented management [1]. That is – from the viewpoint of the value for users of the service package they receive by becoming participants in the park. The basic package of institutional regulation of the activities of industrial park residents allows solving three important problems for industrial investors: land allocation, connection to networks, and reducing the cost of acquiring basic production equipment. Thus, the industrial park becomes equipped with the necessary production infrastructure – a plot of land for industrial purposes with the necessary utilities. These positions are extremely valuable for project development implementation – as they significantly reduce the time and resources needed for its implementation, which can be decisive for the project's market success in business. The government has envisaged co-financing the construction of necessary infrastructure for industrial parks through local authorities and the state. At the same time, private businesses may also participate in this – adding those service enterprises to the basic infrastructure elements that improve the quality of the business environment.

In order to enhance the value-added impact of the Law on Industrial Parks, the Cabinet of Ministers of Ukraine has adopted amendments to it, providing the following preferences for IP residents: exemption from import VAT and customs duties on equipment listed in the Ukrainian Classification of Goods for Foreign

Economic Activity [2], exemption from income tax for 10 years for certain types of activities, and granting local self-government bodies the right to establish exemptions from local taxes [3]. Due to the comprehensiveness of the legislators' approach to addressing the most important problems of industrial investors, the industrial park has ceased to be just a legal framework for its participants, providing certain tax and customs preferences. At the same time, the availability of such preferences acts as a limitation on the allocation of investment expenses. Thus, an important option of customs preferences for park residents is their exemption from paying duties and VAT on equipment. Thanks to this, they will be able to use the tax-exempt funds for implementing cutting-edge technologies, creating or upgrading their material and technical base, increasing production volumes, etc. Thus, more funds can be directed towards its technological component – to choose equipment that is more advanced in terms of functional-productive and operational quality criteria. We have developed an algorithm for such selection, in which the main criteria for selection are flexibility of technological solutions, environmental neutrality, resource efficiency, and productivity. This will expand the possibility of product differentiation for different target markets, promote its entry into markets of other countries, and preserve competitiveness in the long term. Such parks create a single organizational space for relocated enterprises, where they can not only conduct independent economic activities but also integrate efforts to implement joint innovative projects that meet the requirements of sustainable development. As of today, Ukraine has already registered 73 industrial parks [4]. However, the preferences laid down in the current regulations can bring better results for park participants if a value-oriented approach is also applied to structuring their business processes. In particular, by allocating homogeneous servicing or ancillary processes to them, which can be professionally provided by specialized service enterprises. And this includes not only equipment maintenance or energy supply services but also analysis of consumer markets or technological innovation markets. Such processes are important for maintaining the competitiveness of enterprises in working with markets and resource suppliers. At the same time, they require qualified professionals capable of using modern information platforms and technologies to ensure the reliability and value of the obtained results. Therefore, in our opinion, the basic service functionality of industrial parks should be supplemented with necessary elements of innovative infrastructure. For example, this could be a Technology Transfer Center, which functionally would support the development of production systems of park residents on a related technological platform – this would provide advantages in payment for engineering services and operational maintenance. At the same time, such functions can be complemented by the services of a Quality Certification Center. Together, this can provide better organizational readiness for park participants to enter international markets with new value propositions [5].

Such an expansion of service functionality can be particularly valuable for parks that integrate industrial enterprises based on technological affinity or complementary use of territorial resource potential. At the same time, there should be an increase in the technological competitiveness of businesses in line with global technological trends. This will create better prospects for domestic manufacturers of technically complex products to enter the technological chains of leading international companies. And working in high-tech markets will enable innovative entrepreneurs to accumulate experience for entering international markets with their own value propositions, creating new consumer niches.

Therefore, an industrial park should be considered not only as a spatially defined and infrastructurally equipped territory of industrial activity, which serves as an organizational framework for residents with institutionally entrenched customs and tax preferences for a certain period, but also as an organizational space whose service functionality provides better conditions for business development on an innovative-technological basis, expands the opportunities of residents to produce value propositions, and is capable of generating synergy effects of their cooperation from the strategic perspective. Thus, industrial parks can become innovation-oriented technological platforms for the development of domestic industry on fundamentally new principles of management that correspond to the concept of sustainable development. This is crucial for the post-war revival of the economy and technological equipping of relocated productions in line with global trends in the development of societal needs, which will increase their chances of entering international markets. Modelling the system of service functionality of industrial parks in the context of increasing their value for the development of industrial enterprises will be the subject of further research.

REFERENCES

1. Zamazii O.V. Value-based enterprise management: concepts, technologies, strategies: monograph. Khmelnytskyi: KhNU, 2015. 334 p.
2. On making changes to the Customs Code of Ukraine regarding the creation of favorable conditions for the operation of industrial parks in Ukraine. Law No. 2331-IX dated 21.06.2022 URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-20#Text
3. On making changes to the Tax Code of Ukraine to create favorable conditions for attracting large-scale investments in industrial production. Law No. 2330-IX dated 21.06.2022 URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2330-20#Text.
4. Two new industrial parks. URL: km-oblrada.gov.ua/na-hmelnychchyni-stvoreno-dva-novych-industrialnyh-parky/(27.12.2023)
5. Stadnyk V., Zamazii O., Khrushch N., Yokhna V., Holovchuk O., Gadzhuk M. (2023). Justification of the organizational readiness of industrial enterprises for technological changes using fuzzy logic. *IEEE 4th KhPI Week on Advanced Technology (KhPIWeek)* (pp. 1-7). Kharkiv, Ukraine. doi: 10.1109/KhPIWeek61412.2023.10312940.

Oksana Zamazii, Doctor of Economic, Professor, Vice-Rector for scientific work Khmelnytskyi Cooperative Trade and Economic Institute, Khmelnytskyi, oks.zam@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7537-9025>

СЕКЦІЯ 3
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ
УКРАЇНИ

УДК 332.14:314

І. К. Бистряков¹
Д. В. Клиновий²

КОНЦЕПТ РЕКОНСТРУКТИВНОГО ПРОСТОРОВОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

¹ Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України

² Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України

***Анотація:** Визначено концепт реконструктивного просторового розвитку України. Запропоновано цільові орієнтири реконструкції національного господарства. Висунуто гіпотезу, за якої, покращуючи ознаки якості життя населення, можна створити умови для процесу автотельного покращення демографічної ситуації в державі. Охарактеризовано фактори реконструктивного розвитку як чинники якості життя.*

Ключові слова: господарський простір; реконструктивний розвиток; демографія; якість життя

***Abstract:** The concept of reconstructive spatial development of Ukraine is defined. Targets for the reconstruction of the national economy have been proposed. A hypothesis has been put forward, according to which, by improving the quality of life of the population, it is possible to create conditions for the process of auto-model improvement of the demographic situation in the state. The factors of reconstructive development as factors of quality of life are characterized.*

Keywords: economic space; reconstructive development; demography; quality of life

Виходячи з об'єктивних завдань повоєнного періоду, контури реконструктивного просторового розвитку України мають як відповідати європейським підходам, з метою забезпечення умов інтеграції у європейську спільноту, так і враховувати національний досвід, що відображає специфіку та ментальність стейкхолдерів й керівних структур, які зацікавлені у забезпеченні розвитку просторових утворень на умовах гармонізації багатьох різноспрямованих інтересів.

Головним принципом організації європейської системи просторового планування є перехід до дорадчої та інтерактивної форм, що охоплює як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки. Основні переваги багатосторонньої комунікації для всіх учасників процесу планування полягають у підвищенні якості прийнятих рішень, дотриманні при вирішенні конфліктних ситуацій балансу між суспільними та приватними інтересами. У цьому аспекті, створюються умови щодо сприяння розумінню потреб, уподобань та цінностей населення просторових утворень. У таких умовах бізнес має можливість адресного сприяння пошуку можливостей впливу на процес прийняття рішень та вироблення напрямків просторового розвитку через підтримку кращих практик та технологій.

У цілому, фактор євроінтеграції задає загальні тренди й пріоритети реконструктивного просторового розвитку України, й, відповідно, інвестиційної діяльності, включаючи насамперед такі, як: формування системи сталого фінансування в державі під егідою НБУ та НКЦПФР, діяльність якої спрямовуватиметься на забезпечення сталого інвестування в еколого-орієнтовані проекти, розвиток сталого фондового ринку й системи сталого страхування, організацію соціально й екологічно відповідальної банківської діяльності тощо; модернізацію промисловості та інфраструктури на базі сучасної техніки та технологій; реструктуризацію енергетичної галузі в напрямках розвитку «зеленої» енергетики, орієнтації на альтернативні джерела енергії, будівництва малих ядерних станцій; розвиток органічного та дружнього до довкілля сільського господарства; приведення у відповідність

територіального планування розвитку поселень до європейських норм навантаження на довкілля; доведення показників якості життя населення до рівня країн – членів Євросоюзу тощо.

Принципова схема упорядкування реконструктивних дій у просторових утвореннях може бути активізована різними процесами та факторами, які є для нього пріоритетними, або домінуючими, тобто тими що виступають в якості тригерів. Так, зокрема, нами в якості тригера реконструктивного розвитку визначено демографію, як найбільш сприятливий для свідомості населення фактор, що відображає на даний воєнний час і на перспективний повоєнний період трансформаційні процеси в Україні загалом.

Таким чином, логічно висувається гіпотеза, за якою, покращуючи ознаки якості життя населення, можна створити умови для процесу автотельного покращення демографічної ситуації. У даному випадку, уявлення населення про якість життя й формує бажаний стан просторового утворення, по-суті, визначає системне уявлення про якість життя територіальної спільноти, і таким чином, як прямо, так і опосередковано конкретизує комплекс управлінських дій щодо упорядкування визначених процесів в рамках концепту просторового розвитку, втілений через відповідний інструментарій.

За європейським підходом «належного врядування» подібний концепт полісуб'єктного просторового розвитку реалізується, наприклад, у процесі розробки форсайту територіального утворення (міста, регіону тощо) з використанням методу сценарного прогнозування, з наступним закріпленням основних його положень у проєктах майстер-планування, якими конкретизуються орієнтири форсайту просторового розвитку. У даному контексті майстер-планування виступає в ролі інструменту стратегічного планування, який передбачає відповідний рівень використання інформації, включаючи рівень її узагальнення, укрупнення та комплексності, який уточнюється у процесі узгодження стейкхолдерами в рамках розробки форсайту і проєкту майстер-планування (рис. 1).

Рисунок 1 – Концепт реконструктивного просторового розвитку на базі природно-ресурсних активів з урахуванням чинників якості життя

У наведеній схемі природні ресурси й умови територіального утворення, будучи трансформованими в активи, сприяють створенню, як матеріальної, так і нематеріальної складових господарського простору, відгравучи при цьому три ключові ролі у виробничо-економічному, соціальному та екологічному аспектах. Так, вони виступають у ролі матеріально-енергетичних ресурсів як засоби праці, товари й фактори виробництва і ринку та чинники спеціалізації, інвестиційної привабливості й конкурентоспроможності економіки. Також вони відіграють роль елементів, що створюють простір життєдіяльності людини, визначають значним чином його якісні ознаки. Екологічне значення природно-ресурсних активів полягає у формуванні природно-антропогенної екосистеми, здатної за рахунок екосистемних ефектів забезпечувати самовідтворення та нормальне функціонування усіх складових територіальної господарської системи в цілому [1].

Відповідно до запропонованого нами концепту реконструктивного розвитку, у площині економічних факторів системне впорядкування економічного простору, реконструкція виробничих потужностей, відновлення інфраструктури, перехід виробництв на високопродуктивні технологічні уклади, енергонезалежність територіальних утворень та форсайт-проекткування їх розвитку у контексті забезпечення якості життя призведе до організації у місцевій економіці високооплачуваних робочих місць, створення привабливих умов праці, стимулює бізнес-ініціативи стейкхолдерів, забезпечить урахування думки населення у проектуванні й плануванні територіального розвитку. У свою чергу, зростання виробництва місцевих товарів та послуг призведе до збільшення зайнятості та доходів домогосподарств, зростання платоспроможного попиту й стимулювання розвитку економіки.

У розрізі соціальних факторів відновлення простору життєдіяльності людини, осучаснене територіальне планування, покращання житлових умов, оновлення транспортних мереж, відновлення та розбудова соціальної інфраструктури здатні сформувати привабливий імідж території для потенційної імміграції, у т.ч. з-за кордону, повернення вимушених мігрантів з інших регіонів і країн. Сказане позитивно вплине на якість життя шляхом забезпечення потреб в належних житлових умовах, товарах і послугах, забезпечення безпеки життєдіяльності з урахуванням умов особливого періоду, створення привабливих умов для проживання, продуктивної діяльності та відпочинку людей; призведе до економії часу за рахунок впорядкування транспортних мереж і потоків, забезпечить значною мірою приріст населення територій як за рахунок міграційних процесів, так і природного приросту.

Екологічні фактори реконструктивного розвитку – мінімізація наслідків впливу бойових дій на довкілля, відновлення територіальних екосистем та біорозмаїття, формування екологічних каркасів територіальних утворень, відновлення виробництв на основі «зелених» технологій вплине на якість життя через зменшення рівня забруднень, формування безпечного та екологічного середовища життєдіяльності, також людей буде забезпечено екологічно чистими продуктами харчування. Важливим наслідком стане формування іміджу території як безпечного, комфортного, екологічно чистого й привабливого для проживання місця, що призведе до позитивних демографічних зрушень – зниження захворюваності та смертності, зростання тривалості життя, стане чинником формування позитивного міграційного сальдо, повернення населення на територію, з яких вони вимушено виїхали через бойові дії й сприятиме нормалізації демографічної ситуації в регіонах та у країні в цілому.

Висновки. Визначено концепт реконструктивного просторового розвитку України. Запропоновано цільові орієнтири інвестування у реконструкцію національного господарства. Висунуто гіпотезу, за якою через покращання якості життя створюються умови для автомобельного поліпшення демографічної ситуації в державі. Охарактеризовано економічні, соціальні й екологічні фактори реконструктивного розвитку та місце і роль в них природно-ресурсних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистряков І.К., Клиновий Д.В., Петровська І.О. Управління природними активами в «зеленій» економіці: постнекласичний підхід//Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 листопада 2023) / упоряд. Клименко О.М. Київ: УкрСІЧ, 2023. 167 с. С.61-63.

Бистряков Ігор Костянтинович, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу методології сталого розвитку, Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, Київ, e-mail: bystryakoveco@ukr.net

Bystryakov Ihor Kostiantynovych, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Sustainable Development Methodology, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: bystryakoveco@ukr.net

Клиновий Дмитро Віталійович, кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку, Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, Київ, e-mail: klinovoy@gmail.com

Klynovyi Dmytro Vitalijovych, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Sustainable Development Methodology, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: klinovoy@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА РОЗВІЗНИХ МАЛОВАНТАЖНИХ ВЕЛОЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

***Анотація.** На основі аналізу розвитку виробництва електромобілів малої вантажопідйомності у європейських та інших країнах світу оцінені перспективи інвестиційного розвитку дрібносерійного виробництва маловантажних міських розвізних велоелектромобілів на вітчизняних підприємствах. Наведені відповідні передумови, сприятливі для проектування, проведення технологічної підготовки і організації виробництва та подальшої експлуатації таких транспортних засобів.*

Ключові слова: електричний маловантажний транспорт; інвестиційний розвиток; міський розвізний велоелектромобіль, міський екологічний транспорт.

PROSPECTS OF INVESTMENT DEVELOPMENT MANUFACTURING OF LIGHT-LOAD VEHICLE ELECTRIC VEHICLES IN UKRAINE

***Abstract.** On the basis of the analysis of the development of the production of small-capacity electric vehicles in European and other countries of the world, the prospects for the investment development of small-scale production of light-duty urban delivery bicycle-electric vehicles at domestic enterprises have been assessed. Relevant prerequisites favorable for designing, carrying out technological preparation and organization of production and further operation of such environmentally friendly vehicles are given.*

Key words: electric light-duty transport; investment development; city delivery bicycle-electric vehicle; urban ecological transport.

Розвиток будь-якої сфери галузі вітчизняного транспортного машинобудування, однієї з найвагоміших у промисловому комплексі нашої держави, практично не може відбуватися без відповідних інвестиційних коштів. У будь-якому разі, без внутрішніх інвестицій того чи іншого підприємства не можлива навіть найменша модернізація його продукції, основними завданнями якої являється розроблення і реалізація заходів, які забезпечать:

- зменшення трудомісткості виготовлення продукції за рахунок підвищення технологічності конструкції, застосування нових технологічних процесів і матеріалів тощо;
- підвищення рівня конкурентоспроможності продукції та збільшення частки обсягу її продажів як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Інвестиційна діяльність підприємства направлена, перш за все, для збільшення його прибутку та відрахування встановленої його частини в інвестиційний фонд для забезпечення:

- постійного вдосконалення та підвищення технічного рівня серійної продукції підприємства;
- створення і організації виробництва нових перспективних і конкурентоспроможних видів продукції.

Зрозуміло, що тільки дуже великі підприємства – корпорації, концерни, холдинги тощо здатні накопичувати в інвестиційному фонді великі обсяги коштів, достатніх для створення та підготовки виробництва нової сучасної конкурентоспроможної продукції за умови якомога вищого рівня її рентабельності.

Звісно, невеликі приватні та малі й навіть середні за чисельністю працівників підприємства, в силу обмежених об'ємів виробництва тієї чи іншої продукції, не можуть отримувати великих прибутків та акумулювати власні кошти в об'ємах, необхідних для забезпечення вагомої інвестиційної діяльності.

Саме тому, у теперішній час, як і понад десять років тому, пріоритетним напрямком діяльності вітчизняних підприємств в умовах чергової фінансової кризи та ведення війни, залишається формування достатнього обсягу інвестицій для впровадження різного роду інновацій з метою досягнення економічного зростання [1]. Особливо актуальним в умовах ведення війни він являється для підприємств військово-промислового та машинобудівного комплексів.

До одного із перспективних напрямків розвитку підприємств машинобудівного комплексу, зокрема, галузі автомобілебудування, безумовно, належить створення та освоєння дрібносерійного виробництва електромобілів малої вантажопідйомності. Варто зауважити, що у європейських та багатьох інших країнах світу у сфері виробництва маловантажних електромобілів мало не щороку з'являються один-два а то й три і більше нових виробників таких транспортних засобів [2].

Проте, у нашій країні застосування електромобілів відбувається майже виключно за рахунок імпортування нових і живих (особливо в останні кілька років) легкових автомобілів з гібридним або електричним тяговим приводом [3]. Щоправда, ведуться відповідні роботи у напрямках створення вітчизняних моделей маловантажних електромобілів [4] або організації їх великовузлового складання із машинокомплектів китайських виробників.

Загалом, інвестиційний розвиток приватних та малих вітчизняних підприємств може відбуватися за трьома варіантами на основі:

- формування власного інвестиційного фонду;
- залучення позикових коштів банківських установ;
- залучення зовнішніх інвестиційних коштів різних державних та міжнародних фондів.

Залучення позикових коштів банківських установ через надто високі кредитні ставки майже не прийнятне для приватних і малих підприємств, оскільки передбачає занадто високу степінь ризику. Отримання коштів від зовнішніх українських або іноземних інвесторів для таких підприємств у сфері транспортного машинобудування видається мало реальним завданням. Фантастичним виглядає і варіант отримання державних інвестиційних коштів.

Отже, більш-менш реальним залишається варіант використання підприємствами власних інвестиційних коштів бодай для якогось руху у напрямку розвитку їх потенціалу. Звісно, обсяги фінансування навіть тільки дослідно-конструкторських робіт зі створення нових перспективних зразків продукції доволі великі. Тому, якщо мова йде про розвиток підприємств без залучення позикових коштів банківських установ та зовнішніх інвестиційних коштів, надзвичайно важливим завданням їх керівників, менеджерів та маркетологів являється вибір такої продукції, створення якої та організація її виробництва можливі на основі фінансування необхідних робіт з власного інвестиційного фонду.

Одним з видів такої продукції, привабливої для малих і приватних підприємств, являються міські маловантажні велоелектромобілі (рис. 1), основна сфера застосування яких – доставляння продуктів харчування, промислових товарів, поштових відправлень та інших вантажів масою до 200-250 кг кінцевим споживачам за індивідуальними замовленнями.

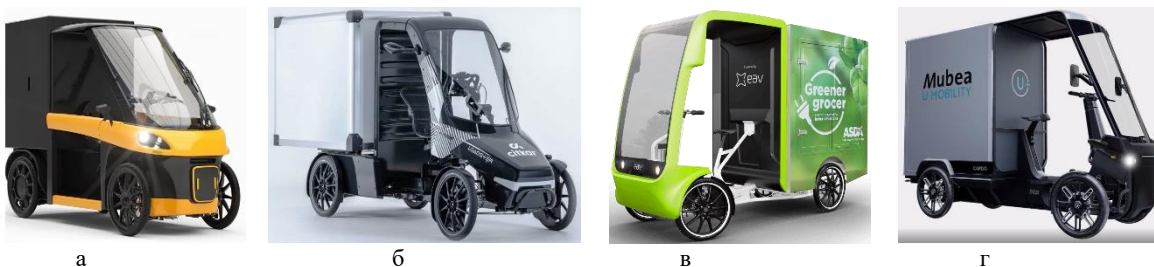

Рис. 1. Велоелектромобілі для доставляння товарів кінцевим споживачам:
а) – "CityQ"; б) – "Citkar"; в) – "EAV eCargo"; г) – "Mubea"

До міських розвізних велоелектромобілів належать маловантажні транспортні засоби категорії L1e-A, до якої відносяться три- або чотириколісні веломобілі, обладнані, окрім педального приводу, допоміжним електричним тяговим двигуном номінальною безперервною потужністю не більше 1,0 кВт. Максимальна швидкість таких транспортних засобів не перевищує 25 км/год. При досягненні цієї швидкості привід від електродвигуна припиняється і велоелектромобіль рухається виключно за допомогою педального (мускульного) приводу [5].

Такі транспортні засоби для доставляння товарів у великих містах від внутрішньоміських складів до кінцевих споживачів уже дуже широко застосовують у європейських та багатьох інших країнах світу всесвітньо відомі транснаціональні компанії, наприклад, компанія "Amazon.com, Inc." –одна з найбільших у світі на ринку електронної комерції [6]. До основних переваг маловантажних велоелектромобілів, окрім, екологічної безпечності, належать:

- можливість експлуатації, тобто, руху, по виділених смугах для велосипедного транспорту, а також у пішохідних зонах центральних частин міст;
- доставляння товарів кінцевим споживачам у мінімальні терміни практично до дверей їх будинків або офісів за рахунок мінімізованих габаритних розмірів;
- велика економічність експлуатації тощо.

Проектування та освоєння виробництва маловантажних розвізних велоелектромобілів не потребує великих обсягів інвестиційних коштів та вільних виробничих площ. На першому етапі можна обмежитися використанням покупних комплектувальних виробів з подальшою локалізацією їх виробництва на профільних вітчизняних підприємствах. Окрім того, процес створення їх конструкцій займатиме 9-12 місяців з початку дослідно-конструкторських робіт до виготовлення і проведення приймально-сертифікаційних випробувань дослідного зразка.

Окрім того, створення і виробництво такої продукції являється важливим напрямком державних програми ресурсозбереження [7].

Отже, перспективи розвитку напрямку створення, виробництва та експлуатації міських розвізних велоелектромобілів в Україні цілком реальні, оскільки:

- забезпечується економічний розвиток держави у цій сфері транспортного машинобудування;
- зростає експортний потенціал продукції вітчизняних виробників, особливо з урахуванням великого попиту на такі транспортні засоби у багатьох країнах світу.

Тому, для економічного розвитку держави маловантажні розвізні велоелектромобілі однозначно набагато краще виготовляти на вітчизняних підприємствах ніж експортувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єпіфанова І. Ю. Перспективи розвитку інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011, № 2, Т. 3. С. 48-50.
2. Войтків С. В. Перспективи розвитку сфери виробництва маловантажних міських розвізних електромобілів. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (21-22 листопада 2023 р., м. Херсон – м. Хмельницький). Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. С. 313-317.
3. Терлецька В. О. Стан і динаміка розвитку ринку електромобілів з електричним двигуном в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2022. № 2 (10). С. 112-122.
4. Войтків С. В. Особливості розвитку сфери виробництва електромобілів малої вантажопідйомності. *Розвиток суб'єктів економічної діяльності в сучасних умовах господарювання : мат. всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), Харків, 24–25 листопада 2022 року*. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова та ін. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. С.142-144.
5. Войтків С. В. Огляд і аналіз конструкцій вантажних велоелектромобілів категорії L1e-A. *Зб. тез доповідей III-ї Між. наук.-техн. конф. "Перспективи розвитку машинобудування та транспорту – 2023"*. Вінниця: ВНТУ, 2023. С. 193-194.

6. Wilhelm E., Hahn W., Kyburz M. Kyburz Small Electric Vehicles: A CaseStudy in Successful Deployment. Ewert A. et al. (eds.), *Small Electric Vehicles*. 2021. P. 143-155. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65843-4_11.

7. Войтків С. В. Напрямки розвитку міського розвізного електротранспорту в аспекті ресурсозбереження. *Світові тенденції ресурсозбереження на електричному транспорті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 25–27 жовтня 2023 р.* Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 20-23.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ З УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

¹Національний університет «Одеська політехніка»

²Одеський національний морський університет

***Анотація:** У статті узагальнені результати та практична значимість досліджень щодо реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки та оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.*

Ключові слова: інновація; інвестиція; проєкт; технологія; ефективність; економічність

На кафедрі міжнародного менеджменту та інновацій (ММІ) національного університету «Одеська політехніка» вже тривалий час відбуваються дослідження реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки та оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної (ІІ) діяльності суб'єктів господарювання. Також останнім часом було зосереджено увагу на достатньо широкому колі проблем, пов'язаних з удосконаленням організаційно-економічних аспектів формування та вибору ефективної технології на підприємствах промисловості півдня України [1, с. 84–87]. Актуальність такої теми підтверджується сучасним станом промислового виробництва у військових умовах. Аналіз наукової літератури показує, що дослідження таких питань і проблем, не зважаючи на підвищений інтерес, що проявляється з боку фахівців, ще доволі далекі від повного рішення, але на сьогодні вже багато нароблено в порівнянні з тими роками, коли процвітала «витратна» економіка та на вирішення проблем науково-технологічного прогресу, особливо в оборонно-промисловому комплексі, виділялося керівництвом «достатньо – скільки треба» обсягів коштів. Однак ще багато можливо зробити у напрямку удосконалення рішення проблеми організації формування сучасної технологічної системи промислового виробництва [2, с. 311–313].

Сьогодні попередньо вже отримана низка результатів:

- запропоновані нові методологічні підходи до створення організаційно-технологічних систем (ОТС) [2, с. 35–58] і забезпечення організаційно-технологічної економічності промислового виробництва, що реалізовано на основі класифікації систем [2, с. 12–13] і технологій, на основі розроблених критеріїв оновлення технологічних систем з дотриманням теоретично обґрунтованих принципів забезпечення технологічної відповідності процесу виробництва, що проєктується, наявному парку обладнання;

- удосконалено методичне забезпечення розрахунку очікуваної економічної ефективності ІІ проєкту організаційно-технологічного характеру, реалізованого на основі використання патентно-винахідницької інформації, в основу якої покладені винаходи з урахуванням показників ризику досягнення позитивного результату та інших факторів невизначеності [3, с. 23];

- розроблено методичне забезпечення організаційно-технологічної стабілізації виробництва за рахунок часткової зміни технологічної системи на основі збереження запропонованих показників, умов і ознак змінюваності ОТС [2, с. 167–176];

- запропоновано принципи створення системи безперервного техніко-економічного обґрунтування [3, с. 19] цілковитості проєктування робіт організаційно-технологічного характеру по всіх стадіях виконання ІІ проєкту з використанням розробленого алгоритму відбору найбільш ефективних технологічних рішень [3, с. 32].

Практична значимість досліджень, що проводяться на кафедрі ММІ НУ «Одеська політехніка», полягає у тому, що на основі аналізу сучасного стану інвестування в інноваційну діяльність запропоновано

методичне забезпечення оцінки доцільності II проєкта технологічного характеру, яка може дозволити потенційним інвесторам, які бажають залучити вільні кошти у сферу інноваційного виробництва, а, з іншого боку, акціонерам та іншим власникам промислових підприємств, що бажають отримати кредити, правильно оцінити обґрунтованість рішень, що приймаються [3, с. 35]. Наукові положення і методичні рекомендації були покладені в основу консалтингових проєктів, використанні при розробці програм фінансового оздоровлення на підприємствах промисловості [4, с. 170–315].

Можливо навести основні висновки, що було отримано під час проведення досліджень:

1. Для утримання Україною обороноздатності та подальшого просування економіки за інноваційним шляхом необхідно фінансувати інтенсивний розвиток технологій п'ятого і шостого технологічних укладів, які визначають розвиток світового суспільства у першій половині XXI ст. [5, с. 19–20].

2. В умовах становлення повноцінного українського ринку конкуренція примушує підприємства виробляти конкурентоздатну продукцію, що практично неможливо без науково обґрунтованої інноваційно-інвестиційної політики країни регіонів [1, с. 34–37].

3. Привабливість торгівлі новими технологіями і послугами полягає у тому, що витрати на впровадження новітньої технології окупаються у 5–7 разів скоріше, ніж витрати на впровадження нового виробництва за старою технологічною базою.

4. Метод класифікації дозволяє наблизити зразок/деталь/вузол/агрегат/модуль до елементарного типу – елементом, що є основним об'єктом виробництва або відповідної ОТС, об'єктом застосування переважної більшості видів сучасних технологій [2, с. 22–23].

5. Найбільш економічним є процес типізації ОТС [2, с. 25–26]. Типізація ОТС охоплює низку взаємопов'язаних аспектів: групування технологічно складних процесів; удосконалення конструкцій виробів, стандартизація застосованих форм, розмірів і матеріалів; спеціалізацію обладнання та виконавців на реалізацію типових операцій та ін. [2, с. 66–67].

6. Економічний ефект від створення новітніх продукції/послуг/технологій на основі патентної інформації є підсумком декількох складових: ефекту від впровадження нової технології, визначений без урахування патентної інформації; понаднормовий прибуток, який отримано за рахунок того, що нова технологія почала експлуатуватися раніше за рахунок скорочення терміну проєктування; економія витрат на проведення стадії НДДКР; витрати на патентний пошук (з позначкою «←»); витрати на придбання ліцензій (з позначкою «→») [2, с. 197–209].

7. Метод організаційно-технологічної стійкості є ефективним засобом удосконалення II виробництва за рахунок зміни ОТС [2, с. 291–297].

8. Економічність II виробництва багато у чому залежить від таких само властивостей, що і загальна технологічність продукції, що випускається. Тому можливо зробити висновок про те, що показники технологічності та економічності по відношенню до II виробництва однієї і такої продукції взаємозалежні [3, с. 17].

9. В основу нової ОТС закладається суттєво нова для даної території технологія, тобто здійснюється, так звані «чисті» інвестиції. Таким чином забезпечуємо високий науково-технологічний рівень ОТС, що проєктується, так як відзнакою такого критерію є світова практика і наявність економічного ефекту [2, с. 211].

10. Вважаємо основним підходом до формування ефективних ОТС є процесно-ресурсний підхід. Але, фактично будь-яка ОТС реалізується на основі моделі організаційно-економічної діяльності виробничого персоналу, який взаємодіє з технологічним обладнанням [2, с. 16–19, 24].

11. Необхідно зосереджувати увагу менеджменту інноваційно-активно підприємства на комплексі заходів з економії матеріалів і рівні енергоспоживання у процесі технологічної взаємодії: застосування відповідних енергозберігаючих методів обробки, технологічно потужних засобів зі зниженням питомої енергоемності процесів; реалізація організаційно-технологічних заходів, спрямованих на контроль за використанням всіх видів енергії, використання енергоекономних режимів роботи; забезпечення відповідності потужності технологічного обладнання та необхідних енерговитрат тощо [2, с. 286–290].

12. Задачу виявлення найбільш економічної технології, тобто співставлення ймовірних витраті прибутків можливо вирішити на основі моделювання за допомогою апарату лінійного програмування (мінімум витрат, максимум прибутку) [1, с. 95–96].

13. При визначенні необхідного обсягу інвестицій у нову ОТС доцільно використовувати принцип структуризації: відстежувати обов'язкову умову відповідності кожного конкретного ефекту цілком визначеним інвестиційним витратам, тобто структура ефектів симетрична структурі інвестицій; враховувати кумулятивний ефект у процесі II проектування, тобто здійснювати розрахунки за кожною стадією II проекту та за II проектом цілому [3, с. 92–95].

14. У процесі здійснення II діяльності пропонується до реалізації такий алгоритм: вибір напрямів/об'єктів для інвестиційних вкладень, діагностика новітності впровадження нових продуктів/послуг, проведення передпланових розрахунків грошових потоків, що забезпечують ефективність реалізації II проекту; оцінка грошових потоків, що очікуються в результаті реалізації II проекту; вибір оптимального варіанту II проекту на основі визначених критеріїв оцінки; проведення періодичної переоцінки надійності II проекту після його прийняття [3, с. 61–91].

15. Для оцінки економічної ефективності II проекту використовуємо за рекомендаціями UNIDO: метод розрахунку чистого приведенного доходу (NPV), метод визначення внутрішньої норми доходності II проекту (IRR), метод розрахунку рентабельності II проекту (PI) метод розрахунку терміну окупності (BP), методи оцінки ризиків і аналізу альтернативних II проектів, методи оцінки плати за залучений капітал [6, с. 291–308; 3, с. 52–57].

16. Дослідження методів економічної ефективності порівнювальних варіантів інвестування на основі використання у західній практиці (У. Шарп, С. Росс, Р. Брейлі та С. Майєрс, Є. Брігхем) показників чистого приведенного доходу NPV і синтезованого з нього показника внутрішньої доходності IRR показують, що вони найбільш добре працюють у нормальних умовах, які винятково зустрічаються у реальній практиці (коли знаходження грошових коштів чергується з витратами) – є велика ймовірність отримання некоректних результатів [6, с. 309–14].

17. До основних показників що характеризують ефективність інвестицій у інноваційні розробки, можливо віднести: співвідношення корисного ефекту від впровадження результатів новітньої розробки та витрат на її НДДКР, впровадження у серійне виробництво у сфері експлуатації; співвідношення тривалості періоду розробки і освоєння її продуктів у виробництві та експлуатації; суспільно-історична значимість результатів розробки, тобто рівень розповсюдження і застосування результатів на практиці [3, с. 10–12].

18. Можливо рекомендувати для практичного використання два узагальнюючих коефіцієнта ефективності: коефіцієнт відносної економічної ефективності інноваційного продукту, який визначається як відношення економічного ефекту до сумарних трат, що його забезпечують; коефіцієнт доцільності інноваційного продукту, що визначається як один з видів неекономічного ефекту (соціально-політичний, військовий, регіональний, оборотний та ін. до сумарних витрат, що його забезпечують).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціально-економічні та науково-технологічні аспекти безпекоорієнтованого розвитку прикордонного регіону : колективна монографія. Відп. ред. В. І. Захарченко. Одеса : Фенікс, 2022. 210 с.
2. Захарченко В. І., Єрмак С. О., Онешко С. В. Теорія створення і функціонування організаційно-технологічних систем у високотехнологічному виробництві : монографія. Одеса : Фенікс, 2022. 324 с.
3. Науково-методичні засади передпланової оцінки інноваційно-інвестиційних проектів. За ред. В. І. Захарченко. Одеса : Атлант, 2015. 104 с.
4. Управлінське консультування у трансформаційній економіці : навчальний посібник. За ред. В.І. Захарченко. Одеса : Фенікс, 2020. 335 с.
5. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджено постановою КМ України №179 від 03.03.2021 р. *Урядовий кур'єр*, 2021. №45. С. 8–36.
6. Захарченко В. І., Меркулов М.М., Балахонова О.В. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навчальний посібник. Львів : Магнолія-2006, 2012. 352 с.

Захарченко Віталій Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса

Vitaliy Ivanovich Zakharchenko, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Management and Innovation, Odesa Polytechnic National University, Odesa

Онешко Світлана Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки і фінансів, Одеський національний морський університет, Одеса, e-mail: osvfox1@gmail.com

Oneshko Svitlana Volodymyrivna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Economics and Finance, Odesa National Maritime University, Odesa, e-mail: osvfox1@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

¹ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація: В умовах війни інвестиційна діяльність в Україні переживає складний період, але війна також створює можливості для стимулювання інвестицій після її завершення.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, ризики інвестування, стимулювання інвестицій, законодавство, тіньова економіка, корупція, економіка України.

Abstract: In the context of the war, investment activity in Ukraine is going through a difficult period, but the war also creates opportunities to stimulate investment after its completion.

Keywords: investment activity, investment climate, investment risks, investment stimulation, legislation, shadow economy, corruption, economy of Ukraine.

Інвестиційна діяльність в Україні переживає складний та невизначений період через вплив макроекономічних та мікроекономічних факторів на підприємства. Інвестори постійно зіштовхуються з різними перешкодами та проблемами, які загрожують їхній діяльності.

Однією з основних причин зниження інвестиційної привабливості України є збільшення ризиків для інвестування. Ці ризики в значній мірі пов'язані з невіршеними проблемами та перешкодами для інвестиційної діяльності, які виникли після початку війни Росії проти України. До вже існуючих проблем, таких як недостатньо чіткі правила регулювання інвестиційної діяльності та високий рівень політичного та корупційного ризику, додалися нові: нестабільність валютного ринку, інфляція, проблеми зі створенням і постачанням електроенергії та зменшення купівельної спроможності населення [1].

Сучасний стан інвестиційного клімату в Україні характеризується рядом проблем, серед яких невіршені питання правового регулювання відіграють ключову роль. У країні існує кілька правових інститутів, які уповільнюють та бюрократизують інвестиційні процеси. Особливо це стосується тривалих термінів, необхідних для створення бізнесу та отримання дозволів на господарську діяльність.

Інвестори потребують захищеного правового середовища з чіткими правилами та гарантіями захисту їхніх прав і капіталу. Вдосконалення системи правового регулювання дозволить інвесторам розширити свій бізнес і зменшити ризики неповернення коштів. Зворотно, відсутність чітко визначених правил і законодавчого захисту інвестиційної діяльності призвела до значної вразливості інвестиційних вкладень, особливо в умовах війни. Це, відповідно, призвело до погіршення загального інвестиційного клімату в Україні.

Одним із основних ризиків інвестування, що виникають внаслідок військово-політичних та економічних факторів, є нестабільна ситуація на валютному ринку та девальвація національної валюти. Ці фактори призводять до зростання недовіри до гривні як з боку великих інвестиційних фірм, так і з боку населення. Це ускладнює прогнозування та планування на інвестиційному ринку в межах країни.

Потенційні інвестори не мають можливості достатньо точно оцінити майбутні доходи. Прогнозування терміну окупності інвестицій та обсягу дисконтованого грошового потоку від інвестицій стає неможливим через незавершену війну в Україні. З урахуванням усіх ризиків, інвестори вкладають

менше коштів у основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції та цінні папери українських компаній. Це пов'язано з негативними очікуваннями щодо національної валюти, нестабільністю соціально-економічного стану країни, зумовленого війною.

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України спостерігається нестабільність на фінансовому, інвестиційному, валютному та ринку нерухомості. Це обумовлює надзвичайно високі ризики неповернення інвестицій. Першочерговим завданням для відновлення та стимулювання інвестиційної активності є завершення війни. Це, в свою чергу, створить умови для гарантування інвестицій як з боку фізичних, так і юридичних осіб.

Подолання наслідків конфлікту та сприяння сприятливому клімату для інвестицій є головним пріоритетом України. Наступним кроком на цьому шляху має стати комплексна боротьба з тіньовою економікою та корупцією. Також важливим у відновленні соціально-економічної інфраструктури та реформуванні державних інституцій є поживлення інвестиційної діяльності. Ці відтворювальні процеси всередині країни стануть каталізатором збільшення витрат.

Крім того, додатковим стимулом для розширення виробничих процесів стане зниження конкуренції та відсутність пропозиції на товарних ринках, які мають високий попит на товари з боку населення.

Збільшення економічних інвестицій у країну дозволить отримати як соціальні та економічні переваги, так і стабільну економіку та валюту завдяки припливу іноземних коштів, окрім створення нових робочих місць. Як наслідок, першим фактором, який визначає та сприяє інвестиціям в Україну, є закінчення війни. Після цього ключового кроку наступним кроком є вдосконалення законодавства, усунення бюрократичних перешкод та пошук нових шляхів інвестування в розвиток інфраструктури та економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Олійник Ю. Б., Корицька О. І. Проблеми інвестиційної діяльності в Україні під час війни. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 2 - 3 бер. 2023 р. / ВНТУ. Запоріжжя, 2023. С. 203—204.

Кондратюк Ірина Сергіївна, студентка 3 курсу, спеціальності «Корпоративні фінанси», Київського національного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: irakondratiyk@gmail.com

Дзюбенко Любов Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київського національного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: dzubenko_luba@ukr.net

Kondratiuk Iryna S., 3rd year student, specialty "Corporate Finance," Kyiv National University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: irakondratiyk@gmail.com

Dziubenko Lyubov N., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, Vadym Hetman National University of Kyiv, Kyiv, e-mail: dzubenko_luba@ukr.net

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація: визначені потреби у високотехнологічній продукції промисловості, які сприятимуть можливості прискорити відродження повноцінної воєнної індустрії, залученню додаткових інвестицій, навчання підприємців, виходу на міжнародні ринки та інтеграцію української інноваційної екосистеми в європейську мережу.

Ключові слова: інновація; інвестиція; інноваційно-інвестиційний процес; інвестор; інвестиційний проект; частні інвестиції; венчурні інвестиції; венчурний капітал.

Abstract: In article identified needs for high-tech industrial products, which will contribute to the possibility of accelerating the revival of a full-fledged military industry, attracting additional investments, training entrepreneurs, entering international markets and integrating the Ukrainian innovation ecosystem into the European network.

Keywords: innovation; investment; innovation and investment process; investor; investment project; private investment; venture investments; venture capital.

За останні два воєнні роки ринок інвестицій в Україні через повномасштабне вторгнення суттєво змінився. На початку 2022 року більшість угод з приватними іноземними інвесторами, ухвалених напередодні, скасували. Следством цього процесу стало те, що країна стала менш інвестиційно привабливою через особливості стратегій інвесторів та ризики війни, але є і такі інвестори, які, навпаки, розширюють територію інвестування та нарощують свою активність в Україні. Також є фонди, які рухаються повільно або тільки починають розгортати свою приватну діяльність в Україні [1].

Несприятливими загальними умовами, які є причинами для стримування інвестицій від більшості приватних іноземних інвесторів, є наступні: постійні обстріли територій; можливі блекаути (особливо у перший рік війни); мобілізація; складність виїзду для зустрічей з клієнтами, тощо.

Проте, всупереч постійним викликам війни, угоди приватного капіталу в українському IT існують – як завдяки системним внутрішнім інвесторам (Horizon Capital, Intellias, Hypra Fund, InSoft.Partners та інших), так і з сусідніх країн (як-от польської Euvis Group, яка останнім часом системно інвестує в невеликий український IT-бізнес) [1].

Сьогоднішня модель ринку спільного інвестування, що склалася за останнє десятиліття, дає підстави узагальнити, що існуюча модель інвестування не була найкращою з точки зору реалізації інвестиційного потенціалу інститутів спільного інвестування (IC). Ця модель інвестування мала наявність певних системних обмежень, структурних диспропорцій, проблем, які потребують опрацювання відповідних заходів з боку держави. Залучення іноземних інвестицій є визначеною умовою виходу країни з економічної кризи. Саме тому необхідним стає дієве підтримуюче супроводження інвестиційних проєктів, яке сприятиме: покращенню іміджу України на світовому ринку капіталів, залученню довгострокових інвестицій, підвищенню рівня інноваційної активності в регіонах, а також підняттю інтенсивності міжнародної конкуренції за право володіння інтелектуальними інвестиціями.

До основних способів залучення інвестицій відносяться кредити та позики, гранти від держави та венчурні чи приватні інвестиції. Але останнім часом всесвітній досвід свідчить про вирішальну роль застосування саме венчурного капіталу у фінансуванні таких проєктів. Венчурні інвестиції передусім розглядаються в менеджменті як ефективний стратегічний чинник підвищення конкурентоспроможності та розвитку підприємства або запуску нового бізнесу.

Останні декілька років стали поворотними як для української економіки в цілому, так для її інноваційної екосистеми. Проведене ще довоєнне дослідження на основі збору та аналізу інформації щодо стану секторів приватного та венчурного капіталу свідчить, що протягом останніх років спостерігалось

стабільне збільшення українського ринку інвестицій. Незважаючи на те, що у 2019 році пройшли вибори, тривала війна, а також в умовах запроваджених урядом карантинних обмежень для боротьби з пандемією COVID-19 в Україні, що разом з іншими факторами спричинили значний економічний спад у 2-му кварталі 2020р., протягом останніх років спостерігалась тенденція помірному та екстенсивного росту українського сектору управління активами, переважно за рахунок *активності нових фондів* [2].

На тлі різкого зростання інфляції, посиленої повномасштабною військовою агресією РФ проти України у 2022 р. було зареєстровано 64 нових ІСІ, у т. ч. 6 – за 4-й квартал. Загальна кількість сформованих ІСІ, які досягли нормативу мінімального обсягу активів, зростала 5-й рік поспіль і на кінець грудня становила 1742 (за 4-й квартал -0,9%, за 2022 рік +1,8%). Сукупні загальні активи діючих ІСІ, що перебували в управлінні КУА та досягли нормативів, у 4-му кварталі 2022 р. активи ІСІ зменшилися на 1,9% [3].

Вартість чистих активів (ВЧА) усіх сформованих ІСІ за увесь 2022р. зросла на 5,5%, до 412 614 млн. грн. У грудні вона була на 1,4% меншою, ніж у вересні, що частково зумовлено меншою кількістю звітів фондів. Вартість чистих активів усіх сформованих ІСІ у 3-му кварталі 2023 р. зросла на 6,4%. Це відбулося завдяки як *підвищенню вартості активів старіших фондів*, зокрема серед відкритих та *венчурних ІСІ*, так і прискореному створенню *нових венчурних КІФ* і незважаючи на загальне зменшення кількості (звітів) фондів за цей період. Із початку року сукупна ВЧА ІСІ додала 17,8%, за останній рік у вересні – 16,2%, а за два роки – 30,3% [4].

Але навіть тенденція помірному та екстенсивного росту українського сектору управління активами не змогла позитивно вплинути на виклики сьогодення. Початок повномасштабної війни вплинув на існуючі інвестиційні проекти з іноземними інвесторами: частину приватних угод, що готувалися наприкінці 2021 р., припинили чи скасували. Сектор ІТ став двигуном ринку інвестицій, зокрема, експортна ІТ-індустрія за перші п'ять місяців 2022 р. забезпечила валютні надходження до української економіки у \$3,179 млрд. Втім, у 2023 р. експорт українських ІТ-послуг за період із січня до жовтня знизився на 4,21% у порівнянні з аналогічним періодом у 2022 р. Венчурні інвестиції в Україну за 2022 р. у порівнянні з попереднім 2021 р. просіли на 74%. Спостерігалось, що такими же були і світові економічні тенденції: за 2021-2022 рр. у ЄС та США обсяг венчурних інвестицій погіршився на 20-30%. У першій половині 2023 р., згідно з даними PitchBook Data, обсяг фондів венчурного капіталу, інвестованих у Європу, скоротився на 61% [1].

Але незважаючи на несприятливі часи в умовах ведення повномасштабної війни у 2023 р. трохи вдається тримати український сектор управління активами за рахунок підвищення вартості активів старіших фондів, зокрема серед відкритих та венчурних ІСІ. Є привабливим той факт, що розвиток венчурних інвестиційних фондів в Україні фокусується, як і у довоєнні роки, у регіонах-лідерах за вкладом в економічний розвиток країни. Як і раніше, спостерігається зростання рівня концентрації фондів венчурного бізнесу переважно в столиці та Київській області, питома вага яких у загальній кількості ІСІ завжди становила майже 75-80% [3-4], що призводить до виникнення питання *регіональної асиметрії* щодо надання фінансових послуг ІСІ та створення низки проблем від впливу такої асиметрії на трансформацію регіонального розвитку України.

Висновки. Венчурний капітал завжди, а особливо в останні довоєнні роки та майже у два повоєнні роки, продовжує приймати й розділяти ризики. Україна володіє пристойним кредитом довіри інвесторів завдяки численним успішним угодам співінвестування, у яких брали участь майже 300 іноземних фондів. Поточна ситуація в країні, хоча і є надскладною, але праця інститутів спільного інвестування допомагає розвитку нових можливостей, стимулює і прискорює випуск інновацій, а саме, запускає механізми стимулювання інвестицій у повоєнному відновленні країни. Спостерігається, як багаторазово зросла потреба у високотехнологічній продукції промисловості, яка у прийдешньому дасть можливість прискорити відродження повноцінної воєнної індустрії, яка охоплюватиме діяльність, спрямовану на залучення додаткових інвестицій, навчання підприємців, вихід на міжнародні ринки та інтеграцію української інноваційної екосистеми в європейську мережу. Український технологічний сектор є одним із найдинамічніших секторів економіки, він продовжує розвиватися, а технологічна спільнота сприятиме здібності швидко рухатися, будувати та впроваджувати інновації навіть під обстрілами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яким буде український ринок інвестицій у 2024 році. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/yakim-bude-ukrayinskij-rinok-investicij-u-2024-roci>
2. Лях І. Можливості венчурного фінансування в умовах інтеграції України до європейського інноваційного простору. // *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2 (39). С. 75-79. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).75-79](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).75-79)
3. Огляд діяльності індустрій управління активами інституційних інвесторів та адміністрування пенсійних фондів в Україні. Страхові компанії. 4-й квартал та весь 2022 рік. URL: <https://www.uaib.com.ua>
4. Огляд діяльності індустрій управління активами інституційних інвесторів та адміністрування пенсійних фондів в Україні. Загальні результати. 3-й квартал та весь 2023 рік. URL: <https://www.uaib.com.ua>

Лях Ірина Іванівна, головний економіст Інституту економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: iilyakh@ukr.net

Ilyakh Iryna I. - chief economist of the Institute of industrial economics of the National academy of sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: iilyakh@ukr.net

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РЕГІОНІ

¹ Відокремлений структурний підрозділ «Ладизинський фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету»

Анотація. У статті розглядається інвестиційна складова формування інноваційного потенціалу підприємств регіону. Визначено пріоритетні напрямки управління інноваційно-інвестиційним регіональним розвитком.

Ключові слова: інвестиції; інновації; регіон.

Abstract: The article examines the investment component of the formation of the innovative potential of enterprises in the region. The priority areas of innovation and investment regional development management have been determined.

Keywords: investments; innovations; region.

Сьогодні стає все більш очевидним, що ключове значення в інноваційному та інвестиційному розвитку країни має регіональна інноваційно-інвестиційна політика. У сучасних умовах підвищення ефективності інноваційної діяльності вимагає нових підходів. Один з найбільш важливих - це урахування тісного взаємозв'язку між інноваційними та інвестиційними процесами. Основною передумовою розвитку інноваційної діяльності є об'єднання під одним керівництвом інноваційної та інвестиційної функцій. Це дозволить уникнути багаторазових витрат, що зазвичай виникають через розділення функцій інновацій та інвестицій, і прискорить процеси створення об'єктів інновацій.

Недостатність інвестиційних ресурсів у регіонах вимагає створення регіональних механізмів інвестування у сфері економічної діяльності, пов'язаних з останніми досягненнями науки і техніки.

В результаті використання механізмів та інструментів в інвестиційно-інноваційній діяльності зросте ефективність досягнень науки і техніки, що, у свою чергу, дозволить вирішувати соціально-економічні завдання на регіональному рівні. Кризова ситуація, що склалася в економіці, у тому числі і в інноваційній сфері, визначає необхідність вибору альтернативних шляхів інноваційного розвитку.

Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку є сукупністю механізмів, методів, засобів та інструментів державної економічної політики, а також узгодженістю дій держави, бізнесу та суспільних ринкових інститутів із метою формування, залучення та акумулювання інвестиційних ресурсів та їх спрямування на фінансування науково-дослідної діяльності, інноваційно-інвестиційних проектів техніко-технологічного оновлення, розвитку промисловості країни та забезпечення її переходу на новий рівень технологічного устрою і матеріально-технічного забезпечення, що призведе до еволюціонування виробничих економічних систем на більш високий щабель соціально-економічного розвитку та їх адаптації до функціонування та розвитку [1, с. 43].

Розвиток економіки країни в найближчому майбутньому буде залежати від рівня розвитку інноваційної сфери, оскільки саме вона є головним чинником формування інноваційного потенціалу країни. Інноваційний потенціал дозволяє реорганізувати економіку, розвивати наукомістке виробництво та забезпечувати стійкі темпи економічного зростання.

Погоджуємось, що повоєнне відновлення економіки регіонів України в напрямі суспільно-економічного розвитку можливе тільки на інтелектуально-інноваційній основі з урахуванням потенційних можливостей регіональних економічних систем. Це та інше зумовлює спрямування дослідження в напрямку обґрунтування засад повоєнного відновлення економіки України з урахуванням інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів та сучасних змін в економіці викликаних воєнними діями [2, с. 226-227].

В умовах децентралізації, регіону в інвестиційно-інноваційному забезпеченні належить ключова роль. Залучення достатнього розміру інвестицій для розвитку інноваційної сфери території передбачає ряд кроків: створення територіальних агенцій економічного розвитку; бенчмаркінг території; розробка інвестиційного паспорту, інвестиційного веб-порталу регіону, стандартних процедур роботи з інвесторами тощо; розробка інвестиційних порталів територій з інтерактивними онлайн-картами інвест об'єктів та територіальної стратегії залучення інвестицій; облік та аналіз потенційних об'єктів для інвестування, людського потенціалу, логістики та суміжного бізнесу в регіоні; визначення пріоритетних сфер у регіоні для інвестування [3, с. 38].

Для підтримки населення та поживлення споживчого ринку, відновлення економіки в повоєнний період на рівні регіональних економічних систем необхідно активізувати інноваційно-інтелектуальні детермінанти в напрямі:

- здійснення заходів з підтримки малого та середнього бізнесу, у тому числі в напрямі розвитку інноваційних підприємств;
- підтримки вітчизняних виробників у регіональному розрізі з урахуванням особливостей їх функціонування в сучасних умовах;
- стимулювання регіонів до використання інновацій та їх продукування;
- заохочування впровадження креативних рішень у всіх сферах регіонального відтворення для залучення латентного потенціалу регіональних економічних систем;
- активізація залучення зовнішніх інвестицій для повоєнного відновлення регіонів;
- створення ефективної інфраструктури для підтримки інновацій;
- формування смартспеціалізації регіонів;
- підвищення рівня інноваційної культури в регіоні [2, с. 230].

Основні проблеми, з якими стикаються регіони, наступні: високий рівень фізичного зносу основних засобів підприємств, уповільнені процеси регіональних перетворень, низький рівень розвитку інноваційної діяльності, відсутність програм інноваційно-орієнтованого стратегічного планування.

Інноваційна діяльність потребує високого ступеня мобілізації фінансових, матеріальних, інформаційних, інтелектуальних та кадрових ресурсів. Це дуже важливо для комерційного використання наукових досліджень та розробок, ефективного їх просування на внутрішні та зовнішні ринки. Проблеми взаємовідносин наукових організацій із підприємствами найчастіше виникають внаслідок відсутності платоспроможного попиту на наукову продукцію, невирішеності питань захисту інтелектуальної власності та багатьох інших причин.

При цьому потенціал наукових організацій використовується недостатньо. Основними причини цього наступні: продукти наукових розробок не завжди виступають як конкурентоспроможні товари; роз'єднаність науки та виробництва внаслідок порушення раніше діючих зв'язків наукових організацій з підприємствами; суб'єктивні та інші фактори. Це ставить суттєві перепони до розвитку інноваційно орієнтованої економіки регіону.

Таким чином, під інноваційною діяльністю слід розуміти процес, спрямований на реалізацію результатів наукових досліджень та розробок у новий чи вдосконалений продукт, у технологію та їх використання у практичній діяльності. А інновації передусім виступають як інструменти, що дозволяють підвищити конкурентоспроможність системи, зокрема регіональної економіки, оскільки саме отримання конкурентної переваги є основною рушійною силою для інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кириченко О.С. Інвестиційно-інноваційне забезпечення промисловості України в умовах Четвертої промислової революції: монографія. Київ, 2021. 368 с.
2. Ханін С. Стан та повоєнне відновлення економіки України із урахуванням інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4 (32). С. 226–232. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-226-232](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-226-232).
3. Погуляйко Ю.М. Інструменти інвестиційно-інноваційного забезпечення регіону в умовах децентралізаційних змін. *Економічний форум*. 2021. № 1(2). С. 34-46. <https://doi.org/10.36910/6775-2308>

8559-2021-2-5.

Михальчишина Лариса Гаврилівна, кандидат економічних наук, доцент, викладач, відокремлений структурний підрозділ «Ладизинський фаховий коледж Вінницького національного аграрного університету», Ладизин, e-mail: larysa.mykhalchyshyna@gmail.com

Mykhalchyshyna Larysa H. – PhD in Economics, Associate Professor, teacher, Separate structural unit "Ladyzhynsk Vocational College of Vinnytsia National Agrarian University", Ladyzhyn, e-mail: larysa.mykhalchyshyna@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті досліджено сучасний стан інвестиційної сфери України в індустрії гостинності, враховані інвестиційні ризики в умовах військового стану та запропоновано заходи, покликані сприяти забезпеченню сприятливого інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиції; інвестиційний потенціал; інвестиційний ризик; операційна рентабельність; готельно-ресторанний бізнес; туризм.

Abstract. The article examines the current state of Ukraine's investment sphere in the hospitality industry, takes into account investment risks in the conditions of martial law, and proposes measures designed to help ensure a favorable investment climate.

Keywords: investments; investment potential; investment risk; operational profitability; hospitality business; tourism.

Розвиток туризму та готельно-ресторанного господарства, а також ефективна діяльність підприємств цієї сфери в Україні значною мірою залежать від інвестиційного потенціалу, що формується з різних фінансових джерел, зокрема, залучених інвестицій. Інвестиційні ресурси є однією з основних складових ресурсного забезпечення діяльності сфери гостинності, проте слід зазначити, що для інвесторів у період будь-якої кризи існують ризики вкладення коштів у будь-який бізнес, в тому числі готельно-ресторанний. На сьогоднішній день, в умовах військового стану, проблематика залучення інвестицій у сферу готельно-ресторанного бізнесу є дуже актуальною. За інвестиційною теорією в країну, в якій йде війна, інвестиції не вкладаються, оскільки мають надзвичайно високі ризики. Проте ми стали свідками не звичайної війни, а гібридної, тому інвестиції в індустрію гостинності в Україні продовжують надходити і є досить рентабельними. Позитивними змінами, які покращили бізнес-клімат в Україні, є надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит та квот на український експорт, «транспортний безвіз».

Розглядаючи докладніше вплив інвестицій на готельно-ресторанний бізнес, слід зазначити, що інвестиції – це вкладення капіталу задля забезпечення прибутку та зростання його вартості у майбутньому періоді. По об'єктах інвестування виділяють інвестиції в технічний та кадровий потенціал цих суб'єктів господарювання, їх сировинні та товарні ресурси, інноваційні розробки, а також фінансові інструменти. Інвестиції в технічний потенціал підприємства готельно-ресторанного бізнесу складають вкладення капіталу у придбання, модернізацію, ремонт машин та обладнання, приладів, інвентарю, будівництво, придбання та реконструкцію об'єктів нерухомості. Інвестиції у кадровий потенціал пов'язані з навчанням працівників підприємства, вкладеннями у підвищення їхньої кваліфікації. Інвестиції в сировинні та товарні ресурси становлять приріст цих ресурсів підприємства готельно-ресторанного господарства. Інноваційні інвестиції пов'язані з реалізацією інновацій у сфері готельно-ресторанного бізнесу, зокрема появою нових форматів чи концепцій розвитку, нових пропозицій технологічних послуг та способів їх просування на ринку, а також нових підходів до управління діяльністю підприємств [1].

За офіційними даними Міністерства економіки України на початку жовтня 2022 року до уряду щодо майбутніх інвестицій в Україну надійшло понад 250 заявок [2]. За три місяці роботи інвестиційної платформи Advantage Ukraine надійшло більше ніж 500 запитів стосовно можливостей інвестування в Україну, а також пропозицій проектів та торговельної співпраці [3].

В Україні визначено 10 основних галузей, які мають суттєвий інвестиційний потенціал [4]: оборонно-промисловий комплекс; металургія та металообробка; енергетика; природні ресурси; агропромисловий комплекс; логістика та інфраструктура; промислове виробництво; деревообробка та

меблеве виробництво; фармацевтика; інноваційні технології. У вищезазначеному переліку відсутній готельно-ресторанний бізнес та туристична галузь країни, проте це зовсім не означає, що інвестиції у вітчизняну індустрію гостинності не відбуваються. Розвиток сільського зеленого туризму, відновлення туристичної логістики та інфраструктури, ревіталізація та побудова нових готелів та ресторанів, в яких активно використовуються вироби деревообробної та меблевої промисловості, активне використання штучного інтелекту в HoReCa, блокчейн для обробки бази даних потенційних клієнтів їх запитів для формування привабливої пропозиції для гостя готелю і прибуткової для власника [5]. Тобто ми бачимо, що індустрія гостинності є міжгалузєвою і може залучати не лише прямі інвестиції, але і через присутність у 10 інших галузях економіки країни, які визначені державою як основні для інвестицій.

Готелі залишаються привабливими об'єктами для інвестицій. У порівнянні з будь-яким іншим видом нерухомості, як-от будівництво чи купівля бізнес-центрів або складських приміщень, дохідність на метр квадратний саме готельних об'єктів завжди була вищою мінімум на 5-10%. Протягом останнього десятиліття вартість готельного бізнесу зросла на 110%. У Буковелі ця цифра сягає 150-180%, тобто нерухомість подорожчала фактично в три рази. В інших регіонах — Києві, Одесі, Львові — в два. Ті, хто побудував готелі на початку 2000-х, вже окупили їх операційно й навіть подвоїли капіталізацію своїх об'єктів [6].

В умовах війни попит на бізнес-центри й торговельні об'єкти суттєво знизився. Багато компаній переїхали в інший регіон або закрилися, тож офіси тепер пустують, а будівництво готелів триває. Продовжують зводитись об'єкти в Івано-Франківську та області, у Львові та навіть Одесі. У Києві більшість інвесторів взяли паузу й не беруться закінчувати почате, якщо вклали менше 50% коштів. Вони чекають на закінчення бойових дій, щоб зрозуміти нову кон'юнктуру ринку і, можливо, зробити свій готель простішим за рівнем або, навпаки, дорожчим. У майбутньому вартість будівництва тільки дорожчатиме, як і ціна метра квадратного на купівлю/продаж. Збільшиться і собівартість, оскільки багато регіонів України стануть привабливими для бізнесу після закінчення війни. Подібне було з Хорватією та Чорногорією, які після Балканських війн стали одними з кращих міжнародних курортів. Звісно, ситуація на півдні та сході абсолютна протилежна за вищеописану.

Аналіз європейського ринку нерухомості показав, що її дохідність — максимум 5% річних. Будувати складно: постійно треба узгоджувати дозволи, до того ж операційна рентабельність щороку зменшується до 20% і менше. В Україні навіть в умовах війни зниження планового прибутку в готелях, наприклад, Івано-Франківщини чи Буковелі, становить не більше 15-20%. Інвестуючи в готельну нерухомість вже зараз, можна розраховувати на дохідність 10-15% річних. Середня окупність проекту становить 7-8 років за умови заповнюваності готелю чи апартаментів на 55-65%.

Готелі, якими займаються професійні керуючі компанії чи готельні оператори, приносять прибуток із першого, максимум другого місяця роботи. Це реально й сьогодні. Якщо відкривати готель у високий або середній сезон й одразу робити доступним бронювання, він може бути заповненим вже в перший день. У такому режимі готельний бізнес може працювати роками. Питання лише в операційній рентабельності, на яку впливає курс долара, й нестабільності цін. Щоб мінімізувати ризики в умовах війни, кошти вкладаються в об'єкти, які будуються у Києві, Львові, Буковелі. Ймовірність ракетних атак тут нижча, ніж в інших регіонах України, тож ці міста є відносно безпечними для інвестування.

Нині є сенс вкладатися в смарт-апартаменти, які частково належать до житлової нерухомості й частково — до готельної, оскільки люди переміщуються всередині країни й шукають нове житло на 3-6 місяців або до року. Щодо внутрішнього туризму, то він міцно закріпився на заході України, тому що навіть після нашої перемоги Приазов'я та Причорномор'я будуть певний час закритими через мінування акваторії. Також популярними стають замські готельні комплекси, куди можна доїхати за дві-три години на машині.

Коли велика війна закінчиться перемогою України, прогнозується повноцінне відновлення туристичного ринку протягом 2-3 років і сприятливий інвестиційний клімат, що допоможе повернути іноземних туристів. Такі країни, як США, Німеччина, Великобританія, Польща та Туреччина найбільш зацікавлені інвестиційними можливостями в Україні. Отже, це означає, що наша держава залишається досить привабливою для інвесторів багатьох країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Klymchuk, A., et al. (2021). Crisis Management of Restaurant Business in Modern Conditions. Journal of Environmental Management and Tourism, (Volume XII, Summer), 4(52): 977 - 985. DOI:10.14505/jemt.v12.4(52).
2. Міністерство економіки України [офіційний сайт]. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 29.01.2024).
3. Advantage Ukraine [офіційний сайт]. URL: <https://advantageukraine.com> (дата звернення: 26.01.2024).
4. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/>(дата звернення: 25.01.2024).
5. Bkovets, V. ., Moskvichova, O. ., Hryhoruk, I. ., & Suprunenko, S. . (2020). The ways of Improving the Innovation Management in Ukraine Using the International Development. European Journal of Sustainable Development, 9(2), 203. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p203>
6. Лупашко Артур. Інвестиції в готельний бізнес в Україні під час війни: чи вигідно. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/formula/investiciyi-v-gotelnij-biznes-v-ukrayini-pid-chas-vijni:-chi-vigidno> (дата звернення: 29.01.2024).

Москвічова Олена Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail: devenezia@gmail.com

Olena Moskvichova – PhD of economics, Docent, Associate professor of the Department of Hotel and restaurant business and tourism, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: devenezia@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЇ У АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто основні елементи інвестицій у відновлюванні джерела енергії як запорука енергетичної безпеки держави. Показники енергетичної безпеки, які із впливом COVID-19 і російсько-української війни, підвищили рівень невизначеності на енергетичному ринку. Чому Україна, як країна із найбільшою загрозливою енергетичною безпекою, є найбільш зацікавленою в залученні іноземних інвестицій в свій енергетичний сектор та введенням покращених фіскальних заходів, зацікавити великих гравців інвестиційного сектору.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, енергетична безпека, альтернативні джерела енергії, інвестиційний сектор.

INVESTMENTS IN ALTERNATIVE ENERGY SOURCES AS A KEY TO ENERGY SECURITY OF THE STATE

Abstract

The article examines the main elements of investments in the restoration of energy sources as a guarantee of energy security of the state. Energy security indicators, which with the impact of COVID-19 and the Russian-Ukrainian war, have increased the level of uncertainty in the energy market. Why is Ukraine, as a country with the greatest threat to energy security, most interested in attracting foreign investment in its energy sector and, with the improved fiscal measures introduced, interested in major players in the investment sector.

Key words: investment, investment attractiveness, energy security risk, alternative energy sources investment sector.

Розвиток економіки світу, техніко-технологічне зростання та загалом сучасні умови існування людства потребують достатнього рівня енергозабезпеченості. Однак розвиток енергетики поступово призвів до виникнення і поглиблення численних проблем – як екологічних, так і економічних, демографічних, політичних тощо. Їхні наслідки поставили під загрозу збереження довкілля та добробут світового соціуму. Це змусило шукати альтернативні джерела енергії, які є відновлюваними та порівняно менше негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Питання інвестування розвитку ВДЕ останнім часом посіли чільне місце у світовій та українській науковій думці. Їх визначенню, аналізу, систематизації та обґрунтуванню шляхів розв'язання присвячено дослідження М. І. Галушка, І. О. Головка, І. І. Дороніної, Н. В. Литвина, О. О. Лящук, А. М. Мартинюка, Д. С. Сакалюк, Н. В. Холодової та ін. Науковці акцентують увагу на тому, що нині у світі спостерігається стійка тенденція до зростання ВДЕ, які поступово, однак цілком упевнено, заміщують традиційну генерацію

Обсяги вкладень у їхній розвиток уже перевищують половину інвестицій в енергетику світу, що підтверджує незворотність тренду переходу до ВДЕ.

Метою даної статі є дослідження інвестицій у ВДЕ (далі – відновлюванні джерела енергії), як запорука енергетичної безпеки держави.

Повномасштабні воєнні дії на території України поставили питання про співвідношення прямого відновлення та реорганізації і модернізації енергетики. Зруйновані на 49% транспортні енергомережі, пошкодження генерації (втрачено понад 50% теплової генерації, 30% сонячної і 90% вітрової [1]) стимулює пошук інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх. Особливістю входу на енергоринок України зовнішніх інвестицій може стати вимога кардинальних змін політики енергогенерації відповідно до Європейських програм розвитку. [1].

30 січня 2024 року вийшов звіт BloombergNEF "Інвестиційні тенденції енергетичного переходу 2024", який демонструє, що за результатами минулого року глобальні інвестиції у чисті технології, зросли на 17% або до 1,77 трлн дол США, що є новим рекордним показником за один рік

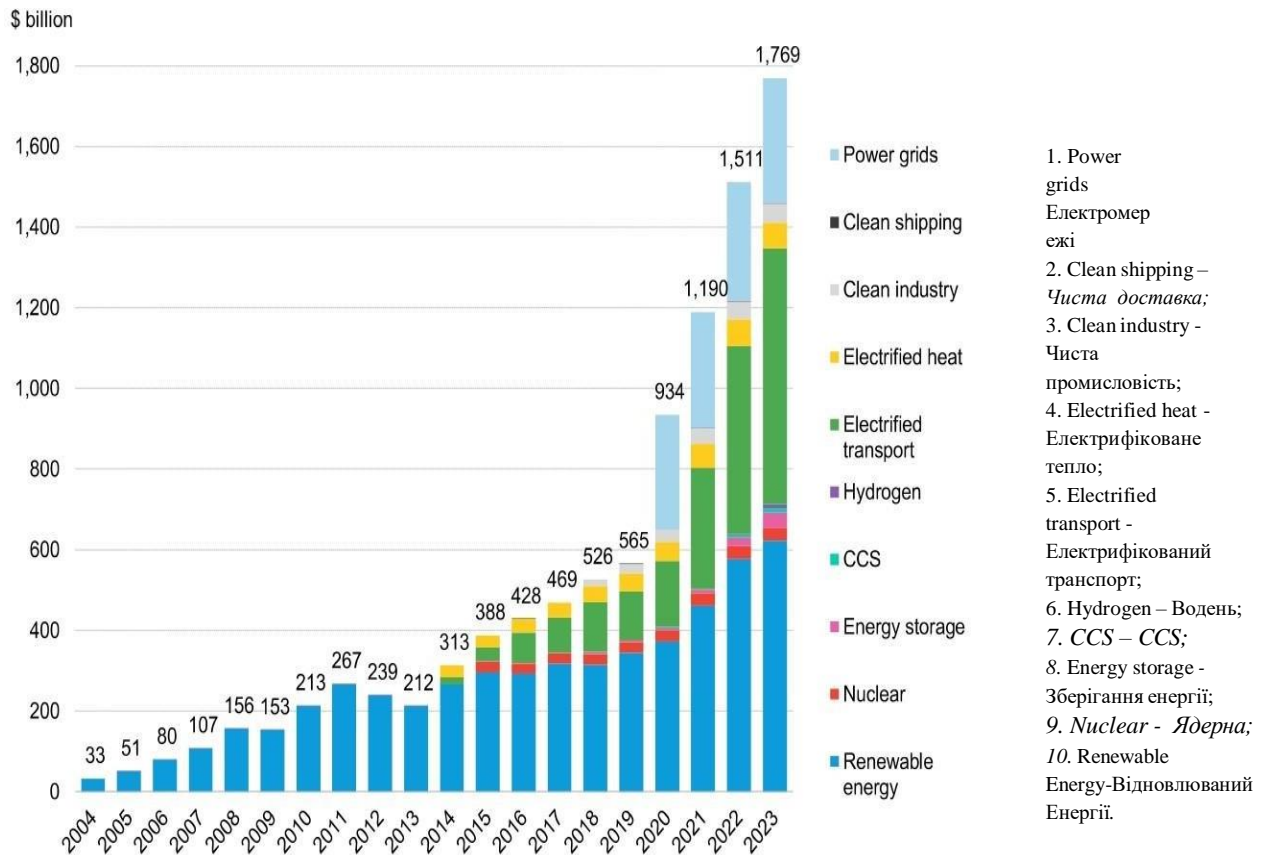

Рис. 1. Глобальні інвестиції в енергетичний перехід, за секторами (Джерело: Звіт BloombergNEF "Інвестиційні тенденції енергетичного переходу 2024") [2]

Друге місце по фінансуванню у минулому році, після електромобільності, зайняв сектор відновлюваної енергетики, інвестиції у який зросли на 8%, досягнувши 623 млрд дол США. Даний показник відображає об'єм вкладених інвестицій у будівництво таких нових ВДЕ потужностей як ВЕС, СЕС, геотермальні електростанції, а також біоЕС.

До того ж, спостерігалось значне зростання інвестицій у водневу промисловість (обсяг інвестицій потроївся порівняно з 2022 роком, до 10,4 млрд дол США), технології уловлювання та зберігання вуглецю

(інвестиції було подвоєно у 2023 році) та системи зберігання енергії (інвестиційне зростання на 76%, до 36 млрд дол США).

З огляду на це, цілком логічно, що третє місце за показником інвестування минулого року припало на електромережі, в будівництво/модернізацію яких у 2023 році було вкладено 310 млрд дол США. В той же час, для того щоб світ встав на траєкторію досягнення кліматичної нейтральності, інвестиції у чисті технології мають потроїтись до 2030 року, з 1,77 трлн дол США до 4,84 трлн дол США. Так, інвестиції у ВДЕ мають досягти фінансування у розмірі 1,32 трлн дол США, а в електромережі - 700 млрд дол США, з року в рік.

Як слідує із вищезазначеного, фінансування сектору відновлювання енергетики буде зростати із року в рік. Тому держава, як ніколи, повинна бути зацікавлена у залученні світових інвестицій задля забезпечення як найшвидшого переходу до ВДЕ.

Перший рік повномасштабної війни Росії проти України підсвітив наслідки залежності від російських нафти, газу та вугілля, а також показав вигоду від енергоефективності та децентралізації.

Передусім — солідарність та підтримка партнерів у Європейському Союзі як ніколи сильна і сприятиме швидшому відновленню України, як в економічному, так і в енергетичному секторі.

Для зростання вкладень у розвиток ВДЕ в Україні доцільно розвивати широке розмаїття форм і методів інвестування, зокрема активно приєднуватися до міжнародних програм грантової, технічної та іншої спеціальної допомоги, залучати механізми бюджетної, державної та муніципальної допомоги, розвивати енергосервісні компанії, створювати спеціальні кредитні продукти для енергетичної сфери, емітувати зелені облігації, активізувати самофінансування споживачів енергії тощо.

У світі спостерігається невідворотний тренд заміщення традиційної генерації на ВДЕ. Інвестиції в цю сферу поступово зростають. Енергетика України не залишилася осторонь світових процесів, що дало їй змогу впевнено посісти достойне місце в рейтингу ТОП-20 країн за обсягами інвестицій у розвиток ВДЕ. Однак, інтенсивність інвестиційних процесів усе ще потребує активізації, а обсяги інвестицій – нарощування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

:

1. Енергетичний фронт. URL: <https://mev.gov.ua/reforma/enerhetychnyy-front> (дата звернення: 20.02.2023).

2. Дороніна, І. І. (2019). Трансформація енергетичного сектору ЄС та України: відновлювальні джерела енергії. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 4, 122–129.

3. BloombergNEF "Інвестиційні тенденції енергетичного переходу 2024". URL: <https://assets.bbhub.io/professional/sites/24/Energy-Transition-Investment-Trends-2024.pdf?fbclid=IwAR2GYcCuHnKGISGFRoTDoYYLiVPP0bxW5om5jMuInZX5-1hhEaOHx3uJ0gs>

4. Мартинюк, А. М., Сакалюк, Д. С., Литвин, Н. В., Галушко, М. І., Холодова, Н. В., Лящук, О. О., Головка, І. О. (2019). Енергетична самодостатність громад: шлях до економічного розвитку та порятунку планети. Київ: Центр екологічних ініціатив «Екодія». URL: <https://ecoaction.org.ua/enerhetychna-samodostatnist-hromad.html>

Ткачук Людмила Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Підгородецький Максим Андрійович – аспірант групи 073-23а, факультет Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: pidgoromax@gmail.com

Maksym Pidhorodetskyi - postgraduate student group 073-23a, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: pidgoromax@gmail.com

Lyudmila Tkachuk –, candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of the Department of Finance, Innovative Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

ВПЛИВ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Полтавський державний аграрний університет

***Анотація.** У статті розглянуто напрями горизонтального і вертикального аналізу руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності, проведено оцінювання його впливу на ефективність грошових потоків страхової компанії.*

Ключові слова: інвестиційна діяльність, надходження грошових коштів, витрачання грошових коштів, чистий рух коштів, ефективність грошових потоків.

***Abstract.** The article examines the directions of horizontal and vertical analysis of cash flow as a result of investment activities, and evaluates its impact on the effectiveness of the insurance company's cash flows.*

Keywords: investment activity, cash inflows, cash outflows, net cash flows, cash flow efficiency.

Основною причиною неплатоспроможності суб'єктів господарювання, у тому числі й на ринку страхових послуг, є низька забезпеченість високоліквідними активами, тобто грошовими коштами. Стійкий фінансовий стан страхових компаній передбачає ефективний контроль за рухом грошових коштів та поліпшення управління грошовими потоками.

Відповідно до НП(С)БО 1 рух грошових коштів страховика відображається у формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)», метою складання якої є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах та їх еквівалентах за звітний період. У звіті про рух грошових коштів розгорнуто наводяться суми надходжень і витрачань грошових коштів, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Під інвестиційною діяльністю розуміють придбання та реалізацію тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності (розділ II форми № 3) визначається на основі аналізу змін у статтях розділу I «Необоротні активи» та статті «Поточні фінансові інвестиції» розділу II активу балансу [1, с. 170].

З урахуванням специфіки діяльності страхових компаній головний вплив на рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності мають надходження від реалізації та витрачання на придбання фінансових інвестицій. За інформацією форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» [2] проведемо аналіз складу, структури та динаміки надходження і витрачання грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності ПАТ «Страхова група «ТАС» за 2021-2022 рр. (табл. 1), використавши прийоми горизонтального і вертикального аналізу.

Отже, надходження грошових коштів від інвестиційної діяльності страхової компанії в 2021 р. включало три види, а в 2022 р. – два види. При цьому збільшилися надходження від реалізації фінансових інвестицій (на 2892 тис. грн або 1,8 %) та від отриманих відсотків (на 42808 тис. грн або 31,0 %). На відміну від 2021 р., у 2022 р. надходжень від реалізації необоротних активів не було. Частка надходжень від реалізації фінансових інвестицій підвищилася з 37,6 % у 2021 р. до 47,8 % у 2022 р., а частка надходжень від отриманих відсотків – відповідно з 31,9 до 52,2 %. Загалом надходження грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності зменшилися на 86440 тис. грн, що становить 20,0 %.

Витрачання грошових коштів від інвестиційної діяльності страхової компанії в 2021 р. включало тільки придбання фінансових інвестицій (на суму 455727 тис. грн), а в 2022 р. додалося придбання необоротних активів (на суму 8180 тис. грн). У 2022 р. порівняно з 2021 р. витрачання на придбання фінансових інвестицій зменшилося на 219838 тис. грн (48,2 %), а загальна сума витрачання коштів у результаті інвестиційної діяльності скоротилася на 211658 тис. грн (46,4 %).

Таблиця 1

Структура та динаміка надходження і витрачання грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності ПАТ «Страхова група «ТАС» за 2021-2022 рр.

Показник	2021 р.		2022 р.		Зміна (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
Надходження:							
від реалізації фінансових інвестицій	162733	37,6	165625	47,8	+2892	+10,2	+1,8
від реалізації необоротних активів	132140	30,5	-	-	-132140	-30,5	-100,0
від отриманих відсотків	137946	31,9	180754	52,2	+42808	+20,3	+31,0
Надходження – усього	432819	100,0	346379	100,0	-86440	-	-20,0
Витрачання:							
на придбання фінансових інвестицій	455727	100,0	235889	96,6	-219838	-3,4	-48,2
на придбання необоротних активів	-	-	8180	3,4	+8180	+3,4	×
Витрачання – усього	455727	100,0	244069	100,0	-211658	-	-46,4
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-22908	×	102310	×	+125218	×	×

У 2021 р. витрачання грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності перевищувало їх надходження на 22908 тис. грн, а в 2022 р. була протилежна ситуація, адже додатній чистий рух коштів становив 102310 тис. грн. Таким чином, чистий рух грошових коштів від інвестиційної діяльності збільшився на 125218 тис. грн.

Поряд із рухом коштів у результаті операційної та фінансової діяльності рух коштів від інвестиційної діяльності є фактором впливу на ефективність грошових потоків страхової компанії (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз руху грошових коштів ПАТ «Страхова група «ТАС» за 2021-2022 рр., тис. грн

Показник	2021 р.	2022 р.	Зміна (+,-)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	127602	103142	-24460
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-22908	102310	+125218
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-123499	-84561	+38938
Чистий рух коштів за звітний період	-18806	120892	+139698
Залишок коштів на початок року	20443	1637	-18806
Залишок коштів на кінець року	1637	122529	+120892

Отже, з урахуванням показників чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності чисте витрачання грошових коштів у 2021 р. становило 18806 тис. грн, а в 2022 р. було чисте надходження грошових коштів у сумі 120892 тис. грн. Така позитивна зміна пов'язана насамперед із підвищенням ефективності грошових потоків у результаті інвестиційної діяльності. Залишок коштів на кінець року збільшився з 1637 до 122529 тис. грн, що становить 74,8 раза.

У цілому якість управління рухом грошових коштів страхової компанії може характеризуватися наступним чином [3]:

- «добре» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має додатне значення, а від інвестиційної та фінансової діяльності – від'ємне;
- «норма» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної та фінансової діяльності має додатне значення, а від інвестиційної діяльності – від'ємне;
- «криза» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має від'ємне значення, а від інвестиційної та фінансової діяльності – додатне.

Таким чином, за інформацією табл. 2 близьким до найкращої оцінки був рух грошових коштів у 2021 р., але він не забезпечив додатне значення чистого руху коштів за звітний період, що призвело до суттєвого скорочення залишку коштів на кінець року порівняно з початком року. Натомість у 2022 р. завдяки додатному значенню чистого руху коштів від інвестиційної діяльності відбулося формування додатного чистого руху коштів у цілому, що забезпечило позитивну динаміку залишку коштів та поліпшення характеристик фінансової стабільності ПАТ «Страхова група «ТАС».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.
2. Офіційний сайт ПАТ «Страхова група «ТАС». Регулярна річна звітність. URL: <https://sgtas.ua/regulyarnaya-godovaya-informacziya/zvitnist> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України від 19 січня 2006 р. № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26 жовтня 2010 р. № 1361). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4dee-b07c-c66c2aa28e03&title> (дата звернення: 15.02.2024).

Тютюнник Юрій Михайлович, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tiutiunyk.yurii@ukr.net

Tiutiunyk Yurii M. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of finance, banking and insurance, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tiutiunyk.yurii@ukr.net

Тютюнник Світлана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

Tiutiunyk Svitlana V. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of accounting and taxation, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

КРИТЕРІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

***Анотація.** Досліджено основні аспекти формування критеріїв інвестиційної привабливості підприємств. Встановлено, що пріоритетним чинником є існування біхевіористичного аспекту, що ґрунтується на готовності потенційних та реальних інвесторів до реалізації інвестиційного проекту. Визначено необхідність ідентифікації та оцінювання впливу обставин, пов'язаних з нормативно-правового регулювання діяльності підприємства та реалізації інвестиційних проектів, а також – параметрів, що характеризують діяльність підприємства як в минулому, так і з урахуванням прогнозних очікувань.*

Ключові слова: інвестори; інвестиційна привабливість; чинники інвестиційної привабливості; критерії інвестиційної привабливості; біхевіористична складова інвестування; нормативно-правове регулювання; показники діяльності підприємства.

***Abstract.** The main aspects of the formation of criteria for the investment attractiveness of enterprises have been studied. It was established that the priority factor is the existence of a behavioral aspect based on the readiness of potential and real investors to implement an investment project. The need to identify and assess the impact of circumstances related to the regulatory and legal regulation of the enterprise's activity and the implementation of investment projects, as well as the parameters characterizing the enterprise's activity both in the past and taking into account forecast expectations, was determined.*

Key words: investors; investment attractiveness; investment attractiveness factors; investment attractiveness criteria; behavioral component of investing; normative and legal regulation; performance indicators of the enterprise.

Формування економічного потенціалу підприємства, забезпечення відповідності його оціночних характеристик попередньо визначеним критеріям та сприяння його найбільш ефективній реалізації здійснюється, як правило, через впровадження механізму інвестування. Його форми і методи обираються учасниками відповідних процесів з урахуванням впливу низки чинників, параметри яких беруться до уваги як самостійні обставини, так й їх сукупність у форматі різноманітних сполучень.

Ресурси, якими володіють реальні та потенційні інвестори і які можуть бути використані в процесі інвестування, надходять на підприємство у формі придбання певних активів, що надаються на правах власності та/або тимчасового користування, а також в якості джерел фінансування таких прав. Серед зазначених джерел можуть бути виділені власний капітал підприємства та зобов'язання, що виникають в процесі його діяльності.

Водночас, процес інвестування у підприємство може обмежуватися придбанням фізичними або юридичними особами прав власності на підприємство як на цілісний майновий комплекс, на результати його діяльності, а також – на залишки майна, що залишатиметься в разі припинення функціонування господарюючого суб'єкта після погашення його зобов'язань.

Відповідні права власності можуть бути отримані інвесторами шляхом обміну на їх активи, що передаються або безпосередньо підприємству, або попереднім власникам таких прав. В обох випадках, інвестор може ініціювати зазначений обмін у випадку, коли його інтереси формалізовані як сукупність критеріїв, а характеристики обставин та результатів діяльності підприємства відповідатимуть цим критеріям.

Іншими словами, для того, аби було прийняте рішення щодо інвестування у підприємство, обставини його функціонування мають відповідати критеріям, сформульованим окремими інвесторами або їх групою. Така відповідність може бути визначена як інвестиційна привабливість підприємства. В контексті зазначеного, зміст критеріїв, що висуваються інвесторами для визначення можливості інвестування в підприємство, є важливим аспектом, який має бути врахований для обґрунтування відповідних рішень, що стосуються обсягу інвестиційних ресурсів, які можуть бути використані, часу їх передачі в обмін на право власності стосовно підприємств та результатів їх діяльності, очікувань щодо величини та алгоритмів надходження зиску тощо.

Зважаючи на це, існує об'єктивна необхідність на проведенні дослідження, серед результатів якого можуть бути визначені формалізація аспектів ідентифікації критеріїв інвестиційної привабливості підприємств, визначення чинників, які на них впливають, а також встановлення їх ступеня важливості для інвесторів.

На нашу думку, основним аспектом ідентифікації критеріїв інвестиційної привабливості підприємств є очікування реальних та потенційних інвесторів. Варто визнати, що основні очікування стосуються таких параметрів, як отримання економічного та/або іншого виду зиску, термінів його надходження, а також співвідношення очікуваних результатів та витрат, понесених з метою їх отримання.

Насамперед, критерії інвестиційної привабливості залежать від власного суб'єктивного бажання юридичної або фізичної особи інвестувати наявні ресурси в конкретне підприємство. Це пояснюється існуванням в інвестиційному процесі біхевіористичної складової, яка, у більшості випадків, не залежить від обставин діяльності як інвестора, так і самого підприємства. Наприклад, власне бажання інвестора володіти повністю або частково суб'єктом підприємництва або впливати на його діяльність може переважати усвідомлення необхідності очікувань позитивних економічних результатів інвестування. Зокрема, це стосується готовності володіти не самим підприємством, а його окремими перевагами (територіальна локація, становище на ринку збуту, володіння сучасними інформаційними технологіями, наявність певних видів активів, участь в реалізації державних програм, наявність в капіталі державної частки власності тощо).

Варто відзначити, що провідна роль біхевіористичного чинника формування критеріїв інвестиційної привабливості підприємств обумовлена можливістю подальшого ігнорування впливу інших чинників. Тобто, в разі існування власного прагнення інвесторів до реалізації власних очікувань наявність інших обставин реалізації інвестиційних проектів може не мати вирішального значення для прийняття рішень, не зважаючи на результати оцінювання відповідних параметрів. Водночас, додаткові обставини можуть розглядатися як певні стимулюючі, обмежувальні або нейтральні чинники, що розглядаються в контексті обґрунтування критеріїв інвестиційної привабливості, і досліджуватимуться лише після принципового висловлення готовності до реалізації інвестиційного проекту.

З іншого боку, інвестиційний проект не може бути реалізований, коли біхевіористична складова у формуванні критеріїв інвестиційної привабливості відсутня, тобто інвестори не виявляють відповідних прагнень. Це призводить до повної втрати необхідності врахування інших чинників інвестиційної привабливості підприємства під час формування та обґрунтування її критеріїв.

До таких чинників можуть бути віднесені аспекти нормативно-правового регулювання діяльності підприємства як самостійного суб'єкта господарювання, а також процесів інвестування. При цьому досліджуються аспекти юридичного визнання можливості інвестування, обмеження, що накладаються антимонопольним законодавством, спеціалізованим регулюванням окремих видів діяльності (ліцензування, квотування тощо), режими їх оподаткування, а також функціонування підприємств, що мають різні організаційно-правові форми. Зазначені обставини можуть стосуватися мінімального розміру капіталу підприємства, його структури, територіальної локації, обов'язковості існування певних структурних елементів системи управління, формування фінансової, податкової та інших форм звітності, потреби отримання додаткових дозволів на здійснення окремих видів господарських операцій та видів діяльності в цілому.

В контексті нормативно-правового впливу на інвестування ресурсів у підприємства при визначенні критеріїв його інвестиційної привабливості підлягатимуть дослідженню готовність реальних та потенційних інвесторів до врахування вимог нормативних документів. З одного боку означатиме визнання потреби у витрачання часу та інших ресурсів на здійснення передбачених процедур. Водночас, відповідні процеси вимагатимуть понесення як інвестором, так і підприємством додаткових витрат, уникнення яких у зв'язку з особливостями інвестиційного процесу, не є можливим. Крім оплати вартості адміністративних послуг, пов'язаних з державною реєстрацією, отриманням додаткових дозволів та (в разі потреби) узгодження окремих заходів, такі витрати можуть включати оплату послуг незалежних експертів (зокрема – аудиторів), оплату праці фахівців, які наймаються для підготовки та обґрунтування проекту, врегулювання можливих юридичних проблем (виконання рішень суду, здійснення компенсаційних виплат попереднім власникам та персоналу, що вивільнятиметься тощо), а також – витрати, пов'язані з виконанням подальших заходів після реалізації

проекту (реорганізація, реструктуризація діяльності підприємства, найм нового персоналу, придбання нових ресурсів, реалізація активів, використання яких втратило актуальність та ін.) тощо.

Ще одна група чинників, вплив яких має бути досліджений для формування та обґрунтування критеріїв інвестиційної привабливості підприємства, стосується показників його діяльності, серед яких – фінансові результати, обсяг структура активів та джерел їх створення, рентабельність функціонування, ефективність використання ресурсів, прибутковість цінних паперів та інші. Ця група чинників формується не лише, виходячи з минулих підсумків діяльності підприємства, але й з урахуванням прогнозних очікувань щодо динаміки та структури відповідних показників. Це необхідно з огляду потреби інвесторів в оцінюванні економічної віддачі на витрати, понесені у зв'язку з реалізацією інвестиційного проекту, проміжку часу її надходження, а також – для вибору варіантів реалізації проекту між підприємствами, що мають аналогічні параметри діяльності.

Наведені та інші аспекти, що враховуються при формуванні та обґрунтуванні критеріїв інвестиційної привабливості підприємств, оцінюються, як правило, потенційними та реальними інвесторами незалежно на етапі підготовки відповідних рішень. При цьому, з урахуванням пріоритетності біхевіористичного чинника, вплив різних обставин буде визначатися, виходячи з суб'єктивного ставлення до них зацікавлених осіб і ґрунтуватиметься на їх досвіді підготовки, оцінювання та реалізації попередніх інвестиційних проектів.

Шерстюк Олександр Леонідович, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, osherstiuk@gmail.com

Sherstiuk Oleksandr L., Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher of the Accounting and Taxation Department, National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv, osherstiuk@gmail.com

ПРИЧИННИЙ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Львівський національний університет імені Івана Франка

***Анотація.** Розглянуто різноманітні фактори, елементи та умови впливу на рівень інвестиційної привабливості. Зосереджено увагу на результатах впливу провідних факторів, під дією яких відбувається трансформація інвестиційного клімату країни.*

Ключові слова: фактори; вплив; інвестиційна привабливість; показники.

CAUSAL INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT

Ivan Franko National University of Lviv

***Abstract:** Various factors, elements and conditions influencing the level of investment attractiveness are considered. Attention is focused on the results of the influence of the leading factors under the influence of which the transformation of the country's investment climate is taking place..*

Keywords: factors; impact; investment attractiveness; indicators.

Оптимальна оцінка інвестиційного клімату є важливим завданням для будь-якої країни, яка прагне залучитися підтримкою іноземних інвесторів. Зазначимо, що інвестиційний клімат є доволі динамічним явищем, якому властиво змінюватися з плином часу, що докорінно пов'язане з іншими явищами, які здійснюють вплив на нього.

Власне тому, доцільно розкрити причинний вплив на становлення інвестиційного середовища. Отже, факторами впливу виступають різноманітні елементи та умови, котрі визначають рівень привабливості певного регіону чи сфери. До їх масиву можуть увійти як економічні, політичні, правові, так і соціокультурні компоненти [1].

Якщо розглядати з точки зору класифікації за характером впливу, то можна виокремити дві категорії, такі як прямі та непрямі фактори.

Дію прямих факторів можна трактувати як безпосередній вплив на інвестиційну діяльність. Серед них доцільно виокремити економічну ситуацію, законодавство, технологічний розвиток тощо.

На інвестиційний клімат впливають і непрямі фактори, зокрема : рівень бідності, рівень злочинності, інфраструктура, участь робочої сили, рівень національної безпеки, податки, ліквідність і стабільність фінансових ринків, верховенство права, права власності, нормативне середовище, прозорість та підзвітність уряду.

В цілому, вчені погодилися з тим, що п'ять ключових глобальних сил будуть ключовими у впливі на економіку майбутнього :

– По-перше, зростання цифрових технологій. Технологічні розробки, такі як цифровізація та автоматизація, відіграватимуть важливу роль у стимулюванні інклюзивного та довгострокового зростання, взаємодіятимуть із демографічними змінами та можуть змінити цілі галузі та сектори. Крім того, зростання цифрових активів і нових форм фінансового посередництва — всередині та за кордоном — також сформує міжнародну валютну систему.

– По-друге, важливість сталого розвитку, особливо в контексті зміни клімату. З одного боку, зміна клімату та глобальне потепління матимуть серйозні макроекономічні та фінансові збитки, а також непропорційно завдадуть шкоди деяким, часто вже бідним країнам. Політика, спрямована на пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію до них, матиме фіскальні та фінансові наслідки, які можуть вплинути на економічні перспективи багатьох країн. З іншого боку, технологічні інновації та дифузія, яким можуть сприяти уряди, відіграватимуть вирішальну роль. Це відкриє величезні нові можливості.

- По-третє, роль зміни демографічної ситуації.
- По-четверте, складність геополітики. Зростаючий багатополарний характер світу — з новими гравцями, які набувають впливу, — продовжуватиме впливати на глобальну торгівлю, включаючи ланцюжки поставок і фінансові мережі. Це може змінити нинішній багатосторонній ландшафт і глобалізацію в цілому. Збільшення кількості великих глобальних корпорацій також, ймовірно, створить нові виклики для формування політики в різних сферах, таких як оподаткування, регулювання, надання послуг та ринкова влада.

- По-п'яте, неминучість структурних перетворень.

Стосовно інвестиційної привабливості, то можна виділити три групи факторів, що її визначають [2, с.31-34] :

- статичні, що не підлягають впливу управлінських структур, а тому є не надто керованими;
- інерційні, що для цілеспрямованої позитивної зміни вимагають системного та довготривалого управлінського впливу;

- динамічні, для яких управлінський вплив на них зумовлює відповідне динамічне коливання.

До показників, за якими можна повести критичну оцінку рівня інвестиційної привабливості країни можна віднести наступні : розвиненість законодавчо-нормативної бази держави, рівень розвитку продуктивних сил, рівень розвитку інвестиційного ринку, прозорість та умови провадження інвестиційної діяльності для іноземного інвестора, рівень розвитку фінансово-кредитної системи тощо.

Провідні фактори, що завдають вплив на інвестиційний клімат, можуть бути представленні у різноманітній комбінації, що, в першу чергу, залежить від розвитку певної країни чи регіону.

Багатогранність виокремлених факторів зумовлює потребу збору значної сукупності статистичної інформації та введення в дію необхідного аналітичного інструментарію для оцінювання інвестиційної привабливості. Саме тому для кращого простеження відмінностей, систематизуємо фактори у 3 групи, які на думку інвесторів є визначальними для інвестиційної привабливості країни (рис. 1.).

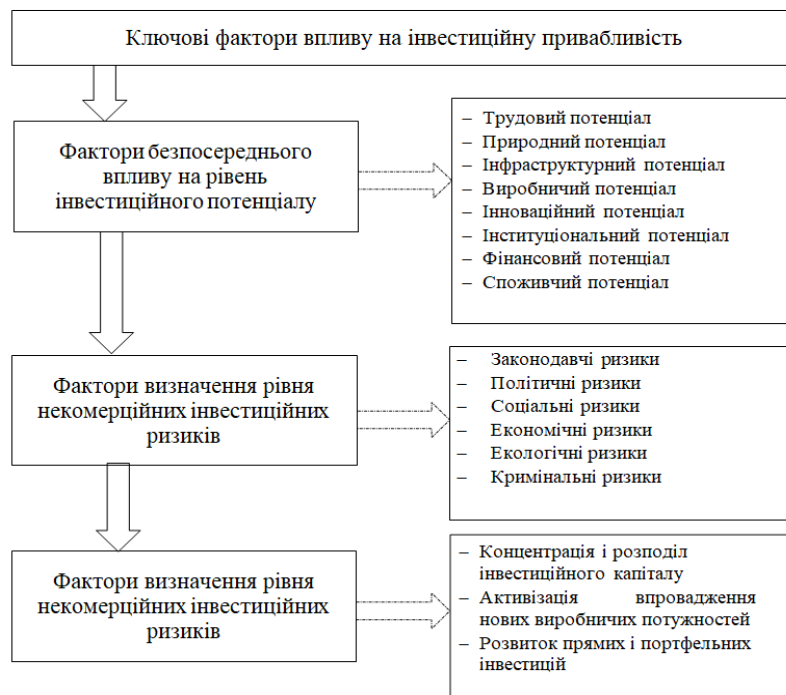

Рис. 1.5. Провідні фактори, під дією яких відбуває трансформація інвестиційного клімату [3, 165-168].

Кожен із вищезгаданих факторів має важливе значення та, при цьому, їх вплив може завдати як негативного, так і позитивного характеру загальній ситуації. Узагальнення щодо декількох наслідків впливу наведено у таблиці 1.

Вплив факторів на інвестиційний клімат

Фактори позитивного впливу	Характеристика	Фактори негативного впливу	Характеристика
Економічне зростання	Створює сприятливі умови для розвитку та функціонування бізнесу	Економічна криза	Може призвести до труднощів у веденні діяльності, і як наслідок скорочення попиту на інвестиції
Низький рівень безробіття	Створює сприятливі умови для забезпечення робочою силою	Високий рівень безробіття	Може призвести до зростання виплат на оплату праці і, як наслідок, може негативно позначитися на інвестиційному кліматі
Чітко сформульована нормативно-правова база	Сприяє прозорості і зрозумілості у веденні діяльності	Політична турбуленція	Може викликати втрату довіри, зростання ризиків та призвести до затримки проектів
Високий рівень освіченості населення	Створює сприятливі умови для розвитку людського капіталу	Низький рівень освіченості населення	Може призвести до зниження продуктивності праці та економічного зростання
Розвинена інфраструктура	Стимулює ефективність бізнес-процесів, полегшує впровадження інновацій	Недостатня інфраструктура	Може гальмувати та обмежувати можливості розвитку, призводить до затримок реалізації проектів

Отже, сьогочасний економічний клімат вимагає розробки скоординованих, нефіскально податкових рішень для розвитку стійкості до майбутніх потрясінь. Враховуючи періодизацію останніх трьох десятиліть можна сказати, що сектор приватного значення перебуває в авангарді провідних економічних перетворень у всьому світі. Проведення інтеграцій ринками світового значення та підвищення інвестиційної конкурентоспроможності сприяють безкомпромісному зростанню численних економік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як інформаційного забезпечення управління суб'єктами господарювання: монографія/ авт.кол.; за ред. д-ра екон.наук, проф. В.С. Рудницького- Львів, «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018.- 275 с.
2. Небрат В. В. Особливості механізмів капіталоутворення та інвестування в Україні як чинник фінансових ризиків в умовах війни та післявоєнного періоду / Небрат В. В., Корніяк О. В. // Грааль науки. 2022. № 16. С. 31– 34.
3. Швець Ю. О. Оцінка інвестиційного клімату в Україні: стан, проблеми та шляхи його поліпшення. / Швець Ю. О., Бурділо О. В. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 12, частина 2. 2017. С. 165–168. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_2_2017ua/37.pdf.

Шурпенкова Руслана Казимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

Shurpenkova Ruslana K. candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

¹Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

Анотація: Визначено значимість інвестиційного клімату як фактору забезпечення інвестиційної привабливості держави. Досліджено інвестиційний клімат в Україні за рядом міжнародних рейтингових показників та за експертними оцінками.

Ключові слова: інвестиції; інвестиційний клімат; інвестиційна політика.

Abstract: The significance of the investment climate as a factor of ensuring the investment attractiveness of the state is determined. The investment climate in Ukraine was studied according to a number of international rating indicators and according to expert assessments.

Keywords: investment; investment climate; investment policy.

Реалізація стратегічних цілей соціально-економічного розвитку держави, однією з яких задекларовано формування інноваційної моделі національної економіки, визначатиметься інвестиціями та їх спрямуванням. Особливо значимими є інвестиції у розвиток людини та пріоритетні сфери і галузі, від яких залежить активізація виробництва на основі інноваційних технологій. В свою чергу обсяг інвестиційних вкладень в економіку держави визначається ефективністю інвестиційної політики держави. Індикатором ефективності державної інвестиційної політики є інвестиційний клімат. На основі узагальнення існуючих підходів до визначення інвестиційного клімату, можна констатувати, що його прийнято розглядати як: сукупність чинників та умов інвестування (чинниковий підхід); співвідношення інвестиційної привабливості та інвестиційного ризику (ризиковий підхід); умови інвестування на макро-, мезо-, мікрорівні (територіальний підхід); умови інвестування для іноземних та вітчизняних інвесторів (комплексний підхід). При визначенні інвестиційного клімату слід враховувати, що для здійснення інвестиційної діяльності, інвестор повинен оцінити відповідне інвестиційне середовище. Якщо інвестиційний клімат сприятливий, то інвестор має мінімальний ризик втратити капітал та навпаки.

Для нашої країни забезпечити привабливий інвестиційний клімат є однією із головних задач на шляху до економічного зростання. Адже зростання інвестиційних вкладень впливає на розвиток держави в цілому (створення нових робочих місць, гідна заробітна плата, сприяння інноваціям).

В загальному, Україна має великий потенціал для залучення значних обсягів інвестицій, а саме: вигідне географічне розташування, недорога кваліфікована робоча сила, багаті природні ресурси, зручна логістика та інфраструктура. Однак, незважаючи на ряд переваг, на жаль, можна констатувати, що обсяг залучених інвестицій не забезпечує належного соціально-економічного розвитку України.

Приймаючи рішення щодо інвестування, потенційні інвестори звертають увагу на різноманітні інвестиційні рейтинги держави. Такі рейтинги дають можливість якісно та кількісно оцінити усі можливі ризики, доцільність інвестування, термін окупності вкладень тощо. Найбільш помітними міжнародними рейтингами, що дають можливість оцінити інвестиційний клімат держави є: 1) рейтинг за індексом інвестиційної привабливості (EVA Investment Attractiveness Index); 2) рейтинг за індексом економічної свободи (Index Of Economic Freedom). Розглянемо зміну інвестиційної привабливості України за вказаними індексами протягом останніх п'яти років (табл. 1).

Таблиця 1

Міжнародні індекси інвестиційної привабливості України за 2018-2022 роки

Показник	Система оцінки	2018	2019	2020	2021	2022
EVA Investment Attractiveness Index	0-мінімальне, 5- максимальне значення	3,085	2,9	2,46	2,73	2,48
Index Of Economic Freedom	0-мінімальне, 100-максимальне значення	51,9	52,3	54,9	56,2	54,1

Джерело: складено авторами на основі [1,2].

Як бачимо, протягом 2018-2022 рр. індекс інвестиційної привабливості України дещо знизився, що є свідченням негативної тенденції. Фактично можна констатувати про погіршення інвестиційної

клімату в Україні. Водночас, індекс економічної свободи протягом 2018-2022рр. незначно збільшився, що вказує на підвищення рівня свободи бізнес-діяльності. Загалом, аналіз вказаних індексів свідчить про досить низьку рейтингову інвестиційну привабливість України порівняно з іншими державами.

Аналіз індексу інвестиційної привабливості України у 2022 р. за його внутрішньою структурою (рис. 1) свідчить, що 37% експертів ЕВА оцінюють його як вкрай несприятливо, а 50% - досить несприятливо.

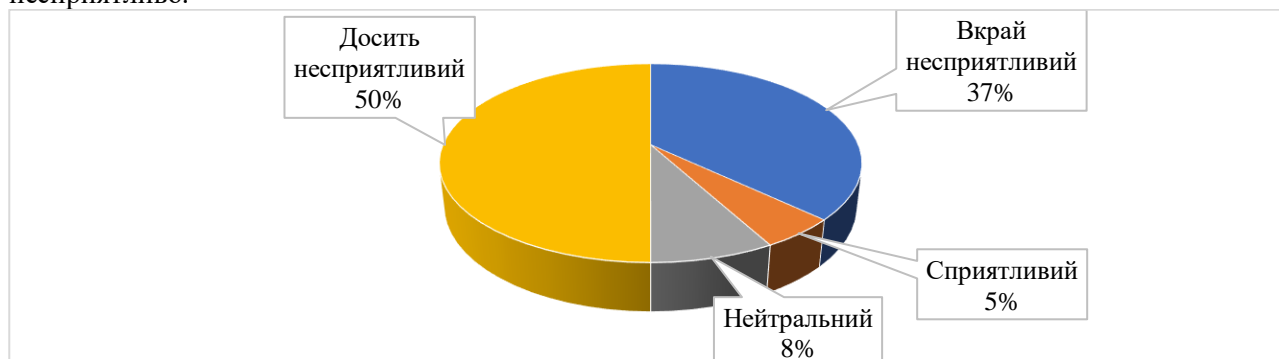

Рис. 1. Оцінка інвестиційного клімату в Україні експертами ЕВА у 2022 р.

Джерело: складено за даними [3].

Європейська бізнес-асоціація (ЕВА) також проводить опитування експертів щодо зміни інвестиційного клімату та готовності інвестувати в економіку певної держави [3]. Як свідчать результати даного дослідження для України, на думку 45% експертів інвестиційний клімат за останні півроку (перше півріччя 2022 року) в нашій державі погіршився (рис. 2). 33% респондентів вважають, що інвестиційний клімат в Україні не змінився і лише 22% - вбачають його покращення. Загалом, на жаль, можна констатувати, що експертне середовище у своїй більшості схиляється до негативних трендів у формуванні інвестиційного клімату в Україні.

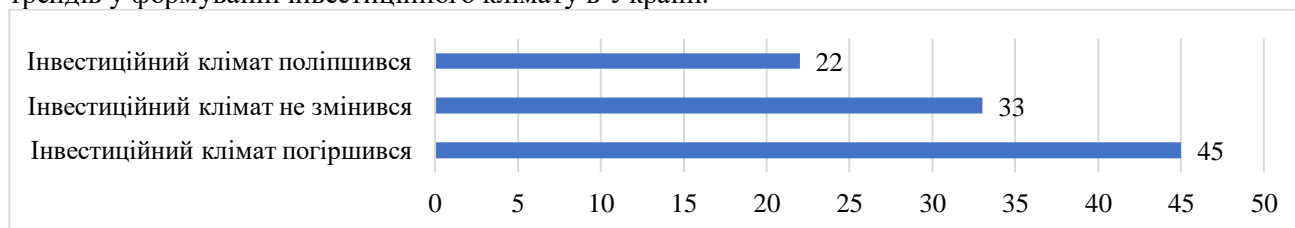

Рис. 2. Результати оцінювання експертами зміни інвестиційного клімату в Україні у першому півріччі 2022 року, %

Джерело: [3].

Також не зовсім втішними є результати опитування експертів щодо вигідності інвестування в національну економіку (рис. 3).

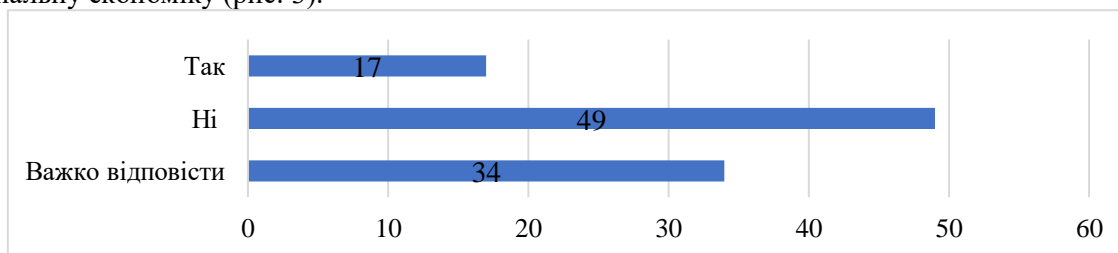

Рис. 3. Розподіл експертів ЕВА щодо вигідності інвестиційних вкладень в Україну, %

Джерело: [3].

Так, майже 50% респондентів вказали на відсутність мотивації (невигідності) інвестиційних вкладень в Україну. Відчувають труднощі у однозначності формулювання відповіді на питання про вигідність інвестування в Україну 34% експертів. І лише 17% опитаних експертів вказали на вигідність інвестування в національну економіку. Більш оптимістично в контексті оцінювання інвестиційного клімату в Україні виглядає розподіл респондентів щодо їх готовності продовжувати інвестувати в Україну (рис. 3).

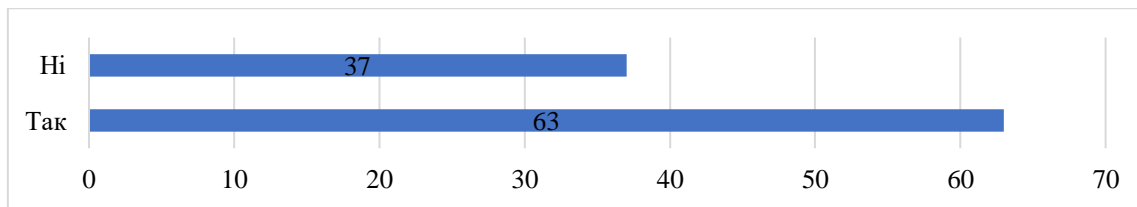

Рис. 3. Розподіл експертів ЕВА щодо їх готовності продовжити інвестувати в Україну під час війни, %

Джерело: [3].

Показово, що переважна більшість експертів (63%) все таки вказали на готовність продовжувати інвестувати в економіку України навіть під час війни. Серед основних негативних факторів інвестиційного клімату в Україні експерти ЕВА відзначають військові дії, корупцію, атаки на енергосистему, слабкість судочинства та ін. (рис. 4).

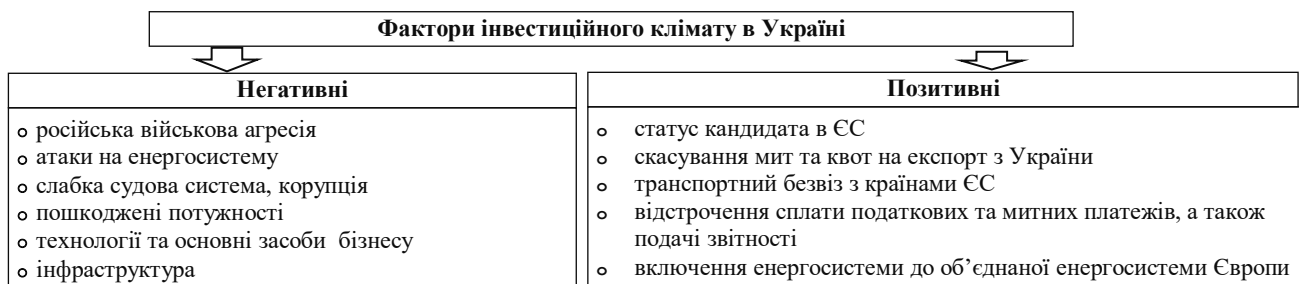

Рис. 4. Результати визначення експертами ЕВА позитивних та негативних факторів формування інвестиційного клімату в Україні

Джерело: [3].

Поміж позитивних факторів інвестиційного клімату в Україні експерти вбачають її статус кандидата в ЄС, митне стимулювання експорту з України, фіскальні послаблення для бізнесу в період війни.

Таким чином, забезпечення привабливого інвестиційного клімату є ключовою задачею для економічного зростання держави. Україна має значний потенціал для залучення інвестицій, такий як географічне розташування, ресурси та інфраструктура, але обсяг інвестицій не відповідає соціально-економічному розвитку. Інвестиційний клімат оцінюється за різними рейтингами, такими як Індекс інвестиційної привабливості та Індекс економічної свободи, що демонструють в своїй більшості погіршення рейтингової позиції України за останні п'ять років. Серед основних деструктивних факторів формування інвестиційного клімату в Україні варто вказати військові дії, корупція та слабкість судочинства. Позитивними факторами інвестиційного клімату є статус України як кандидата в ЄС, митне стимулювання експорту та фіскальні послаблення для бізнесу в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ЕВА: European Business Association: веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/en/>
2. The Heritage Foundation: URL: <https://www.heritage.org/>
3. Індекс інвестиційної привабливості України (перше півріччя 2022 року). Європейська бізнес-асоціація. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA-InvestIndex_2H-2022_UA.pdf

Юрчик Галина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua

Yurchik Galina, PhD (Economics), Associate Professor, National University of Water Management and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua

СЕКЦІЯ 4.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ
ПІДПРИЄМСТВОМ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

УДК 351.863

О. О. Адлер

СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ
МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

***Анотація.** Матеріали дослідження присвячено питанням аналізу структурних елементів системи забезпечення економічної безпеки сучасного підприємства.*

Ключові слова: економічна безпека; управління; загрози; підприємство; ефективність.

COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF A
MODERN ENTERPRISE

***Abstract.** The materials are devoted to the analysis of structural elements of the system of ensuring the economic security of a modern enterprise.*

Keywords: economic security; management; threats; enterprise; efficiency.

Сучасна економіка характеризується високим рівнем нестійкості, активізацією конкурентної боротьби між підприємствами та організаціями, збільшенням числа ризиків.

Тому ускладнюються прогнозування еволюції вітчизняної економіки, яка в основному залежить від надходження і видатків капіталу з-поза її кордонів і цін на сировину. За таких умов процес прийняття рішень щодо вибору стратегії і тактики подальшого розвитку сучасного підприємства стає досить складним, що змушує використовувати в менеджменті нові підходи і методи.

Поняття економіки може розглядатися на таких окремих рівнях [1]:

- економіка на мікрорівні виступає у вигляді окремого виробництва або підприємства;
- економіка на макрорівні є національною економікою або економікою держави в цілому;
- економіка на рівні світового сприйняття характеризує глобальну систему господарювання.

Розглядаючи поняття економічної безпеки варто сприймати економічну діяльність на мікрорівні, тобто пов'язаною відповідно з окремим підприємством. Економікою в цьому випадку потрібно вважати систему дій, у результаті якої люди задовольняють свої потреби шляхом виробництва та обміну матеріальними благами і послугами.

В результаті можна навести визначення економіки як діяльності людей на окремому відповідному підприємстві, що пов'язана з виробництвом і обміном матеріальними благами і послугами з метою задоволення своїх потреб.

Економічна безпека підприємства є однією із складових загального поняття безпеки.

За [2] економічна безпека підприємства – це захист його діяльності від негативних впливів макросередовища, а також здатність оперативного усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до відповідних умов, які не позначаються негативно на його діяльності. Разом із тим, економічна безпека підприємства – найбільш раціональне використання ресурсів, які забезпечують сталу діяльність підприємства.

Аналіз усіх підходів до поняття економічної безпеки підприємства, дає змогу виділити найбільш важливі спільні риси усіх трактувань [3]:

1. Усі підходи передбачають, що об'єктом небезпеки є господарюючий суб'єкт – підприємство..
2. Економічна безпека підприємства базується на його здатності ефективно використати ресурси та відповідні ринкові можливості в умовах загроз мікро- та макросередовища.
3. Економічна безпека підприємства є має системне значення, побудоване на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності. Економічна безпека підприємства повинна забезпечити захист кожної з цих властивостей, оскільки руйнівна дія на будь-яку з них призведе до ліквідації підприємства в цілому.
4. Економічна безпека підприємства має вирішальне значення для його діяльності.
5. Економічна безпека підприємства означає відсутність небезпек і загроз для нього.
6. Вплив загроз на підприємство можна частково нейтралізувати, але повністю це забезпечити неможливо.
7. Ознакою економічної небезпеки підприємству є загрози.

Значення економічної безпеки підприємства постійно трансформувалося в економічній теорії у зв'язку зі зміною умов макросередовища і з урахуванням факторів, які визначають процеси менеджменту. Сьогодні в економічній літературі поняття економічної безпеки підприємства досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека». У спеціальній літературі пропонується визначення безпеки як відповідного стану, за умов якого будь-який об'єкт знаходиться в надійній захищеності і не підлягає негативному впливу будь-яких чинників. У широкому науковому трактуванні під безпекою мають на увазі захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення [4].

Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях – від державного до кінцевого споживача. Тому, можна говорити, що економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів макросередовища, а також спроможність оперативного усунути різноманітні загрози або пристосуватися до відповідних умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Сутність цього поняття містить у собі набір засобів, що забезпечують економічну сталість підприємства, а також сприяють підвищенню задоволеності його учасників.

Етап I – поняття трактується як забезпечення умов збереження комерційних секретів підприємства, інтелектуальної власності і загальної інформації як найціннішого об'єкту. Загрози економічній безпеці підприємства вбачалися з боку працівників підприємства, які могли розповісти його комерційну таємницю конкурентам. Таке трактування поняття основний недолік, який полягав у тому, що поняття було суто економічне. Тобто, вплив інших можливих загроз не брався до уваги.

Етап II – розглядають можливий негативний вплив на діяльність підприємства макросередовища. Найсуттєвіші загрози діяльності підприємства почала надходити від держави, яка керувала майже всіма аспектами його діяльності у різних формах. Такі джерела виникнення загроз економічній безпеці підприємства важко було ідентифікувати, а також повністю нівелювався вплив загроз мікросередовища.

Етап III – розгляд економічної безпеки підприємства проводився з позиції окремих чинників. Складалося враження, що загрози економічній безпеці підприємства виникають в залежності від галузі його господарювання. Основним недоліком цього етапу розвитку поняття є різноманіття та неоднозначність трактування поняття економічної безпеки підприємства, залежно від конкретної галузі його господарювання.

Етап IV – виділення функціональних елементів економічної безпеки підприємства, а загрози поділено на зовнішні і внутрішні, залежно від кожного елемента.

Недоліком трактування економічної безпеки підприємства на цьому етапі було наголошення уваги на пристосуванню до умов, які негативно не відображаються на діяльності підприємства [5].

Етап V – поняття економічної безпеки підприємства відображає рівень ефективності його функціонування у конкретних умовах, а джерелом самих загроз та негативних впливів є макросередовище. Мова про перспективи розвитку підприємства не велася, а лише можливості підприємства адаптуватися до конкретних умов функціонування.

Етап VI – поняття економічної безпеки підприємства розглядається залежно від галузі його господарювання, а загрози економічній безпеці підприємства розглядаються як з боку мікро- та макросередовища.

Таким чином, в економічній літературі не існує єдиного визначення поняття економічної безпеки підприємства. Базовою метою економічної безпеки підприємства є забезпечення гарантій його стабільного та максимально ефективного розвитку сьогодні і високого потенціалу в майбутньому.

Економічна безпека підприємства характеризується системою якісних та кількісних показників. Одним із найважливіших показників економічної безпеки підприємства є показник рівня економічної безпеки підприємства, що дає можливість оцінити стан використання корпоративних ресурсів відповідно до критеріїв рівня його економічної безпеки. З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство повинно максимально потужно забезпечити основні функціональні складові своєї роботи.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що основним елементом забезпечення економічної безпеки підприємства може бути стратегічне планування і прогнозування діяльності суб'єкта господарювання. Крім того, важливим є ефективний антикризовий і стратегічний менеджмент, на основі яких і повинна формуватися сучасна система економічної безпеки підприємства. За умов застосування такого системного підходу можна забезпечити вищий рівень ефективності економічної безпеки підприємства. У цьому полягає найбільш ефективний напрям розвитку теоретичних та практичних аспектів розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ситник Г. В. Економічна безпека підприємництва в Україні : монографія : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 284 с.
2. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції. Львів : Центр Європи, 2016 . 159 с.
3. Марченко О. С. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. екон. теорії. Харків : Право, 2022. 246 с.
4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. К. : НІСД, 2015. 348 с.
5. Гаєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія / М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк. Х. : ІНЖЕК, 2016. 240 с.

Адлер Оксана Олександрівна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, oksana_adler1983@ukr.net.

Oksana Adler, PhD in Technical Science, Associate Professor of the Department of business economics and production management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, oksana_adler1983@ukr.net.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСТОСУНКІВ ПРИ УПРАВЛІННІ ТОРГОВИМИ ТОЧКАМИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Робота «Проблеми та перспективи використання програмних застосунків при управлінні торговими точками» присвячена розгляду проблем, пов'язаних з інтеграцією застосунків при управлінні торговими точками та пошуку найкращих способів їх вирішення. Приділяється увага таким проблемам, як ненадійність управління запасами, недоступність детальної звітності, відсутність навчання та підтримки, вибір неправильної позиції, вразливість даних. Задля покращення ситуації в цій галузі пропонується розробити мобільний застосунок, який використовує хмарні сховища інформації.

Ключові слова: торгова точка; управління запасами; звітність; взаємодія з клієнтами; мобільний застосунок; хмарні сховища інформації.

Abstract. The paper is devoted to the analysis of problems related to the integration of applications in the management of retail outlets and the search for the best ways to solve them. Attention is paid to such problems as the unreliability of inventory management, unavailability of detailed reporting, lack of training and support, mistakes in position selection and vulnerability of data. To improve the situation in this field, it is proposed to develop a mobile application that uses cloud information storage.

Keywords: retail outlet; inventory management; reporting; interaction with clients; mobile application; cloud storage of information.

Управління торговими точками на сьогоднішній день є повсякденним завданням, більш того це є однією з ключових сфер, де впровадження програмних застосунків є найбільш актуальним. Управління торговими точками завжди має на меті виконати такі задачі з поміж інших[1]:

- стимулювати продажі за допомогою кращої інформації протягом усього бізнес процесу, який зв'язує клієнтів: це основне джерело інформації для того, як покупець купує;
- поліпшити торгівлю точку та взаємодію компанії з клієнтами через соціальні мережі;
- щоб отримати уявлення про поведінку кінцевого клієнта і її вплив на процеси прийняття рішень про купівлю. В Україні ця галузь має потребу в ефективних інструментах для оптимізації бізнес-процесів, вдосконалення логістики та забезпечення найвищого рівня обслуговування клієнтів.

Оскільки традиційні методи вирішення цих задач не завжди працюють ефективно через ті чи інші причини, потрібен новий підхід до їх вирішення.

Якщо звернутися до проблем малого бізнесу, то при управлінні ними за допомогою програмних застосунків на сьогоднішній день є такі проблеми[2]:

По-перше, управління запасами не надійне. Без відповідних інструментів управління запасами це може стати серйозною проблемою для власників і менеджерів малого бізнесу. Фізичний підрахунок запасів не є достатнім. Крім того, керування запасами також дозволяє відстежувати історію покупок ваших клієнтів. Таким чином власники бізнесу можуть стежити за цільовими клієнтами. Аналіз отриманих даних дозволяє оптимально змінювати замовлення популярних продуктів.

По-друге, детальна звітність недоступна. Деякі власники бізнесу можуть не усвідомлювати, що існує цілий світ звітів, крім фінансових, які можна знайти в популярному бухгалтерському програмному забезпеченні. Проте це забезпечення не створить надійних звітів про продажі, необхідних малому бізнесу для аналізу загального стану речей. Найкраща система може створювати звіти про продажі, які включають щогодинні, щоденні, щотижневі, місячні та річні вхідні та вихідні дані, щоб менеджери могли зрозуміти, що відбувається в їхньому бізнесі. Ці звіти дозволять відстежувати бізнес-тенденції, включаючи сезонний попит, прогнози продажів, перевитрати продукції та іншу інформацію про запаси.

По-третє, відсутність навчання та підтримки при використанні нового програмного забезпечення чи бізнес-інструментів може зробити їх впровадження складним або і взагалі непосильним завданням. Розробник програмного застосунку має запропонувати навчання та підтримку для налаштування. Це включає навчання персоналу тому, як ефективно використовувати застосунок. Зазвичай цим займається призначений менеджер з успіху клієнтів.

По-четверте, вибір неправильного застосунку. Кожен роздрібний магазин унікальний. Як наприклад, корисність того чи іншого застосунку може відрізнятись в залежності від того чи планується розширяти бізнес чи планується залишити його малим. В першому випадку вам потрібен застосунок, який може масштабуватися разом з бізнесом. Підприємство також має враховувати торгові послуги та технічні проблеми, які можуть становити потенційні ризики при виборі застосунку. Такі речі, як обмежені можливості звітування, обмеження на кількість ідентифікаторів товарної позиції, які можна завантажити, і недостатні функції керування співробітниками розчарують власників бізнесів у довгостроковій перспективі.

По-п'яте, дані можуть бути вразливими. Застосунки вразливі до кібератак зловмисників при передачі даних від терміналу до кінцевих точок, де зберігаються дані. Якщо система не сумісна з PCI, то дані стають вразливими для злому. Кількість атак зловмисного програмного забезпечення продовжує зростати, тому вкрай важливо дотримуватися стандартів PCI DSS (Індустрія платіжних карток – Стандарти безпеки даних). Навіть одноразове порушення може спричинити хаос і спричинити втрату власниками малого бізнесу свого бізнесу.

Зараз все частіше використовується саме хмарне програмне забезпечення для торгових точок, яке є останньою тенденцією в програмному забезпеченні POS (система торгової точки). До самої системи можна отримати прямий доступ з Інтернету, і вона зазвичай сумісна з більшістю апаратного забезпечення торгових точок, включаючи принтери, ящики касових апаратів тощо. Крім того, хмарні системи торгових точок пропонують зручність і коштують значно дешевше, оскільки постачальники можуть легко отримати доступ до даних про своїх клієнтів практично з будь-якого місця, де є з'єднання Wi-Fi [3]. Розроблення такого застосунку з врахуванням найчастіших проблем може кардинально спростити управління торговими точками і допоможе малим бізнесам зміцнити свої позиції.

Загалом, вдосконалення використовуваних програмних застосунків при управлінні торговими точками допоможе зробити підприємства значно ефективнішими в управлінні своїми ресурсами завдяки автоматизації бізнес-процесів і збирання даних про стан підприємства, що у свою чергу зробить їх більш конкурентоспроможними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. What Is a POS System? URL: <https://taluspay.com/blog/what-is-a-pos-system-6-functions-of-point-of-sale-systems/> (дата звернення: 24.02.2024).
2. Overcoming the 5 Most Common Problems with POS Systems. URL: <https://www.posnation.com/blog/problems-with-pos-systems> (дата звернення: 24.02.2024).
3. How Cloud-Based POS Works. URL: <https://web.archive.org/web/20150304045502/http://www.bluebird-global.com/epos-systems/cloud-based-point-sale-works> (дата звернення: 24.02.2024).

Богінський Денис Володимирович - студент гр. ЗПІ-20б, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, denisboginskij137@gmail.com.

Кательніков Денис Іванович - к.т.н., доцент кафедри програмного забезпечення, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, fuzzy2dik@gmail.com.

Vohynskyi Denys Volodymyrovych - a student of ЗПІ-20b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, denisboginskij137@gmail.com.

Katienikov Denys Ivanovich - Ph.D., Associate Professor of the Department of Software Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, fuzzy2dik@gmail.com.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

¹Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Проаналізовано методологічні засади управління фінансовою стійкістю з точки зору впливу на фінансову безпеку підприємства. Обґрунтовано вплив складових системи управління фінансовою стійкістю на ефективність забезпечення фінансового розвитку підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість; фінансова безпека, фінансовий розвиток підприємства.

Abstract. The methodological principles of financial stability management are analyzed from the point of view of the impact on the financial security of the enterprise. The influence of the components of the financial stability management system on the effectiveness of ensuring the financial development of the enterprise is substantiated.

Keywords: financial stability; financial security, financial development of the enterprise.

В сучасних реаліях господарювання ефективно управління фінансовою стійкістю є важливою умовою стабільного функціонування підприємства, гарантією забезпечення його майбутнього розвитку і передумовою високого рівня конкурентоспроможності. Однією з існуючих проблем успішного функціонування підприємств України на сьогодні є відсутність ефективної системи управління фінансовою стійкістю підприємства, яка б надавала керівництву можливість своєчасно виявляти слабкі місця та ухвалювати ефективні рішення щодо забезпечення фінансового розвитку підприємства.

Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вона може розглядатися як результуюча категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники і ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні та внутрішньому середовищі.

Сучасний стан досліджень цієї проблеми свідчить про недостатність реалізації саме системного підходу до формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємств. Забезпечення дієвості механізму фінансової стійкості і визначення його основних елементів стає на сьогодні найбільш важливим і актуальним фактором тактики управління стабільним функціонуванням і розвитком підприємства. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність формування методологічних засад управління фінансовою стійкістю підприємств як інструменту забезпечення їх стабільного розвитку в умовах динамічних факторів економічного середовища.

В узагальненому вигляді управління фінансовою стійкістю підприємства та її стратегічна орієнтованість обумовлюється певними особливостями:

- по-перше, підпорядкованістю загальній системі управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємства;
- по-друге, залежністю від економічних особливостей конкурентного середовища та організаційно-правової форми функціонування підприємства;
- по-третє, пов'язаністю з постійною дією певних фінансових ризиків погіршення економічної урегульованості використання ресурсного потенціалу.

Узагальнення принципів і концептуальних підходів до управління фінансовою стійкістю сучасних суб'єктів ринкової економіки, встановлення адекватності сучасним умовам існуючих методик та формулювання засадних принципів визначення фінансово-економічної стійкості підприємств національної економіки стає запорукою здатності підприємства долати вплив фінансово-економічних криз.

З точки зору методологічних засад система управління фінансовою стійкістю підприємства має містити фундаментальні такі складові, як: критерії, принципи, методи оцінювання.

Основними критеріями ефективного управління фінансовою стійкістю підприємства, на нашу думку, слід вважати:

- забезпеченість фінансовими ресурсами безперервної діяльності підприємства та його економічне зростання;
- стабільне перевищення доходів над витратами та отримання прибутку;
- здатність вільно маневрувати грошовими коштами;
- фінансова незалежність від зовнішніх джерел фінансування;
- повнота та своєчасність розрахунків з кредиторами тощо.

До фундаментальних принципів системи управління фінансовою стійкістю підприємства варто віднести:

- принцип безперервності, який передбачає постійність здійснення фінансово-господарської діяльності у кожному виробничому циклі підприємства;
- принцип динамічності, який характеризується впливом сукупності факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на фінансово-господарську діяльність підприємства;
- принцип об'єктивності, який базується на врахуванні реального впливу факторів економічного середовища на фінансову стійкість підприємства;
- принцип конструктивності, який обумовлюється метою управління фінансовою стійкістю підприємства на кожному етапі його життєвого циклу;
- принцип системності, який полягає у використанні системного аналізу для управління фінансовою стійкістю підприємства;
- принцип комплексності, який базується на поєднанні методологічних підходів до управління фінансовою стійкістю підприємства;
- принцип оптимальності, який спрямований на вибір найефективніших шляхів забезпечення фінансової стійкості підприємства на кожному етапі його життєвого циклу;
- принцип прозорості, який передбачає доступність інформації про фінансову стійкість підприємства для забезпечення ефективності управлінських рішень.

У сучасних економічних умовах актуальності набувають системні дослідження стійкості фінансового стану суб'єкта ринкової економіки, концептуальні і методологічні засади яких спрямовані на синтезування показників та індикаторів фінансової стійкості і вироблення на цій основі інтегральної характеристики фінансово-майнового стану і потенціалу підприємства. Тому актуальним та важливим є питання методів оцінювання фінансової стійкості підприємств та удосконалення з цією метою існуючих методичних підходів.

Дослідження існуючих основних методів оцінювання фінансової стійкості підприємства дозволяє розподілити їх сукупність на кількісні і якісні методи.

Кількісний аналіз є основним інструментом встановлення основних параметрів і якісних характеристик фінансової стійкості суб'єкта економіки та базисною інформацією у практичному управлінні цим аспектом фінансового стану підприємства. В межах кількісних методів оцінювання фінансової стійкості підприємства слід зазначити:

- коефіцієнтний підхід, який дозволяє визначення фінансового стану підприємства, його слабких і сильних сторін діяльності шляхом аналізу відносних показників фінансової стійкості порівняно з їх нормативними значеннями;
- факторний підхід, який передбачає ранжування показників для визначення фінансового стану підприємства на основі проведення факторного аналізу фінансової стійкості шляхом побудови ланцюга показників та аналізу їх темпів зростання.

В межах якісних методів оцінювання фінансової стійкості підприємства можна виокремити:

- матричний підхід, який передбачає розрахунок структури і визначення якості активів балансу та достатності джерел їх фінансування шляхом складання матричних балансів;
- агрегатний підхід, який обумовлює визначення типу фінансової стійкості шляхом аналізу абсолютних показників фінансової стійкості;
- балансовий підхід, який дозволяє оцінити фінансову стійкість виходячи зі ступеня покриття запасів та основних засобів джерелами фінансування шляхом використання балансової моделі;
- інтегральний підхід, який передбачає визначення ступеню фінансової стійкості та виявлення її динаміки на основі використання узагальнюючого показника зміни фінансової стійкості;
- бальний підхід, який визначення класу фінансової стійкості шляхом додавання коефіцієнтів ліквідності до складу показників у бальній оцінці фінансової стійкості.

Застосування зазначених вище методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства сприятиме поліпшенню результативності в реалізації основних завдань управління

фінансовою стійкістю і здійснення ефективного контролю за виконанням прийнятих рішень щодо забезпечення чи підтримання на необхідному рівні фінансової стійкості підприємства.

У сучасних економічних умовах фінансова стійкість розглядається на засадах багатофакторності, що поєднує сталість і стабільність функціонування сучасного суб'єкта господарювання. На нашу думку, головною метою управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [1]. Відповідно, забезпечення високого рівня фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку та функціонування забезпечується формуванням оптимальної та гнучкої структури капіталу, забезпеченням постійної платоспроможності та ліквідності, збалансуванням грошових потоків, забезпеченням кредитоспроможності, вільним маневруванням грошових коштів, забезпеченням оптимальної структури активів та постійним стабільним перевищення доходів над витратами [2].

Однією з найважливіших складових механізму управління фінансовою стійкістю є методологія аналітичної оцінки досягнутого на підприємстві рівня фінансової стійкості, яка повинна ґрунтуватись на використанні системи показників-індикаторів, здатних відобразити окремі сторони у досягненні фінансової стійкості, оскільки остання є комплексною характеристикою якості фінансового стану [3]. При цьому набір показників-індикаторів повинен мати в основі традиційні коефіцієнтні показники оцінки структури капіталу, рентабельності, платоспроможності, але при цьому включати їх обмежену кількість, уникаючи застосування показників, які мають безпосередній «перехресний» взаємозв'язок.

Запропоновані методологічні засади управління фінансовою стійкістю та принципи їх застосування в реальних умовах функціонуючого підприємства дозволяють конкретизувати заходи, спрямовані на забезпечення управління фінансово стійким розвитком підприємства на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях.

Удосконалення методологічних засад управління фінансовою стійкістю підприємства дасть змогу ухвалювати якісно нові рішення щодо зниження ризикованості фінансово-господарської діяльності, підвищення її ефективності та забезпечення фінансового розвитку. Формування ефективного механізму управління фінансовою стійкістю дозволить керівникам використовувати його для забезпечення стабільного функціонування підприємства в майбутньому. Фінансова стійкість є якісною характеристикою фінансового стану підприємства і безумовно однією з основних фінансових складових фінансової безпеки, тому удосконалення методологічних засад управління фінансовою стійкістю як частини загальної стратегії управління підприємством сприятиме досягненню довгострокових цілей розвитку як самого підприємства, так і національної економіки України, підвищенню рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Hrynyuk N., Dokiienko L., Nakonechna O., Kreidych I. (2021). Financial stability as a financial security indicator of an enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 4(39), 228-240. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241312/>.
2. Dokiienko L., Hrynyuk N., Lapko O., Kramarev H. (2020). Financial security diagnostics tools for corporate enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3(34), 184-194. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215477/>.
3. Докієнко Л.М. Концептуальні підходи до комплексної діагностики фінансової стійкості підприємства. Підприємництво та інновації. 2020. Вип. №14. С. 25–31.

Гринюк Наталія Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти, ресторанного та туристичного бізнесу, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Полтава, e-mail: nataliyahrynyuk@gmail.com

Hrynyuk Nataliya A., PhD in Economic, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional Education, Restaurant and Tourist Business, Luhansk Taras Shevchenko National University, Poltava, e-mail: nataliyahrynyuk@gmail.com

НЕЙРОКЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У МЕНЕДЖМЕНТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: Розглянуто та проаналізовано сутність процесу нейрокластеризації та використання карт Кохонена. Надано практичні рекомендації щодо реалізації даних методів аналізу для вирішення задач менеджменту

Ключові слова: нейронна мережа, нейрокластеризація, карти Кохонена.

Abstract: The essence of the neuroclustering process and the utilization of Kohonen maps are considered and analyzed. Practical recommendations are provided for implementing these methods of analysis to solve management tasks.

Keywords: neural network, neuroclustering, Kohonen maps.

Сучасні досягнення науки у сфері штучного інтелекту дозволяють вирішувати прикладні задачі, які раніше здавалися надзвичайно складними, або такими, що вирішити взагалі неможливо. Нейронні мережі дозволяють здійснити універсальну апроксимацію залежностей при лінійних і нелінійних зв'язках, виявити неявні залежності і зв'язки в даних, що досліджуються. Одним з практичних і зручних методів вирішення проблем менеджменту є методи машинного навчання, які базуються на нейрокластеризації і картах Кохонена [1-6].

Нейрокластеризація – це методи кластерного аналізу даних, що ґрунтується на теорії нейронних мереж. Це нейронні мережі, що навчаються без вчителя і дозволяють виявити складні нелінійні зв'язки між групами подібних об'єктів в наборі даних дослідження. Одним з видів нейронних мереж, що використовуються для кластеризації і візуалізації даних є карти Кохонена або самоорганізуючі карти Кохонена (рис. 1). Суть даних карт полягає у тому, що вони працюють шляхом зниження розмірності даних і проєціювання їх на двомірний чи тримірний простір. Кожен нейрон на карті відповідає певному кластеру, а відстані між кластерами свідчать про подібність кластерів.

Нейрокластеризація і карти Кохонена можуть бути використані для вирішення наступних задач менеджменту підприємств.

Сегментація ринку товарів або послуг. Нейрокластеризація дозволяє розробити нові маркетингові стратегії на основі сегментації ринку та пошуку прихованих зав'язків і подібності у запитах клієнтів.

Нейрокластеризація і карти Кохонена дозволяють прогнозувати попит на продукцію за рахунок аналізу попиту в минулі періоди і сегментувати споживачів і продукцію в різні кластери.

Управління персоналом може набути нового якісного рівня шляхом кластеризації робітників по подібності манери виконання роботи, часу продуктивної роботи, уподобань в періодах і видах роботи, і після чого певні кластери працівників можна групувати і видавати їм схожу завдання і періоди роботи протягом доби, тижня, року.

Оптимізація процесів виробництва чи фінансових операціях компанії. Аналізуючи дані щодо виробничих процесів можна виявити кластерні угруповання зі схожими властивостями, оптимізувати стратегії виконання чи керування процесами.

На рисунку 1 зображено SOM (Self-Organizing Map) - автоасоціативну нейронну мережу, що використовується для вирішення задач класифікації та кластеризації даних. SOM використовується для зменшення розмірності даних та візуалізації складних залежностей між признаками даних. Процес навчання SOM полягає в тому, щоб спрогнозувати сусідів кожного вхідного вектора в наборі даних за допомогою карти нейронів, а потім навчати ці нейрони відповідати конкретним векторам вхідних даних. Це відбувається через ітеративний процес, під час якого ваги нейронів поступово адаптуються до структури даних.

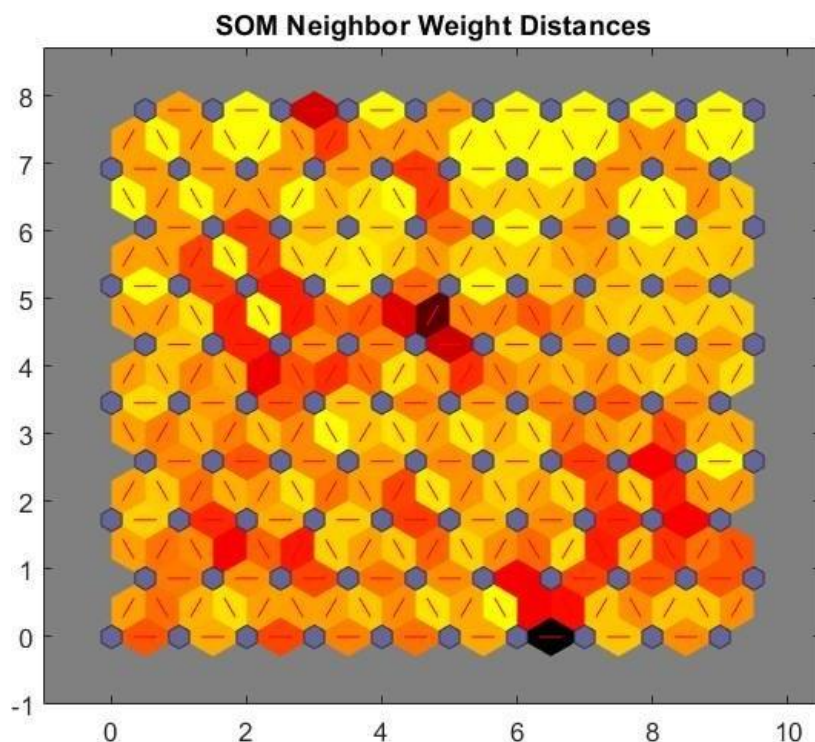

Рис. 1. Графічне відображення вагових відстаней сусідніх нейронів

"Ваги сусідства" (Neighbor weight distances) можуть використовуватися для визначення взаємного впливу між нейронами на карті SOM, що допомагає зберегти топологічну структуру вхідних даних після навчання мережі. Навчання відбувається зазвичай методом Kohonen [1- 6]: це основний метод навчання SOM, який використовується для адаптації ваг нейронів до вхідних даних. Він базується на конкурентному навчанні, де нейрони на карті змагаються між собою за визначення, який нейрон буде відповідати певному вхідному стимулу. Після визначення переможця, ваги цього нейрона та його сусідів оновлюються, щоб підкреслити схожість між ними. Ця інформація може бути використана для подальшого аналізу та інтерпретації результатів, отриманих з використанням SOM та карт Кохонена в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Haykin, S. (1999). *Neural Networks: A Comprehensive Foundation*. Prentice Hall.
2. Kohonen, T. (2001). *Self-Organizing Maps* (3rd ed.). Springer.
3. Bishop, C. M. (2006). *Pattern Recognition and Machine Learning*. Springer.
4. Villmann, T., Schleif, F. M., & Kaden, M. (Eds.). (2010). *Advances in Self-Organizing Maps: 8th International Workshop, WSOM 2011*. Springer.
5. Zhang, T., & Krose, B. (2007). *Self-organizing maps: Applications and novel algorithm design*. Springer.
6. Sklansky, J., & Hua, J. (2009). *Handbook of Pattern Recognition & Computer Vision* (4th ed.). World Scientific Publishing Co. Inc.

Джеджула В'ячеслав Васильович – д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, djedjulavv@gmail.com

Єпіфанова Ірина Юрївна – д-р. екон. наук, професор, проректор з наукової роботи, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, yepifanova@vntu.edu.ua

Dzhedzula Viacheslav V. - Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, djedjulavv@gmail.com

Yepifanova Iryna Yuriivna - Doctor of Economic Sciences, Professor, Vice-Rector for Research, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, yepifanova@vntu.edu.ua

А.С. Завербний¹,
А.С. Кравчук¹,
С.А. Завербний¹
П.А. Кушка¹

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ПОСТВОЄННИХ УМОВ І РОЗВИТКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми та перспективи оцінювання персоналу підприємств за поствоєнних умов і розвитку євроінтеграції. Досліджено особливості застосування різноманітних методик, методів в системі оцінювання персоналу, ефективності його діяльності, кваліфікації тощо.

Ключові слова: персонал, оцінювання персоналу, оцінювання ефективності діяльності працівників, кваліфікація, євроінтеграція.

Abstract: The article analyzes the current problems and prospects of personnel evaluation at enterprises in the post-war environment and the development of European integration. The peculiarities of application of various techniques and methods in the system of personnel evaluation, efficiency of its activity, qualification, etc. are investigated..

Key words: personnel, personnel evaluation, employee performance evaluation, qualification, European integration.

Актуальність дослідження проблематики розвитку системи оцінювання персоналу підприємств за воєнних та, сподіваємося, досить швидких поствоєнних умов, при активному розвитку євроінтеграції передусім полягає у важливості оптимального, ефективного використання (застосування) всіх наявних (вцілілих) ресурсів, зокрема і людських. Це сприятиме досягненню і збереженню необхідного за ринкових умов рівня конкурентоспроможності.

Адже перехід вітчизняної економіки до ринкових відносин, євроінтегрування постійно вимагає від систем менеджменту підприємств вивчення, опанування та застосування інноваційних методів управління/менеджменту, адаптуючись до динамічних зовнішніх умов господарювання, переймаючи передовий іноземний досвід та активно беручи участь у конкурентній боротьбі.

Як показує дослідження, основними критеріями для оптимізування функціонування вітчизняного бізнесу за високого рівня конкурентних умов на ринку має виступати процес встановлення, оцінювання, забезпечення високої ефективності його системи менеджменту (зокрема окремих підсистем, підрозділів, відповідно, персоналу), що обумовлено необхідністю для формування інноваційних цілей, принципів, механізмів господарювання тощо. Метою чого виступає задоволення сучасних потреб споживачів, вимог внутрішнього ринку та зовнішньоекономічних потреб в цілому.

Інтерес щодо дослідження процесів оцінювання персоналу, його розвитку лежить у багатьох науках: педагогічній, соціологічній, психологічній, філософській, економічній тощо. В них було накопичено значну кількість наукових здобутків щодо оцінювання, професійної підготовки, професійного розвитку персоналу підприємств [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9], однак, управління персоналом за умов війни останніми десятиліттями практично не розглядалося, оскільки не було до цього жодних передумов та потреб. Все суттєво змінилося через загарбницьку війну росії.

Сучасний воєнний стан потребує від вітчизняних систем управління (менеджменту) все рішучіших дій. Мова йде про прискорення процесів прийняття всіх видів управлінських рішень, забезпечення гнучкості стилів керівництва, розвиток та удосконалення інформаційно-комунікаційних процесів, забезпечення достатнього рівня безпеки працівників, їх ментального здоров'я, підтримання

рівня продуктивності праці тощо. Все це вимагає розроблення новітніх інструментів управління персоналом, адаптування їх до форс-мажорних умов бізне-процесів [1, 2].

Потрібно констатувати, що особливості всіх видів трудових відносин працівників вітчизняних підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності, галузевої приналежності, представництв іноземних суб'єктів господарювання в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним із фізичними особами у період дії воєнного стану [1] чітко регламентується українським законодавством.

За умов нестійкої, високодинамічної економічної ситуації в країні підприємствам слід навчитися передусім мобільності, швидкого адаптування до нових умов господарювання а також дбати про збереження своїх працівників тощо. Саме тому процеси із удосконалення системи управління персоналом (зокрема на основі проведеного його оцінювання) в умовах воєнного стану має бути спрямоване на зміну взаємодії в колективі, розвиток лідерства, комунікування, забезпечення психологічного підтримання працівників тощо. Також керівництво має дбати про розширення компетентностей працівників (відповідно до вимог ринку), що дозволить підвищувати рівень ефективності виробничо-господарської, фінансово-економічної, зовнішньоекономічної та інших видів діяльності, створить підґрунтя для майбутнього гармонійного розвитку підприємства.

Різноманітність методів, що можуть застосовуватися у системах оцінювання ефективності діяльності персоналу підприємств, зумовлює неможливість розроблення, використання єдиної (узагальненої) стандартизованої методики. Обрання оптимальної методики залежатиме від розміру підприємства, видів його діяльності, приналежності до галузі, техніко-технологічних особливостей виробничих процесів, рівня активності зовнішньоекономічної діяльності, її видів та географії, організаційної структури управління, спрямованості, правил, принципів його системи менеджменту, рівень кваліфікування працівників, співвідношення кількості працівників управлінського апарату до працівників, зайнятих у виробництві тощо.

Тому обрання методів (методики) оцінювання рівнів ефективності діяльності персоналу посугі є унікальним для кожного підприємства. Сутність діагностування персоналу має полягати у оцінюванні відповідності кадрового потенціалу підприємств їх цілям, стратегіям. Ключовими цілями процесів оцінювання рівня ефективності персоналу виступають виявлення потреб щодо зміни (корегування, регулювання) стратегії розвитку підприємства, інформаційне забезпечення системи мотивування і стимулювання працівників, удосконалення внутрішніх процесів, виявлення нереалізованого кадрового потенціалу, моніторинг рівня продуктивності працівників тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” № 2352-IX від 01.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Копитко М.І., Завербний А.С. Проблеми і перспективи формування конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств та вплив на його рівень системи управління персоналом. Науковий погляд: економіка та управління. № 4 (80). 2022. С. 63-68
3. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Бодарецька О. М., Жежуха В. Й. (2020). Мотивування персоналу підприємств: інноваційні технології та реінжинірингові підходи: [монографія]. Львів: Галицька видавнича спілка. 216 с.
4. Пшик-Ковальська О.О., Ковальський О.І. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2 (8), 2022. С. 88-93
5. Синиціна Ю.П., Шпортко Г.Ю. Дослідження елементів сучасної системи управління персоналом: монографія. Дніпро: Поліграфцентр «Формат». 2022. 116 с.
6. Хлебнікова Т.М., Темченко О.В., Білінська О.П. Ефективність системи управління персоналом в умовах військових дій. Економіка та суспільство. 50. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2426>
7. Чирва Ю., Завербний А. Оцінювання рівня втрат трудових ресурсів в Україні у зв'язку із вимушеною міграцією через збройну агресію: проблеми і перспективи. Економіка та суспільство. 45. 2022. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1931>
8. Kaplan Fobet, Norton David. Strategy maps. 2010. URL: <http://strategus.it/files/Strategy-Maps.pdf>

9. Dartey-Baah, Kwasi. Human Resource Capacity Building in the developing world and mobilising excess capacity for export. Academic Leadership. Vol. 8: Iss. 2, Article 23. 2010. URL: <https://scholars.fhsu.edu/alj/vol8/iss2/23>

10. McGregor D. The Human Side of Enterprise. McGraw Hill. 2006. 480 p.

Завербний Андрій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Zaverbnyj Andriy S. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Кравчук Андрій Сергійович, студент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.kravchuk.me.2020@lpnu.ua

Kravchuk Andriy S. – student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.kravchuk.me.2020@lpnu.ua

Завербний Сергій Андрійович, студент кафедри систем автоматизованого проектування, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: serhii.zaverbnyi.mnknm.2023@lpnu.ua

Zaverbnyi Serhii A. – student of the Department of Automated Control Systems, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: serhii.zaverbnyi.mnknm.2023@lpnu.ua

Кушка Павло Андрійович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: pavlo.a.kushka@lpnu.ua

Kushk Pavlo A. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: pavlo.a.kushka@lpnu.ua

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми забезпечення інформаційної безпеки підприємств. Обґрунтовано важливість формування комплексного підходу до управління інформаційною безпекою в умовах підвищеного ризику та окреслено алгоритм його здійснення на рівні підприємства.

Ключові слова: інформаційна безпека підприємства; конфіденційність інформації; дезінформація; управління інформаційною безпекою; захист інформації.

Abstract: The article analyzes modern problems of ensuring information security of enterprises. The importance of forming a comprehensive approach to information security management in conditions of increased risk is substantiated, and an algorithm for its implementation at the enterprise level is outlined.

Key words: enterprise information security; information confidentiality; disinformation; information security management; information protection.

Забезпечення інформаційної безпеки підприємств є невід'ємною складовою їх загальної системи управління, яка є важливою для досягнення як стратегічних, так і оперативних цілей.

Інформаційну безпеку підприємства можна охарактеризувати як комплекс заходів, процедур та технологій, спрямованих на захист інформації від несанкціонованого доступу, втрати, пошкодження в процесі її обміну, обробки та зберігання.

Важливість систематичної та цілеспрямованої роботи щодо забезпечення інформаційної безпеки посилилась в умовах війни, оскільки інформаційні ресурси можуть бути використані для здійснення кібератак, дезінформації та інших ворожих дій. Великі обсяги важливої конфіденційної інформації, також як і ресурси, стають об'єктом потенційних загроз. В умовах війни, коли загрози можуть бути надзвичайно реальними та різноманітними, захист інформації стає необхідністю для збереження стабільності та функціонування бізнесу.

Крім того, сучасні умови господарювання характеризуються великим обсягом інформації, яка переважно знаходиться в електронному вигляді, що створює додаткові загрози інформаційній безпеці підприємства. Серед іншого зловмисники можуть спробувати отримати несанкціонований доступ до системи або мережі підприємства для викрадення важливої інформації, введення шкідливих програм або розповсюдження шкідливого коду. Несанкціоноване розголошення конфіденційної інформації, такої як плани, клієнтська база даних або фінансові документи, може призвести до втрати конкурентної переваги або порушення довіри клієнтів.

Загалом серед науковців відсутній уніфікований підхід до класифікації загроз інформаційній безпеці підприємства. Нехай В.А., Нехай В.В. пропонують таку їх класифікацію:

- за проявом та наслідками – злочин; шахрайство; хуліганство;
- за типом – програмне; апаратне, інше;
- за метою – оперативні, тактичні, стратегічні;
- за характером виникнення – навмисні, ненавмисні;
- за інформаційними технологіями – об'єкт загроз, методи підготовки загроз, інструментарій загроз, середовище загроз;
- за місцем виникнення – інсайдерські, зовнішні;
- за об'єктом впливу – системні, локальні;
- за причиною виникнення – збої в обладнанні, збої в роботі програмного забезпечення, недосконалі архівація даних, несанкціонований доступ [1].

Відзначимо, що за даними, наведеними у Звіті про глобальні ризики 2024 року, 53% опитаних експертів вважають дезінформацію та неправдиву інформацію основними ризиками, поставивши їх на перше місце. За їх оцінкою, дезінформація становитиме найбільший ризик протягом найближчих двох років [2].

Це потребує відповідної реакції з боку суб'єктів господарювання. Вони повинні бути готові не лише реагувати на випадки дезінформації, а й активно працювати над запобіганням її поширенню. Велика увага повинна приділятися аналізу інформації, вдосконаленню системи внутрішньої комунікації, навчанню персоналу та розробці ефективних стратегій протидії дезінформації.

Таким чином, менеджери підприємств повинні акцентувати увагу на формуванні комплексного підходу до управління інформаційною безпекою, що сприятиме забезпеченню захисту інформаційних ресурсів, конфіденційності (обмежений доступ), цілісності (збереження даних) та доступності інформації (обмежений доступ лише для авторизованих).

Управління інформаційною безпекою на підприємстві може здійснюватися на декількох рівнях залежно від потреб, розміру і складності інформаційних потоків та інших чинників. Виділимо такі з них:

- стратегічний рівень передбачає визначення стратегічних цілей, виділення ресурсів і прийняття стратегічних рішень щодо захисту інформації на підприємстві на основі дотримання вимог законодавства та стандартів безпеки;

- тактичний рівень характеризується формуванням конкретних планів дій для виконання стратегічних цілей в сфері інформаційної безпеки й може включати розробку політики, стандартів і процедур безпеки, здійснення аналізу ризиків, планування проектів з імплементації заходів інформаційної безпеки;

- оперативний рівень передбачає безпосереднє виконання заходів інформаційної безпеки, в тому числі конфігурування технічних засобів захисту, моніторинг систем безпеки, реагування на інциденти та проведення навчання для персоналу.

Ефективність захисту інформації безпосередньо обумовлена взаємодією та координацією зусиль на всіх рівнях управління інформаційною безпекою підприємства.

Характеризуючи алгоритм управління інформаційною безпекою підприємства, можна виокремити наступні етапи:

1. Аналіз потенційних загроз і визначення вразливих місць у системі інформаційної безпеки суб'єкта господарювання з метою ідентифікації всіх можливих джерел ризиків, включаючи технічні, організаційні та людський фактор.

2. Розробка і впровадження політики інформаційної безпеки, яка охоплює різні аспекти захисту даних, включаючи їх збереження, передачу, обробку та доступ у відповідності до поточних стандартів та регулятивних вимог.

3. Забезпечення надійного технічного захисту інформаційних систем, використовуючи сучасні методи шифрування, захист від вірусів, резервне копіювання даних тощо.

4. Проведення регулярного навчання персоналу з питань інформаційної безпеки задля формування вміння реагувати на потенційні загрози, усвідомлення та відповідального ставлення до захисту інформації серед всього персоналу.

5. Здійснення постійного моніторингу інформаційної безпеки підприємства для виявлення потенційних загроз і вчасного реагування на них.

Підвищення заходів безпеки та посилення контролю над доступом до інформації, вдосконалення процедур резервного копіювання та відновлення даних, а також постійне вдосконалення систем захисту від кіберзагроз стають важливими стратегічними завданнями для підприємств в умовах підвищених ризиків. Тільки на основі виконання цих завдань можна забезпечити надійний захист важливої інформації, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нехай В.А., Нехай В.В. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки підприємств. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-2-2017/30.pdf>

2. The Global Risks Report 2024. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf?fbclid=IwAR1Nqzbgjn1ORiZIBd_28OM-wGDRj80onykO9x5g7X0ME3UQF16bGLCqaFE

Захарова Наталія Юрївна, кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри управління та адміністрування, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Запоріжжя, e-mail: nata-zakharova@ukr.net.

Zakharova Natalia U. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Management and Administration, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhia, e-mail: nata-zakharova@ukr.net.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено зміст відтворення основних засобів та виявлені шляхи підвищення ефективності їх використання в складних економічних умовах, у яких нині перебуває Україна.

Ключові слова: основні засоби, відтворення, зношення, матеріальні активи, амортизація.

Abstract

The content of the reproduction of fixed assets has been studied and ways to increase the efficiency of their use in the difficult economic conditions in which Ukraine now finds itself have been identified.

Keywords: fixed assets, reproduction, wear and tear, tangible assets, depreciation.

Серед різних чинників, які впливають на розвиток підприємств, особливе місце належить виробничому. Саме від формування та ефективного використання основних засобів виробництва залежить прибуток підприємств та рівень задоволення потреб країни в товарах і послугах.

Основні засоби є необхідною ресурсною складовою виробничої потужності, тому їх незадовільний технічний стан чи недостатня забезпеченість ними мають істотний вплив на конкурентоспроможність вироблених підприємством товарів і послуг. Отже, дослідження суті відтворення основних засобів підприємства, оцінка забезпеченості ними підприємств та виявлення шляхів підвищення ефективності їх використання є на сьогодні дуже актуальним завданням.

Важко переоцінити значення основних засобів як одного з основних виробничих ресурсів підприємства. Основні засоби, разом із працею та капіталом виступають важливим джерелом створення додаткової вартості. Під час виробничого процесу основні засоби зношуються і тому вимагають безперервного відтворення. Враховуючи нинішній економічний стан нашої країни, багато підприємств реального сектору мають застарілий парк основних засобів через неспроможність фінансувати їх відтворення.

Відповідно до П(с)БО 7 «Основні засоби», основні засоби — це «матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [1].

Павелко О. В., Романець О. В. та Чабар Ю. О. визначають основні засоби як «матеріальні активи, які утримуються для використання у діяльності впродовж періоду, який, починаючи з дати введення в експлуатацію, становить понад 1 рік, і вартість яких перевищує 20 тис. грн та поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом» [2].

На наш погляд, при визначенні змісту поняття «основні засоби» не варто ставити якісь обмеження в грошовому вираженні щодо їхньої вартості. Суть основних засобів полягає в тому, що вони, беручи участь у виробничому процесі, не втрачають своєї фізичної форми, а свою вартість на продукт, що виробляється, переносять частинами, а також у тому, що основні засоби фізично і морально зношуються та вимагають відтворення та забезпечення ефективного їх використання.

Корпоративна практика показує, що облік та управління основними засобами стає з часом більш складним. Щоб ефективно управляти основними засобами підприємства в сучасних ринкових умовах потрібно налагодити отримання оперативної та повної інформації про особливості їх відтворення. Адже існує багато проблем, які знижують ефективність відтворення та використання основних засобів та негативно впливають на процес управління ними та виробництвом загалом.

Олійник Є. В. відтворення основних засобів розуміє як «процес безперервного відшкодування основних засобів та нематеріальних активів за рахунок амортизаційного фонду, їх оновлення на новій технічній, технологічній та програмній основі, а також зростання вартості основного капіталу за

рахунок частини створеного додаткового продукту» [3].

Відтворення основних засобів має певну особливість, яка пов'язана з тим, що вони беруть участь у декількох циклах виробничого процесу, впродовж яких переносять свою вартість на новостворений продукт поступово зношуючись, втрачаючи вигляд і водночас накопичуючись у формі амортизаційних відрахувань, але при цьому до завершення своєї участі у виробничому процесі зберігають первісну натуральну форму.

Під час простого відтворення основних засобів відбувається заміна окремих зношених їх частин чи застарілого обладнання на інше такої ж продуктивності, тобто коли колишні виробничі потужності відновлюються у незмінному обсязі. Тоді як при розширеному відтворенні основних засобів відбувається як кількісне, так і якісне збільшення наявних основних фондів. Це здійснюється за рахунок купівлі нових основних засобів, які більш досконалі, а тому забезпечують вищий рівень продуктивності обладнання.

Для відтворення основних засобів необхідні значні фінансові ресурси, якими є перш за все накопичена сума амортизації, а також власні та позикові кошти підприємств, лізинг, кошти інститутів спільного інвестування, цільові надходження та благодійні внески. Сьогодні, у зв'язку з необхідністю майже всі фінансові ресурси з державного та місцевого бюджетів України спрямовувати на посилення наших Збройних сил для перемоги у загарбницькій війні, розв'язаної росією, та незацікавленість через війну іноземних інвесторів вкладати кошти в українську економіку, значно зростає роль і значення саме амортизаційних відрахувань як джерела власних ресурсів підприємств.

Ефективне використання основних засобів сприяє підвищенню економічного потенціалу та виробничих можливостей підприємств і загалом галузі, дозволяє покращити технічний рівень виробництва, прискорити інноваційний процес. Підприємства, які активно займаються інноваційною діяльністю, забезпечують високі темпи зростання продуктивності праці та підвищення якості продукції, що виробляється; збільшують свої можливості для пришвидшення переорієнтації виробничого процесу на випуск нових товарів, які користуються серед споживачів високим попитом. Усе це сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Отже, основні засоби – це основний виробничий ресурс підприємства, який для підвищення ефективності використання потребує постійного відтворення. При цьому під час простого відтворення основні засоби відновлюються у вихідному вигляді, а при розширеному – одержують якісно кращу форму. Український уряд має сприяти інтенсивному технічному переозброєнню виробництва та підтримувати підприємства, які здійснюють модернізацією основних засобів, прагнуть удосконалити технологічні процеси, впроваджують високоефективне нове обладнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". Офіційний вісник України. Офіційне видання від 09.06.2000 р., № 21, стор. 99, стаття 871, Редакція від 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
2. Павелко О. В., Романець О. В., Чабар Ю. О. Організація бухгалтерського обліку основних засобів підприємств та суб'єктів державного сектору: напрями удосконалення. Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». 2021. Випуск 4(96). С. 245–267.
3. Олійник С. В. Удосконалення методики аналізу процесів відтворення основних засобів. Економічний аналіз: збірник наукових праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2014. Том 18. №2. С. 195-200.

Віталій Володимирович Зянько – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fk.zank@gmail.com

Лілія Володимирівна Тищенко – студентка групи МФКД-22мз, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: lilkatushchenko.23@gmail.com

Zianko Vitalii V. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: fk.zank@gmail.com

Tyshchenko Liliya V. – student of MFKD-22mz group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: lilkatushchenko.23@gmail.com

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті розглянуто основні аспекти та напрями формування кадрової політики підприємств України в повоєнний період. Досліджено застосування різноманітних методів, ефективних стратегій в забезпеченні управління персоналом, кваліфікації тощо. Обґрунтовано напрями розвитку ключових трендів в управлінні кадровою політикою підприємств.

Ключові слова: кадрова політика, персонал, кадровий потенціал, управління персоналом, ринок праці, стратегія розвитку, повоєнний період

Abstract: The article examines the main aspects and directions of personnel policy formation of Ukrainian enterprises in the post-war period. The application of various methods, effective strategies in ensuring personnel management, qualifications, etc., has been studied. The directions of development of key trends in the management of personnel policy of enterprises are substantiated.

Key words: personnel policy, personnel, personnel potential, personnel management, labor market, development strategy, post-war period

Актуальність даного дослідження полягає в розробленні механізмів управління кадровою політикою, вдосконалення процесів управління персоналом, організуванні нових підходів до підбору та заохоченні персоналу в повоєнних умовах. Формування кадрової політики підприємств в умовах війни є складною та багатоплановою проблемою, яка вимагає системного аналізу та вдосконалення. Застосування ефективного стратегічного планування кадрових ресурсів, мотивації, навчання та постійного підвищення кваліфікації, а також контроль за їх виконанням є невід'ємною складовою успішного та ефективного функціонування підприємства. Війна, збройна агресія, окупація території України призвела до потоків вимушеного переселення українського населення всередині країни та за її межі, тимчасової втрати частини території та значної кількості людських втрат.

Питання управління кадровою забезпечення підприємства вивчалось багатьма вітчизняними науковцями, а саме: Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М., Захарчин Г.М., Ярошевич Н.Б. тощо. Існує багато трактувань поняття кадрової політики. Так, автори Скібіцька Л.І. та Скібіцький О.М. розглядають кадрову політику як «систему теоретичних поглядів, ідей, принципів, які визначають основні напрями роботи з персоналом, її форми і методи» [1]. Наприклад, Крушельницька О.В. і Мельничук Д.П. вважають, що: «кадрова політика – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації та стимулювання» [2].

Таким чином, кадрова політика визначає головний напрямок і основи роботи з персоналом, систему принципів, ідей та вимог до них. Розробляється власниками підприємства, вищим керівництвом, кадровою службою. Успішне ведення бізнесу в умовах війни є досить складним процесом, який супроводжується великою кількістю ризиків та загроз, що посилюють умови невизначеності у прийнятті стратегічних рішень. Тому, проблема формування ефективної кадрової політики має високу актуальність в період відновлення України після війни, у її відбудові, виходу з соціально-економічної кризи.

Внаслідок військової агресії Україна понесла втрати основної рушійної економічної сили - людського ресурсу: загибель цивільного населення та військових, внутрішнє вимушене переміщення населення та перетин українцями державного кордону України в статусі біженців. Так, за даними Агентства ООН у справах біженців на 07 червня 2022 р. державний кордон України перетнуло 7,3 млн осіб, у зворотному напрямі – 2,3 млн осіб [3]. Щоденно Україна несе безповоротні втрати. За таких

умов представники ділового середовища країни повинні докладати максимальних зусиль для збереження власного людського капіталу, знаходити можливості для стимулювання праці та мотивації працівників, запроваджувати новітні інструменти та підходи до пошуку кандидатів, забезпечувати гідний рівень праці, покращувати соціальний захист персоналу, забезпечувати робочими місцями ветеранів війни, вимушено переміщених осіб, що є проявом соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, знаходити шляхи збереження талантів.

Отже, одним із центральних аспектів покращення управління кадровою політикою підприємств в умовах війни та у повоєнний період є пошук нових напрямків його реформування, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій у цій сфері. Перед усім запровадження сучасних засобів і ІТ технологій, HR-менеджменту, що відпрацьовані загальносвітовою практикою [4].

З огляду на світові тренди менеджменту персоналу, можна виділити основні аспекти розвитку ефективного управління кадровою політикою, а саме:

- посилення командної роботи;
- цінність професійного досвіду;
- максимальне застосування досвіду на практиці;
- нагромадження людського капіталу через залучення та розвиток талантів;
- комплексні програми збереження здоров'я працівника;
- використання життєвого досвіду людини. [5].

На українському ринку праці присутні практично всі без виключення перелічені світові тренди розвитку менеджменту персоналу, проте вони є характерними лише для великих підприємств, які орієнтовані на соціальну відповідальність та які активно розвивають власну стратегію управління персоналом. Але ситуація з середнім та малим бізнесом дещо гірше і потребує змін та запровадження нового підходу в управлінні персоналом. Причинами даної ситуації, можна назвати економічні, соціальні, політичні та воєнні чинники, що у комплексі стримують перспективний соціально-економічний розвиток в країні.

Здійснивши аналізування ринку праці України у військовий час, можна відокремити найбільш затребувані професії та спеціальності, які будуть сприяти відновленню країни. Працівники інфраструктурного забезпечення (інженери, будівельники, технологи тощо), фахівці в сфері охорони здоров'я, фахівці агрокультури, логістики та перевезення вантажів. ІТ сфера залишається важливою складовою трансформації та цифровізації економіки України.

Особливим напрямком в повоєнний період буде відновлення ментального здоров'я населення. Необхідність в закладах відновного та реабілітаційного лікування для військових. Фізичні терапевти, лікарі спортивної медицини, фізіотерапевти, реабілітологи – будуть дуже потрібними. Цей напрямок сьогодні в Україні мінімальний і потребує негайного розвитку та залучення до навчання людей.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна виділити основні напрями формування кадрової політики підприємств в повоєнний період, а саме:

1. Визначення ефективної стратегії управління персоналом. Кожне підприємство здійснює вибір того типу кадрової політики, який відповідає конкретним цілям і завданням, вирішення яких необхідне для розвитку компанії у цілому. Цей вибір включає у себе пошук певних коштів, за допомогою яких вирішуватимуться поставлені цілі і завдання.
2. Процес планування потреб підприємства в персоналі, враховуючи існуючий кадровий склад.
3. Процес відбору та оцінювання персоналу.
4. Процес підвищення рівня кваліфікації персоналу.
5. Процес організування праці.
6. Проведення політики заробітної плати і соціальних пакетів.[6].

Отже, українські суб'єкти господарювання сьогодні функціонують в умовах невизначеності та високого ризику, саме соціальна трудова сфера та людський капітал мають стати рушійною силою, яка дозволить українському бізнесу існувати та розвиватись. Саме тому, вищому керівництву, слід усвідомити, що людський фактор нині є найбільш важливим і дорогим, і тому доцільно спрямувати достатньо зусиль на підвищення ефективності управління персоналом. Орієнтиром руху мають стати встановлені світові тренди розвитку соціально-трудової сфери, а конкретний набір векторів руху буде визначатися в кожному конкретному випадку залежно від масштабів бізнесу, обсягу нагромадженого людського капіталу та наявних фінансових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. С 42 Менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
2. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: Навчальний посібник. – К.: «Кондор», 2005.
3. УВКБ ООН оновлює дані про біженців з України, які відображають останні переміщення. УВКБ ООН, Агентство ООН у справах біженців. URL: https://www.unhcr.org/ua/46047-unhcr-updates-ukraine-refugeedata-reflecting-recent-movements_ua.html
4. Паляниця В.А., Андрушків Б.М., Ратинський В.В., Боярчук Н.А. Шляхи підвищення ефективності управління та реалізації державної кадрової політики: правові та організаційно економічні механізми відповідальності за кінцеві результати управлінського впливу. Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку: матеріали XI-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (Тернопіль, 26 травня 2023 року). Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2023. 137 с
5. О. В. Захарова. Світові тренди як орієнтири розвитку hr-менеджменту в Україні. Збірник наукових праць ЧДТУ. Випуск 65 URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4155/7/32_45_%20%D0%97%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E.%D0%92.pdf
6. Овчарук О.М. Методологічні аспекти та проблеми формування кадрової політики підприємства. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». Випуск 61/2021. URL: http://bses.in.ua/journals/2021/61_2021/12.pdf

Калиновський Андрій Олегович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.o.kalynovskyi@lpnu.ua

Andrii Olegovich Kalynovskyi, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.o.kalynovskyi@lpnu.ua

Брецько Юрій Михайлович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: yurii.m.bretsko@lpnu.ua

Yuriy Mykhailovych Bretsko, graduate student of the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: yurii.m.bretsko@lpnu.ua

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

***Анотація.** У статті досліджені стратегічні аспекти розвитку підприємства кондитерської галузі з урахуванням складних викликів сучасності та потенціалу зовнішнього середовища.*

Ключові слова: кондитерська галузь; SWOT-аналіз; стратегічний розвиток підприємства.

STRATEGIC ASPECTS OF DEVELOPMENT FOR CONFECTIONERY INDUSTRY ENTERPRISE IN THE FACE OF MODERN CHALLENGES

***Abstract.** The article explores the strategic aspects of development for confectionery industry enterprise, considering the complex challenges of the modern era and the potential of the external environment.*

Keywords: confectionery industry; SWOT analysis; strategic development of the enterprise.

Асортимент та насиченість українського ринку кондитерських виробів наближуються до показників країн Європи. На ньому присутні як великі, так і середні та малі підприємства, спеціалізуючись на виробництві кондитерської продукції. Розвиток ринку відбувався протягом тривалого періоду, сприяючи формуванню високого рівня конкуренції через активну участь значної кількості компаній. Це призвело до того, що ринок став високонасиченим із різноманітним асортиментом продукції, який часто оновлюється відповідно до вподобань споживачів.

На світовому ринку кондитерської продукції Україна володіє невеликою часткою, приблизно 1%. Однак, враховуючи, що загальна потужність підприємств у цій галузі складає близько 1 млн т, український потенціал виробництва не використовується повністю. Компанії-виробники стикаються з рядом проблем, таких як недостатність збутових шляхів, труднощі з постачанням сировини з-за кордону, втрати виробництва на окупованих територіях та інші виклики. Комплексна політична ситуація в Україні призводить до зниження попиту на кондитерську продукцію, яка не є предметом первинної потреби. Зокрема, з 2014 року на ринку кондитерських виробів спостерігається дестабілізація та перетворення в рейтингах провідних виробників, як в українському, так і в світовому масштабі.

До основних негативних факторів, які гальмують розвиток вітчизняного ринку кондитерських виробів, можна віднести наступні аспекти: впадіння курсу гривні, зменшення купівельної спроможності населення, вплив пандемії Covid-19 та її наслідки, воєнний конфлікт на сході України, а з 2022 року повномасштабне вторгнення Росії з подальшою війною в Україні, втрата традиційних ринків збуту в РФ, Білорусі та інших країнах. Частка великих кондитерських підприємств втратила свої виробничі бази в Криму, Донецькій та Луганській областях, що призвело до трансформаційних змін в кондитерській галузі.

Вкрай негативна економічна ситуація та зниження платоспроможності населення призвели до переорієнтації вітчизняних споживачів на більш доступну кондитерську продукцію. У зв'язку з динамічними змінами обсягів та структури виробництва, а також споживчих уподобань, кондитерські підприємства акцентують увагу на виробництві продукції середньої та низької цінових категорій. Ці тенденції на ринку вітчизняної кондитерської продукції викликали негативні трансформаційні зміни, вплинули на обсяги, структуру та динаміку ринку кондитерських виробів, що також призвело до переоцінки стратегій розвитку [1, с.30]. Тому важливим аспектом є оцінювання потенційних можливостей стратегічного розвитку компанії кондитерської галузі - АТ «ЛКФ «Світоч», що належить компанії Nestlé. Це можна здійснити завдяки проведенню SWOT-аналізу.

SWOT-аналіз є комплексною оцінкою для аналізу та управління навколишнім середовищем, в якому діє підприємство. Ця модель дозволяє визначити ключові аспекти, які впливають на підприємство, шляхом ретельного розгляду чотирьох окремих елементів: S (сильні сторони); W (слабкі сторони); O (можливості); T (загрози).

SWOT-аналіз має основною метою визначення взаємозв'язків між сильними та слабкими сторонами підприємства та зовнішніми можливостями та загрозами [2]. Цей аналіз включає формування чотирьох квадрантів, що визначаються поєднанням окремих елементів SWOT. Керівники підприємства використовують ці квадранти для визначення стратегічних орієнтирів під час розроблення стратегій. Ефективне використання SWOT-аналізу дозволяє структурувати існуючу інформацію, знову оцінити поточну ситуацію, виявити можливості та загрози, а також врахувати цю інформацію при розробці майбутніх стратегій розвитку.

	Opportunities	Threats
	<ul style="list-style-type: none"> - розширення ринків - зміни уподобань споживачів у бік здорового харчування - розвиток інформаційних технологій - виробництво безцукрових та органічних продуктів 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ступеня монополізації галузі - сировинні ризики - відмова споживачів від цукрових виробів - політична та економічна нестабільність - зниження цін на товари-конкуренти
Strengths	SO	ST
<ul style="list-style-type: none"> - висока якість продукції - широкий асортимент - брендова репутація - політика оплати праці - технологічний рівень виробництва міжнародного рівня - високі екостандарти - потенціал розвитку 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Завдяки позитивній репутації та високій якості продукції Світоч може збільшити попит. 2. Зміни уподобань споживачів у бік здорового харчування сприятимуть використанню потенціалу розвитку для створення інноваційних продуктів (безцукрових, органічних) 3. Високі екостандарти дозволяють компанії розширювати зовнішні ринки збуту 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження цін на товари-конкуренти не викличе значного зменшення попиту завдяки брендovій репутації Світоч і Nestlé та високій якості 2. Ризик підвищення ступеня монополізації галузі можна послабити через впровадження виробництва інноваційних продуктів здорового харчування 3. Технологічний потенціал та потенціал розвитку дозволять задовільнити попит на безцукрові кондитерські вироби
Weaknesses	WO	WT
<ul style="list-style-type: none"> - залежність від одного сектора - компанія повністю поглинута світовим гігантом Nestlé 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміни уподобань споживачів у бік здорового харчування дозволять компанії диверсифікувати діяльність та вийти за межі одного сектора через виробництво безцукрових кондитерських виробів. 2. Втрата ідентичності українського бренду комплексується за рахунок використання значного досвіду компанії Nestlé у виробництві продукції з високими екостандартами якості 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилення конкуренції на ринку створює передумови для формування управлінських рішень щодо використання потенціалу розвитку 2. Політична нестабільність в державі може негативно вплинути на діяльність компанії, тому важливо утримувати фінансовий стан на високому рівні 3. Обмежений доступ до сировини може знизити інноваційну активність компанії

Рис. 1 Стратегічні орієнтири в матриці SWOT-аналізу для кондитерської компанії АТ «ЛКФ «Світоч»

Проведений аналіз не надає однозначної інформації для конкретного управлінського рішення, проте його результати можна використовувати як інформаційну основу при розробці стратегії подальшого розвитку підприємства. SWOT-аналіз, проведений для характеристики діяльності АТ «ЛКФ «Світоч», представлений на рис. 1.

Стратегічний аналіз АТ «ЛКФ «Світоч» дозволив систематизувати проблеми компанії та визначити загальний стан зовнішнього бізнес-середовища. Компанія володіє численними сильними сторонами та перспективами для укріплення своїх позицій на кондитерському ринку. Аналіз та узагальнення даних дозволяють зробити наступні висновки:

- найвагомішою сильною стороною компанії є її позитивна репутація на ринку;
- основні загрози пов'язані з політичною та економічною нестабільністю в Україні та зростанням жорсткої конкуренції;
- можливістю для нейтралізації загроз, подолання слабкостей та підсилення сильних сторін є створення та впровадження на ринок інноваційних кондитерських виробів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кільницька О.С., Кравчук Н.І., Куцмус Н.М. Ринок кондитерської продукції в Україні: тенденції та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2018 №11. С. 29-43

2. Темченко О.А., Шевчук Н.А., Криштопа І.І., Салоїд С.В. Стратегічна оцінка ефективності логістичних рішень для підвищення конкурентних позицій підприємства. *Ефективна економіка*. №10. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/7.pdf

3. Офіційний сайт АТ «ЛКФ «Світоч» <https://www.nestle.ua/svytoch>

Костенюк Юлія Борисівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua

Kosteniuk Yuliia B., PhD in Economics, Associate Professor, Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnitsa, e-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua

РОЗВИТОК СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вінницький національний технічний університет;

Анотація

У статті розглянуто вплив інформаційного потенціалу існуючого економічного простору на трансформацію методологічної основи бухгалтерського обліку.

У зв'язку з цим модифікація теоретико-методологічного підходу побудови системи бухгалтерського обліку є необхідним етапом подальшого розвитку бухгалтерського обліку і збереження його актуальності в конкуренції з сучасними інформаційними системами.

Ключові слова: бухгалтерський облік, елементи методу бухгалтерського обліку, трансформація елементів методу бухгалтерського обліку, технологія блокчейн, бухгалтерська звітність, цифрова економіка, цифровізація.

Abstract

The article examines the influence of the information potential of the existing economic space on the transformation of the methodological basis of accounting.

In this regard, the modification of the theoretical and methodological approach to the construction of the accounting system is a necessary step in the further development of accounting and maintaining its relevance in competition with modern information systems.

Keywords: accounting, elements of the accounting method, transformation of the elements of the accounting method, blockchain technology, accounting reporting, digital economy, digitalization.

Вступ

Процеси глобалізації та цифровізації, що відбуваються в даний час, використання економічними суб'єктами в своїй практичній діяльності хмарних технологій, можливостей штучного інтелекту, роботизації, великих даних та інструментів, що дозволяють за короткий проміжок часу обробляти великий обсяг інформації, впливають на концептуальні основи теоретико-методологічних підходів до організації системи бухгалтерського обліку, наповнюючи новим змістом поняття «бухгалтерський облік».

Результати дослідження

Цифрова економіка є основою для створення якісно нової моделі бізнесу і, відповідно, змінює підходи та способи збору, аналізу та зберігання інформації в обліковому процесі економічних суб'єктів, формуючи нові напрямки розвитку системи бухгалтерського обліку. Зниження функціональності та корисності облікової інформації дозволяє виділити основні напрямки трансформації методології бухгалтерського обліку з метою зберегти свою актуальність і не «розчинитися» в сучасних інформаційних системах.

У сучасному світі використання технології блокчейн у банківському та фінансовому секторі може призвести до значних перетворень у системі бухгалтерського обліку. Краса цієї технології полягає в її здатності зберігати деталі про операції економічної одиниці на численних незалежних комп'ютерах, усі зібрані в єдиний реєстр записів. Це створює надійну систему для реєстрації фінансових операцій, усуваючи будь-які побоювання щодо витоку даних. Кожен запис у цьому всеохоплюючому реєстрі містить детальну історію, що дає змогу відстежувати інформацію до її походження та гарантувати автентичність даних. Завдяки криптографічному захисту стає неможливо змінити або знищити будь-яку інформацію в цьому консолідованому реєстрі.

Відсутність посередників, збільшення швидкості транзакцій і безпека – все це фактори, які не можна ігнорувати. Використання системи блокчейн дозволить зменшити витрати на адміністративну роботу персоналу, скоротити кількість паперових носіїв, виключити вплив «людського фактора» при роботі з

документацією та інші.

Ethereum – одна з платформ, що функціонує на базі технології блокчейн, що дозволяє відображати угоди, минаючи стандартні процедури. Реалізований на платформі Ethereum всередині технології блокчейн, комп'ютерний алгоритм «розумний контракт» (англ. smart-contract), призначений для фіксації та контролю інформації про угоду, здійснену за певних умов. «Розумний контракт» має містити основні відомості по здійсненій угоді: об'єкт договору, умови виконання, які неможливо буде в майбутньому ні змінити, ні відмінити, і цифрові підписи сторін.

Використання «розумного контракту» в фінансовому обліку дозволить максимально підвищити прозорість діяльності економічних суб'єктів. Таким чином, первинна документація, реєстри бухгалтерського обліку в паперовому та в електронному вигляді можуть втратити свою актуальність.

Впровадження технології блокчейн виключає необхідність проведення інвентаризації майна та звірки розрахунків за зобов'язаннями. Складський облік дозволяє спостерігати за запасами в режимі реального часу, оприбутковувати та відпускати запаси, моніторити рух запасів по всьому ланцюжку, від моменту оприбуткування до моменту відпуску виробництва або вибуття. У момент транзакції і надходження, і вибування майна, акцептоване одержувачем, буде відбуватися одночасно, що і дозволить не використовувати інвентаризацію.

Можливості технології блокчейн дозволяють спростити роботу з контрагентами економічного суб'єкта, без необхідності додаткового підтвердження формувати або списувати заборгованість обох сторін угоди в момент здійснення операції [1]. Таким чином, один з елементів методу бухгалтерського обліку – документація та інвентаризація – втратить свою актуальність. Замінить їх фіксація транзакції за допомогою потужного інструменту контролю технології блокчейн, що дозволяє не тільки мінімізувати витрати економічних суб'єктів, але і знизити ризики, пов'язані з їх економічною діяльністю.

В умовах цифрової економіки розширюється коло об'єктів обліку. У зв'язку зі збільшенням числа зацікавлених користувачів зростає кількість запитуваних показників, що характеризують економічну безпеку, соціальну відповідальність бізнесу, стратегію та якість управління. Також не можна забувати про появу нових модифікованих облікових об'єктів, таких як цифрові фінансові активи, цифрові фінансові зобов'язання, інноваційні продукти та ін.

В результаті необхідно формування нових принципів систематизації, класифікації нових об'єктів обліку, визначення критеріїв їх визнання, методів їх оцінки в грошовому вираженні і способів відображення в обліку та звітності.

Вплив цифровізації зачепить і інші елементи методу бухгалтерського обліку. Так, наприклад, система рахунків по обліку об'єктів бухгалтерського обліку значно розшириться через рахунки обліку нових облікових об'єктів і рахунків для відображення нефінансової інформації. На зміну подвійному запису можуть прийти альтернативні способи відображення господарських операцій.

Вже сьогодні менеджерам для управління економікою підприємства недостатньо даних бухгалтерського обліку, тому використовуються альтернативні дані, модифіковані показники, такі як система збалансованих показників (англ. balanced scorecards, BSC), економічна додатна вартість (англ. economical value added, EVA).

Сучасна тенденція розвитку системи взаємопов'язаних видів обліку (бухгалтерського, управлінського, статистичного, податкового) в умовах застосування інноваційних цифрових технологій полягає в їх синтезі, що забезпечує комплексні інформаційні потоки, що включають не тільки фактичну інформацію бухгалтерського обліку, але і планову, прогнозну, аналітичну інформацію управлінського обліку, податкові розрахунки, статистичні дані, а також зовнішню нефінансову інформацію, що містить оцінку якості клієнтської бази; способи реалізації соціальної відповідальності; шляхи запобігання фінансовим ризикам і ризикам економічної безпеки, оцінку ступеня застосування енергозберігаючих і природоохоронних технологій та інші, необхідні менеджменту, інвесторам, кредиторам, контрагентам і бізнесу в цілому відомості [2].

Гармонізація всіх видів облікової системи дозволить збільшити ефективність роботи аудиторів, які перевіряють достовірність інформації, і відсікають не тільки недостовірні факти фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта, але і не мають цінності для користувачів фінансової звітності, а також аналітиків, які за результатами аналізу отриманої інформації пропонують альтернативні варіанти вирішення, поставлених перед економічним суб'єктом завдань.

Зміна облікової інформації призведе до трансформації звітності, появи нових показників, що характеризують не тільки фінансову діяльність організації, але й соціальну, екологічну

відповідальність, корпоративне управління, а також наявність нефінансових об'єктів.

Формування інтегрованої звітності, без якої дані обліку не можуть бути інтерпретовані повно, має базуватися на клієнтоорієнтованому підході, забезпечуючи кастомізацію інтересів користувача. Інтерактивність звітності дозволяє користувачу отримувати релевантні дані одночасно з обов'язковим доповненням аналітичної складової. Цифрові технології дозволяють це зробити, коли запит необхідних актуальних, достовірних відомостей для вирішення поставлених завдань виробляється миттєво.

Включення до звітності нефінансових даних є відповіддю на виклик часу, коли економічний об'єкт бере на себе відповідальність за свою фінансово-господарську діяльність, що впливає на економіку країни та на суспільство в цілому.

Для представлення фінансової та нефінансової звітності в цифровому інтерактивному форматі необхідно використовувати нові сучасні інструменти збору, реєстрації та обробки інформації, що дозволяють здійснювати групування, структурування інформації для проведення аналізу, прийняття відповідних управлінських рішень. В останні роки широке поширення отримала передача бухгалтерської фінансової інформації за допомогою мови ділового спілкування XBRL (від англ. eXtensible Business Reporting Language) [3].

Алгоритм роботи XBRL полягає в формуванні так званих таксономій XBRL, що дозволяють отримувати необхідні релевантні дані, забезпечуючи кастомізацію інтересів різних груп користувачів у необхідних для них розрізах аналітичних даних. Причому всі необхідні відомості зацікавлені користувачі можуть отримати самостійно в будь-якому потрібному форматі, розширюючи стандартні показники звітності, виключаючи трудомісткі процеси збору, узагальнення інформації, тим самим концентруючись на аналізі інформації. Можна сказати, що формат XBRL є «бухгалтерсько-контрольним» програмним продуктом, забезпечуючи необхідними відомостями менеджерів економічного суб'єкта.

У якості основних переваг впровадження електронного формату подання звітності економічними суб'єктами за допомогою мови ділового спілкування XBRL виділяють: підвищення якості наданої інформації, зниження витрат на обробку та аналіз показників звітності, зменшення технічних та облікових помилок у звітності, але основною перевагою є єдиний стандартний формат, зрозумілий зацікавленим користувачам різних країн.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що процеси глобалізації та цифровізації, що відбуваються в даний час, розширюються, представляючи практично необмежені можливості використання економічними суб'єктами в своїй практичній діяльності хмарних технологій, можливостей штучного інтелекту, великих даних.

В умовах цифрової економіки в першу чергу необхідно говорити про кардинальну зміну концептуальних основ теоретико-методологічних підходів до організації системи бухгалтерського обліку, що дозволяє наповнювати новим змістом поняття «бухгалтерський облік».

Таким чином, в умовах цифрової економіки сучасні технологічні та багатофункціональні цифрові інформаційні системи динамічно розвиваються та агресивно розширюють свої можливості. Тому, щоб бухгалтерському обліку та професії бухгалтера не «розчинитися» в новій екосистемі, необхідно надати їм новий контекст, визначити основні напрями їхньої модернізації, трансформувати теоретико-методологічні підходи до побудови системи бухгалтерського обліку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агієва, О. А. Трансформація методів бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки // Економіка: вчора, сьогодні, завтра. - 2020. - Т. 10, № 2А. - С. 241-248. <https://doi.org/10.34670/AR.2020.87.12.022>
2. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. № 1-2. С. 83-96. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.083>
3. eXtensible Business Reporting Language [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xbrl.org>

Краєвська Алла Станіславівна — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: kraevska@vntu.edu.ua

Alla S. Kraevska. - Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor, Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Рибак Богдан Володимирович — студент групи П-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: bogdanribak1111@gmail.com

Rybak Bogdan V. — student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : bogdanribak1111@gmail.com

Яблонський Євген Павлович – аспірант, Факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Yevhen P. Yablonsky – PhD student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

**С.В. Маркова,
С.М. Тимофієнко,
О.М. Олійник**

МІЖНАРОДНА ІНФРАСТРУКТУРНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Запорізький національний університет

***Анотація.** Було розглянуто важливість та можливості міжнародної інфраструктурної підтримки для інноваційно-інвестиційних ініціатив вітчизняного бізнесу. Аналізуються ключові елементи, які можуть впливати на інноваційно-інвестиційний розвиток бізнесу в умовах ризику, визначений перелік міжнародних програм. Також висвітлює важливість ефективного взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями та розвиток сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій.*

Ключові слова: інфраструктура; проєкт; інноваційно-інвестиційний розвиток; бізнес

***Abstract.** The importance and potential of international infrastructure support for domestic business innovation and investment initiatives have been examined. Key elements influencing the innovation and investment development of businesses in risk conditions have been analyzed, with a list of international programs identified. The article also highlights the significance of effective collaboration with international financial institutions and the development of a favorable environment for attracting foreign investments.*

Keywords: infrastructure; project; innovation and investment development; business.

Інфраструктурне забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства в умовах ризику є критичним аспектом для забезпечення стійкості та успішності бізнесу в швидкозмінному економічному середовищі сьогодні, коли наша країна боронить свою незалежність, перебуваючи у стані війни.

Визначимо, що інфраструктура - це сукупність матеріальних і технічних засобів, систем, об'єктів та послуг, які необхідні для нормального функціонування і розвитку суспільства, галузі чи підприємства. Це може включати в себе різноманітні елементи, такі як транспортні мережі, комунікаційні системи, енергетичні об'єкти, системи водопостачання та водовідведення, житлові та офісні будівлі, інформаційні технології та багато іншого. Інфраструктура грає ключову роль у розвитку економіки та підтримці соціального благополуччя, створюючи умови для виробництва, торгівлі, освіти, медицини та інших сфер життя суспільства. У контексті питання про інфраструктурне забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, інфраструктура також включає в себе технічні та організаційні елементи, які підтримують інноваційні ініціативи та інвестиційні проєкти. В контексті сучасної ситуації – військові дії на території України, зокрема, 85% - Запорізької області окуповано складно визначати інноваційно-інвестиційний розвиток за таких умов. Але запорізькі промислові підприємства мають великий потенціал ощадного енергоспоживання, зокрема через використання коксового, ферро, доменного газу замість природного для опалення чи підігріву води. Наразі це просідає, адже ці енергоресурси «викидаються», забруднюючи атмосферу. Для середніх і малих підприємств метою має стати впровадження хмарних рішень із автоматизації обліку енергоресурсів та інтелектуальних систем регулювання подачі теплоносіїв [1, с. 9].

Визначимо ключові елементи (табл. 1), які можуть впливати на інноваційно-інвестиційний розвиток бізнесу в умовах ризику.

Таблиця 1 - Ключові елементи, які можуть впливати на інноваційно-інвестиційний розвиток бізнесу в умовах ризику

1. Стратегічне планування	Визначення чіткої стратегії розвитку інновацій та інвестицій.
	Аналіз ризиків та визначення можливих сценаріїв для кожного інноваційного проекту.
2. Фінансове забезпечення	Здатність адаптувати стратегію в залежності від змін у зовнішньому середовищі.
	Забезпечення необхідних фінансових ресурсів для запуску та розвитку інноваційних проектів.
	Спрощення доступу до фінансових інструментів, таких як кредити, гранти або венчурний капітал.
3. Науково-технічний потенціал	Розробка фінансових стратегій для зменшення фінансового ризику.
	Розвиток внутрішнього науково-технічного потенціалу для забезпечення сталого інноваційного розвитку.
4. Управління ризиками	Співпраця з університетами, дослідницькими установами та іншими партнерами для обміну знаннями та технологіями.
	Розвинута система управління ризиками для визначення, оцінки та контролю ризиків.
5. Партнерства та мережі	Впровадження ефективних стратегій зменшення ризиків і реагування на непередбачені події.
	Встановлення стратегічних партнерств з іншими підприємствами, дослідницькими установами та урядовими органами.
6. Інфраструктура та технології	Участь у індустріальних кластерах та мережах для обміну інформацією та ресурсами.
	Забезпечення доступу до сучасної технологічної інфраструктури.
7. Кадровий потенціал	Використання цифрових технологій для оптимізації процесів та зменшення ризиків.
	Забезпечення належного рівня кваліфікації та навичок у персоналу.
	Розвиток програм навчання та стажування для підтримки інновацій.

Управління цими аспектами сприяє створенню сприятливого середовища для інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, навіть в умовах ризику.

Зауважимо, що інфраструктура України перебувала та перебуває (завдяки війні) у критичному становищі. Експерти визначають, що фізична оцінка економічних втрат України внаслідок війни починаються зі значення, що складає близько \$90 мільярдів, що є приблизно половиною обсягу національного валового внутрішнього продукту за попередній рік. Основні збитки виникли через вторгнення росії, особливо стосовно української інфраструктури та нерухомості, загальний розмір руйнувань яких оцінюється принаймні у \$64 мільярди. Тому інноваційно-інвестиційний «поштовх» є наднеобхідним, але тільки після припинення військові агресії. У той же час велика кількість міжнародної підтримки відбувається в Україні. Так, наприклад, програма Європейського Союзу «Єдиний ринок» Це програма фінансової підтримки ЄС з бюджетом 4,2 млрд євро, яка розрахована на 7 років (з 2021 по 2027 роки). Україна братиме участь у таких компонентах Програми, як зміцнення конкурентоспроможності та стійкості малих і середніх підприємств (близько 1 млрд євро), а також створення та поширення високоякісної європейської статистики (близько 546 млн євро)[4]. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» – грантова програма для малих та середніх жіночих та сімейних підприємств В рамках програми планується надання приблизно 100 грантів від \$10,000 до \$35,000 (тобто, максимальний бюджет – 3,5 млн. грн.) для підтримки релокації бізнесів, масштабування бізнесу на території України, виходу на міжнародні ринки, запровадження інноваційних рішень та оптимізації бізнес-процесів. Галузі, які мають пріоритет для надання грантів, включають виробництво косметичних та текстильних виробів, предметів домашнього вжитку, крафтових виробництв, переробку харчових продуктів, IT, виготовлення меблів та інших продуктів [5]. Навесні 2023 року свої проекти по відновленню та ремонту шкіл ініціювала ПРООН в співробітництві із Міністерством відновлення: це ініціативи «ECHO4SCHOOLS-UA: Ремонт/модернізація шкіл у постраждалих внаслідок війни

регіонах” та “Відновлення шкіл в Україні” [2]. В межах першого проєкту планується здійснення поточних ремонтів щонайменше 50 шкіл у 10 областях України. Бюджет програми – близько 14 млн євро. [3, с. 88]

Цікаві міжнародні ініціативи у підтримці бізнесу такі, як: данська рада у справах біженців (DRC) пропонує фінансову підтримку до 15 тис. доларів США для релокації бізнесу в більш безпечні регіони. Також за фінансової підтримки урядів Швейцарії і Великобританії DRC імплементує програму бізнес-партнерства задля підтримки аграрного сектору та харчового виробництва в Україні (до 20 тис. доларів США за умови 50% співфінансування) [6]. Освітньо-грантова програма TalentA-2023 для жінок-фермерок реалізується Міжнародною сільськогосподарською науково-дослідницькою компанією Corteva Agriscience. Програма передбачає навчання та конкурс грантів. Грантовий фонд у 2023 році перевищує 1 мільйон грн [7].

Отже, міжнародна інфраструктурна підтримка грає важливу роль у розвитку інноваційно-інвестиційних ініціатив вітчизняного бізнесу. Активна роль та допомога міжнародних фінансових та технічних організацій покращує доступ до ресурсів та технологій, сприяючи впровадженню інновацій, які є надважливими для розбудови нашої країни. Важливим є також вплив глобальних тенденцій на стратегії інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Своєчасне реагування на ці тенденції дозволяє підприємствам адаптуватися та використовувати нові можливості, що виникають на світовому ринку. Зазначимо, що ефективне взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями та створення сприятливого інвестиційного клімату можуть прискорити розвиток інновацій у вітчизняному бізнесі та приблизити нашу перемогу на економічному «фронті». Враховуючи потенціал і можливості, які пропонує міжнародна інфраструктурна підтримка, можна зробити висновок, що це важливий елемент для стимулювання інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу у сучасних складних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вразливість до зміни клімату та кліматичні цілі Запоріжжя і області. Запоріжжя. 2020. 24 с.
2. Україна у партнерстві з ПРООН та UNOPS відновить понад 100 шкіл у 14 регіонах. Опубліковано 14 квітня 2023 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3696069-ukraina-u-partnerstvi-z-proon-ta-unopsvidnovit-ponad-100-skil-u-14-regionah.html> (дата звернення: 15.01.2024).
3. ДОСЛІДЖЕННЯ ІНІЦІАТИВ У СФЕРІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
4. Український бізнес отримає підтримку від Європейської комісії на 7,5 млн євро в рамках програми ЄС “Єдиний ринок”. Опубліковано 14 квітня 2023 року. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b262036df6ca-4952-b536-91b9ac579b7e&title=EvropeiskaKomisia> (дата звернення: 15.01.2024).
5. Програма USAID “Конкурентоспроможна економіка України” оголошує запуск грантової програми для малих та середніх жіночих та сімейних підприємств. Опубліковано 24 квітня. URL: <https://granty.org.ua/konkurentospromozhna-ekonomika-ukrayiny.html> (дата звернення: 15.01.2024).
6. Владислав Обух. Що треба знати про гранти для бізнесу в Україні. Опубліковано 22 березня 2023 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3685782-so-treba-znati-pro-granti-dla-biznesu-v-ukraini.html> (дата звернення: 15.01.2024).
7. Владислав Обух. Що треба знати про гранти для бізнесу в Україні. Опубліковано 22 березня 2023 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3685782-so-treba-znati-pro-granti-dla-biznesu-v-ukraini.html> (дата звернення: 15.01.2024).

Маркова Світлана Вікторівна, д.е.н., професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, mrsvvi2@gmail.com

Тимофієнко Станіслав Миколайович, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Олійник Олександр Миколайович, к.філософ.н., доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Markova Svitlana, Doctor of Economics, Professor of the Department of Business Administration and Management of Foreign Economic Activities of the Zaporizhia National University, Zaporizhzhia, mrsvvi2@gmail.com

Tymofienko Stanislav, recipient of higher education, doctor of philosophy degree, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia

Oliynyk Oleksandr, Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Business Administration and Management of Foreign Economic Activities of the Zaporizhia National University, Zaporizhzhia

ТРАНСФОРМАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

¹Хмельницький національний університет

Анотація. Проведений аналіз свідчить про зменшення валового нагромадження у відсотковому співвідношенні до ВВП, що пояснюється сповільненням розвитку економіки України, оскільки нестабільна ситуація, що зумовлена військовими діями не сприяє інвестуванню в розширення виробництва або модернізацію, залучення інвестицій внутрішніх та зовнішніх інвесторів, також спостерігається збільшення невпевненості на ринку. Доведено, що у 2022 році негативні тенденції переважали у всіх сферах соціально-економічного розвитку українського суспільства, а на зменшення рівня реальної заробітної плати впливала і енергетична криза з одночасним перериванням операційних процесів під час повітряних тривог. Представлений індекс промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами у 2022 році значно зменшуються, що свідчить, як про втрату промислового потенціалу країни, так і про проблеми у внутрішньому споживчому попиті внаслідок економічних труднощів зумовлених війною.

Ключові слова: середовище, стратегія, підприємство, динаміка, криза.

Abstract. The analysis shows a decrease in gross accumulation as a percentage of GDP which explained by economic slowdown in Ukraine, volatile situation that arose from the hostilities leads to a reduction in investment in the production expansion or modernization, attracting less internal and external investments. It is proved that in all spheres of socio-economic development of Ukraine in 2022, negative trends were prevalent. The energy crisis with interrupted operational processes during air alerts affected real wages. The article reports a significant decrease in the index of industrial production for different types of activity and main industrial groups in 2022. The trend indicates both the loss of the country's industrial potential and the problems in domestic consumer demand due to economic difficulties caused by the war.

Keywords: environment, strategy, enterprise, dynamics, crises

В умовах дестабілізації соціально-економічних процесів розвитку сучасного суспільства, ситуація в Україні певним чином представляє загальні тенденції функціонування складних соціально-економічних систем в цілому на загальносвітовому рівні. Загострення конкурентної боротьби, пандемія, військові конфлікти – призводять до необхідності перегляду стратегій на різних рівнях. Формування стратегії підприємства доцільно починати з дослідження макроекономічного середовища та інституційного впливу на діяльність підприємств. З цією метою проведемо аналіз динаміки валового внутрішнього продукту, зокрема номінального та реального ВВП, що дозволить визначити рівень економічного зростання країни та окремих галузей (номінальний ВВП та реальний ВВП), вплив інфляційних процесів (реальний ВВП) на діяльність підприємств, та потенціал економічної безпеки окремих галузей. Це дозволить охарактеризувати основні тенденції та тренди розвитку економіки у нових умовах граничного загострення конфліктів не лише на вітчизняному, а і на світовому ринку, що безпосередньо впливає на вітчизняну промисловість та її підтримку на інституційному рівні. А також обумовлює необхідність удосконалення захисних механізмів функціонування вітчизняних підприємств враховуючи необхідність пошуку нових ринків збуту внаслідок певного падіння платоспроможного попиту населення.

Відповідно до офіційної інформації [1], номінальний ВВП в фактичних цінах протягом 2017-2021 років зростав (у 2018 році в порівнянні з 2017 роком на 19,3%, у 2019 році в порівнянні з 2018 роком на 11,69%, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 5,52%, у 2021 році в порівнянні з 2020 роком на 30,17%), однак у 2022 році відмічається його падіння у порівнянні з 2021 роком на 4,92%, що пов'язано із повномасштабними військовими діями на території України, втратою територій та згоранням виробництва. Фактично всі сфери економіки з 2022 року зазнали негативного впливу, що відобразилося у скороченні доходів підприємств та організацій. Падіння номінального ВВП свідчить

про зменшення реалізації товарів і послуг, що виробляються в Україні протягом 2022 року за фактичними цінами. Реальний ВВП в цінах попереднього року відображає тенденції економічного зростання в Україні із врахуванням впливу інфляції, і надає уявлення про реальні зміни в обсязі виробництва та надання послуг. Реальний ВВП майже повторює тенденції номінального ВВП, зокрема відбувається його зростання протягом 2017-2021 років (у 2018 році в порівнянні з 2017 роком на 26,08%, у 2019 році в порівнянні з 2018 роком на 19,21%, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 3,88%, у 2021 році в порівнянні з 2020 роком на 14,28%) та зменшення у 2022 році в порівнянні з 2021 роком на 11,41%. Таким чином, у 2022 році відмічається падіння обсягів виробництва не лише під впливом військових дій, а й значного рівня інфляції, оскільки різниця між номінальним і реальним ВВП становить 1325248 млн.грн. або 25,5%.

Тенденції зміни валового внутрішнього продукту України відображаються на номінальному ВВП на душу населення, що наведено у [1]. Номінальний ВВП України на душу населення майже повторює тенденції номінального ВВП (в фактичних цінах). Дані свідчать про скорочення чисельності населення в Україні протягом 2017-2022 років.

На сьогодні більша частина ВВП України спрямована на споживання про що свідчать значні споживчі витрати в структурі ВВП, які коливаються від 85,6% до 104,2%, тобто відбувається збільшення споживчого попиту. Валове нагромадження вказує на обсяг накопичення капіталу в економіці, а данні свідчать про його зменшення у відсотковому співвідношенні до ВВП, особливо у 2020 році. Це пояснюється сповільненням розвитку економіки України, оскільки нестабільна ситуація, що зумовлена військовими діями не сприяє інвестуванню в розширення виробництва або модернізацію, залучення інвестицій внутрішніх та зовнішніх інвесторів, окрім того, спостерігається збільшення невпевненості на ринку. Підтвердженням є зменшення цього показника у 2022 році (654629 тис.грн. або 13,8% ВВП) в порівнянні з 2021 роком (754369 тис.грн. або 12,6% ВВП).

Експорт товарів та послуг значно зростає у 2021 році до 2224704 тис.грн. або 40,7% ВВП та скорочується у 2022 році до 1840563 тис.грн. або 35,5% ВВП. А імпорт товарів та послуг навпаки зростає у 2022 році (2712325 тис.грн. або 52,3% ВВП), що пояснюється потребою заміщення продукції, що вироблялася зруйнованими підприємствами та підприємствами, що залишилися на тимчасово окупованих територіях.

Для більш детального аналізу у табл. 1 наведено індекси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами за 2017-2022 роки.

Таблиця 1

Індекси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами (ОПГ) за 2017-2022 роки*

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Промисловість	101,1	103,0	99,5	95,5	101,9	63,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	109,7	96,6	92,5	93,9	102,3	74,0
Текстильне виробництво	116,2	99,6	92,2	98,3	113,8	69,1
Ткацьке виробництво	110,6	97,0	87,0	91,9	94,7	70,8
Виробництво інших текстильних виробів	118,5	100,7	92,9	99,6	116,5	69,3
Виробництво одягу	107,3	95,6	89,8	89,6	90,4	80,1
Виробництво одягу, крім хутряного	108,1	95,3	90,2	89,9	89,1	80,0
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	108,3	95,4	97,9	97,0	109,9	71,1
Дублення шкір і оздоблення шкіри; виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів; вичинка та фарбування хутра	120,5	95,7	95,5	121,7	119,3	68,4
Виробництво взуття	101,1	95,3	99,6	80,4	100,3	74,4

* сформовано за даними [2].

Індекси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами у 2022 році значно зменшуються, що свідчить, як про втрату промислового потенціалу країни, так і про проблеми у внутрішньому споживчому попиті внаслідок економічних труднощів зумовлених війною.

Значне падіння індексу промислової продукції свідчить про необхідність розробки та впровадження ефективних стратегій для покращення ситуації, а враховуючи повномасштабну війну на території України значна увага має бути приділена економічній безпеці. Аналіз основних тенденцій розвитку вітчизняної економіки у період 2017-2022 років свідчить про значні коливання та зміни її основних параметрів. До пандемії, не зважаючи на проблеми, відбувалась активізація економічних процесів у багатьох сферах. 2022 рік виявився найскладнішим для економіки України, оскільки внаслідок військових дій тимчасово втрачено частину територій, а інфраструктура та цивільні об'єкти зазнали значних пошкоджень і потребують відновлення. Також значно постраждав промисловий потенціал, транспортний, аграрний сектори та інші, особливо це стосується підприємств, що розміщені на тимчасово окупованих територіях та територіях бойових дій.

Аналіз середовища функціонування вітчизняних підприємств дозволяє зробити висновки про два важкі періоди, що супроводжували їх діяльність, зокрема перший період – період пандемії COVID-19, який припав на 2020 рік та другий період – період повномасштабної війни на території України, яка розпочалася у лютому 2022 року та триває до теперішнього часу. На сьогодні війна на території України спричинила загострення економічної кризи та характеризується появою нових викликів для вітчизняних підприємств, зокрема зменшенням платоспроможного попиту, і як наслідок зниженням виробництва. Це потребує переосмислення існуючих механізмів функціонування підприємств на ринку та передбачає формування нових стратегічних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
2. Індекси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами (ОПГ) за 2013-2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html.

Матюх Сергій Анатолійович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, e-mail: matuh@khmnu.edu.ua

Serhii Matiukh, PhD, associate professor, Department of International Economic Relations, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi

Рудніченко Євгеній Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та адміністрування, Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, e-mail: e.m.rudnichenko@gmail.com

Yevhenii Rudnichenko, Doctor of Economic Sciences, Professor Department of Management and Administration, Khmelnytsky National University, Khmelnytskyi

ЗДІЙСНЕННЯ СИНХРОНІЗОВАНИХ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕБУДОВ В ЕКОНОМІЦІ

Ізмаїльський державний гуманітарний університет¹
Національний університет "Одеська політехніка"²

Анотація: *Представлена орієнтовано синхронізація структурних перебудов в українській економіці на основі припустимих критеріїв ефективності господарської діяльності.*

Ключові слова: критерій, ефективність, показник, зона, синхронізація.

ACTION OF SYNCHRONIZED STRUCTURAL PERBUDOV IN ECONOMY

Abstract: *The synchronization of structural changes in the Ukrainian economy is presented based on acceptable criteria for the effectiveness of government activity.*

Key words: criterion, efficiency, disindexplay, zone, synchronization.

Для сучасного етапу розвитку економіки України актуальною є проблема здійснення синхронізованих структурних перебудов діяльності суб'єктів господарювання [3, с.16]. Удосконалення галузевої структури має бути спрямоване на підвищення ступеня задоволення потреб суспільства на основі зростання ефективності виробництва [2, с.185]. Сучасна економічна теорія виділяє чотири групи основних господарських суб'єктів: домашні господарства, підприємства, держава та світова економічна система. Стоїть проблема здійснення скоординованої, синхронізованої діяльності виділених типів господарських організацій. Для вирішення зазначеної проблеми можливе використання теоретичного, методологічного та методичного апарату теорії господарських систем різного типу [4]. У рамках цієї теорії передбачається системний розгляд функцій діяльності суб'єктів господарювання та побудова на їх основі інтегрованих критеріїв ефективності діяльності суб'єктів господарювання [1, с. 130-131]. В основу побудови критеріїв покладено підхід, на підставі якого виділяються показники, що характеризують діяльність господарської організації. Вони поділені на три групи: показники вихідної зони, показники проміжної зони та показники замикаючої зони. Показники вихідної зони відображають динаміку зміни ресурсів, що надходять у систему. Показники проміжної зони характеризують діяльність, що здійснюється в господарській системі. До замикаючої зони включаються показники, що відображають результат господарської діяльності. На підставі виділеної функції господарського суб'єкта здійснюється ранжування обраних показників за ступенем важливості, відповідно до якого має здійснюватися динаміка значень показників. Ефективність діяльності господарюючих суб'єктів, наприклад, у сфері АПК, господарювання буде тим вище, чим ближче реальна зміна показників до нормативно встановленого відповідно до критерію ефективності діяльності. Приклад критерію ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства м'ясо – молочної спеціалізації може бути наступним:

1. Продаж великої рогатої худоби, кг.
2. Продаж молока незбираного, кг.
3. Оплата праці працівників, грн.
4. Витрата кормів, кг.
5. Внесення органічних добрив, кг.
6. Внесення мінеральних добрив, кг.
7. Використання електроенергії, млн кВт/год.
8. Витрати основне виробництво, тис. грн.
9. Витрати на капітальні вкладення та капітальний ремонт, тис. грн.

10. Основні засоби, тис. грн.
11. Чисельність працівників підприємства, осіб.

Показниками критерію ефективності діяльності замикаючої зони домашніх господарств, як і здійснюють виробничу діяльність на підприємствах м'ясо молочної спеціалізації, є:

1. Тривалість активного життя, років.
2. Задоволеність життям.
3. Зменшення кількості та тривалості хвороби.
4. Відповідність харчування науково обґрунтованим нормам.
5. Відповідність житла науково обґрунтованим нормам.
6. Величина бюджету домашнього господарства.

У розрахунку конкретних значень ефективності діяльності у відповідних критеріях застосовуються рангові статистики, які оцінюють динаміку зміни виділених у критерії показників. На основі рядів значень оцінок ефективності діяльності можлива оцінка ступеня збігу інтересів суб'єктів господарювання. У разі розбіжності інтересів виникає проблема розвитку розробки стратегії розвитку, що забезпечує синхронізацію інтересів суб'єктів господарювання. У зв'язку з хвилеподібним характером динаміки діяльності для синхронізації інтересів господарських організацій можливо використання теорії випереджаючої багаторівневої адаптації [1, с. 32-33].

Обґрунтований підхід до організації ефективної діяльності підприємств та домашніх господарств є основою для здійснення господарської, адміністративної та правової діяльності держави щодо забезпечення синхронізації діяльності підприємств та домашніх господарств у напрямку покращення ефективності відповідно до розроблених критеріїв.

Тенденції розвитку світової господарської системи є визначенням розвитку господарської діяльності держави, підприємств та домашніх господарств відповідно до запропонованих критеріїв ефективності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В.І., Стремлядін В. М. Проектування інтеграційних бізнес-структур у сучасному промисловому виробництві України: монографія. Одеса: Наука і техніка, 2016. 152с.
2. Купріна Н.М. Забезпечення конкурентоспроможності харчової промисловості України: теорія і практика: монографія. Одеса: Гельветика, 2015. 304с.
3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджено постановою КМ України №179 від 03.03 2021р. *Урядовий кур'єр*, 2021. N 45. С.8-36.
4. Петрович Й. М. Управління діяльністю організаційно - виробничих систем: навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 510с.

Метіль Тетяна Костянтинівна, кандидат економічних наук, завідувачка кафедри підприємницької та туристичної діяльності, Ізмаїльський державний університет, Ізмаїл, email: tatanametil@gmail.com

Metil Tatiana K. - PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Business and Tourism, Izmail State Humanities University, Izmail, email: tatanametil@gmail.com

Фролова Антоніна Іванівна - студентка, студентка кафедри менеджменту організацій, Національний університет "Одеська політехніка", Одеса, e-mail: antonina0508frolova@stud.op.edu.ua

Frolova Antonina I. - student, student of the Department of Management organizations, Odessa National Technical University, Odessa, e-mail: antonina0508frolova@stud.op.edu.

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

¹Донецький національний університету імені Василя Стуса

Анотація: У тезах досліджено та визначено основні ризики забезпечення економічної безпеки аграрної галузі України в умовах повномасштабної війни. Класифіковано загрози економічній безпеці аграрної галузі України.

Ключові слова: аграрна галузь, загрози, ризики, аграрний сектор України.

Abstract: The main risks of ensuring the economic security of the agrarian industry of Ukraine in the conditions of a full-scale war are investigated and identified in theses. Threats to the economic security of the agricultural sector of Ukraine are classified.

Keywords: agricultural industry, threats, risks, agricultural sector of Ukraine.

Забезпечення економічної безпеки аграрної галузі України, особливо в умовах війни – це постійний циклічний процес, під час якого реалізується система різноспрямованих заходів [1]. З одного боку, це заходи, спрямовані на підвищення фінансової стійкості, ліквідності, конкурентоспроможності аграрних підприємств та створення сприятливих можливостей для забезпечення економічних переваг аграрного виробництва. З іншого боку, це заходи, що повинні позитивно впливати на рівень та умови життя населення, яке безпосередньо зайнято в аграрному виробництві, на жителів прилеглих територій, на стан навколишнього середовища особливо в умовах війни та знищенні інфраструктури, техніки та знищення урожаю.

Виходячи з цього, визначимо основні види ризиків та внутрішні і зовнішні загрози для економічної безпеки аграрної галузі України. Види ризиків та їх характеристики наведено в табл. 1. Перераховані ризики, на нашу думку, можуть створювати потенційні загрози економічній безпеці аграрній галузі та національній безпеці країни [2].

Таблиця 1

Ризики економічній безпеці аграрній галузі України

Види ризиків	Характеристика ризику
Технологічні ризики	Характеризують негативний вплив матеріально-технічної бази АПК на якість і конкурентоспроможність продукції, на формування системи управління якістю з точки зору вимог до безпеки вироблених продуктів.
Екологічні ризики	Дають можливість оцінити ймовірність втрати доходу за рахунок впливу екологічних факторів
Соціальні ризики	Являють собою ймовірність отримання збитків від фінансової діяльності внаслідок низького рівня розвитку сільської інфраструктури (відсутність дитячих дошкільних закладів, закладів охорони здоров'я, середніх навчальних закладів, житла) та деградації людського потенціалу (низький рівень освіти населення, умій, навичок, низька здатність до праці і т.ін.).
Агроекологічні ризики	Оцінюють ймовірність отримання збитку в результаті несприятливих природно-кліматичних умов на окремо взятій території.
Фінансово-економічні ризики	Характеризують зниження доходу внаслідок відсутності доступності до кредитних ресурсів, високого рівня корупції при розподілі фінансових ресурсів на виконання різного роду програм, спрямованих на забезпечення стійкості АПК, відсутності податкових пільг, підвищення податкового тягаря, низьку зацікавленість місцевої влади в реалізації механізмів державно-приватного партнерства.
Виробничі ризики	Характеризують ймовірність втрати частини виробленої продукції внаслідок її псування; не дотримання ефекту масштабу виробництва, а також через неможливість забезпечити достатній рівень виробництва найважливіших видів продуктів

Політично-військові ризики	Являють собою ризики, пов'язані зі змінами в правовому полі держави, а також ризики, пов'язані з військовими діями на території держави або в безпосередній близькості від неї
Геополітичні ризики	Являють собою ризики, пов'язані з міжнародними діями, країн споживачів аграрної продукції України (страйки, блокади, санкції і т. ін).

Одним із важливих питань проведеного дослідження є встановлення критеріїв економічної безпеки. Критерій економічної безпеки – це кількісне або якісне порогове значення того чи іншого показника, за яким здійснюється оцінювання рівня економічної безпеки аграрної галузі України [3,4].

Рис. 1. Загрози економічній безпеці аграрній галузі

Аналіз існуючої системи економічних взаємовідносин в аграрній галузі України показує, що ці відносини ще не забезпечують повною мірою економічну безпеку аграрної галузі, оскільки суттєво не зменшують потенційні загрози, що існують в даний час в країні. Окрім того, все ще не розроблений чіткий механізм управління ризиками, значною є корупційна складова при просуванні аграрної продукції від товаровиробника до споживача, а також при розподілі фінансових ресурсів як елемента державної підтримки аграрного виробництва тощо. Можливі зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці аграрній галузі України представлені нами на рис. 1.

Виходячи з даного визначення, сформулюємо основні вимоги, яким, на нашу думку, повинні відповідати критерії, що характеризують економічну безпеку аграрної галузі. Такі критерії повинні:

- віддзеркалювати результати діяльності аграрної галузі;
- відображати головну мету функціонування аграрної галузі;
- забезпечувати ефективний відтворювальний процес аграрного виробництва;
- давати можливість достовірно оцінювати рівень економічної безпеки аграрної галузі в цілому та кожної її складової частини окремо;
- забезпечувати виробництво аграрної продукції в умовах війни.

Як бачимо, кожен із видів економічної безпеки аграрної галузі характеризується властивим тільки йому переліком показників, які мають свої особливості розрахунку і різний ступінь впливу на рівень економічної безпеки країни в цілому. У той же час деякі різновиди економічної безпеки аграрної галузі можна також розглядати як самостійні підсистеми.

Тобто, система економічної безпеки аграрної галузі являє собою складну багаторівневу систему, від злагодженої взаємодії елементів якої залежить ефективність її функціонування, можливість трансформації зі стійкого стану в нестійкий стан (і навпаки), а також рівень продовольчої і національної безпеки країни.

Таким чином можна стверджувати, що економічна безпека аграрної галузі країни – це складна система економічних взаємовідносин між суб'єктами аграрного виробництва з приводу забезпечення аграрної галузі сучасними засобами виробництва, спроможними ефективно організувати відтворювальні процеси з метою задоволення зростаючих потреб населення в продовольстві, забезпечення конкурентних переваг країни на світовому агропродовольчому ринку, збільшення обсягів експорту аграрної продукції тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Козловський С. В., Козловський В. О., Бурлака О. М. Стійкість розвитку аграрної галузі регіону як чинник економічного зростання України. Економіка України. 2014. № 9. С.59-73.
2. Козловський С. В., Герасименко Ю. В. Моделивання інвестиційних процесів в агропромисловому комплексі України : Вінниця : Глобус-Прес, 2007. 136 с.
3. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю : Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2010. 432 с.
4. Жураківський Є. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки аграрної галузі в умовах інституційних трансформацій. Агросвіт. 2015. №12. С. 63-70.

Мищенко Віктор Васильович, аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: v.mishchenko@donnu.edu.ua

Viktor Mishchenko, postgraduate student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: v.mishchenko@donnu.edu.ua

УПРАВЛІННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В СУСПІЛЬСТВО

¹Луцький національний технічний університет

Анотація. У статті досліджено ірраціональну поведінку малих підприємств та окреслено причини її виникнення, визначено приклади ірраціональної поведінки та заходи до інтеграції ветеранів у цифрове суспільство.

Ключові слова: ірраціональна поведінка; ветерани війни; інтеграція; управління; малі підприємства; суспільство сталого розвитку.

MANAGEMENT OF IRRATIONAL BEHAVIOR OF SMALL BUSINESSES IN THE CONTEXT OF INTEGRATION OF WAR VETERANS INTO SOCIETY

Abstract: The article examines the irrational behavior of small businesses and outlines the reasons for its occurrence, identifies examples of irrational behavior and measures to integrate veterans into the digital society.

Keywords: irrational behavior; war veterans; integration; management; small enterprises; society of sustainable development.

В сучасному суспільстві важливого значення набувають технології управління ірраціональною поведінкою підприємств в умовах війни в Україні. Війна в Україні носить затяжний характер, через що виникає необхідність до реінтеграції ветеранів війни у суспільство сталого розвитку. Цьому може сприяти малий бізнес, який є гнучким та адаптивним. Він швидко реагує на всі зміни та пристосовується до змін.

Метою роботи є розробка заходів щодо управління ірраціональною поведінкою малого бізнесу задля реінтеграції ветеранів війни у цифрове суспільство. Дослідження проведене на підставі матеріалів, які отримано при реалізації стипендіальної програми «Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego».

Варто зазначити, що раціональна поведінка виникає під впливом власного розуму та переконань. Ірраціональна поведінка залежить від бажань кінцевих клієнтів або суспільства. В окремих випадках ірраціональність означає те, що немає достатнього рівня знань, навичок та інтелекту, логічного мислення або дотримання встановлених принципів, якими володіє особа [1]. Як зазначено у [Error! Reference source not found.] світ не є стабільним. Завдяки постійній невизначеності ступінь ірраціональності суспільства зростає та впливає на розвиток економічної діяльності. Традиційна економіка та консервативні постулати відійшли у минули. Суспільство зараз розвивається за ознаками цифровізації. Рішення, які ухвалюють у процесі взаємодії із різними стейкхолдерами суперечать раціональним підходам. Відповідно виникає необхідність у розробці заходів, за допомогою яких можна коригувати діяльність малих підприємств.

Аймос Тверські та Деніел Канеман довели, що суспільство сприймає ситуації нестандартно, при прийнятті рішень не користується типовими інструкціями. Індивід як член суспільства має упередженість, суб'єктивну думку, яка змінює діяльність та загалом життя [3].

Полінкевич О., Камінські Р., Ліпич Л. Гринькевич О.С. досліджували поведінку персоналу, визначали її різноманітність та описували інклюзію [4–6]. У їхніх дослідженнях визначена ірраціональність поведінки не лише бізнесу, але й персоналу.

В основу ірраціональної поведінки покладено «ефект володіння». Завдяки ньому споживач наділяє об'єкти більшою цінністю тоді, коли отримує її у короткочасне володіння. При цьому дискомфорт від втрати є сильнішим, ніж задоволення від володіння. Основними причинами ірраціональної поведінки є:

1. Недостатність інформації. Ірраціональна поведінка може виникати через неможливість альтернативно оцінити витрати або спрогнозувати майбутню ситуацію через недостатність або надлишок інформації.

2. Ефект володіння. Споживач надає речі більшої цінності після того, як вона стає його власністю, навіть якщо це володіння триває лише короткий час. Дискомфорт від втрати речі переважає над задоволенням від її придбання.

3. Прийняття рішень в умовах невизначеності. Недостатня інформація або невизначеність може призводити до ірраціональних рішень.

4. Переоцінення менш ймовірних подій. Споживачі часто переоцінюють менш ймовірні події або недооцінюють ймовірність настання події.

5. Бажання миттєвого володіння. Споживачі часто вибирають миттєве задоволення, так як їхні інстинкти і сучасне суспільство спонукають до цього.

6. Комфорт проти задоволення. Споживачі іноді обирають комфорт, навіть якщо це менш корисна альтернатива, через наявність комфорту.

7. Недостатність навичок споживання. Ірраціональна поведінка може виникати через відсутність навичок споживання товарів і послуг, що передують задоволенню.

В умовах війни в Україні зростає кількість ветеранів, які прагнуть до соціалізації. Відповідно бізнес має відреагувати на такі зміни та прийняти їх у суспільство. Визначимо у табл. 1 основні приклади ірраціональної поведінки та заходи до інтеграції ветеранів у цифрове суспільство.

Таблиця 1

Приклади ірраціональної поведінки та заходи до інтеграції ветеранів у цифрове суспільство

Приклад ірраціональної поведінки	Заходи до інтеграції ветеранів у цифрове суспільство
Упередженість підтвержень та інтерпретацій	Всі люди мають упередженість щодо своїх думок та переконань. Дуже часто це відбувається через прийняття бажаного за реальність. Людина має надмірну впевненість в своїй думці. Менеджери підприємств можуть мати різне очікування та бачення на відміну від суспільних інтересів. Тому малий бізнес має зрозуміти, що інтеграція ветеранів у суспільство є важливим кроком до сталого розвитку
Ефект «якорування»	Більшість людей приймає рішення на основі першочергово отриманої інформації, яка стає своєрідним «якорем». За допомогою цього «якоря» порівнюються наступні факти та обставини, що відбувається під час оцінки та прийняття рішень. Щодня суспільство формує судження про різні питання, маючи обмежену або недостовірну кількість фактів, і часто зосереджується лише на першій отриманій інформації. Багато людей помилково вважають, що ці дані є повними та достатніми. Тому важливо визначити місце ветеранів у формуванні суспільного добробуту.
Ставлення до втрат	Суспільству набагато складніше пережити втрати, ніж радість від виграшу однакової суми. Адже саме в цей момент людина концентрується на маржинальній зміні своїх статків, яка є при цьому ще й короткостроковою, та має складність сконцентруватися на загальному статку. Ніхто не любить втрачати, усі люблять придбавати. З метою досягнення сталого розвитку суспільства необхідно сформуванню розуміння суспільства, що проблеми інтеграції ветеранів є нагальними і потребують вирішення через підтримку малого бізнесу.
Ефект компетентності	Суспільство зазвичай приймає більш вагомі рішення в тих сферах, в яких вважає, що саме тут отримає найбільше компетентностей. Інвестори підписують більш ризикові угоди, там, де вони є найкомпетентнішими. Проте це може призвести до збитків. Суспільство має сприяти інтеграції ветеранів, оскільки їхнє відчуження може призвести до дисбалансу та значних економічних збитків. Оскільки малий бізнес є найгнучкішим та найадаптивнішим, то саме він має сприяти інтеграції ветеранів у цифрове суспільство.

Продовження табл. 1

Недопущення втрат	Економічні суб'єкти, які опинилися перед загрозою великих втрат і мають шанс досягнути рівня беззбитковості, дуже схильні до ризику, навіть якщо раніше не проявляли такої поведінки. Працівники можуть пропустити розгляд ризиків або кореляції суб'єктивних думок, коли вони задають ціль та методи її досягнення. Це може призвести до створення великої кількості бізнес-рішень, що заважатиме реалізації головного рішення.
Ефект капкану	Суб'єкти бізнесу можуть довгий час співпрацювати між собою, але не завжди досягають запланованих результатів від такої співпраці. Ця взаємодія не завжди сприяє розвитку; натомість, вона може витратити час на вирішення нетипових завдань. Важливо визначити майбутні ресурси, які потрібно буде вкласти для підтримки процесу, який не приносить користі та задоволення. Керівники часто обґрунтовують такі рішення вже вкладеними коштами, часом та зусиллями в цей напрям, намагаючись хоча б досягти точки беззбитковості. Мало хто з них порівнює, скільки компанія ще вкларе додаткових ресурсів, і як вона могла б їх більш ефективно використати, інвестувавши в новий проєкт, а не продовжуючи тягнути попередній.

Складено за [2]

Звідси можна винести, що керівники та менеджери підприємств повинні аналізувати свої дії та рішення, розвивати раціональні підходи та позбавлятися ірраціональних вчинків. Для зменшення ризику прийняття нерозсудливих рішень, компанії мають залучати до бізнес-процесів спеціалістів, таких як скрам-майстри, People Partners та інші незалежні експерти та консультанти. Розвиток економіки та ринків визначається людьми, які приймають рішення.

Також важливо враховувати, що ветерани війни є незахищеними верствами населення. Їхня інтеграція у цифрове суспільство обійдеться державі значно менше, ніж наслідки їх відчуження.

У подальших дослідженнях варто звернути увагу на можливість розробки індикаторів, на підставі яких можна оцінити рівень інтеграції ветеранів у цифрове суспільство при ірраціональній поведінці суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рожко Н.Я. Сутнісна характеристика та еволюція розвитку поняття «раціональна» та «ірраціональна» поведінка споживача. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2019. Вип. 1 (11). С. 48-53. [http://dx.doi.org/10.31339/2313-8114-2019-1\(11\)-48-53](http://dx.doi.org/10.31339/2313-8114-2019-1(11)-48-53)
2. Шарманська В.М., Яцентюк П.І. Вплив людського фактору на управління ризиками в економічній діяльності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-39>
3. Tversky A., Kahneman D. Advances in prospect theory: Cumulative representation of uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty*. 1992. Vol. 5, p. 297-323.
4. Полінкевич О.М. Регіональні особливості соціально-економічної інклюзії персоналу на підприємствах. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2018. Вип. 15 (59). С.226–234
5. Полінкевич О., Камінські Р., Ліпич Л. Управління економічно поведінкою підприємства в умовах соціально-психологічної напруги. *Вісник Львівського університету. Серія Економічна*. 2021. Вип. 61. С. 214–224. <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6117>
6. Ліпич Л.Г., Гринькевич О.С., Полінкевич О.М. Управління різноманітністю в контексті розвитку персоналу. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 50-58. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-7>

Полінкевич Оксана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: Kravomp@gmail.com

Polinkevych Oksana M. – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: Kravomp@gmail.com

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті охарактеризовано систему управління конкурентоспроможністю підприємства за сучасних умов. Розглянуто принципи та основні етапи ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства за сучасних умов. Визначено базові інструменти практичного вирішення управлінських завдань щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства. Розглянуто основні інструменти управління конкурентною стратегією підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, система управління конкурентоспроможністю, принципи управління конкурентоспроможністю, інструменти управління конкурентоспроможністю, конкурентна стратегія.

Abstract

The article describes the management system of the enterprise's competitiveness under modern business conditions. The principles of its effective management are considered. The main stages of effective management of the enterprise's competitiveness system are highlighted. The basic tools for the practical solution of management tasks related to increasing the competitiveness of the enterprise are defined. The main tools for managing the company's competitive strategy are considered.

Keywords: competitiveness, competitiveness management system, principles of competitiveness management, toolsof competitiveness management, competitive strategy.

Складні економічні процеси, які відбуваються як в Україні, так і в світі, значно ускладнюють ведення бізнесу, знижуючи його результативність. Висока динамічність, мінливість і невизначеність сучасних умов господарювання змушують підприємців шукати нові можливості та способи для підвищення ефективності управління та розвитку своєї конкурентоспроможності.

На сьогодні підвищення конкурентоспроможності є важливим завданням для будь-якого підприємства. Система управління конкурентоспроможністю може стати дієвим інструментом для досягнення цієї мети.

Ефективна система управління конкурентоспроможністю дає можливість:

- успішно вести конкурентну боротьбу, використовуючи дієві інструменти та зберігаючи своїпозиції на ринку;
- завойовувати лідерські позиції на ринку, випереджаючи конкурентів;
- досягати стратегічного успіху, забезпечуючи стійкість та ефективність діяльності вдовгостроковій перспективі тощо.

Без гнучкої системи управління конкурентоспроможністю підприємство не в змозі:

- виконувати визначені завдання та досягати поставлених цілей;
- вчасно реагувати на виклики середовища господарювання та адаптуватись до постійних змін;
- вести гідну конкурентну боротьбу, ризикуючи втратити свої позиції та опинитись позаду конкурентів тощо.

На сьогодні ефективна система управління конкурентоспроможністю є життєвою необхідністюдля будь-якого господарюючого суб'єкта, який хоче бути успішним.

Система управління конкурентоспроможністю підприємства є багатофункціональною системою, що складається з комплексу взаємопов'язаних елементів, які створюють певну цілісність. Структура системи управління конкурентоспроможністю утворена низкою структурних елементів, реалізація яких сприяє ефективній реалізації управлінських рішень у певній сфері діяльності. Кожен з елементів системи також можна розглядати як систему, що включає різні системоутворюючі компоненти [1].

Система управління конкурентоспроможністю підприємства потребує постійного вдосконалення та адаптації до мінливих умов середовища господарювання. Завдяки системному підходу, стратегічному та маркетинговому орієнтуванню, ефективному використанню ресурсів, інноваційності, мотиваційній орієнтації, а також постійному контролю підприємство може підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку.

Відповідно основними принципами ефективної системи управління конкурентоспроможності підприємства за сучасних умов є:

- системний підхід (конкурентоспроможність формується як складна система множинних взаємозалежних елементів, тісно взаємопов'язаних між собою);
- стратегічність (формування чіткої стратегії конкурентоспроможного розвитку та підпорядкування їй усіх прийнятих управлінських рішень);
- маркетингова орієнтація (акцент на потребах та очікуваннях цільового ринку);
- інноваційність (постійне впровадження нових продуктів, технологій і методів організації бізнес-процесів);
- раціональність та ефективність (оптимізація витрат усіх видів ресурсів і максимізація віддачі від інвестицій);
- мотиваційна орієнтованість (формування умов для постійного розвитку та самореалізації персоналу);
- постійний контроль і підвищення ефективності (аналізування конкурентного середовища, моніторинг результатів та внесення коректив до управлінських рішень).

Конкурентоспроможність формується під впливом численних факторів, дія яких змінюється з часом. Водночас деякі фактори можуть мати більш значимий вплив, ніж інші. Важливо не лише ідентифікувати такі фактори впливу, але й вміти ними управляти.

Відповідно до виокремлених принципів можна окреслити основні етапи ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства:

1. Аналізування внутрішніх і зовнішніх чинників формування системи конкурентоспроможності (оцінювання факторів конкурентного середовища з виокремленням загроз і можливостей, визначення сильних і слабких сторін підприємства, оцінювання потреб та очікувань потенційного споживача).

2. Формування конкурентної стратегії, що ґрунтуватиметься на визначених цілях і завданнях конкурентного розвитку, розробка відповідного комплексу практичних заходів.

3. Практична реалізація конкурентної стратегії з відповідною оптимізацією виробничих і управлінських бізнес-процесів; з впровадженням нових продуктів, технологій і методів організації бізнес-процесів; з мотивацією персоналу та його постійним розвитком.

4. Контроль і підвищення ефективності системи конкурентоспроможності засобами постійного моніторингу конкурентного середовища, отриманих результатів, коригування управлінських рішень тощо.

Дієвими інструментами на відповідних етапах управління можуть стати:

- маркетингові інструменти з метою аналізування ринку, конкурентів, споживачів;
- SWOT-аналіз як ефективний інструмент аналізування сильних і слабких сторін, можливостей і загроз;
- benchmarking як метод порівняльного аналізу для виокремлення найкращого досвіду у відповідній сфері господарювання;
- стратегічне планування як інструмент розробки конкурентної стратегії та відповідних планів щодо її реалізації;
- інформаційні технології як інструмент автоматизації та оптимізації управлінських рішень;
- бюджетування з метою планування та контролю витрат;
- мотиваційні програми з метою стимулювання та заохочення працівників тощо.

Вибір конкретних інструментів залежатиме від специфіки діяльності підприємства, його цілей і завдань.

Важливе місце в системі управління конкурентоспроможністю займає конкурентна стратегія, формування якої потребує комплексного підходу. Правильно обрана конкурентна стратегія розвитку підприємства, заснована на стратегічному аналізі його конкурентних позицій і потенційних можливостей, дозволяє чіткіше визначитися у напрямках діяльності підприємства, що підвищує

адекватність, динамічність і сприйнятливість внутрішньогосподарського механізму до змін ринкового середовища. Отримання конкурентних переваг підприємства відбувається на основі стратегій мінімізації витрат, диверсифікації, диференціації тощо [2].

Важливим завданням для управлінців має стати адаптація конкурентної стратегії до мінливих умов середовища господарювання, її фокусування на створенні цінності для клієнтів та диференціації порівнянні з конкурентами.

Дієвими інструментами управління конкурентною стратегією за сучасних умов є:

- стратегічний маркетинг, який дозволяє ідентифікувати потреби споживачів, позиціонувати продукти та послуги на ринку, розробити ефективну маркетингову політику;
- стратегічний менеджмент, який забезпечує узгодженість дій підрозділів підприємства та ефективне використання усіх видів ресурсів;
- інформаційні технології, які дозволяють збирати, аналізувати та використовувати інформацію для прийняття обґрунтованих рішень.

Підсумовуючи, варто зауважити, що навіть в складних умовах сьогодення українські підприємства можуть залишатися конкурентоспроможними, формуючи ефективну систему управління конкурентоспроможністю на засадах:

- системності (об'єднання всіх аспектів діяльності підприємства, пов'язаних з конкурентоспроможністю, в єдину систему);
- підвищення ефективності (оптимізація використання ресурсів і збільшення результатів діяльності);
- спрямованості на результат (фокусування на досягненні конкретних цілей з підвищення конкурентоспроможності в цілому);
- адаптивності (гнучкість і здатність адаптуватися до мінливих умов ринку та потреб підприємства).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балдинюк В. М. Система управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка та суспільство. 2022. №22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-35>.
2. Жовновач Р.І. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Випуск 18. Ч.І. С. 344-351.

Причепя Ірина Валеріївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: prychepa.iryana@gmail.com.

Лесько Олександр Йосипович – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, м. Вінниця.

Сінькевич Анастасія Євгенівна - здобувачка вищої освіти, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Prychepa Iryna V. – Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Lesko Oleksandr Y. - PhD (Econ.), Associate Professor, The Head of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Sinkevych Anastasiia Y. - student, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

М.С. Псуй¹,
В.М. Рак¹,
Я.О. Шаровський¹
П.В. Налутка¹

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗА ВОЄННИХ І ПОСТВОЄННИХ УМОВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: В роботі проаналізовано особливості адаптивного управління підприємствами за воєнних і поствоєнних умов. Досліджено сутність адаптивного управління, її значення для стабільного і гармонійного розвитку підприємств в кризових умовах господарювання.

Ключові слова: динамічне зовнішнє середовища, кризові умови, адаптивність, адаптування, адаптивне управління.

Abstract: The article analyzes the features of adaptive management of enterprises in wartime and post-war conditions. The essence of adaptive management, its importance for the stable and harmonious development of enterprises in crisis conditions is investigated.

Key words: dynamic environment, crisis conditions, adaptability, adaptation, adaptive management

За умов швидкого, динамічного (мінливого) середовища, особливо у період глобальної пандемії, пов'язаної із розповсюдженням вірусу Covid-19, її наслідків, війни в Україні тощо провідні вітчизняні, зарубіжні вчені-економісти, практики, посадовці у своїх працях, доповідях, виступах, дослідженнях, прес-релізах активно висвітлюють різні підходи щодо розуміння сутності поняття «адаптивне управління». Це свідчить про актуальність даної проблематики, необхідність застосування адаптивного управління в діяльності всіх суб'єктів, організацій, систем тощо.

Дослідники організаційно-економічної стійкості, стабільності підприємств за мінливих, динамічних умов вважають за необхідність формувати, розбудовувати такі системи управління, які забезпечуватимуть швидке (деколи миттєве) реагування на постійні зміни внутрішнього, і, передусім, зовнішнього середовищ [1, 2, 3]. Ці системи мають базуватися та використовувати механізми адаптивного управління (включаючи їх дослідження, розвитку) [4, 5, 6, 7].

Проблематиці адаптивного управління підприємствами присвячені праці таких науковців як: Алексєєв С.Б. [1], Буняк Н.М. [2], Гужва В.М. [3], Завербний А.С. [4, 5, 13, 14], Ковальський О.І. [11], Коритько Т.Ю. [10], Копитко М.І. [5, 13], Максимов С.Б. [6], Мізюк Б.М. [7], Назаркевич М. [8], Назаркевич Г. [8], Пахота Н.В. [9], Пілецька С.Т. [10], Пшик-Ковальська О.О. [11], Тімінський О.Г. [12], Ярова І.М. [7] та багато інших.

Адаптивне управління означає передусім «управління в системі з неповною апріорною інформацією керованого процесу» [1, 2, 3, 6-10]. Даний процес постійно змінюється в залежності від накопиченого обсягу інформації, приймається із метою покращення рівня якості роботи (діяльності) керованої системи» [1, 7, 12]. Таке визначення основних понять адаптування (адаптація, що деколи все ж зустрічається в наукових дослідженнях є русизмом) пов'язане із тим, що «знання про об'єкт та середовище, в якому він функціонує, невизначені» [10, 12].

Зокрема потрібно наголосити на вагомому ролі системи адаптивного управління для перемоги у конкурентній боротьбі. Так, Алексєєв С.Б. у власній праці «Адаптивне управління конкурентоздатністю підприємства» [0] встановив, що «адаптивне управління асоціюється із поняттям продуктивності». Хоча, безпосередньо продуктивність (в якості критеріального успіху підприємства) організації, підприємства є виправдана тільки, якщо ринок надає додаткові можливості для збуту продукції, послуг, робіт.

Під час адаптивного управління повинне розроблятися конкретне реагування на базі застосування багатоваріантної, багатокритеріальної моделі, порівняння, підбирання оптимального варіанта серед всіх альтернатив.

Метою адаптивного управління виступає діагностування всього, що відбувається в середині керованої системи. Тобто, мова йде про безпосередні бізнес-процеси, дослідження їх, вплив на них ззовні тощо. Вказані дії сприятиме керуючій системі на основі вказаних дій, процесів чіткіше планувати своє майбутнє та прогнозувати його [1-4, 6-7, 8-9, 11]. Головне ж завдання адаптивного управління – підтримання внутрішньої стабільності системи за високо динамічних умов її зовнішнього середовища.

Погляд на процес адаптування, як на «приспосовування» виступає найбільш поширеним у всіх дослідженнях науковців. Воно характеризується суттю «адаптування». Адже адаптування зможе використовуватися у будь-якій галузі науки. Це значення адаптування доцільно використовувати в тих випадках, коли мова йде про загальні питання, суттєво не заглиблюючись в масу суть проблеми, загрози. Адже просте адаптування не завжди є ефективним для вирішення проблеми, ліквідування загрози тощо.

Визначення адаптування як «процесу цілеспрямованої зміни параметрів, структури і властивостей будь-якого об'єкту у відповідь на зміни, що відбуваються як у зовнішньому середовищі діяльності об'єкта, так і у середині нього», є універсальним, його можна використовувати підприємствам будь-якої галузі при виникненні змін зовнішнього середовища, безпосередньо у самому підприємстві, які впливають на його діяльність. У цьому визначенні немає обмежень за можливостями підприємства, воно достатньо конкретне й відображає сутність поняття «адаптування» [8].

Узагальнюючи трактування сутності «адаптивного управління», можемо описати його як «управління підприємством, яке дозволяє йому шляхом практичного реалізування, використання, застосування механізму адаптування, заснованого на постійному відстежуванні (моніторингу) відповідності фактичних рівнів адаптування нормативним, вносити своєчасні зміни, уточнення до стратегічних, поточних, оперативних планів задля забезпечення виживання підприємства, досягнення, постійного утримання бажаного рівня конкурентоздатності» тощо. Розглянуті погляди на поняття «адаптування» є справедливими, використання кожного із них залежатиме передусім від конкретної ситуації» на ринку, ринкової кон'юнктури тощо [0-3, **Error! Reference source not found.-Error! Reference source not found.**, 11-12].

Адаптування має здійснюватися таким чином, щоб усі (бідь-які, навіть незначні) зміни, що відбуваються (відбуватимуться в майбутньому) у технологічному комплексі підприємства, виробничій, організаційно-управлінській, інформаційній, інноваційній, комунікаційній, фінансовій, маркетинговій, соціальній, зовнішньоекономічній, митній та інших видах діяльності, давали змогу у високодинамічних ринкових умовах зберігати стабільність, поліпшувати рентабельність (зокрема й рентабельність власного капіталу, як елементу завдання на цю роботу), а також інші характеристики, що відповідатимуть чітко узгодженим, комплементарним, компатибельним інтересам власників, персоналу підприємства інших його стейкхолдерів.

При чому управлінська адаптивність вітчизняного підприємства за високодинамічних умов (за сучасних умов це воєнний стан і загрози, що йдуть від росії) має полягати не лишень у реагуванні на події, які відбулися, але також й у їхньому передбаченні, прогнозуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев С.Б. Адаптивное управление конкурентоздатностью предприятия: Монография. Донецк: ДонНУЕТ, 2007. 170 с.
2. Буняк Н.М. Особенности адаптивного управления предприятием в условиях кризовых явищ. Проблемы системного подхода в экономике. Выпуск № 2(88), 2022. С. 56-61
3. Гужва В.М. Адаптивное управление предприятиями на основе прецедентов: агентно-ориентированный подход Проблемы экономики № 2, 2013. С. 175-180.
4. Завербний А. Комунікаційні стратегії: проблеми та перспективи формування і реалізування за умов євроінтегрування. *Innovation and Sustainability*, (1), 2022. С. 13–19.
5. Копитко М.І., Завербний А.С. Проблеми і перспективи формування конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств та вплив на його рівень системи управління персоналом. Науковий погляд: економіка та управління. № 4 (80). 2022. С. 63-68.

6. Максимов С.Б. Формування механізму адаптивного стратегічного планування для підприємств транспорту. Бізнес Інформ. 2022. №2. С. 139-145.
7. Мізюк Б.М., Ярова І.М. Побудова оперативної системи управління бізнес-процесами в торговельних підприємствах на базі ситуаційного підходу. Вісник Львівської комерційної академії. 2015. Вип. 49. С. 254-258.
8. Назаркевич М., Назаркевич Г. Адаптивний метод управління підприємством на основі нейронних мереж. Information Technology: Computer Science, Software Engineering and Cyber Security. № 1 2023. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/it/article/view/263>
9. Пахота Н.В. Механізм адаптивного управління організаційною культурою підприємства. Інтелект XXI. 2020. № 6. С. 82–85.
10. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Система адаптивного управління підприємством в умовах мінливого зовнішнього середовища. БІЗНЕСІНФОРМ № 12 '2018. С. 435-440.
11. Пшик-Ковальська О.О., Ковальський О.І. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2 (8), 2022. С. 88-93
12. Тімінський О.Г. Технології адаптивного управління як механізм забезпечення ефективності організаційно-управлінських систем. Управління розвитком складних систем. 2016. № 27. С. 122–133.
13. Копутко М., Zaverbnyj A., Diachuk I., Nikonenko U., Khalina O. Features of managing the creative development of the socio-economic system in the conditions of influence of COVID-19 pandemic. Creativity Studies, 16(1). 2023. pp. 343–354.
14. Levchenko O., Levchenko A., Kolisnichenko R., Tsumariyev M., Zaverbnyj A. Formation of a model of legal protection of competitive advantages in the system of innovation management of sustainable development and planning. International Journal of Sustainable Development & Planning, 2023, Vol 18, Issue 4, p. 1227-1233.

Псуй Мар'яна Степанівна, кандидат економічних наук, асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: mariana.s.zaverbna@lpnu.ua

Psuj Mariana S. – candidate of economics, assistant of the Department of Business Economics and Investment, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: mariana.s.zaverbna@lpnu.ua

Рак Володимир Миколайович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: volodymyr.m.rak@lpnu.ua

Rak Volodymyr M. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: volodymyr.m.rak@lpnu.ua

Шаровський Ярослав Олегович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: yaroslav.o.sharovskiy@lpnu.ua

Sharovskiy Yaroslav O. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: yaroslav.o.sharovskiy@lpnu.ua

Налутка Павло Васильович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: pavlo.v.nalutka@lpnu.ua

Nalutka Pavlo V. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: pavlo.v.nalutka@lpnu.ua

ОЦІНКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вінницький національний технічний університет

***Анотація.** В тезах розглянуто суть та особливості індивідуального (особистісного), рольового (професійного), командного тайм-менеджменту. Наведено існуючі підходи для оцінки ефективності тайм-менеджменту на підприємстві. Сформульовано фактори впливу для оцінки рівня ефективності тайм-менеджменту на підприємстві та розроблено на їх основі модель оцінки на базі теорії нечітких множин.*

Ключові слова: тайм-менеджмент; час; корпоративний тайм-менеджмент; індивідуальний тайм-менеджмент; професійний тайм-менеджмент; управління часом.

EVALUATION OF THE LEVEL OF EFFECTIVENESS OF TIME MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

Abstract. *The theses examine the essence and features of individual (personal), role (professional), team time management. Existing approaches for evaluating the effectiveness of time management at the enterprise are considered. Influence factors for evaluating the level of time management efficiency at the enterprise were formulated and based on them, an evaluation model based on the theory of fuzzy sets was developed.*

Key words: time management; time; corporate time management; individual time management; professional time management; time management.

Оцінка рівня тайм-менеджменту на підприємстві є ключовим інструментом для покращення ефективності та досягнення стратегічних цілей підприємства. Визначення рівня ефективності тайм-менеджменту на підприємстві є актуальним для будь-якого підприємства оскільки допомагає: ідентифікувати ефективні та неефективні аспекти використання часу на підприємстві; виявляти недоліки та впроваджувати корегуючі заходи та стратегії для підвищення продуктивності працівників; зрозуміти керівникам, як ефективно використовуються робочі ресурси, включаючи робочий час працівників та матеріальні ресурси; планувати та виконувати проекти в обумовлені терміни; покращувати управління часом, що дає можливість працівникам ефективніше розподіляти навантаження, що зменшує ризик стресу та втоми; визначити області, де можна вдосконалити якість виконаної роботи через ефективне управління часом.

Вчені виділяють три типи тайм-менеджменту [1-2]: індивідуальний (особистісний), рольовий (професійний), командний, які мають різні підходи до управління часом в організаційному та особистому контексті.

Корпоративний тайм-менеджмент – це система стратегій, методів та інструментів управління часом, яка впроваджується на рівні підприємства для оптимізації робочих процесів та досягнення корпоративних цілей. Особливостями корпоративного тайм-менеджменту є: фокус на колективному використанні часу та ресурсів усією командою або підрозділом; реалізація спільних проектів та завдань за допомогою ефективного планування і розподілу часу між різними членами команди; використання корпоративних інструментів та технологій для підвищення продуктивності робочих процесів.

Індивідуальний тайм-менеджмент – це система стратегій та прийомів, які використовуються конкретно особою для ефективного управління власним часом та досягнення особистих та професійних цілей. Особливостями індивідуального тайм-менеджменту є: акцент на особистих прийомах, методах та інструментах для оптимізації власного часу; зосередження на особистих цілях, планах та завданнях; використання індивідуальних стратегій для управління рутинними завданнями, пріоритетами та власною продуктивністю.

Професійний тайм-менеджмент – це систематичний і стратегічний підхід до управління часом з метою оптимізації професійної діяльності та досягнення поставлених професійних цілей. Основні

особливості професійного тайм-менеджменту включають: спрямування на досягнення професійних цілей та завдань; спрощення та організацію робочого графіку, враховуючи важливість та терміни виконання професійних завдань; ефективне планування та виконання професійних проектів з урахуванням термінів та ресурсів; оптимізацію та поліпшення робочих процесів для збільшення продуктивності та якості роботи; раціональний розподіл та управління стресовими ситуаціями для підтримки ефективності та здоров'я; зосередження на навчанні, підвищенні кваліфікації та розвитку професійних навичок; взаємодію та співпрацю з колегами, клієнтами та партнерами з урахуванням професійних цілей та завдань. Успішне поєднання корпоративного, професійного та індивідуального тайм-менеджменту може призвести до підвищення продуктивності та досягнення спільних та особистих цілей.

Вчені використовують різні підходи для оцінки тайм-менеджменту на підприємстві. Наприклад, Харук К. Б., Скриньковський Р. М., Крукевич Н. М. [3] виділяють два рівня складових для діагностики тайм-менеджменту на підприємстві. Перший рівень – це ефективність діяльності підприємства, яка включає фінансові індикатори, індикатори внутрішніх бізнес-процесів, людських ресурсів та їх освітньо-фаховий потенціал та індикатори клієнтів. Другий рівень – це продуктивність діяльності підприємства, яка включає матеріально-технічні, соціально-психологічні, економічні, структурно ринкові індикатори, а також індикатори організації праці та аудиту в системі менеджменту. Причепя І. В., Сметанюк О. А., Соломонюк І. Л. [2] пропонують визначати узагальнюючий показник рівня корпоративного тайм-менеджменту з врахуванням рівня індивідуально, групового тайм-менеджменту та вищого рівня управління з урахуванням зв'язків між основними підрозділами підприємства.

Оцінку рівня ефективності тайм-менеджменту на підприємстві слід здійснювати за факторами, які враховують продуктивність робочого часу, організацію робочого простору та особисті риси працівника (табл. 1).

Таблиця 1 – Фактори впливу на рівень тайм-менеджменту на підприємстві

Лінгвістична змінна	Позначення та назва фактору впливу	Зміст фактору впливу
1	2	3
Продуктивність робочого часу (X_1)	p_1 – рівень комунікації та зворотного зв'язку в організації	Ефективність спілкування та передачі інформації, наявність зворотного зв'язку між працівниками та керівництвом.
	p_2 – відсоток завдань, завершених вчасно	Дотримання строків та термінів виконання завдань, вчасна доставка продукції або послуг.
	p_3 – рівень фізичного та психологічного стану працівників	Забезпечення комфортних умов праці та відпочинку, зменшення фізичного та психологічного навантаження.
	p_4 – зручний графік роботи	Гнучкий графік роботи, який враховує потреби працівників, можливість відпочинку та вирівнювання навантаження.
	p_5 – рівень якості роботи, виконаної працівником	Дотримання встановлених стандартів якості, високий рівень виконання завдань та виробленої продукції.
	p_6 – кількість вироблених чи оброблених одиниць продукції/послуг на одиницю часу	Показує, скільки одиниць продукції або послуг вдалося виробити за певний проміжок часу (годинах, днях або місяцях)
	p_7 – коефіцієнт ефективності використання робочого часу	Максимальне використання робочого часу, мінімізація простою та зайвих перерв в роботі.
	p_8 – рівень операційного та календарного планування	Точність та реалізованість планів, здатність вчасно коригувати плани відповідно до умов.
	p_9 – рівень підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу	Забезпечення постійного навчання та розвитку, підвищення кваліфікації для ефективної роботи.

Продовження таблиці 1

1	2	3
Організація робочого простору (X ₂)	p ₁₀ – зручне розташування робочого місця	Ергономіка та комфортні умови праці, оптимізація розташування обладнання та робочого простору.
	p ₁₁ – рівень належних умов праці	Забезпечення необхідними засобами та умовами, врахування нормативів безпеки та гігієни праці
	p ₁₂ – рівень автоматизації та оптимізації робочого місця	Використання сучасних технологій та автоматизованих систем, мінімізація ручних операцій та підвищення ефективності.
Економічні показники (X ₃)	p ₁₃ – чистий прибуток	Визначає прибутковість підприємства.
	p ₁₄ – середньооблікова чисельність працівників	Кількість працівників, яка розглядається в середньому за певний період.
	p ₁₅ – рентабельність	Визначає ефективність та прибутковість діяльності.

Використання теорії нечітких множин для оцінки рівня ефективності тайм-менеджменту на підприємстві є необхідним для прийняття рішень в умовах коли є різні види невизначеності з врахуванням як кількісних так і якісних факторів впливу. Модель оцінки ефективності рівня тайм-менеджменту на підприємстві можна представити у вигляді функціонального відображення:

$$X = (p_1, p_2, p_3, \dots, p_{15}) \rightarrow S,$$

де P = (p₁, p₂, p₃, ..., p₁₅) – вектор факторів впливу;

S – рівень ефективності тайм-менеджменту на підприємстві.

Процес нечіткого опису оцінки рівня ефективності тайм-менеджменту на підприємстві можна умовно розділити на наступні етапи: фазифікація (перетворення значень вихідних змінних у лінгвістичні змінні за допомогою функцій належності), розробка нечітких правил (визначення правил, які пов'язують лінгвістичні змінні) та дефазифікація (перехід від нечітких значень величин до конкретних параметрів).

Запропонована модель оцінки ефективності тайм-менеджменту на підприємстві досить зручна і наочна у практичному використанні, вона дозволяє побудувати прогностичну модель стану тайм-менеджменту на підприємстві і на основі отриманих результатів розробити заходи щодо покращення системи управління часом на підприємстві для досягнення його стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хитра О. В. Ефективний тайм-менеджмент як невід'ємний складник системи управління персоналом підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 26, частина 2. С. 101-110.

2. Причепя І. В., Сметанюк О. А., Соломонюк І. Л. Теоретико-методичні засади оцінювання ефективності корпоративного тайм-менеджменту організації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. № 29. С. 99-106.

3. Харук К.Б., Скриньковський Р.М., Крукевич Н.М. Діагностика тайм-менеджменту підприємств на засадах бізнес-індикаторів: ефективність та продуктивність. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 56–59.

Ратушняк Ольга Георгіївна – к.т.н., доцент кафедри економіка підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ogratushnyak@gmail.com.

Лесько Олександр Йосипович - к.е.н., професор, завідувач кафедри економіка підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: epvm@ukr.net

Кравський Андрій Володимирович – аспірант, Факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Olga Georgievna Ratushnyak - Ph.D., Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management of the Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ogratushnyak@gmail.com.

Oleksandr Yosypovych Lesko - Ph.D, Professor, Head of the Department of Enterprise Economics and Production Management of the Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: epvm@ukr.net

Andrii V. Krajevskyi – PhD student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

ДИСТАНЦІЙНЕ ІТ-УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ¹Вінницький національний технічний університет
²Вінницький навчально-науковий інститут економіки*Анотація.* Розглянуто питання дистанційного ІТ-управління підприємством*Ключові слова:* управління, ІТ-технології, комунікація, інструменти управління, дистанційний доступ**REMOTE IT MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE****Abstract.** The issue of remote IT management of the enterprise is considered**Keywords:** management, IT technologies, communication, management tools, remote access

Дистанційне управління підприємством [1-4] – це процес, при якому керівництво та управління всіма аспектами бізнесу здійснюється віддалено, використовуючи цифрові технології. Це включає в себе планування, організацію, керівництво та контроль над ресурсами підприємства, такими як персонал, фінанси, операції та продажі, без необхідності фізичної присутності на місці роботи.

Для дистанційного управління підприємством необхідна наявність надійних технологічних рішень, таких як хмарні сервіси, платформи для відеоконференцій, системи управління проектами та завданнями/

Необхідно забезпечити ефективну комунікацію між усіма членами команди. Це включає регулярні зустрічі, чітке визначення очікувань, зворотний зв'язок та використання інструментів для спілкування, таких як Slack, Microsoft Teams чи Google Workspace.

Використання програмного забезпечення для керування проектами, такого як Asana, Trello чи Jira, дозволяє відстежувати прогрес, встановлювати дедлайни та призначати завдання.

Забезпечення безпеки даних є особливо важливим при дистанційній роботі. Важливо використовувати зашифровані зв'язки, двофакторну аутентифікацію та інші інструменти кібербезпеки

Для успішного управління компанією на відстані необхідно дотримуватися таких ключових засад:

- забезпечення прозорості – усі процеси в бізнесі мають бути ясними для керівництва навіть при їх відсутності в офісі;
 - забезпечення доступності – важливо зберігати комунікацію зі співробітниками незважаючи на дистанційний формат роботи, включно з встановленням правил корпоративного спілкування, визначенням його обсягів та методів делегування завдань з урахуванням внутрішньої структури організації;
 - дистанційна робота може спричинити затримки в ухваленні рішень, тому необхідно стандартизувати бізнес-процеси для оптимізації процедур затвердження документів та рішень, особливо в кризових моментах;
 - ефективне розподілення завдань та визначення повноважень менеджерів середньої ланки та керівників є ключовим для забезпечення продуктивності при переході на самостійне управління;
- Важливо розробити систему контролю за діяльністю співробітників, щоб забезпечити ефективну взаємодію та оперативне управління.

Дистанційне керування компанією передбачає самостійну роботу більшу частину часу, тому важливо ретельно продумати правові аспекти ведення бізнесу. В цьому контексті засновник повинен призначити відповідальну особу або представника власника, а також залишити за собою право підпису та видати довіреність на підписання первинних документів і внутрішньої звітності, а також

представлення інтересів у контрольних органах. У деяких випадках підприємець залишає право підпису за собою, тоді необхідно продумати формат обігу документів: наприклад, включити електронний документообіг або розробити часові проміжки та способи фізичного узгодження документа

Перехід на дистанційне керування є одним із логічних способів масштабування бізнесу, коли засновник інвестує власні часові та фінансові ресурси у розвиток інших проєктів або особисті цілі. Однак для ефективної дистанційної роботи підприємець має передбачити всі потенційні складнощі, які можуть виникнути при впровадженні нової схеми взаємодії з персоналом компанії та клієнтами. При цьому враховують напрямки бізнесу, його етап розвитку та плани щодо географічного чи виробничого масштабування. Дотримання етапів переходу на новий формат керування допомагає послідовно аналізувати зміни та коригувати їх за потреби.

При дистанційному управлінні необхідно забезпечити загальне бачення вектору розвитку. Часто, при наймі виконавчого директора або призначенні представника власника підприємства орієнтується лише на кваліфікацію працівника, але не враховує співпадіння бачення реалізації бізнес-стратегії, що призводить до конфліктів і швидкому припиненню співпраці.

При наявності виконавчого директора власник має оцінювати поточну роботу на основі даних від кількох працівників;

Необхідно забезпечити регулярну комунікацію з колективом. Управління компанією на відстані зазвичай збільшує часовий проміжок взаємодії керівника та підлеглих, а тому стає причиною самостійного прийняття управлінських рішень та несвочасного інформування засновника. Для запобігання цьому слід встановити графік взаємодії з персоналом по робочих питаннях та узгодити час планових онлайн-зустрічей;

Часто перехід на віддалену роботу підприємство планує у тому випадку, якщо конкретна діяльність або бізнес в цілому не є пріоритетним напрямком розвитку. При цьому власник може приділяти компанії недостатньо часу і пропустити точку беззбитковості.

Дистанційне управління підприємством стає все більш популярним завдяки глобалізації та поширенню віддаленої роботи. Існує багато сервісів та інструментів, які допомагають в цьому, включаючи управління проєктами, спілкування, фінансовий облік, HR-менеджмент та інші аспекти діяльності. Ось деякі з найбільш популярних інструментів для дистанційного управління підприємством:

Slack - платформа для спілкування всередині команди, яка дозволяє організовувати чати по проєктах, темах чи відділам.

Zoom або Microsoft Teams - для відеоконференцій та зустрічей в реальному часі, що дозволяють зберігати високий рівень взаємодії між командами, які працюють віддалено.

Trello, Asana або Monday.com - інструменти для управління проєктами, які допомагають планувати завдання, відстежувати прогрес та співпрацювати над проєктами.

Google Workspace (раніше G Suite) або Microsoft 365 - набори інструментів для співпраці, які включають електронну пошту, календарі, документи, таблиці та інші офісні інструменти для спільної роботи.

QuickBooks, Xero - для онлайн-бухгалтерії та управління фінансами, що дозволяє легко керувати фінансами компанії віддалено.

Salesforce, HubSpot - CRM системи для управління відносинами з клієнтами та автоматизації продажів.

BambooHR або Zenefits - для HR-менеджменту, включаючи набір персоналу, відстеження відпусток і лікарняних, оцінку продуктивності та інші функції.

LastPass або 1Password - менеджери паролів для безпечного зберігання та управління доступом до корпоративних ресурсів.

VPN-сервіси (наприклад, NordVPN, ExpressVPN) - для забезпечення безпечного віддаленого доступу до корпоративних мереж та ресурсів.

Це лише деякі з інструментів, які можуть допомогти у дистанційному управлінні підприємством. Вибір конкретних інструментів залежить від специфіки бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковшов І. О. Організація дистанційного менеджменту на підприємстві / І. О. Ковшова,

- Л.М. Ілько // Економіка. Менеджмент. Бізнес. - 2017. - № 2. - С. 21-27.
2. Remote Work: the Road to the Future // Deloitte. 2021. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-remote-work-the-road-to-the-future.pdf>.
 3. Кравчук О., Варіс І., Заривних К. Цифрові технології менеджменту персоналу: тенденції та виклики в умовах пандемії COVID-19. Економіка та суспільство. 2021. № 26. С. 1–10
 4. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 466 с.

Романюк Олександр Никифорович, доктор технічних наук, професор, професор кафедри програмного забезпечення, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, rom8591@gmail.com .

Ціхановська Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки, cihanovskaaelena@gmail.com

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ ВІДМІННОСТІ КОМАНДИ ВІД ІНШИХ ТИПІВ ГРУП

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В статті відображено основні ознаки та відмінності групи та команди, виділено напрямки вивчення терміну «команда», окреслено основні принципи формування команди, а також визначено вплив командного менеджменту на організаційну діяльність та організаційну культуру підприємства.

Ключові слова: команда, група, організаційна культура, об'єднання, формальні та неформальні відносини, колектив.

THE ESSENCE AND CHARACTERISTIC DIFFERENCES OF THE TEAM FROM OTHER TYPES OF GROUPS

Abstract: The article reflects the main features and differences between a group and a team, highlights the areas of study of the term "team", outlines the basic principles of team formation, and determines the impact of team management on organizational activities and organizational culture of an enterprise.

Key words: team, group, organizational culture, association, formal and informal relations, collective.

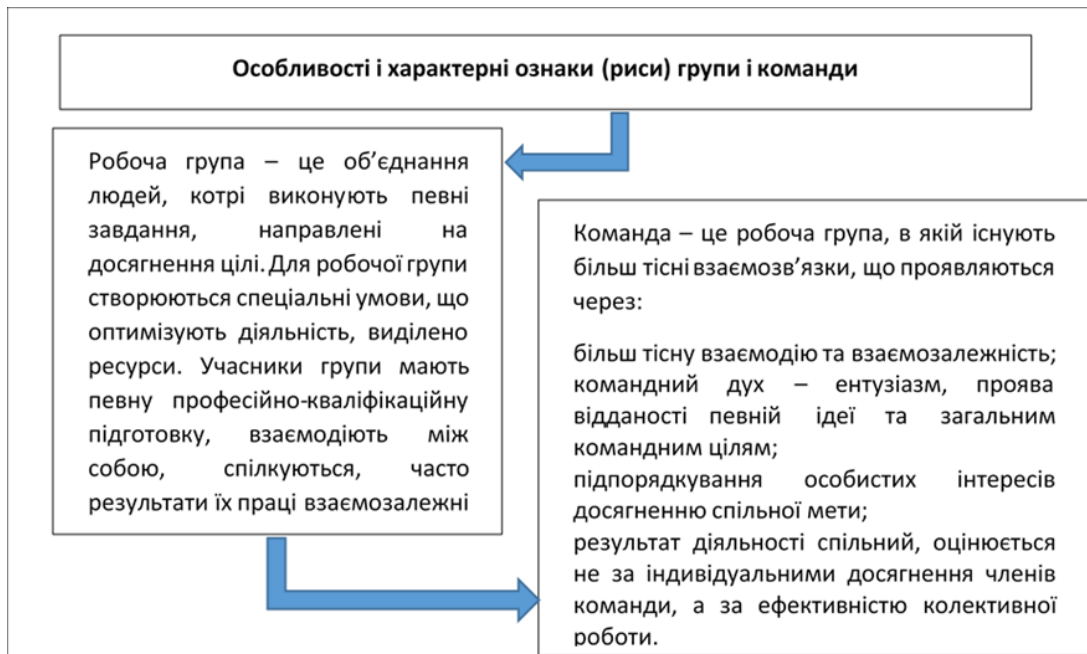
Результати дослідження

У вітчизняній та зарубіжній соціальній психології проблема групи розроблена на досить глибокому науково-методичному рівні. Дослідження Б. Паригіна, Я. Коломінського, А. Петровського, Л. Уманської зосереджуються на соціально-психологічних факторах формування та розвитку груп, визначенні специфіки впливу на особистість конкретної соціальної групи, а також питань групових взаємин [1]. Наведені дослідження звертають увагу, що власне приналежність до групи є необхідною передумовою розвитку особистості. Водночас, варто відмітити, що протиріччя індивідуальних і колективних інтересів можуть також і гальмувати такий розвиток. Так, наприклад, у кожній групі наявний соціальний контроль, який також визначає формування і розвиток інтегральних психологічних рис групи, а враховуючи те, що індивід, зазвичай, входить одночасно до складу декількох соціальних груп (наприклад: родина, трудовий колектив, спортивний клуб, членство у політичній, релігійній або громадській організації), це може створювати конфліктні ситуації, адже у кожній з обраних груп індивід займає певний соціальний статус, відповідний тієї ролі, якої, за очікуваннями інших членів групи, він буде дотримуватися, і яка дозволить їм очікувати від нього певної поведінки.

Шевченко І. Б. [2] визначає групу як «відносно стійку сукупність людей, об'єднаних для досягнення цілі, що пов'язані системою відносин, регульованих загальними цінностями і нормами». Виділимо основні ознаки групи:

- 1) наявність визначених принципів об'єднання людей у групу (вік, стать, національність, спільне захоплення (певний вид спорту, релігійні течії, культурні вподобання тощо);
- 2) визначена структура групи де кожний її член групи займає певний ранг/ місце в структурі;
- 3) окреслення спільних інтересів усіх членів групи (як приклад громадська думка, психологічний клімат, групові норми та цінності, груповий контроль);
- 4) присутність як формальних, так і неформальних відносин, причому формалізація реалізується через здійснення прав і обов'язків членів групи, а неформальні відносини - на основі почуттів учасників один до одного в межах групи;

- 5) взаємоузгодження активності усіх членів групи
 б) чітке усвідомлення власної приналежності індивіда до конкретної групи. На рисунку 1.1 виділено особливі характерні ознаки групи і команди.

Джерело: сформовано на основі [2].

Рисунок 1.1. Особливості і характерні ознаки (рис) групи і команди

Як видно з рис 1.1. у визначенні цих термінів є достатньо багато спільних ознак, проте є суттєві розбіжності. Розглянемо їх детальніше.

Створення команд, як прогресивного методу розвитку організації, з’являється в кінці 80х – на початку 90-х років в компаніях США та Західної Європи і швидко здобуває поширення як по усьому світу, так і в бізнес- процесах України. На сьогодні - команди набувають домінування в організації роботи сучасного корпоративного світу, адже вони мають конкретний потенціал накопичення ресурсів, організації праці, виконання поставлених завдань та самоліквідування. Варто також відмітити позитивне значення командної роботи у системі мотивації персоналу

Отже, команди відрізняються від інших типів груп тим, що їх члени, по-перше, орієнтовані на загальну мету, а , по-друге, використовуючи знання, вміння та навички усіх (особисто вмотивованих) учасників, команда може створити якісно новий продукт. Саме тому, реалізація інструменту командної роботи здатна сприяти покращенню продуктивності праці в організації, поліпшити якість як самої праці так і кінцевого товару, сприяти розвитку інновацій та творчості, забезпечити капіталізацію технологічних досягнень та покращити мотивацію і самовіддачу працівників.

Аналіз літературних джерел, щодо визначення сутності терміну «команда» має такі результати:

- «команда – це невелика кількість людей взаємодоповнюючими навичками, які прагнуть до спільної мети, виконують завдання та підходи, за які вони взаємно відповідальні» [3];
- «команда – це люди, що працюють разом на певному шляху для досягнення загальної мети або місії. Робота є взаємозалежною і члени команди розділяють відповідальність і вважати себе відповідальними за досягнення результатів» [4];
- «команда - група людей, що працюють разом для досягнення спільної мети» [5];
- «команда – це група, в якій члени інтенсивно працюють разом для досягнення спільної мети групи» [6];

Проведений аналіз дозволяє систематизувати наявні визначення терміну «команда» та виділити два напрямки його вивчення.

Перший концентрує увагу на зовнішніх проявах такої групи, зокрема, розуміючи команду, як трудовий колектив з високим рівнем згуртованості, прихильності всіх працівників загальним цілям і цінностям організації, тобто групу індивідів, які розподіляють між собою робочі операції і відповідальність за отримання конкретних результатів, що мають спільні цілі, взаємодоповнюючі

навички та вміння, високий рівень взаємозалежності і розділяють відповідальність за досягнення кінцевих результатів.

До другого типу визначень поняття «команда» слід виділити ті, які описують його через структурні визначення, що позначають внутрішню суть цього об'єкта, зокрема, як колектив односторонців, згуртованих навколо свого лідера, який одночасно є і вищою посадовою особою в даній організації.

Проведений аналіз літературних джерел з проблематики обраної теми дозволив узагальнити основні принципи побудови команд (табл. 1.1.)

Таблиця 1.1- Основні принципи формування команди

Назва принципу	Його зміст
Добровільність входження в команду	До складу команди може бути включений тільки той кандидат, хто добровільно виявив готовність ввійти до складу команди на основі обізнаності і розуміння всіх умов її діяльності.
Колективне виконання роботи	Кожний член команди виконує ту частину загального завдання, яку йому доручила команда, а не ту, що він зазвичай виконував за завданням адміністративного начальства (останнє не виключається в рамках команди).
Колективна відповідальність	Вся команда втрачає в довірі, стимулюванні, у суспільному визнанні, якщо завдання не виконано з вини будь-якого з членів команди.
Орієнтованість оплати праці на кінцевий результат командної роботи	Всі члени команди, незалежно від посад, «придбають», якщо команда в цілому працювала ефективно, і «втрачають», якщо команда не досягла результату.
Гідна значущість стимулювання команди за кінцевий результат	Керівництво повинне володіти інформацією про стимули, значущі для кандидатів в члени команди. Як гідні стимули можуть виступати не тільки гроші, але й інші способи заохочення, засновані на хоббі, амбіціях і перевагах кандидатів. Нерідко громадське визнання виявляється більш цінним стимулом, ніж матеріальна винагорода.
Автономність самоврядування команди	Діяльність членів команди управляє її керівник (лідер), а не адміністративне начальство корпорації.
Підвищена виконавська дисципліна	Кожний член команди відповідає за кінцевий загальнокомандний результат. Цей принцип добровільно приймається кожним членом команди.
Взаємопідтримка, комфортний клімат і дружні відносини	Команда буде тільки тоді командою, коли її члени поважають один одного, навчають один одного і підтримують дружні відносини, хоча за межами команди ці якості можуть і не виявлятися.

Джерело: створено на основі [7].

Отже, під командою, варто розуміти соціальну групу, в якій неформальні стосунки між її членами можуть мати більше значення, порівняно з формальними, а дійсна роль і вплив конкретної особи може не відповідати її офіційному статусу і вазі. Отже, командою однозначно також виступає трудовий колектив з високим рівнем згуртованості, прихильності всіх працівників спільним цілям і цінностям організації.

Шевченко І.Б. [2] також підкреслює, що команда однозначно впливає на організаційну діяльність та організаційну культуру за рахунок таких переваг:

- «організаційна комунікативна мережа стає більш ефективною і відкритою, забезпечуючи всім співробітникам доступ до інформації, що визначає якість роботи;
- формування і діяльність команд, особливо багатофункціональних, призводить до налаштування більш міцних зв'язків між зовнішніми і внутрішніми структурами, зацікавленими в

результативній роботі організації;

- для членів команди є характерним більш широке усвідомлення їх власної місії і вони найгостріше відчувають відповідальність за кінцевий результат організаційної роботи;
- командна робота заснована на колективних принципах ухвалення управлінських рішень і командної відповідальності за кінцевий результат організаційної роботи;
- члени команди дістають додаткові можливості розвитку своїх професійних навичок, надаючи один одному допомогу і взаємну підтримку, а також освоюючи нові функції і ролі;
- команди встановлюють і підтримують більш справедливую систему стимулювання і заохочення результативної діяльності;
- особливості командної діяльності визначають важливе значення організаційних і командних цінностей як чинника поведінки членів команди;
- удосконалення якості роботи в команді є повсякденним завданням всіх і кожного її члена окремо, що сприяє результативній діяльності».

Проведене дослідження дозволяє виділити ряд відмінностей команди від інших видів груп (табл. 1.2)

Таблиця 1.2 - Відмінності між групою і командою

Група	Команда
Має формального керівника	Розподіляє функції керівництва між учасниками або періодично змінює керівника
Індивідуальна відповідальність	Відповідальність один перед одним
Має непрямий вплив на бізнес (фінансові показники), на оцінку ефективності роботи організації	Оцінка ефективності прямо залежить від результатів роботи
Обговорює і розподіляє індивідуальну роботу	Обговорює і розподіляє загальну роботу
Працює всередині організації	Не обмежується рамками організації
Індивідуальні результати роботи	Групові результати роботи

З табл. 1.2 видно, що переваги командної роботи, полягають, насамперед, у можливості підвищити адаптивність підприємства та його гнучкість. Водночас дієвими перепонами такого підвищення гнучкості та адаптивності командної роботи виступають:

- формальна атмосфера і незадовільний соціально-психологічний клімат у команді;
- недостатній рівень зрозумілості і сприйняття завдань усіма членами команди;
- відсутність взаєморозуміння між членами групи, які не бажають прислухатись один до одного;
- до обговорення принципових питань залучені не усі члени групи;
- під час обговорення висловлювання усіх членів та їх відчуття не заохочуються;
- при ухваленні рішень група не досягає загальної підтримки, а орієнтується лише на підтримку більшості членів.

Зрозуміло, що за наведених умов, команда не тільки не спроможна успішно виконувати свою місію, але і задовольняти особисті і міжособистісні потреби своїх членів. Тому виникає необхідність впровадження ряду командних змін, які, реалізуються через командне управління (менеджмент), який являє собою «управлінський підхід, орієнтований на стимулювання творчої активності групової діяльності при вирішенні нестандартних задач, який ґрунтується на делегуванні повноважень» [2].

У табл. 1.3 систематизовано типи корпоративних команд за різними критеріями.

Таблиця 1.3 - Критерії класифікації корпоративних команд

Критерій	Класифікація корпоративних команд у відповідності до критерію
1	2
Організація і форма внутрішнього управління	<ul style="list-style-type: none"> - з горизонтальними структурними взаємозв'язками (горизонтальна команда). Вона складається з працівників того самого рівня, але з різних відділів, яким доручено виконання певного завдання. Після вирішення завдання група розпускається; - з вертикальними структурними взаємозв'язками (вертикальна команда). Вона складається з менеджера і його формальних підлеглих. Зазвичай до такої команди входить відділ (служба); - спеціалізовані команди. Ці команди, зазвичай, не входять до формальної структури організації і працюють над окремими, важливими для організації проектами;
За структурованістю та визначеністю завдань	<ul style="list-style-type: none"> - команди, націлені на вирішення нечітко визначених, складних проблем. Члени команд повинні довіряти один одному, бути надійними, інтелектуальними і прагматичними людьми; - творчі або дослідницькі команди, націлені на дослідження можливостей середовища та пошук альтернатив. Члени таких команд повинні бути незалежними, творчими й наполегливими в здійсненні колективних цілей; - команди тактичної реалізації (так звані «хірургічні» команди), націлені на виконання конкретного плану. Вони потребують чіткої постановки завдання, однозначного розподілу ролей і формулювання конкретних критеріїв успіху;
За загальною характерною основних моделей команди	<ul style="list-style-type: none"> - функціональна команда, яка складається з фахівців, які повинні максимально ефективно вирішувати завдання, поставлені керівництвом. Команда може пропонувати керівництву інноваційні рішення проблем, але право висунення мети і ухвалення рішення залишається за керівництвом організації. Діяльність цього типу команди більш ефективна в традиційній ієрархічній організації, що функціонує в умовах стабільного, малодинамічного й передбачуваного ринку; - мультидисциплінарна команда. Вона поєднує фахівців (частіше провідних) з ряду організаційних підрозділів або партнерських організацій, чия компетентність дозволяє знайти й реалізувати найбільш оптимальне рішення складної і важкої проблеми. Об'єднання здібностей і можливостей кожного з членів команди, які взаємно доповнюють один одного, створює синергетичний ефект, що визначає високий потенціал мультидисциплінарної команди. Команда такого типу, як правило, легше пристосовується до середовища; - самокерована команда, що складається з фахівців, які володіють високим рівнем професіоналізму в деяких сферах, взаємно доповнюючи один одного. Цей тип команди характеризується високим ступенем свободи в прийнятті й реалізації рішень. Діяльність цього типу команди більш ефективна за умов становлення нової справи, створення нової організації або структури;
За характером взаємостосунків команди і навколишнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> - ізолюючі, відособлені від зовнішнього середовища. Найчастіше це відбувається для збереження комерційної таємниці; - інформуючі, що створені для спілкування із зовнішнім середовищем, розповсюджують інформацію про організацію; - маркетингові, орієнтовані на вивчення запитів та інформування споживачів, просування товарів на ринок; - вивчаючі (здійснюють моніторинг, збір, впорядкування, аналіз інформації про зовнішнє середовище організації).
З погляду організації і форми внутрішнього управління	<ul style="list-style-type: none"> - команда, керована менеджером (manager-led team). Менеджер діє як лідер і відповідає за визначення цілей, методів їх досягнення і функціонування даної команди. Самі команди несуть відповідальність тільки за реальне виконання дорученої їм роботи. Команда повністю довіряє лідеру, вважаючи, що ніхто, окрім нього, не запропонує більш раціональних і продуманих рішень. Його розпорядження не підлягають сумніву і критиці.

Продовження табл. 1.3

1	2
	<p>Керівник-лідер здійснює одноосібне управління діяльністю команди, періодично радяться з членами команди на свій розсуд. Така команда виключно ефективна в своїй діяльності до тих пір, поки авторитет керівника-лідера незаперечний і приймається в силу членами команди майже на підсвідомому рівні. Керівництво фірми відповідає за моніторинг і управління процесами діяльності, відбір членів команди і взаємодію з організацією;</p> <ul style="list-style-type: none"> - самокерована (self-managing) або саморегулююча команда (selfregulating team). Менеджер або керівник визначає головну мету команди, але команда користується свободою вибору методів для досягнення цієї мети. Самокеровані команди набувають все більшу популярність і є маленькими групами людей, що володіють повноваженнями ухвалювати рішення, необхідні для самоврядування. Самокеровані команди є постійними й формальними елементами структури організації. Вони прийшли на зміну традиційним робочим групам, очолюваними начальниками; - цілеспрямовані (self-directing) або самопроектвані (self- designing) команди самі визначають свої задачі й методи їх досягнення. Цілеспрямовані команди пропонують максимальний потенціал для новаторства, посилюють прихильність цілям, надають можливості для організаційного навчання і змін. Ця форма управління найбільш прийнятна для нечисленних команд справжніх професіоналів. Кожний член команди «закриває» автономну ділянку робіт і його думка є надзвичайно важливою для команди в цілому. Всі відповідальні рішення приймаються колегіально, реалізує їх керівник команди або один з ключових фахівців команди. Цілеспрямовані команди ухвалюють рішення по розподілу завдань; складають графік підвищення кваліфікації, відпусток, наднормових робіт і стежать за виробничими моментами, такими як низька продуктивність або погане положення з питаннями етики; - самоорганізуючі команди відповідають за виконання задачі, управляючи своєю діяльністю, створюючи групу або організаційний комітет. Вони беруть на себе максимальний ступінь контролю і відповідальності. В багатьох компаніях президент або генеральний директор був замінений командою, що самоорганізовується, - радою директорів. Рада директорів великої компанії може бути поділена на постійні комітети, такі як ревізійна комісія, фінансова комісія і виконавчий комітет. На більш низьких рівнях організації самоорганізуючі команди можуть бути утворені для таких цілей, як зниження собівартості, вдосконалення технології, вирішення соціальних питань або для поліпшення відносин між підрозділами;

Джерело: сформовано автором на основі [8].

Висновки

Таким чином, авторська позиція щодо визначення сутності поняття «команда» полягає у об'єднанні групи індивідів навколо одного лідера, які займаються спільною справою із задоволенням, інтегрують особисті цілі із загальними та усвідомлено взаємодіють один з одним для їх досягнення. Основними ознаками, які характеризують команду є об'єднання людей для виконання спільної роботи; чітко виражений лідер; спільна мета; наявність колективної відповідальності; психологічне визнання членами команди одне одного; взаємодоповнюючий склад групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціальні групи. Поняття і проблеми. *Освіта. UA*.
URL: https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9969/#google_vignette (дата звернення: 14.02.2024).
2. Шевченко І. Б. Управління змінами. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НТУУ «КПІ» Політехніка, 2014. 231 с.
URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1603_65256919.pdf (дата звернення: 15.02.2024).
3. Katzenbach, J.R. The Wisdom of Teams: Creating the High-performance Organization *Boston: Harvard Business School*. URL: <http://archive.tlt.psu.edu/suggestions/teams/about/definition.html>. (дата звернення 15.02.2024)
4. Lewis-McClea K. Psychological contract breach and the employment exchange: perceptions

from employees and employers. *Paper Presented to the Academy of Management, San Diego.*

URL: <http://archive.tlt.psu.edu/suggestions/teams/about/definition.html> (дата звернення 15.02.2024)

5. Understanding Team. What is a Team. *Management study guide.*

URL: <http://www.managementstudyguide.com/understanding-team.htm> (дата звернення 15.02.2024)

6. Team Technology. The Basics of Team Building. *Team*

Technology.

URL: <http://www.teamtechnology.co.uk/tt/t-articl/tb-basic.htm>. (дата звернення 15.02.2024)

7. Москаленко В.О. Сучасні підходи до формування команди проекту.

URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20799/1/3.pdf> (дата звернення 15.02.2024)

8. Шпитко Н. Управління командними змінами. *Репозитарій Західноукраїнського*

Національного Університету.

URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37734/1/Shpytko_PUA_41.pdf (дата звернення 15.02.2024)

Сметанюк Олена Анатоліївна - доцент, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Симоненко Надія Володимирівна — студентка групи МЗД-22мз, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: symonenkonv@gmail.com

Smetaniuk Olena - Associate Professor, PhD, Associate Professor on Department of Management, Marketing, and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Symonenko Nadiya – Faculty of Management and Informational Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: symonenkonv@gmail.com

РОЛЬ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація. У дослідженні розглянуто теоретичні засади та практичні аспекти обліку та оподаткування діяльності фермерських господарств в Україні, а також визначено їх роль в управлінні підприємством. Проаналізовано особливості обліку та оподаткування у контексті сільського господарства, враховуючи чинне законодавство та вимоги національних стандартів бухгалтерського обліку. Особливу увагу приділено організаційно-методичному забезпеченню обліку та питанням оподаткування фермерських господарств, що мають значний вплив на їхню фінансову стабільність та розвиток.

Ключові слова: облік; оподаткування; управління, фермерські господарства; сільське господарство; національні стандарти бухгалтерського обліку; Податковий кодекс України.

Abstract. The research examines the theoretical principles and practical aspects of accounting and taxation of farming activities in Ukraine and their role in enterprise management is also defined. The author analyzes the peculiarities of accounting and taxation in the context of agriculture, taking into account the current legislation and requirements of national accounting standards. Special attention is paid to the organizational and methodological support of accounting and taxation issues for farming enterprises, which significantly influence their financial stability and development.

Keywords: accounting; taxation; management, farming enterprises; agriculture; national accounting standards; Tax Code of Ukraine.

Облік і оподаткування відіграють значну роль в управлінні аграрними підприємствами з метою інформаційного забезпечення стабільності їхнього фінансового стану. Ведення бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу з урахуванням багатьох особливостей ґрунтується на раціональності і правильності його організації [1, с. 45]. Сільське господарство має особливості, які впливають на облік і оподаткування. Однією з них є сезонність виробництва, яка створює необхідність у системі обліку, що дозволяє точно відобразити фінансові результати за певні періоди часу. Крім того, специфіка сільськогосподарської діяльності полягає в значному використанні оборотних засобів, які потребують систематичного контролю та обліку. Внутрішньогосподарські підрозділи фермерських господарств виконують роботи і надають взаємні послуги один одному й одночасно значна частина готової продукції знову використовується у процесі виробництва – насіння на посів, корми для годівлі тварин, переробка сільськогосподарської продукції, є операції, коли готова продукція рослинництва використовується для годівлі тварин, а продукція тваринництва не тільки реалізується, а й використовується для рослинництва.

Для успішного функціонування системи обліку у сільському господарстві необхідне відповідне організаційно-методичне забезпечення. Це включає розробку стандартів обліку, методик визначення собівартості продукції, а також налагодження ефективної системи збору та аналізу облікової інформації. Зокрема, національні стандарти бухгалтерського обліку, встановлені Міністерством фінансів України, визначають порядок обліку сільськогосподарської діяльності та вимоги до фінансової звітності підприємств цієї галузі [2, 3].

Особливості оподаткування фермерських господарств включають в себе питання визначення об'єктів оподаткування, використання спеціальних податкових режимів та оптимізацію податкових платежів. Згідно з чинним законодавством України, фермерські господарства можуть користуватися спрощеною системою оподаткування або застосовувати пільгові податкові режими.

Ст. 1 Податкового Кодексу України визначає загальну мету і головні принципи оподаткування в Україні, урегулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів та закладає основи для подальшого розгляду конкретних положень з оподаткування [4].

Оподаткування господарської діяльності фермерських господарств характеризується низкою особливостей порівняно з іншими комерційними підприємствами: існують спеціальні програми підтримки для фермерських господарств, які можуть включати в себе податкові пільги, субсидії або інші види фінансової допомоги [5]; фермерські господарства часто використовують природні ресурси, такі як земля, вода та ліси – оподаткування цих ресурсів має специфічні правила і ставки згідно вимог Податкового Кодексу України. Так платниками земельного податку є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі, а об'єктами оподаткування – земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні, та земельні частки (паї), які перебувають у власності [стаття 269-270, 4]. Плату за землю сплачують безпосередньо власники землі та землекористувачі. Термін сплати – з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. Юридичні особи, які засновані громадянами України або юридичними особами України, мають право набувати у власність земельні ділянки для здійснення підприємницької діяльності шляхом внесення земельних ділянок її засновниками до статутного (складеного) капіталу фермерського господарства. Право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав. Фермери можуть користуватися спеціальними податковими ставками або пільгами на оподаткування виробництва сільськогосподарської продукції. Діяльність фермерських господарств має сезонний характер, залежно від вирощування культур чи тварин. Це може впливати на час і спосіб подачі податкової звітності та сплати податків. Фермерські господарства часто мають значні витрати на придбання насіння, добрива, обладнання, утримання тварин та інші виробничі потреби. Деякі з цих витрат підлягають амортизації або мають пільги з оподаткування. Розмір фермерського господарства може впливати на податкові обов'язки. Фермерські господарства повинні дотримуватися правил податкової звітності, включаючи подачу річних податкових декларацій та дотримання строків оплати податків.

Так фермерські господарства згідно вимог Податкового Кодексу України можуть використовувати загальну чи спрощену систему оподаткування. Загальну систему оподаткування доцільно використовувати фермерським господарствам з суттєвими витратами господарської діяльності, оскільки базою оподаткування є чистий дохід, то чим більші витрати, тим менший податок на прибуток. Якщо річний дохід підприємства становить менше, ніж 20 млн грн, то декларацію на прибуток потрібно подавати раз в рік, в іншому випадку – щоквартально. На спрощеній системі оподаткування фермерські господарства звільнені від оплати певних податків і зборів. Юридичні особи також мають право обирати спрощену систему оподаткування, якщо відповідають критеріям доходу та сфери діяльності, оптимальною буде третя або четверта група.

Проте, необхідно враховувати не лише чинне законодавство, а й розуміти реальні виклики, з якими стикаються фермерські господарства в процесі своєї діяльності, для того щоб розробляти ефективні податкові стратегії, що сприяють їхньому розвитку, і особливо в повоєнний період.

Отже, сільське господарство відіграє ключову роль у забезпеченні продовольства та економічного розвитку України. Облік та оподаткування в сфері фермерської діяльності є важливими аспектами для ефективного управління аграрними підприємствами та забезпечення стійкості їхнього фінансового стану. У цьому дослідженні аналізуються роль обліку та оподаткування в управлінні аграрними підприємствами, організаційно-методичне забезпечення обліку та особливості оподаткування господарської діяльності фермерських господарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Садовська І. Б., Бабіч І. І., Нагірська К. Є. Організація обліку і оподаткування у фермерських господарствах в контексті професійного бухгалтерського судження. *Accounting and Finance*, № 4 (86). 2019. С. 45-53. URL: <https://afj.org.ua/pdf/698-organizaciya-obliku-i-opodatkuvannya-u-fermerskih-gospodarstvah-v-konteksti-profesijnogo-buhgalterskogo-sudzhennya.pdf> (дата звернення 26.01.2024).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 966-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення 24.01.2024).
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, затверджені наказами Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення 25.01.2024).

4. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 25.01.2024).

5. Надання кредитів фермерським господарствам: бюджетна програма Українського державного фонду підтримки фермерських господарств (Укрдержфонд) на отримання фінансової підтримки фермерськими господарствами для провадження виробничої діяльності та диверсифікації виробництва / Електронний ресурс. URL: <https://minagro.gov.ua/news/ukrderzhfond-ogoloshuye-konkurs-na-otrimannya-finansovoyi-pidtrimki-fermerskimi-gospodarstvami> (дата звернення 29.01.2024).

Степанюк Ольга Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Івано-Франківськ, email: stepoljas@gmail.com

Olha Stepaniuk, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, email: stepoljas@gmail.com

Шкільна Софія Ігорівна, магістр другого року навчання за ОПП «Облік і оподаткування» Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Івано-Франківськ

Sofia Shkilna, master of the second year of study at the Program "Accounting and Taxation" of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk.

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

¹Донецький національний університету імені Василя Стуса

Анотація: У тезах визначено основні внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці України. Запропоновано показники оцінювання рівня економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, держава, війна, загрози.

Abstract: The main internal and external threats to the economic security of Ukraine are identified in theses. Indicators for assessing the level of economic security are proposed.

Keywords: economic security, state, war, threats.

Проблема економічної безпеки є однією з найважливіших світових проблем сьогодні. Війна російської федерації проти України, що розпочалась в гібридній формі у 2014 р. та продовжилась у формі активної війни у 2022 р. значно вплинула на стан економічної безпеки України, країн Східної Європи та світу загалом. Агресія російської федерації посилила соціально-економічну напругу на європейському континенті. На тлі зазначених подій у світі посилюється продовольча криза. Окрім, цього перебіг війни окреслив низку негативних явищ для держави, зокрема: завдання ударів російською федерацією по об'єктах критичної інфраструктури, «енергетичний шантаж», руйнування промислового та сільськогосподарського потенціалу держави, нищення сільськогосподарських угідь, викрадення сільськогосподарської техніки та завдання значних екологічних збитків. Такі дії ворога мають негативний вплив на економічну безпеку держави. Оскільки, Україна є вагомим постачальником сільськогосподарської продукції на світовому ринку, така ситуація є загрозливою і для продовольчої безпеки країн світу.

Виходячи з ситуації, що склалася в українській економіці, а також аналізуючи тенденції, які спостерігаються в процесі її реформування, на наш погляд, варто виділити стрижневі внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці України – табл. 1 [1, 2, 3].

Таблиця 1

Основні внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці України

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> – відсутність на державному рівні розробленої концепції та системи економічної безпеки; – недостатній рівень науково-технічного потенціалу, втрата лідерства на важливих напрямках НТП; – високий рівень зношеності матеріально-технічної бази багатьох економічних галузей; – необґрунтована лібералізація зовнішньоекономічної діяльності; – надто різка диференціація у доходах та споживанні населення, зростання рівня бідності, високий рівень безробіття; – антисоціальна політика у сфері приватизації; – криміналізація економіки, зростання її "тіньового" сектору та високий рівень корупції у державно-управлінській сфері; – недосконалість законодавства у сфері економічних відносин та механізмів формування економічної політики; – відсутність мотивації до праці тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – війна; – санкції та блокади; – зниження інвестиційних надходжень в економіку держави; – значна частка сировинного експорту в зовнішньоекономічній діяльності та втрата традиційних ринків збуту; – залежність забезпечення України від імпорту товарів повсякденного попиту, технологічної продукції стратегічного значення; – скуповування іноземними фірмами підприємств України з метою усунення їх із зовнішніх та внутрішніх ринків; – критично високий рівень зовнішнього боргу країни тощо.

Важливо також підкреслити, що найвищий рівень економічної безпеки може бути досягнутий тільки за умови, що всі показники, за якими здійснюється оцінювання, перебувають в межах допустимих порогових значень, а досягнення прийняттого значення одного показника не може бути зроблено за рахунок погіршення значення іншого. Наприклад, зниження темпів інфляції до граничного

рівня не повинно призводити до підвищення рівня безробіття понад допустиму межу, або зниження дефіциту бюджету до порогового значення – до повного заморожування капіталовкладень і падіння виробництва і т.ін [3].

Тому для оцінювання рівня економічної безпеки країни важливо правильно обрати склад показників, що характеризують її стан. На наш погляд, такими показниками можуть бути:

- величина, динаміка і структура ВВП;
- обсяги і темпи зростання промислового та агропромислового виробництва;
- величина державного боргу;
- галузева структура господарства і динаміка окремих галузей;
- величина капіталовкладень [4-7];
- показники, які характеризують природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний потенціал країни;
- показники, які характеризують ефективність функціонування господарського механізму, а також його залежність від таких факторів, як: рівень інфляції, величина дефіциту консолідованого бюджету, сальдо зовнішньоторговельного та платіжного балансу країни, стабільність національної валюти, величини внутрішньої та зовнішньої заборгованості;
- показники, що характеризують якість життя населення [4]: ВВП на одну особу, рівень диференціації доходів, забезпеченість основних верст населення матеріальними благами і послугами, кількість працездатного населення, стан навколишнього середовища і т.ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Предборський В.А. Економічна безпека держави. К.: Вид-во "Кондор", 2005. 391 с.
2. Козловський С. В., Козловський В. О., Бурлака О. М. Стійкість розвитку аграрної галузі регіону як чинник економічного зростання України. Економіка України. 2014. № 9. С.59-73.
3. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю : Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2010. 432 с.
4. Козловський С.В. Типологія моделей розвитку сучасних економічних систем. Економічна теорія. 2009. № 4. С.5–15.

Сторчак Святослав Григорович, аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: s.storchak@donnu.edu.ua

Sviatoslav Storchak, postgraduate student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: s.storchak@donnu.edu.ua

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ МСП В КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

¹ Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація: Розглядаються виклики та стратегії, які стосуються платоспроможності малих та середніх підприємств (МСП) в Україні у воєнний період. Аналізуються основні перешкоди, зокрема обмежений доступ до фінансових ресурсів, збільшення вартості кредитів та високий рівень економічної невизначеності. Зарпоновано комплексний погляд на інструменти фінансового менеджменту, які можуть бути адаптовані для поліпшення фінансової стійкості та розвитку МСП у таких умовах, зокрема через залучення державної підтримки та оптимізацію внутрішніх виробничих процесів.

Ключові слова: малі та середні підприємства, платоспроможність, фінансове управління, адаптація бізнесу.

Abstract: Challenges and strategies related to the solvency of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Ukraine during the war period are considered. The main obstacles are analyzed, in particular, limited access to financial resources, the increase in the cost of loans, and a high level of economic uncertainty. A comprehensive view of financial management tools is proposed, which can be adapted to improve the financial stability and development of SMEs in such conditions, in particular through the involvement of state support and optimization of internal production processes.

Keywords: small and medium enterprises, solvency, financial management, business adaptation..

Малий бізнес в Україні змушений адаптуватися до непередбачуваних економічних умов, що посилюються через військові дії. Ефективне керування фінансовою платоспроможністю є вирішальним для їхньої здатності виживати під час економічних потрясінь. Основною проблемою для малих підприємств є брак фінансових резервів, необхідних для подолання наслідків кризи. Зменшення оборотних коштів та збільшення витрат створюють ризик для їхньої фінансової стабільності. Окрім того, криза кредитування, спричинена зменшенням активності банків, зростанням відсоткових ставок та посиленням вимог до забезпечення кредитів, призвела до зниження доступних банківських ресурсів для малого бізнесу.

Також потрібно підкреслити, що серед основних проблем, що впливають на платоспроможність малого та середнього бізнесу, виявляється неефективність у фінансовому управлінні, особливо в частині контролю за витратами під час фінансових потрясінь. Виклики для покращення фінансової стійкості також включають недостатньо розвинену інвестиційну інфраструктуру та загалом слабкий розвиток фінансового ринку, що обмежує можливості залучення зовнішніх ресурсів. Таким чином, для поліпшення платоспроможності необхідно вирішити проблеми низького рівня фінансових резервів, неефективного управління фінансами, обмеженого доступу до кредитів та слабого інвестиційного середовища.

Отже, існує важлива потреба в створенні умов, що сприятимуть росту малих та середніх підприємств. Це вимагає розробки політики, що зосереджується на підсиленні їх фінансового стану, з урахуванням воєнного контексту. Н. Ю. Захарова [1] відзначає, що позитивні фінансові результати є ключовими для успішного функціонування та розвитку підприємств. У ситуації обмеженого доступу до позичкових ресурсів, зростання власного капіталу через прибутки стає основною стратегією. Покращення можливостей залучення фінансів також може сприяти розширенню бізнесу та підвищенню його ефективності.

В умовах економічної кризи, однією з критичних проблем для малого та середнього бізнесу є брак готівки. Кризи знижують попит на продукцію та послуги, призводять до затримок у платежах, підвищення вартості позик і скорочення фінансування, що у підсумку зменшує економічну активність підприємств. Це може призвести до проблем з наявністю достатньої кількості коштів для покриття поточних витрат та виплати боргів.

В даний час малі підприємства в Україні зіштовхуються з численними викликами, які без втручання держави можуть призвести до серйозних проблем у їх стабільності та здатності розвиватися,

що впливає на їх фінансову платоспроможність. Важливо зосередитися на фінансовому плануванні та управлінні ризиками, провести аналіз фінансів, визначити ключові напрямки, зменшити витрати та оптимізувати бізнес-процеси. Ефективне управління фінансовими потоками та залучення альтернативних джерел фінансування, таких як державні програми, може бути рішенням, оскільки кредитування залишається проблематичним через високі процентні ставки та обережність банків.

З початку війни в Україні держава впровадила заходи для підтримки малого бізнесу, включно з адаптованими та новими програмами. Підтримка включає позики з низькими відсотковими ставками, програми для працевлаштування переселенців, допомогу у релокації бізнесів, гранти для розвитку бізнесу та спрощене оподаткування. Ці заходи сприяють збереженню фінансової стабільності та допомагають підприємствам адаптуватися до викликів воєнного часу.

Наявність комплексу державних програм підтримки має велике значення для різних сфер діяльності малого бізнесу в Україні, особливо під час війни. Така систематична підтримка допомагає підприємствам стабілізувати їх роботу і підвищувати платоспроможність. Найбільшу ефективність мають програми, що сприяють збільшенню операційної ефективності, що веде до стабілізації фінансового стану. Проте, незважаючи на кризові умови, які включають військовий стан, основним інструментом забезпечення фінансової стійкості підприємства залишається ефективне фінансове управління.

Структурні елементи управління платоспроможністю для малих та середніх підприємств в Україні можуть включати [2, 3]:

Правове забезпечення: відповідність всім правовим вимогам для легітимізації операцій та забезпечення відповідальності за зобов'язаннями.

Інформаційне забезпечення: підтримання точної звітності для контролю за фінансовим станом та платоспроможністю.

Аналітичне забезпечення: аналіз фінансових даних для прогнозування майбутньої платоспроможності та ідентифікації потенційних ризиків.

У рамках цих категорій конкретні методи управління включають:

Методи управління: техніки та процеси для мінімізації поточних внутрішніх та зовнішніх фінансових зобов'язань.

Напрями управління: стратегічні підходи до збільшення операційної ефективності та платоспроможності, включаючи інвестиції в активи, які генеруватимуть майбутній дохід.

Інструменти управління: системи та інструменти для забезпечення достатнього грошового потоку для підтримки операцій, особливо в часи можливої кризи ліквідності.

Ці елементи формують комплексну систему для підтримки та покращення фінансового здоров'я та платоспроможності малих та середніх підприємств.

Фінансове управління для малих та середніх підприємств у воєнний час має включати специфічні заходи:

активи повинні оцінюватися з погляду їх збереження та ефективності, враховуючи зміни на ринку;

капітал має залучатися та використовуватися з максимальною обережністю;

доходи та витрати підлягають ретельному аналізу, щоб максимізувати чистий прибуток при обмежених ресурсах;

ліквідність має підтримуватися на рівні, достатньому для покриття поточних зобов'язань та уникнення кризи ліквідності;

управління ризиками передбачає визначення потенційних загроз та створення резервів для їх покриття; інвестиції мають плануватися з урахуванням поточної нестабільності та можливості відкладення деяких інвестиційних рішень до стабілізації ситуації.

У цілому, ефективність фінансової діяльності в цей період вимагає гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змінних умов.

Враховуючи умови війни, для підтримання фінансової здатності малих та середніх підприємств необхідно створити стратегію управління, що ґрунтується на ефективному фінансовому управлінні. Ця стратегія має включати участь у державних програмах підтримки та постійний фінансовий контроль. Ефективне управління фінансовими ресурсами та оптимізація витрат будуть ключовими для забезпечення їхньої платоспроможності в непростий час.

Ефективність управління фінансовою стійкістю під час економічної нестабільності вимагає від бізнесу гнучкості та здатності адаптувати стратегії і плани з урахуванням змін на ринку і

макроекономічних умов. У цей непередбачуваний період підприємства повинні фокусуватися на удосконаленні внутрішніх процесів та на економії витрат для підтримання платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарова Н. Ю. Фінансові аспекти управління розвитком підприємств в умовах невизначеності. Інтеграція освіти, науки і бізнесу: монографія / за ред. А. В. Череп. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 25–30.

2. Пономарьов І. Ф., Полякова Е. І., Легченко О. А. Удосконалення механізму управління політикою платоспроможності підприємства. Економіка промисловості. 2007. №1. С. 119–132.

3. Томчук О., Трегубов О., Андронік О. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. Економіка та суспільство. 2023. №50.

Трегубов Олександр Сергійович, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри підприємництва, корпоративної і просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

Tregubov Oleksandr S., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ: КЛАСИЧНІ ТЕОРІЇ ТА СУЧАСНІ ПРАКТИКИ

Вінницький національний технічний університет

***Анотація.** Здійснено описовий характер класичних теорій та моделей опису споживчої поведінки. Розглянуто нейромаркетинг як один із сучасних інструментів дослідження поведінки споживача.*

Ключові слова: споживча поведінка; концепції: «homo economicus», «homo psychologicus»; моделі: економічна, психологічна, соціологічна, економіко-поведінкова, «чорний ящик»; нейромаркетинг.

***Abstract.** There have been conducted the descriptive nature of classical theories and models of consumer behavior description. Neuromarketing as one of the modern tools for consumer behavior research was considered.*

Keywords: consumer behavior; concepts: "homo economicus", "homo psychologicus"; models: economic, psychological, sociological, economic-behavioral, "black box"; neuromarketing.

Практична потреба розуміння мотивів споживчої поведінки виникла лише в ХХ столітті. Це було спричинено стрімким розвитком масового промислового виробництва що призвело до втрати прямого зв'язку між споживачем та виробником. Оскільки товари не виготовлялись під заставленою замовлення виробники перестали володіти інформацією про запити своїх споживачів.

Розглянемо ретроспективу теорій та моделей споживчої поведінки [1]. Одна з перших теорій опису споживчої поведінки відомої як homo economicus, базується на концепції раціональності. Під час якої встановлює залежність між споживчим попитом та об'єктивними економічними критеріями, як корисність і ціна товару та ґрунтується на стійкості споживчих звичок. Таким чином, в основі поведінки споживача лежать свої закономірності, які мають значення не стільки для самих покупців, скільки для товаровиробників, що формують обсяги виробництва і просувають продукцію на ринок. Традиційні моделі поведінки споживача описують поведінку споживача без урахування його потреб, мають узагальнений характер, їх складно застосовувати на практиці.

У 1960-і рр. в дослідженнях споживчої поведінки з'явилися нові теорії зумовлені розвитком психології. В їх основу було покладено розуміння споживача як інформаційного процесу. Людина поводить себе раціонально, намагаючись досягти мети та при цьому знаходиться під впливом чинників навколишнього середовища. В результаті послідовного заперечення моделі homo economicus була сформована інша модель, homo psychologicus, за якої теорія емоційного поведінки базується на ідеї, що споживча поведінка в основному залежить від зовнішнього впливу. В подальшому теорія реакції на подразнюючий фактор була покладена в основу біхевіоризму.

Економіко-поведінкові моделі, об'єднують дві попередні концепції, де поведінка споживача на ринку визначається загальним економічним кліматом в країні та власним становищем споживача, у т.ч. психологічною готовністю купити товар.

В основі моделі соціологічного спрямування лежить припущення про те, що визначальну роль у поведінці споживачів відіграє суспільне середовище, в якому живе індивід або до якої він би хотів належати. Поведінка споживача є реалізацією сукупності ролей та статусів у межах існуючих соціальних інститутів, що організують спільну діяльність людей з метою задоволення певних потреб суспільства. Сформувався «нове» розуміння поведінки споживача, основною рисою якого стало фокусування уваги на культурі і соціальних проблемах.

Перевагою інтегрованих моделей є те, що вони поєднують вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників та пояснюють процес перетворення стимулів в реакцію. Психологічні та особистісні характеристики споживача впливають на сприйняття ним стимулюючих засобів та реакції на них, а процес прийняття рішення про покупку безпосередньо обумовлює поведінку споживача. Але при цьому не розкриваючи внутрішніх мотивів споживача, тобто його свідомість. Для того, щоб відповісти

на одне з основних запитань маркетингу — як реагують покупці на різні маркетингові прийоми, маркетологи повинні з'ясувати, що ховається в цій «чорній скрині».

Завдяки нейронаукам можна досліджувати, як економічні, психологічні, емоційні та соціальні фактори впливають на вибір товарів чи послуг. Адже, саме нейромаркетинг вивчає сенсорні, когнітивні та емоційні відповіді споживачів на маркетингові стимули, тобто виявлення підсвідомих факторів, які впливають на прийняття рішень споживачами.

Перші корені нейромаркетингу, а саме логіки на якій базується ця наука, походять від філософії Платона. Вперше на той час, було представлено поєднання характеру людини з її душею (розумом). Схематично це представлено як колісниця, яку тягнуть два коні, де один із коней символізує людські емоції (система 1), а інший людське мислення (система 2).

Відтак, філософія Платона еволюціонувала в концепції нейромаркетингу, хоча сам термін нейромаркетинг набув вжитку після його тлумачення в 2002 році. Ґрунтуючись на нейромаркетинговій концепції прийняття рішення, споживацькі рішення, щодо купівлі покладаються на систему 1 або на систему 2 або на «двох коней і колісницю» Платона. Рішення, керовані системою 1 інтуїтивні, несвідомі, не вимагають зусиль, швидкі і емоційні. На відміну від цього, рішення керовані системою 2 є навмисними, свідомими, повільними і цілеспрямованими. Хоча існує інше пояснення, що рішення про покупку керуються настроєм і емоціями покупця; роблячи висновок, що нав'язливі і/чи спонтанні покупки керуються системою 1.

Попри новітність цієї науки вже існує досить велика кількість інструментів, що засвідчує про подальші перспективи розвитку як окремої науки та прикладний характер, до найбільш популярних можемо віднести: електроенцефалографія (ЕЕГ), функціональна магнітно-резонансна томографія (ФМРТ), очний трекер, пульсометрія, аналіз міміки, аналіз параметрів серцево-судинної системи, шкірно-гальванічна реакція та інше.

Найвідомішу технологію нейромаркетингу, яка запатентована під назвою «Zaltman Metaphor Elicitation Technique» (ZMET), було розроблено в кінці 1990-х років Джеррі Зальтменом професором Гарвардського університету. Суть ZMET зводиться до вивчення людської підсвідомості за допомогою спеціально підібраних наборів зображень, які викликають позитивний емоційний відгук і активують підсвідомі зображення, метафори, стимулюючи покупку. Маркетингова технологія ZMET швидко завоювала популярність серед сотень великих компаній-клієнтів, включаючи Coca-Cola, General Motors, Nestle, Procter & Gamble.

У світовій практиці, особливо на ринку США, нейромаркетинг використовують міжнародні корпорації, такі як Google, Microsoft, PepsiCo, eBay. Більше того, вони навіть відкривають власні профільні департаменти.

Компанією «Hyundai» було використано інструментальний метод ЕЕГ для тестування автомобільного прототипу 2011 року випуску. Для цього дослідження компанією було запрошено учасників експерименту (15 чоловік та 15 жінок) в ході якого було зафіксовано мозкову активність. Це свідчить про позитивну реакцію учасників експерименту на автомобіль і показує зацікавленість аудиторії до продукту та в перспективі готовність до придбання цього авто [2].

Нейробіологами Юрген Галлінат та Сімон Кюн було проведено дослідження з метою визначення реакції людей на продукцію компаній «Apple» та «Samsung». В результаті якого було з'ясовано, що продукція компаній «Samsung» стимулює префронтальну кору мозку, а «Apple» – частину мозку, що відповідає за симпатію до людей [3].

Компанія Apple Inc формує свої маркетингові стратегії, які цілеспрямовано побудовані на активації частин мозку, що відповідають за винагороду. Також важливим моментом є ідентифікація людей за продуктом від компанії, адже існує думка що продукція від Apple надає впевненості та почуття значущості у соціумі.

Дуглас ван Праста у своїй книзі «Несвідомий брендинг» доводить причетність нейронаук до вивчення поведінки споживачів. Зокрема, автор показує, як бренди впливають на підсвідомість покупців шляхом різних маркетингових засобів (реклама, ціноутворення).

Дослідження споживачів здійснюється в напрямку вивчення їх: відношення до підприємства і торгової марки; рівня задоволеності; мотивації і поведінки до, в процесі і після покупки; реакції на маркетингову діяльність виробника щодо товарів, цін, збуту і просування. Головним питанням являється: які чинники і якою мірою позначаються на прихильності споживачів до товарів даного підприємства?

Тобто основне завдання вивчення споживчої поведінки залишається досі актуальним, визначення, які фактори та яким чином здійснюють вплив на споживача, та як формуються система цінностей, вподобання, емоції, ставлення та мотивацію до продукту.

Методи дослідження відіграють важливу роль для з'ясування поведінки споживача і дає змогу відслідковувати тенденції та уподобання цільових клієнтів. Відновленню «зворотного зв'язку» між споживачами і виробниками мало послужити вивчення споживчої поведінки, мотивації покупок і побудова на основі цих даних моделей, що пояснюють поведінку споживачів. Таким чином компанії покращують свої продукти і послуги, впроваджують новітні технології таким чином збільшуючи продажі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабко Н.М., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Романюк І.А., Квятко Т.М. Поведінка споживача: навч. посібник [Електронний ресурс]. Харків: ХНТУСГ, 2020. 170 с.
2. Burkitt I. Neuromarketing: companies use neuroscience for consumer insights. Forbes. Url: <https://www.forbes.com/forbes/2009/1116/marketing-hyundai-neurofocus-brain-waves-battle-for-the-brain.html?sh=43be2b4117bb>.
3. Apple vs. Samsung: a neuroscientific fmri study – aerobe. Aerobe. Url: <https://aerobe.com/apple-vs-samsung-a-neuroscientific-fmri-study/>.

Філатова Любов Сергіївна, канд. екон. наук, старший викладач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет. e-mail: filatovalyba@gmail.com

Антоновська Христина Віталіївна, студентка групи МР-216, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет

Filatova Lyubov S., Cand. Sc. (Economics), Senior Lecturer with the Department of Management, marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University.

Antonovs'ka Hrystyna V., Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University.

АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ

¹ Хмельницький національний університет

Анотація: у статті досліджено напрями активізації підприємницької діяльності у сільському зеленому туризмі в Україні

Ключові слова: зелений туризм; процеси соціально-економічних трансформацій; реальні доходи у сфері зеленого туризму

Abstract:

In the article examines directions for the activation of entrepreneurial activity in rural greentourism in Ukraine

Keywords: *greentourism; processes of socio-economic transformations; real incomes in the field of greentourism*

За останні десятиліття у сільських областях України спостерігається різке зменшення населення, збільшення безробіття та масова міграція працездатного населення. Тому стратегічно важливо упродовж короткого проміжку часу подолати відставання у цій сфері та реалізувати наявний великий туристичний потенціал шляхом проведення вираженої політики державного регулювання. Сучасний досвід та наукові дослідження показують, що інтенсивний розвиток сільського зеленого туризму може забезпечити демографічну стабільність та вирішити соціально-економічні проблеми у сільській місцевості. У сучасних умовах регулювання розвитку підприємств сільського зеленого туризму має багаторівневу структуру та здійснюється на національному, регіональному та місцевому рівнях. Вплив на розвиток підприємств сільського зеленого туризму також здійснюють професійні асоціації та некомерційні об'єднання. Співвідношення державного та недержавного регулювання неоднакове і змінюється під впливом політичних, соціально-економічних, демографічних та інших факторів. Процеси соціально-економічних трансформацій визначають пошук нових нетрадиційних організаційно-правових форм підприємництва, вкладених у забезпечення економічного розвитку. Одним із пріоритетних шляхів подолання кризи є активізація сільського населення до підприємницької діяльності у сфері зеленого туризму[3].

Становлення та розвиток зеленого туризму сприяє системному вирішенню організаційно-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу, формуванням нових напрямків виробництва та реалізації продукції, підвищенням зайнятості сільського населення, зростанням його доходів та покращенням життєвого рівня. Забезпечення відповідних умов стимулювання розвитку підприємництва у системі розвитку зеленого туризму передбачає розробку нових концептуальних підходів до створення сприятливого ринкового середовища. Це визначає необхідність наукового обґрунтування специфіки формування економічних відносин у системі розвитку зеленого туризму як організаційної форми підприємницької діяльності, що сприяє стабілізації економіки країни.

Враховуючи відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості, на загальнодержавному рівні більше уваги слід приділяти тим галузям, які не потребують значних коштів для свого розвитку. До таких сфер належить зелений туризм, який дозволяє вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Розвиток зеленого туризму має реальну державну перспективу та сприяє покращенню соціально-економічної ситуації в сільській місцевості[4, с. 321].

Зелений туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). За рахунок збереження етнографічної самобутності він має набути національного значення. По-перше, зелений туризм надає поштовх для відродження та

розвитку традиційної культури (народної архітектури, мистецтва, промислів - всього, що становить місцевий колорит і поряд з природно-рекреаційними факторами є не менш привабливим для відпочиваючих). По-друге, жителі урбанізованих територій із масовою культурою мають можливість пізнати справжні національні традиції. По-третє, етнокультура сільської місцевості рекламує Україні, і навіть залучає іноземних туристів. Формування ідеології відродження та розвитку всього спектра традиційної культури (розпочинаючи від форм господарських занять до надбань духовної сфери) необхідно розглядати як передумову успішного розвитку відпочинку в сільських етнографічних районах,

Сільське населення країни здатне отримувати реальні доходи у сфері зеленого туризму від таких видів діяльності, як облаштування туристичних маршрутів; створення стоянок для туристів; робота гідом чи екскурсоводом; транспортне обслуговування; егерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство); прокат туристичного спорядження; прийом туристів; кулінарні послуги; підготовка культурних програм; народні промисли; виробництво та реалізація екологічно чистих продуктів харчування. Окрім того, у створенні цікавої пропозиції власник туристського ресурсу має дбати про два ключові аспекти: матеріально-технічну якість (наприклад, розміри та облаштування кімнати, оснащення її побутовою технікою та гігієнічним вузлом); емоційно-абстрактна якість (рівень сервісного обслуговування відпочиваючих)[2, с. 61].

Власники туристичного ресурсу повинні усвідомлювати відповідальність, яку беруть він, організовуючи відпочинок. Адже неякісне обслуговування може назавжди позбавити клієнта бажання відпочивати у сільській місцевості. Турист бажає оглянути навколишню природу, тому сільська громада має дбати про відсутність забруднень, забезпечувати естетичний вигляд будинків, вулиць, садів, громадських установ. Однією з головних умов розвитку зеленого туризму є умови проживання, що гарантують можливість зручного ночівлі, дотримання особистої гігієни, наявність повноцінного харчування. Як правило, більшість відпочиваючих скаржаться на брак інформації про відпочинок. Надзвичайно важливими є показники якості проживання, такі як інформаційні знаки на дорогах та біля житла, а також у самій будівлі. Необхідно довести до свідомості мешканців той факт, що організація прийому гостей сприятиме зміцненню їх індивідуальних господарств. При цьому зацікавлені сільські жителі більше перейматимуться проблемами збереження сільських ландшафтів та чистоти навколишнього середовища[1, с. 59].

Аналіз підприємницької діяльності у зеленому туризмі дозволив виявити позитивні тенденції щодо посилення участі державних структур та громадських організацій у вдосконаленні нормативно-правової бази, що передбачає розробку законів, проектів, затвердження розпоряджень, постанов та програм. Наявність туристичних ресурсів та сукупність економічних, соціальних, екологічних особливостей визначають динамічний розвиток зеленого туризму на засадах підприємництва. Для зеленого туризму характерна нерівномірність його розвитку у різних районах. Найбільш ефективно зелений туризм може розвиватися в господарствах населення передгірної та гірської території, хоча його прояви спостерігаються і на рівнинній території. Підприємницька діяльність у зеленому туризмі ускладнюється відсутністю достовірної статистичної інформації, що спричиняє розбіжність у цифрових даних. За результатами досліджень, у цій сфері спостерігається стала тенденція до збільшення чисельності туристів. Цьому сприяє диверсифікація туристських послуг та поступова кооперація господарств населення, вкладених у задоволення споживачів туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко В. О. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Агроекономіка*. 2020. № 22. С. 58–65.
2. Грановська В.Г., Бойко В.О. Функціонування екоготелів в Україні як чинник активізації підприємницької діяльності. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 57—65.
3. Мазур С.А., Прилуцький А.М. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf (дата звернення: 17.10.2020).
4. Теодорович Л. Екологічний туризм у НПП України: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Вип. 41. С. 318—330.

Цвігун Юрій Ігорович, аспірант кафедра економічної теорії, підприємництва та торгівлі, Хмельницький національний університет, Хмельницький, e-mail: cvigunyuriy@gmail.com
TsvigunYuriyIh. - graduatestudentofthedeptmentofeconomictheory, entrepreneurshipandtrade, KhmelnytskyiNationalUniversity, Khmelnytskyi, e-mail: cvigunyuriy@gmail.com

Журба Ігор Євгенович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Хмельницький національний університет, Хмельницький, e-mail: igor.zhurba@ukr.net

ZhurbaIgor Y. – doctorofeconomics, Professor, HeadoftheDepartmentoftourismandhote - restaurantbusiness, KhmelnytskyiNationalUniversity, Khmelnytskyi, e-mail: igor.zhurba@ukr.net

THE DEVELOPMENT DETERMINANTS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES: A CASE STUDY OF UKRAINE

Jan Kochanowski University of Kielce, Republic of Poland

Abstract

The article is devoted to the problems and prospects of the Ukrainian small and medium-sized enterprises development in the conditions of war. The characteristics of the influence of these enterprises on the economic and social aspects of the economy are considered. Factors hindering the further development of small and medium-sized businesses in Ukraine were analyzed, and appropriate recommendations were provided.

Key words: Small and Medium Enterprises (SMEs), Ukrainian economy, martial law, adaptability to changes, social aspect, qualified workers, capital market.

Introduction

The objective of the study is to explicate the role of Small and Medium Enterprises (SMEs) in the economy, with a specific focus on the Ukrainian context. Given their greater adaptability to changes, SMEs play a critical role in the Ukrainian economy, particularly during martial law. Moreover, they are anticipated to constitute a vital factor for development in the future.

Research results

SMEs play crucial roles in various social and economic aspects of the economy. The main economic functions are:

- Employment Generation: its role is especially significant in underdeveloped local and regional labor markets, as it provides workplaces to a large segment of low-skill workers.
- SMEs reduce unemployment rates and generate income for households, decreasing public social benefits for the unemployed.
- Regional Development: by establishing businesses SMEs use local resources, stimulating local, and regional economic activities.
- Macroeconomic Growth and Development: SMEs contribute to economic growth and development by entrepreneurship, stimulating private investment, and enhancing productivity.
- Diversion of the economy- SMEs reduce dependence on large-scale enterprises or industries.
- Innovation and Creativity: SMEs are often at the forefront of innovation and creativity. Their smaller size allows them to be more adaptable to changes in the free market.
- Supply Chain Support: SMEs are often suppliers or subcontractors to large companies.
- Export and International Trade: SMEs play a vital role in diversifying export bases and promoting trade competitiveness.

SMEs contribute to inclusive growth by providing opportunities for women, youth, and marginalized groups to participate in economic activities. SMEs face social challenges such as poverty and inequality. They often have lower entry barriers, making it easier for these groups to start and run businesses, contributing to community development.

There exist notable regional disparities in the impact of the war on MSMEs, with enterprises situated in the eastern and southern regions of Ukraine experiencing losses approximately 1.5 times higher than those in the western regions of the country.

According to *Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine*, the factors which prevent Ukraine from restoring and developing business now are following:

1. The unpredictability of the development of the situation in Ukraine and domestic market 58.3%
2. Lack of sufficient number of qualified workers 42.1%
3. Lack of sufficient capital 33.0%
4. Dumping of competitors, overall decrease in market profitability 22.7%

5. Unavailability of credit funds, etc. 22.0%
6. High taxes and fees 20.7%
7. Inefficient, long, expensive logistics 18.5%
8. Unfair competition 17.2%
9. Customers (or retail networks) are not settled 13.1%
10. Disruption of supply chains 11.4%
11. Lack of necessary equipment 10.3%
12. Absence of order on foreign markets or expertise in export 10.3%
13. Insufficient state support in export development 8.5%.

Despite the significant importance of SMEs for the country's development, they encounter numerous internal and external barriers to their growth. The biggest obstacles to MSME growth include the unpredictable situation in the country, reduced demand for products and services, and labour shortages.

Human capital is considered the main factor contributing to future growth in the country. But Ukrainian MSMEs have shown remarkable resilience, with nearly 91% of businesses continuing their operations since the beginning of the war.

Conclusions

Recommendations to mitigate the negative impact of war and mobilization and to support the resilience and growth of Ukrainian MSME businesses are:

1. Improve access to finance.
2. Preferential and long-term lending for businesses: Financial sustainability and business growth require stable and long-term financing.
3. Introduce new financing instruments, or deepen the capital market,
4. Enhance human capital and job creation strategies, Support for war-affected population.

REFERENCES

1. V. Maksimov, S. Lu Wang, Y. Luo, Reducing poverty in the least developed countries: The role of small and medium enterprises, *Journal of World Business*, vol.52, 2017. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951616302656>
2. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine, Kyiv: United Nations Development Programme in Ukraine, 2024, <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine>
3. A. Dybała, Wpływ integracji europejskiej na rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, [w:] Państwo i prawo wobec wyzwań u progu trzeciej dekady XXI wieku, (red.) R. M. Czarny, Ł. Baratyński, P. Ramiączek, K. Spryszak, Wyd. A. Marszałek 2020, s. 901.
4. 14. Innovative Investments for the Economic Recovery of Ukraine, <https://www.undp.org/ukraine/publications/innovative-investments-economic-recovery-ukraine>

Anna Dybala – PhD, Jan Kochanowski University of Kielce, Department of Economics and Finance, e-mail: anna.dybala@ujk.edu.pl

COMPLEMENTARY OR COMPETING: EXAMINING THE RELATIONSHIPS BETWEEN ESG FACTORS, SDGS, AND CIRCULAR ECONOMY

Vinnitsia National Technical University

Abstract: The article analyses the content of the concepts of sustainable development, circular economy and ESG principles in business activities. It identifies how management practices based on ESG principles relate to the UN Sustainable Development Goals and the circular economy. The role of the ESG paradigm in the activities of Ukrainian enterprises under war conditions is determined. The expediency of combining elements of circularity in an enterprise's business model and ESG principles to achieve sustainable development goals is substantiated.

Keywords: business management, corporate governance, ESG principles, sustainable development, circular economy

The ESG (Environmental, Social, Governance) paradigm is becoming increasingly important in the economic activities of enterprises, as stakeholders prefer companies with sustainable and ethical business practices. Businesses are undergoing ESG transformation to meet consumer demand, reduce risks associated with climate change and social issues, and comply with more stringent environmental, labour, financial and tax laws in different countries. Institutional investors are paying increasing attention to ESG factors, which makes adherence to these standards essential for attracting investment. Focusing on building sustainable supply chains, engaging employees and maintaining a positive brand reputation motivates companies to implement ESG practices. In addition, aligning ESG principles with innovation and efficiency goals contributes to long-term cost savings and improved operational performance of enterprises and companies. Thus, integrating ESG standards into the work of domestic enterprises is a strategic response to the changing market dynamics, regulatory pressure, and recognition of business benefits associated with sustainable development.

This paper aims to study the relationship between ESG principles, UN Sustainable Development Goals, and the concept of a circular economy.

ESG stands for "Environmental, Social and Corporate Governance" and is a system of non-financial indicators for assessing a company's impact on the environment and the social and industrial communities of which it is a part [1].

In its development, the ESG principles have gone from a desirable element in the activities of economic entities to a business imperative, the importance of which will only grow - today, tomorrow and in the future.

The acronym ESG, as we know it today, was formed after the UN published the "Principles for Responsible Investment" (PRI) program in 2005, where banks, companies and researchers dealing with sustainable development issues were offered a way to mutually reconcile actions in the field of corporate governance of companies while balancing stakeholder interests.

The "E" in ESG stands for environmental issues, especially those that have a financial impact on companies, and their investors are aware of them and are very attentive to their investment portfolio. Investors are paying increasing attention to climate change, pollution, energy efficiency, conscious water use, resource shortages, and potential environmental risks to raise awareness of relevant issues and influence information disclosure.

The negative consequences for companies that do not manage environmental risks include

- increased costs (e.g. having to clean up collapsing dams or contain oil spills),
- reputational damage from pollution incidents,
- legal costs that can lead to paralysis of activities and damage the brand's reputation.

Incorporating environmental factors into a company's strategy ensures efficient use of resources and cost reduction while deploying innovative solutions creates competitive advantages. The environmental aspect involves measuring the company's impact on living and non-living natural systems, including air, water, land

and ecosystems. These factors also indicate how the company applies best management practices to avoid environmental risks and maximise shareholder value-generating opportunities.

The "S" in ESG stands for the social factor. Although attention to ESG principles has grown in recent years, researchers and practitioners are still trying to reach a consensus on how the "S" factor should affect company valuation and investment decisions. Companies have made significant progress in disclosing their environmental impact and governance standards, while their social impact and performance measurement could be more robust. The urgency of climate change issues and improved corporate governance control even before the 2008 financial crisis explain this situation, as they overshadowed factor "S".

However, in the context of COVID-19, the social aspect has come into focus and is now attracting much more attention from investors than before. The configuration of the crisis caused by the pandemic is unprecedented, and the factors associated with "S" are among the most pressing issues for companies worldwide in the post-pandemic period. The uncertain future will affect the company's reputation depending on how it interacts with its stakeholders and how it will be clear and transparent in fulfilling its social functions. Investors believe "S" is the most difficult to analyse, measure, and integrate into investment strategies.

The qualitative nature of social performance and the wide range of related issues make achieving consensus in the field complex. Therefore, people often see it as an intermediate link between "E" and "G". The lack of data and inconsistency in companies' social reporting creates uncertainty.

The letter "G" stands for corporate governance and primarily describes a company's systems to align the competing demands of stakeholders, including employees, customers, suppliers, shareholders, financial institutions and the public.

This process provides the foundation for achieving the company's goals, covering all aspects of organisational behaviour, such as performance measurement, planning, risk management, and corporate disclosure. Overall, it provides proper oversight to ensure long-term value creation in a sustainable manner with due consideration of the interests of all stakeholders.

Corporate governance has always been an important topic, even before it gained additional significance in the broader context of ESG. Therefore, among the factors "E", "S", and "G", it can be considered the most important in terms of performance since it determines the overall purpose and strategy of the company, as well as how risks are mitigated. Identifying and managing other issues can be challenging if a company does not prioritise the "G" factor, especially during a crisis.

Therefore, "G" in ESG is considered an essential element of any due diligence process, and some investors are paying more attention to it as a core component of their investment decision-making approach. In addition, governance data, unlike environmental or social data, has accumulated longer. Standards and norms regarding proper governance have been widely discussed, and there is a broad consensus on them in academic and business circles. During times of crisis, strong leadership is essential to effective governance.

The term "sustainable development" was introduced into scientific circulation and practical use by the International Commission on Environment and Development (Brundtland Commission) in 1987. Sustainable development meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

In September 2015, the UN Summit on Sustainable Development was held in New York, during which the 17 Sustainable Development Goals (SDGs) were approved in the document "Transforming our World: An Agenda for Sustainable Development up to 2030" [2].

More and more companies are considering the SDGs when developing business strategies. Even though they are not legally obligated to implement them, businesses are beginning to realize the long-term benefits of striving for these goals. The motivation for adopting these goals is that companies impact the environment, society, and the state but also experience the reverse, which is not always a constructive influence. It means that global sustainability also meets their interests, and companies that do not adhere to sustainable development goals risk their corporate image and loss of customers, investors, and other stakeholders.

While the SDGs and ESG standards may seem similar in their objective of promoting sustainable growth, it is essential to note that there are distinct differences between the two. Understanding these differences is crucial for individuals and organizations seeking to positively impact and contribute towards a more sustainable future (Table 1).

Thus, the critical difference between ESG and sustainability lies in the fact that ESG is a specific tool used to measure a company's performance, while sustainability is a concept that encompasses a wide range of responsible business practices. ESG metrics are commonly employed to evaluate a company's performance in

crucial areas like carbon emissions, biodiversity preservation, inclusiveness, and executive compensation. In contrast, sustainability encompasses various topics such as supply chain management, stakeholder engagement, and community development.

Table 1. Sustainable Development Goals vs ESG Principles

UN Sustainable Development Goals	ESG Principles
- Broader in scope and consist of 17 goals aimed at solving global issues such as poverty, inequality and climate change by 2030;	- Focus on the environmental, social and governance impact of business on the environment, social issues and governance;
- Apply to everyone, including government and non-government actors;	- Apply primarily to the business sector, companies and investors;
- An globally adopted system of goals.	- Do not have a standardized general system of indicators; - Can be seen as one of the methods for achieving SDS.

It is essential to understand that the definition of ESG varies between the US and Europe. In the US, the ESG concept is primarily concerned with finance-related activities. On the other hand, in Europe, ESG is more commonly integrated with sustainable development. ESG is about meeting financial market participants and other stakeholders' data and reporting needs and achieving sustainable development goals.

In a PwC survey [4], global investors named effective corporate governance and greenhouse gas emission reductions among the top five priorities for businesses concerning ESG-related outcomes. However, 81% said they would only accept a 1% or less reduction in profits to achieve ESG goals - both business-related and socially beneficial. About 50% of this group's investors did not allow profit reduction.

This mismatch with investors creates a dilemma for corporate leaders and board directors: Can their company deliver the desired ESG outcome for investors while adhering to a clear ESG strategy? According to [4], companies must balance short-term productivity demands and the investments needed to achieve long-term ESG goals. When companies invest in ESG initiatives (for example, in the technologies and systems needed to support future regulatory requirements and any carbon neutrality commitments they have made), they may encounter resistance and short-term fluctuations in stock prices in financial markets.

However, as climate change increasingly affects value preservation and the ability to generate sustainable profits in the long run, the overall benefit of not investing in ESG will be much lower than a successful ESG approach. The key is defining a compelling long-term ESG development path to create value within short-term key performance indicators that meet investor expectations. In this case, the circular economy can help balance the interests of the company's stakeholders. This economic model involves the most efficient use of resources and waste minimisation by encouraging recycling, reuse and recovery practices. The circular economy aims to create a closed-loop system where products, materials, and resources are continuously reused, restored, and recycled. It differs from the traditional linear economy that operates on a "take, make, dispose" basis. The goal is to reduce environmental impact, conserve resources, and create a more sustainable and renewable economic system.

In the context of ESG transformation, a circular business model helps increase economic value by reducing raw material costs, freeing up working capital, generating new income streams, diversifying sources of profit, and retaining customers by meeting their demands for the sustainability of the economic development of society.

Generally, the ESG paradigm for enterprise development is based on five pillars: environmental management, safety management, occupational health management, social responsibility and environmental responsibility of economic entities.

In 2022, the war unleashed by Russia against Ukraine became a factor that raised ESG to a new level of priorities. The humanitarian catastrophe caused by the invasion focused attention on the social aspect (S). Martial law forced businesses to rethink their management approaches and pay attention to ethical aspects (G). The environmental damage caused by the conflict highlighted the environmental aspect of the war (E). It is important to note that the war did not lead to the relegation of ESG to the background; on the contrary - it stimulated the mandatory consideration of ESG guidelines in the management decisions of businesses and the country as a whole. These aspects of ESG also influenced Ukraine's national post-war recovery plan.

At the same time, there are currently no legally enshrined requirements in Ukraine to determine the ESG compliance of projects implemented by business entities.

The following criteria and standards developed by international organisations are used for this purpose:

- 1) UN Principles for Responsible Investment: set out requirements for investors to consider environmental, social and governance factors.
- 2) Global Reporting Initiative (GRI) Standards: provide guidance on enterprise reporting requirements regarding social responsibility, environmental sustainability, and governance.
- 3) United Nations Global Compact (UNGC) Standards: establish principles for anti-corruption.
- 4) OECD Standards: aim to improve standards of governance, transparency and accountability in the corporate sector.
- 5) Leadership in Energy and Environmental Design (LEED) Standards for buildings

The ESG principles, UN Sustainable Development Goals, and circular economy aim to support sustainable development and responsible corporate governance. ESG criteria and principles of the circular economy often overlap with specific sustainable development goals. For example, ESG factors such as responsible consumption and production correlate with Sustainable Development Goal 12 (Responsible Consumption and Production). Circular economy practices contribute to achieving many Sustainable Development Goals, particularly Goals 9 (Industry, Innovation and Infrastructure) and 13 (Climate Action). Thus, ESG, sustainable development goals, and circular economy principles are complementary frameworks aimed at introducing responsible and sustainable practices into enterprises' economic activities to address global challenges. Integrating these concepts into the business strategies of enterprises and companies will increase their economic viability.

REFERENCES

1. Rouen E., Sachdev K., Yoon A. The Evolution of ESG Reports and the Role of Voluntary Standards Working Paper 23-024 URL: Harvard Business School https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/23-024_5d9ec300-5c37-4cac-9edb-bcf59650ceb4.pdf (Article access date: 21.11.2023)
2. 3. The Sustainable Development Goals Report, 2019 // United Nations publication issued by the Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report2019.pdf> (Article access date: 11.11.2023)
3. HSE consulting group URL: <https://www.hseinternational.com/news-insights/2021/7/is-esg-sustainability> (Article access date: 19.01.2024)
4. Gassmann P., Jackson-Moore W. The CEO's ESG dilemma URL: <https://www.pwc.com/CEO-ESG-dilemma> (Article access date: 02.02.2024)

Blagodyr Liliya M. - PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, email: blagodyr@vntu.edu.ua

MANAGEMENT TOOLS IN TOURISM IN THE POST-WAR PERIOD

¹University of Hradec Kralove, Czech Republic

²National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia

Abstract: *The purpose of the study is to identify management tools in tourism in the post-war period. This will help to identify the potential opportunities that exist in Ukraine during the war. Examples of foreign countries that have restored their economies after the war are studied. Among the management tools in tourism in the post-war period, the following are proposed to be used: improving the accessibility and quality of city administration, socio-economic recovery, social and cultural and spiritual revival, environmental protection, provided that the population is employed, stimulating investment inflows, and developing entrepreneurial activity.*

Keywords: *tourism; management; post-war period; development scenario.*

Russia's war against Ukraine, which began in 2014 in eastern Ukraine and Crimea and its full-scale invasion from 24.02.22, led to an economic crisis throughout the world, when the EU and the US began to help the country resist the enemy and support the population. Ukraine's State Agency for Tourism Development (DART) has already proposed several areas of new ideas for developing domestic tourism during the war. And after the war ends, DART plans to restore and develop tourism in eastern Ukraine - in Donetsk and Luhansk regions, which have been occupied since 2014. The post-war recovery of the country requires an effective marketing campaign in foreign markets, strengthening the country's brand as a safe tourist destination, introducing a national strategy for the development of society, creating regional tourism programmes, and restoring the damaged infrastructure, which will increase the role of tourism. All of these and other measures should begin with the development of strategies for the long-term development of the tourism and hospitality industry today.

The purpose of the article is to identify the instruments of management in tourism in the post-war period.

The analysis of research on this topic has been carried out by many scholars, including Nosyrev O. [1], Butler R.W [3], Boyd, S., Ryddy, M.V., Kulshreshthacand, S., Nica M. [4], Barvinok N. [5] etc.

However, despite the fact that these works enrich the theoretical and practical tools of tourism management in the post-war period, they do not fully address the issues of solving tourism problems in the post-war period, which is why the chosen topic is relevant.

The study was carried out in the following stages: examples of recovery of foreign countries after the war; obstacles related to the normal functioning of tourism in Ukraine; management tools in tourism in the post-war period; scenario of tourism development in the post-war period.

If we take into account the experience of foreign countries in recovering from the war, we can use it for Ukraine due to the massive destruction of tourist facilities and resources. For example, Japan's method of recovery was to develop science and technology, improve the quality of the workforce and export strategy, which helped Japan grow to become the world's second largest economy.

The example of South Korea's success in the post-war recovery was the rebuilding of infrastructure, including tourism, the development of an export-oriented economy in all sectors, the transition from the public sector to the private sector, and from budgetary sectors to intensive industries with the help of science and technology. This approach can open up new opportunities for Ukraine in the tourism sector to introduce the latest technologies and digitalisation in tourism.

The example of the rebuilding of Coventry (UK) can indicate what problems can be avoided when rebuilding a country. For example, the rebuilding should be primarily for people, not for cars, not for industrial centres or high-rise buildings, as was the case in the rebuilding of Coventry. Such an example could be useful for rebuilding the industrial complex of Donbas, and for the tourism sector, it is necessary to rebuild tourist

infrastructures with elements of installation and murals in the architecture of the country.

As the losses of the Ukrainian economy in 2022 alone amounted to USD 127 billion. and taking into account enterprises in all sectors of the economy, the losses exceeded USD 600-650 billion, or 325-330% of Ukraine's GDP in 2021, it can be argued that the reconstruction will require funding [4]. We believe that we can use the example of Croatia, which rebuilt through the development of small business and tourism. This requires a proactive community with the support of the state government, which will allow for reconstruction with limited funds and create a business environment for the post-war recovery of Ukraine's regions. It is also worth noting the need for financial assistance from Europe and the United States, as was received under the Marshall Plan for the reconstruction of Dresden and Stuttgart in Germany after World War II.

Ukraine should take into account all the experiences of foreign countries to rebuild tourism, using positive and negative experiences of post-war reconstruction and internal and external factors.

The normal functioning of tourism in Ukraine is hampered by the following obstacles: a decline in inbound tourist flows to the country; an outdated system of tourist accommodation facilities; the lack of a unified tourism data accounting platform that could monitor volumes and revenues and expenses from tourism; insufficient information on the provision of tourism services; and the freezing and outflow of investment from the Ukrainian tourism market.

The tools of tourism management in the post-war period can be a set of tasks in the field of tourism that form the policy of urban development. These include, first and foremost, improving the accessibility and quality of city administration, socio-economic recovery, social, cultural and spiritual revival, and environmental protection. Both the quality of administration and socio-economic recovery are based on employment, stimulation of investment inflows, and development of entrepreneurial activity. Environmental protection will help restore destroyed natural and tourist sites, the aquatic ecosystem, clear mined areas, and ensure the development of urban residents. This policy will improve economic activity and increase the efficiency of tourism management. Figure 1 shows the proposed scenario for the development of tourism in the post-war period.

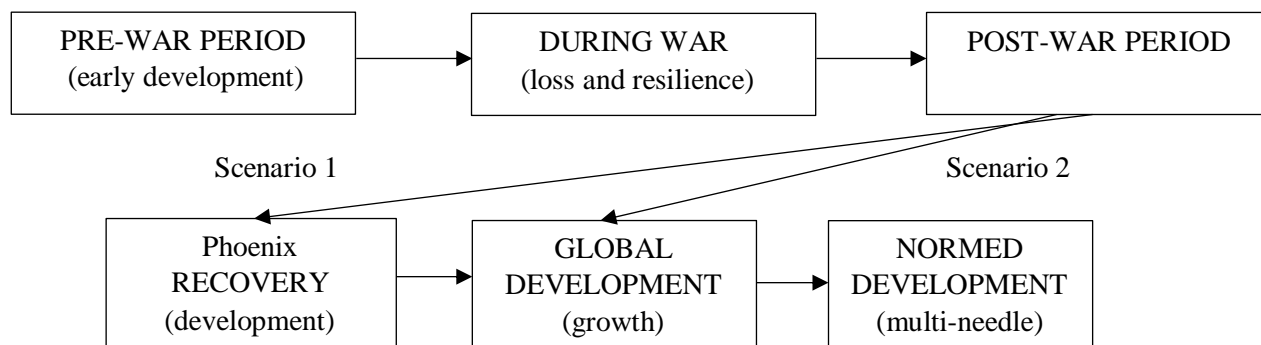

Fig. 1 – Scenario of tourism development in the post-war period
[developed on the basis of Boyda, et.al, (2023)]

In Ukraine, which is at war, tourism is virtually non-existent. As the tourism industry needs to recover from the war, new opportunities need to be pursued, requiring consideration of a wide range of enabling factors that contribute to new scenarios. Tourism can re-develop as shown in Figure 1. The first scenario of tourism recovery runs from the Phoenix phase, moving into a hybrid state of development between Phoenix and normalised mature destinations. This scenario focuses the recovery on tourism marketing and an identity shaped by new tourism products, such as dark or meliorative tourism, which are closely linked to past hostilities as a means of healing and reconciliation. The attractiveness of this type of tourism is generally determined by the opportunity to relive the events of the past war through the eyes of the affected people. The second scenario shows a skipped Phoenix stage in favour of the development of a normalised state. This scenario envisages a development process that evolves from a hybrid state of tourism recovery through the restoration and marketing of established products (beach, coastal, cultural and heritage tourism) that were lost during the war.

As we can see, both scenarios are embedded in the «post-war period», where the factors of opportunity apply in the broader context of war, including the «pre-war» and «wartime» periods. The nature of capabilities in the post-war period is often a reaction to what the capability factors were before peace conditions were achieved. In the case of the post-war period, each capability factor considers a change in the description of

each attribute applicable to the Phoenix, Hybrid and Normal states.

The structure of the post-war tourism development scenario illustrates both the potential path of development and the nature of this development over a number of time periods: «pre-war», «during the war» and «post-war», Phoenix «recovery», «hybrid development» (growth) and «normalised development» (multi-niche). The «pre-war period» is representative of the characteristics of what could be considered normal conditions for tourism development when tourism was in its infancy (Butler, 2019).

Significant action is required by key stakeholders, the governing authorities, to return to the prevailing sense of security and potentially the positive, non-threatening image of the pre-war period.

A visitor management system is therefore a recognised component of a wider set of management tools available to tourism managers. The proposed scenarios for the development of tourism in the post-war period are based on a recovery path that will not be the same for all destinations. Therefore, it is necessary to use the experience of countries that have revived in the post-war period. The following should be used as management tools in tourism in the post-war period: improving the accessibility and quality of city administration, socio-economic recovery, social and cultural and spiritual revival, environmental protection, employment, stimulating investment inflows, and developing entrepreneurial activity.

REFERENCES

1. Nosyrev, O. (2022). Post-war recovery of the tourism and hospitality industry: strategy and priorities. International historical experience of post-war economic reconstruction: lessons for Ukraine. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/74313249-983e-44dd-ba90-2a79210a914e/content>
2. International historical experience of post-war economic reconstruction: lessons for Ukraine: materials of the international scientific and practical conference (Kyiv, 27 April 2023) / State Institution "Institute for Economic and Forecasting Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine", Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. National Academy of Sciences of Ukraine", Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine.K., 2023. 125 c. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-reonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> ISBN 978-617-7644-64-3
3. Butler, R. W. (2019). Tourism and conflict: a framework for examining risk versus satisfaction. In R. K. Isaac, E.Cakmak, & R. Butler (Eds.). *Tourism and hospitality in conflict-ridden destinations*. pp. 13–24. Routledge.
4. Boyd, S., Ryddy, M.V., Kulshreshthacand, S. & Nica M. (2023). Post-conflict tourism opportunity spectrum (POCTOS): aframework for destinations recovering from conflict. *Journal of sustainable tourism*. 31(1), 131–148. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1993866>.
5. Barvinok, N. 2022. Prospects for the development of military tourism on the territory of Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war. <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.206-217>
6. But T, Pulina T. & Joukl M. (2023) The influence of the labor potential of the Ukrainia npopulation's migration to the Eucountries during the war. *Academic review*. ISSN 2522-9745. 1(58). 220-230. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2023-1-58-16>.
7. But, T. (2022). The impact of the war in Ukraine on the European market of tourist services. World achievements and current trends in the development of Tourism and hotel and restaurant industry. *Collection of abstracts of reports of the International Scientific and Practical Conference*, November 25, 2022, Zaporozhye. Zaporozhye: NU "Zaporizhia Polytechnic", 2022. 770 p. 79-82.
8. DART. (2023). State agency for tourism development of Ukraine. Retrieved from: <https://www.tourism.gov.ua/>

Tetiana BUT, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Ph.D (Economics), Researcher at the Department of Recreation and Tourism, Faculty of Informatics and management, University of Hradec Kralove, Hradec Kralove, Czech Republic, e-mail: tetiana.but@uhk.cz

Olena GUBAR, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Ph.D (Economics), The head of the Department of Economic Theory and Entrepreneurship, Faculty of Economy and Management, National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: elenagubar.zntu@gmail.com

REPORT ON THE IMPACT OF THE NEW CROWN PNEUMONIA EPIDEMIC ON THE EDUCATION SECTOR AND THE CRISIS

Vinnytsia National Technical University

Abstract: *The aim of this report is to analyse the impact of the epidemic on the global education system, explore the main challenges facing the education sector by citing specific examples and data, and propose corresponding coping strategies*

Keywords: global education system, school closures, online education, educational inequality, mental health, coping strategie.

Since its outbreak at the end of 2019, the New Crown Pneumonia epidemic has had an unprecedented impact on the global education sector. According to UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation), in April 2020, more than 150 million students were affected by school closures globally, covering more than 160 countries. This sudden crisis has forced education systems and their participants to face multifaceted challenges, including disruptions to learning, the challenges of distance learning, rising inequalities in education, and an increase in mental health issues among students and teachers[1]. Widespread school closures, while helping to slow the spread of the virus, simultaneously led to significant delays in learning progress and a decline in the quality of education. Distance learning became key to educational continuity, but unequal technology and network access exacerbated inequities in educational opportunities[2]. In addition, prolonged home isolation and lack of face-to-face social interaction negatively impacted students' social and emotional development [3].

This report analyses the impact of the epidemic on the education sector, examines the main challenges faced and proposes a series of strategies to address them. These strategies include strengthening distance education resources and platforms, promoting equity in education, providing mental health support [4], and encouraging policies and investments to support the recovery and development of education systems. Through global cooperation and joint efforts, we can overcome the challenges posed by the crisis to the education sector and build a more equitable, inclusive, and resilient educational environment for all students.

Challenges facing the education sector:

Widespread Impact of School Closures

According to UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation), in April 2020, more than 150 million students were affected by school closures globally, covering more than 160 countries. While this measure has helped to slow the spread of the epidemic, it has also led to widespread learning disruption and delays in educational progress [5].

Challenges of Moving to Online Teaching and Learning

A school district in the United States quickly shifted to online instruction in response to school closures. However, surveys showed that about 10 per cent of students were unable to participate in online learning because they lacked appropriate equipment or a stable internet connection. Globally, inequality in access to distance learning resources is particularly acute for students from low-income families, fuelling educational inequality [6].

Impact on Mental Health and Social Development In the UK, a survey of children and young people conducted during the epidemic found that around 31 per cent of respondents reported a deterioration in their mental health. Prolonged isolation and lack of face-to-face interaction not only affected students' academic performance, but also had a negative impact on their mental health and social skills development[7].

Rising Inequalities in Education

In India, the epidemic forced the closure of schools and distance learning became the primary mode of learning. However, according to a study, about 29 per cent of students are unable to access online education

through any form of digital device. This digital divide is not limited to low-income countries; even in developed countries, poor and marginalised groups face similar challenges[8].

Response strategies

Strengthen Distance Education Resources and Platforms

Provide financial support and technical equipment to ensure that all students have access to online learning resources. Develop and optimise online teaching content and platforms to improve the quality of education and student participation. This strategy aligns with recommendations for enhancing multimedia programs to improve the quality and efficiency of distance education[9]and leveraging resources for educational equity to promote academic success among underrepresented students[10].

Enhancement of Educational Equity

Implement support programmes for disadvantaged groups, including the provision of equipment, network access, and customised learning materials. Increase investment in education in remote areas and low-income families to ensure that they too can enjoy high-quality educational resources. Efforts should focus on improving gender equity in education and fostering educational resilience and opportunities through equity-focused partnerships[11].

Strengthening Mental Health Support

Provide mental health education and counselling services for students and teachers to help them cope with psychological stress during the epidemic. Promote cooperation between communities and schools to establish support networks to support students' social development and emotional well-being. Initiatives like the WISE (Wellbeing in Secondary Education) study and support programmes for developing competences of teachers[12] are crucial in this regard.

Adopting Flexible Education Models

Explore and implement blended learning models, combining online and offline education to cater for different educational needs and the development of the epidemic. Encourage innovative teaching methods, including project-based learning and peer learning, to enhance students' motivation and engagement. Blended learning models have shown effectiveness in improving critical thinking and generic science skills[13] and should be considered for broader implementation.

Conclusion

The new Crown Pneumonia epidemic has had a profound impact on the global education sector, exposing many long-standing issues, while at the same time providing an opportunity for innovation and change in the field of education. Through a robust response, it is possible not only to mitigate the impact of the current crisis, but also to build a more equitable, inclusive and resilient education system for the future.

REFERENCES

1. Ikeda, M., & Echazarra, A. (2021). How socio-economics plays into students learning on their own. *PISA in Focus*.
2. Buelvas, D. (2023). An Action Research Study of Using Group-Based Remote Learning with ESL High School Students in English Language Arts. *The Canadian Journal of Action Research*.
3. Gong, Y., Liu, X., Zheng, Y., Mei, H.-l., Que, J., Yuan, K., Yan, W., Shi, L., Meng, S.-q., Bao, Y., & Lu, L. (2022). COVID-19 Induced Economic Slowdown and Mental Health Issues. *Frontiers in Psychology*, 13.
4. Arday, J. (2021). No one can see me cry: understanding mental health issues for Black and minority ethnic staff in higher education. *Higher Education*, 83, 79-102.
5. Carriera, L., Montà, C., & Bianchi, D. (2021). THE IMPACT OF COVID-19 ON RESIDENTIAL CARE SERVICES FOR CHILDREN: A CALL FOR FAMILY-BASED APPROACH IN ALTERNATIVE CARE. *Education and New Developments 2021*.
6. Krumsvik, R. (2020). Home schooling, remote teaching and digital Bildung in societal crisis. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 15, 71-85.
7. Chen, T., & Lucock, M. (2022). The mental health of university students during the COVID-19 pandemic: An online survey in the UK. *PLoS ONE*, 17.
8. Francis, D. V., & Weller, C. (2021). Economic Inequality, the Digital Divide, and Remote Learning During COVID-19. *The Review of Black Political Economy*, 49, 41-60.

9. Mirzakarimova, M. M., & Fayziev, R. A. (2021). Enhancement of Multimedia Programs to Improve the Quality and Efficiency of Distance Education. 2021 1st International Conference on Technology Enhanced Learning in Higher Education (TELE), 265-267.
10. Kirui, C., & McGee, J. L. (2021). Leveraging Resources for Educational Equity to Promote Academic Success Among Underrepresented Nursing Students: An Integrative Review. *Nursing Education Perspectives*, 42, 212-215
11. Bryan, J. A., Williams, J. M., & Griffin, D. C. (2020). Fostering educational resilience and opportunities in urban schools through equity-focused school–family–community partnerships. *Professional School Counseling*, 23.
12. Hathazi, A. (2020). Support Programs for Developing Competences of Teachers as an Essential Factor for Successful Inclusive Education. *Educação e Cultura Contemporânea*.
13. Doyan, A., Susilawati, S., Hadisaputra, S., & Mulyadi, L. (2022). Effectiveness of Quantum Physics Learning Tools Using Blended Learning Models to Improve Critical Thinking and Generic Science Skills of Students. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA*.

Li Na, postgraduate student, Faculty of management and information security Vinnitsia National Technical University

ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОСЛУГ ДОСТАВКИ ЇЖІ НА РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

***Анотація:** Стаття розглядає вплив росту послуг доставки їжі на ресторанний бізнес та необхідність швидкого адаптування до вимог сталого розвитку і змін споживчих уподобань. Вона наголошує на важливості збалансування зручності для клієнтів та впливу на екологію, щоб забезпечити конкурентоспроможність і стійкість бізнесу в сучасному ринковому середовищі.*

Ключові слова: ресторани, сталий розвиток, доставка їжі, екологія, адаптація, конкурентоспроможність.

***Abstract:** The article examines the impact of the growth of food delivery services on the restaurant business and the need to quickly adapt to the requirements of sustainable development and changing consumer preferences. It emphasizes the importance of balancing customer convenience and environmental impact to ensure business competitiveness and sustainability in today's market environment.*

Keywords: restaurants, sustainable development, food delivery, ecology, adaptation, competition.

У відповідь на посилення уваги до сталого розвитку ресторани змінюють свої процедури, щоб краще обслуговувати клієнтів, які переймаються питаннями екології. Водночас, поширення служб доставки їжі змінило очікування клієнтів щодо зручності та доступності. Таке поєднання вимагає швидкого перепроектування операцій, брендингу, технологічної інтеграції і навіть дизайну інтер'єру, щоб відповідати екологічно свідомим споживачам. Ресторани, які швидко адаптуються до постачання екологічно чистих продуктів, замовлення їжі на винос або доставки, залишатимуться актуальними. Ті ж, що дотримуються старих, неефективних способів ведення бізнесу, ризикують зникнути через появу більш спритних конкурентів, які скористаються нинішніми змінами в індустрії.

Стрімке зростання доставки їжі серйозно змінює ресторанний бізнес. Хоча можливість пропонувати їжу на порозі споживача за допомогою додатків збільшує перспективи доходу, вона також вимагає значних змін в операційній діяльності, сталому розвитку та маркетингу. Щоб пристосуватися до доставки на додаток до традиційних обідів, ресторани повинні перепроектувати кулінарні процеси, упакування, роботу персоналу та інші аспекти. З точки зору екології, більша дистрибуція дорівнює більшій кількості одноразового сміття та викидів від транспортних засобів. Щоб не відстати від конкуренції, орієнтованої на доставку, ресторани повинні диференціювати себе на основі зручності та сервісу. Таким чином, ефективне використання переваг доставки при одночасному подоланні її перешкод стало вирішальним фактором для багатьох підприємств, які розраховують на процвітання в умовах зростаючих очікувань споживачів щодо швидкості та доступності.

Перевага доставки їжі для ресторанів полягає в тому, що вони можуть значно збільшити свій потенціал доходу, розширивши охоплення клієнтів у разі порівняно з традиційними методами. Замість того, щоб обмежуватися відвідувачами, які живуть у безпосередній близькості, заклади харчування можуть пропонувати свою продукцію споживачам, котрі не перебувають у обмеженому просторі, оскільки тепер вони можуть доставляти їжу клієнтам, що відповідають цільовій демографії. Значною перевагою доставки є збільшення частоти замовлень. Цей сукупний вплив збільшення охоплення та повторюваності замовлень створює низку нових каналів прибутку. [1]

Крім того, доставка також ефективно розширює можливості моделі віртуального розширення операційних потужностей, дозволяючи використовувати той самий персонал кухні для обробки значно більшої кількості замовлень. Тим не менш, плата за послуги сторонніх платформ є важливою статтею витрат, яка може скоротити прибуток, якщо невміло нею не керувати.

Інтеграція можливостей доставки вимагає широкомасштабних змін у звичних внутрішніх операціях ресторану. Стандартні робочі процеси на кухні, структуровані навколо приготування страв на замовлення, повинні бути переглянуті, щоб натомість дозволити послідовне створення готових страв, які можна взяти з собою в дорогу, а також придатних для транспортування. Це вимагає точної координації збірки інгредієнтів, етапів приготування, пакування в безпечну для доставки упаковку та передачі кур'єрам, які перебувають в режимі очікування.

Аналогічним чином, процеси обробки замовлень на винос, перевірка точності та полегшення отримання замовлень водіями потребують переорієнтації на обробку замовлень на винос, перевірку точності та спрощення їхнього отримання. Крім того, існує потреба в покращеному управлінні запасами одноразових пакувальних матеріалів, включаючи сегментовані контейнери для харчових продуктів, стійкі до розливу упаковки для напоїв, пакети зі столовими приборами та серветки. Хоча ці процесуальні зміни додають рівнів складності, вони дозволяють досягти стратегічного результату - використання існуючої ресторанної інфраструктури на підвищених потужностях для збільшення кількості замовлень. Операційний виклик полягає в плавній інтеграції переглянутих ефективних робочих процесів без шкоди для стандартів якості їжі.

Останнім часом ресторани все більше переходять на доставку їжі на винос, що породжує питання екологічної сталості, на які заклади харчування повинні активно реагувати як соціально відповідальні підприємства. Велика кількість одноразового пакування складається з пластикових контейнерів, паперових пакетів, стаканчиків, блюдець, пакетиків з приправами та інших індивідуальних ємностей, що призводить до утворення тонни сміття, яке не піддається біологічному розкладанню і шкодить навколишньому середовищу. Більше того, зі збільшенням кількості транспортних засобів для швидкої доставки збільшуються викиди вуглекислого газу та інших забруднюючих речовин, пов'язаних з транспортуванням. Ще одним джерелом використання енергії є повторне розігрівання їжі на менш ефективних домашніх кухнях, що призводить до збільшення споживання енергії. Хоча дехто вважає, що промислові кухні з ретельними протоколами безпеки харчових продуктів і найсучаснішим обладнанням за своєю природою є більш сталими, ніж мільйони індивідуальних домашніх кухонь, інші стверджують, що централізоване приготування їжі є значно ефективнішим та енергоощаднішим.

Численні інноваційні методи усунення недоліків доставки їжі з точки зору сталого розвитку застосовуються багатьма активними ресторанами. Програми, які приймають багаторазову упаковку (пакети, контейнери тощо) для очищення та повторного використання, не лише зменшують кількість сміття, але й допомагають в управлінні потоками відходів. Замінюючи автомобілі, що працюють на бензині, на електромобілі, ми можемо зменшити кількість транспортних викидів. Програмні методи допомагають приймати оптимальні рішення щодо маршрутів доставки, а отже, зменшують кількість заторів на дорогах. Проте, кінцевою метою залишається розробка рішень, які можуть забезпечити комфорт доставки їжі, а також зменшити кількість відходів та викидів, пов'язаних з цим процесом.

Співпраця з платформами доставки їжі надає власникам ресторанів можливість отримувати дані та інформацію від третіх осіб. Аналітика надає детальну інформацію про кожне замовлення, включаючи придбані товари, ціни, використані акції, місцезнаходження та демографічні дані клієнтів, а також багато інших важливих показників. Це інформація, яка дозволяє здійснювати високоцільовий та персоналізований маркетинг, а також розробляти вкрай продумані програми лояльності та заохочення клієнтів. Ресторани можуть надавати клієнтам персоналізовані пропозиції, бонуси та повідомлення, спеціально спрямовані на постійних відвідувачів або тих, хто відповідає певним демографічним профілям. Вони можуть відстежувати смаки та тенденції, що постійно змінюються. Найважливіше те, що дані та аналітика про продажі допомагають бізнесу краще розуміти та реагувати на потреби своїх клієнтів. [2]

Доставка їжі в густонаселені райони з великою кількістю закладів харчування є унікальною та потужною конкурентною перевагою, яку варто використовувати. Серед небагатьох барів/ресторанів, які пропонують послугу доставки, це допоможе завоювати популярність на ринку та дозволить збільшити кількість відвідувачів. Це допоможе бренду створити імідж клієнтоорієнтованого та націленого на взаємовідносини з клієнтами підприємства, на відміну від конкурентів, які продовжують

дотримуватися старої концепції "обідай в обслуговуючому середовищі". Тим не менш, в контексті надмірно високих цін на ринках доставки, які переповнені посередніми закладами, перевага диференціації зводиться нанівець тим фактом, що місце розташування закладу стає просто ще однією товарною опцією. Це, у свою чергу, спричинить конкуренцію за якість та ціни, оскільки заклади харчування намагатимуться випередити один одного за основними показниками доставки, такими як швидкість, а не за якістю та смаком їжі. [3]

Загалом, розгляд послуг доставки їжі для ресторанів створює значні можливості та проблеми, які вимагають переосмислення бізнес-операцій на стратегічному, операційному та філософському рівнях. Це безпрограшна ситуація, оскільки вона створює важливі нові канали доходів, але водночас вимагає значних змін в операціях та інвестиціях. Клієнтам подобається зручність доставки, але вона викликає занепокоєння з приводу екології, що вимагає інноваційних рішень. Дані про клієнтів містять велику кількість інформації, а скорочення ринків доставки збільшує ймовірність того, що клієнти обмежуватимуть бізнес лише логістичними показниками. Керівникам ресторанів необхідно вміти вести переговори і грамотно реагувати на різні наслідки, щоб отримувати значні прибутки від доставки, не ставлячи під загрозу імідж свого бренду і не втрачаючи при цьому екологічної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Prasetyo, Y., Tanto, H., Mariyanto, M., Hanjaya, C., Young, M., Persada, S., Miraja, B., & Redi, A. (2021). Factors Affecting Customer Satisfaction and Loyalty in Online Food Delivery Service during the COVID-19 Pandemic: Its Relation with Open Innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7, 76 - 76. <https://doi.org/10.3390/joitmc7010076>.
2. See-Kwong, G., Soo-Ryue, N., Shiun-Yi, W., & Lily, C. (2017). Outsourcing to Online Food Delivery Services: Perspective of F&B Business Owners. *The Journal of Internet Banking and Commerce*, 22, 1-18.
3. Suhartanto, D., Ali, M., Tan, K., Sjahroeddin, F., & Kusdiby, L. (2018). Loyalty toward online food delivery service: the role of e-service quality and food quality. *Journal of Foodservice Business Research*, 22, 81 - 97. <https://doi.org/10.1080/15378020.2018.1546076>.

Будна Юлія Андріївна, студентка магістратури Тернопільського національного технічного університету, Тернопіль, e-mail: budna.yuliya@gmail.com

Шерстюк Роман Петрович, завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, доктор економічних наук, e-mail: romsher85@gmail.com

Budna Yuliia A., master's student, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, e-mail: budna.yuliya@gmail.com

Sherstiuk Roman P., Head of the Department of Innovation Activity and Services Managements, Doctor of Economics, e-mail: romsher85@gmail.com

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: Розглянуто та проаналізовано роль енергозбереженням в структурі економічної безпеки підприємств. Досліджено структуру складових економічної безпеки підприємств з позиції пріоритетної ролі енергозбереження.

Ключові слова: енергозбереження, економічна безпека, підприємство.

Abstract: The role of energy conservation in the structure of economic security of enterprises is considered and analyzed. The structure of components of economic security of enterprises is investigated from the perspective of the priority role of energy conservation.

Keywords: energy conservation, economic security, enterprise.

Негативні тенденції останніх років вимагають від менеджменту підприємств радикальних дій щодо підвищення рівня економічної безпеки. Одним з ключових факторів впливу на рівень економічної безпеки підприємства є енергозбереження: сукупність технічних, економічних, організаційних дій, які дозволяють зменшити величину втрат і споживання енергії, внаслідок чого зменшити собівартість продукції, підвищити рентабельність виробництва і стійкість підприємства. Під економічною безпекою вчені [1-3] розуміють комплексне поняття, певну характеристику підприємства, яка відображає ступінь захисту і швидкість відновлення ефективної діяльності підприємства при негативних впливах зовнішнього і внутрішнього характеру.

Комплексний показник – індекс енергозбереження ІЕЕ, який оцінює вплив енергозбереження на рівень економічної безпеки підприємства нами пропонується визначати як зважену суму з урахуванням вагових коефіцієнтів:

$$EEI = w_{econ} \times \left(\frac{E_{enz}}{C_{prod}} \right) + w_{emiss} \times \left(\frac{E_{emiss}}{E_{in}} \right) + w_{saf} \times \left(\frac{R_{saf}}{E_{in}} \right)$$

w_{econ} , w_{emiss} , w_{saf} - вагові коефіцієнти відповідно економіки, емісії газів і безпеки;

E_{enz} – кількість зекономленої енергії внаслідок впровадження заходів енергозбереження, кВт×год; C_{prod} – загальні витрати на впровадження заходів енергозбереження, тис. грн; E_{emiss} – величина зменшення викидів у навколишнє середовище, т. на рік; E_{in} – енергія, що споживається підприємством, кВт×год; R_{saf} – величина зменшення ризику виробничих аварій і травматизму внаслідок енергозберігаючих заходів, одиниць умовного ризику.

За значенням індексу енергозбереження можна визначати динаміку змін рівня економічної безпеки, порівнювати різні підприємства, або складові підприємства між собою. Складові рівняння R_{saf} , w_{econ} , w_{emiss} , w_{saf} - визначається експертним шляхом. Вагові коефіцієнти відображають відносну важливість кожної складової в загальній структурі економічної безпеки підприємства.

Кількість енергії, зекономленої внаслідок впровадження заходів з енергозбереження визначається за результатами енергетичного аудиту, аналогічно за результатами розрахунку

зниження енергоспоживання за відомими залежностями розраховується величина зменшення викидів. Величина споживання енергії підприємством наявна у документації головного енергетика, вартість енергозберігаючих заходів також є відомою. Для оцінки та вибору пріоритетного заходу енергозбереження з позиції економічної безпеки з п'яти альтернативних проектів для підприємства розраховано індекси енергозбереження ІЕЕ.

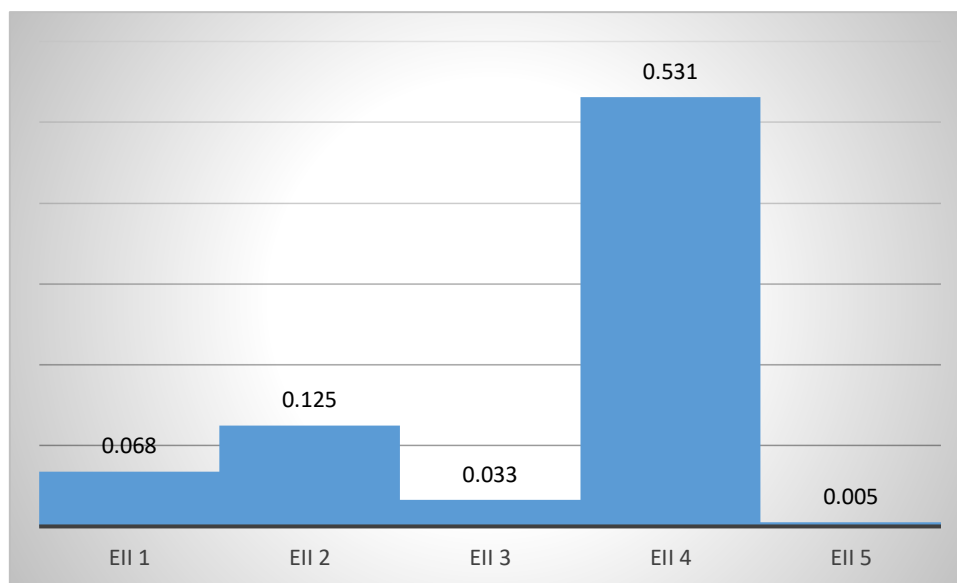

Рис. 1. Значення індексу енергозбереження ІЕЕ для альтернативних варіантів проектів енергозбереження промислового підприємства

Виявлено, що захід №4 має найвище значення ІЕЕ=0,531, відповідно цей захід рекомендується до впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грибіненко О.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства / О.М.Грибіненко, С.М. Шагоян // Науковий вісник Херсонського державного університету. –2017. –Вип. 22. –Ч. 1. –С. 98-100
2. Rudnichenko Y. Implementation Of Neural Network Diagnostics Of Agile Management For Ensuring Economic Security Of The Organization / Y. Rudnichenko, L.Liubokhynets, N. Havlovska, T. Nazarchuk, V.Harbusiuk, L. Krymchak // 2023 IEEE 4th KhPI Week on Advanced Technology (KhPIWeek). –2023. –P. 419-424
3. Bogma O. S. The Impact of European Integration on the Marketing Security of Domestic Business / O.S. Bogma, H. V. Silakova, O. V. Vialets // Бізнесінформ. –2022. –№7. –С. 197-202.

Джеджула В'ячеслав Васильович – д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, djedjulavv@gmail.com

Шевчук Дмитро Григорович – аспірант, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Шевчук Євген Григорович – аспірант, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Dzhezdzula Viacheslav V. - Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, djedjulavv@gmail.com

Dmytro Shevchuk – PhD student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Yevhen Shevchuk – PhD student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ІНДИКАТОР ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: У статті досліджено поняття «економічної ефективності». Визначені причини економічної ефективності як одного з головних індикаторів діяльності машинобудівного підприємства. Описані стратегії та заходи щодо підвищення економічної ефективності машинобудівного підприємства. Зроблені висновки.

Ключові слова: економічна ефективність, машинобудівне підприємство, прибутковість, ресурси, споживачі, конкурентоспроможність.

Abstract: The article explores the concept of "economic efficiency". The reasons for economic efficiency are identified as one of the main indicators of the activity of a machine-building enterprise. Strategies and measures to increase the economic efficiency of a machine-building enterprise are described. Conclusions are drawn.

Keywords: economic efficiency, machine-building enterprise, profitability, resources, consumers, competitiveness.

Економічний розвиток України супроводжується змінами в суспільному та економічному житті, які впливають на інвестиційно-інноваційні процеси у реальному секторі економіки, що може призвести до дестабілізації. Промисловість виступає як ключова галузь, яка є фундаментом для впровадження науково-технічних змін, економічного росту та соціального прогресу.

Однією з передумов успішного відновлення економіки на шляху зростання є активний розвиток машинобудівного комплексу, який є основою для високотехнологічного оновлення інших галузей промисловості. Машинобудування концентрує близько 20% основних засобів промисловості та виробництва інноваційних товарів з високим рівнем доданої вартості.

Стан та розвиток машинобудівної галузі має важливе значення не тільки для промисловості, але й для економіки в цілому, оскільки потенціал і виробничі можливості цієї галузі є важливими для стратегічної стійкості національної економіки. [1]

Машинобудівна галузь є дуже конкурентною, і ефективне використання ресурсів може забезпечити перевагу перед конкурентами. Підприємство, яке здатне продукувати високоякісні продукти за низькими витратами, може бути успішнішим на ринку. З поширенням глобальних ринків машинобудівні підприємства знаходяться в постійній конкуренції з компаніями з усього світу. Економічна ефективність дозволяє підприємствам ефективно конкурувати на міжнародному ринку.

Суспільство ставить високі вимоги до машинобудівних підприємств у плані сталого розвитку, захисту довкілля та відповідальної виробничої практики. Економічна ефективність дозволяє підприємствам впроваджувати засоби для відповіді на ці вимоги, забезпечуючи при цьому свою прибутковість. [2]

Слово «ефективність» походить від слова «ефект», що в буквальному з латинського «effectus» означає виконання, дія, або від «efficio» - дію, виконую. Згідно з Великим тлумачним словником української мови, ефект – результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів, а ефективність – характеристика якого-небудь об'єкта (пристрою, процесу, заходу, виду діяльності), що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості.

В ринкових умовах поняття «ефективність» тісно пов'язане з використанням фінансово-виробничих ресурсів. Це зумовлено тим, що метою кожного суб'єкта господарювання є отримання найвищого результату, досягнення якого стає можливим за умови оптимального формування й ефективного використання всіх видів ресурсів. Саме тому визначення, які наведено в економічній літературі, зводяться в основному до того, коли ефективність пропонується розглядати як відношення результату діяльності (процесу, операції, проекту) до витрат, що зумовили його отримання. [3]

На думку Савенко В.В., економічна ефективність означає, як ефективно економічна система використовує свої ресурси в порівнянні з отриманими корисними результатами.

Як зазначає Бойко О.Д. економічна ефективність - це концепція, яка відображає, наскільки ефективно використовуються ресурси (такі як праця, капітал, матеріали) для досягнення певних цілей або результатів у галузі економіки. Це може включати в себе різні аспекти, такі як мінімізація витрат, максимізація прибутку, оптимізація виробничих процесів, забезпечення якості продукції та інші. Економічна ефективність є ключовою для успішного функціонування підприємств та економік в цілому, оскільки вона дозволяє досягти більшого рівня продуктивності та використовувати обмежені ресурси ефективно. [4]

Економічна ефективність може вважатися одним з головних індикаторів діяльності машинобудівного підприємства з наступних причин:

1. Прибутковість. Це може бути найочевиднішим показником ефективності. Високий рівень прибутковості свідчить про те, що підприємство успішно використовує свої ресурси, включаючи праця, матеріали та капітал.

2. Вартість виробництва. Машинобудівні підприємства часто стикаються з високими витратами на виробництво. Підтримання низьких витрат і високої якості продукції може свідчити про ефективне використання ресурсів.

3. Якість продукції. Економічна ефективність також може вимірюватися через якість продукції. Якщо продукція відповідає вимогам і задовольняє потреби споживачів, це може призвести до збільшення прибутковості через збільшену довіру споживачів та зменшення витрат на гарантійне обслуговування.

4. Інновації та розвиток продукції. Ефективність може також вимірюватися через здатність підприємства до інновацій та розвитку нових продуктів. Це дозволяє підприємству залишатися конкурентоспроможним на ринку та пристосовуватися до змінних умов.

5. Управління ризиками та оптимізація. Ефективне управління ризиками та оптимізація процесів можуть також свідчити про економічну ефективність підприємства. Це включає в себе ефективне управління запасами, фінансами та ресурсами. [5]

Підвищення економічної ефективності машинобудівного підприємства може бути досягнуте за допомогою різних стратегій та заходів. Деякі із них включають:

1. Оптимізація виробничих процесів. Аналіз та оптимізація виробничих процесів може допомогти знизити витрати на виробництво, збільшити продуктивність праці та покращити якість продукції.

2. Впровадження новітніх технологій. Інвестування у новітні технології дозволить підприємству підвищити продуктивність, знизити витрати на енергію та матеріали, а також покращити якість продукції.

3. Підвищення кваліфікації персоналу. Інвестування у навчання та підвищення кваліфікації працівників допоможе вдосконалити їхні навички та знання, що сприятиме підвищенню продуктивності та якості роботи.

4. Управління ланцюгом постачання. Ефективне управління ланцюгом постачання дозволить оптимізувати запаси, знизити ризики дефіциту матеріалів та скоротити час циклу виробництва.

5. Постійне вдосконалення. Запровадження системи постійного вдосконалення, таких як Lean Manufacturing або Six Sigma, дозволить підприємству постійно покращувати свої процеси та досягати ефективності на вищому рівні.

6. Стратегічне планування та управління ризиками: Розробка стратегічних планів та ефективне управління ризиками допоможе підприємству визначити свої цілі та забезпечити їх виконання, уникаючи негативних наслідків непередбачених обставин.

Ці стратегії можуть бути використані окремо або разом для досягнення підвищення економічної ефективності машинобудівного підприємства. [6]

Таким чином, враховуючи вищезазначене, економічна ефективність виступає як ключовий індикатор успішності діяльності машинобудівного підприємства і допомагає визначити його конкурентоспроможність на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довгань Л.Є., Мохонько Г.А., Ведута Л.Л. Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України: соціально-економічні аспекти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5580>
2. Савенко В.В. Підходи до визначення економічної ефективності підприємств // Економіка та право, № 10, 2023. – С. 25-29.
3. Чучук Є.В. Теоретична сутність поняття економічна ефективність та ефективність діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2765>
4. Бойко О.Д. Економічна ефективність підприємств машинобудівної галузі // Менеджер, № 12, 2023. – С. 42-44.
5. Причепя І.В. Проблеми конкурентоспроможного розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов / Причепя І.В., Мещерякова Т.К. // Розвиток підприємництва в Україні: теорія, методологія та практика: колективна монографія / Під ред. проф. Непочатенко. – Умань. – 2017. – 244 с.
6. Сучасні проблеми економіки і підприємництва [Текст]: Збірник наукових праць. – Випуск 26. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. – 151 с.

Єпіфанова Ірина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри Економіки, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: i.n.epifanova@op.edu.ua

Садіков Олександр Олександрович, аспірант, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: sadikov2014@ukr.net

Yepifanova Irina M., PhD in Economics, associate professor of the Department of Economics, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: i.n.epifanova@op.edu.ua

Sadikov Oleksandr O., PhD student Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: sadikov2014@ukr.net

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: У статті досліджено визначення поняття «техніко-технологічної бази» та проаналізовано значення розвитку техніко-технологічної бази машинобудівного підприємства.

Ключові слова: техніко-технологічна база; технічна складова; технологічна складова; інноваційна діяльність; інвестиційна діяльність; виробнича діяльність.

Abstract: In article researches the definition of the concept of «technical and technological base» and analyzes the significance of the development of the technical and technological base of a machine-building enterprise.

Keywords: technical and technological base; technical component; technological component; innovative activity; investment activity; production activity.

В даний час, коли особливо гостро постало завдання вивести всі підприємства машинобудівного комплексу на передові рубежі науки і техніки, залишаються невикористаними численні резерви та інструменти прискорення техніко-технічного розвитку, виникає потреба у новому загальному напрямі техніко-технологічного оновлення підприємств машинобудування, що забезпечить ефективне функціонування та підвищить конкурентоспроможність машинобудівної галузі.

Сучасний стан промисловості країни, який характеризується значним фізичним і моральним зносом основних фондів, низьким рівнем фінансування, ускладнює переорієнтацію економіки на техніко-технологічну орієнтацію. Враховуючи важливість машинобудування як основи індустріалізації промислового комплексу, необхідним є впровадження у виробництво нових прогресивних технологій.

Питаннями розвитку технічної, технологічної та інноваційної бази машинобудівного підприємства та його значення для промисловості країни присвячені роботи таких вчених: М. Г. Грешин, В. М. Колот, О. Г. Мендрул [1], А. П. Колесніков [2], В. В. Лойко, Т. П. Макаровська [3], С. М. Рогач, Н. М. Суліма, Т. А. Гуцул [5], О.С. Свістунов [6], І. В. Соломніков [7].

Мета даної роботи полягає в дослідженні значення розвитку техніко-технологічної бази (ТТБ) машинобудівного підприємства.

В науковій літературі не існує єдиного визначення сутності поняття «техніко-технологічна база», тому найпоширеніші трактування цього поняття наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення сутності поняття «техніко-технологічна база»

Автор	Визначення
М. Г. Грешин, В. М. Колот, О. Г. Мендрул [1].	«Системна сукупність найактивніших елементів виробництва, що визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), що здійснюється за допомогою машинного устаткування (обладнання, апаратів, приладів), різних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних ресурсів, організованих в технологічні системи виробничих підрозділів і компанії в цілому».
В. В. Лойко, Т. П. Макаровська [3].	«Засоби виробництва і праці утворюють техніко-технологічну базу, яка являє собою сукупність найбільш активних елементів виробництва та визначає технологічний спосіб одержання кінцевої продукції».
С. М. Рогач, Н. М. Суліма, Т. А. Гуцул [5].	«Кількісна та якісна сукупність складових частин матеріально-технічної бази, що забезпечує виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг) і визначає рівень розвитку всіх елементів процесу виробництва».

Джерело: розроблено автором на основі [1, 3, 5].

Дослідивши твердження вчених щодо визначення «техніко-технологічна база», можна сказати, що це сукупність спеціалізованих знарядь, предметів і методів праці, за допомогою яких виробляються певні види однорідної продукції чи надаються послуги, які задовольняють однорідні потреби. А сам розвиток техніко-технологічної бази – це процес удосконалення техніки та технології виготовлення товарів, а також професійних можливостей працівників з метою модернізації виробництва, підвищення його ефективності та якості товарів [2].

ТТБ машинобудівного підприємства включає такі складові: технологічна та технічна. Технологічна складова характеризується застосуванням технології (технологічних процесів) та містить три складові: виробництво заготовок; виробництво деталей; складання кінцевої продукції. Вона передбачає виконання окремих технологічних операцій (процесів), які випускають заготовки та напівфабрикати для деталей та вузлів майбутніх машин. Прикладами таких підприємств є підприємства з виробництва зварювальних конструкцій або литва. Одним із основних комплексів у промисловості України є машинобудування, на кінець 2022 р. дана галузь нараховує 6084 підприємства, тоді як на кінець 2021 р. було 7505 підприємств; понад 13,7% зайнятого промислово-виробничого персоналу у 2022 р., тоді як у 2021 р. цей показник склав 14,2% [4].

Розвиток машинобудування має важливе значення не тільки для промисловості, а й для економіки країни в цілому. Адже, потенціал та наявні виробничі можливості даної галузі є основою стратегічної стійкості національної економіки. Проаналізуємо як змінювалися обсяги реалізації промислової продукції (робіт, послуг) машинобудівної галузі України протягом 2020-2022 рр. (табл. 2)

Таблиця 2

Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2020-2022 рр.

	2020		2021		2022	
	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку
Промисловість	2481148,5	100,0	3589379,0	100,0	2811572,2	100,0
Видобувна промисловість	354563,6	11,2	576519,6	12,8	398090,7	14,2
Переробна промисловість	1602974,3	58,0	2200378,5	55,9	1505743,6	53,5
з неї						
Машинобудування	173078,0	6,1	204852,2	5,4	152924,4	5,4
Комп'ютери, електроніка, оптика	12313,3	0,5	14862,0	0,5	10625,6	0,4
Електротехнічне обладнання	31444,9	1,1	40708,6	1,0	27897,6	1,0
Виробництво механізмів і обладнання	60302,3	2,2	71661,7	2,0	37929,0	1,3
Виробництво автотранспортних засобів	27420,8	1,3	32581,3	1,0	35628,7	1,3
Виробництво ін. транспортних засобів	41596,7	1,0	45038,6	0,9	40843,5	1,4

Джерело: розроблено автором на основі [4].

За підсумками 2022 р. мало місце значне зниження відносної динаміки розвитку машинобудування. Причиною зниження розвитку даної галузі є нестабільний фінансово-економічний стан, зношеність обладнання та застаріла техніко-технологічна база, а також запровадження воєнного стану.

Механізм забезпечення розвитку ТТБ машинобудівного підприємства спрямований на ефективне управління процесом техніко-технологічного оновлення, що забезпечить перехід підприємства на новий техніко-технологічний рівень. Стратегічною метою розвитку ТТБ машинобудівного підприємства є забезпечення такого рівня техніко-технологічного розвитку, який дасть змогу перейти на новий технологічний спосіб виробництва машин. Основою розвитку ТТБ машинобудівного підприємства є інноваційна, інвестиційна та виробнича діяльність [7].

Інноваційна діяльність – це такий вид діяльності, який пов'язаний із науковими дослідженнями, розробками та іншими науково-технологічними досягненнями з метою виготовлення нового чи покращення існуючого продукту або технології виробництва. Оптимальною формою техніко-технологічних інновацій є наукова розробка, тому що вона є кінцевим етапом наукових досліджень і надалі товар, техніка чи технологія може бути передана у виробництво. Інвестиційна діяльність – це діяльність із залучення інвестиційних ресурсів.

Основним ресурсом інвестиційного забезпечення розвитку техніко-технологічної бази машинобудівного підприємства є власні ресурси (амортизаційні відрахування), позикові ресурси (кредитні кошти) та залучені ресурси (кошти іноземних та вітчизняних інвесторів). Виробнича діяльність – це діяльність виробничих структур машинобудівного підприємства, які готують програму техніко-технологічного оновлення підприємства відповідно до його техніко-технологічного стану. Дані структури визначають потреби в техніко-технологічних інноваціях підприємства, складають бюджет техніко-технологічних потреб та формують заявки потреб для інвесторів. Потреба в розвитку техніко-технологічної бази обумовлена кризовими явищами у функціонуванні підприємства. Як правило, сигналом до здійснення технологічних змін є зменшення обсягу продажу продукції і, відповідно, погіршення фінансових показників підприємства та показників ефективності виробництва. Важливою характеристикою сучасних технологій є їхня здатність до мінливості.

Значення розвитку техніко-технологічної бази машинобудівного підприємства полягає в наступному: розвиток науково-дослідної роботи з розроблення нових видів продукції; підвищення рівня механізації і автоматизації основних виробничих процесів впровадження прогресивних технологічних процесів у сфері машинобудування; механізація важких і трудомістких робіт; механізація управлінської та інженерної праці; модернізація устаткування; поліпшення виробничої системи управління, організації праці і виробництва; підвищення якості продукції машинобудування, яка відповідатиме міжнародним стандартам якості; удосконалення надійності й довговічності обладнання; впровадження високопродуктивних інструментів, пристосувань та інших засобів, що сприяють удосконаленню виробництва; впровадження енергозберігаючих технологій; покращення умов праці та техніки безпеки на машинобудівних підприємствах; ефективне використання виробничих фондів і підвищення рентабельності підприємства; удосконалення планування, обліку й аналізу на підприємстві машинобудування [6].

Отже, техніко-технологічний розвиток підприємств машинобудівної галузі є запорукою здатності підприємства виготовляти товари високого технологічного та якісного рівня. Техніко-технологічний розвиток має базуватися на основі оновлення матеріально-технічної бази виробництва, доцільного розставляння пріоритетів і вироблення дієвого механізму розвитку ТТБ підприємства. Основними напрямками розвитку ТТБ підприємств машинобудування є: оцінка стану наявної техніко-технологічної бази та визначення потреб виробництва; виготовлення конкурентоспроможних машин; виробництво машин та обладнання високої якості; збільшення обсягів вітчизняних наукових розробок та перспективних винаходів у сфері машинобудування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економіка підприємства : підручник / упоряд. М.Г. Грецин, В.М. Колот, О.Г. Мендрул та ін. 4-те вид., перероб. і допов. Київ : Вид-во КНЕУ, 2009. 816 с.
2. Колесніков А.П., Петрик С.І. Об'єктивні передумови та напрямки оновлення техніко-технологічної бази підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2011. №1. С. 150-153.
3. Лойко В.В., Макаровська Т.П. Економіка підприємства : навч. посібник. Київ: КНУТД, 2015. 267 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.02.2024).
5. Рогач С.М., Суліма Н.М., Гуцул Т.А. Економіка підприємства (в схемах і таблицях) : навч. посібник. Київ : «ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 509 с.
6. Свістунов О.С. Техніко-технологічне забезпечення стратегії сталого розвитку підприємств машинобудівної галузі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 5. С. 199-202.
7. Соломніков І.В. Механізм забезпечення техніко-технологічного оновлення підприємств залізничного транспорту. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 14. С. 189-195.

Епіфанова Ірина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри Економіки, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: i.n.epifanova@op.edu.ua

Трофимчук Олександр Вікторович, аспірант, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: trofymchuk.ol96@gmail.com

Yepifanova Irina M., PhD in Economics, associate professor of the Department of Economics, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: i.n.epifanova@op.edu.ua

Trofymchuk Oleksandr V., PhD student Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: trofymchuk.ol96@gmail.com

ПОХОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ КОРПОРАТИВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

¹Центральноукраїнський національний технічний університет

Анотація: дослідження зосереджується на вивченні економічних ризиків, пов'язаних з процесом корпоративної інтеграції акціонерних товариств. Зазначаються основні види ризиків, такі як фінансові, операційні, ризики ринкового середовища, легіслативні та регуляторні ризики, а також ризики залежності від постачальників, персоналу і технологій. Обговорюються можливі наслідки невдачі у врахуванні цих ризиків й важливість ефективного управління ними для успішної інтеграції. Науковий пошук закликає до ретельного аналізу ризиків, розробки стратегій мінімізації та управління ними, а також до залучення всіх зацікавлених сторін у процес управління ризиками з метою забезпечення успішної корпоративної інтеграції.

Ключові слова: економічні ризики, корпоративна інтеграція, корпоративне інтеграційне об'єднання, акціонерне товариство.

Abstract: the study focuses on the study of economic risks associated with the process of corporate integration of joint-stock companies. The main types of risks are indicated, such as financial, operational, market environment risks, legislative and regulatory risks, as well as risks of dependence on suppliers, personnel and technologies. Possible consequences of failure to address these risks and the importance of effective management for successful integration are discussed. Scientific research calls for careful risk analysis, development of mitigation and management strategies, and involvement of all stakeholders in the risk management process to ensure successful corporate integration.

Keywords: economic risks, corporate integration, corporate integration association, joint-stock company.

Корпоративна інтеграція є важливим процесом у сучасній економіці, який включає у себе об'єднання чи придбання акціонерних товариств. Цей процес може мати значний вплив на економічну діяльність, ризики його здійснення потрібно ретельно розглядати та аналізувати.

Економічні ризики корпоративної інтеграції акціонерних товариств можуть включати в себе наступні аспекти:

фінансові ризики: придбання або об'єднання компаній може призвести до збільшення фінансових зобов'язань, підвищення витрат або втрати прибутку. Наприклад, несподівані витрати на реорганізацію, розпродаж активів або компенсації працівникам;

операційні ризики: інтеграція бізнесу може породити проблеми з управлінням, неспроможність узгодити різні системи, процеси та культури підприємств. Це може призвести до зниження продуктивності, збитків від неефективності та втрати ринкової позиції;

ризики ринкового середовища: економічні та ринкові умови можуть змінитися протягом процесу інтеграції, що призведе до змін у споживчому попиті, цінах на товари та послуги, а також умовах конкуренції. Недооцінка цих ризиків може призвести до невдачі інтеграції;

ризики зменшення цінності: іноді корпоративна інтеграція може не принести очікуваних переваг для акціонерів, що може призвести до зниження ринкової цінності підприємства;

легіслативні та регуляторні ризики: зміни в законодавстві або регулюванні можуть мати великий вплив на корпоративні інтеграційні процеси та бізнес-моделі підприємств.

Зважаючи на складність процесу корпоративної інтеграції акціонерних товариств, можна також враховувати додаткові економічні ризики:

ризики зв'язку з персоналом: корпоративна інтеграція може викликати непевність серед персоналу обох компаній, що може призвести до зменшення продуктивності, збігів та втрати ключових кадрів;

технологічні ризики: об'єднання інформаційних систем і технологічних платформ може бути складним завданням, яке вимагає великих витрат й ресурсів. Невдала корпоративна інтеграція технологій може призвести до збоїв, безпекових порушень та втрати даних;

ризиків залежності від постачальників та партнерів: корпоративна інтеграція може змінити взаємовідносини з постачальниками та партнерами, що може призвести до перебоїв у постачанні, зміни цін або якості товарів і послуг;

репутаційні ризики: невдалий процес корпоративної інтеграції може пошкодити репутацію обох компаній серед клієнтів, інвесторів та громадськості;

ризиків зміни стратегії та культури підприємства: корпоративна інтеграція може призвести до зміни стратегії та корпоративної культури підприємства, що може бути складно прийнято для персоналу та клієнтів.

Походження економічних ризиків корпоративної інтеграції акціонерних товариств впливає з різних векторів економічної діяльності, що зазнають змін внаслідок об'єднання або придбання компаній. Основні економічні чинники, які породжують такі ризики, включають:

1. Фінансові перетворення – об'єднання або придбання компаній може призвести до значних фінансових змін, таких як збільшення зобов'язань, реструктуризація фінансових потоків, перерозподіл активів і капіталу. Ці зміни створюють ризики фінансової нестабільності і можуть впливати на платоспроможність і прибутковість підприємств.

2. Операційні виклики – корпоративна інтеграція бізнес-процесів та операцій може бути складним завданням, особливо коли мають місце культурні та організаційні різниці між компаніями, що об'єднуються. Це може викликати ризики зменшення продуктивності, збитків від збоїв у виробництві та операційних проблем.

3. Ризики втрати ринкової позиції – об'єднання або придбання компаній може призвести до зміни у ринковій динаміці та конкурентній ситуації. Недооцінка цих ризиків може призвести до втрати частки ринку або погіршення позицій на ринку.

4. Легіслативні та регуляторні обмеження – зміни в законодавстві або регулюванні можуть мати великий вплив на корпоративну структуру, операції та стратегію підприємств. Невдалий аналіз цих ризиків може призвести до порушень законодавства або втрати регуляторної відповідності.

5. Ризики фінансової реорганізації – перегляд фінансових структур та оптимізація капіталу можуть викликати ризики, пов'язані зі зміною ставок кредитів, розміром боргу й співвідношенням боргу до власного капіталу.

6. Ризики стабільності цін на активи – об'єднання або придбання компаній може впливати на ціни на акції, облігації, нерухомість та інші активи, що може створити ризики фінансових втрат або недооцінки активів.

7. Ризики залежності від ринку капіталу – процес інтеграції може залежати від доступу до капіталу та інвестицій, що створює ризики зміни умов фінансування та вартості капіталу.

8. Ризики кредитування та фінансування – зміни у ставках інтересів, умовах кредитування та доступності фінансування можуть вплинути на фінансову стійкість підприємств та їхню здатність забезпечити фінансування інтеграційних зусиль.

9. Ризики зміни ринкового середовища – зміни в економічних умовах, торговельних відносинах і глобальному політичному кліматі можуть мати великий вплив на успішність корпоративної інтеграції та діяльність підприємств.

Таблиця

Узагальнена характеристика основних економічних ризиків корпоративної інтеграції та їх можливих наслідків

<i>Правові ризики</i>	<i>Фіскальні ризики</i>
Потенційні проблеми з правовою сферою, такі як неочікувані юридичні обмеження або суперечності у власності активів, можуть вплинути на успішність інтеграції.	Зміни в податковому законодавстві або податкових обов'язках можуть мати значний вплив на фінансові результати об'єднаних компаній.
<i>Геополітичні ризики</i>	<i>Екологічні ризики</i>
Політичні та геополітичні події можуть створити невизначеність та ризики для бізнесу, зокрема, якщо компанії мають міжнародну присутність.	Потенційні проблеми з охороною довкілля або несподівані екологічні збитки можуть призвести до фінансових втрат і пошкодження репутації.

Джерело: авторська розробка.

Ці додаткові аспекти демонструють, що економічні ризики корпоративної інтеграції акціонерних товариств є різноманітними та комплексними. Досягнення успішної інтеграції вимагає уважного вивчення, комплексного аналізу і ефективного управління різними економічними факторами, які можуть вплинути на бізнес-процеси та результати діяльності підприємств.

Отже, економічні ризики корпоративної інтеграції акціонерних товариств впливають з різних аспектів економічної діяльності і можуть мати значний вплив на фінансовий стан, операційну ефективність та ринкову позицію підприємств. Перспективна корпоративна інтеграція вимагає комплексного підходу до управління ризиками та врахування всіх можливих наслідків. Це означає не лише ідентифікацію ризиків, але й розробку стратегій мінімізації та реагування на них, а також залучення всіх стейкхолдерів у процес прийняття рішень. Врахування та управління цими ризиками важливо для успішної корпоративної інтеграції акціонерних товариств. Компанії повинні проводити детальний аналіз ризиків, розробляти стратегії мінімізації та управління ризиками, а також мати плани дій у разі виникнення непередбачуваних обставин.

У процесі корпоративної інтеграції акціонерних товариств виникає багато економічних ризиків, які можуть негативно вплинути на успішність інтеграції та подальшу діяльність підприємств. Ці ризики включають фінансові, операційні, ризики ринкового середовища, ризики зменшення цінності, легіслативні та регуляторні ризики, а також ризики, пов'язані з персоналом, технологіями, залежністю від постачальників, репутацією та стратегією.

З метою успішної інтеграції необхідно провести ретельний аналіз ризиків, розробити ефективні стратегії мінімізації та управління ними, а також мати плани дій для вирішення непередбачених ситуацій. Компанії повинні також активно залучати всіх зацікавлених стейкхолдерів у процес управління ризиками та забезпечити відкритий комунікаційний процес для успішної реалізації інтеграції. Зосередження на ефективному управлінні ризиками допоможе забезпечити успішну корпоративну інтеграцію та досягнення поставлених цілей підприємств.

У висновку, вдала корпоративна інтеграція акціонерних товариств вимагає глибокого розуміння та управління різноманітними економічними ризиками. Застосування комплексного підходу до ідентифікації, аналізу та управління цими ризиками є важливим для забезпечення успіху інтеграційного процесу та досягнення стратегічних цілей підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуцалюк О.М. Теоретико-аналітичний огляд розвитку корпоративного управління в об'єднаннях акціонерних товариств. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю» (м. Київ, 17 березня 2022 р.)*. Київ: Інтерсервіс, 2022. С. 172-179.

2. Птащенко Л.О. Збалансованість економічних інтересів: інноваційні напрями державного і корпоративного стратегічного управління: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 296 с.

Коровін Юрій Володимирович – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, e-mail: 012fireman012@gmail.com

Korovin Yuri V. – Postgraduate, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, e-mail: 012fireman012@gmail.com

МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНОГО БАНКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ТОВ „ВЕЛЛФІН”,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація: У статті обґрунтовані необхідність створення та основні засади діяльності Українського банку інноваційного розвитку

Ключові слова: інноваційна діяльність; інноваційна модель розвитку; інноваційний процес; банки реконструкції та розвитку; інноваційний банк; національна ідея

Abstract: The article substantiates the necessity to create and the basis principles for the activities of the Ukrainian Bank for Innovative Development.

Keywords: innovative activity; innovative development model; innovative process; reconstruction and development bank; innovative bank; national idea

Коли розпадався Радянський Союз, багато хто вважав, що Україна стане найуспішнішою серед країн, що утворювалися на теренах радянської імперії. Адже Україна входить до числа країн з найбільшими запасами корисних копалин на душу населення, має досить родючі чорноземи, сприятливий клімат, вигідне територіально-географічне розташування, працелюбний народ. Але, на жаль, за роки своєї державної незалежності під впливом різних внутрішніх і зовнішніх чинників Україна втратила навіть ті позиції серед країн світу, на яких вона була, і опинилась за різними міжнародними рейтингами переважно на недостойних для себе місцях. Більш того, перед початком українсько-російської війни наша країна опинилась в п'ятірці країн, які не досягли рівня обсягів ВВП 1990 р., тоді як весь світ за цей час пішов далеко вперед. Рівень життя наших громадян став одним із найнижчих у Європі і не тільки, багато з них змушені шукати кращого життя в інших країнах. Це підриває авторитет України серед країн світу та часто викликає зневажливе ставлення інших народів до українців як бідної нації. І тільки стійкість українців у боротьбі з Московією викликала захоплення ними в інших країнах, багато з яких почали надавати фінансову і матеріальну допомогу Україні для боротьби з агресором, підтримання більш-менш благополучного рівня життя населення та відбудови зруйнованої війною.

За становища, в якому Україна опинилась, вона повинна зробити доленосний вибір: або стрімко увійти до кола країн, які є авангардом сучасної людської цивілізації, або бути приреченою на безнадійне відставання від них і ніяких перспектив не мати. Тому Україні потрібна така неординарна стратегія розвитку інтелектуального потенціалу, наукової та освітянської сфер, котра призвела б до швидкого зростання усіх інших видів нашого потенціалу (передусім виробничого) та їх ефективного використання. Її потрібно не тільки розробити, але й швидко і цілеспрямовано реалізувати, щоб зуміти заскочити до того потяга, який з шаленою швидкістю мчить мимо нас.

Очевидно зусиллями влади, науковців, дипломатів, політиків, всієї української еліти терміново потрібно вжити кардинальних заходів, щоб позбавитися зазначеної вище репутації. На наше переконання, насамперед потрібно чітко проголосити нову національну ідею. Адже продовж століть національною ідеєю нашого народу були необхідність побороти своїх ворогів, звільнитись від чужоземного гніту, досягти соборності власних земель, вибороти державну самостійність і незалежність. В основному всього цього наш народ добився і тепер змушений ці досягнення захищати в кровавих битвах з московською ордою.

На наше переконання, стратегічною національною ідеєю України, над реалізацією якої нашому суспільству прийдеться працювати у майбутньому, повинно бути на початковому етапі швидке приближення до рівня країн ЄС за науково-технічним розвитком, рівнем життя народу, культурою побуту і поведінки, а згодом – зайняття достойного місця серед авангардних країн світу. Цю ідею

зобов'язаний усвідомити кожен українець. Для втілення її у життя повинно згуртуватися все наше суспільство і докласти максимальних зусиль, а то й піти на певні жертви.

Про можливість реалізації такої національної ідеї за короткий проміжок часу свідчить досвід інших країн. Кожна з них досягала успіхів різними шляхами. Їх досвід необхідно вивчити і опрацювати свій шлях, який вивів би нашу країну в число авангардних країн світу, а нашому народу забезпечив би заможне й високодуховне життя.

Інституціями, які сприяють прискоренню темпів росту економіки, після Другої світової війни стали банки реконструкції та розвитку, які поділяються на всесвітні (Світовий банк), регіональні (Європейський банк реконструкції і розвитку, Європейський інвестиційний банк тощо) та національні, які є у багатьох країнах. Зазвичай, національні банки держава наділяє фінансовими ресурсами (хоч додаткові ресурси вони можуть залучати з грошового ринку). Через це такі банки перебувають поза конкуренцією з комерційними банками, але тісно співробітничать з ними. Свою підтримку розвитку економіки банки реконструкції та розвитку здійснюють шляхом надання субсидій, субвенцій, дотацій, безпроцентних кредитів чи кредитів з пільговими процентними ставками. Все це поєднується з одночасним наданням консультацій та передачею „ноу-хау”.

На рубежі XX і XXI століть в Україні припинилося падіння виробництва і воно стало розвиватися порівняно високими темпами. Тоді і в подальшому вищі органи державної влади України багато разів приймали рішення, націлені на збільшення виробництва інноваційної продукції та перехід від сировинної моделі експорту до експорту наукоємної інноваційної продукції. Основним шляхом до цього проголошувалась реалізація інноваційної моделі розвитку країни, концепція якої була затверджена постановою Верховної Ради України у 1999 р. Однак якихось серйозних зрушень у вирішенні цієї проблеми не відбулося. Попри відсутність в українському суспільстві розвиненої культури інвестування основним гальмом соціально-економічного розвитку країни, а тим більше реалізації інноваційної моделі розвитку, на наш погляд, був і залишається брак фінансових ресурсів.

Перемога над московською ордою створить сприятливі умови для подолання довготривалої економічної кризи в нашій країні. Адже потрібно відбудувати зруйноване війною на новій технологічній основі. І в цьому нам почали допомагати та обіцяють допомагати в майбутньому демократичні країни. Так, Планом відновлення України, який був представлений в липні 2022 р. на Міжнародній конференції у швейцарському Лугано, поміж іншого, передбачено створення в нашій країні власного банку реконструкції та розвитку економіки. Нова фінустанова акумулюватиме кошти, що надходитимуть від донорів та інвесторів, а також як репарації від країни-агресора, і спрямовуватиме їх на проєкти з відновлення та на кредитування реального сектора економіки [1]. Правда, реальних кроків щодо створення цього банку поки що не зроблено.

Але й Україна повинна сама докласти зусиль, щоб увійти в число авангардних країн світу. Економічну політику держави слід орієнтувати на розвиток на випередження, а не навздогін за іншими країнами. Досягти цього можна лише шляхом реалізації інноваційної моделі розвитку країни. І не тільки в реальному секторі економіки. Для цього Україна має певні передумови, насамперед талановитий і працелюбний народ. Це підтвердили винаходи українців під час війни, які дивують світ. Винаходів, які б допомогли Україні зайняти певну нішу на міжнародному ринку, й раніше не бракувало. Реалізація багатьох із них на практиці дозволила б задовольнити власні потреби нашої країни та з успіхом експортувати продукцію в інші країни. На жаль, в Україні відсутній механізм тиражування результатів інноваційної діяльності та системна стратегія переходу на інноваційну модель розвитку країни, без чого реалізація зазначеної вище нової національної ідеї неможлива.

Своїм розпорядженням від 1 грудня 1998 р. „Про заходи щодо економічної стабілізації та стимулювання виробництва” Президент України у комплексі досить конкретних заходів доручив Кабінету Міністрів України прискорити разом з НБУ утворення Українського банку реконструкції та розвитку (далі – УБРР). Банк слід було заснувати до 1 лютого 1999 р., оскільки цим розпорядженням уже у 1999 р. намічалось „фінансування цільових інвестиційних програм у формі пільгового довгострокового кредитування через УБРР, а також через уповноважені комерційні банки із залученням на це коштів Державного інноваційного фонду та коштів від приватизації державних підприємств”. Автори цієї статті публікували деякі свої пропозиції щодо заснування та діяльності УБРР [2; 3]. Однак розпорядження глави держави не було виконане, а наші пропозиції до нинішнього часу залишились незатребуваними. Але врешті-решт, в кінці 2003 р. УБРР був заснований, а 19 березня 2004 р. НБУ його зареєстрував зі статутним капіталом 32 млн грн. Основним його завданням було – сприяти соціально-економічному розвитку країни. В багатьох аспектах його діяльність мала

приблизитися до діяльності інвестиційних банків. Але заснованому УБРР не були притаманні особливості таких банків інших країн.

Зазвичай банки реконструкції та розвитку створюються на основі окремого закону. УБРР же був заснований на основі Закону України „Про банки і банківську діяльність” як звичайний комерційний банк, а не як спеціальний банк. Він не став державним банком, бо невеличкі пакети акції (0,01% суми статутного капіталу) придбали два керівники установи-засновника – Української державної інноваційної компанії, яка сама була створена на залишках Державного інноваційного фонду. Якщо в інших країнах такі банки фактично завжди є потужними банками національного або навіть міжнародного масштабу, то УБРР був безфіліальним й за масштабами капіталу та діяльності постійно посідав місця в кінці рейтингової таблиці українських банків. Зарубіжні банки реконструкції та розвитку основні доходи отримують від пільгового інвестиційного кредитування, а УБРР свої незначні кошти вкладав у міжбанківські кредити та державні цінні папери. Одним словом, на стан справ в економіці країни він не впливав і покладених на нього завдань так і не виконав. Тому нарешті був проданий компанії з КНР і функціонує під цією ж назвою як маленький і збитковий банк.

Вважаємо, що для реалізації інноваційної моделі розвитку України слід заснувати державний Український банк інноваційного розвитку (УБІР) на основі окремого закону про нього. В статутний капітал УБІР слід передати кошти, передбачені для формування статутного капіталу Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, створеної для зміцнення економіки України й для залучення інвестицій та підтримки інноваційної діяльності суб’єктів господарювання. Адже установа функціонує з 2019 р., але помітного впливу на реалізацію інноваційної моделі розвитку країни вона не справляє. Основна причина цього – її фінансова немічність.

Проблемою, яку слід вирішити, засновуючи УБІР, є забезпечення його „довгими грошима”, які будуть йому потрібні для інвестування в інноваційні проекти або для надання довгострокових кредитів на їх реалізацію. При цьому, очевидно, потрібно прийняти й непопулярні рішення. Так, окрім традиційних джерел фінансових ресурсів, зважаючи на нагальну потребу в діяльності УБІР, на формування його інвестиційних і кредитних ресурсів слід спрямувати на засадах примусової позики резервні фонди та частину вільного інвестиційного капіталу суб’єктів господарювання; іноземну валюту, яку фізичні особи в обов’язковому порядку повинні зберігати на депозитах у цьому банку; незаконно виведені за кордон кошти юридичних і фізичних осіб, які слід повернути в Україну.

УБІР повинен тісно співпрацювати з інвестиційними, страховими і фінансовими компаніями, інвестиційними, венчурними та благодійними фондами. Банк може випускати свої облигації, а коли набуде високої довіри, то й власні акції зі збереженням їх контрольного пакета у власності держави. Для реалізації окремих проектів УБІР може створювати консорціуми з комерційними банками.

Доцільно, щоб банк інвестував або кредитував реалізацію інноваційних проектів по всьому інноваційному циклу „наука – техніка – виробництво”. В першу чергу банк зобов’язаний інвестувати чи кредитувати проекти, передбачені державними програмами, та найефективніші ініціативні проекти. Для наукової і технічної експертизи проектів при банку повинна бути створена науково-технічна рада, яка може залучати до своєї роботи відповідних експертів. При УБІР доцільно мати підрозділ, який би вахтовим методом створював виробництва інноваційної продукції до здачі їх „під ключ”, після чого переходив би на інший об’єкт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Обух В. Навіщо Україні свій банк розвитку та реконструкції URL: <https://ukrinform.ua/rubric-economy/3524426-naviso-ukraini-svij-bank-rekonstrukcii>
2. Український банк реконструкції і розвитку: проблеми створення та діяльності // Урядовий кур’єр. – 1999, 2 грудня. – №226. – С. 6.
3. Лазепка В.І. Чи потрібен Україні банк реконструкції та розвитку? // Банківська справа.– 1999. – №2.– С. 37–39.

Лазепка Валентин Ігорович, кандидат економічних наук, директор ТОВ "ВЕЛЛФІН", Київ. E-mail: lazepkav@gmail.com

Lazepka Valentyn I., candidate of Economic Sciences. Director of WELLFIN LLC. Kyiv. E-mail: lazepkav@gmail.com

Лазенка Ігор Михайлович, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри банківської справи.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ.
E-mail: lazepkaim006@gmail.com

Lazepka Ihor M., candidate of Economic Sciences, professor of the Department of Banking Kyiv National
Economic University named after Vadym Hetman. Kyiv. E-mail: lazepkaim006@gmail.com

ЗМІНА ПРІОРИТЕТНОСТІ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: у роботі досліджено актуальні проблеми ринку праці та процесу формування ефективності праці за умов воєнного стану. Робота включає аналіз факторів впливу на процес забезпечення ефективності праці. Обґрунтовано пріоритетність обраних факторів в системі менеджменту персоналу.

Ключові слова: ефективність праці; ринок праці; мотивація; експертні оцінки; воєнний стан.

Abstract: the work examines current problems of the labor market and the process of forming labor efficiency under martial law conditions. The work includes the analysis of influencing factors on the process of ensuring labor efficiency. The priority of the selected factors in the personnel management system is substantiated.

Keywords: labor efficiency; labor market; motivation; expert assessments; martial law.

За останнє десятиріччя Україна досягла досить високого рівня розвитку ринку праці, проте безпрецедентні умови, в яких опинилась країна внаслідок повномасштабного воєнного вторгнення росії, спровокували досить негативні зміни. Усі сталі та дієві в мирний час процеси щодо забезпечення ефективності праці досить різко втратили свою актуальність, на що першочергово впливали саме екзогенні чинники – економічна та міграційна кризи.

Відповідно до даних інформаційного звіту Державної служби зайнятості України, Федерації роботодавців України, Міністерства освіти і науки України, а також Фонду міжнародної солідарності (Solidarity Fund PL) можна виділити такі ключові зміни на ринку праці за 2022-2023 рр. [1]:

- істотне скорочення обсягів зайнятості: кількість працюючих на небюджетних підприємствах у 2022 р. скоротилася на 15%, причому найбільша частка припала саме на мікропідприємства (53% від загальної суми скорочення);

- у структурі зайнятості спостерігається скорочення частки працівників найпростіших професій, сфери торгівлі та кваліфікованих працівників з інструментом;

- значний дефіцит інженерних і кваліфікованих робітничих професій, що значно послаблює ефективність роботи усієї економічної системи країни;

- перерозподіл частки працюючих жінок та молоді, а також працівників пенсійного віку;

- найчисленнішими професіями, за якими здійснювався найом працівників у 2022 р. стали: водій автотранспортних засобів, сестра медична (брат медичний), вантажник, підсобний робітник, оператор котельні, тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісгосподарського) виробництва, продавець продовольчих товарів, швачка, укладальник-пакувальник, лікар.

Отже, вплив окреслених факторів деструктивного характеру спричинив зміни в пріоритетності задоволення потреб працівників підприємств (якщо система мотивації формується згідно піраміди потреб А. Маслоу [2]). Якщо раніше основна увага була націлена на задоволення потреб вищого рівня (повага, самовираження), то на сьогодні важливими є саме потреби безпеки. При правильному використанні цих важелів в системі забезпечення ефективності праці можна отримати важливі стратегічні та тактичні можливості для підприємств.

Стає зрозумілим, що формування власної системи забезпечення ефективності праці, специфічної для кожного окремого підприємства, є запорукою тактичного та стратегічного успіху. Для того, щоб правильно побудувати таку систему, окреслити усі процеси та необхідні ресурси, потрібно чітко розуміти, які саме фактори впливають на процес забезпечення ефективності праці та їх пріоритетність. У табл. 1 наведено перелік актуальних на сьогодні факторів.

Таблиця 1 – Фактори впливу на процес забезпечення ефективності праці

Фактори	Значення для підприємств
Мотивація працівників	Мотивовані працівники схильні працювати більше та з більшим завзяттям. Фактори мотивації включають заробітну плату, можливості професійного розвитку, визнання, баланс між роботою і особистим життям та ін.
Кваліфікація та навички працівників	Кваліфіковані працівники зазвичай здатні працювати більш ефективно та зменшують кількість виробничих відходів і помилок. Постійне навчання та розвиток навичок допомагають забезпечити високий рівень кваліфікації.
Умови праці	Комфортні та безпечні умови праці підвищують продуктивність та зменшують ризик травм. Фактори включають у себе організацію робочого місця, обладнання, засоби захисту тощо.
Лідерство та управління	Систематичне та ефективне управління сприяє оптимізації бізнес-процесів та зниженню витрат. Лідерство та управління включають в себе прийняття рішень, планування, моніторинг та оцінку роботи працівників.
Технології та обладнання	Використання сучасних технологій та обладнання може значно покращити продуктивність та якість виробництва. Інновації включають в себе автоматизацію, цифрові рішення, інтернет речей (IoT) тощо.
Організаційна культура	Культура підприємства впливає на мотивацію працівників, їхню відданість та ставлення до роботи. Підприємства з відкритою та сприятливою організаційною культурою зазвичай досягають кращих результатів.
Податкова та законодавча база	Рівень податків, які підприємство повинно сплачувати, впливає на його фінансові ресурси. Закони і правила, які регулюють сферу діяльності підприємства, можуть вплинути на його операційні процеси і структуру робочої сили.

Джерело: узагальнено автором на основі [3–5]

Вирішення питання пріоритетності окреслених факторів запропоновано на основі методу колективних експертних оцінок Дельфі [6]. Вважаємо, що даний метод дозволить отримати якісні результати дослідження (критеріями якості виступають достовірність, своєчасність, об'єктивність).

За підсумками дослідження сформовано таблицю статистичних оцінок (табл. 2), чому передувало експертне опитування, створення матриць балів, ваги та рангів.

Таблиця 2 – Статистична оцінка порівняльної важливості напрямків

Назва статистичного показника	Умовне позначення	Напрямки						
		1	2	3	4	5	6	7
1. Середнє значення (в балах)	M_j	92	82	98	86	72	78	52
2. Середній ранг	S_i	2	4	1	3	6	5	7
3. Частота максимально можливих оцінок	K_{100j}	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
4. Коефіцієнт активності експертів	K_{aej}	1	1	1	1	1	1	1
5. Середня вага показника (нормована оцінка)	W_j	0,1643	0,1464	0,1750	0,1537	0,1287	0,1392	0,0927
6. Розмах оцінок	L_j	10	10	10	10	10	20	20

Джерело: результати власних статистичних досліджень

Значення коефіцієнта конкордації ($K_{кон} = 0,82518$) свідчить про високу ступінь узгодженості думок експертів. Враховуючи, що за ймовірності ($P=0,99$) та $(n-1) = (7-1) = 6$, $\chi_p^2 = 24,7554$ виконується умова про суттєвість коефіцієнта конкордації, оскільки $\chi_p^2 > \chi_m^2$.

У табл. 3 представлено результати ранжування. Відтак, умови праці, мотивація, лідерство та управління виступають ключовими, найбільш важливими факторами впливу на процес забезпечення

ефективності праці. Такі результати підтверджують раніше сформовану гіпотезу щодо нових умов на ринку праці та мотивації працівників.

Таблиця 3 – Ранжування факторів в міру зниження відносної важливості (оціненими за значеннями середнього рангу)

Номер згідно рангу	Номер згідно з анкетною	Назва фактору	Середнє значення рангу
1	3	Умови праці	1,3
2	1	Мотивація працівників	2,2
3	4	Лідерство та управління	3,3
4	2	Кваліфікація та навички працівників	4
5	6	Організаційна культура	4,6
6	5	Технології та обладнання	5,6
7	7	Податкова та законодавча база	7

Джерело: результати власних статистичних досліджень

За підсумками дослідження проблеми забезпечення ефективності праці у нових реаліях ринку праці України стає можливим формувати таку систему менеджменту персоналу, яка давала б значні переваги як на тактичному, так і на стратегічному рівнях управління. Подальші дослідження передбачають вибір інструментів, механізмів та важелів управління ефективністю праці в контексті зміни парадигми виключно ринкових цінностей на цінності соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ринок праці України 2022-2023: стан, тенденції та перспективи. https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf
2. Maslow A. H. Motivation and Personality (2nd ed.). New York: Harper & Row. 1970. 369 p.
3. Погорелова Т. О. Аналіз факторів, які впливають на ефективність праці персоналу підприємства. Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Економічні науки. Харків : НТУ "ХПІ", 2016. № 27 (1199). С. 17–21.
4. Місевич М. А., Соболева Х. В. Моніторинг стимулів до ефективної праці в галузі охорони здоров'я. Моделі мотивації. Агросвіт. 2020. № 21. С. 71–77.
5. Гавкалова Н. Л. Болотова О. О. Організаційно-економічне забезпечення ефективності менеджменту персоналу підприємства : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 252 с.
6. The Delphi Method. Techniques and Applications. Ed. by H. Linstone and M. Turoff. Addison. Wesley Publishing Company, 1975. P. 10–50, 80–95, 212–225.

Міронова Юлія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та безпеки інформаційних систем, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: miroнова@vntu.edu.ua

Тузурідзе Олена Владиславівна – студентка групи МІТ-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: tuzuridzeolena@gmail.com

Mironova Yuliia V. – candidate of economic sciences, associate professor of the Department of Management and Security of Information Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: miroнова@vntu.edu.ua

Tuzuridze Olena V. – student of MIT-20b group, Faculty of Information and Security Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: tuzuridzeolena@gmail.com

ПРИРОДОРЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.

¹ ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація: Розкрито чинники руйнівного впливу на стан природоресурсного потенціалу сільського господарства; сформульовано першочергові завдання державної політики щодо забезпечення переходу від виснажливого до ресурсозберігаючого агровиробництва в умовах зміни клімату і повоєнного відновлення

Ключові слова: природні ресурси; природно-кліматичні умови; деградація; державне управління.

Abstract: The factors of destructive influence on the state of the natural resource potential of agriculture are disclosed; the primary tasks of state policy to ensure the transition from exhausting to resource-saving agricultural production in the conditions of climate change and post-war recovery are formulated

Keywords: natural resources; natural and climatic conditions; degradation; governance.

Природоресурсний потенціал сільського господарства формують природні ресурси, які беруть участь у процесі виробництва (земельні – орні землі, сіножаті, пасовища, перелоги; водні – ґрунтові води, поверхневий стік, підземні води; лісові – полезахисні лісонасадження, лісовкриті ділянки) та природно-кліматичні умови, які не беруть участь у виробництві, а полегшують його або ускладнюють.

Сільськогосподарські землі, виступаючи у процесі виробництва основним його засобом і предметом праці, забезпечують людство продовольством, відіграють важливу роль у стійкому функціонуванні біосфери з її специфічним компонентом – сукупністю всіх живих організмів, що населяють планету, в збереженні біоценозів та упередженні забруднення навколишнього середовища. Особливістю земельного ресурсу є його невідновлюваність і просторова обмеженість, він не може бути замінений ніякими іншими засобами для виробництва сільськогосподарської продукції, що вимагає особливих заходів його захисту і збереження продуктивності.

Основним чинником реалізації продуктивної сили угідь є їх вологозабезпеченість. Вода – джерело існування органічної речовини, складова частина всіх живих організмів. У листях наземних рослин її частка становить 75-86%. Обводнення клітин – найважливіша умова для проходження в рослинах фізіологічних процесів – фотосинтезу, дихання, обміну речовини. Нестача води спричиняє зневоднення клітин, падіння тургору, порушення всіх фізіологічних процесів. Основними джерелом надходження води в ґрунт є атмосферні опади, які виступають в контексті вище зазначеного визначальним чинником впливу на стан земельних й інших природних ресурсів.

На реалізацію природного потенціалу ґрунтів, а також на опади, тепловий режим, інші прояви кліматичних умов значно впливають лісові ресурси, які виконують ґрунтозахисні, водоохоронні, водорегулюючі функції. Основним ефектом ґрунтозахисної функції і лісових ресурсів є запобігання втрат, які виникають в наслідок ерозії ґрунтів. Кожен гектар польових лісонасаджень захищає приблизно 25-30 га ріллі. При досягненні агрономічної лісистості оптимального рівня ерозійні процеси знижуються до практичного припинення.

Сільськогосподарське виробництво залежить від стану сукупності компонентів природоресурсного потенціалу на 40-46%. Наразі цей стан зазнає значних негативних змін під впливом комплексу чинників, серед яких на першому місці світовою науковою спільнотою визнана конфліктність деструктивної діяльності людей із законами природи.

Домінування природоруйнівних технологій визначається пріоритетом економічної вигоди, "споживанням задля процвітання" та ілюзією невичерпності земельних й інших природних ресурсів. Антагонізм зіткнення природи і людського соціуму спричиняє значні екологічні і соціальні наслідки, породжені техногенними технологіями, заміною сівозмінного землеробства глибокоспеціалізованим з переходом до монокультури виробництвом на основі тотальної хімізації і спрощених систем меліорації, що у сукупності веде до ущільнення, ерозії й інших деградаційних процесів, розширення

орних та зменшення умовно стабільних угідь, заболочення і закислення ґрунтів, забруднення хімікатами поверхневих і підземних вод, погіршення якості продукції, зменшення біорізноманіття, посилення ґрунтовтоми, опустелювання і саванізації угідь. Від ерозії ґрунтів світове сільське господарство втрачає щорічно 6 млн га. У результаті "зеленої революції" в Латинській Америці і Східній Азії виведено з обробітку 40% зрошуваних угідь. Поширення пустинь і напівпустинь на 80% відбувається в результаті людської діяльності без врахування природних законів. Від ґрунтовтоми світове сільське господарство втрачає 25% виробництва [1].

У результаті, якщо в період до 80-х років минулого століття темпи росту врожайності, наприклад, кукурудзи, рису і пшениці становили 2-3%, то нині за тих же технологій по кукурудзі цей показник знизився до 1,5%, а по рису і пшениці – до 1%. Виробництво пшениці за цей період зменшилося на 5,5%, кукурудзи - на 3,8%. Якщо тенденції збережуться, то, за даними ФАО, до середини цього століття прибавиться ще 600 млн голодуючих людей.

Зазначені процеси фіксуються вченими і в Україні [2]. В глибокоспеціалізованому на вирощуванні зернових і олійних культур аграрному секторі країни домінують індустріально-техногенні технології, орієнтовані виключно на економічний ефект. Цьому підпорядкована розораність угідь, яка становить 77%, а в чорноземних спеціалізованих зонах Степу і Східного Лісостепу – за 90%. Унаслідок застосування інтенсивних ґрунтовиснажливих технологій переуцільнення ґрунту поширене на 39% площі ріллі, замулення і кіркоутворення – на 38%, значні площі зрошуваних земель підкислені і заболочені. Фізичній деградації піддані 22 млн га, а ерозії – 10,6 млн га ріллі. Сумарні втрати ґрунту через ерозію щорічно становлять 25-26 млрд т, а гумусу - 32-33 млн т, що еквівалентно 320-330 млн т органічних добрив. Полезахисна лісистість становить 1,5% проти науково обґрунтованих 3,5% [3]. У Херсонській області та деяких інших південних районах намітились процеси опустелювання.

Другим викликом для стійкості природних ресурсів сільського господарства стає *зміна кліматичних умов*. За різними сценаріями вчених і професійних організацій, ці зміни відбуваються прискореними темпами і в майбутньому наростатимуть, що матиме більше негативний, ніж позитивний вплив на стан ґрунтів, їх водозабезпеченість та розвиток рослин. В умовах потепління відбувається трансформація не лише температурного режиму, а й атмосферних опадів, вітрових потоків й інших природних умов, тобто, всіх показників, які характеризують стан кліматичної системи та пов'язаних з нею інших компонентів природного ресурсу сільського господарства.

Кліматичні зміни України характеризуються такими ознаками, як тривалі бездошові періоди, короткочасні зливи і повені, падіння рівня ґрунтових вод та масове пересихання малих річок і колодязів, що, за прогнозами науковців, слід очікувати і в подальшому.

За останні 25 років середньорічна температура повітря перевищила кліматичну норму на 1,5°C, що більше показника європейських країн і північної півкулі планети в цілому. Кількість ефективного тепла (+10°C) по всій Україні досяг 1600°C - до такого показника в кінці 90-х років наближалися лише АР Крим і Херсонська обл. Через підвищення температури норма водопотреби сільськогосподарських культур збільшилася на 10-20%. Водночас середньомісячна сума опадів у 2015-2020 рр. у найбільш посушливій Степовій зоні набула тенденції до зменшення: від 10% у Кіровоградській до 25% - Донецькій областях [4].

Деградаційні процеси найбільш уражених ерозією і змінами клімату південних областей Степової зони і Східного Лісостепу наразі посилюються *бойовими діями*. На порушених ними землях фіксується механічний, фізичний, хімічний, фізико-хімічний, біологічний види деградації. Механічна деградація проявляється в активізації ерозійних процесів, механічному порушенні морфологічної будови профілю ґрунту, фізична – у зміні гранулометричному стану ґрунту, його ущільненні важкими воєнними машинами, хімічна – в погіршенні гумусового стану ґрунтів, засоленні, забрудненні, фізико-хімічна – в підкисленні та підлуженні, біологічна – у зменшенні біологічної активності тощо.

Відповідальність за продовольчу безпеку країни, а значить, і за стан його основи – природоресурсного потенціалу несе, в першу чергу, держава. В умовах нових викликів аграрна політика України, як кандидата в члени Європейського Союзу, має дотримуватися інституціонально-правових основ європейської екологоорієнтованої аграрної політики. У цьому контексті важливим першочерговим завданням є прийняття довгострокової *Програми консервації* деградованих і малопродуктивних угідь з визначенням державної структури для управління консервацією земель; встановленням поетапності консервації: унормуванням відшкодування землевласникам витрат на проведення робіт з консервації земель, їх залуження, заліснення або ренатуралізації; стимулюванням

масштабного відновлення мережі полезахисних лісосмуг, підвищенням лісистості території, у т. ч. за рахунок лісонасадження сільгоспвиробниками на деградованих і малопродуктивних землях.

Для призупинення подальшої деградації угідь і відновлення їх родючості необхідно:

- прийняти Закон України "Про Кодекс сталого агрогосподарювання", використавши досвід інституалізації таких актів країн-членів ЄС [5];

- інституалізувати перехід до сівозмінного ґрунтозахисного землеробства з розширенням посівів гумусоутворюючих бобових культур і багаторічних трав та зменшенням посівних площ соняшнику у симбіозі з відновленням тваринництва;

- створити повноцінну систему моніторингу якості ґрунту, запропонувати власникам земель безкоштовне їх тестування з веденням «паспорту ґрунту»; сформувані заходи для досягнення нейтрального рівня деградації земель, а також унормувати розроблення господарствами (з площею сільгоспугідь понад 50 га) плану догляду за ґрунтом і збереження його родючості;

- стимулювати масштабне застосування сталих практик, таких як ґрунтозахисне землеробство, інтегрована система удобрення, агролісівництво тощо; спонукати аграріїв дотримуватись балансу використання мінеральних та органічних добрив;

- унормувати новий підхід «екообумовленості» бюджетної підтримки сільгоспвиробників – кошти за державними програмами надавати за умови дотримання пріоритетних ековимог (дотримання сівозмін, збереження вмісту гумусу в ґрунті, мінімальний обробіток ґрунту, дотримання сівозмін, органічне господарство, запобігання ерозії ґрунту, лісонасадження, відновлення водно-болотних угідь тощо), що відповідає європейській системі «cross-complains» [6];

- імплементувати у правове поле норми *Європейського земельного курсу*, що орієнтують на еко-перебудову і сталий розвиток сільського господарства, декарбонізацію і досягнення кліматичної нейтральності.

Зазначене не вичерпує радикальних змін, які необхідно здійснити в державній аграрній політиці з метою формування сприятливого інституціонально-правового поля для узгодження організації сільськогосподарської діяльності з інтересами суспільства щодо його довгострокової продовольчої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. FAO and ITPS. 2015. Status of the World's Soil Resources (SWSR) – Main Report. Food and Agriculture Organization of the United Nations and Intergovernmental Technical Panel on Soils, Rome, Italy, 2015. #650p. URL: <https://www.fao.org/3/i5199e/i5199e.pdf> (дата звернення:19.01.2024)
2. Камінський В.Ф. Сівозміна як основа сталого землекористування та продовольчої безпеки України./Збірник наукових праць ННЦ "ІЗНААН". Випуск 2, 2015р.
3. Лукіша В.В. Екологічні функції полезахисних лісових насаджень/ В.В.Лукіша// Екологічні науки, 2013, №2, С. 56-64 URL: <http://eco.j.dea.gov.ua/wp-content/uploads/2013/02/shelter.pdf> (дата звернення:20.06.2022).
4. Левковська Л. В. "Сучасні тенденції розвитку зони ризикового землеробства в умовах кліматичних змін"/Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" №9,2021р. 30 вересня 2021р/Дніпровський державний аграрно-економічний університет,ТОВ `ДКС Центр` URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/14.pdf (дата звернення:06.09.2023)
5. Kodeks_dobrej_praktyki_rolniczej.Ministerstwo Rolnictwai Rozwoju Wsi URL: https://iung.pl/wp-content/uploads/2010/02/kodeks_dobrej_praktyki_rolniczej.pdf (дата звернення:06.12.2023)
6. Cross-compliance. Linking income support to respect for European Union rules. URL: https://wayback.archive-it.org/12090/20230906100327/https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/cross-compliance_en (дата звернення:12.06.2023)

Молдаван Любов Василівна - доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, головний науковий співробітник відділу форм та методів господарювання в агропродовольчому комплексі, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Київ, e-mail: lmoldavan@ukr.net

Moldavan Lyubov V. - doctor of economics, Professor, Honored Economist of Ukraine, Chief Researcher of the Department of Forms and Methods of Management in the agri-food complex, SI "Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine", Kyiv, e-mail: lmoldavan@ukr.net

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК БАЗОВИЙ РЕСУРС ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі на основі усталених складників визначено роль інтелектуального капіталу підприємства як базового ресурсу його інноваційного розвитку, наведено різні методи вимірювання інтелектуального капіталу та їх порівняльні можливості в площині інноваційної стабільності; дослідження інтелектуального капіталу як генератора і джерела інновацій здійснено на основі економіки знань.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, репутаційний капітал, інноваційний розвиток, методи вимірювання інтелектуального капіталу, економіка знань

INTELLECTUAL CAPITAL OF THE ENTERPRISE AS THE BASIC RESOURCE OF ITS INNOVATIVE DEVELOPMENT

Abstract

In the paper, based on established components, the role of the enterprise's intellectual capital as a basic resource of its innovative development is determined, various methods of measuring intellectual capital and their comparative capabilities in the area of innovative stability are given; the study of intellectual capital as a generator and source of innovation was carried out on the basis of the knowledge economy.

Keywords

Intellectual capital, human capital, reputational capital, innovative development, methods of measuring intellectual capital, knowledge economy

Процеси, які відбуваються сьогодні в економіці знань, свідчать, що капітал в традиційному розумінні, тобто в матеріально-речовій і фінансовій формі, перестав бути основою оцінки вартості підприємства. Інтелектуальні активи все частіше виступають в ролі фінансових інструментів, за допомогою яких вирішуються різноманітні завдання підвищення ринкової вартості, стабілізації бізнесу, залучення інвестицій. В останні десятиліття минулого сторіччя передові фірми в усіх сферах бізнесу основну ставку на перемогу в конкурентній боротьбі стали робити саме на інтелектуальний капітал, вважаючи його базовою основою своїх успіхів у створенні інноваційної продукції. В Україні в останній період також формується відповідне значення концепції інтелектуально-інноваційного розвитку, реалізація якої стане можливою тільки за умови нагромадження інтелектуального потенціалу і постійної уваги щодо інвестицій в людські ресурси, насамперед шляхом розвитку освіти і науки з метою сформувати інтелектуальний капітал вирішальним фактором інноваційного розвитку.

Базовим ресурсом інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інтелектуальний капітал, який представляє собою інтелектуальні здатності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці. Інформація й знання, які відіграють на підприємстві роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства – все це інтегруючі елементи, які об'єднуються категорією «інтелектуальний капітал».

В науковій літературі, зазвичай, зустрічається усталена узагальнююча структура інтелектуального капіталу підприємства, яка включає людський, організаційний та репутаційний капітал (капітал відносин, клієнтський капітал). Людський капітал охоплює знання, навички, досвід, ноу-хау, творчість, креативне мислення, моральні цінності, культуру праці тощо. Визначення його як економічної категорії враховує якісні характеристики працівників та економічний результат інвестицій у них. Ці характеристики описують сукупність розвинених через інвестиції продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що сприяють зростанню продуктивності праці.

Головним завданням розвитку людського капіталу для підприємства, на нашу думку, є виявлення творчих працівників, які формують «стратегічний інтелектуальний ресурс» підприємства і потребують інвестицій.

Організаційний капітал представляє собою частину інтелектуального капіталу, що включає в себе сукупність організаційних знань, навичок та можливостей, що виникають в результаті використання організаційного потенціалу. Він складається з різних елементів, таких як патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне та програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура і т. д. Ефективність підприємства відображається в ефективному використанні організаційних ресурсів та можливостей, що призводить до росту організаційного капіталу через ефективне перетворення інформації та ресурсів працівниками, появу нових знань і можливостей, а також удосконалення та розвиток людського капіталу.

Репутаційний капітал (капітал відносин, клієнтський капітал), виражає необхідність створення належної системи взаємодії підприємства з економічними партнерами та встановлення взаємовигідних відносин, побудованих на довірі, що є ключовим фактором успіху для сучасних підприємств. Зростання клієнтського капіталу відбувається за рахунок збільшення кількості постійних клієнтів, зміцнення торгової марки та бренду організації. Основною метою формування цього капіталу є створення такої структури, що дозволяє споживачу продуктивно взаємодіяти з персоналом підприємства.

Досить складним завданням в управлінні інтелектуальним капіталом в системі інноваційного розвитку є проведення оцінки його ефективності, адже інтелектуальний капітал підприємства пов'язаний з конкретним видом діяльності, конкурентним середовищем, історією та культурою певної організації, тому це є індивідуальною категорією і для кожної організації мають бути створені власна модель і техніка оцінки капіталу [1].

У практиці господарської діяльності існує потреба у багатьох вітчизняних компаній зробити спроби визначити вартість їхнього інтелектуального капіталу. Цього вимагають як інвестори, так і партнери. Здебільшого прийняті ними рішення мають скоріше інтуїтивний, аніж економічно обґрунтований характер. Недостатність релевантної оцінки призводить до різного рівня спекуляцій на ринку інтелектуального капіталу. Це стосується особливо компаній, які займаються дослідницькою діяльністю [2].

Існує декілька способів оцінювання та вимірювання інтелектуального капіталу підприємства в контексті інноваційного розвитку, але їх, на наш погляд, можна згрупувати в такі категорії: 1) прямі методи оцінки; 2) ринкові методи оцінки вартості; 3) методи, засновані на показнику віддачі на активи; 4) методи, засновані на створенні системи збалансованих показників. Прямі методи вимірювання дозволяють оцінити інтелектуальний капітал за сумою його складових, після чого вводиться інтегральна оцінка. Методи ринкової капіталізації ґрунтуються на різниці між ринковою та бухгалтерською вартістю компанії. Методи віддачі на активи базуються на обчисленні середнього доходу компанії відносно її матеріальних активів порівняно з галузевим показником.

Однак найбільш ефективним методом, на наш погляд, є система збалансованих показників, яка враховує взаємозв'язок заходів та цільових показників. Найкращу узагальнену оцінку вартості інтелектуального капіталу можна отримати за допомогою порівняльних методів, хоча вони потребують значних зусиль і ресурсів для аналізу ринку. Водночас, важливим недоліком цих методів є те, що інтелектуальний продукт завжди унікальний і цінується за своєю унікальністю, тому порівняння може бути складним у сучасних умовах [3].

Варто зазначити, що одним з найбільш відомих аналітичних методів оцінки є так званий «SkandiaNavigator». Компанія SkandiaAFS була першою, яка зробила спробу обчислити інтелектуальний капітал. Це було пов'язано з інтересами акціонерів щодо можливості перевищення фондової вартості акції компанії над обліковою вартістю. Даний показник охоплює п'ять напрямків всебічної діяльності компанії: фінансову, клієнтську, виробничу, розвиток людських ресурсів та розвиток компанії. Для кожного напрямку пропонується використання певного набору показників. Завдяки ідентифікації та складанню звітів про різні напрямки діяльності, даний метод дозволяє отримати комплексну уяву про нематеріальні активи та виміряти їх вплив на інноваційний розвиток. З іншого боку даний метод не є універсальним, тому вибір показників повинен складатись для підприємства в індивідуальному порядку.

Оскільки комплексний метод оцінки вартості інтелектуального капіталу може виявитися вирішальним під час прийняття стратегічних управлінських рішень, підприємства для інноваційного

розвитку використовують концепцію економіки знань, яка базується на використанні інтелектуальних ресурсів, наукоємних та інформаційних технологіях, а також на створенні та використанні знань для забезпечення інноваційного зростання. У такій економіці знання впливають на всі галузі, всі сектори і всіх учасників економічного процесу. Вона не лише використовує знання у різних формах, але й створює їх у вигляді наукової та високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг і освіти. Знання вже не можна розглядати як відносно самостійний об'єкт управління, обмежений лише сферою НДДКР. Сьогодні знання проникають у всі аспекти економічного процесу, і їх дуже складно відокремити від продукту або послуги [4].

Основними складовими економіки знань вважаються: якісна та постійна освіта для всього населення; економічні стимули та інституційний режим, що сприяють ефективному використанню національних та глобальних знань; ефективна система інновацій, що об'єднує бізнес, науку та дослідницькі центри; динамічна інформаційна інфраструктура, що надає інформаційні та комунікаційні послуги. Концепція економіки знань описується принциповими особливостями, які визначаються кількома аспектами: дискретність знання, публічний характер знання, знання як інформаційний продукт. Звідси, знання відіграє важливу роль у інноваційному розвитку підприємств.

Механізм адаптації бізнес-процесів підприємств до економіки знань включає в себе різноманітні методи, важелі, інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, принципи, моніторинг та парадигму інноваційного розвитку. До основних методів належать планування, модель Портера SWOT-, SPASE-, PEST-аналіз, описові методи, економіко-математичні методи тощо, які сприяють побудові успішної стратегії розвитку підприємства в умовах економіки знань, забезпечуючи його інноваційність. Інструментами є система оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування бізнес-процесів підприємств, оцінка інноваційних переваг, вивчення рівня задоволення клієнтів. Дію такого механізму виявляють через сукупність взаємопов'язаних елементів інноваційної спроможності, що ґрунтуються на основі аналізу та конкретизації процесів перетворення наукових знань на інновації.

Отже, базовим ресурсом інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інтелектуальний капітал, що складається з людського, організаційного та репутаційного. Досить складним завданням в управлінні інтелектуальним капіталом є вимірювання його ефективності, вибору способів його оцінювання. Подальший інноваційний розвиток підприємств можливий на основі економіки знань. Для підвищення ефективності діяльності підприємств необхідно активізувати управлінський вплив, що буде базуватись на інноваційній основі та факторах формування інтелектуального капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дашевська А.А., Лук'янова В.В. Інтелектуальний капітал як основа інноваційного розвитку підприємства // Мукачевський державний університет. Випуск № 19, 2018. Економіка і суспільство. С.362-366.
2. Понедільчук Т. В. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки. / Ефективна економіка. № 6, 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3288>.
3. Методи оцінки інтелектуального капіталу туристичного підприємства. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/rotan.htm.
4. Особливості економіки знань. URL: https://studopedia.su/17_4989_osoblivosti-ekonomiki-znan.html.

Небава Олександр Миколайович - аспірант кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Небава Микола Іванович - кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Nebava Oleksandr Mykolayovych – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nebava Mukola Ivanovych - candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація: У статті розглянуто підходи до визначення потенціалу підприємства та елементи оцінювання потенціалу. Удосконалено процедуру управління потенціалом з огляду на стратегічні напрями розвитку підприємства. Досліджено вплив та взаємозв'язок результатів реалізації складових потенціалу на показники конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: потенціал підприємства; ресурсне забезпечення; персонал; конкурентоспроможність.

Abstract: The article discusses approaches to determining the potential of an enterprise and elements of potential assessment. The potential management procedure has been improved in view of the company's strategic directions of development. The influence and interrelationship of the results of the implementation of potential components on the indicators of the enterprise's competitiveness were studied.

Keywords: enterprise potential; resource provision; personnel; competitiveness.

Однією із необхідних умов успішного функціонування бізнесу є застосування нових науково-обґрунтованих підходів до управління, що включає інноваційну складову. Враховуючи динамічність зовнішнього середовища, впровадження нововведень у діяльність сучасних компаній визначається особливостями побудови та функціонування бізнес-моделей, що орієнтовані на розвиток та удосконалення для отримання конкурентних переваг на ринку, зростання прибутковості, вихід на нові ринки збуту та досягнення стратегічних цілей. Основою ефективного впровадження інноваційних ідей у практику є високий рівень інноваційного потенціалу, оцінювання якого повинно набувати системного характеру та здійснюватися на постійній основі, щоб своєчасно виявити проблеми і знайти перспективні напрями використання наявних ресурсів. У наукових джерелах виокремлено наступні підходи до визначення потенціалу підприємства [1, 2]:

✓ Ресурсний – взаємодія всіх видів ресурсів, які є у розпорядженні підприємства. Методичні положення оцінювання потенціалу підприємства передбачають аналіз вартості активів, що підлягають обліку та відображені у бухгалтерській звітності.

✓ Цільовий - взаємодія ресурсного забезпечення та резервів для забезпечення досягнення цілей у довгостроковому періоді з урахуванням напрямів стратегічного розвитку підприємства.

✓ Результативний – створення умов та використання внутрішніх можливостей (ресурсів) для забезпечення максимально можливого випуску продукції у встановлені терміни часу і досягнення вищих значень показників продуктивності та ефективності виробництва.

✓ Функціональний – реалізація потенціалу передбачає діяльність функціональних напрямів підприємства, взаємозв'язок бізнес-процесів, спрямованих на задоволення потреб споживачів.

✓ Факторний – розвиток підприємства і реалізація потенціалу відбувається під впливом зовнішнього оточення та потребує вивчення сильних сторін компанії для досягнення вищої результативності.

Згідно ресурсної концепції, потенціал компанії визначається як сукупність ресурсів, взаємодія яких обумовлює досягнення поставлених цілей і виконання завдань для отримання економічних результатів [3]. За рахунок оптимального поєднання всіх видів ресурсів забезпечується процес виробництва продукції високої якості, здійснення збутової і маркетингової діяльності, виконання завдань логістики і т.ін.

Об'єднання ресурсів у групи здійснюється за ознакою забезпечення процесів управління, відтак, виділяють наступні блоки: фінансові, інформаційні, матеріальні, технічні, технологічні, організаційні, інфраструктурні [3]. Оцінювання потенціалу компанії передбачає, що кожний блок ресурсів розглядається як можливість для виконання стратегічних завдань, а отже, потребує детального розгляду не лише внутрішнього середовища підприємства, а також факторів зовнішнього оточення для вивчення здатності реалізувати цей потенціал та отримати конкурентні переваги через досягнення

вищої споживчої цінності товарів та послуг, пропонованих цією компанією на ринку. Таким чином, розподіл наявних ресурсів повинен бути спрямований на задоволення потреб і запитів споживачів, в тому числі і потенційних.

Для оцінки потенціалу компанії важливе значення має галузева ознака, що буде визначати поділ бізнес-процесів компанії на функціональні напрями і впливати на змістовне наповнення кожного з них. Характерною ознакою компаній сфери послуг буде розширений перелік елементів, що відображують фінансову та інфраструктурну складову; для виробничого підприємства поглибленого вивчення потребують техніко-технологічний, матеріальний, організаційний та фінансовий блоки. Інформаційний, кадровий, управлінський потенціал будуть основою для визначення можливості реалізації поставлених цілей будь-яким підприємством, незалежно від галузевої приналежності та величини.

Отже, можна зробити висновок, що блоки, які безпосередньо пов'язані з суб'єктними складовими оцінки потенціалу компанії та персоналом як носієм інтелектуального капіталу, будуть визначати подальші можливості реалізації об'єктних складових, що мають матеріальний характер. На основі систематизації результатів досліджень, представлених у працях [4, 5, 6], розглянемо детальніше кожен зі складових.

Суб'єктні складові оцінки потенціалу:

1. Інформаційна складова: рівень інформаційного забезпечення системи управління (внутрішні комунікації в системі менеджменту), рівень використання сучасного програмного забезпечення (інформаційних технологій) для потреб бізнесу, рівень використання можливостей електронної комерції для зростання ефективності бізнесу, швидкість реагування на зміни у зовнішньому середовищі та здатність системи управління адаптуватися до нових умов, місткість інформаційного простору (зовнішнє середовище), рівень інформаційної безпеки (внутрішнє середовище), моніторинг інформаційних ризиків, питома вага капіталовкладень в розвиток інформаційного забезпечення у загальній сумі інвестицій, спрямованих на розвиток підприємства.

2. Кадрова складова: розмір середньої заробітної плати штатного персоналу підприємства, продуктивність праці, коефіцієнт плинності кадрів, чисельність виробничого персоналу, загальна чисельність персоналу, відповідність кадрів професійним вимогам, частка працюючих з вищою освітою, рівень інноваційної активності персоналу, згуртованість колективу, розвиненість системи мотивації персоналу.

3. Управлінська складова: здатність системи управління забезпечувати досягнення стратегічних цілей діяльності компанії, здатність керівників до прийняття обґрунтованих ефективних рішень, що спрямованні на реалізацію інших складових потенціалу підприємства, корпоративна культура.

4. Організаційна складова: здатність діючої організаційної структури управління забезпечити отримання норми прибутку, здатність діючої організаційної структури управління забезпечити умови для зростання норми прибутку на основі впровадження нововведень, гнучкість і здатність до внутрішніх організаційних змін, спрямованих на удосконалення виробничої структури, здатність діючої організаційної структури управління забезпечити зростання продуктивності праці на основі горизонтального поділу праці, ефективність системи контролю бізнес-процесів.

Об'єктні складові оцінки потенціалу:

1. Фінансова складова: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт фінансової автономії, фінансова стійкість підприємства, коефіцієнт покриття, коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт маневреності власного капіталу.

2. Матеріально-технічна складова: питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, матеріаломісткість продукції, коефіцієнт оборотності матеріальних ресурсів.

3. Виробнича складова: рівень завантаженості виробничих потужностей, прогресивність технологій, що використовуються у виробничому процесі, ритмічність виробництва продукції, фондодіддача, фондоемність, фондоозброєність, коефіцієнт оновлення основних фондів, коефіцієнт зносу основних фондів, ефективність системи контролю виробничих процесів.

4. Інноваційна складова: здатність до створення нововведень та їх впровадження в діяльність підприємства, здатність ефективно використовувати нововведення для здійснення основних видів діяльності, ресурсне забезпечення інноваційного розвитку (при збереженні стабільного обсягу виробництва), ефективність інноваційної діяльності.

Таким чином, стратегічне управління потенціалом підприємства включає визначення напрямів та оптимальної процедури реалізації об'єктних та суб'єктних складових потенціалу в економічному

середовищі.

Процедура управління потенціалом може включати такі етапи:

I. Розробка та затвердження концепції управління потенціалом. Основу даного етапу становить збір та систематизація інформації про зовнішнє середовище, аналіз загроз, що можуть виникати у процесі реалізації потенціалу. Доцільно зосередити увагу на діючій стратегії, ключових показниках конкурентоспроможності та внутрішніх можливостях компанії, реалізація яких буде посилювати конкурентні позиції на ринку.

II. Аналіз суб'єктних складових потенціалу та визначення напрямів їх реалізації в контексті співставлення з внутрішніми сильними сторонами компанії.

III. Аналіз об'єктних складових потенціалу, визначення кореляційних зв'язків з суб'єктивними складовими. Оцінка відповідності стратегічним цілям компанії.

IV. Вибір методики оцінювання інноваційного, матеріально-технічного, виробничого потенціалу з огляду на фінансові можливості, управлінські практики та інтелектуальну складову, носієм якої є персонал підприємства. Вибір та обґрунтування системи якісних індикаторів, що будуть враховувати особливості діяльності компанії. Розрахунок кількісних індикаторів за видами потенціалу.

V. Оцінювання вартості потенціалу підприємства з метою визначення потенційного та реального доходу, який можна отримати за визначений проміжок часу в умовах діяльності на конкретному ринку. Одним із методів, який можливо застосувати у цьому випадку є метод економічної доданої цінності (Economic value added).

VI. Визначення впливу результатів реалізації складових потенціалу на показники конкурентоспроможності компанії та досягнення довгострокових цілей.

VII. Обґрунтування перспективного вектору розвитку суб'єктних та об'єктних складових потенціалу підприємства.

Вищезазначена процедура управління потенціалом компанії уможливило врахування чинників зовнішнього оточення та їх вплив на реалізацію потенціалу і динаміку показників, що характеризують реалізацію стратегії підприємства. Наступні дослідження доцільно спрямувати на поглиблене вивчення методичних засад оцінювання вартості потенціалу підприємства та можливості їх застосування в сучасних економічних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Савченко Т. В. Основні підходи до визначення сутності потенціалу підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 17. С. 325-330.
2. Кобець С. П., Ващенко О. М. Методичний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8968>
3. Смолич Д., Тимошук І. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та модель управління в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір*. 2020. Вип.153. С. 75-82.
4. Грузіна І. А. Дослідження показників оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №3 (20) . С. 247-252. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/20-2019-ukr>.
5. Квятковська Л. А. Формування оцінки ефективності виробничого потенціалу промислового підприємства з використанням збалансованої системи показників. *Ефективна економіка*. 2010. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_6_16.
6. Козловський С. В., Козловський В. О., Козловський А. В. Управлінський потенціал як провідна складова стратегічного економічного потенціалу мікроекономічної системи (підприємства). *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 4–9.

Нетреба Ірина Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, e-mail: iranetr@ukr.net

Netreba Iryna O., PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Innovation and Investment Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, e-mail: iranetr@ukr.net

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація: У статті досліджено підходи до управління якістю продукції як інструмент вдосконалення роботи підприємств з урахуванням закордонного досвіду.

Ключові слова: якість продукції; управління якістю; оптимізація роботи підприємства; стандартизація продукції.

Abstract: The article examines approaches to product quality management as a tool for improving the operation of enterprises, taking into account foreign experience.

Keywords: product quality; quality management; enterprise optimization; product standardization.

Управління якістю продукції є важливим чинником для забезпечення успішного функціонування будь-якого підприємства та потребує комплексного підходу. У сучасному світі використовуються різні методики для управління якістю продукції, проте варто враховувати, що деякі стандарти, які використовують є недостатньо ефективними аби забезпечити високу якість продукції та як наслідок довіру споживача. Тому необхідно визначати методики контролю якості продукції, які підприємства можуть застосовувати для підвищення своєї прибутковості.

Дослідження систем управління якістю здійснює у своїх працях чимало науковців. В тому числі Н. Чорна, О. Тарасова, Л. Ткачук, А. Заїнчковський. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити вагомий внесок Г. А. Барнарда, А. В. Фейгенбаум, Дж. Харінгтон, А. Хейса тощо.

В. Савуляк розглядає поняття «якість» у філософському контексті як поняття, що виникло з початком торгівлі, коли кожен учасник первісного ринку прагнув отримати якісний товар в обмін на свій [1].

Управління якістю продукції як інструмент вдосконалення роботи підприємства є важливою складовою для створення конкурентоспроможного продукту. Якість є поняттям комплексним та обширним, вона важлива на всіх етапах створення продукту: від формування ідеї до після продажного сервісу. Існує визнана на міжнародному рівні низка вимог до систем управління якістю товару, що формалізувалась у вигляді стандартів серії ISO 9000. Такі стандарти не встановлюють вимог щодо якості самої продукції, а лише загальні вимоги щодо системи управління якістю на підприємстві. Їх зміст постійно оновлюється. Оновлення стандартів можуть включати нові концепції, більшу увагу до ризиків, збагачення процесів та інші аспекти, які відображають сучасні тенденції управління якістю та вимоги ринку. Наразі в Україні актуальними є стандарти серії ISO 9000, серед яких ISO 9000:2015, ISO 9001:2015, ISO 9002:2016, ISO 9004:2018 (табл. 1).

Таблиця 1

Актуальні стандарти серії ISO 9000

№	Стандарт	Найменування	Зміст
1	ISO 9000:2015	«Системи управління якістю. Основні положення та словник»	Містить основні положення, принципи, описує процеси та термінологію, що використовується до систем управління якістю. Забезпечує основу для інших стандартів управління якістю.
2	ISO 9001:2015	«Системи управління якістю. Вимоги»	Визначає основні вимоги до СУЯ для будь-якої організації, побудовані за принципом PDCA (Плануй-виконуй-перевірй-дій).

3	ISO 9002:2017	«Системи управління якістю. Посібник із застосування ISO 9001:2015»	Стандарт роз'яснює та деталізує використання стандарту ISO 9001:2015. Подано практичні приклади, що допомагають у процесі запровадження СУЯ.
4	ISO 9004:2018	«Менеджмент якості. Якість організації. Посібник із досягнення стійкого успіху організації»	ISO 9004:2018 надає рекомендації організаціям щодо досягнення стійкого успіху в сучасному динамічному середовищі, посиляючись на принципи управління якістю ISO 9000:2015.

Джерело: Складено авторами на основі даних [2-5]

Сучасні методики, які компанії можуть обрати для себе опорними при формуванні систем управління та контролю якості продукції безпосередньо враховують стандарти ISO.

Метод Тагучі розроблений японським інженером, який використовували на практиці такі відомі компанії як Toyota, Ford, Boeing та Xerox. Основний принцип даного методу полягає в тому, що важливими є дослідження та розробки, проектування тощо. За допомогою методу здійснюється оцінка якості як підрахунок пов'язаних із продукцією збитків для суспільства. Втрати визначаються певними варіаціями та відхиленнями від початкових функцій, шкідливими наслідками. Такий метод є більш математичним та проєктивним, оскільки основний контроль якості здійснюється ще на етапі проєктування для мінімізації ризиків відхилення від початкових функцій товару [2].

Ще одним методом, який використовують «100% Inspection Method», під час якого кожна складова продукту проходить перевірку на відповідність певним стандартам та вимогам. Він проводиться з метою виключення недоліків продукції. Метод 100% перевірки потребує даних про виробничий процес і програмне забезпечення для аналізу запасів, тому проблемою є те, що перегляд кожного елемента, який використовується для створення продукту, є дорогим і довгим процесом, що іноді може зашкодити стану продукції та привести її у нетоварний вигляд [2].

Відомим методом управління якістю є метод «Six Sigma», який у своїй практиці вперше засувувала компанія «Motorola». Такий метод для вирішення проблем є спрямованим на зниження кількості дефектів. Термін «сигма» в статистиці означає стандартне відхилення від середнього. Основними цілями є підвищення рівня задоволеності споживачів, оптимізація витрат та збільшення рівня прибутковості підприємства. Підхід включає прийняття рішення на базі аналізу даних, оптимізації процесу виробництва, розвиток та заохочення персоналу до прийняття рішень, управління ризиками тощо. Для досягнення цих цілей можуть використовуватись в залежності від етапу DMAIC (визначення, вимірювання, аналіз, удосконалення та контроль) відповідні підходи [3].

Провідним методом управління якістю для компанії Toyota став Lean. Такий метод визначає за головну мету усунення непотрібних етапів виробництва, що взагалі не впливають на результати або мають негативний ефект. За цією методикою є 7 «крадіїв»: надвиробництво, очікування, транспорт, рух, надмірна обробка, запас, дефект. Такий метод побічно залучає інструменти 5S, PDCA, 5 Whys тощо.

Загалом контроль якості продукції є важливим елементом для функціонування будь-якого підприємства, забезпечення його конкурентоспроможності та формування довіри споживача. Існує багато сучасних методик, якими користуються провідні закордонні компанії у своїй практиці та мають потенціал для використання на національних підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Управління якістю продукції : навчальний посібник / В. В. Савуляк – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 91 с.
2. ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. [Чинний від 2016-07-01]. Київ, 2016. 44с.
3. ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги. [Чинний від 2016-07-01]. Київ, 2016. 30с.
4. ДСТУ ISO 9004:2018 Управління якістю. Якість організації. Наставниці щодо досягнення сталого успіху. [Чинний від 2020-01-01]. Київ, 2020.

5. Quality Control: What It Is, How It Works, and QC Careers. URL: <https://www.investopedia.com/terms/q/quality-control.asp>

Олійник Лариса Володимирівна, Доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, кандидат економічних наук, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: olelora777@gmail.com

Довгалиук Юлія Сергіївна, студентка 3 курсу, економічний факультет, Донецький національний університет імені Василя Стуса, спеціальність 076 «Підприємство. Інтернет-трейдинг. Туристичний бізнес», Вінниця, e-mail: dovhaliuk.i@donnu.edu.ua

Oliynyk Larisa V. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: olelora777@gmail.com

Dovhaliuk Yuliia S. - 3rd year student, Faculty of Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, specialty 076 "Entrepreneurship. Internet trading. Tourism Business », Vinnytsia, e-mail: dovhaliuk.i@donnu.edu.ua

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація: Розглянуто поняття внутрішнього контролю як невід'ємної частини системи управління підприємством. Розкрито змістовну сутність внутрішнього контролю, сформульовано його характерні особливості та призначення. Визначено завдання системи внутрішнього контролю та вимоги, які гарантують його ефективне здійснення.

Ключові слова: внутрішній контроль; система управління; система внутрішнього контролю.

Abstract: The concept of internal control has been considered as an integral part of the enterprise management system. The substantial essence of internal control has been disclosed, its characteristic features and purposes have been formulated. The tasks of the internal control system and the requirements ensuring its effective implementation have been identified.

Keywords: internal control; management system; internal control system.

Сучасний етап розвитку ринкових відносин характеризується наявністю значної кількості ризиків угосподарській діяльності та їх суттєвий вплив на фінансовий стан підприємств. Ринковий принцип управління підприємством змінює стратегічні орієнтири підприємств і ставить завдання розширення виробництва, збуту та ринків збуту, максимізації рентабельності, забезпечення ліквідності та збільшення вартості бізнесу. У міру зростання масштабів діяльності всебічний контроль над процесами, що відбуваються на підприємствах, можливий тільки через створення ефективної систем внутрішнього контролю.

Внутрішній контроль є важливим інструментом системи управління компанією, що дає змогу забезпечити ефективне ведення бізнесу, дотримання чинного законодавства, перевірку економічної доцільності комерційних операцій і кваліфіковане виконання роботи всіма співробітниками, а також є важливим засобом запобігання розкрадання цінностей за допомогою спеціальних процедур і комплексів контрольних дій.

Під внутрішнім контролем розуміють сукупність певних дій, спрямованих на збирання та оброблення інформації з метою збереження активів компанії, їхнього цільового використання та відповідності стратегічному плану розвитку компанії. Усі ці заходи утворюють цілісну систему внутрішнього контролю підприємства [1].

Мета внутрішнього контролю - забезпечити постійне дотримання законності комерційних операцій, надійність і правильність їх здійснення та своєчасно виявляти недоліки. Головне завдання - виявлення резервів зростання і стратегій розвитку.

Внутрішній контроль здійснюється уповноваженими особами на підставі повноважень, визначених установчими документами та внутрішніми організаційно-розпорядчими документами. Чинне законодавство України, зокрема п. 5 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2], передбачає, що компанія самостійно розробляє систему і форми управлінського обліку, звітності та оперативного контролю і визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів. Таким чином, у системі внутрішнього контролю керівництво компанії, яке несе загальну відповідальність за її правильну організацію, покладає основні контрольні функції на головного бухгалтера та його підлеглих, а також на керівників функціональних відділів і служб.

Основні вимоги до системи внутрішнього контролю включають компетентність, сумлінність і чесність суб'єкта внутрішнього контролю, адекватність методів внутрішнього контролю та пріоритетив галузях, що мають стратегічне значення. Внутрішній контроль на підприємстві має бути організований економічно обґрунтовано та доцільно.

Створення та розвиток системи внутрішнього контролю є однією з основних умов виникнення правовідносин на підприємстві. Основна перевага такого контролю полягає в тому, що він дає змогу ефективно відстежувати діяльність підприємства, забезпечуючи при цьому збереження комерційної таємниці та захист законних інтересів виробничого процесу [3]. Крім того, система внутрішнього контролю має бути побудована таким чином, щоб її можна було швидко адаптувати до вирішення нових завдань, що виникають у зв'язку зі зміною умов діяльності підприємства, з можливістю її розширення та модернізації.

Використання нових інформаційних технологій у процесі внутрішнього контролю дає змогу значно підвищити продуктивність праці спеціалістів різних підрозділів, забезпечити оперативну взаємодію між усіма учасниками процесу контролю, унеможливити випадки отримання хибної інформації під час її опрацювання та швидко керувати виробничими й обліковими процесами.

Ефективність внутрішнього контролю підвищується також за рахунок регулярного перерозподілу обов'язків між співробітниками. Це дає змогу забезпечити високий рівень теоретичної та практичної підготовки співробітників у різних галузях діяльності компанії, забезпечити гнучкість у використанні співробітників, унеможливити монотонність у роботі та зловживання з боку співробітників.

Таким чином, внутрішній контроль є невід'ємною частиною функціонування будь-якого підприємства. Внутрішній контроль поширюється на всі підрозділи та всі бізнес-процеси. Контроль функціонує як форма постійного зворотного зв'язку, завдяки якій керівництво отримує необхідну інформацію про фактичний стан підприємства та реалізацію управлінських рішень. Безперервний розвиток суспільства вимагає гнучкого реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища стосовно кожного підприємства. Це вимагає використання прогресивних методів внутрішнього контролю та розроблення програм його розвитку і вдосконалення з урахуванням міжнародних принципів і стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронко Р. М., Редченко К. І., Бурдик О. Ю. Роль внутрішнього контролю в системі управління торговельним підприємством. *Підприємництво і торгівля*. 2023. №35. С. 11-20.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Михалків А. А., Косташ Т. В. Внутрішній контроль процесу господарювання: проблеми організації. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 61–65.
4. Савченко Р. О., Савченко Н. М., Дем'янюк І. В. Внутрішній контроль: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2019. № 9.
5. Онищенко В., Марінова В. Внутрішній контроль як фактор ефективності інформаційної системи бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2022. №40.

Руда Лілія Петрівна – к.е.н., доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: rudalist_ok@ukr.net

Белякова Катерина Сергіївна – студентка групи МФКД-21б, факультет менеджменту та інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: belyakovakaterina001@gmail.com

Ruda Liliia – PhD, Assistant Professor of the Department of the Finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: rudalist_ok@ukr.net

Katerina Belyakova – student of group MFKD-21b, Faculty of Management and Information Technologies, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: belyakovakaterina001@gmail.com

ОСНОВНІ ЕТАПИ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті було описано ключові компоненти фінансового контролю та основні етапи процесу аудиту, що забезпечують достовірність фінансової звітності організації. Розуміння основних етапів процесу аудиту має ключове значення для забезпечення надійності та об'єктивності фінансової звітності та виявлення шляхів удосконалення системи внутрішнього контролю та практики управління компанією.

Ключові слова: аудит; етапи аудиту; внутрішній аудит; зовнішній аудит; аудитори; внутрішній контроль; планування.

THE MAIN STAGES OF AN AUDIT

Abstract: The article describes the key components of financial control and the main stages of the audit process that ensure the reliability of an organization's financial statements. Understanding the key stages of the audit process is key to ensuring the reliability and objectivity of financial statements and identifying ways to improve the company's internal control system and management practices.

Keywords: audit; stages of audit; internal audit; external audit; auditors; internal control; planning.

Перш ніж заглиблюватися в конкретні етапи аудиторського процесу, важливо зрозуміти загальну концепцію аудиту. Аудит - це систематична перевірка фінансової звітності та документації організації, що проводиться незалежними фахівцями, відомими як аудитори. Цей процес включає оцінку достовірності та точності фінансової інформації, виявлення будь-якого потенційного шахрайства або помилок, а також забезпечення відповідності чинному законодавству та нормативним актам.

Аудит є важливою функцією в бізнесі, забезпечуючи довіру до фінансової інформації та підвищуючи підзвітність корпоративних структур. Він передбачає комплексну перевірку фінансової документації, внутрішнього контролю та управлінських практик з метою надання висновку про достовірність фінансової звітності. Процес аудиту ґрунтується на системному підході та регулюється набором загальноприйнятих стандартів аудиту (GAAS)[1], що забезпечує послідовність та надійність.

Під час проведення аудиту аудитори виконують кілька ключових процедур, щоб отримати повне уявлення про фінансовий стан організації. Ці процедури включають аналіз фінансової звітності, тестування системи внутрішнього контролю, вибіркові перевірки операцій, а також перевірку наявності та оцінки активів і зобов'язань. Виконуючи ці процедури, аудитори можуть оцінити фінансовий стан організації та надати незалежну думку про достовірність фінансової звітності [2].

Внутрішній аудит проводять співробітники компанії. Аудит, як правило, менше зосереджується на фінансовій звітності, а більше уваги приділяється операціям компанії та корпоративному управлінню. Звіти внутрішнього аудиту не є доступними для громадськості, але надаються керівництву компанії та аудиторському комітету, щоб надати огляд діяльності організації в різних сферах. Ці сфери можуть включати управління ризиками, внутрішній контроль і дотримання законодавства.

Зовнішній аудит передбачає залучення незалежних аудиторів для висловлення думки щодо достовірності фінансової звітності корпорації. Для публічних компаній результати зовнішнього аудиту повідомляються громадськості і проводяться відповідно до Загальноприйнятих стандартів аудиту (GAAS).

Розглянемо основні етапи аудиторської перевірки:

1) Початковий етап: планування

Аудит починається зі складання докладного плану, в якому аудитор збирає необхідну інформацію, ставить цілі та розробляє стратегію для забезпечення ефективності роботи. Це включає в себе ретельну оцінку операцій організації, ризиків і засобів контролю, щоб забезпечити ефективність аудиту.

Визначення обсягу аудиту - важливе завдання планування, що охоплює конкретні сфери, такі як фінансова звітність і внутрішній контроль. Воно ґрунтується на розумінні організації, її галузі та ризиків, щоб аудитор міг ефективно розподілити ресурси.

Оцінка ризиків включає в себе виявлення та оцінку потенційного впливу на фінансову звітність і є важливим компонентом планування. Аудитори використовують різні методи, включно з інтерв'ю та аналітичними процедурами, щоб отримати уявлення про профіль ризику.

На основі обсягу та оцінки ризиків розробляється стратегія аудиту, що відповідає потребам конкретної організації. Ця стратегія визначає підхід, аудиторські процедури та ресурси, щоб забезпечити систематичне й ефективне виконання роботи.

2) Етап внутрішнього контролю

Етап оцінки аудиту, відомий як етап внутрішнього контролю, включає оцінку адекватності внутрішнього контролю, дотримання вимог, операцій з тестування, документації, ресурсів та інших процедур, необхідних для досягнення цілей аудиту.

Для забезпечення ефективності аудиту аудиторська група може проводити співбесіди з персоналом, вивчати документацію та практику роботи відділів. При цьому докладаються всі зусилля для мінімізації збоїв у роботі та співпраці з клієнтами.

Тривалість аудиту залежить від його масштабу і може становити від кількох тижнів за обмеженого аудиту до кількох місяців за більшого аудиту. На тривалість аудиту впливають персонал, доступ до документації та своєчасність відповідей.

У період проведення аудиту клієнтів регулярно інформують про перебіг процесу за допомогою зустрічей і комунікацій. Команда аудиторів активно обговорює з клієнтом результати аудиту та рекомендації, а також працює з ним над виявленням та усуненням причин усіх виявлених проблем [3].

3) Етап виконання: Проведення аудиту

Після завершення етапу планування та етапу внутрішнього контролю аудитори переходять до етапу виконання, де вони збирають докази, тестують системи внутрішнього контролю та виконують основні процедури для підтвердження точності фінансової звітності.

Збір та аналіз доказів є важливими етапами в процесі аудиту. Аудитори використовують різні методи, такі як вивчення документів, спостереження та підтвердження від третіх сторін, щоб отримати необхідні докази на підтримку своїх висновків. Потім ці докази аналізуються, щоб визначити, чи не містить фінансова звітність суттєвих викривлень.

4) Завершальний етап: Аудиторський звіт

Останній етап аудиту передбачає завершення підготовки аудиторського звіту та інформування керівництва та зацікавлених сторін про його результати. Аудиторський звіт є ключовим результатом процесу, містить незалежний висновок щодо справедливості та точності фінансової звітності. Звіт включає вступ, опис обсягу та цілей аудиту, короткий виклад результатів та висновок аудитора, відповідно до аудиторських стандартів.

Після завершення звіту аудитори сповіщають керівництво та зацікавлені сторони про свої висновки. Спілкування включає обговорення суттєвих проблем, рекомендацій та інших важливих питань. Це забезпечує повне розуміння впливу аудиту та призводить до прийняття заходів для усунення недоліків.

Після аудиту організація зазвичай вживає заходів для усунення виявлених недоліків, таких як впровадження нових засобів контролю, модифікація процесів чи поліпшення практик звітування. Ці дії сприяють зміцненню фінансової звітності та внутрішнього контролю, забезпечуючи постійне вдосконалення та підзвітність [4].

Висновки

Отже, процес аудиту - це комплексна та систематична перевірка фінансової звітності та документації організації. Від початкового етапу планування до кінцевого етапу звітування аудитори дотримуються структурованого підходу, щоб забезпечити точність, надійність та відповідність фінансової інформації. Розуміння різних етапів аудиторського процесу допомагає організаціям та зацікавленим сторонам оцінити важливість аудиту для розбудови довіри, підвищення прозорості та просування здорової ділової практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Flasher, R., Lau, M. and Marshall, D.M. "Going GAGAS for due process: examining Yellow Book standard participation". *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 2020. Vol. 32, № 2. P.197-216. URL: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-08-2019-0129>
- 2) Дубинська О. С. Методичний підхід до аналізу фінансової звітності вітчизняних підприємств / О. С. Дубинська // Молодий вчений. - 2017. - № 4. - С. 658-661. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_155
- 3) Reizinger-Ducsai A. Bankruptcy prediction and financial statements. The reliability of a financial statement for the purpose of modeling. *Research Papers of the Wroclaw University of Economics. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wroclawiu*. 2016. № 441. P.202-213. URL: https://www.dbc.wroc.pl/Content/34131/Reizinger-Ducsai_Bankruptcy_Prediction_And_Financial_Statements
- 4) Слободян Н. Г. Аналіз фінансової звітності: управлінський аспект / Н. Г. Слободян, М. В. Безверха, М. В. Пушкарьова // Міжнародний науковий журнал. - 2016. - № 5(3). - С. 67-71. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5\(3\)__20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5(3)__20).

Руда Лілія Петрівна – к.е.н., доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: rudalist_ok@ukr.net

Краус Олександра Олександрівна – студентка групи МФКД-21б, факультет менеджменту та інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: oleksandrakraus@gmail.com

Ruda Liliia - Candidate of economic sciences, Associate Professor of Finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: rudalist_ok@ukr.net

Oleksandra Kraus - student of group MFKD-21b, Faculty of Management and Information Technologies, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, e-mail: oleksandrakraus@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

¹Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

²Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

³Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. У статті порушено низку проблем щодо оптимального формування маркетингової політики підприємства в умовах трансформаційної економіки, обґрунтовано економічний зміст дефініції «маркетингова політика» та доведено необхідність впровадження маркетингового стилю управління підприємством.

Ключові слова: маркетинг, маркетингова політика, маркетингова інформація, план маркетингу, стратегія маркетингу, маркетинговий стиль управління.

Abstract. The article raises a number of problems regarding the optimal formation of the company's marketing policy in the conditions of a transformational economy, substantiates the economic content of the definition "marketing policy" and proves the necessity of implementing a marketing style of enterprise management.

Keywords: marketing, marketing policy, marketing plan, marketing strategy, marketing management style.

На сьогоднішній день інформація є однією з найвагоміших проблем сучасного маркетингу. «Хто володіє інформацією, той володіє світом» – такий вислів засвідчує роль та значення інформації, особливо у маркетинговій галузі. У дослідженнях науковців О. С. Сенишин та О. В. Кривешко зустрічаємо дані, що збитки підприємств, які відмовились від проведення маркетингових заходів, переважають витрати на такі дослідження в 10-100 разів [1, с. 123]. З огляду на це провідні зарубіжні фірми виділяють на здійснення маркетингових заходів до 15 % прибутку, чудово усвідомлюючи, що ці вкладення багаторазово окупляться. Ми погоджуємося з твердженням вчених М. О. Турченюка та М. Д. Швець, що успішне впровадження маркетингу на підприємстві на 90 % залежить від інформації та лише на 10 % – від натхнення [2, с. 42].

Варто зауважити, що вітчизняні підприємства різних форм власності зацікавлені в одержанні інформації про стан та перспективи зміни попиту на продукцію. З цих причин зростає потреба комплексного дослідження попиту споживачів, порівняння виробленої продукції з вітчизняними та зарубіжними аналогами для ефективного удосконалення виробництва. Через безперервний моніторинг стану та ступеня задоволення споживчого попиту фірма одержує можливість внести зміни у виробничий процес на базі одержаної інформації.

Невизначеність та динамізм конкурентного середовища актуалізують значення об'єктивної та оперативної інформації для можливості швидкого реагування на виклики сьогодення. Маркетингова інформація в сучасних умовах є передумовою для прийняття антикризових управлінських рішень, спрямованих на стабілізацію і вихід організації з кризи. Саме достовірність та точність маркетингової інформації лежить в основі оптимальної маркетингової політики підприємства.

З огляду на важливість дефініції «маркетингова політика» розглянемо її економічний зміст. Загалом науковці дотримуються схожих поглядів на суть даної категорії. Узагальнивши різні методичні підходи до визначення даного поняття, можна стверджувати, що під маркетинговою політикою вчені розуміють мистецтво управління бізнес-процесами, що базуються на основних елементах комплексу маркетингу (концепція «4Р») з метою створення довгострокових зв'язків

виробника і споживача, виявлення потенційних покупців і перетворення їх в існуючих з метою досягнення поставлених цілей організації [1, 2, 3, 4]. До слова, маркетингова політика підприємства містить у собі товарну, цінову, збутову політику, а також політику просування товару на ринку. Саме за такою схемою слід формувати маркетингову діяльність підприємства: від вибору товару, визначення його ціни, різних методів збуту до кінцевого етапу – просування товару, етапу, на якому формується прибуток підприємства від продажу товару [3, с. 37].

Додамо, що маркетингову політику можна розглядати крізь призму ідеології управління споживачами. Вона базується на управлінні споживачами за допомогою маркетингових інструментів та здійснюється на 3 рівнях:

1 рівень – в організації вибірково реалізуються окремі елементи маркетингу (реклама, стимулювання продаж, ціноутворення з врахуванням попиту тощо);

2 рівень – використовують окремі комплекси (групи взаємопов'язаних методів і засобів) маркетингової діяльності (розробка і виробництво продукції з огляду на дослідження попиту і кон'юнктури ринку, комплекс просування, післяпродажне обслуговування тощо), хоча загалом «дух» маркетингу не охопив всю організацію;

3 рівень – діяльність підприємства ґрунтується на маркетингу як концепції ринкового управління, що передбачає не лише створення служби маркетингу, але й зміни всієї філософії управління, коли кожен працівник розглядає свою діяльність перш за все з позиції створення цінності споживачам.

Успішна маркетингова політика повинна базуватися на принципі: орієнтація кінцевих результатів виробництва на реальні вимоги і побажання споживачів з втіленням кінцевого цілісного маркетингу. Вважаємо цілком слушним твердження науковців А. О. Старостіної, Н. П. Гончарової та Є. В. Крикавського, що основними положеннями загальної маркетингової політики є [4, с. 35]:

- ретельне дослідження при ухваленні управлінських рішень потреб, стану і динаміки попиту, ринкових умов та кон'юнктури;

- формування умов для максимального пристосування виробництва до вимог ринку, до структури попиту виходячи не із теперішньої вигоди, а із довгострокової перспективи створення лояльних споживачів;

- вплив на споживачів за допомогою всіх можливих комунікаційних заходів з метою заохочення їх до купівлі;

- оцінка ефективності маркетингової стратегії підприємства через формування позитивного іміджу у споживачів;

- намагання не лише задовольнити, але й створювати потреби;

- поєднання усіх елементів комплексу маркетингу;

- розвиток персоналу, зорієнтованого на маркетинг.

Маркетингова політика, яка впливає на маркетингову діяльність, характеризується упорядкованим, логічно обґрунтованим практичним використанням різноманітних методів із різних галузей знань, котрі допомагають керувати поведінкою споживачів на ринку. Слідування визначеній політиці полегшує досягнення цілей, визначає певні дії, що характеризують конкретні цінності, загальні підходи, яких потрібно дотримуватися керівникам і працівникам підприємства при прийнятті як стратегічних, так і тактичних рішень.

Для досягнення комерційного успіху при управлінні бізнес-процесами слід надати процесу управління маркетингового характеру. Саме це обумовлює необхідність впровадження маркетингового стилю управління, основними ознаками якого є такі:

- 1) надання першочергового значення проблемі виявлення та врахування потреб й інтересів споживачів – поточних і перспективних;

- 2) систематичний аналіз та виявлення комплексу чинників, що мають вплив на умови діяльності фірми;

- 3) спрямованість на регулярне застосування комплексу маркетингових комунікацій при роботі зі споживачами;

- 4) висування на ключові позиції управлінців, які відповідають за розробку та реалізацію маркетингової стратегії підприємства.

Безпосередньо сутність самих маркетингових досліджень полягає у збиранні, систематизації, опрацюванні, аналізі відповідної інформації. А отриманий результат дає можливість менеджменту компанії прийняти відповідні маркетингові рішення. Маркетингові менеджери в компаніях

відповідають за розробку планів і стратегій маркетингу. Маркетингове планування розглядається у працях багатьох авторів, проте нам імпонує думка науковця М. О. Турченюка (див. рис. 1). Автор вважає, що план маркетингу – це документ, розроблений маркетинговими менеджерами, в якому [2, с. 155]:

- 1) виявлено маркетингові можливості;
- 2) визначено цільовий ринок, який надає ці можливості;
- 3) сформульовано комплекс стратегій маркетингу, спрямованих на даний цільовий ринок;
- 4) окреслено критерії оцінки й контролю маркетингової діяльності.

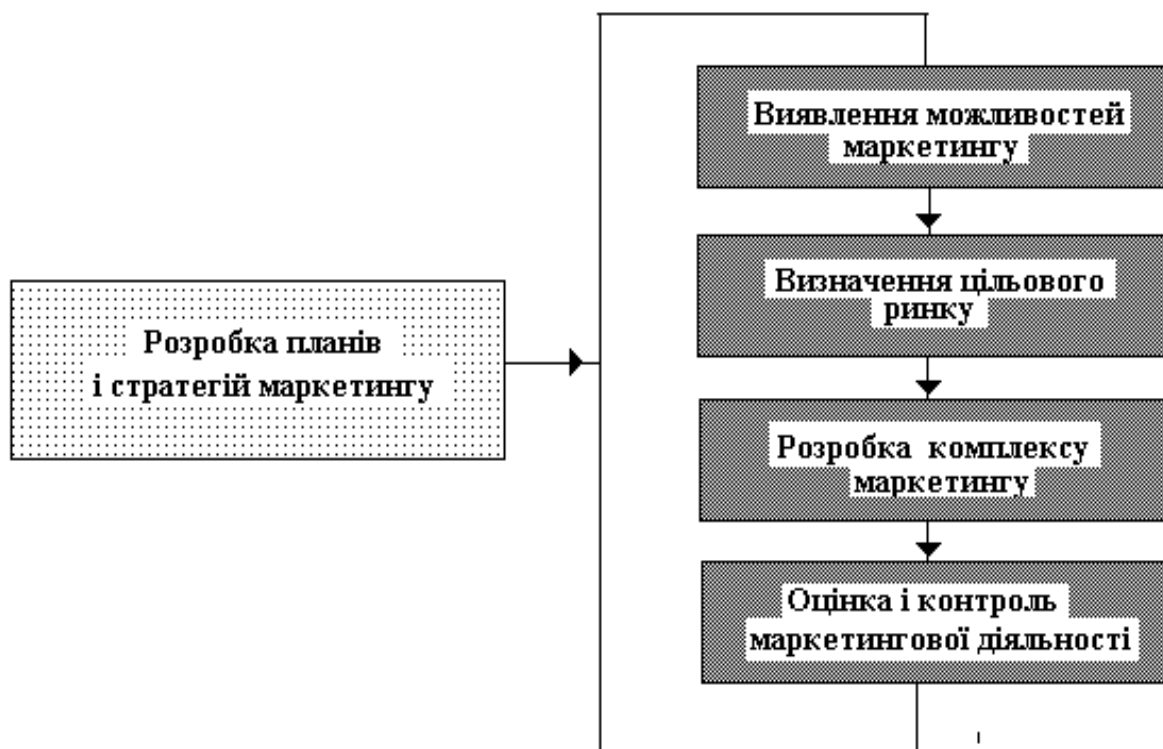

Рис. 1. Етапи розробки стратегії маркетингу на підприємстві

* Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Розробка стратегії маркетингу повинна бути певним чином організованою. Основою для розробки стратегії є план маркетингу. Існують два види планів маркетингу: план маркетингу товару і стратегічний план маркетингу. План маркетингу товару визначає стратегію маркетингу одного товару або послуги, як правило, терміном на один рік. Натомість стратегічний план маркетингу визначає орієнтири довготривалого розвитку компанії і весь набір товарів, який вона буде пропонувати терміном до п'яти років.

Підсумовуючи, зауважимо, що основним завданням маркетингової політики підприємства є узгодження впливу середовища функціонування підприємства з потребами цільового ринку та виробничими можливостями фірми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сенишин О. С., Кривешко О. В. Маркетинг : навч. посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. 347 с.
2. Турченюк М. О., Швець М. Д. Маркетинг: підручник. К.: Знання, 2011. 318 с.
3. Маркетинг : навч. посіб. / Н. Іванечко, Т. Борисова, Ю. Процишин [та ін.] ; за ред. Н. Р. Іванечко. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 180 с.

4. Старостіна А. О., Гончарова Н. П., Крикавський С. В. Маркетинг: підручник. К.: Знання, 2009. 1070 с.

Сарай Наталія Ізидорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, e-mail: nsaray@ukr.net.

Sarai Natalia I., PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, e-mail: nsaray@ukr.net.

Бриль Яна Юрївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Аналітика суспільних процесів», Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, e-mail: nsaray@ukr.net.

Bryl Yana Y., graduate of the first (bachelor) level of higher education of the educational program "Analytics of Social Processes", Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, e-mail: nsaray@ukr.net.

Сарай Роман Ярославович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Міжнародна економіка», Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: nsaray@ukr.net.

Sarai Roman Y., graduate of the first (bachelor) level of higher education of the educational program "International Economics", Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: nsaray@ukr.net.

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

¹Сумський національний аграрний університет

Анотація: *Управління бізнес-процесами є важливим аспектом успішної діяльності торговельних підприємств в Україні, особливо в умовах нестабільної політичної ситуації та глобалізації ринку. Дана теза розглядає значення оптимізації бізнес-процесів для підтримки конкурентоспроможності підприємства*

Ключові слова: управління бізнес-процесами; торговельне підприємство; конкурентоспроможність; ефективність; оптимізація

Abstract: *Business process management is an important aspect of the successful operation of trade enterprises in Ukraine, especially in the conditions of unstable political situation and globalization of the market. This thesis examines the importance of optimizing business processes to support the competitiveness of the enterprise*

Keywords: *business process management; trade enterprise; competitiveness; efficiency; optimization*

Українська модель ведення бізнесу є дуже незручною через відсутність стабільності. Країна майже постійно знаходиться в політичній кризі і через це страждає в першу чергу економіка. Підприємствам треба дуже швидко і насамперед вчасно реагувати на різноманітні зміни, щоб зберегти свою конкурентоспроможність. Бізнес-процеси – це взаємопов’язані дії, що спрямовані для створення послуги або товару для споживача. Саме покупець і створює попит на послуги та товари необхідного виду, кількості та якості. Тому всі системи мають формуватися із врахуванням таких особливостей ринку. Необхідно виділяти ресурси на розробку та удосконалення управління бізнес-процесами діяльності підприємства, щоб зберегти його рентабельність.

Сучасні умови ринку потребують від українських підприємців чимало зусиль для ефективної діяльності. Суцільна глобалізація торгівлі та переорієнтація України на споживачів ЄС потребують оптимізацію бізнес-процесів для ефективної роботи підприємств. Вихід з ринку СНД потребує великих змін в управлінні.

Одним із завдань кожного керівника торговельного підприємства є формування бізнес-процесів у такий спосіб, щоб заплановані результати здобувалися із максимальною ефективністю і вигодою для підприємства. Щоб коректно вести таку діяльність, треба реалізовувати управління бізнес-процесами. Для кожного процесу мають існувати необхідні умови. Потрібно визначити відповідальних осіб за процес, за операції, за окремі задачі.

Для торговельних підприємств можна виділити такі бізнес-процеси [1]:

- аналіз ринку: розуміння потреб споживачів грає ключову роль в подальшій рентабельності підприємства
- управління: закупівлями; логістичними операціями; зберіганням товару; виробничими операціями; процесів реалізації послуг та товарів; обслуговування товарів і послуг після продажу

Ці бізнес-процеси є основними, також можна у сфері торгівлі можна виділити і додаткові:

1) Допоміжні: управління: - людськими ресурсами; - інформаційними ресурсами; фінансовими ресурсами; - комунікаційними зв’язками.

2) Розвитку: - впровадження інновацій; модернізація приміщень для продажу: магазини, торговельні зали, склади; впровадження сучасних методів продажу.

3) Забезпечуючі: система менеджменту якості; система заохочення; організаційна структура управління

Діяльність управління процесного підходу в торговельному підприємстві пов’язана з

товарами і послугами із самого початку, тобто аналізу ринку і конкретних потреб споживачів, і до кінця, продаж послуг і товарів, або просто перетворення ресурсів у результат. Вся ця діяльність не може бути відірвана одна від одної, ці процеси є взаємопов'язані.

Кожне сучасне підприємство піклується про свою роль на ринку. Конкурентоспроможність є основною складовою існування бізнесу. Процесний підхід є сучасною і ефективною концепцією ведення бізнесу. Управління бізнес-процесами є основою такого процесного управління [2], є ключовим елементом функціонування торговельних підприємств, тому що насамперед, передбачає систематичне впорядкування та оптимізацію ключових етапів виробничого циклу та якісної взаємодії між підрозділами. Тісна співпраця персоналу всіх рівнів та використання сучасних технологій і методів управління дають змогу досягти найвищого рівня продуктивності та конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кунаєв А. Ю. Оцінка ефективності бізнес-процесів під час діагностування ефективності менеджменту машинобудівного підприємства / А. Ю. Кунаєв // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2017. - Вип. 2(1). - С. 117-125
2. Ольшанський О.В. Оцінка ефективності бізнес процесів підприємства // Вісник Сумського національного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2018. Вип. (76). С. 53–56

Сенько Андрій Анатолійович, студент 4 курсу, спеціальності 073 «Менеджмент» Сумського національного аграрного університету, м. Суми, e-mail: anop228007@gmail.com

Senko Andriy Anatoliyovich, 4th year student, specialty 073 "Management" Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: anop228007@gmail.com

Ткаченко Вікторія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, Сумський національний аграрний університет, м. Суми, e-mail: viktoriyatk@gmail.com

Tkachenko Viktoriia Viktorivna, candidate of economic sciences, associate professor, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: viktoriyatk@gmail.com

**В.І. Франчук¹,
П.Я. Пригунов²,
С.І. Мельник¹**

БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Львівський державний університет внутрішніх справ¹
Департамент з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції
Кабінету Міністрів України²

На сьогоднішній стан безпекового середовища України впливає численна кількість загроз, особливо пов'язаних із війною, яку нав'язала росія. Зруйновано базові умови життя людини, зухвало і цинічно знехтувана система норм природнього, національного і міжнародного права, де закріплено основні цінності та права людини, особливо право на життя й свободу.

Така ситуація потребує від державних інституцій визначення концептуальних засад і механізмів формування та розвитку безпекового середовища в українському суспільстві та державі. Це дасть змогу на державному, регіональному та місцевому рівнях посилити спроможності відповідних суб'єктів щодо запобігання, виявлення, ліквідації (припинення) загроз, а у разі їх реалізації – швидкого відновлення після кризових ситуацій.

Поняття «безпекове середовище» використовується доволі часто і у практиці, й в наукових пошуках. Зокрема, є практичний досвід формування безпекового середовища громад, видано відповідні методичні поради, концепції тощо. Так, Інститутом миру і порозуміння розроблено методологію створення безпечного середовища на рівні громади [6], а також запропоновано методологію розбудови безпеки, яка допомагатиме громадянам самостійно проходити повний цикл розроблення та впровадження дієвої програми з безпеки [10]. Водночас запроваджено стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України [3]. У наукових розробках практикується опис безпекового середовища, пропонуються підходи до його оцінювання тощо [7, с. 33; 8, с. 6].

Своєю чергою, визначень змісту поняття «безпекове середовище» в нормативних документах немає, а в наукових простежується лише декілька. [7, с. 33; 8, с. 6, 9].

За допомогою наукового аналізу встановлено, що трактування змісту поняття «безпекове середовище» у зазначених публікаціях є невідповідним щонайменше двом вимогам:

1) первинному розумінню змісту «середовище», викладеному в тлумачному словнику (середовище – це умови, в яких проходить життя людини, оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів);

2) безпековому підходу до життєдіяльності, в межах якого середовище сприймається таким, що якась його частина є поза впливом реальних загроз, певна частина містить ті чи інші потенційні та реальні загрози (з огляду на особливості території України), але водночас у держави, суспільства, організації та людини є відповідні можливості й механізми протидії їм, а ще одна піддається впливам реальних загроз, щодо яких немає певних можливостей і механізмів протидії.

Отже, середовище за безпековою ознакою умовно має три складові:

1) небезпечне середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) руйнівною силою діють загрози та від яких немає механізмів захисту, або з огляду на різні обставини вони не діють на певній території чи території України загалом;

2) безпечне середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) немає реальних загроз на певній території чи території України загалом;

3) безпекове середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, які містять відповідні можливості й механізми захисту від потенційних чи реальних внутрішніх і зовнішніх загроз на певній території або території держави загалом.

В ідеалі потрібно прагнути формувати безпечне середовище для життєдіяльності, однак в реальності життя проходить здебільшого в безпековому середовищі. Водночас є випадки чи періоди, коли це середовище є небезпечним для життєдіяльності, зокрема нині в умовах війни. Тому всі зусилля мають докладатися, насамперед, для створення саме безпекового середовища, яке значно легше перетворити у безпечне.

Формуванням та розвитком безпекового середовища мають займатися відповідні *суб'єкти* – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, які є ініціаторами або учасниками формування та розвитку безпекового середовища, використовуючи сили і засоби, що є в їх розпорядженні, та відповідні нормативно-правові акти, а саме: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [1], Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX «Про критичну інфраструктуру» [2], Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, затверджена Указом Президента України від 29.06.2021 [3], Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022 [4], Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021 [5].

Запропонований підхід щодо поділу життєвого середовища за безпековою ознакою на безпечне середовище, небезпечне середовище та безпекове середовище має теоретичне і практичне значення. Це пояснюється тим, що кожна зазначена форма життєвого середовища має власну характеристику, яка має братися до уваги під час прийняття рішень щодо проведення безпекової діяльності та наукових досліджень, особливо в частині підбору відповідних сил і засобів, інструментів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
3. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, затверджена Указом Президента України від 29.06.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>
4. Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
5. Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
6. Безпечна громада: зміцнення потенціалу громади заради створення безпечного середовища. К.: Інститут миру і порозуміння, 2019. 16 с.
7. Богданович В. Ю., Ільшов О. А., Комаров В. С., Олексіюк В. В. Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (72). С. 33.
8. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпекове середовище 2030: монографія. К.: Майстер Книг, 2019. 76 с.
9. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. К.: НІСД, 2022. 532 с.
10. Самофасилітація безпеки у громаді: методичний посібник / А. Торова, О. Корабльова, М. Єпігулашвілі, О. Копіна та ін. К., 2019. 52 с.

Франчук Василь Іванович, доктор економічних наук, професор, проректор Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Пригунов Павло Якович, кандидат психологічних наук, професор, Директор Департаменту з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції Кабінету Міністрів України, м. Київ, Україна

Мельник Степан Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та обліку Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: melnyk_stepan@ukr.net

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

^{1,2}Дніпровський державний технічний університет

Анотація. В статті розглянуто переваги системного підходу щодо управління персоналом. Обґрунтовано та детально проаналізовано окремі елементи підсистеми управління персоналом на сучасному підприємстві.

Ключові слова: підприємство; система; підсистема; персонал підприємства.

Abstract: In article the advantages of the system approach to personnel management are considered. Individual elements of the personnel management subsystem at a modern enterprise are substantiated and analyzed in detail

Keywords: enterprise; system; subsystem; enterprise staff.

Управління персоналом, як об'єкт дослідження, необхідно розглядати як систему. «Під системою ми розумітимемо відносно стійку частину навколишнього світу, що виділяється дослідником (спостерігачем) за допомогою ідентифікуючих ознак в деякому ідентифікаційному просторі» [4].

Будь-яка система функціонує в середовищі. Середовище – сукупність об'єктів (процесів, явищ, предметів, параметрів), що впливають на систему, але не підконтрольних їй. Система впливає на середовище, але не зумовлює її поведінку однозначно. Іноді виділяють зовнішнє або внутрішнє середовище відповідно до того, параметри яких об'єктів (зовнішніх по відношенню до системи або її внутрішніх елементів, відповідно) розглядаються як неконтрольовані.

Складне взаємовідношення системи з середовищем відображене в наступному визначенні: «...1) вона утворює особливу єдність із середовищем; 2) як правило, будь-яка досліджувана система є елементом системи більш високого порядку; 3) елементи будь-якої досліджуваної системи, у свою чергу, зазвичай виступають як системи нижчого рівня» [3].

Системне дослідження припускає аналіз взаємодії системи із середовищем. У процесі дослідження межа між системою і середовищем може істотно змінюватися. Уточнення визначення про систему вимагає уточнення уявлень про середовище. Так, узяття під контроль деякого раніше некерованого параметра призводить до зміщення межі між середовищем і системою у бік розширення останньої. Ми бачимо, що саму організацію (підприємство) часто розглядають як систему, яка складається з двох основних підсистем, – та, що управляє і керована підсистема (рис. 1.).

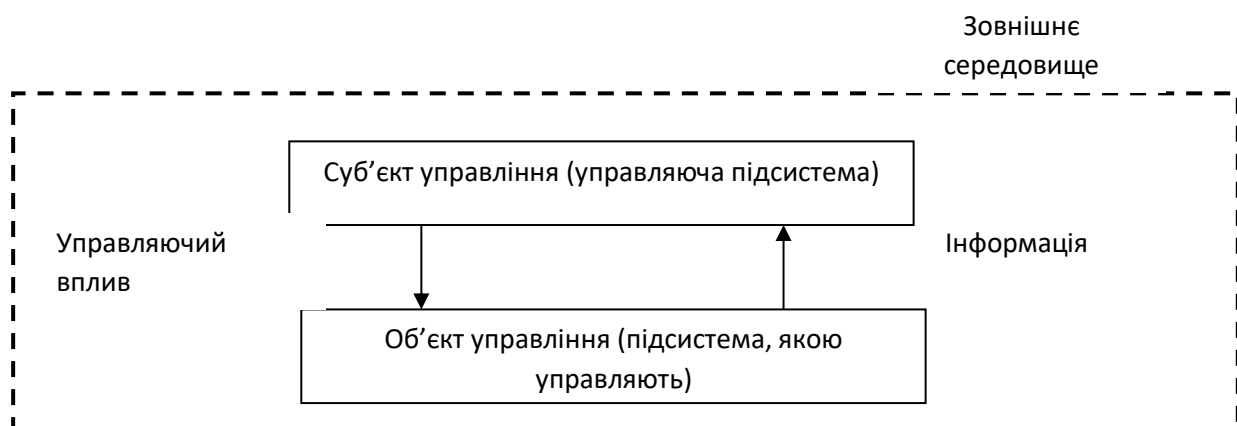

Рис. 1. Кібернетичне уявлення про систему

Ми можемо стверджувати, що використання в управлінні персоналом системного підходу полегшує завдання розгляду організацій як відкритих систем в єдності їх складових частин і нерозривного зв'язку із зовнішнім світом. Таким чином, процес управління персоналом є складним

процесом і важливим компонентом управління організацією як системою. Складність процесу управління персоналом зумовлюється своїм об'єктом, адже працівники значно відрізняються від інших ресурсів у системі менеджменту та потребують специфічних підходів до управління.

На нашу думку, ефективно створена система управління персоналом на підприємстві сприятиме:

- підвищенню рівня мотивації працівників на підприємстві;
- зростанню продуктивності праці;
- регулюванню та усуненню недоліків, які виникають у процесі виробничих відносин;
- створенню сприятливої атмосфери в трудовому колективі та формуванню корпоративної культури на підприємстві;
- формуванню у працівників нових навичок і вмій у процесі навчання, підвищення кваліфікації персоналу, розвитку творчого потенціалу;
- збільшенню прибутків підприємства та у цілому поліпшенню його іміджу, позиції в сучасному конкурентному ринковому середовищі.

Управління персоналом у системі менеджменту організації повинно складатися з шести таких підсистем: методологія, кадрова політика, залучення персоналу, оцінювання персоналу, мотивація персоналу, навчання персоналу.

Проаналізуємо детальніше кожен із зазначених елементів сучасної підсистеми управління персоналом.

1. Методологічні підходи щодо управління персоналом: сукупність внутрішньо-організаційних законів, адміністративно-організаційних та етичних норм, система цінностей та переконань організації, система практичних підходів до формування механізму управління в конкретних умовах, правила діяльності організації та способи впливу її на трудовий колектив, моделі управління персоналом, які застосовуються для найбільш ефективного використання людського ресурсу в системі менеджменту організації [1].

2. Збалансована кадрова політика, яка визначає головний напрям у роботі з персоналом на довгу перспективу: кадрове планування, принципи, пріоритети, норми, правила роботи з кадрами, стиль керівництва, обов'язкові для всіх учасників процесу управління персоналом, які спрямовані на досягнення завдань і стратегічних цілей організації та використовуються з урахуванням постійних змін у внутрішньо-організаційних умовах і вимогах зовнішнього середовища [5].

3. Наймання персоналу: набір (підбір) персоналу, що включає розроблення вимог до кандидатів на вакантну посаду, пошук персоналу, збір необхідної і достатньої інформації про кандидата на вакантну посаду; відбір персоналу, що містить серію заходів і дій, здійснюваних підприємством для виявлення зі списку заявників тих, які найкраще підходять для вакантного місця роботи; оформлення на роботу персоналу, адаптація та взаємне пристосування персоналу до психофізіологічних, соціально-психологічних, організаційно-адміністративних, економічних, санітарно-гігієнічних і побутових умов праці та відпочинку) [1].

4. Оцінка персоналу: аналіз та визначення відповідності працівника вакантній чи займаній посаді, встановлення його потенціалу, оцінювання його індивідуального внеску та результативності в процесі праці [1].

5. Розміщення і мотивація персоналу: забезпечують планування кар'єри в організації з урахуванням життєвих інтересів працівників, умов, які сприятливо впливають на здоров'я та працездатність, стабільність оплати та створення ефективної системи матеріального і нематеріального стимулювання персоналу, ротацію та вертикальне переміщення персоналу [2].

6. Навчання персоналу: необхідне для відповідності професійних знань і вмій працівників сучасному рівню управління і виробництва [1].

Таким чином, підсистема управління персоналом – це сукупність принципів, форм, і методів організації роботи з персоналом підприємства. Основною метою підсистеми управління персоналом є забезпечення підприємства персоналом і його подальший ефективний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуляба Н. І., Озарчук К. С. Особливості формування системи управління персоналом підприємств у сучасних умовах. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 39. С. 165–170.

2. Заставнюк Л. Мотивація персоналу як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-54> (дата звернення: 22.02.2024).
3. Кравченко М.О. Системний менеджмент: навч.-метод. посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 112 с.
4. Прокопенко Т.О. Теорія систем і системний аналіз: навч. посібник. Черкаси: ЧДТУ, 2019. 139 с.
5. Чернявська І.М., Продан В.Д., Кізілова В.Л. Діагностика системи управління персоналом в сенсі розробки кадрової стратегії. *Global science: prospects and innovations* («Глобальна наука: перспективи та інновації»): збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, Великобританія, 1-3.12.2023). С. 1124-1128.

Чернявська Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Дніпровський державний технічний університет, Кам'янське, e-mail: eov-eco@ukr.net

Cherniavska Iryna M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor at Department of Management, Dniprovsky State Technical University, Kamianske, e-mail: eov-eco@ukr.net

Кодолова Ольга Миколаївна, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Менеджмент», Дніпровський державний технічний університет, Кам'янське, e-mail: b_olga_men@ukr.net

Kodolova Olga M. – student of higher education of the first (bachelor) level in «Management», Dniprovsky State Technical University, Kamianske, e-mail: b_olga_men@ukr.net

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

¹Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету

Анотація. У статті обґрунтовано тлумачення такого поняття як «фінансовий потенціал». Охарактеризовано основні аспекти впливу глобалізації на формування та розвиток фінансового потенціалу підприємства, а також можливості ефективного управління економікою країни шляхом удосконалення фінансового потенціалу підприємства.

Ключові слова: фінансовий потенціал; глобалізація; фінансова глобалізація.

USE OF INFORMAL EDUCATION IN THE SYSTEM OF IMPROVING PERSONNEL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Abstract: The article provides an interpretation of the concept of "financial potential." It characterizes the main aspects of globalization's influence on the formation and development of a company's financial potential, as well as opportunities for effective management of the country's economy through the enhancement of a company's financial potential.

Keywords: financial potential; globalization; financial globalization.

Глобалізація, що стала неодмінною складовою сучасного світу, суттєво трансформує умови функціонування підприємств на всіх етапах їхнього розвитку. Однією з основних сфер, що відчуває вплив цього процесу, є фінансовий потенціал підприємства. Глобальна економічна взаємодія розширює можливості суб'єктів господарювання, але водночас ставить перед ними виклики, пов'язані з необхідністю адаптації до нових реалій та зміни стратегій управління фінансами. Дослідження впливу глобалізації на формування та розвиток фінансового потенціалу підприємства відображає суттєві трансформації в сучасному бізнесі та вимагає ретельного аналізу для ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах глобального ринку.

Багато досліджень фокусуються на аналізі сутності поняття фінансового потенціалу, і ця тема отримала велику увагу як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них можна виокремити праці таких дослідників, як Т. Назарова, П. Бондаренко, В. Міщенко, П. Перерва, А. Яковлев, Н. Давиденко, В. Герасимчук, І. Бланк, Н. Краснокутська, Г. Ситник, І. Шовкун, І. Марченко, Дж. Сідел, Е. Брігхем, А. Дараган та інші. Проблематика оцінки фінансового потенціалу підприємств вивчалася в роботах С. Бардаша, Н. Виговської, О. Капіноса, П. Кулікова, О. Маслака, Б. Самородова, І. Сауха. Проте, незважаючи на численну кількість праць, присвячених фінансовому потенціалу підприємств, існують різноманітні чинники впливу, які свідчать про необхідність подальших досліджень та врахування усіх змін.

Досить важким та нестабільним для українських підприємств став 2022 рік. Початок військової агресії проти нашої країни, змусив велику кількість суб'єктів господарювання переоцінити свою діяльність та врахувати всі фактори впливу, для отримання прибутку, та поряд з цим слідкувати не лише за власним задоволенням мети, але й, водночас, впливатися в швидкі глобалізаційні процеси світу.

Варто більш детально розглянути сутність самого поняття фінансовий потенціал. Так, Бондаренко П.В. під фінансовим потенціалом розуміє сукупність накопичених фінансових ресурсів, отриманих з різних джерел в межах законодавства та відповідно до фінансової політики суб'єкта господарювання, які сформовані внаслідок реалізації перерозподільних відносин, та такі, що перебувають у стані руху у часі та напрямих використання відповідно до стратегії та тактики суб'єкта господарювання, підтримуючи наявні властивості [1, с. 43].

Деякі автори вважають, що фінансовий потенціал – це сукупність фінансових і ресурсів, пов'язаних з фінансами підприємства. Важливими елементами є достатність ресурсів, джерела їхнього формування, оптимальний розподіл, раціональне розміщення та ефективне використання в рамках

господарської діяльності підприємства [2, с. 109]. Таке визначення вказує на багатогранність інтерпретації даного поняття.

Сутність фінансового потенціалу полягає, насамперед, не стільки у наявності фінансових ресурсів у конкретний проміжок часу, як у здатності підприємства формувати та відтворювати необхідні активи у повному обсязі з мінімальними витратами та у стислі терміни. Від рівня фінансового потенціалу безпосередньо залежить рівень конкурентоспроможності підприємства – здатності підприємства конкурувати на ринках з виробниками й продавцями аналогічних товарів за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручних умов для покупців, споживачів [3]

Здійснивши аналіз наукової літератури, можна зробити висновок, що фінансовий потенціал підприємства визначається його здатністю генерувати та ефективно використовувати фінансові ресурси для досягнення стратегічних цілей та забезпечення стійкого фінансового стану. Включаючи аспекти такі як доходи, прибутковість, ліквідність, ефективність управління оборотним та основним капіталом, інвестиційну активність та здатність залучати фінансування, фінансовий потенціал підприємства визначає його конкурентоспроможність та можливість розвитку на ринку. Здатність ефективно використовувати фінансові інструменти, планувати бюджет, вести облік та адаптуватися до змін у економічному середовищі також важливі для реалізації фінансового потенціалу підприємства.

Серед вчених, що вивчають процес глобалізації, загальноприйнятим вважається той факт, що найбільш динамічним компонентом глобалізації є фінансова глобалізація. Засновано на тому, що всі процеси, пов'язані з переміщенням фінансового капіталу, можна визначити як фінансову глобалізацію. Виникнення терміну «фінансова глобалізація» пов'язують з перетворенням грошей на товар та фактичним відокремленням фінансового ринку від ринку товарів та послуг. Це призводить до того, що фінансові ринки стають визначальними у визначенні рівня розвитку країн у світі [4, с. 41].

Глобалізація має значний вплив на формування та розвиток фінансового потенціалу підприємства. Основними аспектами цього впливу є:

- зовнішні ринки та інвестиції: глобалізація відкриває нові можливості для підприємств у відносинах з міжнародними ринками та інвесторами. Здатність до пристосування глобального середовища дозволяє підприємствам залучати іноземні інвестиції та розширювати свої ринки збуту;

- конкурентність: глобалізація змушує підприємства бути більш конкурентоспроможними на світовому ринку. Це може стимулювати удосконалення фінансового управління, ефективність виробництва та інноваційність;

- валютні ризики: здійснення міжнародної діяльності підприємства пов'язане з валютними ризиками через коливання обмінних курсів. Управління цими ризиками стає важливою частиною фінансового планування підприємства;

- доступ до фінансових інструментів: глобалізація надає підприємствам доступ до різноманітних фінансових інструментів, таких як міжнародні кредити, облігації та деривативи, що може сприяти оптимізації їхнього фінансового портфеля.

- міжнародні стандарти та регуляції: глобальні стандарти та регуляції в сфері фінансів можуть впливати на фінансовий звіт підприємства, вимагаючи відповідності міжнародним стандартам фінансової звітності та правилам.

- подолання географічних обмежень: глобалізація дозволяє підприємствам перетинати національні кордони, що може сприяти диверсифікації джерел доходів та ризиків.

- вплив глобальних економічних тенденцій: глобалізація дозволяє підприємствам більше уваги приділяти глобальним економічним тенденціям, таким як зміни у світових цінах на сировину, енергії та інші фактори, що можуть впливати на їхню фінансову стабільність.

У кожному конкретному випадку вплив глобалізації на фінансовий потенціал підприємства може бути унікальним і залежить від багатьох факторів, таких як галузь, ринкова стратегія та ефективність управління.

Отже, для того щоб покращити розвиток фінансового потенціалу підприємств України в умовах глобалізації, важливо звертати увагу на можливості ефективного управління економікою країни. Розвивати стратегії, що підвищують конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку (вдосконалення якості продукції, оптимізацію виробничих процесів та впровадження новітніх технологій); розробляти ефективні стратегії управління валютними ризиками, враховуючи коливання обмінних курсів, щоб зменшити негативний вплив на фінансовий стан підприємств; вивчати можливості залучення іноземного фінансування через міжнародні фінансові

ринки, випуск облігацій та інші інструменти для покращення фінансового позиціонування; сприяти інноваціям та впровадженню передових технологій виробництва, щоб підприємства стали більш привабливими для міжнародних інвесторів та збільшили конкурентоспроможність; відповідати міжнародним стандартам у фінансовій звітності та корпоративному управлінні, щоб підвищити довіру іноземних інвесторів; залучати іноземних партнерів та сприяти міжнародній співпраці, що сприятиме обміну знаннями, технологіями та ресурсами; інвестувати в освіту та розвиток кадрів, щоб забезпечити наявність висококваліфікованої робочої сили, яка відповідає глобальним стандартам; створити стабільне та прозоре економічне середовище, що сприятиме розвитку бізнесу та збільшить довіру як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Ці кроки допоможуть Україні ефективніше використовувати глобальні можливості та сприяти стійкому розвитку фінансового потенціалу підприємств в умовах глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко П. В. Економічна сутність дефініції «фінансовий потенціал страховика». Науковий вісник. Одеського національного економічного університету. 2023. №5-6 (306-307). С. 41-46.
2. Камінська І. М., Мишко О. А., Шишка Д. С. Методичні підходи до аналізу фінансового потенціалу підприємства. Економічний форум. 2020. No 4. С.107-113.
3. Бова В.А., Хринюк О.С. Сутність фінансового потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки та управління. 2017. Вип. 11.
4. Житар М.О., Сосновська О.О. Вплив фінансової глобалізації на формування фінансової архітектури. Економіка і організація управління. 2019. № 3 (35). С. 39-50.

Шкварук Діна Григорівна, викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

Shkvaruk Dina H. – lecturer at the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnytsia, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

¹Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Анотація. У статті досліджено сутність, роль та значення фінансової діяльності на підприємстві.

Ключові слова: фінансова діяльність; підприємство; фінансові ресурси.

THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL ACTIVITIES

Abstract. The article examines the essence, role and significance of financial activity at the enterprise.

Key words: financial activity; enterprise; financial resources.

Господарська діяльність будь-якого підприємства нерозривно пов'язана з його фінансовою діяльністю. Ефективне управління фінансами дозволяє підприємству: підвищувати рентабельність; збільшувати прибуток; забезпечувати стійке фінансове становище; розвиватися та інвестувати; конкурувати на ринку.

Важливо зазначити, що господарська та фінансова діяльність підприємства повинні бути взаємоузгоджені. Це означає, що всі господарські рішення повинні прийматися з урахуванням їх фінансових наслідків.

До видів господарської діяльності належать:

1. Операційна - це основна діяльність підприємства, спрямована на виробництво та реалізацію продукції або надання послуг. До операційної діяльності належать: виробництво (наприклад: харчових продуктів, текстилю та одягу, машин та обладнання, будматеріалів, інших видів продукції); торгівля (оптова, роздрібна); транспортні послуги (перевезення вантажів, перевезення пасажирів); послуги зв'язку (фіксований зв'язок, мобільний зв'язок, Інтернет); інші види операційної діяльності (оренда майна, охоронна діяльність, рекламна діяльність, інші послуги).

Мета операційної діяльності – отримання прибутку шляхом реалізації продукції та надання послуг.

Ефективність операційної діяльності визначається рівнем рентабельності, окупністю витрат та конкурентоспроможністю продукції.

2. Інвестиційна діяльність - це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій з метою отримання прибутку та/або досягнення соціально-економічного ефекту [1].

Інвестиційна діяльність може здійснюватися у таких формах: вкладення коштів у цінні папери; вкладення коштів у нерухомість; вкладення коштів у інтелектуальну власність; вкладення коштів у інноваційні проекти; вкладення коштів у інші активи

Інвестиційна діяльність може поділятися на такі види:

- Прямі інвестиції: вкладення коштів у створення або придбання об'єктів інвестування.
- Портфельні інвестиції: вкладення коштів у цінні папери.
- Венчурні інвестиції: вкладення коштів у інноваційні проекти.
- Інші види інвестиційної діяльності: лізинг, факторинг, форфейтинг [2].

Метою інвестиційної діяльності є:

- отримання прибутку (інвестори вкладають кошти в активи, які, як очікується, принесуть їм дохід);
- досягнення соціально-економічного ефекту (державна може інвестувати в проекти, які мають на меті покращення життя людей або розвиток економіки);
- збереження капіталу (інвестори можуть вкладати кошти в активи, які збережуть свою вартість з часом).

Інвестиційна діяльність є важливою складовою економіки. Вона сприяє розвитку підприємств, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя людей.

3. Фінансова діяльність - це система заходів, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства [3].

Мета фінансової діяльності – забезпечення фінансовими ресурсами поточної діяльності підприємства для досягнення стратегічних цілей.

Фінансова діяльність як складова частина господарської діяльності спрямована на:

- 1) формування фінансових ресурсів;
- 2) розподіл фінансових ресурсів;
- 3) використання фінансових ресурсів.

Поняття «фінансова діяльність підприємств» належить до сукупності дій і рішень, пов'язаних з управлінням фінансовими ресурсами в організації. Воно охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на придбання, використання та оптимізацію коштів для підтримки операційних, інвестиційних і стратегічних цілей підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврова Ю. В. Економіка підприємства та маркетинг : конспект лекцій [Електронний ресурс] / Ю. В. Лаврова. – Харків, 2012. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/37178/> (дата звернення: 08.02.2024).

2. Правдюк Н.Л. Сутність інвестиційної діяльності: роль та значення інвестицій / Н.Л. Правдюк, Н.В. Слівінська // Вісник Запорізького національного університету. – № 2 (6).– 2010. – С.195–198.

3. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / Г. І. Філіна. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 424 с. : іл. — Бібліогр. : с. 413–416.

Янковська Вікторія Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Харків, e-mail: vika_yank2020@ukr.net

Плаксій Катерина Олександрівна, студентка, Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Харків, e-mail: plaksikatia6@gmail.com

Yankovska Viktoriia A. - Doctor (Candidate) of Economic Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Management, Kharkiv Institute Interregional Academy of Personnel Management, Kharkiv, e-mail: vika_yank2020@ukr.net

Plaxiy Kateryna O., student, Kharkiv Institute Interregional Academy of Personnel Management, Kharkiv, e-mail: plaksikatia6@gmail.com

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ФІНТЕХ ТА ІТ-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

УДК 338.245:338.656

З.П. Двудіт¹,
С.А. Завербний¹
М.Т. Гладун¹,

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми та перспективи розвитку кібербезпеки в Україні в умовах війни. Охарактеризовано види загроз та можливі шляхи для їх запобігання в критичних умовах.

Ключові слова: інформація, діджиталізування, кібератаки, кіберзлочини, російська агресія, критична інфраструктура.

Abstract: The article analyzes the current problems and prospects for the development of cybersecurity in Ukraine in the context of war. The types of threats and possible ways to prevent them in critical conditions are characterized.

Key words: information, digitalization, cyberattacks, cybercrime, Russian aggression, critical infrastructure.

Розпочинаючи дослідження потрібно констатувати, що в Україні протягом останніх десятиріч спостерігається високий рівень діджиталізування різних сфер життя [10, 11, 15, 19]. Ретроспективно аналізуючи проблеми та кіберзагрози для України, її економіки, суб'єктів підприємництва тощо потрібно констатувати, що ще до повномасштабного вторгнення росії критична інфраструктура вже зазнавала масштабних кібератак (найбільше напередодні – січень-лютий 2022р.). А вже під час загарбницької війни, коли восени 2022 р. російські ракетні удари по українській енергосистемі викликали проблеми у роботі критичної інфраструктури. Через це, можливо, саме питання кібербезпеки відійшло дещо на другий план [15]. Тобто, ще задовго до повномасштабного вторгнення росія суттєво посилила кібератаки на українські держоргани, обороно-промисловий комплекс, інфраструктурні об'єкти, ІТ-мережі, ЗМІ тощо [16]. Зрозуміло, що вітчизняний бізнес перебував під серйозною загрозою кібератак вже від початку отримання незалежності. Просто із повномасштабним російським вторгненням кібератаки набувають все значніших масштабів. Через це кожен вітчизняний суб'єкт підприємництва має свідомо, систематично оцінювати рівень своєї вразливості (діяльності, персоналу тощо) щодо інцидентів кібербезпеки, технологічних збоїв. Вказані загрози можуть виникати як через кібератаки на системи, інфраструктуру тощо, так і можуть бути наслідками безпосередніх військових дій [16]. На основі огляду літературних джерел можна констатувати, що сутність поняття «кіберзагроза» полягає у «протиправних карних дія суб'єктів інформаційних правовідносин (і, як показує дослідження, не тільки їх), які створюють небезпеку життєво важливим інтересам людини, суспільства, держави, реалізування яких залежить від належного функціонування інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем, та відносинам щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації» [10, с. 99].

Кібератаки є одним із найнебезпечніших ризиків для бізнесу. Їх кількість постійно зростає (McKinsey спрогнозував, що до 2025 р. кіберзлочини щорічно спричинятимуть збитки на 10,5 трлн. дол. США, що втричі перевищуватиме величину 2015 р. [10].

Проаналізуємо наймасштабніші глобальні кібератаки цього десятиріччя (табл. 1) та оцінимо їх фінансові наслідки [10, 16].

Загальна характеристика основних глобальних кібератак протягом 2010-2023 рр.

Назви/об'єкти атак	Описи	Роки	Наслідки
Масштабний витік даних, Yahoo	Витік даних мінімум із 3 млрд акаунтів (викрадення особистих даних)	2013-2014	Втрата ринкової капіталізації – 1,3 млрд. дол. США, Yahoo виплатила 85 млн дол. США для врегулювання позовів, отримання штрафу у 35 млн дол. США за введення громадськості в оману щодо кіберпорушень
Найпотужніша DDoS-атака, GitHub	Лавиноподібне збільшення трафіку за допомогою технології кешування даних	2018	GitHub був недоступний всього 10 хвилин, дані користувачів не постраждали завдяки наявності потужних інструментів протидії DDoS-атакам
Удар по репутації, Marriott International	Злам бази даних бронювання (383 млн записів клієнтів)	2018	Мережа Marriott отримала колективні судові позови, штраф у майже 24 млн дол. США і витрати на заміну паспортів клієнтів, які стали жертвами витоку даних
Кількатижневий збій системи, Sony PlayStation Network	Злам онлайн-сервісів і отримання доступу до даних 77 млн акаунтів	2011	Вартість збою, як наслідок, припинення роботи сервісів оцінили у 171 млн дол. США. Для постраждалих клієнтів надали доступ до контенту PlayStation, 30 безкоштовних днів підписки на PlayStation Plus
Найбільший злом в історії криптовалют, Mt.Gox	Зловмисники вивели з біржі 650 000 BTC	2011-2013	Збитки становили близько 440 млн. дол. США. У 2014 р. Mt.Gox оголосила своє закриття
Найдорожча кібератака в історії, NotPetya	Блокування доступу до жорстких дисків, зупинка роботи окремих комп'ютерів, мереж, паралізуючи роботу сотень компаній	2016-2017	Глобальний збиток від атаки приблизно оцінили в 10 млрд. дол. США.
Найбільша хакерська атака на телеком-інфраструктуру, ПрАТ «Київстар»	У 24 млн. абонентів зник мобільний зв'язок та інтернет	2023	ІТ-інфраструктура компанії була частково зруйнована, компанія «Київстар» заявила, що персональні дані абонентів не скомпрометовані

Джерело: систематизовно авторами на основі [10, 16]

Найцікавіше, що ключові фактори (табл. 1) про гучні кібератаки були систематизовані ПрАТ «Київстар» у вересні 2023 року, а вже 12 грудня 2023 року саме дана компанія зазнала наймасштабнішої з кібератак в Україні [10]. Через 10 днів було повністю відновлено телекомуєкаційну інфраструктуру підприємства.

Хакери завдають фінансової, репутаційної шкоди (див. табл. 1). Саме тому бізнесу необхідно діяти на випередження, використовуючи дієві управлінські рішення задля посилення рівня власної кібербезпеки [10, 16]. Зокрема, вважаємо, вчасно прийнятим Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [14]. Ним визначаються правові, організаційні засади щодо забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства, держави, національних інтересів у кіберпросторі. Законом задекларовано ключові цілі, принципи державної політики саме у кібербезпеці. Важливим також є регламентування координування діяльності із забезпечення кібербезпеки державних органів, підприємств, організацій, громадян [14].

Як висновок, потрібно констатувати, що задля захисту від кібератак підприємства, організації мають розробляти і запроваджувати комплексні заходи безпеки (постійне, регулярне оновлення власного програмного забезпечення, систематичне застосування мережевих, системних заходів захисту, навчання

персоналу щодо формування захисту, кібербезпеки, розроблення і реалізування стратегій, тактик (деталізування їх у правилах) задля реагування на кіберінциденти тощо [12]. На макро рівні ж задля розроблення дієвого механізму для протидії кіберзагрозам Україні доцільно запозичити наявні досвід і практику зарубіжних країн, міжнародної спільноти, адаптувавши їх українським реаліям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

10. 6 гучних кібератак на бізнес: кейси Yahoo, GitHub і Marriott. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/6-guchnyh-kiberatak-na-biznes-kejsy-yahoo-github-i-marriott>
11. Грицюк Ю.І. Кіберінтервенція та кібербезпека України: проблеми та перспективи їх подолання. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.8. С. 327-337.
12. Давиденко Є. Корпоративна безпека на українських підприємствах в умовах війни. Економіка та суспільство. 58. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3310>
13. Діордіца І. Поняття і зміст кіберзагроз на сучасному етапі. Підприємство, господарство і право. 4. 2017. С. 99-107.
14. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» зі змінами від 28.07.2022 р. № 2470-IX
15. Зануда А. Атака на Київстар. Які небезпеки вона несе, окрім відсутності зв'язку. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cglp7kz0rjmo>
16. Кириченко А. Кібербезпека в Україні: шляхи розвитку та можливості. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3704093-kiberbezpeka-v-ukraini-slahi-rozvitku-ta-mozlivosti.html>
17. Кібербезпека бізнесу в умовах нестабільності. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/2022/cybersecurity-uncertainty-state.html>
18. Кузьменко О., Маклюк О., Чернишова О. Кібербезпека бізнесу під час війни. Економіка та суспільство. 44. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1790>
19. Пешко М., Завербний А. Діджиталізація української економіки в умовах євроінтеграції. Економіка та суспільство. 47. 2023. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2136>

Двуліт Зоряна Петрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: zorianap.dvulit@lpnu.ua

Dvulit Zoriana P. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: zorianap.dvulit@lpnu.ua

Завербний Сергій Андрійович, студент кафедри систем автоматизованого проектування, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: serhii.zaverbnyi.mnknm.2023@lpnu.ua

Zaverbnyi Serhii A. – student of the Department of Automated Control Systems, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: serhii.zaverbnyi.mnknm.2023@lpnu.ua

Гладун Мар'ян Тарасович, студент кафедри захисту інформації, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: marian.hladun.kb.2019@lpnu.ua

Hladun Marian T. – student of the Department of Information Security, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: marian.hladun.kb.2019@lpnu.ua

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Анотація. Розглянуто основні сучасні тренди ринку фінансових технологій в Україні. Представлено фактори, які впливають на розвиток ринку фінтеху. Зроблено висновок про те, що фінтех-компанії активно використовують технологічні інновації для вдосконалення фінансових послуг і конкурують на світовому ринку, що постійно зростає як на глобальному, так і національному рівнях. Україна зосереджується на формуванні цифрової економіки та суспільства, де розвиток ринку фінтех вимагає використання блокчейну та штучного інтелекту.

Ключові слова: фінансові технології; фінансовий сектор; штучний інтелект; блокчейн; кіберзахист.

Abstract. The main trends of the market of financial technologies in Ukraine are considered. Factors affecting the development of the fintech market are presented. It is concluded that fintech companies actively use technological innovations to improve financial services and compete in the world market, which is constantly growing both at the global and national levels. Ukraine focuses on the formation of a digital economy and society, where the development of the fintech market requires the use of blockchain and artificial intelligence.

Keywords: financial technologies; financial sector; artificial intelligence; blockchain; cyber protection.

Протягом останніх п'яти років український фінансовий сектор відзначився значним прогресом у розвитку фінансових технологій, що було обумовлено декількома факторами [1]: Розширенням процесів цифровізації на міжнародному рівні; Наслідками світової економічної кризи, яка розпочалась у 2008 році; Зростанням конкуренції на фінансових ринках; Прагненням до інновацій та високими вимогами до зручності користування, якості та швидкості отримання інформації; Карантинними обмеженнями, пов'язаними з розповсюдженням COVID-19.

За даними Ukrainian FinTech Directory 2020, більшість фінтех-компаній оперує за рахунок власних коштів засновників. Додатковим фактором, який впливає на розвиток ринку фінтеху, є ініціативи державних органів, зокрема Національного банку України та Міністерства цифрової трансформації. Протягом 2021-2022 років вони активно розробляли проекти, які впливали на фінтех галузь, зокрема [2]: Проект концепції системи миттєвих платежів в Україні; Закон України «Про платіжні послуги», який дозволяє регулятору випускати цифрову валюту та розширювати продуктову лінійку ринку; Проект Закону України «Про віртуальні активи»; Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»; Дорожня карта розвитку ринку віртуальних активів; Проект "Інтернет-субвенція" для оптичного підключення сіл.

Також важливими для українського фінтех-ринку стали: Створення Open Banking API HUB в Україні; Участь українських компаній на світовій IT-конференції Web Summit; Виходження необанків з пілотних проектів у робочий режим; Випуск NFT (невзаємозамінних токенів) українськими художниками; Стипендії в криптовалюті та проект з виплатою зарплати в цифровій гривні.

Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху до 2025 року, яка передбачає створення повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами. Ключовими елементами цієї Стратегії є: Створення регуляторної

«пісочниці» для швидкого тестування інноваційних проектів; Розвиток фінансової грамотності та залучення населення та бізнесу; Академічна база з фокусом на відкритий банкінг.

Успішна реалізація цієї Стратегії значною мірою залежатиме від проектів Національного банку, таких як віддалена ідентифікація, європейська директива PSD2, миттєві платежі та кібербезпека.

Основними трендами ринку фінансових технологій стали:

1. Послуги через мобільний телефон. У зв'язку з появою смартфонів лише 10 років тому темп змін у цій сфері вражає своєю швидкістю. Смартфони стали невід'ємною частиною нашого життя, ставши ключовим інструментом завдяки доступності Інтернету, поширеності мобільних додатків та соціальних мереж. Обсяг інформації, якою обмінюються люди кожної секунди, стрімко зростає. Чимало даних, які існують сьогодні, з'явилися лише за останні два роки. У світі сучасних технологій телефон став путівником у сферу фінансових послуг, дозволяючи легко та зручно проводити оплату та перекази коштів.

2. Практично кожен другий житель планети вже має смартфон у кишені. Розширення

екранів, поява відкритих програмних інтерфейсів (API) та створення зручних мобільних додатків у епоху Інтернету роблять фінансову інформацію доступною та сприяють розширенню спектру мобільних фінансових послуг для людей.

3. Фінансові послуги та соціальні мережі. Люди активно діляться своєю особистою інформацією у соціальних мережах, включаючи дані про своє життя, роботу та відпочинок. Фінансові технологічні компанії вміло використовують ці дані, оскільки вони включають у себе набагато більше інформації, ніж може містити будь-яка офіційна база даних. Вони аналізують профілі людей у соцмережах, досліджуючи їх освіту, роботу, коло знайомств та спосіб проведення часу, включаючи інтернет-активність. Цей аналіз дозволяє їм проводити оцінку ризику та надавати персоналізовані послуги своїм можливим клієнтам. З популярністю мобільних додатків для спілкування з'явилася ідеальна платформа для чат-ботів, які у свою чергу допомагають установлювати більш довірливі відносини між фінансовими установами та споживачами, особливо серед тих, хто виріс на рубежі століть. Фінансові технологічні компанії активно підтримують технології чат-ботів і використовують ці інтерактивні платформи як стандарт для обслуговування клієнтів. Це сприяє кращому інформуванню та освіті споживачів.

4. Альтернативні види платежів. Даний тренд включає платіжні термінали, безконтактні та мобільні платежі, QR-платежі, електронні та цифрові гаманці, а також криптовалюти. Впровадження правил щодо електронних грошей в Європейському Союзі та поява й розвиток нових фінансових провайдерів електронних грошей, таких як M-Pesa у Кенії, WeChat Pay та Alipay у Китаї, дали доступ мільйонам людей до фінансового сектору та різних способів платежів і фінансових послуг. Міжнародна стандартизація платежів з QR-кодами на таких ринках, як Індія та Китай, веде до нової хвилі можливостей, які забезпечать доступ мільйонам мікро- та малих підприємств до електронних платежів, оскільки для цього сегменту торговців використання традиційного POS-терміналу для прийому пластикових дебетових/кредитних карток було дуже дорогим задоволенням.

5. Маркетплейси. Розвиток небанківських послуг кредитування дозволив надавати кредити клієнтам через посередницькі цифрові платформи, які поєднують кредиторів із позичальниками, з використанням власних коштів таких платформ або ж прямим кредитуванням між учасниками. У цій широкій категорії представлені платформи прямого кредитування в форматі P2P та онлайн балансове кредитування

6. Нові бізнес-моделі. З появою нових гравців на фінансовому ринку змінюється підхід до того, хто та за що сплачує. Банки, переважно, здійснюють продажі своїх продуктів та послуг у пакетах. За такої практики доходність одних позицій покриває збитковість інших послуг. Із розвитком платформ-агрегаторів послуг, які будуть пропонувати користувачу всі послуги безкоштовно або за невелику плату, банкам потрібно буде змінити умови за своїми продуктами: тепер кожен сервіс має самостійно приносити банку прибуток та ще й бути конкурентним на ринку. Маркетплейси, які фінансують малий та середній бізнес, а також пропонують мікrokредитування, стають прямими конкурентами банків. Банківські клієнти вже звикли сплачувати комісії. Проте в сучасному інноваційному світі їм все частіше пропонують користуватися такими ж послугами безкоштовно або набагато дешевше, ніж у банків. Вже є достатньо успішних прикладів партнерства банків та кредитних платформ із різними моделями – як P2P, так і балансового кредитування. В інших випадках банки самостійно розвивають подібні платформи для підтримки своїх клієнтів, найчастіше мова йде про клієнтів МСБ, які до того оцінювалися як більш ризикові, оскільки у них була недостатня або й зовсім відсутня кредитна та бізнес-історія.

7. Одним із актуальних напрямів є використання штучного інтелекту у фінансовій сфері. Згідно з дослідженням компанії Accenture близько 54% клієнтів банків виявили бажання активно контролювати свій бюджет у режимі реального часу, тоді як 41% виявили готовність отримувати консультації від систем штучного інтелекту щодо фінансових послуг та операцій. На сьогоднішній день технології штучного інтелекту вже застосовуються у чат-ботах для персоналізованих консультацій та голосової автентифікації, що дає можливість клієнтам здійснювати миттєве самообслуговування через мобільні додатки. Також, штучний інтелект невід'ємно пов'язаний з захистом особистих даних, виявленням фінансових зловживань та шахрайства. Зі збільшенням обсягів фінансових операцій, виконуваних фізичними та юридичними особами (включаючи мобільні застосунки), стає важливою проблемою безпека та захищеність цих транзакцій.

8. Цифрова ідентифікація та біометрія. Одним з найскладніших завдань для банків та інших надавачів фінансових послуг є ідентифікація та підтвердження особи користувачів. Декілька країн, особливо Індія, вклали кошти в створення систем цифрової ідентифікації на основі біометричних даних. Біометрія, яка включає ідентифікацію за голосом, відбитком пальця або розпізнаванням обличчя, змінює спосіб надання фінансових послуг. Цей тренд не тільки відповідає вимогам щодо KYC перевірки, але й вирішує нагальні проблеми споживачів. Складність введення паролів та кодів стримує велику кількість

користувачів від використання нових цифрових фінансових рішень. Впровадження біометричного уніфікованого інтерфейсу платежу в Індії мало наслідком зростання обсягу цифрових платіжних транзакцій на 1000%.

Як ми бачимо, Фінтех-компанії активно використовують технологічні інновації для вдосконалення фінансових послуг і конкурують на світовому ринку, що постійно зростає як на глобальному, так і національному рівнях. Україна зосереджується на формуванні цифрової економіки та суспільства, де розвиток ринку фінтех вимагає використання блокчейну та штучного інтелекту. Український фінтех акцентується на розширенні використання блокчейну для відстеження грошових потоків, платежів та фінансових послуг, а також на управлінні ідентифікацією, укладенні контрактів та врегулюванні спорів з клієнтами. Також важлива адаптація технологій штучного інтелекту для ефективного управління витратами та оптимізації бізнес-процесів для вітчизняних підприємств, що підвищить їх конкурентоспроможність на ринках ЄС.

У той же час, низка перспектив може сприяти його розвитку, забезпечуючи більш широкий доступ до фінансових послуг, покращену ефективність операцій та сприяючи інноваціям у фінансовому секторі. а саме:

1. Регуляторні реформи. Покращення та спрощення правового середовища для стартапів FinTech. Введення спеціальних регулятивних механізмів для сприяння інноваціям у фінансовому секторі
2. Співпраця з урядом та банківським сектором. Розробка партнерських програм між FinTech компаніями та традиційними банками для впровадження новітніх технологій. Підтримка та фінансування урядом інноваційних проектів у сфері FinTech.
3. Безпека та захист даних. Розробка стандартів безпеки для захисту конфіденційності фінансових даних.
4. Імплементация технологій блокчейну та кіберзахисту для забезпечення безпеки у фінансових операціях.
5. Вдосконалення технологічної інфраструктури. Розвиток та впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та аналіз даних для покращення фінансових послуг. Створення інноваційних платіжних систем та мобільних додатків для зручного доступу до фінансових послуг.
6. Фінансування та інвестиції. Створення інвестиційних фондів та підтримка інвестування у FinTech стартапи та інноваційні проекти. Надання фінансової підтримки та грантів для розвитку новаторських ідей у FinTech секторі.
7. Інформаційна освіченість та просвітництво. Проведення освітніх кампаній для споживачів та бізнесу щодо переваг використання FinTech послуг. Забезпечення доступної інформації про ризики та переваги використання цифрових фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Zhytar, M. (2024). РИНОК FINTECH В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ, ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 1(13), 4-12. <https://doi.org/10.32750/2024-0101>
2. Фінтех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. Доступ до ресурсу: https://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf

Житар Максим Олегович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, m.zhytar@kubg.edu.ua

Zhytar Maksym. Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, m.zhytar@kubg.edu.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

¹Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті досліджено нинішній стан цифрової трансформації України та запропоновано імплементацію цифрових інструментів для оптимізації бізнес-процесів підприємства

Ключові слова: цифрова трансформація, цифрові інструменти, бізнес-процеси, штучний інтелект, ефективність, конкурентоспроможність

Abstract: The article examines the current state of digital transformation of Ukraine and proposes the implementation of digital tools for the optimization of business processes of the enterprise

Keywords: digital transformation, digital tools, business processes, artificial intelligence, efficiency, competitiveness

У сучасному світі цифрова економіка стрімко розвивається і очікується, що протягом найближчих кількох років вона стане ключовим каталізатором інновацій, конкурентоспроможності та економічного зростання. Цей тренд пояснюється тим, що цифрова економіка робить доступними як державні, так і комерційні послуги, сприяє зниженню витрат на маркетинг та рекламу, скорочує час, потрібний на проведення платежів і відкриває нові джерела доходу. Документом, який систематизує досягнення українських науковців і визначає напрямки розвитку цифровізації української економіки, є "Цифрова агенда України – 2020".

Цифрова трансформація передбачає перетворення існуючих підприємств у цифрові організації, які використовують інформаційні технології (ІТ) як конкурентну перевагу у всіх аспектах своєї діяльності: виробництві, бізнес-процесах, маркетингу та взаємодії з клієнтами. Особливо актуально це в умовах нестабільності, коли є гостра необхідність оптимізації наявного ресурсного потенціалу, зменшення витрат робочого часу, підвищення ефективності виконання бізнес-процесів та ефективності господарської діяльності загалом з метою втриматися на плаву, вижити та розвиватися.

Прогнозується, що у 2030 році частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу за умови реалізації інтенсивного сценарію розвитку сягне 50–60%. Україна, за думкою експертів, може досягти ще вищого показника, становлячи 65% ВВП. У стратегії розвитку країн до 2030 року передбачається впровадження ряду технологій, які революціонізують світ, зокрема, Big Data і хмарні технології, промисловий Інтернет речей (IIoT), штучний інтелект (AI), роботизація, дрони, кібернетизація людини, неінвазивні інтерфейси, віртуальна реальність (VR), розширена реальність (AR), змішана реальність (MR), гейміфікація, 3D-друк, біоінженерія, генно-модифіковані організми, нанотехнології, блокчейн, кібербезпека. Частково ці технології можна використати в транспорті (автопілот, безпілотні автомобілі, управління транспортним потоком: відеоспостереження, системи контролю руху; каршеринг) у логістиці (управління постачанням і автопарком, контроль палива, автоматизовані склади та інвентаризація, автоматизована доставка вантажів, хмарні сервіси для автоматизації логістики) та інших сферах, зокрема важливих для військово-промислового комплексу в умовах війни з РФ. [3].

За оцінками експертів і аналітиків в області цифрової економіки, вже в найближчому п'ятилітті, більше половини товарів і послуг на споживчому і інвестиційному ринках будуть абсолютно або відносно «новими розумними» («розумне місто», «розумний будинок», «розумна залізниця», «розумна машина», «розумний одяг», тощо) [4].

Цифровізація бізнес-процесів, відома також як digital work, охоплює використання цифрових інструментів у проведенні діяльності бізнес-організацій, що виходить за рамки простого оцифрування даних. Потрібна попередня оцінка існуючої інформаційної системи підприємства, взаємодії між бізнес-процесами в межах організаційної структури підприємства для визначення тих процесів, які слід оцифрувати.

Імплементація цифрових інструментів призводить до змін у всіх процесах підприємства: деякі процеси стають простішими та дешевшими завдяки цифровізації, тоді як інші стають складнішими та витратнішими. Крім того, цифровізація може призвести до появи нових процесів, що зазвичай супроводжується новими ризиками та витратами. [5].

Цифровізація створює можливість для управління організацією в режимі "реального часу" (Real Time Enterprise, RTE), що дозволяє отримувати інформацію майже миттєво. Це сприяє підвищенню швидкості та якості прийняття рішень на всіх рівнях управління бізнесом і дозволяє більш швидко реалізувати їх, що може підвищити конкурентоспроможність підприємства.

Цифрові інструменти, що використовуються для моделювання бізнес-процесів підприємства, варіюються в залежності від напрямів діяльності. Наприклад, для забезпечення підприємства матеріалами та технікою рекомендується використовувати такі інструменти, як Інтернет речей, адитивні технології, когнітивні технології, блокчейн, квантові технології та робототехніка; для управління трудовими ресурсами можна використовувати інструменти, такі як великі дані, когнітивні технології, нейротехнології, штучний інтелект, блокчейн та хмарні технології. У виробничих процесах можуть бути корисні когнітивні технології, нейротехнології, штучний інтелект, блокчейн, квантові технології, Інтернет речей, хмарні технології, біометричні технології, безпілотні технології, адитивні технології, кіберфізичні системи та робототехніка. Для управління маркетингом і логістикою можна використовувати великі дані, когнітивні технології, штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та хмарні технології [2].

Незважаючи на значні позитивні зрушення в галузі цифровізації підприємств, існує ряд невирішених проблем. Серед них можна виділити високі витрати на початкових етапах використання інформаційних систем, значні витрати на операційні та трансформаційні процеси, пов'язані з переходом до цифрових технологій для всіх економічних агентів. Також існує проблема дефіциту кваліфікованих кадрів через їх виїзд закордон у зв'язку з війною, недостатньою кількістю відповідно підготовлених фахівців в освітніх закладах. Недостатньо розвинута система єдиних стандартів, технічних регуляцій та відповідних законодавчих норм, що регулюють відносини між учасниками у сфері цифрових технологій, також становить суттєву проблему. Важливою, є проблема захисту цифрових технологій від злочинних втручань. [1].

В деяких випадках цифровізація та диджиталізація не завжди призводять до збільшення прибутку підприємства. Тому важливо ретельно оцінити всі ризики, а також правильно визначити очікуваний результат від цифровізації та диджиталізації, порівнявши його з витратами на їх впровадження.

Діючий бізнес-процес може втратити свою ефективність під час переходу до цифрового середовища, що може викликати появу помилок і, загалом, призвести до змін у функціонуванні підприємства. Тому необхідний детальний аналіз кожної конкретної ситуації та розуміння потенційних проблем, які можуть виникнути внаслідок переходу бізнес-процесів до цифрового формату. Не у всіх сферах можливе впровадження диджиталізації у діяльності підприємств через необхідність збереження ряду дій, які обов'язково потребують особистої присутності та використання не електронних, а паперових документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дергачова В.В., Воржакова Ю.П., Хлебінська О.І. 658 Організація бізнес-процесів в умовах цифровізації. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип. 14, 2021. С. 60-68.
2. Чмерук Г.Г. Інструменти цифрової трансформації суб'єктів господарювання. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2020 р., № 2 (113). С. 170-177.
3. Україна 2030 – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього [Фіщук В., Матюшко В., Чернев Є., Юрчак О., Лаврик Я., Амелін А.], 2019. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
4. Фіщук В. Цифрова економіка – це реально. Бізнес, 18 квітня 2017 р. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/tsifrova-ekonomika-tse-realno-1001102.html>
5. Tavera, J. F., Sánchez, J. C., Ballesteros, B., 2011. Aceptación del e-Commerce en Colombia: un Estudio Para la Ciudad de Medellín. Revista Facultad de Ciencias Económicas: Investigación Y Reflexión, Vol. 19, Issue 2, pp. 9–23. DOI: <https://doi.org/10.18359/rfce.2245> .

Загорецький Лев Юрійович, аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: Lev.y.zahoretskyi@lpnu.ua

Бутинський Денис Володимирович, аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: Denys.V.Butynskyi@lpnu.ua

Zahoretskyi Lev Y. - graduate student of the Department of Business and Investment Economics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: Lev.y.zahoretskyi@lpnu.ua

Butynskyi Denis V. - graduate student of the Department of Enterprise and Investment Economics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: Denys.V.Butynskyi@lpnu.ua

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

^{1,2}Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: Метою роботи є дослідження інвестиційного забезпечення процесів цифрової трансформації та напрямів розвитку цифрової економіки в нестабільних умовах, обґрунтування сучасних напрямів та передумов інвестиційного забезпечення процесів цифрової трансформації для інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення; цифрова трансформація; інноваційний розвиток підприємств.

Abstract: The purpose of the work is the research of investment support for the processes of digital transformation and directions of development of the digital economy in unstable conditions, substantiation of modern directions and prerequisites for investment support of digital transformation processes for the innovative development of enterprises.

Keywords: investment support; digital transformation; innovative development enterprises.

Цифрова трансформація підприємств, метою якої є отримання економічного ефекту від впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), потребує значних фінансових вкладень. Багато підприємств розробляють інвестиційну стратегію, метою якої є залучення інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості, розробки проектів впровадження ІКТ.

З метою збільшення вигоди від цифрової трансформації та створення єдиного цифрового ринку Європейською комісією розроблено програму «Цифрова Європа» на період 2021–2027 р., що має підвищити економічну ефективність та конкурентоспроможність Європи та надати позитивний ефект для всіх її громадян. Для реалізації стратегії єдиного цифрового ринку та подолання інвестиційного розриву, було виділено загальний бюджет у розмірі 9,2 млрд євро.

Для реалізації намірів широкого впровадження цифрових технологій, в Україні, як і в багатьох країнах світу, було затверджено національну програму Digital Agenda Ukraine у 2017 р., ухвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки». Серед основних цілей цифрової трансформації країни стали: впровадження високопродуктивних обчислень, штучного інтелекту, забезпечення кібербезпеки, досягнення передових позицій у цифровій галузі, забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці та суспільстві.

Реалізація цілей цифрової трансформації потребує значної фінансової підтримки. Інвестиції у цифрову трансформацію визначають витрати, що спрямовані у розвиток цифрової інфраструктури (мережі зв'язку, хмарні сервіси, платформи даних, кібербезпеку тощо) та інвестиції у цифровізацію окремих сфер економічної діяльності, для реалізації інвестиційних проектів цифровізації, створення локальних та інтелектуальних мереж, штучного інтелекту, впровадження обладнання та програмного забезпечення тощо.

Цифрова інфраструктура та цифрові послуги відіграють подвійну роль – вони одночасно є потенційною ціллю для місцевих та іноземних інвестицій та ключовим фактором, який створює значний додатковий потенціал для низки традиційних секторів шляхом підвищення продуктивності, збільшення ефективності та збагачення ринку праці та освіти новим набором передових навичок.

Попри велику кількість наукових публікацій з питань розвитку цифрової економіки країн світу, метою дослідження є визначення тенденцій та передумов інвестиційного забезпечення процесів цифрової трансформації в Україні. Цифрова трансформація стосується не тільки запровадження цифрових технологій та створення інноваційних високотехнологічних продуктів, та розвинутої цифрової інфраструктури, а й докорінного перетворення моделей господарювання, використання цифрових технологій для створення нових або зміни існуючих бізнес-процесів корпоративної та загальнонаціональної культури та клієнтського досвіду відповідно до нових вимог бізнесу і ринку.

Для реалізації процесів цифрової трансформації підприємством, необхідно перебудувати систему менеджменту та визначити цифрову стратегію, яка спрямована на перетворення підприємства на цифрове, де цифровий зв'язок забезпечує взаємодію бізнес-організації зі своїми клієнтами, управлінські рішення приймаються на основі аналізу великих даних, побудови бізнес-моделей та процесів за

допомогою цифрових мереж, які підтримуються технологічними платформами корпоративного класу, використання хмарних технологій, управління додатками.

Цифрова стратегія підприємства потребує зміни всієї системи управління, насамперед бізнес-моделей, які визначають як: аналітичну методику, що дозволяє зрозуміти процеси, завдяки яким компанія заробляє гроші; спосіб організації бізнесу в галузі, що відображає економічну логіку діяльності компанії та пояснює, як нові продукти, технології, організаційні новації створюють економічну цінність для споживачів, акціонерів, партнерів, як компанія отримує прибуток; спосіб, у який компанія створює цінність для клієнтів та отримує від цього прибуток; спосіб створення, доставки, продажу, утримання цінності організацією [1].

Цифрова трансформація бізнес-моделі представлена німецькими економістами Д. Шальмо та К. Уільмсом у 2017 р. у наступній послідовності: Digital Reality (цифрова реальність), що визначається аналізом доданої вартості, інтересами зацікавлених сторін та потребами клієнтів; Digital Ambition (цифрова амбіція), що визначає основні цілі цифрової трансформації в контексті часу, фінансів, простору й якості; Digital Potential (цифровий потенціал), що встановлює найкращі практики та активатори розвитку цифрової трансформації; Digital Fit (цифрова адаптація), що визначає оцінку і порівняння з існуючою бізнес-моделлю; Digital Implementation (цифрова реалізація), що визначає упровадження розробленої цифрової бізнес-моделі з урахуванням цифрового досвіду клієнтів і цифрової мережі створення вартості, яка описує інтеграцію з партнерами. Також на даному етапі визначаються ресурси і можливості [2].

Для інвестиційного забезпечення реалізації цифрової трансформації підприємства, необхідно сформулювати напрямки інвестиційної діяльності з урахуванням перспективи. Інвестиційна стратегія цифровізації є системою довгострокових цілей інвестиційної діяльності і набором найбільш ефективних шляхів реалізації цифрової трансформації. Інвестиційна стратегія цифровізації являє собою систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, обумовлених загальними завданнями його цифрової трансформації, а також вибір найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення.

Інвестиційну стратегію цифровізації підприємства представляють як генеральний план інвестиційної діяльності підприємства з реалізації процесів цифрової трансформації, що визначає пріоритети її напрямків і форм, характер формування інвестиційних ресурсів і послідовність етапів реалізації довгострокових інвестиційних цілей, що забезпечують передбачений цифровий розвиток. Зазначимо, що інвестиційна стратегія цифровізації включає в себе довгостроковий план з реалізації управління інвестиційною діяльністю шляхом формування інвестиційної програмами, портфелю та окремих інвестиційних проєктів цифрової трансформації підприємства.

Сучасний підхід до розробки інвестиційних проєктів цифрової трансформації застосовує знання з методології управління проєктами, що ґрунтується на багаторічних дослідженнях та формалізована вченими у вигляді правил, настанов, документів, книг тощо. При розробці інвестиційних проєктів цифрової трансформації доцільно спиратись на керівництво до зводу знань з управління проєктом, що базується на концепції управління проєктами через застосування стандартних процесів та ітеративних методик.

Для створення більшого потенціалу та стійкості, урядом визначається пріоритет таким новим проєктам, що додають цінність, та стратегічно важливим проєктам, наприклад, цифровій інфраструктурі (ширококутовий діапазон, центри обробки даних, хмарні послуги та 5G). Як визначено Стратегією «Україна 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою», загальний обсяг інвестицій у цифровізацію промисловості, бізнесу та виробництв згідно розробленої може скласти до 70 млрд дол., а в цифрові інфраструктури — до 16 млрд дол. (з них 80% — це кошти приватних компаній). Відповідно, споживання продукції та послуг сектору ІКТ локальним ринком складе від 86 до 100 млрд дол., не враховуючи громадського сегменту (без приватного споживання в домогосподарствах). Згідно прогнозів, цифровізація дасть можливість: створювати до 95% (у 2030 р.) додаткового ВВП на рік; за 10 років додатково створити до 1 260 млрд дол. ВВП; за 10 років збільшити надходження в бюджет на 240 млрд дол. Створити 700 тис. нових робочих місць (без урахування експортної ІТ-індустрії) [3].

Однією з перспективних програм для реалізації амбітних реформ та інвестицій, щоб зробити економіку та суспільство більш стійкими та підготовленими до цифрових технологій є EU Recovery and Resilience Facility (RRF), ухвалена 2021 р. та доповнена 2022 р., що надає у користування кошти, надані Фондом відновлення та стійкості. Загальна вартість Програми – 672,5 млрд євро, з них 312,5 млрд євро – у вигляді грантів. Європейська підтримка надається розробленим кожною з країн ЄС національним планам відновлення та стійкості [4].

Таким чином, реалізуючи системну політику забезпечення інвестування процесів цифрової трансформації, необхідними умовами повинні бути створення інституційних умов і можливостей для

розвитку нових технологій та формування інвестиційної привабливості країни, де саме держава виступає основним драйвером цифровізації. Сьогодні неможливо знайти ефективні відповіді на сучасні виклики й досягти технологічного прориву без участі держави. Тому, для розширення інвестиційного забезпечення процесів цифрової трансформації в Україні необхідні подальші заходи з формування відповідного інвестиційного клімату, відповідної нормативно-правової бази, забезпечення доступу малого та середнього підприємництва до венчурного капіталу для реалізації інвестиційних проектів для забезпечення прискореного зростання темпів цифрового розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Левковець О.М. Інноваційні бізнес-моделі: особливості формування. Економічна теорія та право. 2019. № 2. С. 172-182.
2. Шалмо Д., Крістофер А. В., Бордман Л. Цифрова трансформація бізнес-моделей – найкраща практика, стимули та дорожня карта. Міжнародний журнал управління інноваціями. 2017. Вип. 21 (08). Р. 1–17.
3. Україна 2030Е – країна з розвиненою цифровою економікою : веб сайт. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-12>].
4. План Маршалла для України: хибні історичні аналогії та реальні потреби України. Національний інститут стратегічних досліджень : веб сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/plan-marshalla-dlya-ukrayiny-khybni-istorychni-analohiyi-ta-realni-potreby>

Захарченко Лоліта Анатоліївна, кандидат економічних наук, професор кафедри економіки, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: zakharchenko.l.a@op.edu.ua

Zakharchenko Lolita A. – PhD in Economics, Professor of the Department of Economics, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: zakharchenko.l.a@op.edu.ua

Маклецький Дмитро Георгійович, аспірант кафедри економіки, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: makletskyi.d.g@op.edu.ua

Makletskyi Dmytro G. – PhD student of the Department of Economics, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: makletskyi.d.g@op.edu.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ BAS БУХГАЛТЕРІЇ В УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: в роботі досліджено популярне програмне забезпечення для ведення бухгалтерського обліку в Україні - BAS Бухгалтерія. Розглянуті ключові переваги, основні проблеми та перспективи впровадження програми.

Ключові слова: BAS Бухгалтерія, облік, програма, підприємства, завдання, автоматизація.

Abstract: the work examines popular accounting software in Ukraine - BAS Accounting. The key advantages, main problems and prospects of the implementation of the program are considered.

Keywords: BAS Accounting, accounting, program, enterprises, tasks, automation.

Бухгалтерський облік є невід'ємною складовою управління будь-яким підприємством. У сучасних економічних умовах неможливо вести бухгалтерський облік без використання комп'ютера та спеціального програмного забезпечення. Вимоги до бухгалтерських відділів компаній полягають у значному скороченні витрат на бухгалтерський облік, одночасно розраховуючи на вчасне та якісне звітування перед фіскальними органами, оптимізацію схем сплати податків. Застосування програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку значно зменшує потребу в ручній некваліфікованій праці. Стандартизовані механізми, вбудовані в програму для ведення податкового та бухгалтерського обліку, гарантують дотримання правових норм та вимог податкових органів щодо підготовки та подання звітності.

Лінійка програм BAS для бухгалтерського обліку є універсальним програмним рішенням, придатним для використання в обліку підприємств, які ведуть облік відповідно до госпрозрахункового плану рахунків (не бюджетного). Тобто програми BAS можна використовувати на всіх господарчих та комунальних підприємствах організаційно правових форм ведення бізнесу: акціонерне товариство (АТ); товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ); приватне підприємство (ПП); фермерське господарство (ФГ); фізична особа підприємець (ФОП) [1].

BAS Бухгалтерія спрямована на автоматизацію бухгалтерського та податкового обліку, включаючи підготовку обов'язкової (регламентованої) звітності, і призначена для застосування в організаціях, що займаються різними видами комерційної діяльності, такими як оптова та роздрібна торгівля, комісійна торгівля (включаючи субкомісію), надання послуг, виробництво тощо. Проведення бухгалтерського та податкового обліку здійснюється відповідно до чинного законодавства України. Це рішення вирішує всі завдання бухгалтерської служби підприємства, зокрема облік первинних документів [2].

Останні версії програми BAS Бухгалтерія мають усі необхідні функції для повсякденної роботи співробітників облікового відділу. Вони включають вбудований калькулятор і базу нормативної документації, можливість формування та друку первинних документів, а також забезпечують експорт даних і доступ до архівів попередніх звітних періодів. Легкість освоєння роботи з пакетами BAS доступна будь-якому фахівцеві, який володіє базовими навичками роботи на комп'ютері. [3].

Для накопичення інформації по господарським операціям бухгалтерська програма BAS, використовує План рахунків бухгалтерського обліку, затверджений наказом Міністерства фінансів України "Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його використання" від 30 листопада 1999 р. № 291. План рахунків складається з рахунків бухгалтерського обліку згрупованих по їх функціональному призначенню, кожен рахунок може мати субрахунки та декілька субконто, також рахунок може бути балансовим та забалансовим, мати ознаки: сумовий, кількісний, валютний.

Бухгалтерська програма BAS реалізує функціонал, який дозволяє розподіляти доступ до різних функцій відповідно до посадових обов'язків співробітників. Наприклад, головний бухгалтер отримає повний доступ до всіх облікових можливостей програми, тоді як бухгалтер по зарплаті зможе працювати лише з зарплатними документами та звітами. Програма дозволяє налаштовувати як спеціалізовані, так і

загальні ролі, наприклад: адміністратор, аудитор, бухгалтер, головний бухгалтер, кадровик, розраховувач, табельник, керівник [1].

Однією з ключових переваг BAS є його простота інтеграції з системами бухгалтерського обліку, що дозволяє легко вбудовувати його у вже існуючі бухгалтерські процеси. Це сприяє збереженню часу і ресурсів підприємства, зменшуючи період простою та прискорюючи впровадження нових технологій. Незважаючи на його доступність і простоту використання, BAS не відстає за функціональністю від більш висококласних програм класу ERP (Enterprise Resource Planning). Модуль управлінського обліку в BAS надає всі необхідні інструменти для ефективного управління ресурсами, персоналом і фінансами, що робить його ідеальним рішенням для підприємств різних типів. Крім того, BAS підтримує масштабованість, що означає, що він може розвиватися разом з бізнесом. Ця важлива перевага дозволяє підприємствам обирати та впроваджувати лише ті модулі, які є необхідними на даний момент, і легко додавати нові функції у міру зростання компанії.

Унікальний модуль Business Automation Software (BAS), спрямований на управлінський облік, дає підприємствам можливість легко налаштувати та адаптувати системи обліку відповідно до їхніх потреб. Це дає компаніям змогу ефективно моніторити фінансові потоки, аналізувати бізнес-процеси та приймати обґрунтовані стратегічні рішення. Один з ключових компонентів, який вирізняє BAS в його класі, - це модуль управлінського обліку. Цей модуль дарує підприємствам можливість ефективно відстежувати та контролювати всі аспекти своєї діяльності. Ведення обліку витрат, аналіз прибутків, та формування звітів з ключових показників стають простішими та більш прозорими завдяки унікальним функціональним можливостям BAS. Інтуїтивність і гнучкість управлінського обліку в BAS є його відмінністю. Користувачі можуть легко налаштувати звіти та аналізувати дані відповідно до потреб свого бізнесу. Це дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх умов, приймати обґрунтовані управлінські рішення та оптимізувати бізнес-процеси [4].

Важливо відзначити, що BAS не лише володіє широким функціоналом, але й пропонує розумну ціну. Користувачі можуть користуватися усіма перевагами автоматизації, порівнянні з можливостями ERP, при цьому уникаючи високих витрат на впровадження та обслуговування.

Впровадження BAS Бухгалтерії відкриває широкі перспективи і може призвести до численних позитивних змін у фінансовому управлінні підприємств, а також може стати ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого розвитку бізнесу в умовах змінного ринкового середовища. [1].

Незважаючи на всі переваги та перспективи, пов'язані із впровадженням BAS Бухгалтерії в Україні, цей процес стикається з рядом визначених проблем, які вимагають вирішення:

- недостатність автоматизації в бухгалтерії. Багато підприємств в Україні можуть використовувати застарілі бухгалтерські системи, які не підтримують адекватний рівень автоматизації для ефективного впровадження BAS;
- вартість впровадження та обслуговування. Витрати на придбання та налаштування BAS можуть бути високими, що може бути обтяжливим для підприємств, особливо для малих;
- навчання персоналу. Впровадження нових технологій вимагає часу та ресурсів для навчання персоналу. Багато підприємств можуть стикатися із викликами у забезпеченні високого рівня інформаційної грамотності серед працівників;
- недостатність інформаційної безпеки. Збільшення обсягів обробки та зберігання бухгалтерських даних може збільшити ризик їхньої безпеки. При використанні BAS необхідно вдосконалити заходи інформаційної безпеки;
- сумісність з існуючими системами. Інтеграція BAS з існуючими бухгалтерськими системами може бути складною;
- законодавчі обмеження. Законодавчі особливості і вимоги до бухгалтерського обліку в Україні можуть ускладнити адаптацію BAS під конкретні потреби компаній.

Для успішного впровадження BAS Бухгалтерії в Україні, компанії повинні враховувати ці проблеми та розробляти детальний план впровадження, зосереджуючись на навчанні персоналу, забезпеченні інформаційної безпеки та ефективній інтеграції з існуючими системами [5].

Навчання BAS Бухгалтерії може бути проведене різними способами. Існують численні онлайн-ресурси, такі як навчальні платформи, вебінари, tutorіали та форуми, де фахівці можуть самостійно вивчати аспекти використання BAS Бухгалтерії. Деякі компанії, що розробляють ПЗ, також можуть надавати онлайн-ресурси для користувачів. Багато ІТ-компаній, які розробляють та постачають BAS Бухгалтерію, можуть надавати послуги з навчання щодо коректного використання їхніх продуктів. Це може включати в себе навчання з основ користування, налаштування та оптимізації використання ПЗ.

Також існують спеціалізовані навчальні центри та інститути, які пропонують курси з бізнес-аналітики, автоматизації бухгалтерії та використання BAS. Ці курси можуть бути розроблені для фахівців з фінансів та бухгалтерії. Компанії можуть викликати зовнішніх консультантів чи експертів, які спеціалізуються на впровадженні BAS Бухгалтерії. Ці фахівці можуть надавати персоналізовані консультації та навчання відповідно до конкретних потреб компанії.

Важливо обирати методи та ресурси навчання враховуючи специфіку бізнес-процесів та вимог підприємства. Незалежно від вибраного шляху, ефективне навчання забезпечить команді більший рівень компетентності та здатність використовувати BAS для оптимізації бухгалтерських процесів [1].

Підводячи підсумок можна сказати, що впровадження Business Automation Software в бухгалтерії України є актуальним та перспективним напрямком для вдосконалення бухгалтерського обліку та оптимізації роботи підприємств. З цією метою, важливо враховувати ряд основних викликів, що виникають під час процесу впровадження, таких як навчання персоналу, вартість та інтеграція з існуючими системами. Незважаючи на ці труднощі, переваги використання BAS в бухгалтерії є невід'ємною пружиною для підвищення продуктивності, точності та ефективності бухгалтерського обліку. Від автоматизації операцій до забезпечення швидкого доступу до важливих фінансових даних, ці інструменти дозволяють підприємствам пристосовуватися до змінного бізнес-середовища та приймати обґрунтовані стратегічні рішення.

З урахуванням розвитку технологій та постійного зростання конкуренції, важливо, щоб українські корпорації активно вивчали можливості впровадження BAS, надаючи пріоритет ефективності та інноваціям у сфері фінансів. Проактивний підхід до цього процесу дозволить підприємствам не лише удосконалити свою бухгалтерську систему, але й отримати конкурентну перевагу на ринку.

Впровадження BAS бухгалтерії може стати стратегічним кроком, спрямованим на підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств у глобальному бізнес-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нетсофт: Бухгалтерський облік у сучасних умовах. – Режим доступу: <https://www.netsoft.com.ua/accountingU.html>.
2. ERP Solutions: BAS Бухгалтерія КОПІ. – Режим доступу: <https://erp-s.com/it-solutions/programs/1c-bas/bas-accounting-corp.html>.
3. Нетсофт: Вибір і впровадження програмних рішень для автоматизації бухгалтерського обліку та торгівлі. – Режим доступу: <https://www.netsoft.com.ua/articles-soft/bas-news/vybor-i-vnjedrjenije-programmnykh-rjeshjenij-dlja-avtomatizacii-bukhgaltjerskogo-uchjeta-i-torgovliU.html>.
4. Слобідський край: Майбутнє бізнесу: автоматизація підприємств за допомогою програмного продукту BAS. – Режим доступу: <https://www.slk.kh.ua/novini-kompanij/majbutne-biznesu-avtomatizacia-pidpriemstv-za-dopomogou-programnogo-produktu-bas.html>.
5. Ukrainian Intelligent Technology: Чим «BAS Бухгалтерія» відрізняється від «Бухгалтерії для України». – Режим доступу: <https://uit.kiev.ua/chim-bas-buhgalterija-vidriznjajetsja-vid-buhgalterii-1s-pidpriemstvo/>.

Зерницька Крістіна Олександрівна, здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: panda66022@gmail.com

Zernytska Kristina O. - student of higher education, specialty 071 Accounting and taxation, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: panda66022@gmail.com

КРИПТОВАЛЮТА У БІЗНЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація: У статті розглянуто основні переваги та недоліки застосування криптовалюти у бізнесі.

Ключові слова: криптовалюта; блокчейн; транзакція.

CRYPTOCURRENCY IN BUSINESS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF APPLICATION

Abstract: The article discusses the main advantages and disadvantages of using cryptocurrency in business.

Keywords: cryptocurrency; blockchain; transaction.

Стрімкий розвиток цифрових технологій та зниження довіри до централізованих фінансових систем, посилив активацію пошуку нового більш справедливого, децентралізованого та ефективного механізму обміну вартості. Відтак, реакцією на недоліки та обмеження традиційних фінансових систем стала поява та популяризація такого цифрового активу як криптовалюта. На сьогоднішній день нараховується понад 20 тисяч видів криптовалюти, при чому цей список не обмежується, оскільки час від часу спостерігається запуск нових блокчейнів, а відтак і криптовалют чи токенів.

Зауважимо, що криптовалюту варто розглядати як різновид віртуальної валюти, що створена із використанням криптографічних методів та математичних обчислень на основі блокчейн-технології [1]. При чому варто зазначити, що криптовалюта є одночасно і цифровою, і віртуальною валютою, адже основним середовищем її існування є мережа Інтернет.

Останнім часом бізнес і криптовалюта все тісніше інтегруються між собою, а в деяких інноваційних компаніях криптовалютні платежі поступово витісняють традиційні банківські перекази. І на це є багато причин, зокрема перелік переваг криптовалютних платежів. Тому, варто розглянути детальніше переваги та недоліки використання криптовалютних активів для бізнесу.

Ключовою позитивною характеристикою криптовалютних платежів є децентралізація, тобто застосування децентралізованого розподіленого реєстру. Криптовалюти базуються на технології блокчейн, що дозволяє проводити транзакції без залучення посередників. Це зменшує витрати на здійснення транзакцій та усуває потребу в інтермедіарах. Використання методу криптографії в технології блокчейн робить транзакції більш безпечними. Кожна транзакція фіксується у блоках, що робить їх неможливими до зміни, відповідно мінімізує шахрайські дії щодо обігу активів суб'єктів господарювання.

Наступною перевагою застосування криптовалюти є глобальний доступ. Варто зауважити, що криптовалюта стирає кордони для платежів, адже дає можливість здійснювати глобальні транзакції без обмежень часу та простору, що є особливо корисним для міжнародного бізнесу.

Окремою перевагою розвитку криптовалют є їх інноваційність. Використання криптовалюти сприяє інноваціям, особливо у фінансовій сфері та сфері технологічних новацій, адже відкриває нові можливості для створення та впровадження інноваційних продуктів і послуг.

На перетині переваг та недоліків варто виокремити анонімність та конфіденційність криптовалютних платежів. Такі характеристики є корисними для користувачів, які цінують приватність, проте одночасно роблять можливим спекулювання валютою та використання її для злочинних операцій.

Серед недоліків застосування криптовалюти визнають волатильність курсів, які мають властивість змінюватися протягом короткого часу, що може призвести до значних фінансових втрат.

Серед негативних характеристик виокремимо також технічні проблеми, такі як складність масштабування та низька пропускну здатність певних блокчейнів, що можуть впливати на швидкість та продуктивність транзакцій.

Особливої уваги серед недоліків заслуговує невирішене питання правового статусу криптовалюти та відсутність правового регулювання обігу криптовалюти. У більшості країн світу

відсутнє чітке регламентування та регулювання криптовалюти, що створює правову невизначеність для бізнесів, які використовують криптовалюту.

Отже, як висновок, зазначимо, що застосування криптовалюти у бізнесі характеризується суттєвим рядом переваг, однак залишається необхідність врахування ризиків та особливостей криптовалютного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біткоїн, альткоїни, стейблкоїни: все, що потрібно знати про криптовалюту. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/08/18/90717797/>

Крихівська Наталія Олегівна, к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: nataliia.krykhivska@nung.edu.ua

Nataliia Krykhivska, PhD. (Economist), Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Taxation, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk,

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: дослідження присвячене аналізу фінансової грамотності в умовах цифрової економіки. Зазначено, що цифрова економіка базується на використанні цифрових даних та мережових транзакцій, що значно підвищує ефективність та продуктивність операцій. Розглянуто вплив цифрових інновацій на управління фінансами, включаючи блокчейн-технології та мобільні додатки. Зазначено, що разом із новими можливостями з'являються виклики, такі як кіберзлочинність та складність фінансових інструментів.

Ключові слова: цифрова економіка, фінансова грамотність, блокчейн-технології, кібербезпека, Національний банк України, безконтактні платежі

Abstract: the study is devoted to the analysis of financial literacy in the conditions of the digital economy. It is noted that the digital economy is based on the use of digital data and network transactions, which is much more efficient and productive than operations. The impact of digital innovations on financial management is explored, including blockchain technologies and mobile applications. It is noted that along with new opportunities come challenges such as cybercrime and the complexity of financial instruments.

Keywords: digital economy, financial literacy, blockchain technologies, cyber security, National Bank of Ukraine, contactless payments.

У сучасному світі, що швидко переходить до цифрової економіки, фінансова грамотність стає більш ніж просто вмінням керувати грошима. Це стає важливою складовою успіху та стабільності в індивідуальному та глобальному масштабі. Завдяки постійному розвитку технологій, доступ до фінансових інструментів став легшим, але одночасно з'явилися нові виклики, пов'язані з ризиками цифрової безпеки, збільшенням обсягів даних та зростаючою складністю фінансових інструментів.

Цифрова економіка представляє собою форму економіки, де вирішальними факторами та засобами виробництва є цифрові дані, такі як бінарні та інші форми інформації, а також мережові транзакції. Використання цих елементів як ресурсу дозволяє значно підвищити ефективність та продуктивність операцій, а також збільшити цінність отриманих продуктів та послуг [1].

Цифрова економіка надає безліч нових можливостей для керування фінансами. Інноваційні платіжні системи, розроблені технологією блокчейн, дозволяють здійснювати швидкі та безпечні транзакції у будь-якій точці світу. Мобільні додатки для управління особистими фінансами надають користувачам доступ до розумних аналітичних інструментів та персоналізованих порад.

Проте, разом з цими новими можливостями приходять нові виклики. Кіберзлочинність стає серйозною загрозою для фінансової безпеки, оскільки зловмисники намагаються отримати доступ до особистої інформації та фінансових ресурсів. Крім того, зростаюча складність фінансових інструментів може призвести до необачного керування фінансами та навіть до фінансових втрат.

Висновки багатьох дослідників та експертів підтверджують, що рівень фінансової грамотності в Україні є низьким. Велика частина населення стикається з масовим зубожінням, що призводить до того, що приблизно 15% громадян взагалі не можуть здійснювати інвестиційні вкладення через обмежені фінансові ресурси. Помітна причина такої ситуації полягає у недовірі населення до фінансової системи в Україні, обумовленій історичним досвідом та діяльністю аферистів у фінансовій сфері під час періоду трансформації, таких як фінансові піраміди, посередники, фонди та банки.

Несприятливий стан фінансової грамотності пояснюється відсутністю необхідних знань та навичок у населення для ефективного користування різними фінансовими інструментами. Хоча фінансовий ринок активно розвивається і впроваджує нові інструменти та продукти, попит на ці послуги від споживачів залишається низьким. Ринки страхування, іпотечного кредитування, інвестування та пенсійних накопичень майже стоять на місці. Зазвичай, населення здійснює заощадження через банківські депозити, але споживче кредитування росте за рахунок надмірних ризикованих позик без застави [2].

Останніми роками Національний банк регулярно впроваджує заходи з метою підвищення фінансової грамотності населення України. Зокрема, ці ініціативи реалізуються в рамках Всесвітнього

тижня грошей, включаючи проведення навчальних лекцій та семінарів, таких як інформаційні дні "Економічний експрес" Національного банку України в різних регіонах країни. Національний банк розробив стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року, в якій визначено напрями розвитку фінансової грамотності. Однією з ключових стратегічних цілей є підвищення доступності та рівня використання фінансових послуг [3].

У світі, де паперові гроші стають минулим, основним завданням стає розуміння цифрових фінансових інструментів. Люди повинні знати, як користуватися електронними платіжними системами, мобільними додатками для управління фінансами та іншими онлайн-сервісами, які роблять фінансові операції більш зручними та швидкими.

Цифрова економіка надає нові можливості для інвестування. Зрозуміння основ інвестицій, ризиків та стратегій фінансового планування стає важливими для досягнення фінансової стабільності та забезпечення майбутньої пенсії.

Однією з найважливіших аспектів фінансової грамотності в епоху цифрової економіки є усвідомлення кібербезпеки. Користувачі повинні знати, як захищати свої фінансові дані в інтернеті, використовуючи надійні паролі, двофакторну аутентифікацію та інші заходи безпеки.

Фінансова грамотність також включає розуміння впливу штучного інтелекту та автоматизації на фінансовий сектор. Люди повинні бути готові до використання інноваційних технологій та розуміти їх вплив на їхні фінансові рішення [4].

Загалом, щоб справедливо оцінювати свої фінанси, важливо розуміти, скільки зусиль, часу та ресурсів необхідно витратити для їхнього заробітку. Розсудливе усвідомлення цінності грошей також сприяє усвідомленню того, на що ми їх споживаємо. Заощадження – це не просто сума грошей на банківському рахунку. Це – фінансова подушка безпеки, а досить непогане джерело можливостей та гарантія на майбутнє. Вміння правильно заощаджувати сприяє:

- забезпеченню людини у випадках несподіваних витрат;
- формуванню капіталу для інвестування;
- плануванню великих покупок без необхідності у залученні позик;
- підготовці до пенсії та інших життєвих етапів.

Ключовими аспектами фінансової грамотності в епоху цифрової економіки є:

1. Кібербезпека – налагодження безпечних практик в Інтернеті та збереження конфіденційності особистої інформації.

2. Розуміння фінансових інструментів – освоєння основ інвестування, розуміння ризиків та потенційних доходів.

3. Вміння користуватися цифровими фінансовими інструментами – уміння ефективно використовувати мобільні додатки, онлайн-банкінг та інші цифрові інструменти для керування фінансами.

4. Етика в Інтернеті – розуміння етичних аспектів фінансових транзакцій та взаємодії в цифровому середовищі.

Інвестування не є лише придбанням акцій чи нерухомості; це системний підхід до управління ресурсами з метою збільшення основного капіталу. Ключові принципи інвестування включають розуміння ризику, диверсифікацію та довгострокове планування [4].

З розвитком цифрових технологій з'явилися нові методи здійснення платежів. Безконтактний метод оплати, використання терміналів та платформ Apple Pay та Google Pay стали швидкими та зручними способами реалізації фінансових операцій, підкреслюючи важливість розуміння та використання сучасних технологій у платіжних процесах [4].

Від рівня фінансової грамотності населення залежить не тільки благополуччя особистого життя, але й економічний прогрес країни. Компетентне управління ресурсами, планування та правильний вибір джерел фінансування сприятимуть підвищенню матеріального забезпечення. [5].

У світлі цифрової трансформації економіки, розвиток фінансової грамотності стає необхідністю. Цифрова економіка вносить значні зміни в управління фінансами, пропонуючи інноваційні інструменти та платіжні системи. Однак ці нові можливості супроводжуються викликами, зокрема кіберзлочинністю та складністю фінансових інструментів. Низький рівень фінансової грамотності в Україні поглиблює економічні нерівності та обмежує доступ до інвестицій для значної частини населення.

Важливо визнати, що фінансова грамотність також включає у себе розуміння кібербезпеки, етичних аспектів фінансових транзакцій та використання сучасних технологій у керуванні фінансами. Ефективне управління фінансами в епоху цифрової економіки вимагає не лише розуміння нових технологій та фінансових інструментів, але й свідомого підходу до особистих фінансів. Вміння правильно

заощаджувати, розуміння принципів інвестування та раціональне використання цифрових платіжних систем є важливими компонентами фінансової грамотності.

Отже, розвиток фінансової грамотності стає необхідністю для подолання викликів та використання можливостей, які пропонує цифрова економіка сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український інститут майбутнього. Економічна стратегія України 2030. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3> (дата звернення: 16.02.2024).

2. Дудчик О.Ю., Матвійчук І.О. Фінансова грамотність населення: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 31. С. 631–635

3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686> (дата звернення: 16.02.2024).

4. Мільман, Л. Фінансова політика держави в умовах цифровізації економіки [Текст] / Л. Мільман, Т. Кучмієва // Цифрова економіка та економічна безпека : науково-практичний журнал / Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [гол. ред. О. Ю. Кудріна, редкол.: В. В. Божкова, В. І. Борщ, Н. М. Вдовенко та ін.]. – 2023. – №8 (08). – С. 173–177. – DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-29>

5. Фінансова грамотність: як ефективно керувати своїми статками. *Гвара Медіа*. URL: <https://gwaramedia.com/finansova-gramotnist-yak-golovnij-instrument-pidvishhennya-statktiv/> (дата звернення: 16.02.2024).

Кучмієва Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, комп'ютерних наук та інформаційних технологій, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: pisochenko@mnaeu.edu.ua

Kuchmiiova Tetiana – candidate of economic sciences, associate professor of the department of economic cybernetics, computer sciences and information technologies, Mykolaiv National Agrarian University, e-mail: pisochenko@mnaeu.edu.ua

Слободян Тетяна Анатоліївна, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: tanyaslobodian1051@gmail.com

Slobodyan Tetiana A. – graduate of the Accounting and Finance Faculty, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: tanyaslobodian1051@gmail.com

ЦИФРОВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

¹Харківський національний університет внутрішніх справ

Анотація: У статті досліджено стан цифрової та кібербезпеки українського бізнесу в умовах війни та запропоновано заходи, покликані сприяти підвищенню ефективності кіберзахисту комп'ютерних систем і мереж компаній та цифрової безпеки персоналу.

Ключові слова: кібербезпека, цифрова безпека, кіберінцидент, кібератака, кіберзагроза, кіберзахист

Abstract: The article analyzes the state of digital and cybersecurity of Ukrainian business in the context of war and proposes measures aimed at improving the effectiveness of cybersecurity of computer systems and networks of companies and digital security of personnel.

Keywords: cybersecurity, digital security, cyber incident, cyber attack, cyber threat, cyber defense

Невід'ємною частиною повномасштабної війни Росії проти України є кібервійна. Під час активної фази війни в Україні з січня 2022 року до кінця серпня 2023 року загалом трапилося 11 922 кіберінциденти за різними тактиками, цільовими секторами та техніками. Це свідчить про високий рівень кіберзагроз, що збігаються з фізичним конфліктом. Більшість інцидентів пов'язана зі зловмисним кодом (1320), за ними йдуть збір інформації (843) і вторгнення (802) [1]. Найбільшими об'єктами кібератак були і залишаються урядові організації (578 інцидентів) та ІТ-сектор (434 інциденти). Ворог намагається зруйнувати критичну інфраструктуру нашої країни. Проте бізнес, який сьогодні активно використовує інформаційні та цифрові технології, також є мішенню для кібернападів і потребує кіберзахисту. Зокрема, у фінансовому секторі та комерційних організаціях за цей же період мали місце відповідно 243 і 218 кіберінциденти. Кібератаки завдають як фінансової, так і репутаційної шкоди компаніям.

Цифровізація економіки передбачає впровадження цифрових технологій в усі сфери економічної діяльності та повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки. Це інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій [2].

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає кібербезпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [3]. Завдання кібербезпеки спрямовані на захист комп'ютерних систем і мереж від кібератак, при цьому застосовуються різноманітні методи і заходи – від керування паролями до інструментів комп'ютерної безпеки на основі технологій машинного навчання.

Термін «цифровий» узгоджується з такими виразами, як цифрова економіка, цифрова трансформація та цифрові технології. Фахівці визначають цифрову безпеку як набір передових методів і інструментів, які використовуються для захисту інформації в Інтернеті, даних та інших активів. Ці інструменти включають веб-сервіси, антивірусне програмне забезпечення, SIM-карти смартфонів, біометричні дані та захищені персональні пристрої [4]. Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала звіт «Основи політики ОЕСР у галузі цифрової безпеки: кібербезпека для процвітання» [5, с. 12-13], в якому визначила, що інциденти цифрової безпеки – це події, які порушують доступність, цілісність та/або конфіденційність (тріаду АІС) даних, програмного забезпечення, обладнання та мереж і, як наслідок, негативно впливають на економічну та соціальну діяльність, яка залежить від цих активів.

Цифрова безпека та кібербезпека можуть використовуватися як взаємозамінні терміни, але вони мають дещо різні значення та застосування. Так, згідно рамкової політики ОЕСР щодо цифрової безпеки ризик цифрової безпеки є економічним і соціальним. В свою чергу, економічний і соціальний ризики є результатом технічного ризику. Вони пов'язані, але не однакові. Технічні ризики обмежуються можливими порушеннями принципів конфіденційності, цілісності, доступності даних та проблемами,

пов'язаними з експлуатацією інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, системні збої, простої, неавторизований доступ, втрата цифрових активів тощо. На відміну від цього, економічні та соціальні наслідки таких порушень можуть включати фінансові втрати, втрата можливостей, шкода репутації, крадіжка інтелектуальної власності, шкода конфіденційності та безпеці людини. Отже, технічні ризики є об'єктом кібербезпеки, а економічний та соціальний ризики – цифрової безпеки.

Україна імплементувала в національне законодавство норми європейського законодавства шляхом ухвалення Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» (2023). При цьому даний закон визначає, що предметом врегульованих операцій є комп'ютерні програми, застосунки, відеофайли, аудіофайли, музичні файли, цифрові ігри та електронні книги.

В Україні складено Перелік категорій кіберінцидентів, розроблений на основі Переліку категорій кіберінцидентів, схваленого Національним координаційним центром кібербезпеки при Раді національної безпеки та оборони України, який відповідає рекомендації Європейської агенції з кібербезпеки (ENISA Reference Incident Classification Taxonomy, січень 2018 року), а також спільному документу ENISA та Європейського центру боротьби з кіберзлочинністю Європолу (Common Taxonomy for Law Enforcement and The National Network of CSIRTs). Саме кіберінцидент, за результатами дослідження страхової компанії Allianz Risk Barometer (Барометр ризиків Allianz), є головним світовим бізнес-ризиком у 2024 році. Виділяють такі категорії кіберінцидентів як шкідливий (образливий) вміст (Abusive content), шкідливий програмний код (Malicious Code), збір інформації зловмисником (Information Gathering), спроби втручання (Intrusion Attempts), втручання (Intrusion), порушення доступності (Availability), порушення властивостей інформації (Information Content Security), шахрайство (Fraud), відома вразливість (Vulnerable) та Інше (Other) [6]. За даними Державної служби спецв'язку та захисту інформації за 2023 рік українські аналітики безпеки зафіксували та обробили 1105 кіберінцидентів, що на 62,5% більше, ніж у 2022 році. Серед автономних систем, які найчастіше використовувалися для цих атак, були Google, Hurricane, Google-Cloud-Platform, Cloudflarenet та DigitalOcean-ASN [7].

Кіберзагрози бізнес-структурам, як правило, поділяють на внутрішні та зовнішні. Внутрішні кіберзагрози провокує, як правило, діяльність співробітників, які мають справу з конфіденційною інформацією. 25% витоків даних відбуваються через внутрішні загрози. Більшість внутрішніх загроз мотивуються фінансовою вигодою, хоча існують і інші причини для такої поведінки. Для зменшення впливу внутрішніх загроз, фахівці з цифрової та кібербезпеки [8] радять вживати заходи з цифрової безпеки, щоб захистити власні активи та дані клієнтів. Насамперед, забезпечити доступ до баз даних компаній лише тим співробітникам, які потребують його згідно їх посадових обов'язків. Використовувати спеціальне програмне забезпечення для запобігання витоків інформації та моніторингу активності, яке надає кілька рішень для боротьби з ненавмисним розповсюдженням інформації і дозволяє організаціям контролювати свої дані та будь-які пов'язані з ними ризики. Щоразу, коли працівник звільняється з компанії, потрібно вжити належних заходів, щоб якнайшвидше скасувати його доступ до конфіденційних даних. Також відстежувати поведінку працівників, використовуючи аналітику поведінки та машинне навчання, що забезпечить розуміння сукупності загальних дій у відношенні до даних в організації і легше буде відслідкувати незвичні активності.

До найбільш поширених зовнішніх кіберзагроз слід віднести шкідливе програмне забезпечення, DDoS-атаки, фішингові атаки, втрата пристроїв зі збереженими паролями, проникнення у мережу. Найчастіше кіберзлочинці використовували шкідливі програми сімейств SmokeLoader, Agent Tesla, Snake Keylogger, Remcos та Formbook.

2023 рік став ще рекордним роком для програм-вимагачів. Їхня оприлюднена кількість зросла на 49% у порівнянні з 2022 роком. У той самий час, невідомо, скільки існує нерозкритих атак або тих, які з певних причин не розголошуються [9]. Застосунок програм-вимагачів до комп'ютерних систем компаній веде до витоків даних, причому кіберзлочинці обирають компанії з великими обсягами критично важливих даних. Наслідками таких кібератак є не лише витік даних, а й знищення або пошкодження резервних копій даних. Компанії змушені будуть виплатити викуп власникам застосунків-здірників за нерозголошення інциденту та збереження репутації.

До слабких місць цифрової безпеки компаній фахівців відносять також:

досить високу залежність від іноземних виробників програмного забезпечення. В тому числі, з недружніх країн, таких як росія та білорусь;

неналежний контроль за виконанням заходів із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки;

вразливість цифрової інфраструктури підприємств через розосередження співробітників — віддалений формат роботи та передача задач на аутсорсінг;

недосконале законодавство у сфері кібербезпеки та повільне переймання відповідного досвіду ЄС та впровадження нормативних актів інших країн [10].

Отже, питання забезпечення цифрової та кібербезпеки для українських компаній є надзвичайно важливими. Російський агресор веде боротьбу як на військовому, так і на цифровому фронті. Кількість кібератак постійно збільшується і вони стають більш витонченими. Це, в свою чергу, вимагає посилювати та удосконалювати захист даних від них. Значну увагу слід приділити побудові ефективної системи кібербезпеки на підприємствах із використанням новітніх технічних та технологічних рішень. Серед передових постачальників рішень для кібербезпеки відзначають такі компанії, як Microsoft, Barracuda, Fortinet, Commvault, Cisco, Palo Alto, CloudFlare, Cyber Future Foundation, Dell Technologies.

Цифрова безпека стосується економічних і соціальних аспектів кібербезпеки. Для зменшення фінансових збитків від кіберінцидентів важливо приділяти увагу навчання персоналу основам цифрової гігієни та кіберграмотності. Співробітники повинні дотримуватись суворих правил щодо роботи з конфіденційною інформацією, вміти розпізнавати підозрілу активність та володіти інформацією щодо протидії кіберзлочинам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. A Decade in the Trenches of Cyberwarfare: Ukraine's Story of Resilience. *Kyiv International Cyber Resilience Forum 2024. Resilience at The Cyber War*. URL: <https://cyberforumkyiv.org/en/> (дата звернення: 22.02.2024).
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.02.2024).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 23.02.2024).
4. What is Digital Security: Overview, Types, and Applications Explained. *Simplilearn*. URL: <https://www.simplilearn.com/what-is-digital-security-article> (дата звернення: 23.02.2024).
5. OECD Policy Framework on Digital Security. *Cybersecurity for Prosperity*. OECD Publishing, Paris, 2022. URL: <https://doi.org/10.1787/a69df866-en> (дата звернення: 24.02.2024).
6. Перелік категорій кіберінцидентів. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://www.cip.gov.ua/ua/news/perelik-kategorii-kiberincidentiv> (дата звернення: 24.02.2024).
7. Олійник В. Кількість кібератак в Україні зросла на 62% у 2023 році. *AiN*. URL: <https://ain.ua/2024/01/12/kilkist-kiberatak-v-ukrayini-zroslo/> (дата звернення: 24.02.2024).
8. Баренков А. ТОП 10 загроз кібербезпеці бізнесу у 2023 році. *BDO Україна*. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2023/top-10-cybersecurity-threats-to-businesses-in-2023> (дата звернення: 25.02.2024).
9. Кібератаки 2022-2023: огляд найбільших інцидентів, та що нас чекає у 2024 році. *H-X*. URL: <https://www.h-x.technology.ua/blog-ua/cyber-threats-forecast-2024-ua> (дата звернення: 25.02.2024).
10. Український кіберфронт. *Мінфін*. URL: <https://www.project.minfin.com.ua/kiberbezpeka-biznesu-pid-chas-vijny> (дата звернення: 25.02.2024).

Лучик Світлана Дмитрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри протидії кіберзлочинності, Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, e-mail: luchiksvitlana@gmail.com

Лучик Василь Єфрімович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри протидії кіберзлочинності, Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, e-mail: luchik-vasil@gmail.com

Luchyk Svitlana D. – Doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Combating Cybercrime, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, e-mail: luchiksvitlana@gmail.com

Luchyk Vasil E. – Doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Combating Cybercrime, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, e-mail: luchik-vasil@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ DATA SCIENCE ПРИ РОЗРОБЦІ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В даній роботі було розглянуто використання інструментів Data Science при розробці маркетингової стратегії підприємства. Розкрито необхідність використання інструментів Data Science в діяльності підприємства. Проаналізовано основні етапи розробки стратегії інтернет-маркетинг. Рекомендовано інструментарій для розробки стратегії інтернет-маркетингу з використанням Data Science.

Ключові слова: маркетинг, Data Science, підприємство, менеджмент, інструментарій, етапи..

Abstract. This paper considered the use of Data Science tools in the development of the company's marketing strategy. The need to use Data Science tools in the company's activities is revealed. The main stages of Internet marketing strategy development are analyzed. A toolkit for developing an Internet marketing strategy using Data Science is recommended.

Keywords: marketing, Data Science, enterprise, management, tools, stages.

Впровадження інструментів Data Science в сучасний маркетинг є важливим кроком для підприємств удосконаленні конкурентної переваги та ефективного управління стратегічними рішеннями. Зростаюча доступність даних та розвиток аналітичних технологій надають можливість підприємствам збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги інформації для розробки та вдосконалення своїх маркетингових стратегій. У цьому контексті важливо розглянути основні аспекти використання інструментів Data Science при розробці маркетингової стратегії підприємства [1,2], а також переваги, які вони можуть принести в управлінні маркетинговими ініціативами та досягненні поставлених цілей.

Інтернет-маркетинг - це компонент маркетингу, що базується на використанні Інтернету та цифрових технологій, таких як комп'ютери, мобільні пристрої та інші цифрові платформи для реклами товарів та послуг. Отже, стратегія інтернет-маркетингу становить частину загальної маркетингової стратегії компанії, охоплюючи аспекти, пов'язані з використанням Інтернету та його технологій у маркетингових рішеннях.

Розробка стратегії інтернет-маркетингу - це тривалий процес, що потребує використання різноманітних інструментів. Вибір конкретного інструменту залежить від фахівців з маркетингу та ІТ [2,3]. Додатковим етапом розробки стратегії може бути використання математичних методів та моделей. Рекомендований інструментарій для розробки стратегії інтернет-маркетингу з використанням Data Science включає:

1. Аналітичні платформи: такі платформи, як Google Analytics, Adobe Analytics, які дозволяють збирати, аналізувати та візуалізувати дані про веб-трафік та поведінку користувачів для уточнення стратегії маркетингу.

2. Інструменти для обробки даних: наприклад, Python з бібліотеками Pandas, NumPy, або R, дозволяють ефективно обробляти та аналізувати великі обсяги даних для виявлення корисних відомостей.

3. Моделі машинного навчання: використання моделей машинного навчання, таких як класифікація, кластеризація, або прогнозування, допомагає виявляти закономірності в поведінці користувачів та прогнозувати результати маркетингових кампаній.

4. Інструменти для візуалізації даних: такі інструменти, як Tableau, Power BI або Matplotlib, дозволяють побудувати інтерактивні графіки та діаграми для візуалізації результатів аналізу даних та подання звітності.

5. Інструменти для автоматизації: платформи автоматизації маркетингу, такі як HubSpot, Marketo або Pardot, використовують Data Science для персоналізації контенту, прогнозування та автоматизації процесів маркетингу.

6. СППР: використання СППР, які базуються на алгоритмах рекомендації контенту, допомагає

підбирати індивідуально спрямований контент для користувачів на основі їхніх інтересів та поведінки.

Використання цих інструментів сприяє розробці та впровадженню ефективних стратегій інтернет-маркетингу, які базуються на аналізі даних та використанні передових методів Data Science.

Основні етапи розробки стратегії інтернет-маркетингу включають аналіз конкурентного середовища, формування портрету цільової аудиторії, наповнення контентом та просування товару. Для моделювання цих етапів використовувалися підходи та алгоритми машинного навчання та Data Science, що сприяло оптимізації процесу розробки стратегій інтернет-маркетингу. Застосування зазначених методів дозволило виявити та врахувати складні взаємозв'язки між параметрами ринкового середовища та характеристиками цільової аудиторії, що сприяло збільшенню ефективності стратегій маркетингу.

Таким чином, впровадження інструментів Data Science в сучасний маркетинг виявляється важливим кроком для підприємств у досягненні конкурентної переваги та ефективного управління стратегічними рішеннями. Зростаюча доступність даних та розвиток аналітичних технологій надають можливість підприємствам збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги інформації для розробки та вдосконалення своїх маркетингових стратегій. Основні етапи розробки стратегії інтернет-маркетингу, які включають аналіз конкурентного середовища, формування портрету цільової аудиторії, наповнення контентом та просування товару, зазнали впливу від підходів та алгоритмів машинного навчання та Data Science. Розробка стратегій інтернет-маркетингу з використанням інструментів Data Science сприяє оптимізації та підвищенню ефективності маркетингових ініціатив підприємства.

Перспективи подальшого розвитку включають подальше удосконалення методів аналізу даних, розвиток нових алгоритмів машинного навчання та автоматизацію процесів маркетингового управління з використанням інструментів Data Science, що призведе до ще більш точного та глибокого розуміння поведінки споживачів, збільшення рівня персоналізації маркетингових стратегій, підвищення ефективності рекламних кампаній та зростання конкурентоспроможності підприємств на ринку. Додатково, розвиток інтелектуальних систем і алгоритмів прогнозування дозволить підприємствам вчасно реагувати на зміни в ринкових умовах та адаптувати свої стратегії відповідно до потреб споживачів. Розширення використання інструментів Data Science також сприятиме зростанню обсягів даних, які можуть бути використані для аналізу, що в свою чергу стимулюватиме подальший розвиток цього напрямку та підвищить його значущість у сфері маркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікіфорова Л.О., Осаволук Д.П. місце і роль інтернет – маркетингу у сучасному бізнес-середовищі. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи (МН-2019)». Вінниця: ВНТУ. 11.05.2019 – 30.05.2019. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2019/paper/view/6171>
2. Hnot T., Nehrey M. Data Science Tools Application for Business Processes Modelling in Aviation. Cases on Modern Computer Systems in Aviation. 2019. P. 176–190.
3. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування Internet-технологій у маркетингу. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2021. № 4(2). С. 64-74.

Нікіфорова Лілія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: nikiforova@vntu.edu.ua

Горенко Роман Васильович – студент групи 1 МПОУ-22м факультету Менеджменту та Інформаційної Безпеки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Nikiforova Liliia - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nikiforova@vntu.edu.ua

Gorenko Roman – master, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМНИХ МІСТ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Одеський національний економічний університет

Анотація. У статті досліджено особливості реалізації концепції розумного міста. Окреслено напрямки відбудови міст України та фактори, що впливають на розвиток процесів формування розумних міст в країні.

Ключові слова: розумне місто; інформаційно-комунікаційні технології; відбудова; фактори впливу.

Abstract. The article examines the peculiarities of the implementation of the concept of a smart city. The directions of the reconstruction of Ukrainian cities and the factors affecting the development of the processes of forming smart cities in the country are outlined.

Keywords: smart city, information and communication technologies, reconstruction, influencing factors.

Хоча в сьогоденнішніх реаліях концепція розумного міста для України є не найбільш актуальною через те, що країна перебуває в активній фазі війни, проте її розвиток потрібен з ряду причин, серед яких – необхідність післявоєнної відбудови міст і селищ країни, інтенсифікація процесів децентралізації, готовність суспільства до змін, наявність висококваліфікованих ІТ-фахівців та ін.

Розумне місто – це концепція, яка ґрунтується на інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, включно з ІоТ, для підвищення якості життя мешканців та оптимізації управління міськими ресурсами. Концепція «розумного міста» розглядає використання таких технологій для оптимізації різних аспектів життя міста, серед яких транспортна система, управління ресурсами та інфраструктурою, участь громадян у прийнятті рішень, екологічні проблеми, проблеми безпеки тощо. Важливими елементами є використання даних, сенсорів, розумних лічильників та різноманітних технологій для покращення життя мешканців міста та оптимізації його функціонування.

Сучасні розумні міста використовують можливості ІКТ для підвищення ефективності своїх послуг. Ці зусилля спрямовані на підвищення продуктивності, економію часу та коштів [1, с. 9].

Інтелектуальне управління дорожнім рухом застосовують для моніторингу та аналізу транспортних потоків, щоб оптимізувати вуличні ліхтарі та запобігти перевантаженню автомобільних доріг залежно від часу доби або розкладу годин пік. Розумні транспортні компанії можуть координувати послуги у режимі реального часу відповідно до потреб пасажирів, підвищуючи ефективність і задоволеність пасажирів [2]. Розумні будинки також можна розглядати як частину розумної інфраструктури, яка спрямована на підвищення рівня комфортності життя людей в оселях завдяки використанню системи високотехнологічних пристроїв [2; 3]. Розумні міста активно залучають мешканців до управління містом через мобільні застосунки, платформи зворотного зв'язку та участь у ухвалених рішеннях. Цифрові канали зв'язку дозволяють місту бути в курсі потреб своїх жителів і зменшують необхідність витратити їх час на офлайн взаємодію з міською владою [1, с. 9].

Такі міста мають можливість ефективного управління енергією, водою, відходами та іншими ресурсами за допомогою систем моніторингу та управління. Так, наприклад використання сонячних батарей може забезпечити автономне електропостачання для окремих квартир чи будинків загалом [3].

Ініціативи «розумного міста» також спрямовані на моніторинг та вирішення екологічних проблем (зміна клімату, забруднення повітря), зменшення викидів шляхом використання енергоефективних технологій. Технологія розумного міста все частіше використовується для підвищення громадської безпеки, від моніторингу зон високого рівня злочинності до покращення готовності до надзвичайних ситуацій за допомогою інтелектуальних датчиків. Наприклад, такі датчики можуть бути важливими компонентами системи раннього попередження перед повенями, зсувами або ураганам [2].

Кількість розумних міст по всьому світі зростає. За даними IESE Business School [4, с. 26] у 2022 р. у трійку «найрозумніших» міст увійшли Лондон, Нью-Йорк, Париж, а п'ятірку замикають Токіо та Берлін. Київ втратив свої позиції у цьому рейтингу – 117 місце проти 115 місця у 2020 р.

Слід зазначити, що для успішної реалізації розумного міста потрібна розвиненість інфраструктури технологій та зв'язку, що стає значним викликом для невеликих міст чи країн з менш розвиненими мережами.

Українські міста переважно використовують окремі інструменти концепції розумного міста. На розвиток процесів формування розумних міст в Україні впливає ряд факторів. Позитивні фактори включають: попит на те, щоб при відбудові зробити міста країни більш розумнішими та зручнішими для користувачів; наявність висококваліфікованих ІТ-фахівців; непогано розвинена базова матеріальна інфраструктура; хороший рівень комп'ютерної грамотності у міського населення; е-врядування, орієнтоване на громадян; поява нових ринкових можливостей; активний розвиток стартапів та інноваційного підприємництва; поширення ідей економіки спільного користування та ін.

Однак є й негативні аспекти: нестача фінансових ресурсів для реалізації даної концепції; брак кваліфікованих та досвідчених кадрів, які можуть запустити та підтримати новаторські рішення і реалізувати світовий smart-досвід в країні; відсутність цілісного підходу на державному й місцевому рівнях; розробка індивідуальних стратегій й політик у окремих містах; розрізненість національної цифрової моделі через встановлення окремих центрів обробки даних та ідентифікаційних систем; загострення питань інформаційної безпеки й захисту конфіденційної інформації та ін. [5, с. 55].

В Україні потрібно створити стійке підґрунтя для відновлення та ефективного функціонування міст й поступового їх перетворення на розумні міста. Оскільки це є досить складною і трудомісткою справою, відбудова міст країни повинна відбуватися у таких напрямках [6, с. 11]: забезпечення безпеки помешкань та зупинок; побудова безпечної та надійної енергоінфраструктури; побудова безпечної міської транспортної системи; забезпечення екологічної безпеки та ресурсоефективності; відновлення медичної системи країни після наслідків війни з сучасною медичною технікою та новітніми ІТ; забезпечення доступу громадян до необхідної інформації за допомогою технологій 5G, Big Data та аналізу даних; створення сучасного освітнього простору, який дозволить забезпечити навчання громадян протягом життя та ін.

Наприкінці слід зазначити, що розумні міста – це величезна сфера для розвитку та інновацій, а такі нові тенденції, як штучний інтелект, машинне навчання та Інтернет речей, стимулюють впровадження розумних міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія рішень «розумного» міста та можливості її реалізації на базі єдиної муніципальної платформи. Київстар, 2019. 36 с. URL: <http://surl.li/nfxnb> (дата звернення: 29.01.2024).
2. Definition smart city. URL: <http://surl.li/nfxfn> (дата звернення: 29.01.2024).
3. Чичкало-Кондрацька І. Б., Буряк А. А., Кондрацька Д. С. Особливості створення та перспективи розвитку Smart Cities у країнах світу. *Ефективна економіка* : електронне наукове фахове видання. 2020. № 8. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.9.
4. IESE Cities in Motion Index 2022. IESE Business School. University of Navarra, 2022. 115 p.
5. Позднякова А. М. Впровадження концепції розумних сталих міст в Україні: особливості та рекомендації. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 2 (70). С. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-33>.
6. Захарова О. В., Козирев Д. М. Концепція розумного міста як альтернативний підхід до відновлення міської інфраструктури України в повоєнний період. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 67. С. 5–14. DOI: 10.24025/2306-4420.67.2022.278792.

Орлик Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: oroxvld@gmail.com

Квашукова Аліса Вадимівна – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: alisakvasukova@gmail.com

Orlyk Oksana V. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Information Technology, Odessa National Economics University, Odessa, e-mail: oroxvld@gmail.com

Kvashukova Alisa V. – student of higher education of the first (bachelor) level, Odessa National Economics University, Odessa, e-mail: alisakvasukova@gmail.com

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО РІШЕННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ НА ОСНОВІ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Програмне рішення для аналізу та оптимізації особистих фінансів на основі моделей штучного інтелекту спрямовано на аналіз та надання персоналізованих порад для зменшення витрат і подальшого збільшення статку. Використання штучного інтелекту надає програмі змогу аналізувати витрати та доходи користувача, знаходити можливості для економії на основі потреб користувача, забезпечуючи ефективне планування та досягнення фінансових цілей у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: особисті фінанси; аналіз; оптимізація; прибуток; витрати; штучний інтелект; статок; фінансові цілі.

Abstract. Proposed software solution for analyzing and optimizing personal finances based on artificial intelligence models is aimed at providing personalized advice to reduce expenses and increase wealth. The use of artificial intelligence enables the program to analyze the user's expenses and income, identify opportunities for savings based on the user's needs, and provide effective planning and achievement of financial goals in the long term.

Keywords: personal finances; analysis; optimization; income; expenses; artificial intelligence; wealt; financial goals.

У житті кожної людини рано чи пізно настають “темні часи”, а саме нестача коштів, невпевненість у завтрашньому дні, і про досягнення бажаної мети можна геть забути у такому випадку. Такі ситуації частіше всього трапляються у фінансово неграмотних людей, які не контролюють свої витрати і попросту розкидається грошима [1,2]. Таких людей складно звинувачувати, оскільки тримати таку велику кількість інформації в голові дуже складно, а тим паче аналізувати. Звичайно можна записувати всю цю інформацію на листочок і рахувати самостійно, але ж ми живемо у XXI столітті, у пору штучного інтелекту (ШІ), чи не легше та зручніше перекласти цю роботу саме на нього?

Збір та аналіз даних для вибору успішної стратегії досягнення фінансових цілей у людини може зайняти купу часу через відсутність досвіду, малу кількість інформації. Штучний інтелект може вирішити цю проблему, використовуючи великі набори даних та найкращі алгоритми для подальшого аналізу цих даних. Кожна AI-модель містить в собі моделі машинного навчання (ML) та глибокого навчання (DL). Мета ML-моделей це надати змогу програмі самостійно навчатися і покращуватися на власному досвіді без зовнішніх вказівок розробників. Розробники тільки створюють алгоритми, в рамках яких програма буде розвиватися і прогресувати. Саме ML-моделі будуть аналізувати прибутки, витрати користувача. DL-модель зосереджена на використанні штучних нейронних мереж із великою кількістю шарів (глибокі нейронні мережі) для моделювання та обробки складних шаблонів у великих наборах даних. Також мета DL-моделі - це отримання та трансформація даних у високорівневі моделі з необроблених даних для подальшого створення більш точних прогнозів і рішень. Саме модель глибокого навчання буде зосереджена на аналізі поведінки користувача для подальшого створення його плану досягнення фінансових цілей [3].

У перспективі, вищеописане програмне рішення може вплинути на велику кількість різноманітних груп людей: фізичних осіб, родин, власників малих бізнесів, фінансових організацій, інвесторів, трейдерів, економістів. Інтеграція штучного інтелекту в додаток додає наступні критичні для вищенаведених груп людей функції [4]:

Оптимізація портфеля. Алгоритми штучного інтелекту можуть аналізувати великі обсяги фінансових даних для оптимізації портфелів на основі таких факторів, як ризик, інвестиційні цілі та ринкові умови.

1. Управління ризиками: штучний інтелект може постійно стежити за ринковими тенденціями та відповідно коригувати інвестиційні стратегії, щоб мінімізувати ризики та максимізувати прибуток.

2. Персоналізовані рекомендації. Аналізуючи особисті фінансові дані та цілі, ШІ може надавати персоналізовані інвестиційні поради на основі потреб кожного користувача.

Для якісної та коректної роботи додатку на основі штучного інтелекту потрібна велика кількість різноманітної інформації, починаючи з інформації про користувача, закінчуючи незалежною від нього, наприклад :

1. Фінансові дані: містять інформацію про активи, зобов'язання, доходи, витрати та інвестиційні рахунки.
2. Ринкові дані: реальний і історичний аналіз ринку, ціни на акції, ставки облігацій, економічні показники та фінансові звіти компанії.
3. Налаштування користувача: інформація щодо інвестиційних цілей, рівня ризику, часового горизонту та будь-яких конкретних уподобань чи обмежень.
4. Зовнішні фактори: інформація про геополітичні події, нормативні зміни та інші зовнішні фактори, які можуть вплинути на фінансові ринки.

Деякі з цих даних користувач має ввести самостійно, а ось ринкові дані, зовнішні фактори додаток буде отримувати з зовнішніх ресурсів за допомогою звертання до сторонніх сервісів. Отже, розробка програмного рішення для аналізу та оптимізації особистих фінансів на основі моделей штучного інтелекту може значно допомогти людям в покращенні фінансового стану та рівня життя в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українці виявилися найбільш фінансово неграмотними серед 30 країн ОЕСР. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/5/648493/> (дата звернення: 12.02.2024).
2. Основи фінансів. URL: <https://edu.gcfglobal.org/en/moneybasics/financial-problem-solving-strategies/1/> (дата звернення: 12.02.2024).
3. AI Models. URL: <https://www.semrush.com/blog/ai-models/> (дата звернення: 17.02.2024).
4. Artificial Intelligence in Finances. URL: <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence-finance/> (дата звернення: 23.02.2024).

Педосенко Андрій Юрійович - студент гр. ІІІ-20б, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, andrey137217@gmail.com.

Кателніков Денис Іванович - к.т.н., доцент кафедри програмного забезпечення, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, fuzzy2dik@gmail.com.

Pedosenko Andrii Yuriiovych - a student of IPI-20b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, andrey137217@gmail.com.

Katienikov Denys Ivanovich - Ph.D., Associate Professor of the Department of Software Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, fuzzy2dik@gmail.com.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС

¹Хмельницький національний університет

Анотація: У статті досліджено сучасний стан цифровізації національної економіки та розглянуто особливості розвитку цифрової економіки у воєнний час.

Ключові слова: цифрова економіка, цифровізація, цифрова трансформація, інформаційні технології.

Abstract: In article examines the current state of digitization of the national economy and considers the features of the development of the digital economy in wartime.

Keywords: digital economy, digitalization, digital transformation, information technologies.

За умов повномасштабної війни цифровізація національної економіки показує значні здобутки. Стійкість вітчизняної економіки забезпечується насамперед її цифровою трансформацією. Розвиток цифрової індустрії є найважливішим інноваційним чинником зростання загальної факторної продуктивності (TFP) [1]. Це може підвищити ефективність цифрових реформ і прискорити структурну трансформацію економіки.

З початку військових дій лише українська ІТ-галузь забезпечила зростання обсягу експорту на 5,8 % або на 400 млн. доларів порівняно з довоєнним часом [2]. Цьому сприяли розвинена галузь інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), потужні освітні інституції та конкурентоспроможні інновації. Однак, у 2023 р. експорт ІТ-послуг зменшився як за обсягом, так і за питомою вагою у загальному експорті. Зокрема, ІТ-галузь: забезпечила національній економіці 6,7 млрд доларів доходу (що на 8,5 %, або на 622 млн доларів менше показника 2022 р.); її частка в загальному експорті послуг зменшилась до 42% (порівняно з 45,3% у 2022 р.); зберегла статус першої за величиною серед вітчизняних експортних галузей [3].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій забезпечує глобальні і динамічні зміни у соціальній і економічній сферах. Підтвердженням цьому є значна кількість державних послуг в Україні надається в електронному форматі, що унеможливує втручання чиновників у роботу бізнесу, прискорення самого процесу обробки запиту та боротьби з корупцією. З початку повномасштабної війни росії проти України на порталі державних послуг «Дія» було запущено 70 нових цифрових сервісів. Вони стосуються допомоги по безробіттю, «Оселя, видачі різноманітних довідок і витягів, COVID-сертифікатів, судові послуги, виконавчі впровадження, послуги для ВПО, податки, повернення вкладів, розваги і навчання. При цьому, цифровізація не лише покращує роботу сервісів, а й допомагає заощаджувати бюджетні кошти.

Інформаційні технології здатні значно підвищити ефективність майбутнього процесу відбудови економіки України. Йдеться не лише про розвиток ІТ-сектору та застосування цифрових технологій в інших галузях для підвищення ефективності виробництва, але й про цифрові рішення для розподілу міжнародної допомоги та контролю за її використанням, що дозволить знизити корупційні ризики.

Отже, цифрова трансформація України повинна сприяти створенню сприятливого середовища для інновацій, дотримуючись жорстких стандартів, цілей і принципів, закріплених у Стратегії інноваційного розвитку України до 2030 р. Вітчизняні напрямки щодо глобальних інновацій «WIN-WIN» забезпечують переваги у прагненні до виняткової освіти, процвітаючої екосистеми стартапів і бізнесу, надійних наукових досліджень і суворих стандартів безпеки. Втілення цієї стратегії матиме позитивний стабілізуючий ефект для національної економіки, бізнесу та інноваційного середовища, сприяючи створенню більш привабливого середовища для інвесторів. Одночасно, реалізація Стратегії інноваційного розвитку України має значний потенціал для підвищення глобального статусу України шляхом започаткування нових галузей промисловості, створення можливостей для працевлаштування та залучення значних інвестицій [4].

Основою цифрової трансформації вітчизняної економіки виступають інформаційні технології. Вони стосуються розвитку штучного інтелекту, великих даних, інтернету речей. Функціонування таких технологій все більше впливає на розвиток бізнес-процесів. Одночасно, важливою складовою для створення інформаційних технологій та інших цифрових продуктів, які згодом використовують суб'єкти підприємництва є наукові розробки та дослідження. Для їх успішного функціонування потрібне науково-освітнє середовище, яке сприяє появі грамотних дослідників та інженерів та розвитку інновацій.

Попри стрімкий розвиток в галузі ІКТ, у вітчизняному секторі науки та інновацій ситуація менш оптимістична. За умов воєнного стану, вона лише поглиблюється. Зокрема, у Глобальному інноваційному індексі Україна у 2022 р. посідала 34 місце з 39 країн Європи, а у Рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності (2021 р.) 54 місце з 64 країн. Цьому перешкоджало низьке фінансування наукових досліджень, неефективна організація наукової сфери та проблеми із захистом інтелектуальної власності (низька патентна активність). Проблемним залишається розвиток освіти у сфері ІКТ, яка відстає від потреб ринку. Розв'язання цієї проблеми можливе за спільного впровадження ІТ компаній із закладами вищої освіти навчальних програм (курсів). Дослідження показують [5], що близько 20 % працевлаштованих в ІТ-галузі не мають вищої освіти – вони закінчували курси або навчалися безпосередньо на робочому місці, а 50% додатково до вищої освіти отримували неформальну освіту за спеціальністю – курси, вебінари тощо. Загальновідомо, що для подальшого професійного розвитку програміста потрібна якісна фундаментальна освіта, яку можуть надати лише заклади вищої освіти. Це безперечно потребує модернізації навчальних програм і запровадження освіти впродовж усього життя. Тому, подальший розвиток цифровізації як економіки так і мільйонів українців, безперечно є ключовим елементом у відбудові України.

Вагомою проблемою залишається процес фінансування впровадження розробок у життя. Життєдіяльність стартапів щодо доведення інноваційної ідеї до ринкового продукту потребує функціонування певної інфраструктури. Це можуть бути різноманітні венчурні фонди, державні та недержавні гранти, краудфандинг тощо [5]. Для цього слід переглянути законодавчо-нормативну базу щодо врегулювання питань альтернативних джерел фінансування, захисту інтелектуальної власності та гармонізації вітчизняного законодавства із нормами ЄС.

Взаємодія між Україною та ЄС забезпечила виведення України на європейський телекомунікаційний простір. Зокрема, ще у довоєнний час, були оновлені цифровий додаток до Угоди про асоціацію України та дорожня карта інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС. Європейська Комісія визнала, що Україна є передовою країною у наданні цифрових послуг. Це означає, що її цифрова законодавча база в цілому відповідає вимогам ЄС, щодо сукупності спільних прав та обов'язків, які обов'язкові для всіх держав-членів ЄС. Україна синхронізувала сферу електронних послуг: ідентифікації, автентифікації та довіри з боку ЄС. Українські електронні підписи та печатки повністю відповідають стандартам ЄС і визнаються в країнах ЄС, а Україна визнає кваліфіковані довірчі послуги ЄС. Отже, громадяни країн ЄС можуть використовувати електронні підписи та печатки в Україні.

Україна є першою країною поза ЄС у списку безпечних країн третього світу Європейського Союзу. У 2022 р. Україна приєдналася до програми ЄС «Цифрова Європа», а в 2023 р. - до програми «Connecting Europe Facility». Ці програми забезпечують фінансування розвитку цифровізації. Україна адаптує свою цифрову систему до європейських і міжнародних стандартів. Це дозволить знизити витрати та ціни, розширить зручність вибору цифрових послуг для споживачів за одночасного ефекту економії від масштабу для суб'єктів підприємництва.

Війна стала каталізатором значного прогресу, включаючи хмарне зберігання даних, засоби розробки коду, покращення стандартів криптографії та європейське визнання українських цифрових облікових даних. Сучасний розвиток вітчизняної цифровізації передбачає розвиток цифрової економіки без кордонів. Глобальний інноваційний індекс Всесвітньої організації інтелектуальної власності за 2023 р. засвідчив, що Україна посіла 55 місце серед 132 країн та 34 позицію серед 39 економік Європи [6]. Стратегія WinWin передбачає переміщення України на перше місце серед країн з рівнем доходу нижче середнього.

Цифровізація національної економіки охоплює всі цифрові процеси на різних рівнях господарювання та регулювання соціально-економічних сфер діяльності – інституту державного регулювання й управління, підприємств і суспільства. Ініціатива з розвитку та співробітництва в галузі цифрової економіки країн G20 свідчить, що цифрова економіка є рушійною силою прискорення глобального економічного розвитку, підвищення продуктивності виробництва, створення нових ринків та сфер, що відкриває нові можливості для інклюзивного та сталого зростання. Вона є джерелом отримання додаткових можливостей щодо створення валового внутрішнього продукту та формування безпеки і стійкості вітчизняної економіки [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Pan WR, Xie T, Wang ZW, Ma LS. Digital economy: an innovation driver for total factor productivity. *J Bus Res.* (2022) 139:303–11. doi: 10.1016/j.jbusres.2021.09.061 URL: <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2022.856142/full#B10>

2. ІТ єдина галузь в Україні, яка росте [Електронний ресурс] – URL: <https://itukraine.org.ua/en/updated-data-it-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine/>
3. У 2023 році український експорт ІТ-послуг зіткнувся з першим за багато років падінням [Електронний ресурс] – URL: <https://itukraine.org.ua/en/in-2023-ukrainian-it-services-export-faced-its-first-decline-in-years/>
4. Ukrainian global innovation vision 2030 [Електронний ресурс] – URL: <https://winwin.gov.ua/en>
5. Круп'яник Аліна Цифрова економіка України: основні фактори розвитку [Електронний ресурс] – URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-ekonomika-ukrayiny-osnovni-factory-rozvytku>
6. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності [Електронний ресурс] – URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f%20ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti>
4. Голобородько А. Ю. Цифрова економіка: підходи та особливості розвитку / А.Ю. Голобородько // БІЗНЕСІНФОРМ № 9 '2022, с. 10-18 URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-9_0-pages-10_18.pdf

Проскурович Оксана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі, Хмельницький національний університет, Хмельницький, e-mail: proskurovycho@khnmu.edu.ua

Proskurovych Oksana V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Modeling and Information Technologies in Business, Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, e-mail: proskurovycho@khnmu.edu.ua

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ФІНАНСОВИХ ДАНИХ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА РИЗИКИ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій та переходом до цифрової економіки, питання кібербезпеки та захисту фінансових даних набувають все більшого значення. У дослідженні проаналізовано сучасні підходи до забезпечення кібербезпеки та захисту фінансових даних, а також ідентифіковано основні ризики, які можуть виникнути в цій сфері.

Ключові слова: цифровізація, кібербезпека, інформаційні технології, фінанси, економіка.

Abstract: In connection with the rapid development of information technologies and the transition to a digital economy, issues of cyber security and protection of financial data are becoming increasingly important. The study analyzed modern approaches to ensuring cyber security and protecting financial data, and also identified the main risks that may arise in this area.

Keywords: digitalization, cyber security, information technology, finance, economy.

У сучасному цифровому світі, де фінансові операції відбуваються в онлайн-режимі, кібербезпека та захист фінансових даних стають надзвичайно важливими завданнями для підприємств, корпорацій та приватних осіб. Висока вразливість цих даних перед кіберзлочинцями може призвести до серйозних фінансових втрат та порушення довіри споживачів до фінансових установ, що визначає актуальність теми дослідження.

Згідно з інформацією від компанії McAfee, яка спеціалізується на розробці антивірусного програмного забезпечення, кіберзлочинці щорічно завдають світовій економіці збитків на рівні \$600 млрд. Водночас, за даними страхового концерну Lloyd's, ця цифра трохи скромніша, \$400 млрд щорічно. Компанія Herjavec Group, що спеціалізується на консалтингу у сфері кібербезпеки, вказує, що наразі у світі налічується понад 6 млрд. користувачів Інтернету, проте до 2030 року ця кількість зросте до 7,5 млрд. Згідно з прогнозами Ericsson, 2023 року кількість підключених до глобальної мережі пристроїв досягнула 30 млрд., що майже вдвічі більше, ніж у 2017 році [1].

Незважаючи на використання сучасних технологій та стратегій, існують певні ризики, пов'язані з кібербезпекою та захистом фінансових даних. Деякі з найбільш поширених ризиків включають:

1. Атаки з використанням соціальної інженерії, які спрямовані на отримання конфіденційної інформації від працівників або користувачів;
2. Використання новітніх технологій кіберзлочинцями для уникнення захисних заходів та вразливостей систем;
3. DoS-атаки, спрямовані на паралізацію діяльності компанії шляхом перевантаження серверів надмірним обсягом запитів, що призводить до недоступності веб-сайтів. Під час таких атак можуть страждати різні компоненти цифрової інфраструктури;
4. SQL-ін'єкції, спрямовані на використання вразливостей веб-сайтів та програмного забезпечення, яке працює з базами даних. Ця атака полягає у вставці спеціально сформованих запитів, що містять шкідливі команди, для отримання несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації та можливості зміни структури бази даних;
5. Внутрішні загрози, коли працівники або співробітники намагаються використовувати доступ до систем для несанкціонованої діяльності або витоку даних [3].

Кіберзлочинці також можуть використовувати обманні техніки через корпоративну електронну пошту. Вони надсилають жертвам листи, які здаються відправленими від колег або партнерів з проханням оплатити рахунок. Однак, замість достовірної електронної адреси або банківського рахунку шахраї вказують свої дані, щоб отримати гроші [1].

Поява та активна популяризація серед інтернет-спільноти розмаїття видів криптографічних грошей, емісія й функціонування яких забезпечується платформами блокчейну та криптографією, а не нормативно-правовою базою держави, несе в собі як безпрецедентні можливості, так і системні ризики. Особливе місце серед останніх займає анонімність й деперсоніфікація здійснення платежів і фінансових

розрахунків. При цьому курс криптовалют не підпорядковується волі держави чи центробанку, а лише математичним розрахункам [2, с. 44].

Намагаючись запобігти кібератакам та зберегти конфіденційність фінансових даних, багато компаній та урядових установ впроваджують комплексні стратегії кібербезпеки. Ці стратегії включають в себе:

- використання сучасних технологій шифрування даних, щоб захистити їх від несанкціонованого доступу;
- розробка та впровадження надійних систем аутентифікації та авторизації, щоб забезпечити тільки дозволений доступ до фінансових даних;
- постійний моніторинг за допомогою сучасних аналітичних інструментів для виявлення підозрілих активностей та негайної реакції на них;
- організація навчання кібербезпеці персоналу з метою підвищення свідомості щодо потенційних загроз та правильного реагування на них.

У 2018 році було проведено дослідження глобальних тенденцій інформаційної безпеки. Загалом, було зроблено наступні висновки.

У заяві компанії PwC Ukraine про «Посилення цифрового середовища проти кіберзагроз» визначено, що для успішного управління кіберризиками та збереження конфіденційності необхідно побудувати вертикальну стратегію, що охоплює всі сфери підприємства, й інтегрувати концепцію стійкості у комерційну діяльність. Ця стратегія має базуватись на глибокому розумінні кіберзагроз і визначенні ключових активів, що потребують найвищого рівня захисту. Важливо також розробити цілісну концепцію оцінки прийняттого рівня ризику. Керівництво повинно сприяти розвитку культури управління кіберризиками на всіх рівнях організації, а стійкість до кіберзагроз повинна розглядатись як важливий аспект забезпечення економічної ефективності та отримання вигоди, а не просто як засіб запобігання ризикам. Наприклад, досягнення більш високого рівня стійкості до ризиків може сприяти підвищенню економічної ефективності на довгостроковій основі [5, с. 12].

Отже, важливість кібербезпеки та захисту фінансових даних у сучасному цифровому середовищі не викликає сумнівів. Запровадження комплексних стратегій кібербезпеки, таких як використання сучасних технологій шифрування, розробка міцних систем аутентифікації та авторизації, постійний моніторинг та підвищення свідомості персоналу є ключовими елементами для ефективного захисту фінансових даних. Однак існують певні ризики, такі як соціальна інженерія, використання новітніх технологій кіберзлочинцями та внутрішні загрози, які потребують постійного вдосконалення стратегій та реагування на нові виклики. Лише шляхом поєднання технологічних інновацій, ефективного управління ризиками та постійного навчання персоналу можна забезпечити надійний захист фінансових даних цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Харламов П. Пігулка від хакерів: як бізнес захищає себе від кібератак. *Mind*. 2019. URL: <https://mind.ua/publications/20192978-pigulka-vid-hakeriv-yak-biznes-zahishchae-sebe-vid-kiberatak>. (дата звернення: 20.02.2024).
2. Кібербезпека: поради щодо захисту ваших особистих даних. *New Line Technologies*. 2023. URL: <https://newline.tech/cybersecurity-recommendations-for-protecting-personal-data-uk/> (дата звернення: 21.02.2024).
3. Ризики для фінансової кібербезпеки: як компаніям з ними впоратися. *ESET*. 2021. URL: <https://www.eset.com/ua/about/newsroom/blog/data-protection/riski-dlya-finansovoy-kiberbezopasnosti-kak-kompaniyam-s-nimi-spravitsya/> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Kovalchuk A., Stetsenko S. Financial risks in the face of digital transformation. *Public law*. 2020. No. 37. P. 43–49. URL: <https://doi.org/10.37374/2020-37-04> (дата звернення: 21.02.2024).
5. Посилення цифрового середовища проти кібер-загроз. Дослідження глобальних тенденцій інформаційної безпеки за 2018 рік. *Cybersecurity and Privacy*. PwC. 2018. 22 с. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/strengthening-digital-society-against-cyber-shocks.html> (дата звернення: 21.02.2024).

Рагуліна Анастасія Олександрівна, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: nastyia.ragulina.2004@gmail.com

Боднар Олена Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв e-mail: bodnaroa@mnau.edu.ua

Rahulina Anastasiia O. – graduate of the accounting and finance faculty, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: nastya.ragulina.2004@gmail.com

Bodnar Olena A. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, e-mail: bodnaroa@mnau.edu.ua

РОЛЬ АНАЛІТИКИ ДАНИХ У ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація *Визначено безпосередні переваги впровадження великих даних у фінансовий менеджмент. У ній також розглядаються виклики, які виникають при їх застосуванні, забезпечуючи комплексне розуміння ролі великих даних у революційній трансформації фінансового менеджменту. Мета - пролити світло на те, як великі дані можуть бути ефективно використані у фінансовому менеджменті для максимізації ефективності, покращення процесу прийняття рішень та розширення можливостей уникнення ризиків, тим самим сприяючи покращенню загальних фінансових показників організації.*

Ключові слова: описова аналітика; діагностична аналітика; прогнозна аналітика; рекомендаційна аналітика; безпека використання даних

Abstract This paper aims to delve into the importance and immediate benefits of introducing big data into financial management. It will further explore the challenges that come with its application, providing a comprehensive understanding of big data's role in revolutionizing financial management. The objective is to shed light on how big data can be effectively utilized in financial management to maximize efficiency, improve decision-making, and enhance risk avoidance capabilities, thereby contributing to an organization's overall financial performance.

Keywords descriptive analytics; diagnostic analytics; predictive analytics; prescriptive analytics; security of data usag

Великі дані кардинально змінили людське розуміння світу, суттєво змінивши наші процеси мислення та методи вирішення проблем. Їх застосування в різних галузях, зокрема у складному фінансовому управлінні, відкрило безпрецедентні можливості та поставило перед нами безпрецедентні виклики. Сьогодні аналіз великих даних є найвпливовішою прикладною технологією у сфері фінансового менеджменту.

Критично важлива цінність впровадження великих даних у фінансовий менеджмент полягає насамперед в аналізі та використанні різноманітної та великої інформації за допомогою методу обробки даних (data science). Використовуючи аналітику великих даних, організації можуть підвищити ефективність фінансового менеджменту, забезпечити більш точне прийняття рішень та покращити можливості уникнення ризиків.

Проблема становлення бізнес-аналітики як сучасного інструменту управління відображена в працях як вітчизняних (О. Кириша, І. Вінничук, Р. Білоскурський, О. Вінничук [1]; З. Яремко, Л. Гірінова, І. Сибірякова [2]; та ін.), так і зарубіжних науковців (Gartner, R. [3]; Gao J [4] та ін.). Причому слід наголосити на тенденції зростання кількості наукових публікацій як підтвердження актуальності та важливості досліджень в цьому напрямку.

Критично важлива цінність впровадження великих даних у фінансовий менеджмент полягає в аналізі та використанні різноманітної та великої інформації за допомогою методу обробки даних (data science). Використовуючи аналітику великих даних, організації можуть підвищити ефективність управління фінансами, забезпечити більш точне прийняття рішень та покращити можливості уникнення ризиків. Підвищення ефективності та точності прийняття рішень є результатом здатності обробляти та аналізувати великі обсяги даних у режимі реального часу, що дає змогу фінансовим менеджерам оперативно приймати обґрунтовані рішення. Крім того, використання великих даних в управлінні ризиками пропонує ефективний спосіб передбачення потенційних фінансових ризиків та впровадження превентивних заходів.

Однак застосування великих даних у фінансовому менеджменті не позбавлене певних труднощів. Такі питання, як безпека даних, конфіденційність і потреба в аналітичних навичках високого рівня, створюють значні перешкоди. Незважаючи на це, переваги великих даних значно перевищують їхні виклики, що робить їх незамінним інструментом у сучасному фінансовому менеджменті.

Під час обробки масивів даних використовується інструментарій описової (descriptive analytics), діагностичної (diagnostic analytics), прогнозної (predictive analytics) та рекомендаційної (prescriptive analytics) аналітики (рисунок 1)

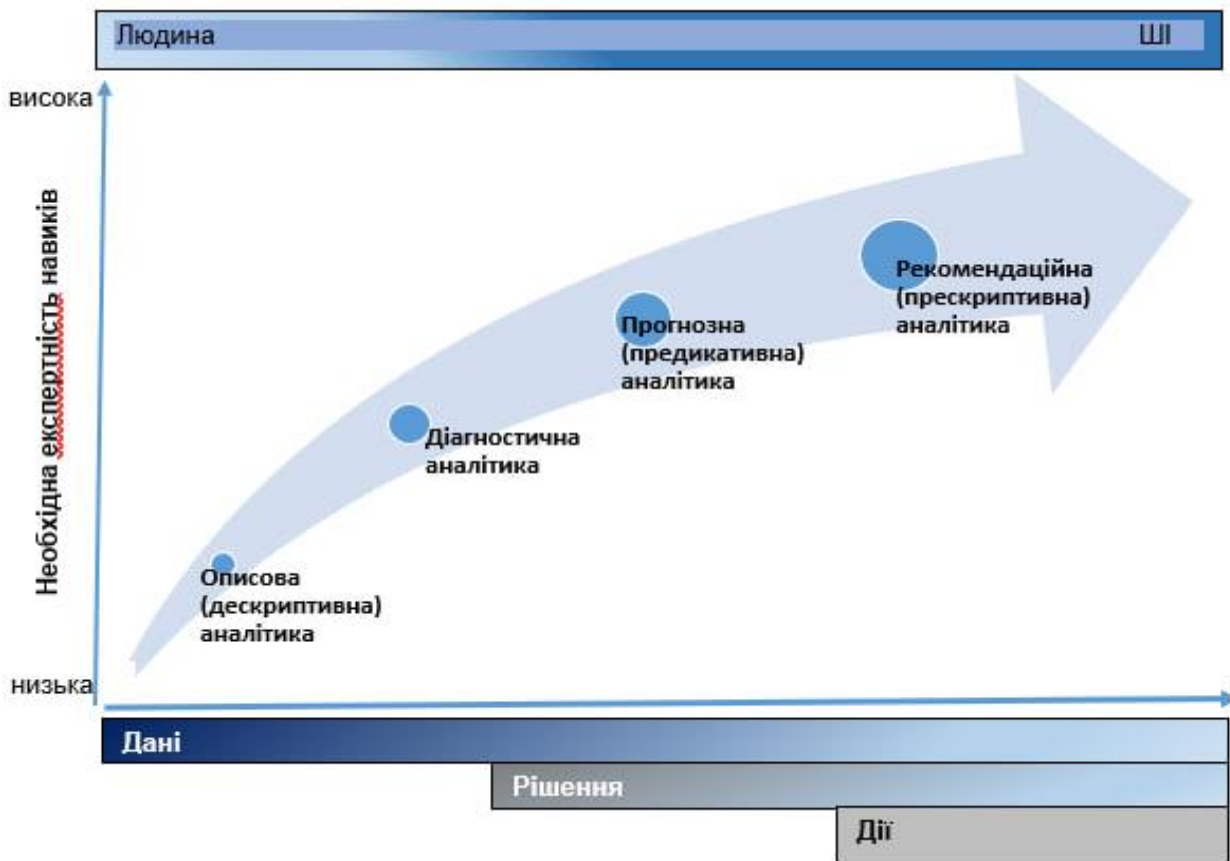

Рисунок 1. Крива зрілості рішень та дій на основі аналітики

Дескриптивна аналітика даних дозволяє отримати розуміння економічних процесів, що відображають попередні та поточний періоди діяльності підприємства за допомогою створення звітів за результатами аналізу та порівняння тенденцій зміни певних показників.

Можна виділити три основні категорії розширеної фінансової аналітики, яка вимагає високого рівня експертності, володіння спеціальними знаннями та програмними інструментами (hardskills, toolskills). Діагностична аналітика, використовуючи методи класифікації, деталізації, аналізу чутливості, еластичності, кореляційно-регресійного аналізу, дозволяє виявити детермінанти змін, приховані тенденції та закономірності, побудувати візуальні інформаційні панелі основних показників діяльності підприємства.

Предикативна аналітика, маючи достатню кількість вихідної інформації та належний рівень її обробки описовою та дескриптивною аналітикою, дає відповідь на питання; «що може статися?»; дозволяє будувати прогнози моделі на основі тенденцій та історичного контексту, екстраполювати поведінку бізнес-середовища та підприємства. Використовує методи регресійного аналізу, прогнозування, багатовимірної статистики, співставлення шаблонів і прогнозного моделювання; вже впроваджена в більшості організацій і може виконуватися наявним персоналом за допомогою існуючих технологій.

Рекомендаційна аналітика базується на прогнозних моделях, дозволяє розробити альтернативні сценарії стратегічного розвитку підприємства з визначенням майбутніх бізнес-результатів та обрати оптимальні управлінські рішення для досягнення найкращих результатів. Вона характеризується такими методами, як аналіз графів, моделювання, комплексна обробка подій, нейронні мережі, механізми рекомендацій, евристика і машинне навчання. Для розгортання прескриптивної аналітики зазвичай потрібні додаткові ресурси, включаючи персонал, технічну підготовку та інвестиції в нові технології

Збільшення обсягів даних, складність бізнесу та зростання невизначеності вимагають швидкого переходу від ручної до розширеної та доповненої аналітики. Це означає ретельну розробку процесів для повного використання цифрових можливостей і захисту цілісності та якості машинних результатів.

Предикативна та прескриптивна аналітика є ключовою для цієї еволюції. Ці види аналітики на основі ШІ (AI) та машинного навчання (ML) стають все більш популярними сферами інвестування у фінансах. Кожна з них вимагає різних рівнів технічної складності, навичок персоналу, організаційних структур і зрілості FP&A.[4]

Використання інструментарію бізнес-аналітики відкриває можливості для підвищення рівня аналізу показників діяльності підприємства та його бізнес-процесів, забезпечуючи отримання багаторівневої та багатовимірної узагальненої інформації. Це дає змогу оцінити потенційні можливості й ризики, виявити недоліки в управлінських процесах та здійснити прийняття рішень, спрямованих на стратегічний розвиток підприємства. Застосування таких інструментів, як візуалізація, прогнозування та моделювання сценаріїв, дозволяє здійснювати комплексний аналіз на різних рівнях масштабування, що дозволяє отримати різноманітну та унікальну аналітику, корисну для вивчення усіх аспектів функціонування підприємства [5].

Вивчення практики імплементації результатів аналітики даних в фінансове управління вітчизняними підприємствами дозволило виявити різку диференціацію рівня уваги та розуміння ролі аналітики у забезпеченні розвитку підприємств: 1) можливості аналітики даних в обґрунтуванні стратегічних фінансових рішень практично не використовуються; результати аналітики даних використовуються епізодично при вирішенні тактичних завдань діяльності; 2) використання аналітики даних лише для моніторингу досягнення окремих фінансових метрик (KPI) підприємства; 3) налагодження взаємозв'язку бізнес-аналітики та стратегії підприємства як на етапі формування стратегії, так і на етапі її реалізації, моніторингу відхилень від стратегічних цілей та коригування заходів фінансового менеджменту; 4) розгляд бізнес-аналітики як стратегічного ресурсу в розвитку підприємства, формуванні його фінансової стратегії.

В значній мірі ступінь взаємозв'язку між аналітикою даних та пріоритетами розвитку та фінансового забезпечення підприємства обумовлюється трьома чинниками: наявністю достатнього обсягу достовірної інформації, компетентного персоналу та спеціального програмного забезпечення

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кириша О. В. Роль бізнес-аналітики у фінансовій діяльності підприємства. Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку. 2017. С. 55–58.
2. Яремко З.М. Модель бізнес-аналітики підприємства в контексті стратегічного управління [Електронний ресурс] / З.М. Яремко // «Інноваційна економіка». — 2013. — Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_3_76.pdf.
3. Gartner, R. (2022). Big Data analytics in financial operations. *Journal of Financial Management*, 23(2), 185-201
4. Gao, Jun. (2023). Importance of Introducing Big Data into Financial Management. *International Journal of Science Technology and Society*. 2. 7. 10.57237/j.jsts.2023.01.002.
5. Kaliraj, P., & Devi, T. (Eds.). (2022). *Big Data Applications in Industry 4.0* (1st ed.). Auerbach Publications. <https://doi.org/10.1201/9781003175889>

Савчин Любов Миколаївна Savchyn Liubov, асистент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Lsavchyn@ukr.net

ПОТЕНЦІЙНИЙ ЕФЕКТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ Е-ГРИВНІ ЦЕНТРАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Львівський національний університет імені Івана Франка

***Анотація.** Розглянуто потенційний ефект від запровадження національної цифрової валюти і її вплив на український бізнес. Доведено, що основне завдання е-гривні - збільшити швидкість транзакцій, а також зробити їх автоматизованими.*

Ключові слова: Національний банк України; е-гривня; сфера використання; інструмент; запровадження

POTENTIAL IMPLEMENTATION EFFECT E-HRYVNY BY THE CENTRAL BANK OF UKRAINE

Ivan Franko National University of Lviv

***Abstract.** The potential effect of the introduction of the national digital currency and its impact on Ukrainian business is considered. It has been proven that the main task of the e-hryvnia is to increase the speed of transactions, as well as make them automated.*

Keywords: National Bank of Ukraine; e-hryvnia; scope of use; tool; introduction

В останні роки стрімко розвивається сфера цифрових валют, випуск і обіг яких відбуваються за різними моделями, з використанням різних технологій і в різних сферах права. Це відносно нове явище знаходиться в центрі уваги регуляторів у всьому світі, включаючи центральні банки країн Європейського Союзу, тому багато центральних банків вивчають перспективи випуску власної цифрової валюти та можливості її використання.

Національний банк України (Далі - НБУ), складовою візії якого є інтеграція до європейської спільноти центробанків, відповідно до глобальних тенденцій щодо інноваційного розвитку в платіжній сфері, у 2016 році розпочав вивчення випуску ним власної - е-гривні, а в 2018 році НБУ спільно зі Світовим банком і провідними іноземними та українськими аудиторськими та фінтех компаніями реалізували закритий проєкт з емісії обмеженої кількості е-гривні та проведення розрахунків [1].

Е-гривня має стати українським варіантом CBDC (Central Bank Digital Currency) - цифровою валютою центрального банку. Так само як зі звичними для багатьох криптовалютами, в основу CBDC покладено технологію блокчейну, яка дозволяє безпечно, надійно та прозоро зберігати всі дані за допомогою мережі комп'ютерів. Цифровий реєстр даних мережі блокчейну складається з ланцюгів, які містять інформацію про всі проведені операції.

Ключова відмінність е-гривні в тому, що тільки НБУ має право контролювати її обсяг. Крім того, цифрова гривня має бути захищена державними валютними резервами. Тобто, одна е-гривня дорівнює одній звичайній гривні і є її цифровим відповідником. Користування е-гривнею має бути зручним і доступним для всіх верств населення, юридичних осіб, державних установ, банків і небанківських установ [2].

Правова база для роботи е-гривні з'явилася у 2021 році: 30 червня Верховна Рада України ухвалила Закон «Про платіжні послуги» [3], який є основою для комплексного оновлення платіжного ландшафту в Україні, а також прискорює інтеграцію українського платіжного ринку з європейським.

НБУ, один із перших центральних банків у світі, почав вивчати можливість випуску е-гривні і продовжує роботу з електронною концепцією розвитку е-гривні, зокрема: досліджуються можливі сфери використання.

Виходячи зі світового досвіду і особливостей інфраструктури українського фінансового ринку, визначено попит на гривню та споживчу мотивацію з урахуванням шести «юз-кейсів» (варіантів використання). Для цього регулятор розробив опитування учасників фінансового ринку України щодо очікувань щодо впровадження та функціонування електронної гривні.

НБУ зосередився на розробці трьох можливих варіантів використання е-гривні, яка може бути рівною звичайної гривні, а також оприлюднив результати опитування учасників ринку щодо потенційного попиту на цифрову валюту центробанку - е-гривню та можливі варіанти її використання.

В опитуванні учасників фінансового ринку НБУ розглядалися такі «юз-кейси» е-гривні:

1. Інструмент для роздрібних безготівкових платежів (P2P, P2B, B2B). Е-гривня розглядається як інструмент для здійснення миттєвих роздрібних платежів, який може стати альтернативою існуючим засобам та інструментам роздрібних розрахунків – готівкою, картковою оплатою, платіжними дорученнями та електронними грошима. Перевагами електронної гривні є: безпека (вкуп і остаточні розрахунки захищені НБУ), миттєвість, безпека, прозорість.

2. Інструмент для цільових соціальних виплат (G2P). Держава може надати громадянам в е-гривні адресні соціальні виплати з можливістю функціоналу «запрограмованих» (або «розумних») грошей, які можна витратити лише на конкретні цілі або на певний період часу.

3. Інструмент для розрахунків за цінними паперами та іншими фінансовими інструментами (B2B). Електронна гривня розглядається як інструмент для прямих розрахунків для цінних паперів та інших фінансових інструментів, навіть без участі банківської системи (спрямованих через е-гривневі гаманці), які зможуть забезпечити прямий доступ до ринку небанківських фінансових установ. Токенізація фінансових інструментів відкриє можливість укладати смарт-контракти (тобто миттєві та безвідкличні контракти).

4. Інструмент для корпоративних платежів юридичних осіб (B2B). Е-гривня та її інфраструктура може використовуватись як інструмент для швидких «оптових» платежів між фінансовими інститутами всередині країни. Е-гривню та її інфраструктуру можна використовувати як платіжний засіб для швидких «оптових» платежів між фінансовими інститутами всередині країни.

5. Інструмент для транскордонних платежів (B2B, P2P, P2B). Е-гривня та її інфраструктура можуть бути використані як інструмент для здійснення транскордонних розрахунків між юридичними та/або фізичними особами. Він надається через торгівлю з іншими центральними банками.

6. Дохідний фінансовий інструмент. Е-гривня - фінансовий інструмент, що може бути використаний лише з метою зберігання і накопичення коштів. Цікаво, що на е-гривню може нараховуватися відсоток і у цьому «юз-кейсі» е-гривня не буде платіжним інструментом.

На думку учасників фінансового ринку, перспективним «юз-кейсом» е-гривні є її потенційне використання для безготівкових роздрібних розрахунків (особливо P2P-переказів між фізичними особами та операцій електронної комерції). На другому місці за кількістю балів е-гривня як інструмент для транскордонних розрахунків (особливо P2P- перекази між фізичними особами).

Варіант використання е-гривні як інструменту для адресних соціальних виплат (G2P) посідає передостаннє місце за кількістю набраних балів. Водночас 77% респондентів підтримали цей варіант, у разі «програми» на основі цільового запровадження е-гривні державою для здійснення платежів (які можна витратити лише на конкретні цілі або в певний період часу). Респонденти виявили значний інтерес до потенціалу е-гривні як інструменту для бізнесу у сфері віртуальних активів. Крім того, більшість опитаних експертів вважають, що е-гривня буде впроваджена за технологією блокчейн [4].

Відповідно основою для подальшого опрацювання НБУ варіантів використання е-гривні стануть ті, що визначені в результаті опитування, та досліджень НБУ та міжнародного досвіду: е-гривня для роздрібних безготівкових платежів із можливим функціоналом «програмованих» грошей та можливістю здійснення цільових соціальних виплат; е-гривня для використання у сфері, пов'язаній з обігом віртуальних активів (наприклад, для обміну, забезпечення випуску та інших операцій з віртуальними активами); е-гривня для транскордонних платежів [5].

На думку експертів, е-гривня зміцнить економічну стабільність України, а саме: широку публічну торгівлю та бізнес, що покращить економічну та фінансову стабільність; зросте конкуренція між банками, які будуть змушені приділяти більше уваги іншим послугам, які можуть надаватися своїм клієнтам, посиляться чинники «нецінової конкуренції», що позитивно вплине на якість їхніх переваг навіть у довгостроковій перспективі; сприятиме «детінізації» економіки за рахунок того, що зручність використання та цифрові технологічні переваги можуть бути використані ширше, ніж класичні гроші, які є основним «паливом» тіншового ринку; від усієї ощадливості держави призведе до збільшення доходів; слугуватиме ефективним шлюзом між реальною економікою та ринком віртуальних активів.

Для громадян е-гривня спростить придбання та вільне використання будь-яких товарів (в тому числі в мережі Internet), укладання та виконання угод з віртуальними активами. Запровадження е-гривні на державному рівні означатиме можливість впровадження вперше в світі автоматичних систем оподаткування. Зокрема, це вже досить актуально для спрощенців, чий доходи зараз або фіксовані, або по черзі залежать від операцій з продажу. Також е-гривня посилить інтеграцію національної цифрової

валюти з іншими електронними державними сервісами. Запровадження е-гривні також означатиме простий механізм виконання нашою державою міжнародних зобов'язань щодо взаємодії у сфері влади щодо обігу коштів, отриманих злочинним шляхом, а також тих, що використовуються для фінансового тероризму [6].

Використовуючи використання е-гривні, держава зможе значно прискорити та зменшити витрати на управління з надання адресної допомоги громадянам та пільг окремим категоріям громадян. Також з'являються додаткові можливості у сфері пенсійного забезпечення. Після впровадження е-гривні будуть створені умови для створення нової базової системи пенсійного забезпечення, яка дозволить кожній особі самостійно формувати пенсійні накопичення та постійно контролювати їх наявність.

У контексті інтеграції зі світовою економікою запровадження цифрової гривні сприятиме поглибленню торгових процесів із світовою економікою, створенню технологій, розвитку інформаційних технологій з метою подальшого розвитку [6]. Створення та запровадження е-гривні в Україні сприятиме: розвитку платіжної інфраструктури України; цифровізації економіки; подальше поширення безготівкових розрахунків і зниження їх собівартості; підвищення рівня прозорості розрахунків; підвищення довіри до національної валюти в цілому.

Отже, запровадження та використання такого інноваційного технологічного інструменту, як е-гривня, дозволить нашій державі відповідати стандартам і потребам цифрової економіки, що швидко розвивається, та вимогам цифрової реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

4. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня». НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=96166826>.

5. «Цифровий концтабір». Як розводять конспірологію навколо е-гривні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3630834-cifrovij-konctabir-ak-rozvodat-konspirologiu-navkolo-egrivni.html>

6. Про платіжні послуги. Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

7. Результати опитування щодо можливості запровадження е-гривні URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/E-hryvnya_2021%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/E-hryvnya_2021%20(1).pdf).

8. Національний банк зосередиться на опрацюванні трьох можливих варіантів використання е-гривні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zosereditsya-na-opratsyuvanni-troh-mojlivih-variantiv-vikoristannya-e-grivni>

9. Дмитро Ніколаєвський. Для чого Україні цифрова гривня? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/6/675679/>

Сарахман Оксана Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: sarahman88@ukr.net

Sarakhman Oksana M. - candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: sarahman88@ukr.net

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Анотація: У статті досліджено та систематизовано типізацію напрямів цифрового маркетингу в цифровій економіці. Сучасна типізація дозволяє маркетологам краще розуміти та використовувати нові можливості для досягнення бізнес-цілей, оптимізувати витрати на маркетингові кампанії, сприяти створенню більш гнучких та адаптивних маркетингових стратегій, що дозволяє підприємствам ефективніше реагувати на зміни в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: цифрова трансформація бізнесу; цифровий маркетинг; перформанс-маркетинг; бренд-маркетинг; продакт-маркетинг.

Abstract: The article explores and systematizes the typology of digital marketing directions in the digital economy. The contemporary typology enables marketers to better understand and utilize new opportunities to achieve business goals, optimize expenses on marketing campaigns, and fosters the creation of more flexible and adaptive strategies, allowing enterprises to respond more effectively to changes in the conditions of digital transformation.

Keywords: Digital transformation of business; digital marketing; performance marketing; brand marketing; product marketing.

Цифрова трансформація перевернула підходи до способів взаємодії брендів зі споживачами, перетворюючи засоби комунікації, рекламні канали та стратегії просування товарів та продуктів. Розвиток цифрового маркетингу залишається важливим в контексті зростаючої конкуренції та швидкої трансформації цифрового середовища.

Варто відзначити, що швидкі зміни в цифрових технологіях та споживчих потребах продовжують впливати на термінологію та підходи в цифровому маркетингу, що потребує постійного оновлення знань та адаптації стратегій. Зміна парадигми цифрового маркетингу відбувається через постійний розвиток технологій і зміну у споживчих потребах. Саме тому зараз виникає потреба у визначенні типізації цифрового маркетингу за напрямками. В умовах цифрової економіки цифровий маркетинг розвивається швидкими темпами, а разом з цим з'являються нові напрями та підходи. Сучасна типізація дозволяє сучасним маркетологам краще розуміти та використовувати нові можливості для досягнення бізнес-цілей.

Цифровий маркетинг охоплює різноманітні сучасні напрями, включаючи перформанс маркетинг, бренд-маркетинг і продакт-маркетинг (рис. 1). Кожен з цих напрямків має свої специфічні бізнес-цілі та стратегії. Ці напрями постійно взаємодіють, створюючи комплексні стратегії цифрового маркетингу, які враховують різні аспекти відносин з клієнтами та розвитку бізнесу в онлайн-середовищі. Складові напрями цифрового маркетингу представлені на рис. 2.

Рис. 1 Сучасні напрями цифрового маркетингу

Рис. 2 Складові цифрового маркетингу

Перформанс-маркетинг – це напрям маркетингу, спрямований на ефективне залучення нових споживачів, орієнтований на вимірювання та оптимізацію конкретних дій з метою досягнення певних результатів. Основна мета перформанс-маркетингу полягає в досягненні визначених маркетингових цілей, таких як залучення нових споживачів, збільшення конверсії, покращення взаємодії з аудиторією та досягнення ключових маркетингових метрик, які безпосередньо впливають на бізнес-результати.

До складових перформанс-маркетингу належать: ASO (App Store Optimization), SEO (Search Engine Optimization), Affiliate-маркетинг (партнерський маркетинг) та Media Buying.

Основні бізнес-цілі перформанс-маркетингу:

1. Збільшення конверсії: збільшення кількості клієнтів або покупок.
2. Підвищення обігу товарів або послуг: може включати як збільшення кількості проданих одиниць товарів, так і підвищення середнього чека.
3. Збільшення обсягу трафіку на сайті: залучення цільової аудиторії на веб-сайт або інші цифрові платформи. Збільшення трафіку може сприяти зростанню впливу та збільшенню можливостей для конверсій.
4. Зниження витрат на залучення клієнтів: можливість точно визначити ефективність реклами у грошовому еквіваленті і оптимізувати кампанії для зниження витрат на залучення нових клієнтів.

Перформанс-маркетинг спрямований на досягнення конкретних, вимірюваних бізнес-цілей, що робить його ефективним інструментом для підвищення результативності маркетингових зусиль.

Бренд-маркетинг – напрям маркетингу, спрямований на використання інструментів, що дають змогу будувати відносини між брендом й споживачем. Основна мета бренд-маркетингу полягає в створенні та розвитку репутації сильного, визнаного та позитивного бренду, який приваблює і утримує споживачів.

До складових бренд-маркетингу належать: Зв'язки з громадськістю (Public Relations and Partnerships), SMM (Social Media Marketing), Інфлюенс-маркетинг.

Основні бізнес-цілі бренд-маркетингу:

1. Визначення бренду: створення унікальної ідентичності бренду, визначення його цінностей, місії та обіцянок для споживачів.
2. Брендова стратегія: розробка довгострокового плану, спрямованого на розвиток та підтримку бренду.
3. Робота над довірою та лояльністю споживачів: встановлення ефективного комунікаційного процесу для передачі брендovих повідомлень та взаємодії з аудиторією, побудова міцних відносин між брендом та споживачами.
4. Візуальний брендинг: створення впізнаваних елементів, таких як логотипи, кольорова палітра та інші візуальні компоненти.
5. Управління репутацією: активна робота з управління репутацією бренду, враховуючи відгуки, враження та емоції споживачів.

Бренд-маркетинг спрямований на створення сильного позитивного враження від бренду, що сприяє вірності споживачів та створює конкурентну перевагу на ринку.

Продакт-маркетинг – це напрям маркетингу, який фокусується на вдосконаленні товару/продукту на основі користувацького досвіду, утриманні та поверненні споживачів. Основна мета продакт-маркетингу - удосконалення товару/продукту та просування на ринку, підвищення його впізнаваності та популярності серед цільової аудиторії.

До складових продакт-маркетингу належать: Контент-маркетинг, E-mail-маркетинг, Push-маркетинг.

Основні бізнес-цілі продакт-маркетингу:

1. **Позиціонування товару/продукту:** визначення унікальних характеристик та переваг продукту, щоб відрізнити його від конкурентів.
2. **Стратегія ціноутворення:** встановлення оптимальної ціни для товару/продукту, що враховує його вартість та конкурентоспроможність на ринку.
3. **Продуктовий маркетинг:** створення та реалізація маркетингових стратегій, спрямованих на збільшення продажів та ринкової частки продукту.
4. **Запуск продукту:** розробка та виконання стратегії запуску нового продукту на ринок.
5. **Комунікація з споживачами:** встановлення ефективного спілкування з аудиторією, надання інформації про продукт та його переваги.

Продакт-маркетинг важливий для успішного введення товару/продукту на ринок, його позиціонування та підтримки впродовж всього життєвого циклу. Зосереджуючись на унікальних характеристиках та цінностях товару/продукту, цей напрямок сприяє залученню та утриманню клієнтів.

В сучасних умовах підприємства мають приділяти достатню увагу застосуванню цифрового маркетингу, оскільки цифровий маркетинг надає можливість налагоджувати комунікацію зі значною чисельністю потенційних клієнтів за допомогою цифрових технологій. Цифровий маркетинг стає необхідністю для підприємств у сучасному світі, де конкуренція постійно зростає, а споживачі все більше віддають перевагу онлайн-комунікаціям та онлайн-покупкам. Типизація напрямів цифрового маркетингу є інструментом для систематизації та розуміння різноманітних можливостей цифрового маркетингу з метою досягнення бізнес-цілей. Дослідивши типізацію напрямів цифрового маркетингу в цифровій економіці дійшли до висновку, що перформанс-маркетинг спрямований на ефективне залучення нових споживачів, бренд-маркетинг спрямований на створення та розвиток репутації сильного, визнаного та позитивного бренду, який приваблює і утримує споживачів. Продакт-маркетинг не націлений на формування іміджу, репутації чи досягненні швидких вимірюваних результатів на відміну від перформанс-маркетингу та бренд-маркетингу. Продакт-маркетинг концентрується на вдосконаленні продукту на основі користувацького досвіду, утриманні та поверненні користувачів.

Тардаскіна Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Одеса, e-mail: tardaskina@ukr.net

Tardaskina Tetiana M. – candidate of economics, Associate professor of the department of Management and Marketing, State University of Intelligent Technologies and Telecommunication, Odessa, e-mail: tardaskina@ukr.net

СВІТОВІ ТРЕНДИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В останні роки електронна комерція стала невід'ємною частиною глобальної системи роздрібної торгівлі. В статті проведено дослідження світових трендів електронної комерції.

Ключові слова: електронна комерція, електронна торгівля, мобільна комерція, персоналізація, багатоканальність.

GLOBAL TRENDS IN E-COMMERCE

Abstract

In recent years, e-commerce has become an integral part of the global retail system. In this article, a study of global trends in electronic commerce is conducted.

Keywords: e-commerce, mobile commerce, personalization, multi-channel.

Вступ

У останні роки електронна комерція динамічно розвивається по всьому світу. За даними дослідницької компанії Statista, у 2023 році обсяг світового ринку електронної комерції досягнув 5,4 трильйони доларів США, а річний темп зростання доходу складе 11,17%, що призведе до прогнозованого обсягу ринку в 8 трильйона доларів США до 2027 року [1].

Зважаючи на постійні зміни в електронній комерції, суб'єктам підприємництва для утримання ринкових позицій вкрай важливо розуміти останні тенденції, що формують галузь.

Результати дослідження

Електронна комерція чинить суттєвий вплив на всі види економічної діяльності. При застосуванні Інтернет відбувається економія витрат за рахунок скорочення обсягів посередницьких операцій і реклами. Електронна комерція також сприяє формуванню нових підприємств, електронних ринків, віртуальних торгових мереж, зростає кількість працівників, які працюють дистанційно на цих електронних сегментах економіки. Тому не дивно, що зі зростанням ринку електронної торгівлі кількість онлайн-продавців і малих e-commerce підприємств стрімко зростає. Багато компаній демонструють позитивне зростання, але немає гарантії, що кожен онлайн-бізнес досягне успіху. Очікування клієнтів постійно змінюються, з'являються нові виклики, також завжди присутня конкуренція.

Але власники e-commerce бізнесу, які знають, чого очікувати у майбутньому, можуть досягти успіху. Знаючи, які тенденції наближаються, можна підготувати свій бізнес до того, щоб скористатися майбутніми можливостями та зменшити шкоду від потенційних ризиків.

На даний момент можна виділити такі основні тренди електронної комерції в світі.

1. Розвиток мобільної комерції.

Частка мобільних пристроїв, які використовуються для здійснення електронної комерції, буде надалі зростати. Тому для забезпечення збільшення трафіку, підвищення відвідуваності сайтів та конверсії, продавцям слід заохочувати користувачів до використання мобільних пристроїв. Перш за все, важливо вдосконалити структуру веб-сайту та систему пошуку, щоб зменшити кількість невідповідного контенту і забезпечити зручний пошук для користувачів. В сучасних умовах брендам варто використовувати аналіз поведінки, щоб з'ясувати, чи користується поточний контент популярністю серед клієнтів і чи він є цінним і переконливим для досягнення конверсії. Важливо надавати оптимальну кількість інформації, щоб забезпечити достатню видимість на сторінці з мобільних пристроїв [3]. Це можна досягти шляхом ідентифікації ключових елементів контенту, які користуються популярністю серед клієнтів, і збільшення видимості цих елементів. Мобільні додатки

залишаються актуальними як альтернативний канал продажів для зміцнення бренду, полегшення процесу покупок і розширення можливостей створення програм лояльності.

2. Поширення бізнес-моделі Online to Offline.

Суть бізнес-моделі "Online to Offline" полягає в поєднанні, а не конкуренції між різними формами торгівлі з метою диверсифікації каналів збуту та отримання додаткових переваг. Ця концепція ґрунтується на інтеграції онлайн та офлайн компонентів роздрібної торгівлі, включаючи продукти, послуги, логістику, інформацію, маркетинг та управління.

Ця бізнес-модель підходить як для великих гравців у роздрібній торгівлі, так і для дрібних продавців. Прикладом такої моделі є Hema Supermarket, який належить Alibaba і пропонує свіжі продукти, імпортовані товари та послуги харчування. Перед здійсненням покупок у цьому супермаркеті клієнтам рекомендується завантажити мобільний додаток, який дозволяє здійснювати покупки онлайн. Багато світових брендів одягу та взуття, такі як Gucci, ZARA, H&M, Nike тощо, активно розвивають як офлайн, так і онлайн магазини.

Поєднання цих форматів породжує концепцію "нового роздрібу", яка передбачає повний акцент на клієнта та його потреби. До переваг цієї бізнес-моделі варто віднести наявність єдиної ІТ-платформи для зберігання, обробки та передачі даних про клієнтів, запаси, замовлення та оплати, а також збір та обробка клієнтської аналітики в режимі реального часу для персоналізованого обслуговування клієнтів на основі даних, зібраних у всіх каналах. Крім того, ця модель дозволяє оцінювати співробітників за КРІ незалежно від каналу, з якого приходять клієнти, та надає розширені можливості замовлення, отримання та оплати товарів у будь-якому місці та часі, а також забезпечує прозорість і доступність інформації про товари та замовлення для клієнтів у режимі онлайн. Стратегічні пріоритети в цьому напрямку включають в себе забезпечення зрозумілого, зручного та швидкого процесу покупок як онлайн, так і офлайн, інвестування в мобільні технології, навчання співробітників магазину цифровим маркетинговим технологіям, розробку альтернативних способів оплати, самообслуговування та гейміфікації.

3. Розвиток електронних платіжних систем.

Процес цифровізації економіки призвів до перетворення традиційних банків і переміщення частини платіжних сервісів у мобільні додатки. Очікується стрімкий розвиток і рост таких сфер у системах платежів в Україні і всьому світі, як "відкритий банкінг," "необанкінг," і "цифрові сервіси". Онлайн-платежі з використанням традиційних платіжних карт Mastercard і Visa витісняються сучасними цифровими системами платежів і мобільними гаманцями.

Вражаючим прикладом безготівкового суспільства є Китай, де цифрові платіжні системи та мобільні гаманці є одними з найбільш складних і інтегрованих систем у світі. Платіжні системи, такі як WeChat Pay і Alipay, складають 94% частки ринку в Китаї. Оплата через мобільні телефони стала нормою серед багатьох споживачів в Китаї, з березня 2020 року понад 776 мільйонів людей використовують мобільні платежі.

Платежі через Alipay і WeChat Pay є найпопулярнішими онлайн-платежами в Китаї і стали невід'ємною частиною платформи Alibaba. Alipay і WeChat Pay мають високий рівень інтеграції з соціальними мережами і є зручними для оплати як в онлайн, так і в традиційній торговельній мережі. Alibaba активно розширює глобальну присутність системи Alipay, тому в майбутньому вона може змагатися зі світовим лідером в галузі електронних платіжних систем - PayPal.

4. Забезпечення багатоканальності.

Стратегія багатоканальності в галузі електронної комерції означає одночасне розміщення товарів і послуг на різних каналах продажу. За результатами маркетингових досліджень покупці не тільки відвідують веб-сайт виробника (інтернет-магазин), але також слідкують за сторінками і профілями в соціальних мережах, порівнюють ціни на маркетплейсах. 73% покупців повідомляють, що вони користуються кількома каналами під час покупок. Тому важливим є одночасне використання соціальних мереж, служби підтримки клієнтів, співпраця з гігантами електронної комерції, такими як Amazon, eBay і інші, а також розвиток власних інтернет-магазинів з активним рекламуванням бізнесу у пошукових системах.

5. Персоналізація в digital-маркетингу.

Покупці завжди реагують краще на пропозиції, які створені спеціально для них. Саме тому використання персоналізованих листів, повідомлень або дзвінків від продавців сприяє підвищенню лояльності до бренду. Маючи доступ до такої особистої інформації, як день народження клієнта, його захоплення та вподобання, продавці можуть краще розуміти потреби та вимоги щодо вибору товарів

та послуг в Інтернеті. За допомогою цих знань власники бізнесу можуть планувати майбутні зміни у дизайні та оновлення функціональних можливостей.

Таким чином, чим більше онлайн-роздрібна торгівля здатна адаптувати свою рекламу, пропозиції та маркетингові заходи для кожного окремого відвідувача, тим краще вони досягатимуть показників ефективності [3].

6. Інновації в електронній комерції.

Для забезпечення конкурентоздатності в сфері електронної комерції, важливо активно впроваджувати інновації. Одним з ключових стратегічних напрямків інновацій є автоматизація управління замовленнями, закупівлями та запасами. Впровадження автоматизації в електронній комерції дозволить заощадити час і ресурси для подальшого розвитку бізнесу. Наприклад, використання програмного забезпечення, такого як InFlow, допоможе ефективно відстежувати замовлення та рух коштів, надаючи інформацію про важливі зміни вчасно.

Інноваційним трендом в електронній комерції є використання голосового пошуку на веб-сайтах інтернет-магазинів. Можливість відвідувачам використовувати голосові команди для пошуку і навігації сприяє поліпшенню швидкості та зручності користування сайтом.

Додатковими інноваційними рішеннями в електронній комерції є впровадження спеціальних CRM систем, використання аналітики на основі штучного інтелекту, впровадження віртуальних примірочних кабін, використання чат-ботів та цифрових інструментів управління, які оптимізують роботу інтернет-магазинів та зменшують витрати, сприяючи підвищенню ефективності електронної комерції.

7. Соціальна комерція.

Такі платформи соціальних мереж, як Facebook, Instagram і Pinterest, швидко стають основними гравцями в електронній комерції. Інтеграція функцій покупок у ці платформи, як-от Instagram Checkout і Facebook Marketplace, дозволяє користувачам купувати продукти, не виходячи з платформи. Очікується, що ця бездоганна інтеграція сприятиме зростанню соціальної комерції у 2023 році та далі [2].

Висновки

Електронна комерція – це сфера, що постійно зростає. Зі зростанням купівельної спроможності споживачів у всьому світі, поширенням соціальних мереж та постійним розвитком інфраструктури та технологій майбутнє електронної комерції у 2024 році та в наступні роки стане ще більш динамічним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. eCommerce – Worldwide. URL: <https://www.statista.com/outlook/dmo/ecommerce/worldwide>.
2. The Future Of E-Commerce: Trends To Watch In 2023. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesmarketplace/2023/03/21/the-future-of-e-commerce-trends-to-watch-in-2023/?sh=1320ef87631e>
3. Біла С.О. Цифрові технології в бізнесі та управлінні: світовий досвід / С.О. Біла // Теоретичні та практичні аспекти розвитку Інтернет-економіки: міждисциплінарний навчальний посібник. За науковою ред. к.е.н., доц. Татомир І.Л., к.е.н., доц. Квасній Л.Г. – Дрогобич: ПОСВІТ, 2021. – С. 156-180.

Шварц Ірина Володимирівна — кандидат економічних наук, доцент Вінницького національного технічного університету, Вінниця, e-mail: shvarz@vntu.edu.ua

Рибак Богдан Володимирович — студент групи П-206, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: bogdanribak1111@gmail.com

Shvarts Iryna Volodimiryvna — Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: shvarz@vntu.edu.ua

Rybak Bogdan V. — student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : bogdanribak1111@gmail.com

INNOVATIVE MANAGEMENT OF REGIONAL BUSINESS: FINANCIAL TECHNOLOGIES AND IT TOOLS

National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institution», Ukraine
National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institution», Ukraine
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Ukraine

***Abstract.** The author's opinion on the possibilities of innovative management of regional business through the use of the latest financial technologies and IT tools is given. The regional status of CBDC implementation and the projected cost of embedded financing systems are analyzed. The authors provide options for using artificial intelligence in the personalization of financial management. Directions for making payments and using innovative control levers thanks to built-in services are offered.*

Keywords: innovative management, financial technologies, IT tools, regional business, acquired finance, FinTech solutions.

Modern business space cannot be imagined without information technologies (IT), which are of key importance in optimizing business processes. The range of IT tools used to manage regional business almost completely covers all the needs of the business environment: from the ability of business entities to implement large-scale strategies aimed at accelerating business processes and reducing operating costs to influencing the quality of products or services and increasing overall efficiency business entity. The introduction of IT technology into every aspect of business: from the automation of accounting operations and tax payment to the management of professional development and human capital is a finding of business mundanity.

At the same time, a special place in the IT system of business management tools is occupied by financial technologies (FinTech), especially taking into account the aspect of regionalism and local features of production chains. These technologies not only facilitate financial transactions, but also provide greater flexibility, innovation and competitiveness of regional businesses in a global context.

On a global scale, the financial services industry is highly profitable, generating about 12.5 thousand dollars. US annual income and approximately 2.3 thousand dollars. US net profit per year with an average rate of return of 18% [1]. However, according to Deloitte, despite the profitability of the financial sector, customer satisfaction with financial services, including insurance, traditionally ranks low compared to other industries [2]. But FinTech organizations have significantly higher customer loyalty rates than traditional organizations in this regard.

Based on such trends, 2024 promises to be the year when FinTech organizations will establish strategic partnerships with traditional banks to revolutionize the industry. Driven by the innovative spirit and disruptive potential of FinTech for traditional banks, banks recognize the transformative power of this collaboration, which spans a range of initiatives from ready-made FinTech solutions to the joint development of cutting-edge technologies. FinTechs provide flexibility, creativity and a deep understanding of customer needs, while banks provide access to their established infrastructure, regulatory expertise and vast customer base. This synergy represents a win-win situation, allowing both parties to change the future of the financial landscape by offering an enhanced customer experience, simplified processes and innovative products.

Among the areas of FinTech solutions that can significantly affect the innovative management of regional business, the following can be distinguished:

1. Recognition of digital currencies by central banks. Central bank digital currencies (CBDCs) are gaining popularity and represent a sharp contrast to decentralized, untraceable cryptocurrencies such as Bitcoin. CBDCs are controlled by the government just like traditional currencies. Several countries around the world have already implemented CBDCs, and the European Union, Canada, Brazil, and the United States are actively considering launching their own CBDCs. The National Bank of Ukraine indicated its intention to implement the electronic hryvnia as early as 2017 [3].

As of June 2023, 11 countries have implemented central bank digital currencies (CBDCs), another 53 countries are in advanced planning stages, and 46 are researching the topic. According to the Atlantic Council [4] for 2021-2023, the transition between pilot projects and implementation of CBDC is significant. Figure 1

shows the regional display of CBDC implementation status as of December 2023. Ukraine is among the 21st countries where CBDC implementation is undergoing a pilot testing phase.

Based on this, FinTech can become a tool for the use of CBDC through the implementation of innovations in the following areas:

1) Infrastructure and security: creation of secure digital wallets to store CBDC; use of multi-factor authentication; validation for CBDC blockchains.

2) Market data and analytics: access to real-time sources of CBDC market data; development of data analysis tools adapted to CBDC risk assessment.

3) Compliance with regulatory requirements and transaction monitoring: ensuring compliance with KYC, AML rules; promoting transparency of requirements and obligations for CBDCs.

Therefore, for the banking sector, the key to its own development is the formation of alliances between classic banks and FinTech organizations, which will allow traditional institutions to implement digital transformation and remain relevant in the financial sector.

2. Decentralization and regionalization of financial platforms. The expansion of decentralized finance (DeFi) platforms enables direct access to financial services by eliminating traditional intermediaries. DeFi initiatives continue to improve, diversifying their offerings to include lending, borrowing and insurance services. As they evolve, they will attract a wider audience and disrupt conventional financial system. That is, the involvement of FinTech organizations in DeFi will accelerate the growth and adoption of this innovative financial ecosystem with a regional scaling effect. Collaboration between FinTech organizations and DeFi projects has the potential to change the future of finance by creating a more open, inclusive and efficient financial system.

3. Spread of personalized financial services based on artificial intelligence (AI). Financial services are becoming highly personalized thanks to advances in artificial intelligence and data analytics. FinTech organizations use intelligent algorithms to analyze individual spending patterns, risk profiles and investment preferences. This capability allows them to provide personalized budgeting, savings and investment recommendations that meet each person's unique preferences.

Options for the use of artificial intelligence (AI) in the personalization of financial management include:

- personalized financial advice: AI-powered assistants analyze individual data and financial goals to provide personalized investment, savings and financial management recommendations. For example, Youchoose and Qubit use an e-commerce recommendation engine that tracks user behavior and suggests relevant products.

- data management: AI analyzes financial models, even with imperfect data, to form forecasts and optimize decision-making. This can be used to predict product preferences and adapt regional product supply strategies accordingly.

- digital assistants: Chatbots and AI-powered assistants provide personal financial advice 24/7, easing the burden on support teams and helping users track spending, achieve goals and control expenses.

- customer interaction: Natural Language Processing (NLP) enables chatbots to understand customer requests and provide accurate responses, simplifying interaction adaptation.

ClearSale and DataDome are examples of many such AI-based tools. This FinTech trend is especially important in today's increasingly complex cyber threat landscape.

4. Development of built-in financial support functions. The global COVID-19 pandemic has created sustained global and regional trends in the rapid growth of embedded finance, also known as embedded banking. However, now it is not only about banking services, but this FinTech trend implies that non-financial economic entities (for example, online shopping platforms, travel organization services, delivery services) add financial services directly inside their own platforms.

The forecast of Future Market Insights speaks of a cumulative average annual growth rate of the field until 2032 in the amount of 16.4% [5] and Fintech Switzerland predicts the achievement of the total market value of embedded financing in the amount of 7.2 trillion dollars (Figure 1).

Given the trends, sectors such as retail, e-commerce, healthcare and education are predicted to see significant growth in the adoption of embedded financial solutions due to the need for convenient and affordable financial services. In addition, the diversification of embedded finance into sectors such as real estate, mobility, travel and energy highlights the expanding scale and versatility of embedded finance in addressing diverse financing needs across industries and regions.

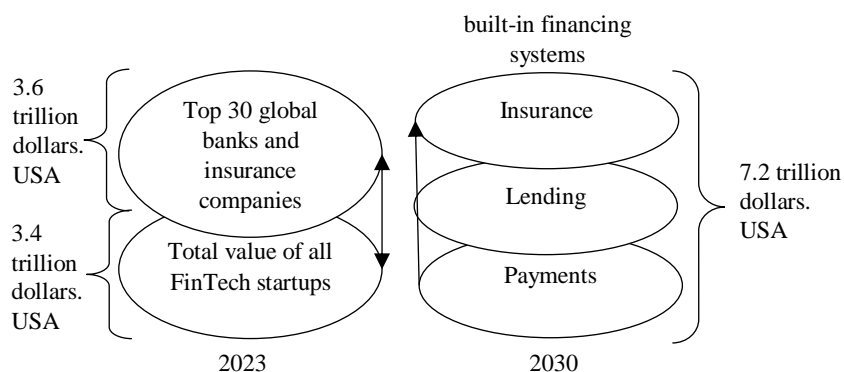

Figure 1. Projected cost of embedded financing systems
Source: developed by the authors based on [6]

A bright representative of the built-in financing system is BNPL (Buy-Now-Pay-Later) services. Appropriate tools transform a business from the status of just one of the bank's clients into a full-fledged partner with mutually beneficial cooperation conditions. For example, the concept of building such interaction based on the BaaS system. Under the BaaS system, the business entity gets access to a full-fledged financial infrastructure with BNPL, loans, insurance and other related services, for which it pays a payment commission. Basically, classic banks become a financial instrument of development for a non-financial platform.

According to Fig. 1 market of embedded financial solutions will reach \$7.2 trillion by 2030. This will exceed the combined value of FinTech startups and the top 30 global banks and insurance companies. This explosive growth is due to the synergistic effect of a combination of FinTech trends, in particular, the development of open banking, the introduction of mobile wallets and the growing demand for personalized financial services. These tools ensure the full integration of financial services into non-financial platforms, that is, their use is the basis of innovative business management, both on a global and local scale.

Thus, the use of embedded financial services in every key sector of the national economy will lead to the fact that retail trade and e-commerce will become the largest segments of the FinTech services market, accounting for 49% of the entire market by 2030. Health care, as a separate promising sector, also takes the leading place in the introduction of financial business management services with a potential sector of 17%.

So, despite the current fluctuations, it is predicted that by 2030 the annual income from FinTech will reach 1.5 trillion USD. The joint efforts of FinTech companies and traditional banks are creating positive synergies, changing the future of financial services by offering improved customer experiences, simplified processes and innovative products. Based on this, the global and regional trends of increasing the number of business entities integrating financial services into their offers are undeniable. The effectiveness of the innovative management of the regional business will be based on the partnership of classic financial organizations with an experienced digital provider, which will create advantages and prospects of opportunities, while at the same time leveling the associated risks.

References

1. Sullivan T. 10 fintech trends for 2024 that define the industry's future. 2024. URL: [https://plaid.com/resources/fintech/fintech-trends\(application date: February 21, 2024\)](https://plaid.com/resources/fintech/fintech-trends(application date: February 21, 2024))
2. Kangasmaa A.-R., Pohjanheimo K. Customer Service Excellence 2022. Insights from Europe – Nordic version. Deloitte *Digital*. 2024. URL: [https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/fi/Documents/Deloitte%20Customer%20Service%20Excellence%202022%20Study.pdf \(application date: February 21, 2024\)](https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/fi/Documents/Deloitte%20Customer%20Service%20Excellence%202022%20Study.pdf (application date: February 21, 2024))
3. Національний банк України запропонував створити українську криптовалюту. *РБК*. 2017. URL: [https://www.rbc.ru/rbcfreenews/594161ab9a79478d759397a9. \(application date: February 22, 2024\).](https://www.rbc.ru/rbcfreenews/594161ab9a79478d759397a9. (application date: February 22, 2024).)
4. Central Bank Digital Currency Tracker. *Atlantic Council*. 2023. URL: [https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/ \(application date: February 21, 2024\)](https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/ (application date: February 21, 2024))
5. Saha S. Embedded Finance Market Outlook. Embedded Insurance, Alternate Source of Revenue, and High Collection of Relevant Data are Flourishing the Market Growth. *FMI Taps the Data*. 2023. 313 p.
6. The rise of embedded finance. *Dealroom and ABN AMRO Ventures*, 2023, 32. URL: [https://dealroom.co/uploaded/2022/03/Dealroom-embedded-finance-v2-.pdf?x15144 \(application date: February 21, 2024\)](https://dealroom.co/uploaded/2022/03/Dealroom-embedded-finance-v2-.pdf?x15144 (application date: February 21, 2024))

Tetyana Calinescu Doctor of Economic Science, Professor, Professor of the Management and Business Administration Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institution», Kharkiv, Ukraine email:

tetyana.calinescu@gmail.com

Ganna Likhonosova Doctor of Economic Science, Professor, Professor of the Management and Business Administration Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institution», Kharkiv, Ukraine email: g.likhonosova@khai.edu

Olena Zelenko Doctor of Economic Science, Professor, Professor of the International Economy and Tourism Department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine email: zelenko.olena@gmail.com

MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A PHARMACISTS

National University of Pharmacy

Abstract: *The article examines the modern information technologies in the professional activity of a pharmacist and the main information flows during pharmaceutical assistance to the population*

Key words: information technologies; pharmacist; information flows; pharmacy

Modern information technologies (IT) play an increasingly important role in the professional activity of a pharmacist. Their use allows: quickly and accurately find information about medicines, their pharmacological properties, indications and contraindications; get access to current scientific data and research; automate routine tasks, such as keeping records of medicines, writing prescriptions, monitoring expiration dates; carry out pharmaceutical care of patients, advise them on taking medicines; automate the process of ordering and delivering medicines; keep warehouse records; analyze sales data; conduct marketing campaigns; take online courses and trainings; participate in webinars and conferences; gain access to professional communities.

The goal is to analyze the modern information technologies in the professional activity of a pharmacist.

Methods and materials. In the process of work, we used the following research methods: descriptive, generalization, content analysis.

The most common IT used by pharmacists are: pharmacy information systems, drug directories, decision support systems, websites of pharmaceutical companies and organizations; scientific databases; forums and blogs for pharmacists; drug directories; dosage calculators; medication reminder.

It is important that pharmacists have the knowledge and skills to use modern IT. This will allow them to provide high-quality and safe pharmaceutical care to patients, as well as to optimize the work of the pharmacy.

Pharmacists can use IT to automate routine tasks; newsletter subscriptions and updates from pharmaceutical companies and organizations; participate in webinars and conferences to learn about new IT in pharmacy; use mobile apps to access drug information and other resources.

Modern IT is a powerful tool that can help pharmacists in their work. The use of IT will allow them to provide high-quality and safe pharmaceutical care to patients, as well as to optimize the work of the pharmacy.

Modern information technologies significantly transform the professional activity of a pharmacist, contributing to the improvement of patient care, optimization of work processes and ensuring a high level of safety and efficiency. The main areas of use of information technologies in the pharmaceutical field include:

- The implementation of electronic record management systems allows pharmacists to conveniently keep records, store medical histories and easily track patient information.
- The use of electronic prescriptions simplifies the process of writing and processing prescriptions, reduces the likelihood of errors and improves interaction with other healthcare professionals.
- The use of automated inventory control systems helps pharmacists track the movement of drugs, effectively manage stocks, and ensure the availability of the right drugs.
- Using software systems to analyze medical data and interact with databases helps pharmacists make informed decisions about prescribing and supporting patients.
- The use of mobile applications allows pharmacists and patients to track medication, receive dosage recommendations and interact with their medical data.
- The use of telemedicine allows pharmacists to conduct online consultations with patients, answer their questions and provide informational support.
- The use of Internet resources, electronic textbooks and educational platforms allows pharmacists to keep abreast of the latest trends in the field of pharmacy.
- The use of encryption systems and other technologies ensures the confidentiality of patients' medical information and eliminates the risks of data security breaches [1; 2].

The main information flows during pharmaceutical assistance to the population:

1. Information from the patient: complaints and symptoms (what the patient describes about his well-being; medical history (information about past and current diseases, allergies, medication, vaccinations, etc.); physical examination (examination of the patient by a pharmacist to assess his condition).

2. Information from the pharmacist: he analyzes the information from the patient to determine the possible cause of his problems; the pharmacist determines, depending on the situation, whether it is possible to self-medicate or needs to be referred to a doctor; the pharmacist recommends appropriate medications, dosages, and regimens and provides the patient with information about medications, their side effects, interactions with other medications, and possible alternatives.

3. External sources of information: newsletters that pharmacists can use to obtain updated information about drugs and their use; pharmaceutical practice guidelines to help pharmacists make decisions; consultations with doctors for additional information on complex cases.

4. Modern technologies allow efficient processing of electronic prescriptions and automation of the drug ordering process. This facilitates fast and accurate patient service. Drug inventory monitoring and management includes the use of technology to prevent wastage and ensure adequate drug availability.

5. Feedback: the pharmacist can monitor the results of the patient's treatment to ensure that it is effective; providing feedback: The patient can provide the pharmacist with feedback about his treatment experience [3].

Effective communication between patient and pharmacist is key to providing quality pharmaceutical care. Clear and understandable information sharing can help prevent errors and improve treatment outcomes. Using external sources of information can help pharmacists stay abreast of the latest research and recommendations. Feedback from patients can help pharmacists improve the quality of their services.

An example of information flows is the following situation. A patient comes to the pharmacy with a cough. The pharmacist interviews the patient about his symptoms, medical history, and medication intake. The pharmacist explains that the diagnosis is acute bronchitis. The pharmacist dispenses cough medicine to the patient and provides information on how to take the medicine correctly. The patient returns to the pharmacy one week later to report that his cough has improved.

Information flows are an integral part of pharmaceutical assistance to the population. Effective communication between the patient and the pharmacist, as well as the use of external sources of information, can help improve the quality of pharmaceutical care.

Thus, modern information technologies significantly facilitate the work processes of pharmacists, make their activities more efficient and contribute to ensuring a high standard of patient care.

REFERENCES

1. Okoro R., Hedima E., Abdullateef S. Ethics of Pharmacy Practice: Ethical Principles Knowledge and Perceived Ethical Practices of Community and Hospital Pharmacists in Nigeria. *Indian Journal of Pharmacy Practice*. 2021. V. 15. P. 308–314.

2. Orayj K., Alahmari K., Alasiri M. The Concept of Pharmacy Ethics and the Examples of Ethical Dilemmas Encountered by Pharmacists in the Asir Region, Saudi Arabia: A Qualitative Study. *International Journal of General Medicine*. 2022. P. 4985–4996.

3. Thompson D.F. Understanding Financial Conflicts of Interest. *The New England Journal of Medicine*. 2014. 370 (24). P. 2320–2321.

Bondarievna Iryna V. – candidate of pharmaceutical sciences, associate professor, associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy, Kharkiv, e-mail: iryna.bondarievna@gmail.com

Malyi Volodymyr V. – doctor of pharmaceutical sciences, Professor, head of Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy, Kharkiv, e-mail: fmm@nuph.edu.ua

ENSURING DIGITAL TRUST IN E-COMMERCE WITH CYBER SECURITY GUARANTEES

Khmelnyskyi National University

Abstract: *The publication substantiates that the basis of digital trust in e-commerce is cyber security, which provides confidence in the protection of information during the interaction between the seller and the buyer in the Internet environment. It is established that the pillars of digital trust are such parameters of loyalty and reputation of sellers as security, transparency, reliability and interaction with the user. Strategic digital trust safeguards for transparency, privacy and security are identified as AI-based data monitoring, investment in talent and infrastructure, data trust, Blockchain technology, customer trust. It has been proven that ensuring digital trust in e-commerce is based on cyber security guarantees.*

Key words: digital trust; e-commerce; cyber security; guarantees.

With the rapid growth of e-commerce in the world, the volume of cybercrime is increasing. If we look at digital fraud as a separate country, with a damage of 6 trillion dollars in 2021, it would be the country with the third most powerful economy in the world after the USA and China [1]. By 2025, cybercrime will cost the world economy up to 10,5 trillion dollars annually. Back in 2015, this amount was estimated at 3 trillion dollars, that is, in 10 years, the threat grew 3,5 times. Thus, cyber security is a key component of digital trust in international e-commerce, its basis. Buyers should be confident that their personal information is protected when interacting with the seller's company online. This approach determines the implementation of strict security measures to protect against cyber threats, the use of encryption to protect confidential data and ensure the safe storage of all customer data.

Digital trust is critical in today's digital world to the success of businesses engaged in e-commerce and defines the limits of its change. Digital transformation is a challenging task. Countries that have reached the highest level of digital maturity had to solve complex cultural, organizational, technical problems, and only taking into account all these factors made these transformations successful. In order to become today's digital leaders in specific areas of the economy, it is necessary to guarantee the reliability of digital trust in international trade in the presence of a cyber threat to the information environment.

For Ukraine, the problem of digital trust and cyber security has not only a monetary dimension - from the very beginning, Russian armed aggression has also been conducted in cyberspace. Therefore, it is extremely important for us to understand the trends and challenges for cyber security in order to guarantee economic security. If we talk about the level of knowledge of cyber threats among ordinary citizens, the situation here is even more complicated. In October 2022, a study within the project «Digital emergency support of civil society in Ukraine» [2] demonstrated that 64% of surveyed Ukrainians fell into crisis situations related to online security; the level of digital skills of 55% of respondents was below average.

According to the World Economic Forum [3], digital trust is defined as expectations of individuals that digital technologies and services will protect the interests of all stakeholders and support societal expectations and values. More specifically, digital trust involves building a strong online reputation, increasing trust and transparency, and delivering an exceptional customer experience. This includes implementing security measures to protect against cyber threats, being transparent about how customer data is collected and used, and ensuring a smooth and seamless online experience.

The four pillars of digital trust are security, transparency, reliability and user engagement, and companies must prioritize them to improve their digital reputation and build long-term customer loyalty. Digital trust also has a significant impact on customer behavior, brand reputation and customer loyalty. Companies must therefore invest in robust security measures and transparent data collection and use policies to ensure customer data is protected and privacy is preserved. Finally, companies should use technologies such as artificial intelligence and data reliability to monitor data accuracy and improve data security and control while managing legal data rights [4].

Under such realities, the model of zero trust has become the new normal. «Never trust, always verify» is a key tenet of the Zero Trust architecture, which gained popularity after the start of the pandemic

and companies moving to hybrid clouds for remote work [5]. The zero-trust model takes as an axiom the fact that every user in the system is considered a threat, requiring constant verification and confirmation of necessary access. Incidentally, these are also the basic building blocks of digital trust and zero-trust implementation models (Fig. 1).

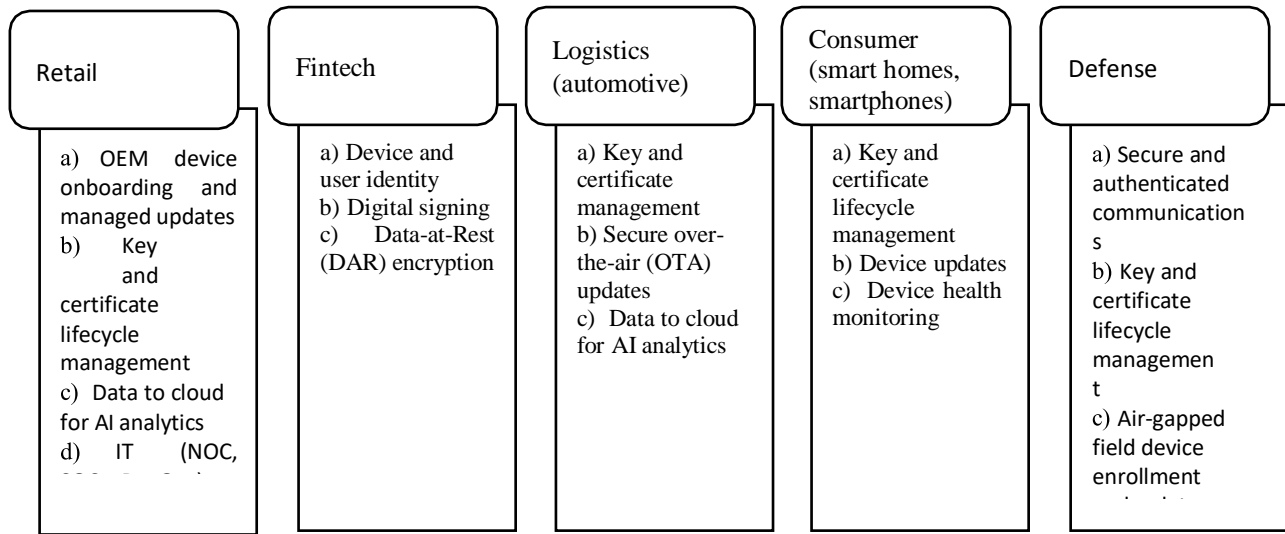

Figure 1 - The primary challenges to digital trust in e-commerce [5]

In practice, multi-factor authentication models are often used on various services when, in addition to the password, we are asked for additional confirmation (code from SMS, email, etc.). This is the concept that will become the only acceptable for organizations that want to protect their data and exist safely in the digital environment.

Changing the usual technologies: eSIM, access keys instead of passwords. SIM-cards as physical objects, which we have been used to since the beginning of mobile communication, may very soon disappear into oblivion. The so-called eSIM technology instead of a physical chip offers a digital code that can be transferred from an old phone to a new one. The technology became available as early as 2017, but Apple's decision to release the iPhone 14 in the US without a physical SIM card slot will force millions of people to start using eSIM in 2023. This will make it easier to have multiple profiles with numbers from different operators at the same time, and also eliminate the risk physical loss or theft of the SIM card [4].

Below are five strategic digital trust safeguards to ensure transparency, privacy and security:

1. AI-based data monitoring: Use artificial intelligence algorithms to verify the accuracy, authenticity and reliability of data [6] in real-time, while detecting missing or unexpected data, this will ensure data is used as intended and help maintain trust.

2. Data trusts: Use data trusts to manage data for others by acting as a trusted third party that verifies, controls and protects data while managing legal data rights on behalf of its beneficiaries. This will increase digital trust, making data management and sharing more reliable and easier.

3. Blockchain technologies: use blockchain as a means of digital trust, applying it to digital fingerprints, identification, assets and smart contracts; to overcome technological limitations and ensure trust, use quantum-resistant encryption methods and maintain cryptographic flexibility [7].

4. Customer trust: Communicate openly with customers about how their data is handled, who controls it and how it is used; involve customers in the process and be careful in choosing third-party operators to trust data.

5. Investment in talent and infrastructure: Invest in talent to develop and implement digital strategies such as AI-based monitoring and blockchain-enabled trust mechanisms; in addition, invest in infrastructure so that your organization has the necessary technology and systems to support digital trust.

Digital trust is a key aspect of modern business to build a strong foundation of trust. One of the possible ways to reduce risks and increase the confidence of buyers in online trade is the introduction of cyber security guarantees at the state level into the seller-buyer chain. The state, in cooperation with the private sector, forms an effective model of relations in the field of cyber security, based on trust, by implementing the following measures:

- 1) regulation at the legislative level of the issue of public-private partnership in the field of cyber security;
- 2) stimulation of the development of domestic software products, in particular open source software, which will be used as a priority for the processing and protection of state information resources, as well as at critical information infrastructure facilities;
- 3) implementation of the program for the development of the market of goods and services in the field of cyber security, which will include stimulation of its development and international recognition;
- 4) development of a system for evaluating the latest technologies that have a direct impact on the country's cyber resilience, creating tools (standards, protocols, certificates, etc.) for evaluating the effectiveness of using the latest technologies to combat cyber attacks;
- 5) introduction of pilot mentoring programs for improving the qualifications of specialists of state bodies that directly perform the functions of ensuring cyber security and cyber protection, by involving private sector specialists certified according to international standards;
- 6) promoting the implementation of a cyber security culture in business structures, which consists in constantly increasing the cyber awareness of their managers and employees;
- 7) mutual recognition of the results of cyber security compliance assessment and certification carried out by relevant bodies both in Ukraine and abroad;
- 8) implementation of a mechanism for assessing the losses of business entities as a result of cyber attacks for the possibility of their compensation and as an element of the further implementation of the cyber insurance system [8].

Thus, ensuring digital trust in international e-commerce with cyber security guarantees forms: trust in digital resources; development of information infrastructure; popularization and implementation of cyber security and cyber protection measures; the need to develop new national standards in the field of cyber security regarding the safety of the use of gadgets; electronic trust services based on a qualified website authentication certificate for the conclusion of purchase contracts; necessary prerequisites (normative, organizational, technological) for authentication of users of digital services using electronic identification technologies and/or electronic trust services; efficiency of the system of protection of personal data of citizens.

REFERENCES

1. Cyber security Almanac 2022: 100 Facts, Figures, Predictions And Statistics. Cybersecurity Ventures. URL: <https://cybersecurityventures.com/cybersecurity-almanac-2022/> (accessed 24.02.2024)
2. Five digital security trends in 2023. MEDIA-DK. URL: <https://cutt.ly/3wNiXYGi> (accessed 24.02.2024) (in Ukrainian)
3. Earning Digital Trust: Decision-Making for Trustworthy Technologies. World Economic Forum. URL: <https://cutt.ly/AwNiXpco> (accessed 24.02.2024)
4. What Is Digital Trust and Why Does It Matter for Business? Mapsted. URL: <https://mapsted.com/blog/what-is-digital-trust> (accessed 24.02.2024)
5. The road ahead for a trusted IOT. DigiCert. URL: <https://cutt.ly/LwNiXqJj> (accessed 24.02.2024)
6. Guseva, O. Yu., Kazarova, I. O., Dumanska, I. Y., Gorodetsky, M., Melnichuk, L. V., Saienko, V. H. Personal Data Protection Policy Impact on the Company Development. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 2022. Vol. 18, P. 232-246.
7. Dumanska, I., Vasylykivskyi, D., Hrytsyna, L., Khmelevskyi, O., Kharun, O. The Impact of Blockchain Technology on the Scenario Development of a Logistics Enterprise. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 2022. Vol. 22. №. 11. P. 692-700.
8. The Cyber Security Strategy of Ukraine project (2021-2025). National Security Council of Ukraine. URL: <https://cutt.ly/0wNiZPTI> (accessed 24.02.2024) (in Ukrainian)

Dumanska Ilona Yu. - Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the International Economic Relations Department, e-mail: dumanskaiy@gmail.com.

STRATEGIES AND TOOLS OF MARKETING COMMUNICATIONS IN THE ERA OF THE INTERNET OF THINGS (IOT) AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI)

¹Lutsk National Technical University

Abstract: *The article explores the strategies and tools of marketing communications 4.0 in the context of IoT and AI. It examines the impact of these technologies on creating personalized interactions, as well as their role in enhancing data analysis and addressing complex marketing strategy tasks. Ethical aspects of data usage are outlined, along with the importance of a balanced approach between automation and human expertise..*

Keywords: *strategy, communications, marketing communications, communication channels, Internet of Things (IoT), artificial intelligence (AI), virtual reality (VR).*

The impact of the digital economy on society, business conditions, and participant relationships is profoundly significant. The emergence of new phenomena such as online platforms, social media, big data, and online service providers is prompting a reevaluation of business models and the concept of “business” as a whole. Digital technologies are transforming consumer culture, expanding the digital experience, and driving innovation in data collection, processing, and communication strategies of modern enterprises. The utilization of digital technologies in business has significantly changed the paradigm of enterprise success, from automating marketing processes to complete digital transformation of order management.

Digitization, as noted by H. Kagermann, continually merges the real and virtual worlds, stimulating innovation and changes across all sectors of the economy[1]. In the terminology of the global leader in research and consulting in the field of information technology, Gartner, digitization refers to the use of digital tools to transform business models and create new opportunities for profit and value creation [2].

In a world becoming increasingly digital and interconnected, marketing communications undergo significant changes. Known as “Marketing Communications 4.0”, this new stage in the evolution of marketing is defined not only by technological advancements but also by their synergistic impact on interactions with consumers. In the era of the Internet of Things (IoT) and artificial intelligence (AI), we observe the emergence of new strategies and tools that transform the ways brands engage with consumers. Today, we are challenged to combine the capabilities of IoT and AI with marketing strategies to create more personalized and effective communications. A deep understanding of these technologies and their impact on marketing will enable companies to become a foundation for innovation and establish connections with consumers that were previously impossible.

The development of the Internet of Things (IoT) significantly transforms communication strategies, providing companies with far more opportunities to interact with consumers. Thanks to the vast amount of data collected through IoT devices, enterprises can gain deep insights into the habits and preferences of their customers. This allows not only to creation of detailed consumer profiles but also to provision of personalized services and products that meet their needs.

One of the key advantages of IoT is its ability to collect and analyze data in real time. This means that companies can instantly respond to changes in consumer behavior and provide individually tailored offers that address specific needs.

Additionally, IoT helps businesses optimize advertising campaigns. Data collection and analysis enable the creation of advertising targeted precisely at the intended audience, making it more effective and efficient. This ensures better utilization of the advertising budget and increases consumer engagement levels.

The utilization of artificial intelligence (AI) for data analysis and process automation in communications is a key strategy in modern business, as it enables companies to effectively leverage large volumes of information and engage in more precise and personalized interactions with customers.

Firstly, artificial intelligence provides the ability to analyze large volumes of data in real time. This allows companies to gain deep insights into consumer behavior, preferences, and trends. Through machine learning algorithms and natural language processing, AI can identify key patterns, trends, and sentiments among vast

amounts of information, such as customer feedback, social media posts, and web analytics data. This enables companies to conduct thorough market analysis and interact with their customers on a more informative level.

Secondly, AI can automate many routine processes in communication. For example, automated email response systems or chatbots can provide quick customer support by responding to typical inquiries or providing information about products and services. This frees up human capital to handle more complex tasks and enhances the efficiency of customer service.

Additionally, AI enables personalized communication with each customer. Machine learning algorithms can adapt the content and tone of messages according to the unique needs and preferences of each customer, making interactions more engaging and effective.

In the modern business environment, virtual reality (VR) and augmented reality (AR) are becoming extremely relevant in creating immersive marketing campaigns, as these technologies allow companies to immerse consumers in unique virtual or augmented experiences, providing a deeper and emotionally rich interaction.

Firstly, virtual reality enables users to immerse themselves in a virtual environment, which can be created using computer graphics and special equipment such as VR headsets. This opens up possibilities for creating immersive advertising campaigns where customers can “experience” the product or service before making a purchase. For example, automotive companies can allow customers to virtually test drive a car, architectural firms can allow customers to see their future home or office in a virtual space, creating a unique impression and increasing consumer interest.

Secondly, augmented reality allows virtual objects or information to be overlaid in the real world, opening up new marketing opportunities. For example, with AR applications, users can try on products before purchasing, receive augmented information about the product, and participate in interactive advertising campaigns that emerge in their real environment.

Such immersive marketing approaches increase consumer attention and interest, as well as contribute to brand and product memorability. Moreover, they enable companies to create unique and innovative advertising campaigns that set them apart from competitors and contribute to positive brand perception.

Overall, the use of VR and AR in marketing campaigns transforms ordinary advertising efforts into immersive experiences that deepen the connection with the audience and enhance marketing effectiveness.

Firstly, one of the main ethical issues is the collection and use of personal data without proper consumer consent. Gathering information about purchases, browsing history, location, and other personal data can violate privacy and raise questions about the protection of personal data.

Secondly, the use of algorithms and artificial intelligence to analyze this data may lead to inequality and discrimination. For example, if recommendation algorithms decide which products or services to show to specific users based on their race or socioeconomic status, this may result in the exclusion of certain groups or reinforcement of stereotypes.

Thirdly, there is a risk of using the obtained data to manipulate consumer behavior. Using psychological and emotional data to create personalized advertising messages can influence people's decisions and actions, infringing on their freedom of choice.

To address these ethical issues, strict rules and standards regarding the collection, storage, and use of personal data need to be implemented. Companies should be transparent about how they collect and use data, and provide users with the ability to control their personal information. Additionally, a careful ethical assessment of algorithms and systems is necessary to avoid discrimination and manipulation.

Building consumer trust in companies and their marketing practices in the digital age largely depends on how effectively these companies address the ethical issues associated with the use of data and personal information.

In today's information-saturated environment, consumer engagement strategies are taking on new forms and approaches as consumers are inundated with a massive flow of information and have a plethora of choices. To effectively engage the audience in such an environment, companies need to employ strategies aimed at addressing these challenges.

It is important to create meaningful content that meets the needs and interests of the target audience. Content should be engaging, useful, and original to capture the attention of consumers and pique their interest.

Personalization of interaction is a key strategy. Using consumer data to create personalized offers and messages helps attract their attention and enhance communication effectiveness.

It is important to utilize diverse communication channels. In a world of constant connectivity, consumers receive information through various channels such as social media, email, messengers, etc. Effective engagement strategies should leverage this diverse media space for maximum audience coverage.

Creating interactive and engaging experiences for consumers is important. Using interactive elements such as contests, polls, and quizzes allows consumers to actively engage with the brand and feel involved.

Considering that consumers have limited time and attention, it is important to use incentive strategies such as special offers, discounts, gifts, etc., to attract their attention and encourage interaction.

Overall, consumer engagement strategies in a world of constant connectivity and information overload require flexibility, innovation, and attention to audience needs. Employing various approaches and continuously adapting to changes in consumer preferences and behavior will help companies effectively engage and retain the attention of consumers in this competitive environment.

REFERENCES

1. Kagermann, H (2014) Change Through Digitization–Value Creation in the Age of Industry 4.0. Management of Permanent Change. https://doi.org/10.1007/978-3-658-05014-6_2
2. Gartner Glossary. Digitalization. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization> (дата звернення: 22.02.2024)

Kuzmak Oleh I., Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Marketing, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: kuzmakoleg2312@gmail.com

Kuzmak Olena M., Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: kuzmakolena3007@gmail.com

Електронне наукове видання

МАТЕРІАЛИ
VII Міжнародної науково-практичної конференції
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»
1-2 березня 2024 року

Збірник доповідей

Матеріали подаються в авторській редакції

Підписано до видання 10. 04. 2024 р.
Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 5,7 Мб.
Зам. № P2024-083

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
Редакційно-видавничий відділ.

ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
press.vntu.edu.ua,
Email: irvc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.